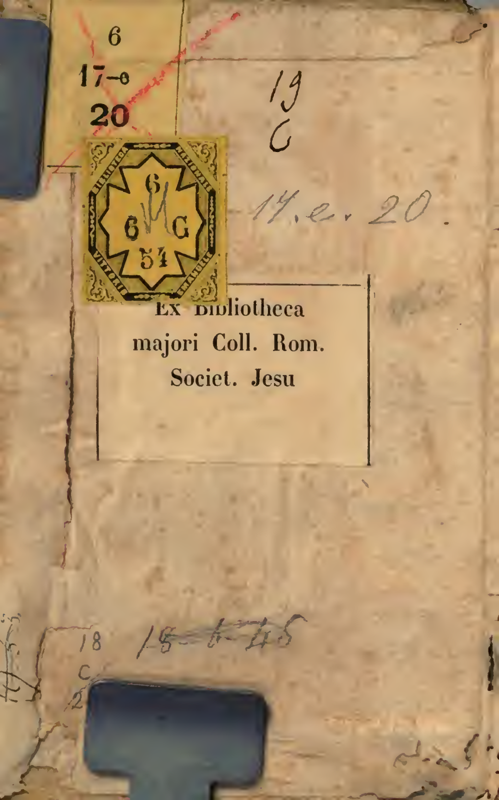

6
17-e
20
19
C
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
6 G
54
17. e. 20.
Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
18
C
2

M. ANNÆI LVCANI PHARSALIA,

SIVE,

DE BELLO CIVILI CÆSARIS ET POMPEII LIBRI X.

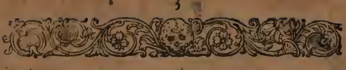
Adiectis ad marginem Notis T. FARNABII, *quæ loca obscuriora illustrent.*

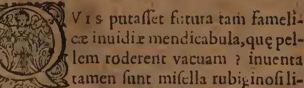
FRANCOFVRTI,

Typis PAVLI IACOBI; Impensis IOANNIS STOCKLF.

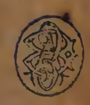
M. DCXXIV.

NATALIBVS CLARISSIMO, VIRTVTIBVS TAMEN CLARIORI V. VNDIQVAQVE NOBILI FRANISCO STVART, *Equiti Aurato.*

QVIS putasset futura tam famelicæ inuidiæ mendicabula, quę pellem roderent vacuam? inuenta tamen sunt misella rubiginosi liuoris propudia quæ in his nugis (neque enim ipse melius vnquam de iis existimaui) scabros fatigabant dentes, vel hinc virulenti fellis pabulum captantia. aduersus quæ cum mihi difficile esset (vt ait ille) habere quotidie bonum stomachum: manum sinu recondidi, stylum repressi. reclamante tum meoipsius animo, memori honorifici illius affaminis quo me in dedicatione Iuuenalis & Persij dignatus Illustrissimus Princeps, mihi semper acerbæ, semper honoratæ memoriæ D. Henricus, ad parem in omnibus Poetis operam serio hortabatur; tum residem eiuratæ scriptionis pertinaciam incusantibus indies amicis, quamplurimis, doctissimis, probatissimis. quorum omnium de hac qualicunq; facultate mea (nisi facilitas potius sit dicenda) siue iudicij fidem, siue amoris erratum

tum cum non liceret, autoritatem certe defugere mihi licere ſemper iudicaui. Quam primum tamen mihi voluntatis tuæ V.C. de Lucano luſtrando atq; illuſtrando factum eſt indicium; malæ fidei videri poſſe verebar, niſi adeo luculento ampli teſtimonij munere vadatus, lubentiæ tam honeſtæ, humanitati tam prolixæ morem geſſiſſem. A qua Euocatus, me vtut rude donatum atq; Emeritum antiquo ludo & deſultoriæ ſcientiæ ſtylo reddo: conceptiſq; Comici verbis, *Tibi lætus lubens, laudes ago, & grates gratiasq; habeo.* Verum longe infra merita tua, intra laudes erit, quidquid balbutienti huic infantiæ paupertinum ſuggeſſerit ingenium, dum dubitat quid primum miretur. Nataliumne faſtigatiſſimum ſplendorem; an Nobilitati ingenium par, an, quæ vtrunq; anteſtat, Virtutem. Cuius multijugæ ad oreas cumulatiſſimas ſi ad numerum referre velim, fruſtra animi fuero, vbi quidquid dixero, minus erit. ſimul veritus, ne adulationis, ad quam, qui me norunt, norunt neque natum neque effictum, opinionem incurrat ingenuus affectus, video mihi modeſtiæ ſufflamine ſtringendum eſſe procliue hoc gloriæ curriculum: quam & te ſcio in conſcientia quam præconio poſitam malle. redeoque ad *Gratias*, quas gratas memini tibi V. C. per quem & ipſe redij in gratiam cum amœnioribus his Muſis. E quarum ſacello ecce tibi Lucanum, iam tuum; qui Nobilitate, Scientia, ingenti ſpiritu illuſtris, illuſtrius tamen ſibi iam gratulatur nomen, poſtquam rediuiuus in lucem poſtliminio vindicatus ſit à te, non dignitatem tuam deuenuſtatam verito, quod ſub nomine tuo publicum indipiſcitur.

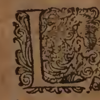
tur. Quamuis, quid est quod te deuen. stet? cuius iam auspiciis non è prœlo exit poeta, sed in prælia prodeunt validissimæ legiones, victrices aquilæ, duces summi, totius orbis vires, vates deniq; ipse Pompeianus, interpres Cæsarianus. qui omnes à te victoriæ omen expectant, momentum expetunt. abunde luculentum vtrunque si quidquid contra venerit malignitatis, clarore tuo dispellatur: quidquid in se opus habet obscuritatis, serenitate tua discutiatur; quidquid humilitatis, magnitudine tua sublimetur. Quæ omnia cum sperare potius quam petere iubeat tua humanitas, ad quam natus & in qua clarus es, gratæ mentis testimonia tibi V.C. pleno ore, pleno animo affectum, obsequium, cultum, se denique totum & in æternum consecrat, qui est

Amplitudinis tuæ

cliens deuotissimus

THO. FARNABY.

AD LECTOREM.

VCANI proprium diem frequentet. Quiſquis collibus Iſthmiæ, &c. Lucanum canimus. fauete linguis. *Modeſtius vtinam amorem tuum, ô Papini, in celebrando Lucani natali teſtatus fuiſſes! quanquam & hoc ipſum amantis fuerat, non oneraſſe amicum laudibus. præfiſcino magis opus erat, quod, tanquam ſeruus triumphali curru ſimul aduectus, Nemeſin, gloriæ enormioris carnificem, à tergo exoraret. Dum enim Batin in certamen cum Melete & Mantua prouocas, amico ſummam conflauiſti inuidiam, neque tu Criticorum ſuggillationes effugiſti. è quibus vnus*, Lucanum igitur, ſi diis placet, *inquit*, etiam Maroni parem facere auſi ſunt. qui non tam illius magnitudinem, quàm ſuam inſolentiam iis ineptiis prodidere. *Haud facile ſane reperias autorem alium tot cenſuris notatum, iisq; tam variis, atq; in tantum ſibi oppoſitis, vt non alio vindicis patrocinio opus ſit autori noſtro, quam ſuis ipſorum inter ſe digladiantium contradicentiumq; Cenſorum teſtimoniis. è quibus ingenium hi, illi iudicium noſtro abdicant, alii eum ex albo Poetarum expungere laborant. Quintiliano magis oratoribus quam poetis videtur adnumerandus, quem tamen Valerii Martialis bibliopola poetam putat.* Ecce, *inquit Petronius*, belli ciuilis ingens opus quiſquis attigerit, niſi plenus literis, ſub onere labetur. Non enim res geſtæ verſibus comprehendendæ ſunt, quod longe melius hiſtorici faciunt, ſed per ambages, deorumque miniſteria & fabuloſum ſententiarum tormentum præci-

præcipitandus eſt liber ſpiritus, vt potius furentis animi vaticinatio appareat, quam religioſæ orationis ſub teſtibus fides, *Iul. Scaliger contra*: Fatemur in illo ingenium magnum. equidem etiam pluſquam poeticum condonabo. Effrænis mens, ſui inops, ſerua impetus, atque iccirco immodica, raptaq, calore ſimul & calorem ipſum rapiens, &c. Proinde, *inquit*, vt nimis fortaſſe libere dicam; interdum mihi latrare, non canere videtur. *Nimis, profectò, libere magne Iuli, & licenter. non tamen mordet, quod quidam facit. examinatis tandem taxatisq, varijs locis, vice corollarij reducere vis ad tuum temperamentum fabulam Antæi ab illo expreſſam; quam dum quaſi ſemicentonem, vti ipſe profiteris, contexis, non video ego quid profeceris, niſi (quod aiunt) in deterius. quot vero paraſangis te præuertat Petronij ſpecimen, quis non videt? Heres paternæ Critices Ioſ. Scaliger. dum ad exactos Mathematicæ canones & calculos reuocat Aſtronomiam Poetæ, inuectiualiter & declamatorie ei inſurgit. immane quam læua atq, irata arte, dum* pedes illius (*quod Marillio dicenti,* Neceſſe ſibi eſſe per ſpinoſum locum ambulantem ſuſpenſos pedes habere, *reſpondit Porcius Latro*) non mehercules ſpinas calcāt, ſed habent. *Cur autem, qui in vitijs Lucani perſpiciendis tam oculei, & Lyncei ſunt, in virtutibus ipſius agnoſcendis lippi cæcutiunt? inuenias forte idiotiſmos aliquot & loquutiones duriuſculas, tranſpoſitiones Hyperbaticas, excurſus haud ita multos & diuerticula accerſita, partium fauorem, leuia in Aſtrologia & Geographia errata, genti illius omnia, magiſtris, temporibus imputanda; condonanda certe ætati illius, qui, vt ait Statius*, Hæc primo iuuenis canebat æuo Ante annos Culicis Maroniani; *excuſanda deniq, eo nomine quo Ouidius*, Emendaturus, ſi licuiſſet, erat:

At cur non potius mirari ſubeat altam illius indolem libertatis vſq; acerrimam propugnatricem; liquidum eloquij flumen, materiam haud ſequacem puro carmine ducentis quo voluit? adeo vt non ruere immenſo fragore (quod de Nilo Plinius) ſed fluere videatur; feruentis ingenij fulmen cum gratia & gloria exprimentis hiſtoriam nobiliſsimam gentis illius, quæ cum antiqua religionis Cybele & fortitudinis ancilibus ſuis cœlo delapſa, cum ſacri conſilij Ganymede & virtutis Romulo in cœlum ſublata mihi videtur. Quid ego dicam acumen nobile & diuinum, ſpiritum ardentem & concitatum, muſam maſculam ac plane militarem, omnia deniq; in illo alta, clara, caſta? quem legant vel ambitioſe triſtes, & tetrici, qui fatali illo Graiæ Helenæ correpti delirio, non dubitant Poetas, Muſarum flamines, gloriæ præcones, Theologiæ veteris antiſtites nuncupare fidicines. Cæterum quando hi ſuo delectati ſtudio, contemnunt alia: deſpiciunt alios; immanes cum ſint, & ſuos patiuntur Manes; contemnuntur, deſpiciuntur. nec immerito, quia ſtudijs hiſce humanitatis vti cum poſsint, frui malunt. tu interim, Beneuole Lector atq; Humane, quem Cognitorem citare malo, quam me præcone vti, quid in hoc Autore exponendo, ipſius Pompeianis partibus fauentioris hiſtoriam ad veritatem ex optimis Hiſtoricis Cæſare, Hircio, Valerio, Suetonio, Plutarcho, Floro, Appiano, Dione, Paterculo Oroſio, Eutropio, &c. redigendo, Aſtronomiam & Geographiam ſubinde concinnando, tabulam Chorographicam quæ ad expeditiones & geſta belli huius intelligenda faciat adijciendo, præſtiterim; tu inquam, Lector candide, his vtere mecum & Vale.

T. F.

M. Annæi

M. Annæi Lucani vita.

MARCVM Annæum Lucanum Caia Acilia, Acilij Lucani oratoris filia ex Annæo Mela Senecæ Stoici fratre equite Rom. peperit Cordubæ III. Non. Nouemb. C. Cæsare Germanico iterum, & L. Cæsiano Coss. Octo mensium infans Romam à patre aduectus est: ibique Palæmone Grammatico, Virginio Flauio rhetore, & Cornuto poeta ac philosopho præceptoribus vsus est, vna cum Saleio Basso, & A. Persio, quos præcipuo amore dilexit. Cumq; Neroni, quem adolescentem patruus instituebat, esset non iniucundus, ante annos Quæstor est factus: & munus gladiatorium edidit. Inde cunctis suffragiis inauguratus sacerdotium ascitus est. Vxorem habuit Pollam Argentariam, Pollij Argentarij filiam, nobilem, ditem, & eruditam. In Neronis odium cupiditate ostentandi ingenij incidit. Nam cum ille per Cluuium Ruffum Nioben in Theatro Pompeij pronunciaturum se indixisset, Lucanus Orpheum extempore decantauit, coronamque à iudicibus reportauit. Post illud famam carminum eius premente Nerone, qui eum publice recitare, & ostentare carmina prohibuerat, Pisonianæ coniurationi adhæsit, accusatusq; & tortus matrem indicauit, impunitate promissa, vt Tacitus ait. Mox mori iussus, calida aqua immersus venas medio præbuit. Profluente sanguine, vbi frigere pedes, manusque, & paulatim ab ex-

ab extremis cedere spiritum sensit, feruido adhuc, & compote mentis pectore, hos versus ex lib. 3. enunciauit,

Scinditur auulsus, nec sicut vulnere sanguis
Emicuit lentus, ruptis cadit vndiq; venis:
Discursusq; animæ diuersa in membra meantis,
Interceptus aquis, nullius vita perempti
Est tanta dimissa via.

Hæc illi summa vox fuit. Decessit autem Prid. Calend. Maij, Nerua Syllano, & Vestinio Attico Coss. cum Coss. designatus cum Plautio Laterano esset. Vitæ vero anno 27. sepultus est hortis suis, quos pulcherrimos habuit. Hæc de eo. Inscriptio vetus, & marmorea in D. Pauli templo Romæ conspicitur. M. ANNÆO LVCANO, CORDVBENSI POETÆ, BENEFICIO NERONIS CÆSARIS FAMA SERVATA.

Scripsit pene puer, vt Papinius docet, Certamen Hectoris, & Achillis: cum cadaueris Hectorei redemptionem Fabulam Orphei inferos adeuntis. Incendium vrbis. Lauream, & laudes, vxoris. Declamauit etiam, & caussas orauit. Postremo loco Pharsaliam ardenti animo est aggressus, sed non perfecit. Primos tres libros, adiuuante vxore correxit. Septem reliquos, si vixisset, emendaturus. In iis ordinem sequitur, quo res gestæ sunt. Mens eius est, se commendare immortalitati, & ciuilia bella dissuadere Pharsaliam autem inscripsit; à Pharsalo Thessaliæ oppido, in cuius campis Pompeius à Cæsare est superatus.

IN LVCANVM OPERA CL. V. THOMÆ FARNABÆI rediuiuum.

PHarsalicos enses longa rubigine tinctos,
Detersoq; socero quis generoq; dabit?
Hic fecit, clypeos qui sic detersit & hastas,
Vt solitus redeat fulgor ad arma Ducum.
Pergite Romani medijs certare tenebris,
Lucanus lucem fert nouus ecce nouam.
Pharsalia multo constabant sanguine pugna;
Pharnabias sudor fluxit ad vsq; notas.

In eundem.

COgnatos acies, & multo sanguine iunctas
Qui cecinit: venas cædere iussus, obit.
Hinc cruor emanat membro profusus ab omni:
Proq; vno totum vulnere corpus erat.
At sanguis redijt. redijt iam succus. vtrunq;
Vati Farnabij, reddidit alma manus.
Hunc non vlterius depascet dextra Tyranni,
Diues inexhausto gurgite vena fluit.
At tu crudelem Vates sectaberis vmbram.
Farnabius iustas admoueatq; faces.

R.A.M.D.

AD V. C. TH. FARNABIVM, DE LVCANO PERPETVIS Illius Notis explicato, & in lucem iam prodituro.

DVm Vatum Genios chorus Sororum
(Vatum, queis veteris perennat aui
Nomen) Castalij ad caput liquoris
Accitos, monuit parare lucem
Tutelis reliquis, ne singularum
Nodosæ tenebræ diu morentur
Lectores timidos, retardat anceps
Quos seu carminis ordo, seu vetustas
Docto emblemate turbat inuoluta:
Haut est ingenio repertus alter,
FARNABI, potior scientiorue
Aut priscæ historiæ Poeticesve,
Cui mandetur honos vices gerendi
Tutorum, & tenebris faces parandi,
Quam tu, cui veteres reconditiq;
Ritus ex adytis patent & omnes
Thesauri Sophiæ nimis reducti.
Musæum ergo tuum petunt, sacrantq;
Excepti hospitio, nec inde cedunt
Quin, nacti Penetral. simul secundant
Votum Pieridum, tuo labore
Vsi ac assiduo tibi vicissim
Adstantes taciti docent ministri.
Sic se res habet. & palam loquemur;
Quid tu dissimulas? Parum videmus

Si his

Si his non auspicijs mage imputamus
Tuis quam studijs, quod aut Aquinas
Quodve alter Satyra reductiori
Qui torquet, radijs tui coruscent
Solis, nec lateant, salesq; acuti
Quos iactat Salo, quodq; sic Cothurno
Reddatur sua lux, & à salebris
Quod Pharsalica bella detonantem
Iam purget. Genios quis audet ipsos
Suggeßisse tibi probus negare?
Tantum non Genios videmus ipsos.

I. Selden. I. C.

Argumentum Pharsaliæ.

CVM prouinciæ consulares, Hispaniæ Pompeio, Crasso Syria & Parthicum bellum, Cæsari Gallia Germaniaque datæ essent; Crassusque periisset, & Cæsari in alterum lustrum prorogata esset potestas, decretusq; à X. tribubus Consulatus, & Pompeius Iulia defuncta suspectas haberet Cæsaris opes, Marcellus Coss. de Cæsaris successione agere cœpit. Hic vero pacata iam intra nouem annos vniuersa prouincia, non abnuebat, modo in proximis comitiis sui absentis ratio haberetur. Sed aduersantibus Pompeianis decretum est, vt dimisso exercitu veniret, & peteret more maiorum. Ille, nisi & Pompeius ab armis cederet, & nisi decretis staretur, se nō dimissurum respondens, pro hoste habetur. Iratus igitur prouincia cum exercitu Romam versus egreditur, tantumq; terroris vrbi incutit, vt Pompeius cum Senatu Capuam, inde Brundusium fugerit. ibi obsessus à Cæsare, vix euadit in Græciam. Cæsar Romam reuersus ærarium direptum suis militibus diuidit. Hinc in Hispaniam contendens, Massiliæ, in via, oppugnatione Bruto delegata, ipse Petreium & Afranium Pompeianarum duces partium, in Hispania superauit. Inde Romam reuersus in Epirum traiecit, vbi tum rei frumentariæ inopia laborans, tum à Pompeio pressus ac pene deuictus, castra in Thessaliam transtulit. hic acie superatus Pompeius Lesbon fugit; inde cum vxore Cornelia in Ægyptum nauigauit, fretus Ptolemæi regis amicitia:

amicitia: cuius tamen iussu, consilio Pothini interfectus est, spectante coniuge & altero filio. Cæsar fugientem Pompeium in Ægyptum sequutus, ab Achilla regis præfecto in Alexandria obsessus in Pharon euasit. ibi ab hostibus oppressus se è nauicula coniecit, ac per ducentos passus ad suam classem enatauit. mox perfidiam hostium vltus, rege sublato, Cleopatram sororem regis in regnum confirmauit.

M. AN-

M. ANNÆI

LVCANI CIVILIS BELLI

SIVE [a] PHARSALIÆ

LIBER PRIMUS.

BElla per [b] *Emathios* [c] *plus quam ciuilia campos,*
[d] *Iusq; datum sceleri canimus, populumq; potentem*
In sua v.ct.u. conuersum viscera dextra:

a Vere ὑποκριτικὸς videtur mihi Iul. Cæs. Scaliger in Hypercritico suo cap.6. vbi inter alia Lucanũ notat, quod pessimo consilio opus hoc inscripserit Pharsaliam. Quippe ne tantilla quidem operis pars illius ea regio: vti Thebais, Ilias, &c. Quod tamen viri tanti pace dicatur, optima ratione nomẽ huic operi inditum arbitror ab illo loco in quo Pompeius cum Cæsare de summa rerum dimicauit, victusq; fugit, cuius pugnæ euentum, totius belli fortuna secura est. b Macedonia olim dicta est ἠμαθία. A. Gell, 14. l. 6. c. Plin l. 4. c 10. & Solin. c. 14. Ad Dyrrhachium quidem Macedoniæ oppidum difficiliore pugna certatum est debellatum autem in campis Pharsalicis inter Macedoniam & Thessaliam, dictis à Pharsalo Thessaliæ oppido. Passim vero noster promiscue hoc nomen vsurpat, quod proprie Macedoniæ debetur. c Cæsaris furor atq; Pompeij inquit L Florus, l. 4. c. 2. vrbem, Italiam gentes nationes, totum deniq; qua patebat Imperium, quodam quasi diluuio & inflammatione corripuit: adeo vt non recte tantum ciuile dicatur, ac ne sociale quidem bellum, sed nec externum; sed potius commune quoddam ex omnibus, & plus quam bellum. d Cur non dictus Hylas? Quis in scelere hoc explicando nõ assumit sibi ius criticum? Video quid sentiat H. Grotius: *Licentiam factam sceleribus.* Audio quid moneat doct. I. S. *Ius Imperij, per bellum hoc scelestum, translatum ad Cæs.* Cæteros interpretes nihil moror. Verum Poeta, vt ego arbitror, profitetur velle se bellum ciuile quod passim l. 4. v. 26. & 223. l. 5. v. 314. &c. *scelus* vocat, canere; idq; non temerario quodam tumultu aut cœco furore, intra vrbis mœnia aut Italiam, vt in Syllana modo tempestate aut Cinnana rabie: sed iustis, vti præ se ferebant, vtrinq; causis, iustis exercitibus & prælijs, pari gratia atq; autoritate gestum. v. 666. huius lib. *Scelerique nefando nomen erit virtus* vide & l. 2. v. 540. & l. 3 v. 228.

e Cognatasq́; acies: & f rupto fœdere regni
Certatum g totis concussi viribus orbis,
h In commune nefas: infestisq́; obuia signis
Signa, pares k aquilas, & l pila minantia pilis.
Quis furor ô ciues? quæ tanta licentia ferri,
Gentibus m inuisis Latium præbere cruorem?
n Cumq́; superba foret Babylon spolianda o trophæis
p Ausonijs, vmbraq́; q erraret Crassus inulta,
Bella geri placuit r nullos habitura triumphos?
Heu, quantum potuit terræ pelagiq́; parari
Hoc, quem ciuiles hauserunt, sanguine, dextra!
f Vnde venit Titan, & nox vbi sidera condit,
Quaq́; dies medius flagrantibus æstuat horis,
Et qua bruma rigens, ac nescia vere remitti,
Astringit Scythicum glaciali frigore pontum:
Sub iuga iam t Seres, iam barbarus isset u Araxes,
x Et gens si qua iacet nascenti conscia Nilo.
Tunc, si tantus amor belli tibi Roma nefandi,
Totum sub Latias leges cum miseris orbem,
y In te verte manus: nondum tibi defuit hostis.

e Hinc inde, socerum & generum; parentes, liberos; fratres, cognatos, &c. f Quo conuenerat, vt Pompeius Hispanias & Italiam, Cæsar Gallias, Crassus Asiam obtineret. Quod fœdus diffiluit morte Crassi apud Parthos, & Iuliæ Cæsaris filiæ, infra versi. 100. &c. g Pompeium secutis Hispaniis & Oriente; Cæsarē Galliis. h Canimus certatum fuisse nō fine nefario vtriusq; partis scelere, in oppressionem libertatis, communis salutis adeoq; Reip. interitum. i Robur vtrinq; floris Italici, iisdem freti auspiciis. signis vocalibus ac mutis, virtnte pari, pugnæ genere & armis vsi iisdem. k Ro. Imperii insignia & vexilla. l Pilum erat Romanorum telum missile, de quo vide Polyb. lib. 6. & Liu. l. 31. Veget. l. 1. c. 24. m Nomini R. infesti. Imperii nostri hostibus. n Cumq; è te & gloria nominis R. fuisset, cædem Crassi vlcisci, spolia & insignia R. repetere, quibus Crasso ademptis superbiunt iam Parthi & Persæ. quorum imperii sedes est Babylon opibus & potentia florens. o Proprie, victoriæ monimentis, hostium exuuiis in eo loco quo τρέπεσθαι, i fugæ dare terga cœpissent, suspensis. p Romanis, Italis, ab Ausone Circes & Vlyssis f. q Circa Stygiam paludem; non admittendus transuehendusq; nisi sepulturæ compos & vindictæ. r Bello ciuili vincentibus nullus decernebatur triumphus. f περίφρασις 4 plagarum cœli & orbis terrarū. t Scythiæ pop. vellere nobiles Plin. l. 6 c. 17. Solin. c. 63. vide infra l. 10. v. 292. u Armenii, Araxis fl. accolæ iampridem victi fuissent. x Et si qui ad Nilum orientem accolunt. Nili autem fontes ignorauit vetustas, quos è montibus Lunæ in Mauritania Inf. ducunt recentiores. y Hostem, vbi foris cessauit, domi reperisti. neq; solitudinem tuam, desolationem & vastitatem exterorum hostium potentiæ aut sæuitiæ imputes, sed armis tuis ô Roma. *Suis & ipsa Roma viribus ruit.*

At

At nunc semirutis pendent quod mœnia tectis
Vrbibus Italiæ, lapsisq; ingentia muris
Saxa iacent; nulloq; domus custode tenentur,
Rarus & antiquis habitator in vrbibus errat:
Horrida quod dumis, multosq; inarata per annos
Hesperia est, desuntq; manus poscentibus aruis,
Non tu [z] Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor
[a] Pœnus erit: nulli penitus discindere ferro
Contigit: alta sedent ciuilis vulnera dextræ.
[b] Quod si non aliam venturo fata Neroni
Inuenere viam, [c] magnoq; æterna parantur
Regna deis, [d] cœlumq; suo seruire Tonanti
Non nisi sæuorum potuit post bella gigantum:
Iam nihil ô Superi querimur: [d] scelera ipsa, nefasq;
Hac mercede placent: diros [f] Pharsalia campos
Impleat: [g] & Pœni saturentur sanguine manes:
[h] Vltima funesta concurrant prœlia Munda.
His, Cæsar, [i] Perusina fames, [k] Mutinæq; labores
Accedant fatis: &, quas premit aspera, classes,
[l] Leucas: & ardenti [m] seruilia bella sub Ætna.
Multum Roma tamen debet ciuilibus armis,

z Pyrrhus Epirotarum rex in auxilium à Tarentinis accitus, magno Romanis terrori fuit, mari terra, viris, equis, incognitisq; in id tempus elephantis; neq; armis solũ, sed consiliis & dolis eos aggressus est. tandem victis, castris exutus, ab Italiaq; exactus.
a *Generaliter.* Pop. Carthaginensis. vel Annibal qui bello Punico secundo, Italiam vastauit, resq; Romanas attriuit.
b Assentatio, quã vix excusauerit Ironia.

c Idque Iouis exemplo, ad quem deuictis gigantibus firmius cœli deuenit regnum. d Scelesta & nefaria bella ciuilia, quæ mox recenset. e Quod hinc Neroni ad Imperium Rom patuit aditus. f De campis Pharsalicis supra. in his depugnatum est inter Pompeiũ & Cæsarem, mox inter Octauium Antoniumq;, & Cæs. percussores, sed vide inf. v. 687. g Sanguine nostro inferias referamus vmbris Carthaginensium, qui bellis Punicis interierunt. h Ad Mundam Hispaniæ vrbem, Pompeij liberi deuicti sunt, Cn. cæsus, Sextus fuga lapsus: Pompeianorum cæsa 30 M. Cæsar vt victos obsideret, e congestis cadaueribus aggerem struxit. i Perusiam Thusciæ vrbem. quo L. Antonius confugerat, Augustus per famem in deditionem compulit. k Antonius D. Brutum in Mutina vrbe Cisalpinæ Galliæ obsedit, in quo obsidione leuando vterq; Consul Hircius & Pansa cæsus est. quem tamen Augustus obsidione liberauit. l Insula in sinu Ambracio, item promontorium Epiri, inter quod & Actium Octauius Antonium & Cleopatram nauali certamine vicit. m Non seruile illud bellum à Syro Enno in Sicilia motum A. V. DCXVIII. quod nihil ad rem præsentem, verum intellige nauale bellum in Siculo mari, ad quod Sex. Pompeius concitauerat armaueratque ergastula contra Augustum à quo Sextus victus in Asiam profugit.

Quod tibi res acta est. Te, [n] cum statione peracta
Astra petes [o] serus, [p] prælati regia cœli
Excipiet gaudente [q] polo: [r] seu sceptra tenere,
Seu te flammigeros Phœbi conscendere currus,
Tellurem'q; [s] nihil mutato sole timentem
Igne vago lustrare iuuet: tibi numine ab omni
Cedetur: [t] iurisq; tui natura relinquet
Quis deus esse velis, vbi regnum ponere mundi.
[u] *Sed neq; in Arctoo sedem tibi legeris orbe:*
Nec polus aduersi calidus qua [x] mergitur Austri,
Vnde tuam videas obliquo sidere Romam.
Ætheris immensi partem si presseris vnam,
Sentiet axis onus. Librati pondera cœli
Orbe tene medio: pars ætheris illa sereni
Tota vacet, nullæq; obstent à Cæsare nubes.
Tunc genus humanum positis sibi consulat armis,
Inq; vicem gens omnis amet: pax missa per orbem
Ferrea [y] belligeri compescat limina [y] Iani.
[z] *Sed mihi iam numen: nec, si te pectore vates*
Accipiam, [a] Cirrhæa velim secreta mouentem
Sollicitare deum. Bacchumq; auertere [b] Nysa.
Tu satis ad dandas Romana in carmina vires.
Fert animus [c] causas tantarum expromere rerum:

n Emensus vitæ spatium, & imperio feliciter functus. o Longæuus. p Quod tu prætulisti terris. q Cœlitibus. r Seu Iouis seu Phœbi munus locumq; velis, &c. Arbitrio tuo permittetur, quis deus esse velis. Imitatio Virg. 10. Georg. *Tuque adeo quem mox sint hab. &c.* s Non metuentem incēdium mutato auriga, vt quondam Phaetonte. t Al. *Iurique tuo nat.* u Relatus vero in deos, & sideribus additus noli sedem tibi eligere versus alterum polorum vnde obliquo intuitu, impedito, parumq; efficaci Romam conspicias, sed iuxta æquatorem, vt recto, propinquo & gratioso vultu nos intuearis. Hæc omnia Ironice & Amphibologice dicta quidam volunt, vt quæ Neronem innuant strabum & obesum; sed persistere videtur in illa inuocatione & imitatione Virgiliana 1. Georg. *Qua locus Erigonen inter Chelasque, &c.* x Al. *vertitur.* y Iani belli pacisq; indicis, ex instituto Numæ, templum apertum significabat vrbem in armis esse, clausum erat pacis signum, quod contigit sub Numa, iterum post primum Punicum bellum, & sub Augusto ter. z Aliis post mortem & ἀποθέωσιν Deus expecteris, mihi in viuis Deus haberis propitius & præsens adeo, vt mihi tuo numine afflato non sit opus, quod alii faciunt vates. Delphici Apollinis vel Nysæi Bacchi, quorum in tutela Poetæ sunt, ἐνθουσιασμὸν votis expetere. a Cirrha, oppidum Phocidis haud procul à Delphis. b Nysæ fuere decem, omnes fere Baccho sacræ; præcipue, Indica, Arabica, Delphica. c Causas sex recenset noster, sed vide quas & Cæsar reddit lib. 1. ciuilis belli.

Immen-

Immensumq; aperitur opus, quid in arma furentem
Impulerit populum, quid pacem excusserit orbi.
[d] *Inuida fatorum series summisq; negatum*
Stare diu; [e] *nimioq; graues sub pondere lapsus,*
Nec se Roma ferens. [f] *sic, cum compage soluta*
Secula tot mundi suprema coegerit hora,
*Antiquum repetens iterum chaos omnia; mistis
Sidera sideribus concurrent: ignea pontum
Astra petent: [g] *tellus extendere litora nolet,*
Excutietq; fretum: [h] *fratri contraria Phœbe*
Ibit, & obliquum [i] *bigis agitare per orbem*
Indignata, diem poscet sib.; totaq; discors
Machina diuulsi turbabit fœdera mundi.
In se magna ruunt. lætis hunc numina rebus
Crescendi posuere modum. [k] *nec gentibus vllis*
Commodat in populum, terræ pelagiq; potentem
Inuidiam Fortuna suam. [l] *tu causa malorum*
Facta tribus [m] *dominis communis Roma, nec vnquam*
[n] *In turbam missi feralia fœdera regni:*
[o] *O male concordes, nimiaq; cupidine cæci,*

d *Prima causa*, fatalis necessitas quæ periodum crescēdi, & ἀκμὴν consecuta iam declinare & ad occasum vergere cœperit. *Inuidens Fortuna principi gentium populo, ipsum illum in exitium suum armauit.* Florus l. 1. c. 2. e Suo sub pōdere, virib. & amplitudinis mole defatigata, pressa, & ruens. *Ipsa suas vires odit Romana iuuentus. Et quas struxit opes, male sustinet.* Petr. Arb. f Non secus atque ipsa vniuersi machina, consummato tādem tempore & quasi ætate sua, solutis compagibus, legibus atq; fœderibus rerum, in Chaos & confusam molem, vnde initio extracta & concinnata est, reditura sit. * Ita legit Ianus Rutgersius, cum vulgati habeant. *Antiquum repetens iterum chao, omnia mistu Sider.* g Litora extensa & opposita nō valebunt, vt antea, mare coercere & excutere quo minus terra obruatur. h Luna non sequetur solē certis & solitis per Zodiacum vicibus: sed contrario feretur motu. i Lunā bigis, solē quadrigis vehi fingunt poetæ. k Neq; tamen vlli exterarū gentium permissum est triū principū exercere odiū suum inuidiamq; erga nos. l *Secunda causa.* Fœdus (quam Varro Tricipitinam appellauit) Crassi, Cæsaris, Pompeij, qui opibus, dignitate, gloria & spiritu florentes, sibi inuicem conciliati, atq; affinitate coniuncti inierunt societatem, ne quid in Rep. agi paterentur, quod ipsis tribus non placuisset, partiti itaq; prouincias & exercitus, Pompeius Hispanias & Libyam per legatos administrabat; Crassus, cui Syria contigit, ad bellum Parthicum profectus est; Cæsari imperium Galliæ in alterum quinquennium prorogatum. Ferale autem & perniciosum extitit hoc imperij diuisi fœdus. quippe, *Nec regna socium ferre, nec tede sciunt.* m Dominus, & rex nomina inuidiosa, & Romanis libertatis assertoribus semper exosa. n In plures principes diuisi. o O male sarta gratia coniuncti, atq; inuadendæ Reip. libidine transuersim acti, sperastisne diuturnam hanc potuisse fieri πολυκοιρανίαν?

Quid miscere iuuat vires orbemq; tenere
In medio? p *dum terra fretum, terramq; leuabit*
Aer, & longi voluent Titana labores,
Noxq; diem cœlo totidem per * *signa sequetur,*
Nulla fides regni socijs, omnisq; potestas
Impatiens consortis erit. q *nec gentibus vllis*
Credite, nec longe fatorum exempla petantur:
Fraterno primi maduerunt sanguine muri.
Nec pretium tanti tellus, pontusq; furoris
Tunc erat: exiguum dominos commisit r *asylum.*
s *Tempora angusti mansit concordia discors,*
Paxq; fuit non sponte ducum. t *nam sola futuri*
Crassus erat belli medius mora. Qualiter vndas
Qui secat, & geminum gracilis mare separat Isthmos,
Nec patitur conferre fretum: si terra recedat,
Ionium Ægæo frangat mare: sic, vbi sæua
Arma ducum dirimens, miserando funere Crassus
Assyrias Latio maculauit sanguine u *Carras,*
Parthica Romanos x *soluerunt damna furores.*
Plus illa vobis acie, quam creditis, actum est
y *Arsacidæ: bellum victis ciuile dedistis.*
Diuiditur ferro regnum: z *populiq; potentis,*
Quæ mare, quæ terras, quæ totum possidet orbem,

p Quandiu cōstabunt sibi rerū naturæ fœdera, vt aquas subleuet terra inferior, vt aer, quasi orbis περιφέρεια contineat & vndique coerceat terrā quasi centrum ponderé libratam suo v. 91. l. 5. vt sol diurnos annuosq; absoluat cursus., vt nox diei vicissim succedat: tandiu, i. semper, dissilient consociati regni fœdera.
* Zodiaci cuius sex signa per vices obscurata admittunt noctem, tanquam in æquinoctio.
q Neque Argis & Thebis petenda erunt exempla, ipsa prima vrbis nostræ rudimenta maduerunt sanguine alterius è conditoribus, Remi sc. à fratre Romulo cæsi, prætextu contemptus, quod nouum vallum transilisset. r Romulus asylum in vrbe aperuerat, quo omnes qui confugerant in partem & fortunam nouæ vrbis inuitauit. s Modico admodū tempore durauit concordia hæc inter Pompeium & Cæsarem non sincera expectante vtroque dissidij occasionem. t *Tertia causa.* Cædes Crassi apud Parthos, quem, quoad vixit, vterque respexit, metuens sc. ne nouas res molientibus ille interueniret. Medius itaque intercedens dirimebat bellum ciuile. non secus atq; Isthmos Achaicus seu Corinthiacus i. angusta terra inter duo maria, obstat quo minus confundantur & commisceant se Ionium ab Occidente & Ægeum ab Oriente. u Vrbem Mesopotamiæ, quo noctu se fugiens receperat Crassus. *Charan.* x Aperuerunt viam simultati Cæs. & Pompeius erupturæ. q O Parthi: ab Arsace authore imperij lib. 8. ver 218. z. Imperij R. amplitudo non ferebat duos, non suffecit duobus. ad 120 v. infra.

Non

Non cœpit fortuna duos. [a] *Nam pignora iuncti*
Sanguinis, & diro ferales omine tedas
Abstulit ad manes, Parcarum, Iulia, sæua
Intercepta manu, quod si tibi fata dedissent
Maiores in luce moras, tu sola furentem
Inde virum poteras, atq; hinc retinere parentem,
Armatasq; manus excusso iungere ferro,
[b] *Vt generos soceris mediæ iunxere Sabinæ.*
Morte tua discussa fides, bellumq; mouere
Permissum est ducibus: [c] *stimulos dedit æmula virtus.*
[d] *Tu noua ne veteres obscurent acta triumphos,*
Et victis cedat piratica laurea Gallis.
Magne times: [e] *te iam series, vsusq; laborum*
Erigit, [f] *impatiensq; loci fortuna secundi.*
Nec quenquam iam ferre potest, Cæsarve priorem,
[g] *Pompeiusve parem. quis iustius induit arma,*
Scire nefas: magno se iudice quisq; tuetur:
Victrix causa deis placuit, [h] *sed victa Catoni.*
Nec coiere pares: [i] *alter vergentibus annis*
In senium, longoq; togæ tranquillior vsu
Dedidicit iam pace ducem: famæq; petitor
Multa dare in vulgus: totus popularibus auris

a *Quarta causa.* Mors Iuliæ Cæsaris filiæ, quæ nupta Pompeio & iam grauida, vbi coniugis vestem, temere domum è comitijs [in quibus orta contentione, cæsus fuerat Domitij seruus, delatam cruore respersam vidisset, animo consternata & viro suo timens abortum fecit mortuaq; est. Hæc immatura propter Rempub. morte intercepta, fœdus & ius affinitatis pessimo ciuilis belli omine abstulit.
b Cum Sabini armis vim & illatam ignominiam vlturi, repeterent virgines suas à Romanis sub Romulo raptas? Sabinæ inter vtranq; aciem passis crinibus progressæ, precibus & lacrymis pacem exorabant, patresq; viris conciliabant. c *Quinta causa* Duorum ducum æmulatio. *Iam* (inquit Florus l.4 c.2.) *Pompeio suspecta Cæsaris opes, & Cæsari Pompeiana dignitas grauis. Nec hic ferebat parem, nec ille superiorem. Nefas! sic de principatu laborabant, tanquam duos tanta imperii fortuna non caperet.* d Tu Pompei, times, ne noua Cæsaris gesta, ac triumphi de Gallis, Germanis & Britannis qui eum manent, obscurent veteres illos tuos triumphos de Armenijs Mithridate, Afris, Siculis, Hispanis, Cilicibus piratis. e O Cæsar. f In transgressu oppiduli cuiusdam in Alpibus, Cæsar dixisse fertur: Mallem hic primus esse quam Romæ secundus. Plutarch. & Velleius Paterc. g Pompeius neminem secum dignitate exæquari volebat 1. com. Cæs. h Magna certe Catonis laus, vtpote cuius iudicium de iustiore causa conferatur iudicio deorum. verum vt ait Cic. pro Ligario. *Nunc melior certe ea iudicanda est, quam etiam dij adiuuerunt.* i Pompeius iam prope sexagenarius, 12 annorum ocio fretus, artes, vsum, & munia strenui Imperatoris dedidicerat, ex largitionibus & ludis captans populi fauorem.

Impelli, plausuq́; [k] sui gaudere theatri:
Nec reparare nouas vires; multumq́; priori
Credere fortunæ. stat [l] magni nominis vmbra.
Qualis frugifero quercus sublimis in agro
[m] Exuuias veteres populi, sacrataq́; gestans
Dona ducum: nec iam validis radicibus hærens,
Pondere fixa suo est: nudosq́; per aera ramos
Effundens, trunco, non frondibus efficit vmbram:
At quamuis [n] primo nutet casura sub Euro,
Tot circum siluæ firmo se robore tollant,
Sola tamen colitur. Sed non in Cæsare tantum
Nomen erat, nec fama ducis: sed [o] nescia virtus
Stare loco: solusq́; pudor non vincere bello.
Acer, & indomitus; quo spes, quoq́; ira vocasset,
Ferre manum, & nunquam [p] temerando parcere ferro.
Successus vrgere suos: instare fauori
Numinis: [*] impellens quicquid sibi summa petenti
Obstaret: gaudensq́; viam fecisse ruina.
Qualiter [q] expressum ventis per nubila fulmen
Ætheris impulsi sonitu, mundiq́; fragore
Emicuit, [r] rupitq́; diem, populosq́; pauentes
Terruit, [s] obliqua præstinguens lumina flamma:
[t] In sua templa furit: nullaq́; exire vetante
Materia, magnamq́; cadens, magnamq́; reuertens
Dat stragem late, sparsosq́; recolligit ignes,

k Quod ad Mitylenæi theatri exemplar; sed multo magnificētius è marmore Romæ extruxerat. cū (inquit Florus) Ponticos & Armenios triumphos in Pompeianis theatris Roma cantaret, nimia Pompeij potētia apud ociosos (vt solet) ciues mouit inuidiam.
l Quod ob rerum gestarum magnitudinem consecutus est, salutatus primum à Syllæ exercitu nomine Magni.
m Spolia, ἀναθήματα, tropæa.
n Primo quocunque vento casum minata.
o Altiora vsq; petens Cæsar (inquit Paterculus) supra humanam & naturam & fidem euectus, dux erat bello peritissimus, ciuis in toga (nisi vbi vereretur ne quem haberet parem) modestissimus. p Temere cruentando. vbi res vim & arma posceret. infra l.1.v 439. * Ita Seneca de Xerxe. *Diuina atque humana impellentem & mutantem quicquid obstiterat, trecenti stare iusserunt.* l.6. de Benef. c.31. q Ex opinione Zenonis, qui fulmen voluit esse validam incensionem è nubibus inter se vi ventorum collisis erumpentem & vehementi cum impetu ad terras ruentem. r Protulit lucem, *vel*, clarore suo & fulgore diei lucem superauit. s Oblique contortum, oculis offuso lumine, aciem perstringit. t In Iouis ipsius fulminatoris templa *vel*, in cœli conuexa. Hæc enim sunt templa cœli. quod, nulla illi materia obstante, pergit & retorquetur, & dissipatam flammam conglobat. *Ioach. Camer.*

Hæ ducibus causæ suberant: [u] sed publica belli
Semina, quæ [x] populos semper mersere [x] potentes.
Namq; vt opes [y] nimias mundo Fortuna subacto
Intulit, [z] & rebus mores cessere secundis,
Prædaq; & hostiles luxum suasere rapinæ:
Non [a] auro, tectisve modus: [b] mensasq; priores
Aspernata fames: [c] cultus gestare decoros
Vix nuribus, rapuere mares: [d] fœcunda virorum
Paupertas fugitur, totoq; arcessitur orbe,
[e] Quo gens quæq; perit. [f] tunc longos iungere fines
Agrorum, & quondam duro sulcata Camilli
Vomere, & antiquos Curiorum passa ligones,
Longa sub ignotis extendere rura colonis.
Non erat is populus, quem pax tranquilla iuuaret,
Quem sua libertas immotis pasceret armis.
[g] Inde iræ faciles, &, quod suasisset egestas,
Vile nefas: magnumq; decus, ferroq; petendum,
Plus patria potuisse sua: [h] mensuraq; iuris

u *Sexta & vltima causa.* Romanorum vitia, ex diutina pace & nimia felicitate luxus in ædificijs, cibis, vestibus: auaritia, ambitio, dominandi libido, seditiones, studia partium, &c.
x Assyrios, Persas, Lacedæmonios, Carthaginenses, Corinthios, Milesios, Asiæ multos populos.
y Asiaticas, Atalicas, Ponticas, Cyprias, Corinthiacas. *Luxuriam spoliorum & censum in damna furentem.* Petron. z Et boni mores cœperunt deprauari vitiis, quæ suadent res secundæ. *Martial.* 11. l. 6. ep. a Vasis aureis, *vel* Hendiadys Auratis tectis, lacunaribus auro renidentibus: b Veterum Rom. hominum continentium & frugalium cibi iam fastidiri, *Ingeniosa gula est. Siculo scarus, &c.*. Petron. *vel* ipsæ mensæ. *Nil rhombus nil dama sapit, nisi sustinet orbes Grande ebur è citro factos, &c.* Iuuenal. 11. Sat. & noster, 10. lib. *Orbes sectos Atlantide sylua.* Et Petronius, *Ecce Afris eruta terris Citrea mensa.* c Multitia, vestes sericas & bombycinas quæ fœminis vix indulgerentur sumpsere viri. *Et tot noua nomina vestis. Quæque virum quærunt* Petron. Arbitr. d Quæ strenuos & egregios olim produxit viros. *Fabricium, & incomptis Curium capillis, vtilem bello tulit & Camillum Saua paupertas & auitus apta cum lare fundus.* Horatius lib. 11. Ode. 12. & Val. Max. l. 4 cap. 4. e Aurum, luxus, omniumq; vitiorum materia. Lacedæmoniis aliisq; gentibus fatalis. f Iam non contenti agellis quos viri continentissimi. Camillus arauit, Curius fodit, censentes illum perniciosum esse ciuem cui non sufficerent 7. iugera; extendebant hos agros vsq; ad ignotos sibi colonos, vicinorum coemptione & adiectione, *vel,* Ipsi non sua manu agros colebant, sed alienis colendos elocabant, *vel* latifundia in prouinciis sub ignotis colonis possidebant. g Ab hoc fastu & luxu faciles erant ad iras, vindicandasq; iniurias; hinc pro leui erat omne aggredi nefas, ad quod sua egestas ære alieno grauatos impulerat *vel,* peccata, quæ quis è tenuioribus atq; egenis designaret pro vili & leui habebant, grandia aggrediebantur scelera, visumq; est decus magnum, &c. vt seq. h Quod quisque potuit, licuit.

Vis erat: hinc [i] leges, & [i] plebiscita coacta,
[k] Et cum Consulibus turbantes iura Tribuni:
Hinc [l] rapti pretio fasces, sectorq; fauoris
Ipse sui populus, lethalisq; ambitus vrbi;
Annua venali referens certamina Campo:
Hinc [m] vsura vorax, auidumque in tempore fœnus,
Et [n] concussa fides, & [o] multis vtile bellum.
Iam gelidas Cæsar cursu superauerat Alpes,
Ingentesque animo motus, bellumque futurum
[p] Ceperat: vt ventum est parui [q] Rubiconis ad vndas,
[r] Ingens visa duci patriæ trepidantis imago,
Clara per obscuram vultu mœstissima noctem,
Turrigero [s] canos effundens vertice crines,
Cæsarie [t] lacera, nudisq; adstare lacertis,
Et gemitu permista loqui: Quo tenditis vltra?
Quo fertis mea signa viri? si iure venitis,
Si ciues: [v] hucusq; licet. Tunc perculit horror
Membra ducis, riguere comæ, gressumq; coercens
Languor in extrema tenuit vestigia ripa.
Mox ait: [x] O magnæ qui mœnia prospicis vrbis
Tarpeia de rupe tonans, [y] Phrygijq; penates

i Coss. & Senatus ferebant leges Tribuni & plebs, plebiscita, *sciunt plebi.* k Tribuni contra nitentes quam Coss. omnia confundebant iura. l Consulatus cuius insignia fasces & secures, venalis factus est: dum populus fauoris sui auctionator, largitionibus potentiũ corruptus suffragia vendebat, nec sine contentione & rixis, non raro ad cædem vsq; in Campo Martio, quo Calen. Ianuar. ad comitia descendebat. *Emptique Quirites. Ad prædam strepitumque lucri suffragia vertunt. Venalis populus, venalis curia Patrum. Est fauor in pretio.* Petron. Arb. m *Gemino deprensam gurgite prædam Fœnoris illuuies vsusq; exederat æris.* Arbiter. n Labefactata credito. o Qui re profligata & perdita misceri omnia turbariq; cupiebant, opesq; ex bellis ciuilibus, proscriptionibus & auctionibus sperabant. p Conceperat. q Fluuii, qui Italiam à Gallia citeriore disterminat. r Videtur hoc affinxisse poeta, ex eo somnio, quo Cæsar (vt refert Plutarchus) sibi visus est matri stuprum inferre, vide sis, ostentum quod Cæsari ad Rubiconem cunctanti & cogitabundo factum est, apud Sueton. 32. c. Iul. Cæs. s Propter antiquitatem. t Ob discordiam. u Ad Rubiconem, in columna erecta insculptum erat senatus consultum, quo cautum est. Ne cui vltra hos fines arma proferre liceret. x O Iupiter qui coleris in monte Capitolino, ceu Tarpeio, dicto a Tarpeia Vestali, quæ ibi obruta est scutis Sabinis, ex pacto proditæ arcis. *Iupiter omnipotens, & tu Saturnia Tellus &c. Testor ad has acies inuitum arcessere Martem, Inuitas me ferre manus, &c.* Cæs. apud Petronium. y Quos Troiæ flammis ereptos secum in Italiam Æneas duxit. Apollinem & Neptunum vt quidam volunt, vt alij Mineruam, Iouem, Iunonem h. e. tres aeris regiones, penatesq; per quos penitus spiramus, è gente autem Iulii Cæsar originem duxit.

Gentis Iuleæ, & [z] rapti secreta Quirini,
Et residens celsa [a] Latialis Iuppiter Alba,
[b] Vestalesq; foci, summiq; ô numinis instar
Roma, faue cœptis: non te furialibus armis
Persequor: en adsum victor terraq; mariq;
Cæsar, vbiq; tuus, (liceat modo) [c] nunc quoq; miles.
Ille erit ille nocens, qui me tibi fecerit hostem.
Inde moras soluit belli, [d] tumidumq; per amnem
Signa mouet propere. sic cum squalentibus aruis
Æstifera Libyes viso Leo comminus [e] hoste
Subsedit dubius, totam dum colligit iram,
Mox vbi se sæuæ stimulauit verbere [f] caudæ,
Erexitq; iubam, & vasto graue murmur hiatu
Infremuit: tum torta leuis si lancea Mauri
Hæreat, aut latum subeant venabula pectus,
[g] Per ferrum tanti securus vulneris exit.
Fonte cadit modico, paruisq; impellitur vndis
[h] Puniceus Rubicon, cum feruida canduit æstas:
Perq; imas serpit valles, & Gallica certus
Limes ab Ausonijs disterminat arua colonis.
[i] Tunc vires præbebat hyems, atq; [k] auxerat vndas
[l] Tertia iam grauido pluuialis Cynthia cornu,
Et madidis Euri resolutæ flatibus [m] Alpes.
[n] Primus in obliquum sonipes opponitur amnem
Excepturus aquas. molli tum cætera rumpit
Turba vado fracti faciles iam fluminis vndas.
Cæsar vt aduersam superato gurgite ripam
Attigit, Hesperiæ [o] vetitis & constitit aruis,

z Sacra mystesteria Romuli in cœlū translati. Plutarchus in Romulo.
a Cui tanquam Latij præsidi sacra in monte Albano dedicauit Ascanius statuam, ferias, visceratione m.
b Ignis, quem è Troia ab Ænea in Italiam aduectum, virgines inextinctum conseruant in Vestæ templo, hoc à Nima ex Alba translatum.
c Etiam nunc quum videas arma contra te ferre, propugnator tamen tuus defensorque sum.
d Imbribus & resolutis niuibus auctum. mox v.217.
e Venatore.
f Cauda, quæ animi index, crebro ictu se flagellat, atque ad iracundiam excitat. Plin.8.
g Per ipsum, quo transfigitur, venabulum in venatorem ruit.
h A colore terræ, *vel* allusum ad Etymon. Alij leg. *Pumiceus.*
i Mense Ianuario.
k Alij leg. *hauserat*, quia seq. *grauido cornu.* hoc est, aquis pleno.
l Tertia luna ab interlunio, quæ fere pluuia est, vel, quid si intelligamus, pluisse iam tres noctes?
m Niues ex Apennis Alpibus.
n Equites primum ingressi amnem, fluminis impetum sistunt, quo tutius transeant pedites.
o Et, Senatus Consulto, vt supra versic. 93. &, quia Rubicon terminus erat prouinciæ Cæsaris.

p Violata. Consecutus cohortes, inquit Suetonius ad Rubiconem fl. qui prouinciæ eius finis erat. paulum constitit: ac reputans quantum moliretur, cõuersus ad proximos, *etiam nunc* inquit, *regredi possumus. quod si ponticulũ trãsierimus, omnia armis agẽda erunt.* Cunctãti ostẽtũ tale factum est, &c. Tunc Cæsar. *Eatur,* inquit, *quo deorum ostenta & inimicorum iniquitas vocat. Iacta est alea.* Sueton. Iul. Cæs. c. 32. & Appian. l. 2. de ciu. bello. *Iudice fortuna cadat alea.* Cæs. apud Petroniũ. q Al. *vindice.* r Lapide misso

Hic, ait, hic, pacem, p temerataq́; iura relinquo;
Te Fortuna sequor: procul hinc iam fœdera sunto.
Credidimus fatis, vtendum est q iudice bello.
Sic fatus, noctis tenebris rapit agmina ductor
Impiger, & r torto Balearis verbere fundæ
Ocyor, & missa Parthi s post terga sagitta:
Vicinumq́; minax inuadit t Ariminum, u vt ignes
Solis lucifero fugiebant astra relicto.
Iamq́; dies primos belli visura tumultus
Exoritur: x seu sponte deum, seu turbidus Auster
Impulerat, mœstam tenuerunt nubila lucem.
Constitit vt capto iussus deponere y miles
Signa foro, stridor lituum, clangorq́; tubarum
z *Non pia concinuit cum rauco classica cornu.*
Rupta a *quies populi, stratisq́; excita iuuentus*
b *Diripiunt sacris affixa penatibus arma,*
Quæ pax longa dabat, nuda iam crate c *fluentes*
Inuadunt clypeos, curuataq́; cuspide pila,
Et scabros nigra morsu rubiginis enses.
Vt notæ fulsere aquilæ, Romanaq́; signa,
Et celsus medio conspectus in agmine Cæsar,
d *Diriguere metu, gelidos pauor alligat artus,*
e *Et tacito mutos voluunt sub pectore questus.*
f *O male vicinis hæc mœnia condita Gallis!*

ẽ funda Balearica. Baleares insulæ duæ sunt in mari Mediterraneo Gymnasiæ, olim dictæ. hodie *Maiorca* & *Minorca.* quarum incolæ erant funditores peritissimi. quibus id vnum ab infantia studiũ. Cibum puer à matre non accepit, nisi quem ipsa monstrante percussit. Flor. l. 3. c. 8. s Parthi dum se fugere simulant, sagittas ab inguine ductas in hostem à tergo mittunt. t Vmbriæ vrbem in Flaminia via. u Oriente Sole stellas obscurante *quarum vltimus extat Lucifer.* x Seu deorum voluntate euenit hoc ciuilis tempestatis signum, siue inductis ab Austro nubibus: mœstus vtiq; erat. sic initio l. 7. y Cæsaris milites, iussi occupato foro classica canere, aquilas ponere. z Impios belli ciuilis concentus. a Somnus. b Obuia quæq; & templorum parietibus suspensa arma rapiunt. c Dissolutos. vimineas sc. crates corio à blattis & vetustate exeso nudatas. d Ariminenses. e Hypallage, vel lege. *Et tacitos muto vol.* f O vrbem nostram male sitam contra Galliam, & in cardinibus Italiæ, expositam omnibus qui Italiam inuaserint.

O tristi

O trisli damnata loco! pax alta per omnes,
Et tranquilla quies populos: nos præda furentum,
[g] Primaq; castra sumus. melius Fortuna dedisses
[h] Orbe sub Eoo sedem, [i] gelidaq; sub [k] Arcto,
[l] Errantesq; domos, [m] Latij quam claustra tueri.
Nos primi [n] Senonum motus, [o] Cimbrumq; ruentem
Vidimus, & [p] Martem Libyes, cursumq; furoris
Teutonici. quoties Romam fortuna lacessit,
Hac iter est bellis. [q] gemitu sic quisq; latenti,
Non ausus timuisse palam: vox nulla dolori
Credita: sed quantum, volucres cum bruma coercet,
Rura silent, mediusq; iacet sine murmure pontus;
Tanta quies. Noctis gelidas lux soluerat vmbras:
[r] Ecce faces belli, dubiaq; in prœlia menti
Vrgentes addunt stimulos, cunctasq; pudoris
Rumpunt fata moras: iustos Fortuna laborat
Esse ducis motus, & causas inuenit armis.
Expulit ancipiti discordes vrbe Tribunos
[s] Victo iure [t] minax iactatis curia Gracchis.
Hos iam mota ducis, vicinaq; signa petentes
[u] Audax venali comitatur Curio lingua:

g Primum oppidum in quo hostis castra ponit. h *Sub curru nimium propinqui solis, in terra (vt veteribus creditum) domibus negata.* i *Vel sub gel.* coniunctione copulatiua frequentius à Lucano vsurpata pro disiunctiua. k *Quod latus mundi nebula malusque Iupiter vrget.* l Scytharum ἁμαξοβίων. vel etiam, Nomadum, Numidarum *Quorum plaustra vagas rite trahunt domos.* m Fauces & limites Italiæ. n Hi vlturi iniuriam Fabij legati, qui contra ius gentium Gallorum ducem hasta traiecerat, exercitum à Clusio mouent ad Vrbem, Romanos occurrentes ad Aliam fl. profligant, Romam contendunt, quã diripiunt, diruunt, incendunt, Capitolium 7. menses obsident tandem Camilli interuentu Roma liberata est. A V.365. o Cimbri è Germaniæ Chersone & Teutones post multos Rom. coss. & procoss. cum exercitibus fusos, à Mario victi tandem cæsiq; sunt. A.V.652. diuisim posuit eos poeta, quod diuersis pugnis & diuerso itinere superati sunt. p Secundum bellum Punicum. quamuis non hac iter erat Annibali. Asdrubali forte. q Indignabantur hæc Ariminenses, sed tacite. comparatione ducta ab auibus hyberno frigore constrictis, & à maris medij tranquillitate. r Q. Cassius & M. Antonius trib. pl. à Marcello & Lentulo Coss. Senatu excedere iussi, quod pro Cæsare intercederent, vrbe egressi, noctu, conducto curru, seruili q; veste amicti ad Cæsarem profugerunt. & cum iis Curio de quo l.1.v 799. erat autem is eo tempore Rauennæ, vt habet Cæsar. 1. com. expectabatq; suis leuissimis postulatis responsa. s Violato Tribuniciæ potestatis sacrosancto iure. t Senatus, exprobrata Tribunis Gracchorum seditione, his eundem exitum interminatus est, ni curia discederent. u Curio nuper Trib. pl. Cæsari infestus, populo acceptus, ad dicendum paratissimus, plurimo ære alieno grauatus à Cæsare leuabatur, factusq; suarum partium.

Vox quondam populi, libertatemq; tueri
Ausus, & armatos plebi [x] *miscere potentes.*
Vtque ducem varias voluentem pectore curas,
Conspexit: Dum voce tua potuere iuuari
Cæsar, ait, partes, quamuis nolente Senatu,
[y] *Traximus imperium,* [z] *tunc, cum mihi Rostra tenere*
Ius erat, & dubios in te transferre Quirites.
Sed [a] *postquam leges bello siluere coactæ,*
Pellimur è patrijs laribus, patimurq; volentes
Exilium: tua [b] *nos faciat victoria ciues.*
[c] *Dum trepidant nullo firmatæ robore partes,*
Tolle moras: semper nocuit differre paratis.
[d] *Par labor atq; metus pretio maiore petuntur.*
[e] *Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris,*
Pars quota terrarum? facili si prœlia pauca
Gesseris euentu, tibi Roma subegerit orbem.
[f] *Nunc neq; te longo remeantem pompa triumphi*
Excipit, aut sacras poscunt Capitolia [g] *laurus:*
Liuor edax tibi cuncta negat: gentesq; subactas
Vix impune feres: [h] *socerum depellere regno*
Decretum est genero partiri non potes orbem:
Solus habere potes. Sic postquam fatus, & ipsi
In bellum prono tantum tamen addidit iræ,
Accenditq; ducem, quantum [i] *clamore iuuatur*
[k] *Eleus sonipes, quamuis iam* [l] *carcere clauso*

x Non reconciliare, vt volunt quidã. sed inter se committere. propter participiũ *Ausus*, vel, intra conditionem priuatorũ redigere. laborabat enim, vt & Pompeius exercitus deponeret.
y Produximus, vt tibi Imperiũ in alterũ quinquenniũ prorogaretur.
z Quandiu licuit mihi ê suggesto (rostris nauium Antiatum exculto) concionem ad popul. habere eumq; tibi cõciliare, ad partes tuas inflectere.
a Postquam leges vi oppressæ inter arma siluere, Imperiũque à Senatu & Coss. delatum est Pompeio, tribuni Curia eiecti. b Nos restituat. c Sed mature facto opus est, vt imparatos aggrediaris. d Labore eodem quo Gallos debellasti, Romam tibi subiicies, totumq; terrarum orbem e Decem quidem annorum Imperium decretum Cæsari fuerat sed pacata iam intra 9. annos Gallia, C. Marcellus ad Senatum retulit, vt Cæsari ante tempus succederetur. ita supererat annus decimus. f Negatur tibi de Gallia deuicta triumphum agere, imo vix impune feres bene gestum bellum. g Lauro coronati triumphantes ascendebant Capitolium, & ipsum lauro ornatum. h Pompeius quasi rex non admittet Cæsarem socerum suum in partem dignitatis, supra versu.126. i Certantes equos adhortationem & gloriam intelligere scribit Plinius. k Equus in certamine Olympiaco prope Elidem Achaiæ oppidum. l Loco, vnde celeres, vel currus dato signo prosilirent.

Immineat foribus, [m] *pronusq; repagula laxet.*
Conuocat armatos extemplo ad signa [n] *maniplos:*
Vtq; satis trepidum turba coeunte [o] *tumultum*
Composuit vultu, dextraq; silentia iussit:
[p] *Bellorum ô socij qui mille pericula Martis*
Mecum (ait) experti, decimo iam vincitis anno.
Hoc cruor [q] *Arctois meruit diffusus in aruis,*
Vulneraq;, & [r] *mortes, hyemesq; sub Alpibus actæ?*
[s] *Non secus ingenti bellorum Roma tumultu*
Concutitur, quam si Pœnus transcenderet Alpes
Annibal. implentur valido tirone cohortes:
In classem cadit omne nemus: terraque mariq;
Iussus Cæsar agi. [t] *quid? si mihi signa iacerent*
Marte sub aduerso, ruerentq; in terga feroces
Gallorum populi: nunc, cum Fortuna secundis
Mecum rebus agat, Superiq; ad summa vocantes,
Tentamur, veniat longa [u] *dux pace solutus*
Milite cum [x] *subito,* [y] *partesq; in bella togatæ,*
[z] *Marcellusq; loquax, &* [a] *nomina vana Catones,*
Scilicet [b] *extremi Pompeium,* [c] *emptiq; clientes*

m Ferox lente: & impellat obices & funes ἀφστήρια, quæ prouolaturū coërceāt. n Militū contubernia. l. 7. v. 508. ordines, centurias, legionis decimæ tertiæ, hanc enim euocauerat, reliquæ nōdum conuerāt. o Murmur, fremitum. p Oratio gen. Deliberatiui, hortatoria, cōtinens conquestionem de iniuriis suis, iniquitate aduersariorum, à quibus re bene gesta tam indigne excipiantur: insectationem Pompeii confirmationem militum à felicis successus spe. vide suis orationem quam Cæsari tribuit Petronius Arb. *in specimine ciuilis belli.* q Gallia, Germania. Britannia. r Sociorum. s Contra me diutinis laboribus optime de patria meritum omnia hostilia parantur, perinde ac contra infestissimum hostem. per inuidiam inimicorum, exercitum deponere iubeor, triumpho spolior, ad causam dicendam reuocor in ordinem, successor mihi ante tempus missus, delectos tota Italia habitus aduersum me patriæ hostem declaratum, syluæ cæsæ ad naues extruendas. *Vincendo, certior exul sanguine Germano, sexagintaq; triumphos. Esse nocens cœpi.* Cæs apud Petronium. t Quid aliud facerent, si amissis signis victos nos insequerentur hostes. Iam vero cum victores redeamus diis fauentibus, sic vtiq; excipimur? Sed veniat, &c. u Pompeius, supra ver. 130. x Euocato & tumultuarie conscripto. videtur Poeta ad id alludere, quod Faonius Pompeio illudens, ob ea quæ iampridem dictitarat. *Age* inquit, *tellurem pede concute Pompei, vt exercitus inde educas, iam tempus postulat.* Plutarch. Pomp. & Appian. 2. y Senatus paci quam militiæ aptior. z Consul, lingua magis quam manu strenuus. a Vt nomen inane Sophos. Alij leg *Catonum.* Alij *Catonis.* quem Cæsar infestum sibi supra modum habuit. eum autem perstringit quasi nominis quia *Catus* sapientem significat vanitate fultum. b Inter remotissimas nationes, namq; Pompeio fauebant reges Orientis. *vel* infima de plebe. c Quos beneficiis & largitione sibi fecit obnoxios. *mercedibus empta. Ac viles operæ: quorum est mea Roma nouerca.* Petr.

d Continuo

[d] Continuo per tot satiabunt tempora regno?
[e] Ille reget currus nondum patientibus annis?
Ille semel [f] raptos nunquam dimittet honores?
Quid iam iura querar totum [g] suppressa per orbem,
Ac [g] iussam seruire famem (quis [h] castra timenti
Nescit mista foro? gladij cum triste minantes
Iudicium insolita trepidum cinxere corona,
Atque auso medias perrumpere milite leges
Pompeiana reum clauserunt signa Milonem?
Nunc quoq; [i] ne lassum teneat priuata senectus,
Bella nefanda parat suetus ciuilibus armis,
Et [k] docilis Syllam scelerum vicisse magistrum.
Vtque feræ tigres numquam posuere furorem,
Quas [l] nemore Hyrcano, matrum dum lustra sequuntur,
Altus cæsorum pauit cruor armentorum;
Sic & Syllanum solito tibi lambere ferrum
Durat, Magne, sitis: nullus semel ore receptus
Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces,
Quem tamen inueniet tam longa potentia finem?
Quis scelerum modus est? ex hoc iam te, improbe, [m] regno
Ille [n] tuus saltem [o] doceat discedere Sylla.
Post [p] Cilicasne vagos, & [q] lassi Pontica regis

d Inexplebili vtcunq; regnādi cupiditate actum, à Syllæ morte vsq, ad hæc tempora? e Illine permissum triumphare ante annum triumphi legitimum ætatis tricesimū? triumpharat autem de Hiarba Numidarū rege Pompeius annū 24 agens. f Præturā nullis adiutus suffragijs sibi adsumpserat 23. annos natus. Consulatum solus obtinuerat præfecturas plurimas, & iam prorogatas ad quadriennium prouincias. g Ne quid aliunde frumenti adferretur, quo vrbs fame laborans Pompeio præfecturam annonæ delegaret. Quod dictitabat Clodius. Non propter famem scriptam esse legem, sed vt lex scriberetur factam esse famem. vnde nonulli legunt *Adiussam.* h In quæstione de Clodij cede & actione Miloniana ad reprimendum populi tumultum Pompeius armatis militibus forum sepserat, quam insolitam coronam Cicero in oratione pro Milone, *nouam iudicii formam & inusitatam frequentiam* vocat. i Ne senectutem agat priuatam & ociosam. k Scelere facile superaturus crudelitatis & scelerum omnium magistrum suum Sullam sub quo meruerat Pompeius 23. annos natus summo honore à Sylla habitus, vt cui vni venienti assurgeret, caput nudaret, honorificeq; eum appellaret, Magni nomine vt ferunt nonnulli a Sylla primo salutatum. l Hyrcana sylua Scythiæ. m Inuidioso imperio, nec inferiore Syllæ dictaturæ. n Cui studebas, magister sceleris, qui te sibi adfinitate deuinxit, tibi in matrimonium data Æmilia priuigna. o Qui annos 60. natus se dictatura abdicauit & priuatus Puteolis egit. p Piratas maria infestantes à Pompeio deuictos, infra l.2. v.5.7. q Mithridates rex Ponti per annos 40. cum Romanis bellum gessit à Sylla & Lucullo attritus profligatusq; à Pompeio tandē victus est. in turri à Pharnace filio obsessus, male tentatum veneno, aduersus quod amuletis & antidotis se munierat, spiritum ferro expulit.

Prælia, barbarico vix consummata veneno,
[r] *Vltima Pompeio dabitur prouincia, Cæsar;*
[s] *Quod non, victrices aquilas deponere iussus,*
Paruerim? mihi si merces erepta laborum est,
[t] *His saltem longi, non me duce, præmia belli*
Reddantur: miles sub quolibet iste triumphet.
Conferet exanguis quo se post bella senectus?
Quæ sedes erit emeritis? quæ rura dabuntur,
Qua noster veteranus aret? quæ mœnia fessis?
An melius fient piratæ, Magne coloni?
[u] *Tollite iampridem victricia, tollite signa:*
Viribus vtendum est, quas fecimus. [x] *arma tenenti*
Omnia dat, qui iusta negat: nec numina desunt.
Nam neq; præda meis neq; regnum quæritur armis:
[y] *Detrahimus dominos vrbi seruire paratæ.*
Dixerat: at dubium non claro murmure vulgus
Secum incerta fremit: pietas patriiq; penates
Quanquam [z] *cæde feras mentes animosq;* [a] *tumentes*
[b] *Frangunt; sed diro ferri reuocantur amore,*
Ductorisq; metu. [c] *Summi tum munera pili*
Lælius, [d] *emeritiq; gerens insignia doni,*
Seruati ciuis referentem præmia quercum,
Si licet, exclamat, Romani maxime rector
Nominis, & fas est veras expromere voces,
Quod tam lenta tuas tenuit patientia vires
[e] *Conquerimur. deeratne tibi fiducia nostri?*

r Egone resto vltimus hostis debellandus? s Quod iussu Senatus non dimiserim exercitum victorē ante triumphum. t His saltem militibus stipendia, honoresq; reddantur, & agri assignētur in quibus iam emeriti quiescant. nisi forte agris digniores cēsendi sint Cilices illi piratę quos à se deuictos Pompeius in mediterranea submouit & Solos Colonias deduxit. Emeriti qui sint, vide quæ ad ver. 621 l. 3 *Reddenda est gratia vobis: Non solus vici* Cæsar apud Petronium. u Verum non verbis sed viribus res decernenda est, tollite itaq; signa, &c. *victores ite ferentes, Ite mei comites, & causam dicite ferro, &c.* Petron. x At hic dabit si vos abnueritis. manu capulum gladij concutiens inquit Tribunus vel, vt Appianus refert. *Cæsar* prouinciæ prorogandæ præfecturam petens. y Asserimus vrbem nostram in libertatem. z Assiduitate bellorum efferatas. a Victoriis. b Mitigant. c Cum in legione essent præter velites & pilanos, tria militum genera, *hastati, principes, triarii*, atq; hi singuli in decem partes diuiderentur, quibus partibus præficerentur Centuriones; primæ quidem cohortis ceu ordinis Triariorum (namq; hi ætate, vsu, fortitudine cæteris præstabant) centurio appellabatur *Primipilus*, cuius voluntati & imperio milites omnes parerent, eratq; ille consilij particeps. d Gerens quernam coronam donatam in testimonium seruati ciuis, hostisq; in prælio cæsi, de coronis cæt. vide A. Gell. l. 5. c. 6. erat forte euocatus. vide quæ ad v. 471. l. 7.

e Dum mouet hic calidus spirantia corpora sanguis,
Et dum pia valent fortes torquere lacerti,
f Degenerem patiere togam, regnumq́ Senatus?
Vsque adeo miserum est ciuili vincere bello?
Duc age per Scythiæ populos, per inhospita g Syrtis
Litora, h per calidas Libyæ sitientis arenas.
i Hæc manus, vt victum post terga relinqueret orbem,
k Oceani tumidas remo compescuit vndas:
Fregit & Arctoo l spumantem vortice Rhenum,
m Iussa sequi tam posse mihi, quam velle necesse est.
n Nec ciuis meus est, in quem tua classica Cæsar
Audiero. o per signa decem o felicia castris,
Perq; tuos iuro quocumq́ ex hoste triumphos;
Pectore si fratris gladium, iuguloq; parentis
Condere me iubeas, p plenæq́ in visæra partu
Coniugis, q inuita peragam tamen omnia dextra.
Si spoliare deos, ignemq́ immittere templis,
r Numina miscebit castrensis flamma Monetæ:
s Castra super t Tusci si ponere Tibridis vndas,
Hesperios audax u veniam metator in agros.
Tu quoscumq́ voles in planum effundere muros,
His x aries actus disperget saxa lacertis:
y Illa licet penitus tolli quam iusseris vrbem,

e *Dum spiritus hos regit artus.*
f Togatos inertes & imbelles.
g Syrtes duæ sunt, Maior & Minor, sinus in mari Libyco, propter fluctus arenasq; affluentes ac refluentes importuosi atq; nauigantibus infesti vide Salusti. bell. Iug. Orationē 5. Dionis Prusæi. Procopium 6 Ædif.
h Per deserta Libyæ aquarum expertia.
i δεικτικῶς. suam ostendens.
k Cum Britanniam aggressus es.
l Fl. vorticosum, Galliam à Germania diuidentem. 3. ostiis se in Mosam & Oceanum Septentrionalem exonerantē. m Necesse mihi est, in tuam gratiā eniti vt ca possim quæ volo. vide quæ nos ad epist. lib. 12. Martialis f. Sunt qui legunt, *Tam velle mihi quam posse necesse est.* n Neq; erit mihi pro ciue, contra quem tubæ tuæ canent signa belli. o Victricia omnibus in locis, quibus iam per decem annos castra metatus es, quia quotannis in statis castris hybernabant. vel per aquilas 10. legionum. licet vna tantum adfuerit, cateræ subsequerentur. p Grauidæ vxoris. q Vtut horreat refugiatq; manus. r Ignis è castris nostris incendet statuam Iunonis dictæ Monetæ, quod ab æde Iunonis audita est vox quæ docebat, qua ratione plena fieret procuratio propter terræ motum. ædem autem hanc dedicauit L Fu. Camillus. s Si patriam obsidere, iuxta Tibrim castra metatum. t In Thuscia orti. u Castra metabor. x Machina bellica ad subruendos muros. vide Vegetium l. 4. c. 14. & Am. Marcel. & quæ nos ad 490. vers. 3. l. y Sublatas in assensus signum manus, fortitudinis & fidei pignora.

Romæ fit. His cuncta simul [z] assensere cohortes,
Elataśq; alte, quæcumq; ad bella vocaret,
Promisere manus. it tantus ad æthera clamor,
Quantus, piniferæ Boreas cum Thracius Ossæ
Rupibus incubuit, curuato robore pressæ
Fit sonus, aut rursus redeuntis in æthera syluæ.
Cæsar vt acceptum tam prono milite bellum,
Fataq; ferre videt, ne quo languore moretur
Fortunam, [a] sparsas per Gallica rura cohortes
Euocat, & Romam motis petit vndiq; signis.
[b] Deseruere cauo tentoria fixa Lemano,
Castraq; quæ [c] Vogesi curuam super ardua rupem
Pugnaces pictis [d] cohibebant [e] Lingonas armis,
Hi vada liquerunt [f] Isaræ, qui gurgite ductus
Per tam multa suo, famæ maioris in amnem
Lapsus, ad æquoreas nomen non pertulit vndas.
[g] Soluuntur flaui longa statione Rutheni:
Mitis [h] Atax Latias gaudet non ferre carinas,
Finis & [i] Hesperiæ promoto limite [k] Varus:
[l] Quaq; sub Herculeo sacratus nomine portus
Vrget rupe caua pelagus: non [m] Corus in illum
Ius habet, aut [n] Zephyrus: [o] solus sua litora turbat
Circius, & tuta prohibet statione [l] Monœci.

z Assensum testantur clamore, quãtus non cedit fragori syluæ pineæ in Ossa Thessaliæ monte depressæ aut sublatæ, Boreæ è Thracia flantis impulsu.

a Hanc orationem Rauennæ habitam scribit Cæsar. l.1. ciu.bell. *Conclamant (inquit) legionis decimæ tertiæ quæ aderant milites (hãc enim initio tumultus euocauerat, reliquæ nondum conuenerãt) sese paratos esse Imperatoris sui, Tribunorumque Pl. iniurias defendere. Cognita militum voluntate Ariminum cum ea legione proficiscitur. ibique Tribunos Pl. qui ad eum confugerant, conuenit, reliquas legiones ex hibernis euocat, & subsequi iubet.* b Euocati discessere qui tentoria fixerant iuxta lacum Lemanum. *Lac de Lozanne & Geneʃve.* c Montis Lotharingiæ, ex quo Mosa profluit. *Mont de faucilles.* d Reprimebant, ne quid molirentur. e Cellarum pop. *li pays de Langres.* f Galliæ Narbonensis fl. *Isere*, qui in Rhodanum influens, amittit nomen. g Præsidio Romano soluuntur Rhuteni pop. Narbonensis Galliæ *de Rouuergne* flaui crinibus, vel epitheton à ratione nominis. h Fl. ex Pyrenæ ortus. *Aude.* non vlterius habet naues Rom. i Prolatis Italiæ finibus, quæ olim angustior. Alij leg. *milite.* k Alpinus fl. Italiam à Narbonenti Gallia disterminat *Varo.* l In ora Liguriæ arx est & portus Herculis. *Monicho*, quod pulsis hostibus ibi habitarit; vel quod nullus ibi cum eo coleretur. *ὰ μονος οἰκῶν.* m Ventus, qui aduersus Aquilonem flat ab Occasu solstitiali: *ἀργέστης.* n Qui aduersus Eurum flat. Fauonius. o Ventus Narbonensi prouinciæ tantum notus, vide Gel. l.2. c.22.

p Euocauit cohortes è Belgarum oris, quas fluxus ac refluxus maris senis quibusq; horis aut circiter faciunt, vt nunc maria sint, nunc terræ.-- q--cuius æstus & reciprocationis causam, an fiat impulsu stellæ polaris, an lunæ motu an solis influentia, videant & exquirant philosophi, qui mundi naturam causasque rerum exquirunt: me certe latent. r Attrahat, ebibat quo alatur. Stellas enim igneæ esse naturæ & τρέφε-

[p] *Quaq; iacet litus dubium, quod terra, fretumq;*
Vendicat alternis vicibus, cùm funditur ingens
Oceanus, vel cum refugis se fluctibus aufert.
[q] *Ventus ab extremo pelagus sic axe volutet,*
Destituátque ferens: an sidere mota secundo
Tethyos vnda vagæ lunaribus æstuet horis:
Flammiger an Titan, vt alentes[r] hauriat vndas,
Erigat Oceanum, fluctusq; ad sidera tollat,
Quærite, quos agitat mundi labor: at * *mihi semper*
Tu, quæcumq; moues tam crebros causa meatus,
Vt superi voluere, late. Tunc rura[s] *Nemossi*
Qui tenet, & ripas[t] *Aturi, qua litore curuo*
Molliter admissum claudit[u] *Tarbellicus æquor;*
Signa mouet, gaudetq; amoto[x] *Santonus*[y] *hoste:*
Et[z] *Biturix,*[a] *longisq; leues*[b] *Suessones in armis:*
[c] *Optimus excusso*[d] *Leucus*[e] *Rhemusq; lacerto,*
[f] *Optima gens flexis in gyrum Sequana frenis:*
[g] *Et docilis rector*[h] *rostrati Belga couini:*
[i] *Aruernia; ausi Latio se fingere fratres,*
Sanguine ab[k] *Iliaco populi, nimiumq; rebellis*

σθαι ἐκ τῆς ἐπιγείου ἀναθυμιάσεως opinabantur Heraclitus & Stoici. Plutar. de placitis philos. & Cic. 2. de natura deorum, *Conuexa polus dum sidera pascet.* Virg. 1. Æn vide l 9. v. 313. * Me *vel* quantum ad me. s Metropolis & capitis Auernorum male legitur *Monethu & Nemetu.* Quo enim tantum mihi læuus abiret poeta, relictis Aquitanis, ad ripam Rheni? t Fl. Tarbellorum in Aquitania. *Ador* vel *Dour.* u Tarbela, oppidum Aquitaniæ Stephano, *Tarbe*, sed Iosepho Scal. *Augx.* x Galliæ Aquitaniæ pop. ea regio *Xainctoigne.* y Romano, olim hoste. z Galliæ Aquit. vrbs *Bourges.* forte qui Bituriges *Bourdeaux.* a Hastis pugnaces, vel longo bello subiecti b Rhemis vicini *Soissons.* c Iaculandi peritus. d Galliæ Belgicæ pop. quorum vrbs *Toul.* e Galliæ pop. quorum primaria vrbs *Rhemes.* f Sequanæ fl *Seine* accolæ. *Burgoignons.* equitandi periti. g Et Belgæ pop. Oceano, Rheno, Matrona, & Sequana inclusi, è vehiculis falcatis præliantes. h Male legitur *monstrati* i *Les gens d'Auuergne.* videntur pro Heduis positi, quibus sunt vicini Hedui autem *primi in vrbe ius adepti sunt. datum id fœderi antiquo, & quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum pop. Rom. vsurpant.* Tacit. l. 11. & Cic. ad Trebatium 7. & ad Attic. 1. k Troiano proditur enim Antenorem exstruxisse Clarum montem.

1 *Quaq;*

[l] Neruius, & [m] cæsi pollutus sanguine Cotta:
Et qui te laxis imitantur [n] Sarmata braccis
[o] Vangiones: [p] Batauiq; truces, quos ære recuruo
Stridentes acuere tubæ: quà [q] Cinga pererrat
Gurgite: qua [r] Rhodanus raptum velocibus vndis
In mare fert [s] Ararim: qua montibus ardua summis
Gens habitat cana pendentes rupe [t] Gebennas:
[u] Pictones [x] immunes subigunt sua rura; nec vltra
Instabiles [y] Turonas circumsita castra coercent.
[z] In nebulis Meduana tuis marcere perosus
Andus iam placida Ligeris recreatur ab vnda.
Inclyta Cæsareis [a] Genabos dissoluitur [b] alis.
Tu quoq; lætatus [c] conuerti prœlia [d] Treuir:
Et nunc [e] tonse Ligur, quondam per colla decora
Crinibus effusis toti prælate Comatæ:
Et quibus immitis placatur sanguine diro
[f] Teutates, horrensq; feris altaribus [g] Hesus;
Et [h] Taranis Scythicæ non mitior ara Dianæ.

l Galliæ Belgicæ pop. ferocissimus *de Tournay.* m Apud Eburones Teturius Sabinus & Arunculus Cotta cum quinque cohortibus in hybernis cæsi sunt fraude Ambiorigis. & apud Carnutes C. Fusius Cotta rei frumentariæ præfectus. n De quibus Ouid. 3 Trist. *Pellibus & sutu arcebant frigora braccis.* & Mela. l.2. braccæ autem caligarum fluxarũ genus: à qua veste, ea Galliæ pars dicta est Braccara quæ postea Narbonensis. vide Baysium de re vest. & Ios Scal. ad 4. l. Propertij, & Is. Casaub. ad Suetonij August. & Ald. Manut. Quæsit. per epist. 22. & quæ Cluuerius l.1. de Antiqui. Germaniæ c.16. o VVormacenses, *VVormes.* p Hollanders. q Fl. è Pyrenæis non procul à Narbonensi prouincia, Cæs. l.1. belli ciu. r *Le Rhosne* in quem ad Lugdunum influit Arar.-- s -- *la Saone* t Montes, qui Aruernos ab Heluiis discludunt, niuales. u Aquitaniæ pop. quorum regio *Poictou.* x Amotis præsidiis R. y Quorum territorium *Touraine;* vrbs *Tours.* z Et Andegauenses à fontibus fl. Meduanæ *le Mayne,* mouent Ligerim versus. *le Loyre.* a Oppidum ad Ligerim situm *Gian.* in Carnutibus. b Turnis, præsidiis. c E Gallia in Italiam transferri bella. d Pop. Belgiæ quorum metropolis *Trier.* e Gallia olim omnis fuit Comata. Cisalpina in qua Ligures primum posuerunt capillos, sumpseruntq; togas, vnde & Togata dicta: Transalpina omnis Comata, præter Narbonensem prouinciam, quæ Braccata dicta fuerat Pin. l.1. c.17. & l 3 c.44. Sunt qui *Leger* legunt, & Ligeris fl. accolas intelligunt. f Mercurius, Gallis Theutales, Ægyptiis Θ Ε Υ Θ. Plato in Phædro & Philebo. Cic. l.3. de Nat. Deor. Liuius l.36. Lactant. de fals. rel. c.6.— g -- Hesus, siue Heus. Mars, quem asperrima placauere cultura; nam victimæ eius fuere mortes captorum. Cæs. com. 6. de bel. Gal. Iornandes lib de reb. Gothicis.---h--- Iupiter, quasi *βροντῶν,* i. *Tonans,* à Tatan, quod VVallis Britannis qui veteris Gallicæ linguæ vestigia & reliquias retinent (*tonitru* sonat vt videtur Phil. Cluuerio l.1. de antiquitate Germaniæ, cap 9. His omnibus litatum humanis hostiis, vti Dianæ Tauricæ. vide Cæs. l 6. de bello Gall. Solin. c 34. Mela l.3. c.2. Lactant l.1 de falsa relig. c.21. Pythæi Aduersaria l.1. c.3. Cluueriũ l.1. de Antiq. Ger. c.22. 26 & 23.

Vos quoq́, qui fortes animas, belloq́; peremtas
Laudibus in longum vates dimittitis æuum,
Plurima [i] *securi fudistis carmina* [k] *Bardi.*
[l] *Et vos barbaricos ritus, moremq́; sinistrum*
Sacrorum [m] *Druidæ positis repetistis ab armis.*
[n] *Solis nosse deos, & cæli numina vobis,*
Aut solis nescire datum: [o] *nemora alta remotis*
Incolitis lucis. [p] *vobis auctoribus, vmbræ*
Non tacitas Erebi sedes, Ditisq́; profundi
Pallida regna petunt: regit idem spiritus artus
Orbe alio: longæ (canitis si cognita) vitæ
Mors media est. certe populi, quos despicit Arctos,
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus, haud vrget leti metus. inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæq́; capaces
Mortis: & ignauum rediturǽ parcere vitæ.
[q] *Et vos crinigeros bellis arcere Caycos*
Oppositi, petitis Romam, Rhenıq́; feroces
Deseritis ripas, & apertum gentibus orbem.
[r] *Cæsar, vt immensæ collecto robore vires*
Audendi maiora fidem fecere, per omnem
Spargitur Italiam, vicinaq́; mœnia complet.

i Bellico tumultu & trepidatione, soluti: inter arma enim silent musæ.
k ὑμνιταί καὶ ποιηταί, inquit Strabo l.4. qui præter hos & Dryidas tertium genus τῶν τιμωμένων recenset, οὐάτεις, ἱεροποιοὺς καὶ φυσιολόγους, Mela. c.2.l.3.
l Post Cæsaris abitum restituistis diræ immanitatis religionē, & sacra plusquam Scythica, humanis hostijs aræ admotis & a tergo cæsis.
m πρὸς τῇ φυσιολογίᾳ, καὶ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν ἀσκοῦντες, δικαιότατοι, &c. Strab. l.4 horum erat sacrificia curare, iura religionis interpretari, &c. Cæs. l.6. de bello Gallico magi & sacerdotes Gallorū. Marcell. l 15. vide & Cluuerium de antiq Germaniæ l.1.c.24 Mel 2 c.3.l. n Propter paradoxa & diuersas â cæteris sapientibus opiniones, de Deo, anima, mundo, &c. o Vnde & ijs nomen à δρῦς. Plin. l.16. cap. 44 p Vos asseritis animas è corporibus migrantes non descendere ad inferos: sed orbe alio in alia corpora migrare, atq; hinc felices prædicat Septentrionales, qui disciplina horum instituti, τὸ πάντων φοβερώτατον, mortem contemnunt, imo appetunt, vt quæ viam ad immortalitatem sternat. Pomp. Mela c.2.l.3. q Et vos in præsidiis positi ad cohibendos Chaucos quos Claudianus ad Stiliconem appellat Chaycos. *Frisios, Groningenses, Bremenses & Luneburgenses* euocati à Cæsare per R deseritis Rheni ripas, & Germaniam à Cæs. patefactam sequentibus Imp. r Cæsar, euocatis legionibus & subsequi iussis, Pisaurum, Fanum, Anconam cæterasq Italiæ vrbes præsidiis firmat. Cæs. 1. ciu. bel.

[s] *Vana quoq; ad veros accessit fama timores,*
Irrupitq; animos populi, clademq; futuram
Intulit, & [t] *velox properantis nuntia belli*
Innumeras soluit falsa in praeconia linguas.
[u] *Est qui, tauriferis vbi se Meuania campis*
Explicat, audaces ruere in certamina turmas
Afferat. [x] *& qua Nar Tyberino illabitur amni*
Barbaricas saeui discurrere Caesaris alas:
[y] *Ipsum omnes aquilas, collataq; signa ferentem,*
Agmine non vno, densisq; incedere castris.
Nec, qualem meminere, vident: maiorq; ferusq;
Mentibus occurrit victoq; immanior hoste.
[z] *Hunc inter Rhenum populos Alpesq; iacentes,*
Finibus Arctois, patriaq; à sede reuulsos
Pone sequi, iussamq; feris à gentibus Vrbem,
Romano [a] *spectante, rapi sic quisq; pauendo*
Dat vires famae: nulloq; auctore malorum
Quae finxere, timent. nec solum vulgus inani
Percussum terrore pauet: sed curia, & ipsi
Sedibus exiliere Patres, [b] *inuisaq; belli*
Consulibus fugiens mandat decreta Senatus.
[c] *Tum quae tanta petant; & quae metuenda relinquant,*

s Fugae igitur & conuersiones omnibus in locis summa trepidatione fieri coeptae, &c. quū Caesarem cum vniuersis copiis adesse crederent. Appian. 2. *Arma, cruor, caedes, incendia, totaque bella Ante oculos volitant &c.* Petr. t *Fama malum, quo non aliud velocius vllum.* Æn. 4. Virg. *Interea volucer motis conterrita pennis, Fama volat, summique petit iuga celsa Palati.* Petron. u Sunt qui falso diuulgant, turmas Caesaris vastare Vmbriam, cuius oppidum est Meuania *Beuagna*, quam alluit Clitumnus armentis gratus. x Et qua Nar Vmbriae fl. prope montes Spoletanos in Tybrim effunditur. y Imaginantur se videre eum ferociorem factum ipsis Gallis hostibus quos vicerit. *vel* ferociorem atque elatiorem ob victos hostes. Tum milites ei multos esse, eosq; audaces, & ad maleficium inferēdum paratos ferebant, quemadmodum fere in id genus negociis omnia magis terribilia referri solent. hinc fuga tumultuaria, &c. Dio. l. 41. z Heluetios, caeterosq; Gallos & Germanos sequi Caesarem. a Neq; prohibente. *Pathetice*, vel, spectante, nec se patriae, direptione contaminante. b Senatus mandat Consulibus, *Videant ne quid detrimenti Resp. capiat, Caesarem persequantur, delectum habeant, exercitum conscribant.* Hi vrbe continuo excedunt, Capuamq; ad Pomp. profecti, summam Imperii ei deferunt. c Fuit ea fuga omnino turbarum ac tumultuū plena. Qui enim vrbe exibant (ordinis senatorij equestrisq; fere primarij homines) etsi videbātur ad bellum proficisci, tamen reuera ea patiebantur quae captis vsu veniunt. Dio. l. 41. *Hunc fuga per terras, illi magis vnda probatur; Et patria est, pontus iam tutior, &c. Quantum quisque timet, tantum fugit,* Petron.

Incerti, quo quemq́; fuga tulit impetus, vrgent
Præcipitem populum, serieq́; hærentia longa
Agmina prorumpunt.[d] *credas aut tecta nefandas*
Corripuisse faces, aut iam quatiente ruina
Nutantes pendere domos, sic turba per vrbem
Præcipiti [e] *lymphata gradu, velut, vnica rebus*
Spes foret afflictis patrios excedere muros;
Inconsulta ruit.[f] *qualis cum turbidus Auster*
Reppulit à Libycis immensum Syrtibus æquor,
Fractaq́; veliferi sonuerunt pondera mali,
Desilit in fluctus deserta puppe[g] *magister,*
Nauitaq́;, & nondum sparsa compage carinæ,
Naufragium sibi quisq́; facit: sic vrbe relicta
In bellum fugitur. nullum iam languidus æuo
Eualuit reuocare parens, coniuxve maritum
Fletibus, aut patriȷ, dubiæ dum vota salutis
Conciperent, tenuere[h] *Lares:*[i] *nec limine quisquam*
Hæsit, & extremo tunc forsitan vrbis amatæ
Plenus abit visu: ruit irreuocabile vulgus.
O faciles dare summa deos, eademq́; tueri
Difficiles! vrbem populis, victisq́; frequentem
Gentibus, & [k] *generis, coeat si turba, capacem*
Humani, facilem venturo Cæsare prædam
Ignauæ liquere manus.[l] *cum pressus ab hoste*
Clauditur externis miles Romanus in oris,
Effugit exiguo nocturna pericula vallo:
Et subitus rapti munimine cespitis agger

d Vti fieri solet grassante incendio, aut terræ motu tectis ruinã minante.

e Mente alienata, furore autẽ correptos credebant veteres cõspexisse in fontibus Nympham aliquam, cuius iratæ spiritu agitarentur. vide quæ ad Senecæ Medeam. v. 386. cane rabido morsi horrent conspectã lympham.

f Qualiter tẽpestate deprehensi gubernator, nautæ, vectoresque se in mare præcipitant deserta naui necdum soluta: sic, &c. de Syrtibus supra v. 367. Et hunc locũ explicat Petronius: *Ac velut ex alto quũ magno inhorruit Auster, &c. Hic dat vela fugæ Fortunaque omnia credit.* g Coss. nec conceptis votis nec peractis de more sacrificiis fugam corripuere. Plutar. Cæs. h Domestici dij. custodes domus, Laræ nymphæ & Mercurij filij. *Ille manus trepida natos tenet: ille penates Occultat gremio, deploratumq; relinquit Limen.* Petron. i Nec quisquam in discessu subinde respexit, sed tanquam vidcndi cupiditate expletus, neq; amplius videre cupiens, abiit. k *Hyperbole.* l Romani in agro hostili ab hoste pressi, fossa, vallo & aggere è cespitibus subito opere congestis se tuentur: iam vero vrbem bene munitam & suam sub primum aduenrantis Cæs. rumorem deserunt *Gaudet Roma fuga, debellatique Quirites Rumoris sonitu mærentia tecta relinquunt* Petr. Arb.

Prabet securos intra tentoria somnos.
Tu tantum audito bellorum murmure Roma
Desereris; nox vna tuis non credita muris.
Danda tamen venia est tantorum danda pauorum:
[m] *Pompeio fugiente timent.* [n] *Tum ne qua futuri*
Spes saltem trepidas mentes leuet, addita fati
Peioris manifesta fides: Superiq; minaces,
Prodigijs terras implerunt, æthera, pontum.
[o] *Ignota obscura viderunt sidera noctes,*
[p] *Ardentemq; polum flammis,* [q] *cæloq; volantes*
Obliquas per inane faces, [r] *crinemq; timendi*
Sideris, & [r] *terris mutantem regna cometen.*
[f] *Fulgura fallaci micuerunt crebra sereno:*
Et varias ignis denso dedit aere formas.
Nunc [t] *iaculum longo, nunc sparso lumine* [u] *lampas*
Emicuit cælo: [x] *tacitum sine nubibus vllis*
Fulmen, & [y] *Arctois rapiens de partibus ignem,*
Percussit [z] *Latiale caput: stellæq; minores*
Per vacuum solita noctis decurrere tempus,
[a] *In medium venere diem:* [b] *cornuq; coacto*

m *Emphatice* Mag. illo Pompeio, gentium victore, ciuitatis suæ principe. *Quid tam parua queror? gemino cum Consule Magnus: Ille tremor Ponti. &c. Pro pudor! Imperii deserto nomine fugit: vt Fortuna leuis Magni quoque terga videres.* Petr. Arb. n Poeta ne videatur historicis cedere, portenta etiam & prodigia refert. Quod idem facit Appianus l. 2. de ciu. bell. Monstra, *inquit,* præterea ac signa cœlestia mentem plerunq; territabant. Nam sanguinem pluisse, deorum sudasse simulachra, plurima è cœlo tacta fuisse templa: Mulam etiam peperisse memorant, multaq; alia horrenda apparuisse, quæ Reip. interitum, mutationemq; portenderent. Supplicationes igitur vt in communi consternatione decretæ sunt, &c. o Apparebant noctu stellæ non aliàs visæ aut obseruatæ. p Cœlum ardere visum, quod fit sublatis in altiora ventis. q *Præcipites stellæ passimque volare videntur. Quum vaga per liquidum scintillant lumina mundum: Et tenues longis iaculantur crinibus ignes, &c.* Manil. 1. r Crinitam stellam, κομήτην, diri ominis, tristia portendentem. *Nunquam spectatum impune cometam.* Claud. οὐδεὶς κομήτης ὅςις οὐ κακὸν φέρει. sed de his adi Meteorologos & Physicos. f E nube elisa naturaliter; in sereno non sine prodigio. *Diespiter igni corusco nubila diuidens Plerumque per purum sonantes, Egit equos volucremque currum.* Hor. l. 1. od 34. t ἀκοντίας. βολὶς, subtilioribus commixtis constans, sursumq; euolans. u λύχνος, candela fumus rarus & tenuis, in longum & latum distensus. x Sine tonitru, è nube rara vel nulla. y Quod perraro fit, cum Notus dicatur fulminis fabricator. verum hoc, vt notet hostes ex Septentrione aduentare. x Capitolium, vel Romam caput Latij vel ædem Iouis Latialis in monte Albano. a Apparuere medio die. b Luna defecit, pleno iam orbe instar solis & obiectu terræ impedita, ne solem videret. *Parte alia plenos extinxit Cynthia vultus & lucem sceleri subduxit.* Petr.

e Sol iam meridionalis deliquium paſſus eſt interuentu Lunæ. *Ore cruento. Deformis Titan vultus caligine texit.* Petr. d Sicut olim in ortum reuerſo ſole cœnam Atrei abominante, vide Senecæ Thyeſten, & quæ nos ad chorum eius ulrim. e Crateras, vnde flammas, fumos, & interdū lapides ardentes eructat Ætna mons Siciliæ, aperuit, neq; flammas ſurſum miſit vt ſolita eſt, ſed Italiã verſus inclinatas, quaſi mox ciuili bello afſurã *Iamq; AEtna voratur ignibus inſolitis.* Petron.

Iam Phœbe toto fratrem cum redderet orbe,
Terrarum ſubita percuſſa expalluit vmbra.
[c] *Ipſe caput medio Titan cum ferret Olympo,*
Condidit ardentes atra caligine currus,
Inuoluitq; orbem tenebris, genteſq; coegit
Deſperare diem: [d] *qualem fugiente per ortus*
Sole Thyeſteæ noctem duxere Mycenæ.
[e] *Ora ferox Siculæ laxauit Mulciber Ætnæ;*
Nec tulit in cœlum flammas, ſed vertice prono
Ignis in Heſperium cecidit latus. atra [f] *Charybdis*
Sanguineum fundo torſit mare: [g] *flebile ſæui*
Latrauere canes. [h] *Veſtali raptus ab ara*
Ignis, & [i] *oſtendens confectas flamma Latinas*
Scinditur in partes, geminoq; cacumine ſurgit,
[k] *Thebanos imitata rogos. tum cardine tellus*
[l] *Subſedit,* [m] *veteremq; iugis nutantibus Alpes*
Diſcuſſere niuem. [n] *Tethys maioribus vndis*
Heſperiam Calpen, ſummumq; impleuit Atlanta,
[o] *Indigetes fleuiſſe deos, Vrbiſq; laborem*
Teſtatos ſudore [p] *Lares,* [q] *delapſaq; templis*
Dona ſuis, [r] *diraſq; diem fœdaſſe volucres*
Accipimus; ſiluiſq; feras ſub nocte relictis
Audaces media poſuiſſe cubilia Roma.

f Siculum fretum, in qua Charybdis vorago ſanguinē ex imo eructauit. g Scyllа ſaxum in freto Siculo, quam canibus marinis ſuccinctam inguina fingunt, propter vndas cauernis ſcopuli alliſas & latrare viſas, iam flebile quiddam ſonuit. h Ignis Veſtalis, de quo ſupra v. 199. extinctus. i Flamma ſacrificij quod fiebat Ioui Latiali in monte Albano, conceptum nomine pop. Latini in feriis Latinis quotannis l. 5. v. 400. in duas partes diuiſa aſcendit, diuiſionem & diſcordiam portendens. k Rogi, in quem eundem Eteocles & Polynices filii OEdipi apud Thebas mutuis, conciſi vulneribus fuerunt coniecti, flamma in duas ſe partes diuiſit, æterni odii teſtis. Stat. 1. 2. l. l Diducta in hiatum ſubſedit. m Terræ motu agitatis Alpibus excuſſæ niues. n Altius inundauit Oceanus occidentalis inter Calpen Hiſpaniæ terminum *Gibraltar* & Abylam extremum Mauritaniæ montem, pro quo videtur poeta poſuiſſe Atlanta minorem, ſcil. *Erriſ.* prope Herculis columnas. o Qui ex hominibus inter deos relati ſunt p Deos domeſticos, habitu peregrinantium formatos & caninis pellibus amictos. q Donaria, anathemata diis ſuſpenſa ſponte decidiſſe. r Ominoſas & noctis filias aues interdiu apparuiſſe.

ſ Tura

[f] *Tum pecudum faciles humana ad murmura linguæ,*
[t] *Monstrosiq; hominum partus numeroq; modoq;*
Membrorum, matremq; suus conterruit infans:
Diraq; per populum [u] *Cumanæ carmina vatis*
Vulgantur. tum, [x] *quos sectis Bellona lacertis*
Sæua mouet, cecinere deos: crinemq; rotantes
Sanguinei populis vlularunt tristia Galli.
[y] *Compositis plenæ gemuerunt ossibus vrnæ.*
[z] *Tam fragor armorum, magnæq; per auia voces*
Auditæ nemorum: & [a] *venientes cominus vmbræ.*
Quiq; colunt iunctos extremis mœnibus agros,
Diffugiunt: [b] *ingens Vrbem cingebat Erinnys,*
Excutiens pronam flagranti vertice pinum,
Stridentesq; comas. [c] *Thebanam qualis Agauen*
Impulit, [d] *aut sæui contorsit tela Lycurgi*
[b] *Eumenis:* [e] *aut qualem iussu Iunonis iniquæ*
Horruit Alcides, viso iam Dite, Megæram
[f] *Insonuere tubæ, & quanto clamore cohortes*
Miscentur, tantum nox atra silentibus auris
Elidit: [g] *& medio visi consurgere Campo*
Tristia Syllani cecinere oracula manes:
[h] *Tollentemq; caput gelidas Anienis ad vndas*
Agricolæ [i] *fracto Marium fugere* [i] *sepulcro.*

f Boues locutos, vt bello Pun. 2. & Macedonico *Pecudesque locutus.* Virg. 1. Georg. t Habentes membra plura vel pauciora, diuersa, maiora, &c. u Sibyllæ Cumanę carmina. x Corybantes & Galli numine Bellonæ & Cybeles afflati, sectis sibi humeris & lacertis, rotatoque capite saltantes vaticinabantur tristia. vide quę nos ad Senec. Med. 804. ceruices lubricis intorquentes motibus crinesque pendulos rotantes in circulum, &c. ancipiti ferro, quod gerebant, sua quisq; brachia dissecant. Apul. 8. Met. y Manes etiam placati, gemuerunt è sepulchris. z Sic Virg. 1. Georg. *Armorum crepitus, &c* & Ouid. 15 Met *Arma ferunt, &c.* quos noster videtur hic imitatus. a Conspectæ prope vmbræ. *Ecce inter tumulos, atque ossa carentia bustu Vmbrarum facies diro stridore minatur.* Petron. b Furia per vrbem visa, vipereos concutere crines & flagrantem obviis intendere facem. *Emergit late Ditis chorus horrida Erinnys. Et Bellona minax, facibusque armata Megæra, Letumque, &c.* Petron. Arb. -- c -- Qualis Agaven stimulauit in cædem filij sui Penthei -- d -- aut Lycurgum regem Thraciæ; qui dum Bacchi odio vites excinderet, sua sibi crura præcidit, -- e -- aut Herculem, qui ab inferis reuersus, immissa à Iunone furia correptus vxorem suam & liberos interfecit. Senec Herc. Fu. f Noctu auditæ tubæ & exercitium concursus clamoresque. g Syllæ manes è sepulchro in campo Martio horrenda suique temporis æmula prædixerunt. h Rusticis visus Marius emicans è sepulchro. i *Signate.* Sylla enim reuersus victor Gaij Marii reliquias sitas apud Anienem erutas dissipari iusserat.

Hæc

Hæc propter placuit [k] *Tuscos de more vetusto*
Acciri vates, quorum qui maximus æuo
Aruns incoluit [l] *deserta mœnia* [m] *Lunæ,*
[n] *Fulminis edoctus motus, venasq; calentes*
Fibrarum, & monitus volitantis in aere pennæ,
[o] *Monstra iubet primum, quæ* [p] *nullo semine discors*
Protulerat natura, rapi, sterilisq; nefandos
Ex vtero fetus infaustis vrere flammis.
Mox iubet & totam pauidis à ciuibus Vrbem
[q] *Ambiri: & festo purgantes mœnia lustro,*
Longa per extremos [r] *pomœria cingere fines*
[s] *Pontifices, sacri quibus est permissa potestas.*
[t] *Turba minor ritu sequitur succincta* [u] *Gabino,*
[x] *Vestalemq; chorum ducit* [y] *vittata sacerdos,*
[z] *Troianam soli cui fas vidisse* [z] *Mineruam.*
Tum [a] *qui fata deum, secretaq; carmina seruant,*
Et [b] *lotam paruo reuocant Almone Cybellem:*
Et doctus volucres [c] *Augur seruare* [d] *sinistras:*
[e] *Septemuirq; epulis festis,* [f] *Titijq; sodales:*

k Rerum diuinarum atque sacrificiorum peritissimos. namq; diuinādi disciplinam, atque ritus ad religionem spectantes, Thusci à Græcis (hi autem à Chaldęis habuerāt) percepta Romanis tradidere. l Incolis vacuæ & ratæ. m Primi Etruriæ oppidi, cū portu à cuius sinu, Lunæ cur naturam referente, nomē habere videtur. n Fulminum euocationes, aruspicinam, auium garritus & volatus callens, sic Virg. de Heleno, *interpres diuum, &c. Et volucrum linguas & præpetis omnia pennæ.* Æneid. 3. o Aruus primū iubet prodigia procurari, monstrosos partus cremari, vrbē lustrari. p H. Grotius legit *misto semine*, propter τὸ *discors natura*, quamuis possit de mula intelligi *sterili ex vtero*. q Circuitione solenni ac purgatione, Amburbio. r Spatium post pone, vel proxime murū, quod neq; habitari neq; arari fas erat. s Præcedebant Pontifices, rerum quæ ad sacra pertinent, doctores, consulti, custodes, dicti à ponte sublicio, quem fieri & restitui ab ipsis oportebat. t Minores sacerdotes. u Toga sic in tergum reiecta, vt eius lacinia reuocata hominem cingeret. à Gabiis Volscorum opp. mos ortus, cuius ciues ad subitaneum bellum ita cincti profecti, redierunt victores. x Numero sex. y Infulis ceu vittis, teniis caput cincta antistes Vestalium max. z Palladium ab Ænea è Troia in Italiam aduectum. a Quindecim viri, quibus Sibyllinos libros custodiendi inspiciendiq; potestas. b Qui vt Galli Cibeles sacerdotes matrem deûm Pessinuntiam in Almone fl. quotannis lauabant. Ouid. 4. fast. c Augures 9. d Auspicatas quia quæ à diis missa sunt dextra, nobis sunt sinistra, *vel* quia Romanis quibus in auspiciis captandis pars antica erat Meridies, Oriens, melior cœli pars, fuit sinistra. e Septemuiri Epulones, quibus ludorum epulare sacrificium curæ erat. f Apollinis sac. à titiis auibus, quas obseruare soliti sunt, dicti aliis, à Tito Tatio Tacit. 1. Annal.

Et [g] Salius læto portans ancilia collo:
Et [h] tollens apicem generoſo vertice [h] Flamen.
Dumq; illi effuſam longis anfractibus vrbem
Circumeunt, Aruns [i] diſperſos fulminis ignes
Colligit, & terræ mœſto cum murmure condit,
Datq; locis nomen ſacris tunc admouet aris
[l] Electa ceruice marem. iam [m] fundere Bacchum
Cœperat, [n] obliquoq; [o] molas inducere cultro:
[p] Impatienſq; diu non grati victima ſacri,
Cornua ſuccincti premerent cum torua miniſtri,
Depoſito victum præbebat poplite collum.
Nec cruor emicuit ſolitus: ſed vulnere largo
Diffuſum rutilo nigrum pro ſanguine [q] virus.
Palluit attonitus ſacris [r] feralibus Aruns:
Atq; iram Superum raptis quæſiuit in [ſ] extis.
[t] Terruit ipſe color vatem: [u] nam pallida tetris
Viſcera tincta notis. gelidoq; infecta cruore
Plurimus aſperſo variabat ſanguine liuor.

g Salij 12. Martis ſacerdotes, ancilia (hoc eſt, ſcuta è quibus vnum è cœlo cecidiſſe fertur regnante Numa, imperio fatale) geſtantes, ſaltanteſq;. h Flamines præcipue tres, Dialis, Martialis, Quirinalis, quaſi Filamines dicti. quod licio in capite velati erãt ſemper, ac caput cinctum habebant filo, Var. l 4 de LL à Pileo, Putarch. à flama. ſacra ea eſt infula, Dionyſ. 2. vel à flãmeo, velamento, capitis. Ioſ. Scal in Varron. à virga lanata. i Diſperſos ignes & fulgurita in vnum redigit, tacita cum prece terræ condit, & locum appellat Bidental. vide quæ nos ad Perſij Sat. 2. v. 27. Ex cœli regionibus inquit H. Grotius. Cic. *Cœli fulgura regionibus ratis temperanto.* l Taurum egregium & eximium. m fronti victimæ inter cornua inuergere vinum. n Tranſuerſo, vel ſuppoſito. vide Thyeſt. Sen v. 692. o Salſas fruges, hordeum ſale miſtum, quo frons victimæ, focus & cultri aſpergebantur. p Si hoſtia aris admota refugeret, reluctaretur, mugitum icta daret, aut non placide caderet, ingratum cenſebatur ſacrificium. q Tetra & virulenta ſanies. r Funeſtis, exitialibus, *feram* enim antiqui mortem dixerunt. ſ Exta ſunt, quæ ex viſceribus ſacrificantur diis, vide quæ nos ad Sen. Thyeſt. v. 763. quæ eadem & *viſcera* dici videntur, Oedip. Sen. v. 332. & 354. t Videt enim exta maculoſa, gelida, liuida, tabida, putria. u Aruſpices imaginatione diuidebant iecur in duas partes *familiarem* & *hoſtilem*, deinde ex vtriuſq; partis habitu, plenitudine, colore, &c. coniiciebant quid nobis, quid hoſti eſſet euenturum Cic. 2. de diuin. *Qua pars inimici, qua pars familiaris eſſet. Fiſſum familiare & vitale tractant.* Apparet duplex fiſſum fuiſſe: vnum *familiare*, vt opinor, in iecore: alterum *vitale* in aliis extis, vt pulmone: de quo Lucanus, *Paruiſque ſecat vitalia limes.* Fiſſum etiam vnum erat noſtrum, alterum hoſtium, etatque, vt coniicio, linea quædam & limes, qui fibras in extis, vt iecore medio, bipartito ſecabat & dirimebat. Erat & duplex in iecore caput, vnum noſtrum, alterum aduerſariorum. Lucan. *Ecce videt cap.* Hæc Turnebus l. 5. Aduerſ. c. 18. & l. 11. c. 27. Hic autem ab hoſtili parte Cæſ. ſcilicet læta omnia; à familiari (Romæ ſcil. Pompeique) infauſta conicit.

Cernit

Cernit tabe iecur madidum: venasq; minaces
Hostili de parte videt. pulmonis anhe i
Fibra latet, paruusq; secat vitalia limes.
Cor iacet: & saniem per hiantes viscera rimas
Emittunt: produntq; suas omenta latebras.
Quodq; (nefas) nullis impune apparuit extis,
Ecce videt capiti fibrarum increscere molem
Alterius capitis, pars ægra & marcida pendet:
Pars micat, & celeri venas mouet improba pulsu.
His vbi concepit magnorum fata malorum,
Exclamat: Vix fas Superi quæcunq; [x] monetis
Prodere me populis: [y] neq; enim tibi summe litaui
Iuppiter hoc sacrum: [*] cæsiq; in viscera tauri
Inferni venere Dei, non fanda timemus:
Sed venient maiora metu. Dij visa secundent,
[z] *Et fibris sit nulla fides, [†] sed conditor artis*
Finxerit ista Tages. flexu sic [a] omnia Tuscus
Inuoluens, multaq; tegens ambage canebat.
At [b] Figulus, cui cura [c] deos, secretaq; cœli
Nosse fuit, [d] quem non stellarum Ægyptia Memphis
Æquaret visu numerisq; mouentibus astra,
[e] *Aut hic errat (ait) nulla cum lege per æuum*
Mundus, & incerto discurrunt sidera motu:
Aut, [e] si fata mouent, orbi, generiq; paratur
Humano matura lues. [f] terræne dehiscent.
Subsidentq; vrbes? [g] an tollet feruidus aer

x Al. *mouetis.* y Video me nõ litasse, i. non placasse Iouem hac hostia ingrata, cuius extis dii iras suas ostenderunt vel piaculari, qua erratum est, forte quod Ioni tantum immolari negant. vide quæ ad Sen. Medeã. v. 61. & Hercu. Fu. v. 299. --*-- Omnia vero apparuere tristia, ac si diis inferis litassem Virg. 6. Æneid. *Tum Stygio regi, &c.* z Et fallat aruspicina ars. -†- neque fides habeatur Tagi artis huius inuentori. hunc autem, è sulco in agro Tarquiniensi natũm puerili specie docuisse Etruscos aruspicinam, refert Cic. 2. de diuin. & Ouid. 15. Met. Al. *omnia.* b Nigidii Figuli Pythagorici summi astrologi meminit Cic. A. Gellius sæpius, & Euseb. c Stellas, quæ nonnullis dii, *vel* deorum mentem, ex stellis: d Qui siderum obseruationis iudiciiq; ex iis peritia præibat Ægyptios astrologos, est autem Memphis nobilissima Ægypti ciuitas. *Cairo.* e Si cœlum hoc voluatur certa lege & prouidentia diuina, neq; fortuito & casu, vt volunt stulti) erret, si efficacia & influxu suo superiora illa & cœlestia corpora agant in hæc inferiora: magna certe instat terrarum orbi incolisque clades. At quænam illa? --f-- Terræne hiatus? -g-- An pestis ex aeris corrupti intemperie?

Tempe-

Temperiem? [h] *segetes tellus infida negabit?*
[i] *Omnis an infusis miscebitur vnda venenis?*
Quod cladis genus, ô Superi? qua peste paratis
Sæuitiam? [k] *extremi multorum tempus in vnum*
Conuenere dies. [l] *summo si frigida cœlo*
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
Deucalioneos fudisset Aquarius imbres,
Totaq; diffuso latuisset in æquore tellus.
[m] *Si sæuum radiis* [n] *Nemeæum Phœbe Leonem*
Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,
Succensusq; suis flagrasset curribus æther:
[o] *Hi cessant ignes.* [p] *tu qui flagrante minacem*
Scorpion incendis cauda, chelasq; peruris,
Quid tantum Gradiue paras? nam [q] *mitis in alto*
Iuppiter Oc asu premitur, [r] *Venerisq; salubre*
Sidus hebet, [s] *motuq; celer Cyllenius hæret,*
Et [t] *cœlum Mars solus habet. cur signa meatus*
Deseruere su s, mundoq; obscura feruntur:
Ensiferi [u] *nimium fulget latus Orionis?*
Imminet armorum rabies: [x] *ferriq; potestas*
Confundet ius omne manu: scelerisq; nefando
Nomen erit virtus: [y] *multosq; exibit in annos*
Hic furor. [z] *& Superos quid prodest poscere finem?*

h-- Vtrum fames è terrę sterilitate--i-- An ex aqua veneno infecta & corrupta lues? k Exitiales è multis aspectus conspirauere in hoc vnum tempus, vt sit deterrimum. l Si Saturnus obtineret in summo cęlo. i. medio Aquarium, qui vna est è sedibus Saturni; diluuium timeretur, quale fuit tempore Deucalionis. *Quod tamen Olympiodorus fieri posse negat nisi magni anni hyeme, vbi omnes planetæ coniuncti sunt in hyberno signo: piscibus aut Aquario.* m Si sol deprehensus esset in Leone, vt propia sede: periculum esset, ne conflagraret mundus. *Neque hoc fit nisi magni anni æstate.* Turnebus l.21. c.18. n Leone n ab Hercule in Nemea sylua interfectum, & in stellas relatum. o Verum, hi planetæ non ita deprehenduntur--p--sed tu O Mars, in Scorpio, cuius chelæ in Libram extendunrur, dominate, quæ bella paras? q Benigna Iouis stella in casu ceu deiectione sua premitur. r Salutaris stella Veneris, languet iners, retunditur. s Mercurius alibi celer, hic hæret hebetque. t Mars solus dominus anni, in 10 regione. summum cœlum tenens in Scorp. cæteris planetis destitutis propria sua sede, & hebetibus præualebit producetq; suos eff ctus, bella nefaria. u Stella primæ magnitudinis in dextro humero. tres secundæ magn in balteo Orionis, &c. nimio fulgore portendent belli ardorem. x Supra v.2. huius libri. y Durauit quinque pene annos bellum ciuile. z Neque fas est, neque è Rep. votis exposcere finem huius belli, qui non datur sine oppressione libertatis extendatur itaque hoc bellum vtcunq; miserum: vt vel sic fruamur libertate.

Cum

Cum domino, pax iſta venit. duc Roma malorum
Continuam ſeriem: cladem q́ in tempora multa
Extrahe, ciuili tantum iam libera bello.
Terruerant ſatis hac pauidam præſagia plebem:
Sed maiora premunt. [a] *nam qualis vertice Pindi*
Edonis Ogygio decurrit plena Lyæo:
Talis & attonitum rapitur matrona per vrbem,
Vocibus his prodens vrgentem pectora Phœbum.
Quo feror ô [b] *Pæan? qua me ſuper æthera raptam*
Conſtituis terra? [c] *video* [d] *Pangæa niuoſis*
Cana iugis, [e] *latoſq́ Æmi ſub rupe Philippos.*
Quis furor hic, ô Phœbe, doce: quæ tela, manuſq́
Romana miſcent acies, bellum q́ ſine [f] *hoſte eſt?*
Quo diuerſa feror? [g] *primos me ducis in ortus,*
[h] *Qua mare Lagei mutatur gurgite Nili.*
[i] *Hunc ego fluminea deformis truncus arena*
Qui iacet agnoſco: dubiam ſuper æquora [k] *Syrtim,*
[l] *Arentemque feror* [l] *Libyen, quo triſtis Erinnys*
Tranſtulit Emathias acies. [m] *nunc deſuper Alpis*
Nubiferæ colles, atq́ aeriam Pyrenen
Arripimur. [n] *patriæ ſedes remeamus in vrbis:*

a Nam matrona, non leuius quam ſolent Threiſſæ mulieres furore Thebani Bacchi correptæ per montes Theſſaliæ ferri, Phœbi afflatu agitata, ſic vaticinata eſt. b Apollo ἀπὸ τοῦ παίειν, vel παύειν τὰς ἀνίας. vel ab acclamatione Latonæ cæſo Pythone ἰὲ παῖ. c Ita Dis apud Petronium: *Cerno equidem gemina iam ſtratos morte Philippos, Theſſaliaque rogos, & funera gentis Iberæ, &c.* d Iuga, montem Thraciæ; &c. e Philippos ciuitatem ad radicem Æmi montis Thraciæ. *Vbi videtur noſter innuere, pugnatum eſſe inter Pompeium & Cæſarem, quod & à plerisque aliis autoribus factum eſt*, à Virgilio 1. Georg. *Romanas acies iterum videre Philippi* Ouid 15. Met. *Pharſalia ſentiet illum, Æmathiique iterum madefient cæde Philippi* & Floro l.4.c.2. *Et Philippicu campus, vrbis, imperii, generis humani fata commiſſa ſunt.* Locutis interim de pugna Pharſalica inter Pomp. & Cæſ. At male confunduntur Philippi & Pharſalia, longe inter ſe diſſita. Apud Pharſalum quidem in Theſſalia victus eſt Pompeius à Cæſar. Apud Philippos in Thracia deuicti Brutus & Caſſius poſtea ab Antonio & Octauio. f Externo. *Hoſtis* apud maiores noſtros dicebatur, quem nunc *peregrinum* dicimus. Cic. 1. Off. g Ægyptum innuit, quo fugientem poſt Pharſalicam pugnam Pompeium Cæſar ſecuturus erat. h Qua ſeptem oſtiis in mare lapſus colorem eius & ſaporem mutat Nilus fl. Ægypti quondam regnatæ Ptolomæo Lani F. l.8. v.691. i Pompeium, ab Achilla iuſſu Ptolomæi obtruncandum. k Supra v.367. l In Africam, quo ſe recipient, qui pugnæ Pharſalicæ ſuperfuerint. m Expeditionem Cæſaris per montes Pyrenæos in Hiſpaniam deſignat, expugnaturi Petreium & Afranium, mox Pompeii filios ad Mundam. n Cæſar Romam reuerſus Remp. conſtituet.

o *Impiaq́*

[o] *Impiaq; in medio peraguntur bella senatu.*
[p] *Consurgunt patres iterum, [q] totumq; per orbem*
Rursus eo, noua da mihi cernere litora ponti,
Telluremq; nouam: vidi iam Phœbe Philippos.
Hæc ait: & [r] lasso iacuit defecta furore.

o Interficietur Cæsar in senatu. p Octauius & Antonius vlturi Cæsaris percussores Brutū, Cassiū, &c.

q Athenas, Armeniam, Parthiam, Ægyptum, quo se deuictis ad Philippos Cassio & Bruto, confert Antonius, & ipse mox ab Octauio superandus nauali pugna ad Actium. r *Cessit furor & rabida ora quierunt.* Virg. 6. Æn.

M. ANNÆI LVCANI
LIBER SECVNDVS.

[a] I*Amq; [b] iræ patuere deûm, manifestaq; belli*
Signa dedit mundus: legesq; & fœdera rerum,
Præscia monstr. fero vertit natura tumultu,
Indixitq; nefas, cur hanc tibi rector Olympi
Sollicitis visum mortalibus addere curam,
Noscant venturas vt dira per omnia clades?
[c] *Siue parens rerum cum primum informia regna,*
Materiamq; rudem flamma cedente recepit,
Fixit in æternum causas qua cunct s coercet,
Se quoq; lege tenens, & secula iussa ferentem
Fatorum immoto diuisit limite mundum:
Siue nihil [d] positum est, sed [e] fors incerta vagatur,
Fertq; refertq; vices, & habent mortalia casum:
Sit subitum quodcunq; paras: sit cæca futuri

a Monstra primum ac prodigia sollicitudinē, & curam sciendi quid hac portenderent, iniecerāt: bella mox ex aruspicis, astrologi, Phœbadis vaticiniis prædicta timorē & consternationē incusserant, Ioue itaq; precatur poeta, ne liceat sortes futuras vel è portentis deorum, vel e præsagiis hominū præscire, fieriq; ex animo miseris priusquam è fato fiant. b *Continuo clades hominum venturaque damna Auspiciu patuere deum, &c.* Petronius. c Siue (ex sententia Stoicorum) omnia regantur fatali necessitate, & legibus quas ab orbe condito posuit Deus, quas semel iussit, quibus semper paret, siue, vt volunt Epicurei, temere omnia & casibus eueniant. sit *Nescia mens hominum fati, sortisque futuræ* Statius Theb. 3. *superæ seu conditor auiæ* &c. Cic. Diu. præscientia malorum cui prouideri & caueri non potest, inutilis est, &c. vide & dissertationē Fauorini apud A. Gellium, l. 14 cap. 1. Senec. passim & Boetium d Fato decretum. e Al. *fors*

 f *Ergo*

f Poſtquam igitur ex oſtentis & vaticiniis innotuit quantas clades allatura eſſet prodigiorum certitudo: indicta eſt iuris dicundi ſtatio ceu intermiſſio, quod non niſi in publica calamitate, luctu aut neceſſitate fiebat. g Al O bi. h Magiſtratus omnes ſumpſerunt plebeios habitus, neq; à vulgo diſcernebātur veſte. ipſi Conſules exuebant purpuram.
i Quali dolore ſilent ſtupentque qui animā iam exhalanti adſtant. vbi vero expirauit conclamabant & nomine ter vocatum iubebant æternum valere: *Salue mi maxime Palla Æternumque vale.* Virg. 11 Æn.

Mens hominum fati: liceat ſperare timenti.
[f] *Ergo vbi concipiunt quantis ſit cladibus* [g] *Vrbi*
Conſtatura fides Superum, ferale per vrbem
Iuſtit ium: [h] *latuit plebeio tectus amictu*
Omnis honos: nullos comitata eſt purpura faſces:
Tum queſtus tenuere ſuos, magnuſq; per omnes
Errauit ſine voce dolor. [i] *ſic funere primo*
Attonitæ tacuere domus, cum corpora nondum
Conclamata iacent, nec mater crine ſoluto
[k] *Exigit ad ſæuos famulorum brachia planctus:*
[l] *Sed cum membra premit fugiente rigentia vita,*
Vultuſq; exanimes, oculoſq; in morte [m] *iacentes;*
[n] *Nec dum eſt ille dolor ſed iam metus: incubat amens,*
Miraturq; malum. [o] *Cultus matrona priores*
Depoſuit: mœſtæq; tenent delubra cateruæ.
Hæ lacrymis ſparſere deos, hæ pectora duro
Afflixere ſolo: laceraſq; in limine ſacro
Attonitæ fudere comas: votiſq; vocari
Aſſuetas crebris feriunt vlulatibus aures.
[p] *Nec cunctæ ſummi templo iacuere Tonantis:*
[p] *Diuiſere deos:* [q] *& nullis defuit aris*
Inuidiam factura parens. quarum vna madentes
Sciſſa genas planctu liuentes atra lacertos,
Nunc, ait, ô miſeræ contundite pectora matres,
Nunc laniate comas, neve hunc differte dolorem,

k Tanquam præfica modum luctus & planctus ſigna dat. vide quæ ad Sen. Troad. verſ. 83. l Cum vero mater in extremo quaſi amplexu premit membra rig. m Al. *minaces.* n Micyllus ſuſpicatur hæc eſſe tranſpoſita, legendumque: *Nec dum eſt ille metus, ſed iam dolor.* q. d omni iam vitæ ſpe deplorata metum in dolorem abiiſſe. o Sic iam matres veſtis mutatione, planctu, ſparſo crine, luctu, ſupplicatione dolorem veluti in publica calamitate teſtantur. p Sed aliæ alia deorum templa petebant. q Diis, qui non exaudirent ſupplices. Inuidiam alicui facit qui eius ſæuitiam in odium adducit. *Ante piſas, quo mors foret inuidioſior, aras.* Ouid. Met. 7. vel, Ne inuidiam & indignationem diis inter ſe moueret omnes frequentauit aras, nullis d fuit. Copulatiua ſc. pro diſiunctiua poſita, vt ſupra monui l. 1. v. 252. quandoq; pro negatiua præcedente negatione quod noſtro vſitatum, infra v. 235. l. 5. v. 5 2,

Et

Et summi seruate mali: [r] *nunc flere potestas*
Dum pendet fortuna ducum: cum vicerit alter,
Gaudendum est. his se stimulis dolor ipse lacessit.
Nec non bella viri, [s] *diuersaq́; castra petentes*
Effundunt iustas in numina saeua querelas.
[t] *O miserae sortis, quod non in Punica nati*
Tempora Cannarum fuimus, Trebiaéq́; iuuentus.
Non pacem petimus Superi: date gentibus iras:
Nunc vrbes [u] *excite feras, coniuret in arma*
Mundus. [x] *Achaemeniis decurrant Medica Susis*
Agmina: [y] *Massagetas Scythicus non alliget Ister:*
Fundat ab extremo [a] *flauos Aquilone* [a] *Sueuos*
[b] *Albis, &* [c] *indomitum Rheni caput: omnibus hostes*
Reddite nos populis: ciuile auertite bellum:
Hinc [d] *Dacus premat, inde* [d] *Getes:* [e] *occurrat Iberis*
Alter: ad Eoas hic vertat signa pharetras.
[f] *Nulla vacet tibi Roma manus.* [g] *vel perdere nomen*
Si placet Hesperium Superi, collapsus in ignes
Plurimus ad terram per fulmina decidat aether.
Saeue parens vtrasque simul partesque ducesq́;,
[h] *Dum nondum meruere feri. tantone nouorum*
Prouentu scelerum quaerunt, vter imperet [i] *Vrbi?*
[k] *Vix tanti fuerat ciuilia bella* [l] *mouere,*

r Licet indulgere lacrymis & dolorem luctu fateri, quamdiu neuter vicerit. at cum alteruter vicerit, vel ex animo vel simulate gaudendum est.
s Alterutra alij Pompeiana, alij Caesariana.
t O felices illos, quibus cōtigere hostes externi, vtcunque crudeles, & quibus natis tempore Punicorū bellorum contigit oppetere, vel clade Cannensi, in qua periit P. Aemilius Coss. cum 44000. Roman. vel ad Trebiam fl. vbi L. Sempronius Cos. magna clade ab Annibale victus fuit: miseros heu nos, qui in haec ciuilis belli tempora incidimus. u Aduersus nos. x Contra nos veniant Parthi è Susis ciuitate Persidis. l. 8. v. 22. Persae autem & Medi confuse ponuntur pro Parthis grauibus R. nominis hostibus, apud quos Crassus cū filio & exercitu nuper perierant. y Neq; Ister prohibeat Scythas & Sauromatas quominus in nos irruant. Ad Massagetas vero non peruenit Ister, neque è Scythia fluit. a Bauaros, Polonos Pomeranos, quibus caesaries flaua. b *Elbe.* Germaniae fl. è montibus Bohemiae ortus. c Rhenus duos habet fontes inter Rhaetos, quos Augustus coercuit, non domuit Sueton. d Sarmatiae Europeae pop. *VValachi*, *Moldaui*, *Transsyluani*. e Occupentur Pompeius & Caesar externis bellis. alter in Hispanos, alter ducat legiones in Parthos pharetratos. f Omnes gentes Romam vndique hostili animo petant. g Si vobis ô Superi decretum sit funditus perire R. nomen, vestra manu pereat, fulmine caelitus in terras misso. h Antequam ciuili polluantur sanguine. i Al. *Orbi.* k Ciuile bellum non erat mouendum, vt neuter imperet pro ipsa etiam libertate tuenda. l Al. *mouere.*

Vt neuter. Tales pietas [m] *peritura querelas*
[n] *Egerit:* [o] *at miseros angit sua cura parentes,*
Oderuntq; grauis viuacia fata senectæ,
Seruatosq; iterum bellis ciuilibus annos.
[p] *Atque aliquis magno quærens exempla timori,*
Non alios, inquit, motus tunc fata parabant,
[q] *Cum post Teutonicos victos, Libycosq; triumphos*
[r] *Exul limosa Marius caput abdidit vlua.*
Stagna [s] *audi texere soli,* [t] *laxæq; paludes*
[v] *Depositum Fortuna tuum: mox vincula ferri*
Exedere senem, longusq; in carcere pædor.
[x] *Consul, & euersa felix moriturus in vrbe*
[y] *Pœnas ante dabat scelerum:* [z] *mors ipsa refugit*
Sæpe virum, frustraq; [a] *hosti est concessa potestas*
[b] *Sanguinis inuisi, primo qui cædis in ictu*
Diriguit, ferrumq; manu torpente remisit;
Viderat immensam tenebroso in carcere lucem,
Terribilesq; [c] *deos scelerum:* [d] *Mariumq; futurum:*

m Nil profutura. n Effundit ab *egero, ris.* o Senes de legibus fatorum questos & nimio de stamine, quod hæc in tempora durent, quod facinus admiserint dignum tam longo æuo. Iuu. 10. s. p Atque aliquis senum expressutus præsentem calamitatem, repetit ciuilis inter Marium & Syllam belli faciem, cui hanc confert. Audi Dionem l. 41. Iam cum itas cupiditatesque eorum qui Romam petebant, secum expenderent, memoriaq; repeterent mala superiorum temporũ. quæ partim ipsi senserant, partim ex alijs audierant, cogitantes quæ & quanta Marius ac Sylla edidissent facinora, nihil de Cæsare moderati sibi pollicebantur: sed longe plura atque atrociora metuebãt, quod eius milites maiori ex parte barbari erant. q Postquam triumphasset de Iugurtha subacta Numidia & postea de Cimbris & Teutonibus. sup. l. 1. v. 254. r C. Marius inuidens, Cor. Syllæ gloriam traditi à Boccho Iugurthæ; & ambitione ardens, delatam Syllæ contra Mithridatem expeditionem, & imperium abrogare per Sulpitium trib. pl. conatus, Syllam, qui adhuc in Campania socialis belli reliquias persequebatur, irritauit. Hic itaque exercitu Romam ducto, Vrbem ingressus, deuictos aduersarios ex S. C. hostes iudicatos vrbe expulit. Elapsus fuga Marius, in Minturnensium paludibus, demersus calamis & palustribus herbis tectus delituit. hinc emergens equitum strepitu territus, ab iis quos Geminianus miserat deprehensus. Minturnas in custodiam, vt publice necaretur abreptus est. s Bibuli. t Quæ Marium demersum admitterent. u Reseruatum ad septimum Consulatum. x Cos. septimum futurus & victor vltorq; hostium moriturus in vrbe. y Tulit iam pœnas eorũ scelerum quæ perpetraturus erat postmodo Romam reuersus. z Carnifex Minturnensium, Cimber ceu Gallus, ingressus carcerem tenebricosum percussurus Marium, vidit ignem ex oculis Marii emicantem audiitq; vocem: *Tune homo Marium interficere audes?* Territus fugit Cimber. & Minturnenses miseratione & reuerentia viri quondam vindicis Italiæ ducti Marium dimisere. à Cimbro, olim è numero hostium à Mario deuictorum. b Mari, quem victorem oderat. c Furias θεὰς ποινίμους. Dii autem vtriusq; sunt generis. d *Emphatice.* futurum sc. crudelem vltorem.

Audieratq́; pauens: Non hæc contingere fas est
Colla tibi: debet multas hic [e] legibus æui,
Ante suam mortes: [f] vanum depone furorem.
Si libet vlcisci deletæ funera gentis,
[g] *Hunc Cimbri seruate senem. [h] non ille fauore*
Numinis, ingenti Superum protectus ab ira,
Vir ferus, & Romam cupienti perdere fato
Sufficiens. [i] idem pelago delatus iniquo
[k] *Hostilem in terram, vacuisq́; mapalibus actus,*
[l] *Nuda triumphati iacuit per regna Iugurthæ,*
Et Pœnos pressit cineres, [m] solatia fati
Carthago, Mariusq́; tulit: pariterq́; iacentes
Ignouere deis. [n] Libycas [o] ibi colligit iras.
[p] *Vt primum fortuna redit: seruilia soluit*
Agmina: [q] conflato sæuas ergastula ferro
Exeruere manus. [r] nulli gestanda dabantur
Signa ducis, nisi qui scelerum iam fecerat vsum,

e Morti.
f Cupiditatem mei interimendi.
g Me seruiturum in Romanos & inferias ex illis relaturum ciuibus tuis ab ijs cęsis.
h Non illum seruabant dij quod Mario fauerent, sed quod Romæ irascerentur, hoc effero viro vsuri pro suo flagello.
i Marius à Minturnensibus dimissus, iter mare versus per deuia corripuit, se in scapham coniecit, insurgente tempestate gubernaculo fracto delatus est ad insulam Meningen, vbi receptis quibusdam sociis, auditoq; filium suum cum Cethego saluos in Africam euasisse ad Hiempsalem, & ipse ad agrum Carthaginensem traiecit ibi interdictus à sextili prætoris lictore, ne in Africa pedem poneret. *Renuntia*, inquit Marius, *pretori, vidisse te C. Marium exulem in ruderibus Carthaginis sedentem, haud male fortunam eius vrbis, & suarum rerum mutationem in exemplum ei proponens. Plutarchus. Et Cimbrum in Mario, Mariumque in carcere victum. Quod Consul totiens, exulque, ex exule Consul. Et iacuit Libycis compar iactura ruinis, &c. Manil. 4.* k Cui interdicebatur à Prætore, hostis declaratus. *vel*, Mario infestam, qui eam subegerat. l *Hypallage* ipse nudus, *vel* desolata. incolis vacua, aut rara. m Carthagini solatio erat Marius huc miseriatum adactus: Mario, homulo, tantæ vrbis excidium & ruina n Efferas, immanes, quales solent esse barbarorum. o *Marius clade maior. siquidem carcer, catena fuga, exilium horrificauerant dignitatē,* Florus l. 3. c. 2. p Cum C. Cinna Cos. ad pop. referret de reuocandis quos Senatus, ita volente Sylla, hostes iudicauerat, & de adscribendo nouorum ciuium x. tribus veteribus xxxv. à diffidentibus Coss. in media vrbe disceptatum est. Cinna Vrbe pulsus à Cn. Octauio collega, solicitat vrbes Italicas, vires vndiq; contrahit seruis etiam ad libertatem vocatis, reuersum Marium sibi iungit, quadruplici agmine vrbem intrant Cinna, Marius, Carbo, Sertorius in aduersarios desæuiunt q Manicis & catenis soluti serui modo ergastuli clausi capessunt arma r Nemo ad Marium in honore aliquo erat, nemo signifer, nisi qui scelere insignis esset venisset nefarius in militiam.

 Attule-

Attuleratq́ in castra nefas. pro fata! quis ille
Quis fuit ille dies, Marius quo mœnia victor
Corripuit? quantoq́ gradu mors sæua cucurrit?
[s] *Nobilitas cum plebe perit: lateq́ vagatur*
Ensis: & à nullo reuocatum est pectore ferrum.
[t] *Stat cruor in templis: multaq́ rubentia cæde*
Lubrica saxa madent. nulli sua profuit ætas:
[u] *Non senis extremum piguit vergentibus annis*
Præcipitasse diem: nec primo in limine vitæ
Infantis miseri nascentia rumpere fata.
Crimine quo parui cædem potuere mereri?
Sed satis est iam [x] *posse mori. trahit ipse furoris*
Impetus: & [y] *visum est lenti, quæsisse nocentem.*
[z] *In numerum pars magna perit: rapuitq́ cruentus*
Victor ab ignota vultus ceruice recisos,
Dum vacua pudet ire manu. [a] *spes vna salutis*
Oscula pollutæ fixisse trementia dextræ:
Mille licet gladij mortis noua signa sequantur,
[b] *Degener ô populus, vix secula longa decorum*
Sic meruisse viris, nedum breue dedecus æui,
Et vitam, dum Sylla redit. Cui funera vulgi
Flere vacet? [c] *vix te sparsum per viscera Bæbi*
Innumeras inter carpentis membra [d] *coronæ*
[e] *Discessisse manus: aut te* [f] *præsage malorum*
[g] *Antoni, cuius laterus pendentis canis*

s Lege Appianum de hac re lat. de ciuili bell. Florum l. 3.c. 21. Plutar. Mar.
t Neq; iis parcebatur qui ad templa & aras confugerant.
u Etiam senibus altera iam pedem in Charontis cymba habentibus, mortem accelerabant.
x Accepisse animam quam amittant.
y Ignaui
z Promiscue tam innocentes quam nocentes, ignoti, pariter ac noti cadunt augendo duntaxat numero.
a Dederat quippe hoc suis signum vt interficerent quoscunq; ille non resalutasset, quibus salutantibus nihil responderet aut quibus manum osculandam non porrexisset. *Signum pacis erat dextram tetigisse tyranni* b O degeneres! qui licet vndique mortem minitentur stricti gladii, velint tam turpi osculi obsequio debere ætatem vel longissimam: multo minus redimere breuem in vita eaque ignominiosa moram, vsq; dum reuersus Sylla & nos qui vitam Mari munere habent, perimat. c Vix mihi vacat flere te ô Bæbi, manibus militum & turbæ discerptum. d Turbæ multitudinis cingentis te e Legitur & *Discerpsisse* f Qui calamitatem illam multo ante Metello prædixerat. g M. Antonij clariss oratoris, qui immissos ad trucidandum illum percussores eloquentia demulserat, caput abscissum Annius Trib. detulit ad Marium cœnantem, qui caput illud per summam animi ac verborum insolentiam aliquandiu contrectatum rostris deinde affigi iussit. Val. Max. l. 9 cap. 2. C. ç de Oratore.

Ora

Ora ferens miles festa rorantia mensa
Imposuit. truncos lacerauit Fimbria[i] *Crassos.*
Sæua[k] *Tribunitio maduerunt robora tabo.*
[l]*Te quoq; neglectum violatæ Scæuola dextra*
Ante ipsum penetrale deæ semperq; calentes
Mactauere focos: paruum sed fessa senectus
Sanguinis effudit iugulo, flammisq;[m] *pepercit.*
[n] *Septimus hæc sequitur, repetitis fascibus, annus:*
[o]*Ille fuit vitæ Mario modus, omnia passo,*
Quæ peior fortuna potest, atq; omnibus vso,
Quæ melior:[p] *mensoq; homini quid fata pararent.*
Iam quot apud[q] *Sacri cecidere cadauera portum?*
Aut Collina tulit stratas quot porta cateruas,
[r]*Tunc cum pene caput mundi, rerumq; potestas*
Mutauit tralata locum, Romanaq; Samnis
Vltra Caudinas sperauit vulnera Furcas?
Sylla quoq; immensis accessit cladibus vltor.
Ille quod exiguum restabat sanguinis Vrbi
Hausit;[s] *dumq; nimis iam putrida membra recidit,*
Excessit medicina modum, nimiumq; secuta est,

h Effectus Marii miles.
i Patrem & filium in mutuo alterũ alterius aspectu Florus l.3.c.21 filium à patre in fuga interfectum ne in militum insequentiũ manus veniret, refert Appian.
k Locus ille in carcere, vnde malefici præcipitabantur, maduit sanguine Licinii Tribuni magistratus sacrosancti. *Alii ex p.* Rostra, vnde Tribuni perorabant, maduisse sang. Florus hoc ad Marium filium refert.
l Mucius, *inquit*, Scæuola pontifex max.

Vestales amplexus aras tantum nõ eodem igne sepelitur. dextræ Marii vi modo v. 13. m Non extinxit, vt cui parum esset sanguinis. n Septimus C Mari, Consulatus. namque inter sextum & septimum intercedebant 13 anni. o Intra dies quam inierat consulatum tredecim, morbo laterali & insania obiit annos natus 70. p Experto omnes casus quos homini fata decreuissent. q Ad Sacriportum haud procul à Præneste, C. Marium (C. Marii filium, siue nepotem incertum) Sylla fudit: cum autem Præneste fugisset, obsidionem eius Sylla delegauit Luci Ofellæ Marius cum per cuniculũ captaret euadere, inhibitus, mortem sibi consciuit in cuniculo cum fugæ comite stricto gladio occurrens, &c. Sylla Lamponium & Pelesinum Samnitium duces, qui ad Cos. obsidione exuẽdum aduenerant, ad decimum à Porta Collina stadium consecutus magna strage fudit. *Apud Sacriportum & Collinam 70 amplius millia Sylla concidit* Florus. r Promiserat Marius Samnitibus, qui à suis partibus steterant, se tralaturum caput Imperii à Romanis ad Samnites. qui iam spem cõceperant se maiori clade pressuros & missuros sub grauiori iugo Romanos, quam olim T. Veturium & Sp. Posthumium ad Furcas Caudinas. Saltum abruptum in Appulia. vbi Romani à Samnitibus sub iugum missi Liu. 9. s Cum aduersariis & seditiosis optimos ciues tollit, velut acrior chirurgus, qui membra syncera & sana cum putridis & corruptis excidit.

t Hinc illud Metelli: *Statue tandem quos perditurus es.* hinc 40. Senatores, Equites 1600. Vna tabella proscripti. & vox illa Fursidij: *Viuere aliquos debere, quibus imperaret.*

u Crudeles Syllani.

x Imperatū Syllæ de Marianis occidēdis non extendebat se tantum in gratiam Syllæ, sed licentiam hanc quisque conuertebat in odii sui aut sceleris libidine.

y Proposito percussoribus proscriptorum præmio talentis duobus; iudicibus pari præmio; accusantibus indicio, occulentibus supplicio.

a A filiis, quis ipsorū obtruncaret patrem.

Quæ morbi duxere, manus.[t] *periere nocentes;*
Sed cum iam soli possent superesse[u] *nocentes,*
[x] *Tunc data libertas odijs, resolutaq; legum*
Frænis ira ruit. non vni cuncta dabantur,
[y] *Sed fecit sibi quisq; nefas. semel omnia victor*
Iusserat. infandum domini per viscera ferrum
Exegit famulus: nati maduere paterno
Sanguine:[a] *certatum est, cui ceruix cæsa parentis*
Cederet: in fratrum ceciderunt præmia fratres.
[b] *Busta repleta fuga, permistaq; viua sepultis*
Corpora: nec populum latebræ cepere ferarum.
Hic laqueo fauces, elisaq; guttura fregit:
Hic se præcipiti iaculatus pondere dura
[c] *Dissiluit percussus humo: mortesq; cruento*
Victori[d] *rapuere suas: hic*[e] *robora busti*
Extruit ipse sui, nec dum omni sanguine fuso
Desilit in flammas, & , dum licet, occupat ignes.
[f] *Colla ducum pilo trepidam gestata per vrbem,*
Et medio congesta foro:[g] *cognoscitur illic*
Quicquid vbiq; latet scelerum.[h] *non Thracia tantum*
Vidit[i] *Bistonij stabulis pendere tyranni;*
Postibus Antæi Libye; nec Græcia mœrens
Tot laceros artus[k] *Pisæa fleuit in aula.*
Cum iam tabe fluunt, confusaq; tempore multo

b Latebras quærebant in sepulchris & lustris ferarum c Al. *Desiluit.* d Præripuere, præoccupauere, ne in manus & cruciatus hostium deuenirent. e Ligna rogi sui. f Abscissa miserorum capita, vultum ac spiritum retinentia in conspectum suum Sylla afferri voluit vt illa oculis, quia ore nefas erat, manderet. Val. Max. l. 9. c. 2. g Ex aceruo capitum in foro congestorum, cædes clandestinæ patuere. h Non tot cædibus infames fuerunt, non tot capita postibus suis affixere, Diomedes rex Thraciæ qui equos humanis carnibus pauit; Antæus Libyæ gigas qui hospites ad palæstram prouocatos victosq; occidit; OEnomaus qui filiæ suæ procos curru consecutus interfecit de his vide Mythologos, &, quæ nos ad Senecæ Herc. Fu. v. 215. Herc. OEt. v. 24. & Thyesten. v. 138. quot sæuit Sylla cædibus, quot capita Romæ in foro congesta fuerunt. i Bistonis ciuitas Thraciæ, à Bistone Martis & Calthoes fil. k Pisæ, ciuitas Elidos, regia OEnomai.

Amisere

Amisere [l] *notas, miserorum dextra parentum*
Colligit, & pauido subducit cognita furto.
[m] *Meq; ipsum memini cæsi deformia fratris*
Ora rogo cupidum, vetitisq; imponere flammis,
Omnia Syllanæ lustrasse cadauera pacis:
Perque omnes truncos, cum qua ceruice recisum
Conueniat, quæsisse caput. Quid [n] *sanguine, manes*
Placatos Catuli referam? cui victima tristes
Inferias Marius, forsan nolentibus vmbris,
Pendit, inexpleto non fanda piacula busto:
Cum laceros artus, [o] *æquataq; vulnera membris*
Vidimus, & toto quamuis in corpore cæso
Nil animæ letale datum, moremq; nefandæ
Dirum sæuitiæ, pereuntis [p] *parcere morti.*
Auulsæ cecidere manus, exectaq; lingua
Palpitat, & muto vacuum ferit aera motu.
Hic aures, alius [q] *spiramina naris aduncæ*
Amputat: ille cauis euoluit sedibus [r] *orbes,*
Vltimaq; effodit spectatis lumina membris.
[s] *Vix erit vlla fides, tam sæui criminis vnum*
Tot pœnas cœpisse caput. sic mole ruinæ
Fracta sub ingenti miscentur pondere membra:
[t] *Nec magis informes veniunt ad litora trunci,*
Qui medio periere freto. quid perdere [u] *fructum*
Iuuit, &, vt vilem, Marij confundere vultum?
Vt scelus hoc Syllæ cædesq; ostensa placeret,

l Quibus internosci possent & à suis agnosci.
m Hoc à sene suo dictum fingit Poeta.
n Q Luctarius Catulus qui collega fuerat Marij, & cum eo de Cimbris triumpharat, vbi se à Mario morti destinatum audiuit. in cubiculo, suo recens calce illito nec dum persiccato carbonib. accensis sponte suffocatus est. In cuius vltionem Catulus frater à Sylla iam petiit sibi concedi Marium Imperatoris fratrem, quem apud Luct. Catuli sepulchrũ, tanquã manes fratris placaturus, brachiis, cruribus, naso, auribus mutilatis execta lingua, oculis demum effossis, seruauit aliquandiu, vt per singulorum membrorum carnificinam moreretur. o Singulis membris singula infligebantur vulnera & cruciatus. p Membratim cruciare vt superstes esset vita ad doloris sensum. *Ita feri*, imperauit Caligula, *vt sentiat se mori.* q Natum. r Oculos κκυλ8ς, Sophocles in OEdipo. *Radice ab ima funditus vulsos simul Euoluit orbes*, Senec OEd. v. 966. vide & quæ nos ibi. s Vix erit dignum fide, vnum corpus capax fuisse tot pœnarum. t Non minus lacerum & deforme fuit Marii corpus, quam eorum qui collapsorum ædificiorũ ruina attriti sunt; aut qui mersi scopulis allisi & piscium esca facti litus appellunt. u Oculorum pabulum, & vsuram voluptatis quam percepturus erat Sylla agnoscendo Marium.

x Signanter & emphatice exprobratur Fortunæ. Prænestino templo & cultu, celebri suorum neglectus.

y Lucretius Præneste recepto Senatores omnes, qui Mario fauissent partim interfecerat, partim in vincula coniecerat. Adueniens Sylla V. M. Prænestinorum spe salutis per P. Cethegum data, extra mœnia municipij euocata, cum abiectis armis humi corpora prostrauissent, interficienda. & per agros dispergenda curauit.

Agnoscendus erat. [x] *Vidit Fortuna colonos*
[y] *Prænestina suos cunctos simul ense recisos,*
[z] *Vnius populum pereuntem tempore mortis.*
[a] *Tunc flos Hesperiæ, Latij iam sola iuuentus,*
Concidit, & miseræ maculauit [b] *ouilia Romæ.*
Tot simul infesto iuuenes occumbere leto,
[c] *Sæpe fames, pelagiq; furor, subitæq; ruinæ,*
Aut cœli, terræq; lues, aut bellica clades,
Numquam pœna fuit. [d] *densi vix agmina vulgi*
Inter & exangues immissa morte cateruas
Victores mouere manus. [d] *vix cæde peracta*
Procumbunt, dubiaq; labant ceruice: sed illos
Magna premit strages. peraguntq; cadauera partem
Cædis: viua graues elidunt corpora trunci.
[e] *Intrepidus tanti sedit securus ab alto*
Spectator sceleris [f] *miseri tot millia vulgi*
Non piguit iussisse mori. [g] *congesta recepit*
Omnia Tyrrhenus Syllana cadauera gurges.
In fluuium primi cecidere, in corpora summi.
Præcipites [h] *hæsere rates & strage cruenta*
Interruptus aquis fluxit prior amnis in æquor,

z Vno quasi ictu, intra spatium quo vnus interfici posset. a Quatuor legiones contrariæ partis. & in his Samnites quamplurimos, namque hi ex Italis soli Mario & Cinnæ adhæserant, in publica Villa quæ in campo Martio erat obtruncari iusserat. b Ouilia erant in campo Martio loca septa & cancellis conclusa, in quæ per pontes qui erant angustæ viæ, ibant Centuriæ suffragia dicturæ. c Fame, tempestate, ruinis, terræ motu, peste. bello tot perisse accepimus aliquando: in supplicium, vnius iussu tot cecidisse non auditum. d Cædentibus vix erat spatium ferri stringendi, cæsis vix spatium cadendi, in turba stipata e Ipse editiori loco sedebat ociosus spectator. Quin & V I. M. in Circum congregatis, Senatum in ædem Bellonæ vocauit apud quem dum verba faceret, auditi lamentabiles morientium quiritatus perterruerunt Senatores: Ille constanti & nihil mutato vultu dicere pergebat, eos animum orationi suæ adhibere iubebat, neq; curare quid foris fieret. Quosdam enim malos homines suo iussu castigari Plut. Sylla. f Centum ciuium M. in his Senatores xc. Consulares xv. Equestris ordinis M. M DC g Cadauera in Tyberim proiici iussa. qui iniectorum haud capax priora vndis admisit, posteriora vero iniecta prioribus superna-tarunt non flumine demersa. h *Cruentis F[illegible] a tarda per densa cadauera prora.* Iuu. 10.

i *Ad*

[i] *Ad molem stetit vnda sequens:* [k] *nam* [l] *sanguinis alti*
Vis sibi fecit iter, campumq́ effusa per omnem,
Præcipitiq́ ruens Tyberina ad flumina riuo
Hærentes adiuuit aquas: nec iam alueus amnem,
Nec retinent ripæ, redeuntq́ cadauera campo.
Tandem Tyrrhenas vix eluctatus in vndas
Sanguine cæruleum torrenti diuidit æquor.
[m] *Hisne, Salus rerum, Felix his Sylla vocari,*
His meruit [n] *tumulum medio sibi tollere Campo?*
[o] *Hæc rursus patienda manent: hoc ordine belli*
Itur: hic stabit ciuilibus exitus armis.
[p] *Quanquam agitant grauiora metus, multoq́ coitur*
Humani generis maiore in prælia damno.
Exulibus Mariis bellorum maxima merces
Roma recepta fuit: nec plus victoria Syllæ
Præstitit, inuisas penitus quam tollere partes.
Hos alio Fortuna vocas: olimq́ potentes
Concurrunt. neuter ciuilia bella moueret,
Contentus, quo Sylla fuit. [q] *Sic mæsta senectus*
Præteritiq́ memor flebat, metuensq́ futuri.
At non magnanimi percussit pectora [r] *Bruti*
Terror. [s] *& in tanta pauidi formidine motus*
Pars populi lugentis erat: sed [t] *nocte sopora,*
Parrhasis obliquos Helice cum verteret axes,
Atria [u] *cognati pulsat* [x] *non ampla Catonis,*

i Ad cadauerũ aggerem substitit, vnda posterior.
k Melius, *dum*.
l Copia sanguinis impellit vndas Tyberis, qui cruore auctus inundauit, reddiditq; cadauera in agros eiecta.
m *En quibus actis Felicis cognomen assequendum putauit?* inquit, Val. Max l.9. cap.2. quem locum lege sis. *Sylla.* (inquit Solinus c. 7. *dictus potius est, quam fuit felix.* Indignatus poeta exprobrat illi cognomenta Antiphrastica, qui se Conseruatorẽ patriæ, Felicem, & Venustum dici voluit liberos, Faustum Faustamq; appellauit.

n Dictatura abdicata Puteolos secessit, vbi morbo pediculari interiit Magno honore in funus elatus. in campo Martio crematus est & sepultus. o Talia inquit saenex nobis iam imminent, vel etiam grauiora mala p Marius quidem exul, cum suis reditum sibi in patriam proponebat. Sylla, aduersariorum vindictam at nostri his præmiis non contenti, acerrime de orbis imperio in certamen descendentes, quanto maiora molientur? q In hunc modum, inquit Poeta, senex aliquis memorauit præterita metuit futura r Fuit hic M Brutus Iunii Bruti f. propter ingenium, studia & mores à Cicerone multum laudatus, postea percussor Cæsaris. s Pro *nec*, vt supra v. 35 t Noctu. vrsa maiore, circumuoluente sua plaustra, ἅμαξαν vel polum. Fuit autem Helice seu Calisto filia Lycaonis regis Arcadiæ, in qua Parrhasium oppidum. u Auunculi, erat enim Brutus Catonis ex Seruilia sorore nepos x Vtpote hominis continentis & frugalis, plane Stoici infra v. 384. hic postea Vticæ sibi mortem consciuit.

Inuenit

Inuenit insomni voluentem publica cura
Fata virum, casusq; Vrbis, cunctiq; timentem,
[y] *Securumq; sui; fariq; his vocibus orsus.*
[z] *Omnibus expulsæ terris, olimq; fugatæ*
Virtutis iam sola fides,[a] *quam turbine nullo*
Excutiet fortuna tibi; tu mente labantem
Dirige me, dubium certo tu [b] *robore firma:*
Namq; alij Magnum, vel Cæsaris arma sequantur:
[c] *Dux Bruto Cato solus erit.*[d] *pacemne tueris,*
Inconcussa tenens dubio vestigia mundo?
[e] *An placuit, ducibus scelerum, populiq; furentis*
Cladibus immistum ciuile [f] *absoluere bellum?*
Quemq; suæ [g] *rapiunt scelerata in prœlia* [g] *causæ:*
Hos polluta domus, legesq; in pace timendæ;
Hos ferro fugienda fames, mundiq; ruina
Permiscenda fides. nullum [h] *furor egit in arma,*
Castra petunt magna victi mercede: tibi vni
[i] *Per se bella placent? quid tot durasse per annos*
Profuit immunem corrupti moribus æui?
Hoc solum longæ pretium virtutis habebis?
[k] *Accipient alios, facient te bella nocentem.*
[l] *Ne tantum ô Superi liceat feralibus armis,*
Has etiam mouisse manus: nec pila lacertis
Missa tuis cæca telorum in nube ferantur:
Nec tanta incassum virtus eat. ingeret omnis
Se belli fortuna tibi. quis nolit ab isto

y De se minime solicitum, vt consummatum Stoicum decuit.
z O solum perfectæ virtutis, quam alij iamdudum expulerunt, domicilium. quo vnico relicto exemplo ducti credant homines esse virtutem.
a Horat. ode. 3. l. 3. *Iustum & tenacem propositi, &c.*
b Rationis stabilitate.
c Tu mihi solus eris dux.
d Vt à bello & partibus omnino abstineas, in proposito constans, cum cæteri omnes labent.
e An potius visum est te ciuili huic bello immiscere?
f Probare non in probate.
g Hunc Reip. libertatis defendendæ prætextus; illum P.R. beneficij assertio, suæq; dignitatis atque salutis tutela; alium propter flagitia domestica, inopiam & æs alienum, timor iudiciorum & legum quas bello eludant in arma rapit, omnes priuatam fidei suæ ruinam permiscere publicæ cupientes. h Mens cæca & belli libidine acta. i Propter pacem belli finem. k Atqui ex diutina tua à bello immunitate apparebit te non probasse causas quibus alii ad bellum suscipiendum excitantur ipsi nocentes ante bellum, tu non nisi cum bello. l Atque vtinam ne nunc quidem prauis & cæca cupidine actis ad bellum ciuibus misceretis, vir tam sanctus & integer, vt ratio belli à te solo pendere videatur.

Ense

Ense mori quamuis alieno vulnere labens,
Et scelus esse tuum?[m] *melius tranquilla sine armis*
Otia solus ages: sicut cœlestia semper
Inconcussa suo voluuntur sidera lapsu.
[n]*Fulminibus propior terra succenditur aer,*
Imaq; telluris ventos, tractusq; coruscos
Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus
Lege deum. minimas rerum discordia turbat:
Pacem summa tenent.[o] *quam læte Cæsaris aures*
Accipient tantum venisse in prœlia ciuem!
Nam prælata suis nunquam diuersa dolebit
Castra ducis Magni. nimium placet ipse, Catoni
Si bellum ciuile placet pars magna Senatus,
Et duce priuato gesturus prœlia Consul
Sollicitant. proceresq; alij: quibus adde Catonem
Sub iuga Pompeij; toto iam liber in orbe
Solus Cæsar erit.[p] *quod si pro legibus arma*
Ferre iuuat patrijs, libertatemq; tueri:
Nunc neq; Pompeij Brutum, neq; Cæsaris hostem,
Post bellum victoris habe. Sic fatur. at illi
Arcano sacras reddit Cato pectore voces.
Summum Brute nefas ciuilia bella fatemur:
Sed quo fata trahunt, virtus secura sequetur.
Crimen erit Superis & [q] *me fecisse nocentem.*
[r]*Sidera quis, mundumq; velit spectare cadentem*

m Optime igitur & te dignũ feceris, si omnino à bello abstinueris, intra ociũ tuum [securus], supra [mort]alia ista [pro]vectus, non secus ac cœlestia illa corpora immotus, imperturbatus. *Talis est sapientis animus, qualis mundi status supra Lunã. Semper illic serenum est, &c.* Sen. epist. 59.

n Infima aeris regio pontus & terra vexantur ventis tempestatibus, fulmine: montes vero qui nubes cacumine trãscendunt, in tuto positi inferiora despiciunt.

o Quam gratum credis fore Cæsari, quãtum sibi ipse placebit, si modo te è tranquillæ pacis proposito ad bellum ciuile protraxerit, etiamsi ad partes sibi aduersas? & se solum (si diis placet) pronunciabit liberum, si post Consules (quorum fuerat sortiri Italiam, ductare exercitus, bellum gerere) & Senatum, auspiciis Pompeij priuati hominis summo imperio subiectos; Cato quoq; pedibus iuerit in seruitutem Pompeij. vide amplum de Catone testimonium Senecæ epist. 95. & epist. 14. p Quod ad me attinet, neque Cæsaris nunc, neque Pompeij hostis sum. vter vero ipsorum victor tandem molitus fuerit aliquid contra leges & libertatem Reipub. aduersus hunc me acerrimum profiteor hostem. Nomine vtriq; & re habes me assertorem patriæ. q Imposuisse mihi hanc necessitatem, vt arma induerem. r Quis in tantum Stoicus est, aut cui ita in chalybem aut callum obduruere præcordia, vt terram cœlo misceri & omnia ruere videat, ipse interim supinus & compressis sedens manibus?

Expers

Expers ipse metus? quis, cum ruat arduus æther,
Terra labet, misto coeuntis pondere mundi,
Complosas tenuisse manus? [f] gentesne furorem
Hesperium ignotæ, Romanaq; signa sequentur,
Deductiq; fretis alio sub sidere reges?
Otia solus agam? procul hunc arcete furorem
O Superi, motura [t] Dacas vt clade Getasq;
Securo me Roma cadat. [u] ceu morte parentem
Natorum orbatum, longum producere funus
Ad tumulum iubet ipse dolor: iuuat ignibus atris
Inseruisse manus, constructoq; aggere busti
Ipsum atras tenuisse faces: non ante reuellar,
Exanimem quam te complectar Roma, tuumq;
Nomen libertas, & inanem prosequar vmbram.
[x] Sic eat: immites Romana piacula diui
Plena ferant: nullo fraudemus sanguine bellum.
O vtinam, cæliq; deis, Erebiq; liberet
Hoc caput in cunctas damnatum exponere pœnas!
Deuotum hostiles Decium pressere cateruæ?
Me [y] geminæ figant acies, me barbara telis
[z] Rheni turba petat: cunctis ego peruius hastis
Excipiam medius totius vulnera belli.
[a] Hic redimat sanguis populos: hac cæde luatur,
Quicquid [b] Romani meruerunt pendere mores.
Ad iuga cur faciles populi cur sæua volentes
Regna pati pereunt? [c] me solum inuadite ferro,
Me frustra leges & [d] inania iura tuentem:
Hic dabit, hic pacem iugulus, finemq; laborum

f Gentesne exteræ & remotæ venient ad partes & auxilium Imperij nostri: ego vero ignauus sed[...] procul [...] me hæc v[...]dia?

t Sarmatiæ pop. supra v. 54. Sunt tamē qui nolint huic vt & Virgilio 8. Æn. & Silio 13. licentiam priorem corripiēdi permittere, substituant itaque *Das* pop. ad mare Caspium.

u Annon hoc dabo dolori & amori erga patriam, quod erga liberos? Nato suprema soluo libēs: Quid ni patriæ? Non te deserā ô patria, non tibi deero dulce nomen, Libertas.

x Sit ita, vt dij velint sibi litari vniuerso Ro. sanguine: Cur meum morer? O vtinam ad patriam expiandam, libertatemq; Imperij tuendam, diis superis, Inferisq; sufficeret caput hoc meum omnibus diris deuotum. vt Pub. Decii quondam pro salute exercituum in prœlio contra Samnites. Historiam, ritum, & deuotionis formam lege apud Liuium l. 8. de patre. & de filio l. 10. y Hinc Pompeiana, illinc Cæsariana. z Rheni accolæ, Germani, Galli, qui Cæsaris signa sequuntur. a Mei [...] b [...] i. flagitiosi. c Me obstantem tyrannidi. d Oppressa.

Gentibus

Gentibus Hesperijs: [e] *post me regnare volenti*
Non opus est bello. [f] *quin publica signa, ducemq;*
Pompeium sequimur? [g] *nec, si fortuna fauebit,*
Hunc quoq; totius sibi ius promittere mundi
Non bene compertum est: ideo me milite vincat,
Ne sibi se vicisse putet. Sic fatur: & acres
Irarum mouit stimulos: [h] *iuuenisq; calorem*
Excitat in nimios belli ciuilis amores.
Interea, [i] *Phœbo gelidas pellente tenebras,*
Pulsatæ sonuere fores: quas sancta [k] *relicto*
Hortensi mœrens irrupit Marcia busto.
Quondam virgo toris [l] *melioris iuncta* [l] *mariti:*
Mox vbi connubij [m] *pretium mercesq; soluta est*
Tertia iam soboles, alios fecunda penates
Impletura datur; [n] *geminas e sanguine matris*
Permistura domos. sed postquam condidit vrna
[o] *Supremos cineres, miserando concita vultu,*
Effusas laniata comas, concussaq; pectus
Verberibus crebris, [p] *cineresq; ingesta sepulcri,*
[q] *Non aliter placitura viro, sic mœsta profatur:*
Dum [r] *sanguis inerat,* [s] *dum vis materna, peregi*
[t] *Iussa Cato, & geminos excepi feta maritos.*
[u] *Visceribus lassis, partuq; exhausta, reuertor*
Iam nulli tradenda viro. [x] *da fœdera prisci*
Illibata tori: da tantum nomen inane
Connubij: [y] *liceat tumulo scripsisse, Catonis*
Marcia, [z] *nec dubium longo quæratur in æuo,*

e Neque enim me extincto inuenietur, qui libertatem armis tueatur.
f Hortatur Brutum ad arma capessenda & Pompeij partes reddita ratione
g. Cæsarem affectare monarchiam iam dudum compertũ est. de Pompeio, nõ liquet, huius itaq; auspicia sequar qui nõ sibi sed patriæ militat.
h Bruti.
i Oriente sole.
k Cato Marciam vxorem ex qua 3. susceperat filios, iamque grauidam amico Hortensio postulanti cessit, quo defuncto eandem recepit. Quod illi exprobrauit Cæsar inesi. candi (inquiẽs) Hortensij causa dimisit pauperem quã postea reciperet ditatam.
l Catonis.
m Vt patet esset trium liberorum.
n Catonis & Hortensij.
o Cineres superioris mariti, Hortensij.
p Aspersa cineribus mariti.
q Inculta, neglecta & mœrens placitura inculto & rigido Catoni.
r Extenditur vltima in *Sanguis.*
s Dum mater esse poteram.
t Tua, qui me tradidisti Hortensio.
u Effœta.
x Recipe me in totum pudicum ἀναφρόδιτον. infra v.378.
y Vt sepulchro meo inscribatur: *Marcia Catonis.*
z Ne in dubio sit apud posteros, repudiata ne fuerim an tradita.

Mu [illegible]

Mutarim primas expulsa, an tradita, tedas.
[a] *Non me lætorum sociam, rebusq; secundis*
Accipis: in curas venio, partemq; laborum.
Da mihi castra sequi: cur tuta in pace relinquar,
Et sit ciuili propior [b] *Cornelia bello?*
Hæ flexere virum voces, & tempora quanquam
Sunt [c] *aliena toris, iam fato in bella vocante:*
[d] *Fœdera sola tamen, vanaq; carentia pompa*
Iura placent, sacrisq; [e] *deos admittere testes.*
[f] *Festa coronato non pendent limine serta;*
[g] *Infulaq; *ingemines discurrit candida postes,*
[i] *Legitimæq; *faces,* [k] *gradibusq; *acclinis eburnis*
*Stat torus, * & picto vestes discriminat auro:*
[l] *Turritaq; *premens frontem matrona corona,*
Tralata vetuit contingere limina planta.
[m] *Non timidum nupta leuiter tectura pudorem*
Lutea demissos velarunt flammea vultus:

a Neque venio particeps futura rerum lætarum, sed comes & solatium tibi in aduersis.
b L. Scipionis filia, quam post mortem Iuliæ duxit Pompeius, iamq; sub initium belli Mytilenen ablegauit, victus autem fugiensque in Ægyptum, eam receptam fugæ comitem habuit. l. 5. v. 722.
c Non contrahendis matrimoniis apta imminēte iam ciuili bello.
d Coniugij fides, citra pompam celebrem & ceremonias nuptiarum. e Iouem & Iunonem τελείας, Venerem Suadam, Dianam. vide Plutarch. Rom. Quæst. 2 & quæ nos ad Medeam Senecæ v. 1. f In celeritate nuptiarum postes & ianuam floribus & festa fronde ornabant. Iuuen. 6. l. v. 80. g Nouæ nuptæ ad limen mariti vbi venissent, postes priusquam ingrederentur laneis vittis & filetis redimiebant, oleoq; vngebant.** Pro *nec*, vt supra v. 35. i ἐγὼ δ᾽ οὔτι σοι πυρὸς ἀνῆψα φῶς νόμιμον ἐν γάμοις, &c. Eurip. in Phœnissis. Quinq; autem faces adhibebantur in nuptiis. vide quæ nos ad Sen. Thebaid. v. 507. rationes lege apud Plutarch. Rom. Quæst. 2. & August. de Ciu. Dei, l. 6. c. 9 & l. 7. c. 24 k Neque lectus in honorem Genij sternitur in aula, in quem gradibus ascenditur eburnis, stragulo acupicto auroq; intertexto tectus. l Neque more nuptarum gerens coronam turriculis distinctam atque insurgentem, vitat (sic enim legit Brodæus) tangere limen. Neque enim e religione erat nouam nuptam pedibus limen tangere, sed in transgressu supportabatur à Pronubis aut transiliebat. Rationes vide apud Plutarch. Rom. Quæst. 29. Si retineamus *vetuit*, Quid si sic intelligamus? Neq; Berecynthia mater, Cybele turrita, quæ eadem est cum Vesta. i. terra, vetuit hanc nuptam contingere limen pedibus. Varro enim ref. Seruio ad 8. Eclog. Virg. opinatus est, ideo sponsas limen non tetigisse, ne à sacrilegio inchoarent, si depositura virginitatem calcarent rem Vestæ, i. numini castissimo consecratam. Ianus Rutgersius legit *metuit*, sensu quo Horat. ode. 2. l. 2. *penna metuente solui*, &c. Var. lect. l. 1. c. 12. m Non operiebatur flammeo, velo luteo, seu rubro quo nouarum nuptarum capita tegebantur pudoris gratia, vel in subiectionis symbolum.

n *Balteus*

n *Balteus haud fluxos gemmis astrinxit amictus,*
*Colla monile decens; humerisq; *hærentia primis*
o *Suppara nudatos cingunt angusta lacertos.*
p *Sic, vt erat, mœsti seruans lugubria cultus.*
Quoq; modo natos, hoc est amplexa maritum.
Obsita funerea celatur purpura lana.
q *Non soliti lusere sales: nec more Sabino*
Excepit tristis conuicia festa maritus.
r *Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui.*
Iunguntur s *taciti,* t *contentiq; auspice Bruto.*
u *Ille nec horrificam sancto dimouit ab ore*
*Cæsariem, duroq; *admisit gaudia vultu:*
(Vt primum tolli feralia viderat arma,
Intonsos rigidam in frontem descendere canos
Passus erat, mœstamq; genis increscere barbam.
x *Vni quippe vacat studiisq; odiisq; carenti,*
Humanum lugere genus) nec fœdera prisci
Sunt tentata tori: iusto quoq; y *robur amori*
Restitit. hi mores, hæc duri immota Catonis
z *Secta fuit, seruare modum,* a *finemq; tenere.*
Naturamq; sequi patriæq; impendere vitam;
Nec sibi, sed toti genitum se credere mundo.
b *Huic epulæ, vicisse famem:* c *magnique penates,*
Submouisse hyemem tecto: pretiosaq; vestis.
Hirtam membra super Romani d *more Quiritis*
Induxisse togam: Venerisq; huic maximus vsus,
e *Progenies; Vrbi pater est, Vrbiq; maritus.*

n Non zona gemmis distincta cinxit vestes; non monile ornabat collum. o Supparum, subuculæ seu tunicæ genus pectora complexum. Ald. Manut. l. 3. Quæst. 2. per epistol. p A recenti funere mariti squallida & pullata. q Non occinebãtur, pro more nuptiarum à Sabinis seu Fescenninis tracto, dicteria, de his vide quæ nos ad Medeã Senecæ v.113. r Non liberi, s Sine pompa & strepitu ceremoniarum. t Adhibitio tantum Bruto quasi auspice & paranympho. Val. Max. l. 2. cap.1. u Cato non barbã posuit, nõ capillitium, non vultu præ se tulit lætitiam, non cum vxore rem habuit ab illo tempore quo ciuile bellum parari viderat. x Parum studiis minime occupatus philosophiæ studiis vacat. quæ docent se noscere, suasq; deplorare miserias. y Constans immotusq; animus. z Stoica, a Proficiente finem & ad eum omnia referre. b Vide tamen quid de illius potationibus ad auroram protractis scribat Plutarchus in vita eius, quod & illi obiectum à Cæsare. c Supra v. [illegible]. d More veterum Romanorum, qui dicebantur Quirites, vel à Curibus vel à Romulo Quirino dicto quod hastam, quæ Sabinis Quiris est, gestare solebat. e Sobolis procreatio.

Iustitiæ cultor, rigidi seruator honesti:
In commune bonus: nullosq; Catonis in actus
Subrepsit, partemq; tulit sibi nata voluptas.
[f] *Interea trepidè discedens agmine Magnus,*
[g] *Mœnia Dardanij tenuit Campana coloni.*
Hæc placuit [h] *belli sedes, hinc summa mouentis*
Hostis in occursum sparsas extendere partes,
[i] *Vmbrosis mediam quà collibus Appenninus*
Erigit Italiam, nullo quà vertice tellus
Altius intumuit propiusq; accessit Olympo.
[k] *Mons inter geminas medius se porrigit vndas*
Inferni Superiq; maris: [l] *collesq; coercent*
Hinc Tyrrhena vado frangentes æquora Pisæ,
Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
[m] *Fontibus hic vastis immensos concipit amnes,*
Fluminaq; in gemini spargit diuortia ponti.
[n] *In læuum cecidere latus, vel* x*q;* [o] *Metaurus,*
[p] *Crustumiumq; rapax, & iunctus* [q] *Sapis* [r] *Isauro,*
[s] *Sennaq; & Adriacas qui* [t] *verberat* [u] *Aufidus vndas:*
[x] *Quoq; magis nullum tellus se soluit in amnem,*
Eridanus, fractasq; euoluit in æquora syluas,

f Pompeius perterritus rumore aduentantis propere Cæsaris, Capuam ex vrbe temere profugit. hic se confirmauit hanc belli sedē primum intendit. g Capuam, à Capy Troiano, vt quidam volunt, cōditam. h Hic delectu habito copias colligere, exercitum conscribere. Cæsari summa molientī occurrere. i In regione plana, qua Apennini latus modice assurgit. k Est autem Apenninus, mons, qui Italiam in longitudinem tanquam spina dorsi secat à sinistra parte mare Adriaticum seu Superum spectans, à dextra mare Tyrrhenum ceu Inferum respiciens. l Cuius colles & latera signat coercetq; a dextra in imo sinu Tyrrheni maris vrbs Pisæ à sinistra, Ancona Piceni vrbs in Adriatico mari, ventis & fluctibus è Dalmatia aduenientibus exposita, est enim ἀγκὼν vlna cubiti, ceu sura potius Italiæ in tibiæ formam porrectæ. m Ex hoc Apennino oriuntur multi celebres amnes qui delabuntur in vtrunq; mare Superum & Inferum. Diuortia aquarum sunt inquit Turnebus Aduers. l. 14. c. 11., iuga vnde in diuersa aquæ & cœlestes & perennes diuertunt. *Et ipsis iugis ad diuortia aquarum castra posuit.* Liuius. n In Superum mare ceu Adriaticum *golfo de Venetia.* o Vmbriæ fl. Asdrubalis clade notus. p Fl. in Flaminia. q Flaminiæ fl. Straboni l. 3. sed Plinio l. 3. c. 15. & Boccario *Sapu.* r Piceni fl. Blondo & Leandro *Flogia.* s *Et Clanis & Rubicon & Senonum de nomine Senna.* Sil. l. 8. t Cum impetu influit. *violens obstrepit Aufidus.* Horat. l. 3. od. 30. u Apuliæ fl. Cannensi clade memorabilis. *L. Ofanto.* x Padus *Po* totius Europæ amnium longe maximus, circa ostia, excepto Danubio. *Proluit insano contorquens vertice syluas Fluuiorum rex Eridanus.* Virg. Georg. 1 non autem oritur ex Apennino vti nec alii quidam fluuij quorum fontes poeta Apennino tribuit.

y Hesperiamque exhaurit aquis. z Hunc fabula primum
Populea fluuium ripas vmbrasse corona:
Cumque diem pronum b transuerso limite ducens,
Succendit Phaeton flagrantibus æthera loris,
c Gurgitibus raptis penitus tellure perusta,
Hunc habuisse pares Phœbeis ignibus vndas.
d Non minor hic Nilo, si non per plana iacentis
Ægypti Libycas Nilus stagnaret arenas.
Non minor hic e Istro, nisi quod, dum permeat orbem
Ister, casuros in qualibet æquora fontes
Accipit, & Scythicas exit non solus in vndas.
f Dexteriora petens montis decliuia Tybrim
Vnda facit, f Rutubamque cauum. delabitur inde
g Vulturnusque celer, i nocturnæque editor auræ
h Sarnus, & vmbrosæ k Liris per regna Maricæ
l Vestinis impulsus aquis, radensque Salerni
Culta m Siler, nullasque vado qui n Macra moratus
o Alnos vicinæ procurrit in æquora Lunæ.
p Longior educto qua surgit in aëra dorso,
Gallica rura videt, deuexasque excipit Alpes.

y Amnes nauigabiles & lacus immensi in Padum se exonerant. ita vt flumina 30. in Adriaticum effundat.
z Fabula ceu fama est Phaetontis sorores versas fuisse in populos ad ripa huius fluuij, &c. Ouid. 2. Met.
a Solem præcipitem.
b A via errantem.
c Cæteris fl. exhaustis, & desiccatis Eridanum pare fuisse e[illegible]ndo Phaetonti.
d [illegible] nactus [illegible] terram planam & iacentem inflat Ægypti, per quam Nilus leniter decurrens stagnat seque extendit.

e Max. Europæ fl. [illegible] inferior Ister vocatur *Done, Danavv* qui in agro Frustembergensi non Abnoba monte vt olim creditum fontes. [illegible] amnes receptos in Pontum defert per 6 ostia Mela l.2.c.1. f A dextra parte Apennini in mare Tyrrhenum defluunt Tiberis per Etruriam, Romam alluens. *Tevere*, & Rutuba. quem Vibius ap[illegible] in Tiberim influentem. Est & alius huius nominis Liguriæ fl. g Fl. Campaniæ h Fl. qui per Lucanos, Picentinos, & Campanos labitur, in paludes diffusus, opacas & terras exhalat nebulas, *Scafate*. i Syluolæ. k Liris fl. Campaniæ Minturnas præterfluens. Minturnensium autem numen Marica mater Latini regis, quæ prius Circe fuerat. Lactant. 1 fals relig. c. 21. hodie *Garigliano*. l In quem se exonerant flumina Vestinorum. m Siue Silarus Campaniæ fl. qui alluit agros Salerni opp. Picentinorum. n Macra Liguriam ab Etruria disterminans, in mare prolapsus iuxta Lunam portum Etruriæ, innauigabilis quia vadosus o Naues, rates. p Apenninus Galliam prospiciens in longitudinem per omnem Italiam exporrectus, quem Vmbri, Marsi, Samnites Aborigenes antiquissimus Latij pop. colunt, in duo deinde se diuidens brachia, altero extenditur in Rhegium promontorium Bruttiorum, in Siculo mari, *Rhezo* altero in Lacinium promontorium iuxta Crotonem, *Cabo delle colonne*. à Iunonis Laciniæ columnis & templo.

Tunc Vmbris Marsisq; ferax, domitusq; Sabello
Vomere, pinifer is amplexus rupibus omnes
Indigenas Latij populos, non deserit ante
Hesperiam, quam cum Scyllæis clauditur antris,
Extenditq; suas in templa Lacinia rupes.
q *Longior Italia, donec confinia pontus*
Solueret incumbens, terrasq; repelleret æquor.
At postquam r *gemino tellus elisa profundo est,*
s *Extremi colles Siculo cessere Peloro.*
t *Cæsar in arma furens, nullas nisi sanguine fuso,*
Gaudet habere vias, quod non terat hoste vacantes
Hesperiæ fines, vacuosq; irrumpat in agros,
Atque ipsum non perdat iter, consertaq; bellis
Bella gerat, non tam portas intrare patentes
Quam fregisse iuuat: nec tam u *patiente colono*
Arua premi quam si ferro populetur, & igni.
x *Concessa pudet ire via, ciuemq; videri.*
Tunc vrbes Latij dubiæ, y *varioq; fauore*
y *Ancipites, quanquam primo terrore ruentis*
Cessuræ belli, denso tamen aggere firmant
Mœnia, & z *abrupto circundant vndiq; vallo:*
a *Saxorumq; orbes, & quæ super eminus hostem*
Tela petant, altis murorum turribus aptant.
b *Pronior in Magnum populus pugnatq; minaci*

q Atq; se quondam Apenninus extēdebat vlterius quam nunc est Italia, continuatus sc. iunctusq; Siciliæ, sed *venit medius vi pontus & vndis Hesperium Siculo latus abscidit, arvaque & vrbes Litore diductas angusto interluit æstu.* Virg Æn.3. r Hinc Ionio, inde Tyrrheno mari. s Extrema pars Apennini abscissa est Peloro promontorio Siciliæ quod Italiam prospicit in cuius appellationem & ipse cessit. t *Varie hic implicitæ sunt coniunctiones,* vti monuimus supra v.35. *Sed ita disponendas arbitror.* Cæsar armis potius rem peragi quam pacate exoptans (vt l.1.v.146.) *Acer & indomitus quo spes quoque ira vocasset ferre manum, & nunquam temerando parcere ferro, &c. gaudensque viam fecisse ruina,* gaudet nullas habere vias nisi sanguine fuso, non gaudet quod terat Italiæ fines hoste vacantes, præsidiis vacuos irrumpat agros, nec agros vastandi occasionem offendat quacumque ruit, quod bella manu conserta hostemq; non conueniat. iuuat non tam portas, &c. infra l.3 v.364. u Non impediente, transitum permittente. x Hostiliter grassari maluit. y Cæsaremne reciperent, an Senatus Pompeiiq; autoritatem tuerentur. z Præcipiti, tumultuario. a Saxorum aceruos, vel saxa rotunda tormentis emittenda. b Et post varios conflictus mentis, hinc studiorum & fidei erga Pompeium, inde metus Cæsaris: vicere tandem studia & fidem metus fortunaq; Cæsaris in Comparatione itaque Austrum cape Pompeium, Eurum Cæsarem, mare populum.

Cum

Cum terrore fides: vt cum mare poßidet Auster
Flatibus horrisonis, hunc æquora tota sequuntur:
Si rursus [c] tellus pulsu laxata tridentis
Æolij, tumidis immittat fluctibus Eurum,
Quamuis icta nouo, ventum tenuere priorem
Æquora, nubiferoq́; [d] polus cum cesserit Euro,
Vendicat vnda Notum. Facilis sed vertere mentes
Terror erat: dubiamq́; fidem fortuna ferebat.
Gens Hetrusca fuga trepidi nudata [e] Libonis,
[f] Iusq́; sui pulso iam perdidit Vmbria Thermo.
[g] Nec gerit auspicijs ciuilia bella paternis
Cæsaris audito conuersus nomine Sylla.
[h] Varus, vt admotæ pulsarunt: Auximon [i] alæ,
Per diuersa ruens [k] neglecto mœnia tergo,
Qua siluæ, qua saxa, fugit. [l] depellitur arce
Lentulus Esculea. victor cedentibus instat,
Deuertitq́; acies: solusq́; ex agmine tanto
Dux fugit, & nullas ducentia signa cohortes.
Tu quoq́; nudatam commissæ deseris arcem
Scipio [m] Luceriæ: quamquam fortißima pubes

c Strongyle, antrum Æoli, quo *Luctantes ventos tempestatesq́; sonoras Imperio premit Æolus, &c.* Virg. 1. Æn. eo enim respicit poeta. d Aer. e Præfecti tum forte Etruriæ. ad Scribonium Libonem missum Caninium Reuilum legatum colloquij causa de pace concilianda, meminit autor Commentariorum de ciuili bello l. 1. fuisse item Achaiæ ac Liburnicæ classis præfectum, l. 3. f Aduentu Curionis cognito, è Tignio cohortes eduxisse & profugisse Thermum reperio l. 1. de ciuili bello. sed vbi Tignium sit, non ita facile. Firmium forte aut aliud opp. Vmbriæ. Tignia est Picenorum fl. g Faustus Sylla degenerans à patris fortitudine & fortuna, fugam cepit. h Atius Varus, decurionibus Auximi Picenorum opp. ad Cæs. inclinantibus, præsidium ex oppido educit. & profugit &c. l. 1. com. ciu. bell. i Equitum proprie vexillationes. k Hosti in fuga exposito. l Asculum Picenum Lentulus Spinther cum decem cohortibus tenebat: qui Cæsaris aduentu cognito, profugit ex oppido. cohortes secum abducere conatus à magna parte militum deseritur l. 1. de ciu. bel. m *Nuceriæ* legit Micyllus, quæ in Vmbria, vbi iã erat Cæsar & in Piceno. Verum hac in parte sæpius excusandus est poeta, vt qui neque temporum neque rerum seruet ordinem. vt post discessum Pompeij, qui ijs rebus cognitis, quæ erant ad Corfinium gestæ, Luceria profectus est Canusium, atque inde Brundusium, Scipio Luceriæ in præsidio relictus profugerit. fuit autem hic L. Scipio socer Pompeij.

His sedeat castris, [n] *iampridem Cæsaris armis*
Parthorum subducta metu: qua Gallica damna
Suppleuit Magnus, dumq; ipse ad bella vocaret,
Donauit socero Romani sanguinis vsum.
[o] *At te Corfini validis circundata muris*
Tecta tenent [p] *pugnax Domiti:* [q] *tua classica seruat*
Oppositus quondam polluto tiro Miloni.
[r] *Vt procul immensam campo consurgere* [s] *nubem,*
[t] *Ardentesq; acies percussis sole corusco*
Conspexit telis, Socij decurrite, dixit,
Fluminis ad ripas, vndæq; immergite pontem.
Et tu montanis totus nunc fontibus exi,
Atque omnes trahe gurges aquas vt spumeus [u] *alnos*
[x] *Discussa compage feras.* [y] *hoc limite bellum*
Hæreat, hac hostis lentus terat otia ripa.
Præcipitem cohibete ducem: [z] *victoria nobis*
Hic primum stans Cæsar erit. nec plura locutus,
[a] *Deuoluit rapidum nequicquam mœnibus agmen.*
Nam prior è campis, vt conspicit [b] *amne soluto*
Rumpi Cæsar iter, calida prolatus ab ira,
Non satis est muris latebras quæsisse pauori?
Obstruitis campos fluuiis arcere paratis,
Ignaui: non si tumido me gurgite [c] *Ganges*

n Ad Cæsaris vires minuendas Marcellas author fuit patribus Senatus consulti quo; decernebatur vt Bibulo quē in Parthos, post cædem Crassi mittēdum præ se ferebant) Pompeius legionem vnam, Cæsar alteram cederet. Cæsar itaq; cū vnam pro se traderet, & Pompeius repetebat ab illo alteram, quam post Titurij Cottæque Cæsaris prætorum acceptam cladem, viendam illi dederat, ita vtranq; Cæsar suppeditauit. Has legiones habuisse Scipionem refert poeta. Dio. l.40. & Appian. l.2. de ciu. bel. o L Domitius Ænobarbus successor Cæsari in Gallia S.C. delegatus, se receperat in Corfinium Pelignorum oppidum cum xx cohortibus hunc Cæsar insequitur. p Imo pusillanimis & minime militaris. Sed Poeta noster, pro more semper in Pompeium studij, Pompeianos extollit, Cæsarianos deprimit. q Tu Domiti accepisti cohortes quibus Pompeius forum sepserat in questione de Clodio a Milone caso. supra l. 1. v. 323. r Domitius cohortes v. præmisit ex oppido qui pontem fluminis, quod erat ab oppido III M passuum interrumperent, vbi cum antecursoribus Cæsaris prælio commisso, celeriter Domitiani a ponte repulsi, se in oppidum receperunt. s Puluerem a cohortibus excitatum. t Ad solem fulgentes. u Sublicas & tigna pontis ex alno vel alio quouis ligno. x Dissolutis iuncturis pontis. y Pons interruptus moretur & retardet festinantem Cæsarem. z Hic moram trahere coactus Cæsar nobis pro victoria sit. a Domiti. v cohortes ex oppido. b Fonte interrupto qui fluuium coercebat. c Indiæ fluuius qui Cyro & Alexandro moram iniecit.

Summoueat, stabit iam flumine Cæsar in vllo,
[d] *Post Rubiconis aquas. equitum properate cateruæ:*
Ite simul pedites: ruiturum ascendite pontem.
Hæc vbi dicta, leuis totas accepit habenas
In campum sonipes: crebroq; simillima nimbo
Trans ripam validi torserunt tela lacerti.
Ingreditur pulsa fluuium [e] statione vacantem
Cæsar,[f] & ad tutas hostis compellitur arces.
Et iam moturas ingentia pondera turres
Erigit, & medius subrepsit [g] vinea muris.
[h] *Ecce, nefas belli, reseratis agmine portis*
Captiuum traxere ducem,[i] ciuisq; superbi
Constitit ante pedes. vultu tamen alta minaci
Nobilitas recta ferrum ceruice poposcit.
Scit Cæsar pœnamq; peti, veniamq; timeri.
Viue, licet nolis, & nostro munere, dixit,
[l] *Cerne diem. victis iam [m] spes bona partibus esto,*
Exemplumq; [n] mei: vel, si libet, arma retenta;
[o] *Et nihil hac venia, si viceris ipse, paciscor.*
Fatur: & astrictis laxari vincula palmis
Imperat. Heu [p] quanto melius vel cæde peracta
Parcere Romano potuit fortuna pudori!
Pœnarum extremum ciui, quod castra secutus

d Postquam transierim Rubiconis aquas. l. 1. v. 185. e Domitianis militibus. f Cæsar legionibus adductis ad oppidum constitit, iuxtaque murum castra posuit, turres erexit, tormenta parauit, vineas admouit. g Vide l. 3. ver. 487. h Domitius ad Pompeium in Apuliam literas miserat vt quanta posset celeritate obsesso subueniret Cæsarem intercluderet. rescripsit Pompeius id se facere non posse. vt Domitius itaque se cum copiis clã Corfinio subtraheret Literis acceptis Dom. dissimulans in concilio pronunciat Pompeium breui adfuturum. ipse cum paucis consilium fugæ cupit. id militibus suboluit, qui legatis ad Cæs. missis sese paratos esse portas aperire, imperata facere, & L. Domitium viuum in eius potestatem tradere quod proximo die factum. i Cæsaris cui noster vsque maleuolus. k Equites R. tribun, senatorum liberi. senatores ad Cæs. producti; L. Domitius, P. Lentulus Spinther, Vibullius Rufus, Sex. Quintilius Varus quæstor. L. Rubius, inquit interpres Lambertus Hortensius. cui ego non assentior. video enim poetam induxisse animum vt Pompeianis in omnibus adularetur. qui hic imbelli Domitio magnanimitatem & nobilitatem adfingit. producti quidem illi aliiq; complures & a Cæsare dimissi incolumes. l Fruere lucis vsura & vitæ. m Veniæ. n Clementiæ meæ. o Neque reposcam parem gratiam, si cubi tu victor fueris p Quanto maiori honori fuisset morte affici quam vita donari, quæ dedecus summum. imo supplicium maximum erat ciui Romano ignosci quod patria & publica arma hostilibus & priuatis prætulerit.

Sit patriæ, Magnumq; ducem, totumq; Senatum,
Ignoscit. [q] premit ille graues interritus iras:
[r] Et secum: Romamne petes, pacisq; recessus
Degener? in medios belli non ire furores
Iamdudum moriture paras? rue certus, & omnes
[s] Lucis rumpe moras, & Cæsaris effuge munus.
[t] Nescius interea capti ducis arma parabat
Magnus, vt admixto firmaret robore partes.
Iamq; [u] secuturo iussurus classica Phœbo,
Tentandasq; ratus moturi militis iras,
Alloquitur tacitas veneranda voce cohortes:
O [x] scelerum vltores, [y] melioraq; signa secuti:
O vere [z] Romana manus: quibus arma Senatus
[a] Non priuata dedit, [b] votis deposcite pugnam.
[c] Ardent Hesperij sæuis populatibus agri:
Gallica per gelidas rabies effunditur Alpes:
[d] Iam tetigit sanguis pollutos Cæsaris enses.
[e] Dij melius, belli tulimus quod damna priores.
Cœperit inde nefas. iam iam me præside Roma
Supplicium, pœnamq; petat, neq; enim ista vocari
Prœlia iusta decet, patriæ sed vindicis iram.
Nec magis hoc bellum est, quam [f] cum Catilina parauit
Arsuras in tecta faces, sociusq; furoris
Lentulus, [g] exertiq; manus vesana Cethegi.

q Supprimit, dissimulat. r Aliter hæc referunt Plutarchus, Appianus & Cæsar: Domitium cæterosque productos Cæsar à contumeliis militum conuiciisque prohibet. pauca apud eos loquitur. pecunias quas in publicum deposuerat allatas ad se à Corfiniensib. Domitio reddit, permittitq; illi ire quo libuisset. ille autem Massiliam, atq; hac deuicta se ad Pompeium contulit, ceciditq; in acie Pharsalica. s Vitam, quæ ab hoste donata non est munus. t Pompeius interim ignarus eorũ quæ Corfinij gesta sunt, exercitum conscribit & auxiliis vndique confirmat. u Signum daturus mouendi postero die castra, militum animos in pugnam explorat. x Armorum impie à Cæs. patriæ illatorum. vt mox v. 539 y Pro patria, sub quibus militant Coss. & Senatus. z Libertatis patriæ studiosa. a Vt Cæsaris sunt. b Alacri animo & cum acclamatione poscite signa dari belli, inf. v. 599. c Ferro & flamma vastatur Italia, furibundis Gallis à Cæsare immissis. d Etiam Cæsar sanguine imbuit bellum. e Diis gratia quibus placuit a Cæsare potius quam a nobis initium capere nefaria hæc bella f Coniuratio illa satis nota vel pueris ex Salustio. g Antiqui Cethegi inquit Turnebus l. 19. Adv. c. 9. tunicas non gerebant, sed pro tunica cinctum vel campestre ab vmbilico ad pedes, reliquo corpore exerto & nudo. vnde toga in vrbe tecti nudos exerebant lacertos Horat. epist. ad Pisones, *cinctu- tis Cethegis*. noster infra l. 6. v 794 *nudique Cethegi*. Silius It. *Ipse humero exertus gentili more.*

O rabies

O rabies miseranda ducis![h] cum fata[i] Camillis
Te Cæsar, magnisq; velint miscere[k] Metellis,
Ad[l] Cinnas,[m] Mariosq; venis.[n] sternere profectò.
Vt Catulo iacuit Lepidus,[o] nostrasq; secures
Passus, Sicanio tegitur qui Carbo sepulchro,
[p] Quique feros mouit Sertorius exul Iberos.
Quanquam si qua fides, his te quoq;[q] iungere Cæsar
Inuideo,[r] nostrasq; manus quod Roma furenti
Opposuit. Parthorum vtinam post prælia sospes,
Et[s] Scythicis Crassus victor remeasset ab oris,
Vt simili causa caderes,[t] qua Spartacus hostis.
Te quoq; si Superi[u] titulis accedere nostris
Iusserunt, valet in torquendo dextera pilo:
Feruidus hæc iterum circa præcordia sanguis
Incaluit: disces non esse ad bella fugaces,
Qui[x] pacem potuere pati. licet ille solutum,
Defectumq; vocet, ne vos mea terreat ætas.
[y] Dux sit in his castris senior, dum miles in illis.
Quo potuit ciuem populus perducere[z] liber:
Ascendi, supraq; nihil nisi regna reliqui.

h Qui cum possis & debeas, Camillum & Metellos imitatus, seruare patriam: velis in pestes & euersores patriæ degenerare Cinnam & Marium ita scripserat Brutus ad Atticum de Antonio: ὅς ἐν Βρούτοις καὶ Κασσίοις καὶ Κάτωσι συναριθμεῖσθαι δυνάμενος, προσθήκην ἑαυτὸν Ὀκταβίῳ δέδωκεν. Plutar. in Bruto.

i Furius Camillus vrbem à Gallis captam Capitoliũ obsessum, exul creatus Dictator liberauit pulsis Gallis. k Numidico Pio, Cretico, Balearico. l Not. ad v. 94. supra. m Supra v. 70. & deinceps. n Sed dabis mihi huius amentiæ pœnas, victus, vt à Catulo Lepidus, qui Coss. inter se disceptarunt. Lep. acta Syllæ rescindere conatus, è Gallia quam prouinciam sortitus est, & vbi res nouas moliebatur, reuocatus à Senatu, cum exercitu ad vrbem rediit. sed à Catulo collega in Campo Martio superatus in Sardiniam fugit, ibique nõ multo post periit. o Cn. Papirius Carbo tertium Cos. cum C. Mario creatus, reuerso è bello Mithradatico Sylla, vrbe profugit sed a Metello Pio prope Fauentiam superatus, in Siciliam fugit, à Pompeio captus & damnatus capitis catenis vinctus, securi percussus est. p Q. Sertorius a Sylla proscriptus Hispanos ad arma mouit, cõtra quem missus Q. Metellus Coss. mox Pompeius, ancipiti acie sæpius pugnarunt. Sertorius tandem domestico scelere & insidiis extinctus est a Perpenna belli socio in conuiuio. q Conferre, causa ac pœna. r Mihi contra te in patriam furentem, Coss. & Senatus bellum hoc demandarunt. s Pro *Parthicis*. t Spartacus Thrax, gladiator è ludo Lentuli Capuæ cum 70. sociis effugit, seruis ad partem vocatis armatisque exercitum 70. M. confecit legatos prætores, Coss. Rom. deuicit à M. Crasso tandem deuictus cæsusq; est. u Victoriis meis additum. x In pace viuere. vide quæ ad v. 314 l. 5. y Cur mihi duci ætas illa probro sit, quæ illius militibus honori? z Libertatem suam retinens, non delata vlli imperii summa

[a] Non priuata cupit, Romana quisquis in vrbe
Pompeium transire parat,[b] hinc Consul[c] vterque,
Hinc acies statura [d] ducum. Cæsarne Senatus
Victor erit? non tam cæco trahis omnia cursu,
Teque nihil Fortuna pudet.[e] Multisne rebellis
Gallia iam lustris, ætasque impensa labori
Dant animos?[f] Rheni gelidis quod fugit ab vndis,
[g] Oceanumque vocans incerti stagna profundi,
Territa quæsitis ostendit terga Britannis?
An vanæ tumuere minæ, quod fama furoris
Expulit armatam patrijs e sedibus vrbem?
Heu demens, non te fugiunt, me cuncta sequuntur:
[h] Qui cum signa tuli toto fulgentia ponto,
Ante bis exactum quam Cynthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
Angustaque domum terrarum in sede poposcit.
Idem [i] per Scythici profugum diuortia Ponti
[k] Indomitum regem, Romanaque [l] fata morantem,
Ad [m] mortem Sylla [n] felicior, ire coegi.
[o] Pars mundi mihi nulla vacat: sed tota tenetur
Terra meis, quocunque iacet sub sole, trophæis.
Hinc me victorem gelidas ad [p] Phasidos vndas
[q] Arctos habet: calida [r] medius mihi cognitus axis

a Non ciuis esse vult, sed tyrannus, qui &c.
b A partibus nostris.
c L. Lentulus & C. Marcellus A V 705.
d Procerum, Senatorum.
e *Inuidiosa.* Duobus, neque exactis iis.
f Cæsar Germanos ferro & igni populatus, in hostico per dies 18. moratus, se in Galliam recepit, rescisso post se ponte, quem in Rheno struxerat, ne Germanis vsui esset: hanc Pompeius fugam calumniatur.
g Et quod lacessitus Oceanum Britannicum esse Gallici maris æstuaria, reciproco fluxu & refluxu, modo stagnantia, modo vadosa: repulsus est à Britannis quibus vltro bellum intulerat. *Sed hæc Cæsaris gesta Pompeius per inuidiam extenuans inducitur.*
h Qui intra spacium 2. mensium, piratas Cilicas maria latrocinijs infestantes coercui, & captis, ne ad piraticam relaberentur, agrum assignaui, deductis procul à mari Solos vrbem Ciliciæ à me instauratam, appellatamque Pompeiopolin.
i Per diuerticula & transuersas semitas sui regni in Asia minori fugientem in Armeniam, Colchos, Albanos, Hiberos, &c.
k Mithradatem, qui 40. annos cum Romanis bella gessit.
l Victorias & Imperium.
m Male veneno tentatam, sed ferro exactam. l. 10. v. 336.
n Allusum ad cognomen Syllæ Felicis, qui Mithradatem attriuerat, vt & Lucullus.
o Vide Martial. ep. 74. l. 5.
p Fluminis Colchidos, quo Mithradatem Pompeius insequutus est.
q Pars Septentrionalis subiecta Arcto vrsæ maiori.
r Pars mundi Meridionalis, datus enim fuerat a Senatu tutor pueri regis Ptolomæi, item ibi sub Sylla fuerat.

Ægypto,

Ægypto, atq; [f] vmbras nusquam flectente Syene.
[t] Occasus mea iura timet, Tethynq; fugacem
Qui ferit, Hesperius post omnia flumina Betis.
Me domitus cognouit [u] Arabs, me Marte feroces
[x] Heniochi, [y] notiq; erepto vellere Colchi.
[z] Cappadoces mea signa timent, & [a] dedita sacris
Incerti Iudæa Dei, [b] mollisq; Sophene.
[c] Armenios, Cilicasq; feros, [d] Taurosq; subegi.
Quod [e] socero bellum, præter ciuile, reliqui?
[f] Verba ducis nullo partes clamore sequuntur,
Nec maturæ petunt promissæ classica pugnæ.
Sensit & ipse metum Magnus; placuitq; referri
Signa, [g] nec in tantæ discrimina mittere pugnæ
Iam victum fama non visi Cæsaris agmen.
[h] Pulsus vt armentis primo certamine taurus
Siluarum secreta petit, vacuosq; per agros
Exul [i] in aduersis explorat cornua truncis;
[k] Nec redit in pastus, nisi cum ceruice recepta
Excussi placuere tori: mox [l] reddita victor
Quos libet in saltus comitantibus agmina tauris

f Syene oppidum est Thebaidos in confinibus Ægypti atq; Æthiopiæ, quæ directa & perpendiculari linea tropico subiecta, medio Solstitij die sole Cancrum ingresso, est ἄσκιος. corpora sc. arrecta vmbrā in neutram partem iaciunt.

t Hispania, cuius extremus fluuius Bœtis *Guadalquiuir*, in fretum Gaditanum infunditur. quod & ipsum effluit in mare Occidentale, refluitq;.

u Circa Amanum montem in expeditione ad rubrū mare.

x Pop. feri, iuxta Colchos, ab Amphyo & Telechio, vel vt alij ref. Rheca & Amphistrato Castoris & Pollucis ἡνιόχοις, id est, aurigis qui ibi consederant, orti. y Ab Iasone petiti, cuius notissima historia. z Asiæ minoris pop. a Pompeius Iudæam subegit, Aristobulum regem cepit. sacra vero Iudaica nobis notiora, quam Lucano. b Luxu soluta Asiæ regio. c Has gentes peruagatus deuicit bello Mithradatico. d Tauri montis accolas. e Cæsari, cuius filiam duxerat Pompeius. f Milites non excipiunt orationem Pompeij cum plausu & acclamatione, neque petunt signa profectionis in bellum dari. quod & ipse Pompeius aduertens subtimuit, & instituto itinere omisso se Luceria Canutium, & inde Brundusium contulit. g Neque mittere exercitum suum consternatum fama & metu Cæsaris nondum visi in discrimen pugnæ. h Sumpta est hæc comparatio è Virg. *sed alter Victus abit. longeque ignotis exulat oris, &c.* 3. Georg. i *Et tentat sese, atque irasci in cornua discit Arboris obnixus trunco, ventosque lacessit Ictibus, &c.* k *Post vbi collectum robur, viresque receptæ Signa mouet, præcepsque oblitum fertur in hostem.* l Recepta armenta, deuictis aliis tauris, ipse ducit.

Iustitiæ cultor, rigidi seruator honesti:
In commune bonus: nulloſq; Catonis in actus
Subrepſit, partemq; tulit ſibi nata voluptas.
[f] *Interea trepidè diſcedens agmine Magnus,*
[g] *Mœnia Dardanij tenuit Campana coloni.*
Hæc placuit [h] *belli ſedes, hinc ſumma mouentis*
Hoſtis in occurſum ſparſas extendere partes,
[i] *Vmbroſis mediam qua collibus Appenninus*
Erigit Italiam, nullo qua vertice tellus
Altius intumuit propiuſq; acceſſit Olympo.
[k] *Mons inter geminas medius ſe porrigit vndas*
Inferni Superiq; maris: [l] *colleſq; coercent*
Hinc Tyrrhena vado frangentes æquora Piſæ,
Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
[m] *Fontibus hic vaſtis immenſos concipit amnes,*
Fluminaq; in gemini ſpargit diuortia ponti.
[n] *In læuum cecidere latus, vel* *x q;* [o] *Metaurus,*
[p] *Cruſtumiu mq; rapax, & iunctus* [q] *Sapis* [r] *Iſauro,*
[ſ] *Sennaq; & Adriacas qui* [t] *verberat* [u] *Aufidus vndas:*
[x] *Quoq; magis nullum tellus ſe ſoluit in amnem,*
Eridanus, fractaſq; euoluit in æquora ſyluas,

f Pompeius perterritus rumore aduentantis propere Cæſaris, Capuam ex vrbe temere profugit. hic ſe confirmauit hanc belli ſedē primum intendit. g Capuam, à Capy Troiano, vt quidam volunt, cōditam. h Hic delectu habito copias colligere, exercitum conſcribere. Cæſari ſumma moliēti occurrere. i, In regione plana, qua Apennini latus modice aſſurgit. k Eſt autem Apenninus, mons, qui Italiam in longitudinem tanquam ſpina dorſi ſecat à ſiniſtra parte mare Adriaticum ſeu Superum ſpectans, à dextra mare Tyrrhenum ceu Inferum reſpiciens. l Cuius colles & latera ſignat coercetq; a dextra in imo ſinu Tyrrheni maris vrbs Piſæ à ſiniſtra, Ancona Piceni vrbs in Adriatico mari, ventis & fluctibus è Dalmatia aduenientibus expoſita, eſt enim ἀγκὼν vlna cubiti, ceu ſura potius Italiæ in tibiæ formam porrectæ. m Ex hoc Apennino oriuntur multi celebres amnes qui delabuntur in vtrunq; mare Superum & Inferum. Diuortia aquarum ſunt inquit Turnebus Aduerſ.l. 14 c. 11. iuga vnde in diuerſa aquæ & cœleſtes & perennes diuertunt. *Et ipſis iugis ad diuortia aquarum caſtra poſuit* Liuius. n In Superum mare ceu Adriaticum *golfo de Venetia.* o Vmbriæ fl. Aldrubalis clade notus. p Fl. in Flaminia. q Flaminiæ fl Straboni l.3. ſed Plinio l.3.c.15. & Boccario *Sapu.* r Picent fl. Blondo & Leandro *Flogia.* ſ *Et Clanis & Rubicon & Senonum de nomine Senna.* Sil.8. t Cum impetu influit. *violens obſtrepit Aufidus.* Horat.l.3. od.30. u Apuliæ fl. Cannenſi clade memorabilis. *L. Ofanto.* x Padus *Po* totius Europæ amnium longe maximus, circa oſtia, excepto Danubio. *Proluit inſano contorquens vertice ſyluas Fluuiorum rex Eridanus.* Virg. Georg 1 non autem oritur ex Apennino vti nec alii quidam fluuij quorum fontes poeta Apennino tribuit.

y *Heſpe-*

ʸ *Hesperiamq́; exhaurit aquis. ᶻ Hunc fabula primum*
Populea fluuium ripas vmbrasse corona:
Cumq; ᵃ diem pronum ᵇ transuerso limite ducens,
Succenderit Phaeton flagrantibus æthera loris,
ᶜ *Gurgitibus raptis penitus tellure perusta,*
Hunc habuisse pares Phœbeis ignibus vndas.
ᵈ *Non minor hic Nilo, si non per plana iacentis*
Ægypti Libycas Nilus stagnaret arenas.
Non minor hic ᵉ Istro, nisi quod, dum permeat orbem
Ister, casuros in qualibet æquora fontes
Accipit; & Scythicas exit non solus in vndas.
ᶠ *Dexteriora petens montis decliuia Tybrim*
Vnda facit, ᶠ Rutubamq; cauum. delabitur inde
ᵍ *Vulturnusq; celer, ⁱ nocturnæq; editor auræ*
ʰ *Sarnus, & vmbrosæ ᵏ Liris per regna Maricæ*
ˡ *Vestinis impulsus aquis. radensq; Salerni*
Culta ᵐ Siler, nullasq; vado qui ⁿ Macra moratus
ᵒ *Alnos vicinæ procurrit in æquora Lunæ.*
ᵖ *Longior educto qua surgit in aëra dorso,*
Gallica rura videt, deuexasq; excipit Alpes.

y Amnes nauigabiles & lacus imminuit in Padum se exonerant ita vt fluuijs 30. in Adriaticum effundat.
z Fabula ceu fama est, Phaetontis sorores versas fuisse in populos ad ripas huius fluuij. &c Ouid. 2. Met.
a Solem præcipitem.
b A via errantem
c Cæteris fl. exhaustis & desiccatis, Eridanum paté fuisse extinguendo Phaetonti.
d Si nactus fuisset terram planam & iacentem instar Ægypti per quam Nilus leniter decurrens stagnat seque extendit
e Max. Europæ fl. [illegible] per [illegible] Danubius, inferior Ister vocatur *Done, Danaw* qui in agro Frstenbergensi non Abnoba monte vt olim creditum [illegible] amnes receptos in Pontum defert per 6 ostia Mela l. 2. c. 1 f A dextra parte Apennini in mare Tyrrhenum defluunt Tiberis per Etruriam Romam alluens. *Tevere*, & Rutuba quem Vibius agnosc[it] in Tiberim influentem. Est & alius huius nominis Liguriæ fl. g Fl. Campaniæ h Fl. qui per Lucanos, Picentinos, & Campanos labitur, in paludes diffusus, opacas & terras exhalat nebulas, *Scafate.* i Syluolæ. k Liris fl. Campaniæ Minturnas præterfluens. Minturnensium autem numen Marica mater Latini regis, quæ prius Circe fuerat. Lactant. 1 fals relig c. 21 hodie *Garigliano.* l In quem se exonerant flumina Vestinorum. m Siue Silarus Campaniæ fl. qui alluit agros Salerni opp. Picentinorum, n Macra Liguriam ab Etruria disterminans, in mare prolapsus iuxta Lunam portum Etruriæ, innauigabilis quia vadosus o Nitelæ, rates. p Apenninus Galliam prospiciens in longitudinem per omnem Italiam exporrectus, quem Vmbri, Marsi, Samnites Aborigenes antiquissimus Latij pop. colunt, in duo deinde se diuidens brachia, altero extenditur in Rhegium promontorium Brutiorum, in Siculo mari, *Rhezo* altero in Lacinium promontorium iuxta Crotonem. *Cabo dell' colonne.* à Iunonis Laciniæ columnis & templo.

Tunc Vmbris Marſisq; ferax, domituſq; Sabello
Vomere, piniferis amplexus rupibus omnes
Indigenas Laty populos, non deſerit ante
Heſperiam, quam cum Scyllæis clauditur antris,
Extenditq; ſuas in templa Lacinia rupes.
[q] *Longior Italia, donec confinia pontus*
Solueret incumbens, terraſq; repelleret æquor.
At poſtquam [r] *gemino tellus eliſa profundo eſt,*
[ſ] *Extremi colles Siculo ceſſere Peloro.*
[t] *Cæſar in arma furens, nullas niſi ſanguine fuſo,*
Gaudet habere vias, quod non terat hoſte vacantes
Heſperiæ fines, vacuoſq; irrumpat in agros,
Atque ipſum non perdat iter, conſertaq; bellis
Bella gerat, non tam portas intrare patentes
Quam fregiſſe iuuat: nec tam [u] *patiente colono*
Arua premi quam ſi ferro populetur, & igni.
[x] *Conceſſa pudet ire via, ciuemq; videri.*
Tunc vrbes Laty dubiæ, [y] *varieq; fauore*
[y] *Ancipites, quanquam primo terrore ruentis*
Ceſſura belli, denſo tamen aggere firmant
Mœnia & [z] *abrupto circundant vndiq; vallo:*
[a] *Saxorumq; orbes & quæ ſuper eminus hoſtem*
Tela petant, altis murorum turribus aptant.
[b] *Pronior in Magnum populus pugnatq; minaci*

q Atq; ſe quondam Apenninus extēdebat vlterius quam nunc eſt Italia, continuatus ſc. iunctuſq; Siciliæ, ſed *venit medius vi pontus & vndis Heſpe. rium Siculo latus abſcidit aruaque & vrbes Litore diductas anguſto interluit æſtu.* Virg Æn.3. r Hinc Ionio. inde Tyrrheno mari. ſ Extrema pars Apennini ab. ſciſſa eſt Peloro promontorio Siciliæ quod Italiam proſpicit in cuius appellationem & ipſe ceſſit t *Varie hic implicitæ ſunt coniunctiones,* vti monuimus ſupra v.35. *Sed ita diſponendas arbitror.* Cæſar armis potius rem peragi quam pacate exoptans (vt l.1.v.146.) *Acer & indomitus quo ſpes quoque ira vocaſſet ferre manum. & nunquam temerando parcere ferro, &c. gaudenſque viam feciſſe ruina,* gaudet nullas habere vias niſi ſanguine fuſo, non gaudet quod terat Italiæ fines hoſte vacante. præſidiis vacuos irrumpat agros, nec agros vaſtandi occaſionem offendat quacumque ruit quod bella manu conſerta hoſtemq; non conueniat. iuuat non tam portas, &c. infra l.3 v.364. u Non impediente. tranſitum permittente. x Hoſtiliter graſſari maluit. y Cæſaremne reciperent, an Senatus Pompeiiq; autoritatem tuerentur. z Præcipiti, tumultuario. a Saxorum aceruos, vel ſaxa rotunda tormentis emittenda. b Et poſt varios conflictus mentis, hinc ſtudiorum & fidei erga Pompeium, inde metus Cæſaris: vicere tandem ſtudia & fidem metus fortunaq; Cæſaris in Comparatione itaque Auſtrum cape Pompeium, Eurum Cæſarem, mare populum.

Cum

Cum terrore fides: vt cum mare poßidet Auster
Flatibus horrisonis, hunc æquora tota sequuntur:
Si rursus [c] tellus pulsu laxata tridentis
Æolij, tumidis immittat fluctibus Eurum,
Quamuis icta nouo, ventum tenuere priorem
Æquora, nubiferoq; [d] polus cum cesserit Euro,
Vendicat vnda Notum. Facilis sed vertere mentes
Terror erat: dubiamq; fidem fortuna ferebat.
Gens Hetrusca fuga trepidi nudata [e] Libonis,
[f] Iusq; sui pulso iam perdidit Vmbria Thermo.
[g] Nec gerit auspicijs ciuilia bella paternis
Cæsaris audito conuersus nomine Sylla.
[h] Varus, vt admotæ pulsarunt: Auximon [i] alæ,
Per diuersa ruens [k] neglecto mœnia tergo,
Qua siluæ, qua saxa, fugit. [l] depellitur arce
Lentulus Esculea. victor cedentibus instat,
Deuertitq; acies: solusq; ex agmine tanto
Dux fugit, & nullas ducentia signa cohortes.
Tu quoq; nudatam commissæ deseris arcem
Scipio [m] Luceriæ: quamquam fortißima pubes

c Strongyle, antrum Æoli, quo *Luctantes ventos tempestatesq; sonoras Imperio premit AEolus, &c.* Virg. 1. Æn. eo enim respicit poeta. d Aer. e Præfecti tum forte Etruriæ. ad Scribonium Libonem missum Caninium Reuilum legatum colloquij causa de pace concilianda, meminit autor Commentariorum de ciuili bello l. 1. fuisse item Achaiæ ac Liburnicæ classis præfectum, l. 3. f Aduentu Curionis cognito, è Tignio cohortes eduxisse & profugisse Thermum reperio l. 1. de ciuili bello. sed vbi Tignium sit, non ita facile. Firmium forte aut aliud opp. Vmbriæ. Tignia est Picenorum fl. g Faustus Sylla degenerans à patris fortitudine & fortuna, fugam cepit. h Atius Varus, decurionibus Auximi Picenorum opp. ad Cæs. inclinantibus, præsidium ex oppido educit. & profugit &c. l. 1. com. ciu. bell. i Equitum proprie vexillationes. k Hosti in fuga exposito. l Asculum Picenum Lentulus Spinther cum decem cohortibus tenebat: qui Cæsaris aduentu cognito, profugit ex oppido. cohortes s. cum abducere conatus à magna parte militum deseritur l. 1. de ciu. bel. in *Nuceria* legit Micyllus, quæ in Vmbria, vbi iam erat Cæsar & in Piceno. Verum hac in parte sæpius excusandus est poeta, vt qui neque temporum neque rerum seruet ordinem. vt post discessum Pompeij, qui ijs rebus cognitis, quæ erant ad Corfinium gestæ, Luceria profectus est Canusium, atque inde Brundusium, Scipio Luceriæ in præsidio relictus profugerit. fuit autem hic L. Scipio socer Pompeij.

n Ad Cæsaris vires minuendas Marcellus author fuit patribus Senatus consulti quo decernebatur vt Bibulo quē in Parthos, post cædem Crassi mittēdum præ se ferebant) Pompeius legionem vnam, Cæsar alteram cederet. Cæsar itaq; cū vnam pro se traderet, & Pompeius repetebat ab illo alteram, quam post Titurij Cottæque Cæsaris prætorum acceptam cladem, viendam illi dederat, ita vtramq; Cæsar suppeditauit. Has legiones habuisse Scipionem refert poeta. Dio. l.40. & Appian. l.2. de ciu. bel.

His sedeat castris, [n] iampridem Cæsaris armis
Parthorum subducta metu: qua Gallica damna
Suppleuit Magnus, dumq; ipse ad bella vocaret,
Donauit socero Romani sanguinis vsum.
[o] At te Corfini validis circundata muris
Tecta tenent [p] pugnax Domiti: [q] tua classica seruat
Oppositus quondam polluto tiro Miloni.
[r] Vt procul immensam campo consurgere [s] nubem,
[t] Ardentesq; acies percussis sole corusco
Conspexit telis, Socij decurrite, dixit,
Fluminis ad ripas, vndæq; immergite pontem.
Et tu montanis totus nunc fontibus exi,
Atque omnes trahe gurges aquas vt spumeus [u] alnos
[x] Discussa compage feras. [y] hoc limite bellum
Hæreat, hac hostis lentus terat otia ripa.
Præcipitem cohibete ducem: [z] victoria nobis
Hic primum stans Cæsar erit. nec plura locutus,
[a] Deuoluit rapidum nequicquam mœnibus agmen.
Nam prior è campis, vt conspicit [b] amne soluto
Rumpi Cæsar iter, calida prolatus ab ira,
Non satis est muris latebras quæsisse pauori?
Obstruitis campos fluuiis arceo reparatis,
Ignaui: non si tumido me gurgite [c] Ganges

o L Domitius Ænobarbus successor Cæsari in Gallus S.C. delegatus, se receperat in Corfinium Pelignorum oppidum cum xx cohortibus hunc Cæsar insequitur. p Imo pusillanimis & minime militaris. Sed Poeta noster, pro moris semper in Pompeium studij, Pompeianos extollit, Cæsarianos deprimit. q Tu Domiti accepisti cohortes quibus Pompeius forum repleuerat in quęstione de Clodio a Milone cæso supra l. 1. v. 323. r Domitius cohortes v. præmisit ex oppido qui pontem fluminis, quod erat ab oppido III M passuum, interrumperent, vbi cum antecursoribus Cæsaris prælio commisso, celeriter Domitiani a ponte repulsi se in oppidum receperunt. s Puluerem à cohortibus excitatum. t Ad solem fulgentes. u Sublicas & tigna pontis ex alno vel alio quouis ligno. x Dissolutis iuncturis pontis. y Pons interruptus moretur & retardet festinantem Cæsarem. z Hic moram trahere coactus Cæsar nobis pro victoria sit. a E misit v cohortes ex oppido. b Ponte interrupto quo fluuius coercebatur. c Indiæ fluuius qui Cyro & Alexandro moram iniecit.

S.am-

Summoueat, stabit iam flumine Cæsar in vllo,
[d] Post Rubiconis aquas. equitum properate caterua:
Ite simul pedites: ruiturum ascendite pontem.
Hæc vbi dicta, leuis totas accepit habenas
In campum sonipes: crebroq; simillima nimbo
Trans ripam validi torserunt tela lacerti.
Ingreditur pulsa fluuium [e] statione vacantem
Cæsar, [f] & ad tutas hostis compellitur arces.
Et iam moturas ingentia pondera turres
Erigit, & medijs subrepsit [g] vinea muris.
[h] Ecce, nefas belli, reseratis agmine portis
Captiuum traxere ducem, [i] ciuisq; superbi
Constitit ante pedes. vultu tamen alta minaci
[k] Nobilitas recta ferrum ceruice poposcit.
Scit Cæsar pœnamq; peti, veniamq; timeri.
Viue, licet nolis, & nostro munere, dixit,
[l] Cerne diem. victis iam [m] spes bona partibus esto,
Exemplumq; [n] mei: vel si libet, arma retenta;
[o] Et nihil hac venia, si viceris ipse, paciscor.
Fatur: & astrictis laxari vincula palmis
Imperat. Heu [p] quanto melius vel cæde peracta
Parcere Romano potuit fortuna pudori!
Pœnarum extremum ciui, quod castra secutus

d Postquam transierim Rubiconis aquas. l.1.v.185.
e Domitianis militibus.
f Cæsar legionibus adductis ad oppidum constitit, iuxtaque murum castra posuit, turres erexit, tormenta parauit, vineas admouit.
g Vide l 3. ver. 487.
h Domitius ad Pompeium in Apuliam literas miserat vt quanta posset celeritate obsesso subueniret Cæsarem intercluderet. rescripsit Pompeius id se facere non posse. vt Domitius itaque se cum copiis clã Corfinio subtraheret. Literis acceptis Dom. dissimulans in concilio pronunciat Pompeium breui adfuturum. ipse cum paucis consilium fugæ cupit. id militibus suboluit, qui legatis ad Cæs. missis sese paratos esse portas aperire, imperata facere. & L. Domitium viuum in eius potestatem tradere quod proximo die factum. i Cæsaris cui noster vsque maleuolus. k Equites R. tribuni, senatorum liberi. senatores ad Cæs. producti; L. Domitius, P. Lentulus Spinther, Vibullius Rufus, Sex. Quintilius. Varus quæstor. L. Rubius, inquit interpres Lambertus Hortensius. cui ego non assentior. video enim poetam induxisse animum vt Pompeianis suis omnibus adularetur. qui hic imbelli Domitio magnanimitatem & nobilitatem adfingit. producti quidem illi aliiq; complures & a Cæsare dimissi incolumes. l Fruere lucis vsura & vitæ. m Veniæ. n Clementiæ meæ. o Neque reposcam parem gratiam, sicubi tu victor fueris. p Quanto maiori honori fuisset morte affici quam vita donari, quæ dedecus summum. imo supplicium maximum erat ciui Romano ignosci quod patria & publica arma hostilibus & priuatis prætulerit.

Sit patriæ, Magnumq; ducem, totumq; Senatum,
Ignosci q premit ille graues interritus iras:
r Et secum: Romamne petes, paciśq; recessus
Degener? in medios belli non ire furores
Iamdudum moriture paras? rue certus, & omnes
s Lucis rumpe s moras, & Cæsaris effuge munus.
t Nescius interea capti ducis arma parabat
Magnus, vt admixto firmaret robore partes.
Iamq; u secuturo iussurus classica Phœbo,
Tentandasq; ratus moturi militis iras,
Alloquitur tacitas veneranda voce cohortes:
O x scelerum vltores, y melioraq; signa secuti:
O vere z Romana manus: quibus arma Senatus
a Non priuata dedit, b votis deposcite pugnam.
c Ardent Hesperij sæuis populatibus agri:
Gallica per gelidas rabies effunditur Alpes:
d Iam tetigit sanguis pollutos Cæsaris enses.
e Dij melius, belli tulimus quod damna priores.
Cœperit inde nefas. iam iam me præside Roma
Supplicium, pœnamq; petat, neq; enim ista vocari
Prœlia iusta decet, patriæ sed vindicis iram.
Nec magis hoc bellum est, quam f cum Catilina parauit
Arsuras in tecta faces sociusq; furoris
Lentulus; g exertiq; manus vesana Cethegi.

q Supprimit, dissimulat. r Aliter hæc referunt Plutarchus, Appianus & Cæsar: Dominium cæterosque productos Cæsar à contumeliis militum conuiciisque prohiber. pauca apud eos loquitur. pecunias quas in publicum deposuerat allatas ad se à Corfiniensib. Domitio reddit, permisitq; illi ire quo libuisset. ille autem Massiliam, atq; hac deuicta se ad Pompeium contulit, cecidítq; in acie Pharsalica. s Vitam, quæ ab hoste donata non est munus. t Pompeius interim ignarus eorũ quæ Corfinij gesta sunt, exercitum conscribit & auxiliis vndique confirmat. u Signum daturus mouendi postero die castra, militum animos in pugnam explorat. x Armorum impie à Cæs patriæ illatorum. vt mox v. 539 y Pro patria, sub quibus militant Coss. & Senatus. z Libertatis patriæ studiosa a Vt Cæsaris sunt. b Alacri animo & cum acclamatione poscite signa dari belli, inf. v. 59. c Ferro & flamma vastatur Italia, furibundis Gallis à Cæsare immissis. d Etiam Cæsar sanguine imbuit bellum. e Diis gratia quibus placuit a Cæsare potius quam a nobis initium capere nefaria hæc bella f Coniuratio illa satis nota vel pueris ex Salustio. g Antiqui Cethegi inquit Turnebus l.19. Adv c.9. tunicas non gerebant, sed pro tunica cinctum vel campestre ab vmbilico ad pedes, reliquo corpore exerto & nudo. vnde toga in vrbe tecti nudos exerebant lacertos Horat. epist. ad Pisones, *cinctu. tu Cethegis.* noster infra l. 6. v 794 *nudique Cethegi.* Silius It. *Ipse humero exertus gentili more.*

O rabies

O rabies miseranda ducis![h] cum fata[i] Camillis
Te Cæsar, magnosq; velint miscere[k] Metellis,
Ad[l] Cinnas,[m] Mariosq; venis.[n] sternere profecto.
Vt Catulo iacuit Lepidus,[o] nostrasq; secures
Passus Sicanio tegitur qui Carbo sepulchro,
[p] *Quique feros mouit Sertorius exul Iberos.*
Quanquam si qua fides, his te quoq;[q] iungere Cæsar
Inuideo,[r] nostrasq; manus quod Roma furenti
Opposuit. Parthorum vtinam post prælia sospes,
Et[s] Scythicis Crassus victor remeasset ab oris,
Vt simili causa caderes,[t] qua Spartacus hostis.
Te quoq; si Superi[u] titulis accedere nostris
Iusserunt, valet in torquendo dextera pilo:
Feruidus hæc iterum circa præcordia sanguis
Incaluit: disces non esse ad bella fugaces,
Qui[x] pacem potuere pati. licet ille solutum,
Defectumq; vocet, ne vos mea terreat ætas.
[y] *Dux sit in his castris senior, dum miles in illis.*
Quo potuit ciuem populus perducere[z] liber:
Ascendi, supraq; nihil nisi regna reliqui.

h Qui cum possis & debeas, Camillum & Metellos imitatus, seruare patriam: velis in pestes & euersores patriæ degenerare Cinnam & Marium ita scripserat Brutus ad Atticum de Antonio: ὅς ἐν Βρούτοις καὶ Κασσίοις καὶ Κάτωσι συναριθμεῖσθαι δυνάμενος προσθήκην ἑαυτὸν Ὀκταβίῳ δέδωκεν. Plutar. in Bruto. i Furius Camillus vrbem à Gallis captam Capitoliũ obsessum, exul creatus Dictator liberauit pulsis Gallis. k Numidico Pio, Cretico. Baleatico. l Not. ad v. 94. supra. m Supra v 70. & deinceps. n Sed dabis mihi huius amentiæ pœnas, victus, vt à Catulo Lepidus, qui Coss inter se disceptarunt. Lep. acta Syllæ rescindere conatus, è Gallia quam prouinciam sortitus est, & vbi res nouas moliebatur, reuocatus à Senatu cum exercitu ad vrbem rediit. sed à Catulo collega in Campo Martio superatus in Sardiniam fugit, ibique nõ multo post periit. o Cn. Papirius Carbo tertium Cos cum C. Mario creatus, tertio è bello Mithradatico Sylla, vrbe profugit sed à Metello Pio prope Fauentiam superatus, in Siciliam fugit. à Pompeio captus & damnatus capitis catenis vinctus, securi percussus est. p Q. Sertorius a Sylla proscriptus Hispanos ad arma mouit, cõtra quem missus Q. Metellus Coss mox Pompeius, ancipiti acie sæpius pugnarunt. Sertorius tandem domestico scelere & insidiis extinctus est a Perpenna belli socio in conuiuio. q Conferre, causa ac pœna. r Mihi contra te in patriam furentem, Coss & Senatus bellum hoc demandarunt. s Pro *Parthicis*. t Spartacus Thrax, gladiator è ludo Lentuli Capuæ cum 70. sociis effugit, seruis ad partem vocatis annasisque exercitum 70. M. confecit legatos prætores, Coss. Rom. deuicit à M. Crasso tandem deuictus cæsusq; est. u Victoriis meis addi tum. x In pace viuere. vide quæ ad v. 314 l. 5. y Cur mihi duci ætas illa probro sit quæ illius militibus honori? z Libertatem suam retinens, non delata vlli imperii summa.

[a] *Non priuata cupit, Romana quisquis in vrbe*
Pompeium transire parat,[b] *hinc Consul*[c] *vterq;,*
Hinc acies statura[d] *ducum. Cæsarne Senatus*
Victor erit? non tam cæco trahis omnia cursu,
Teq; nihil Fortuna pudet.[e] *Multisne rebellis*
Gallia iam lustris, ætasq; impensa labori
Dant animos?[f] *Rheni gelidis quod fugit ab vndis,*
[g] *Oceanumq; vocans incerti stagna profundi*
Territa quæsitis ostendit terga Britannis?
An vanæ tumuere minæ, quod fama furoris
Expulit armatam patriis e sedibus vrbem?
Heu demens, non te fugiunt, me cuncta sequuntur:
[h] *Qui cum signa tuli toto fulgentia ponto,*
Ante bis exactum quam Cynthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
Angustaq; domum terrarum in sede poposcit.
Idem[i] *per Scythici profugum diuortia Ponti*
[k] *Indomitum regem, Romanaq;*[l] *fata morantem,*
Ad[m] *mortem Sylla*[n] *felicior, ire coegi.*
[o] *Pars mundi mihi nulla vacat: sed tota tenetur*
Terra meis, quocunq; iacet sub sole, trophæis.
Hinc me victorem gelidas ad[p] *Phasidos vndas*
[q] *Arctos habet: calida*[r] *medius mihi cognitus axis*

a Non ciuis esse vult, sed tyrannus, qui &c.
b A partibus nostris.
c L. Lentulus & C. Marcellus A. V. 705.
d Procerum, Senatorum.
e *Inuidiosa.* Duobus, neque exactis ils.
f Cæsar Germanos ferro & igni populatus, in hostico per dies 18. moratus, se in Galliam recepit, rescisso post se ponte, quem in Rheno struxerat, ne Germanis vsui esset. hanc Pompeius fugam calumniatur.
g Et quod caussatus Oceanum Britannicum esse Gallici maris æstuaria, reciproco fluxu & refluxu, modo stagnantia, modo vadosa, repulsus est à Britannis quibus vltro bellum intulerat. *Sed hæc Cæsaris gesta Pompeius per inuidiam extenuans inducitur.*
h Qui intra spacium 2. mensium, piratas Cilicas maria latrociniis infestantes coercui, & captis, ne ad piraticam relaberentur, agrum assignaui, deductis procul à mari Solos vrbem Ciliciæ à me instauratam, appellatamque Pompeiopolin.
i Per diuerticula & transuersas semitas sui regni in Asia minori fugientem in Armeniam, Colchos, Albanos, Hiberos, &c. k Mithradatem, qui 40 annos cum Romanis bella gessit. l Victorias & Imperium. m Male veneno tentatam, sed ferro exactam. l. 10. v. 336. n Allusum ad cognomen Syllæ Felicis, qui Mithradatem attriuerat, vt & Lucullus. o Vide Martial. ep. 75. l. 5. p Fluminis Colchidos, quo Mithradatem Pompeius insequutus est. q Pars Septentrionalis subiecta Arcto vrsæ maiori. r Pars mundi Meridionalis, datus enim fuerat a Senatu tutor pueri regis Ptolomæi, ptem ibi sub Sylla fuerat.

Ægypto,

Ægypto, atq; [s] vmbras nusquam flectente Syene.
[t] Occasus mea iura timet, Tethynq; fugacem
Qui ferit, Hesperius post omnia flumina Bætis.
Me domitus cognouit [u] Arabs, me Marte feroces
[x] Heniochi, [y] notiq; erepto vellere Colchi.
[z] Cappadoces mea signa timent, & [a] dedita sacris
Incerti Iudæa Dei, [b] mollisq; Sophene.
[c] Armenios, Cilicasq; feros, [d] Taurosq; subegi.
Quod [e] socero bellum præter ciuile reliqui?
[f] Verba ducis nullo partes clamore sequuntur,
Nec matura petunt promissæ classica pugnæ.
Sensit & ipse metum Magnus; placuitq; referri
Signa, [g] nec in tantæ discrimina mittere pugnæ
Iam victum fama non visi Cæsaris agmen.
[h] Pulsus vt armentis primo certamine taurus
Siluarum secreta petit, vacuosq; per agros
Exul [i] in aduersis explorat cornua truncis;
[k] Nec redit in pastus, nisi cum ceruice recepta
Excussi placuere tori: mox [l] reddita victor
Quos libet in saltus comitantibus agmina tauris

s Syene oppidum est Thebaidos in confinibus Ægypti atq; Æthiopiæ, quæ directa & perpendiculari linea tropico subiecta, medio Solstitij die sole Cancrum ingresso, est ἄσκιος. corpora sc. arrecta vmbrã in neutram partem iaciunt.
t Hispania, cuius extremus fluuius Bœtis *Guadalquiuir*, in fretum Gaditanum infunditur. quod & ipsum effluit in mare Occidentale, refluitq;.
u Circa Amanum montem in expeditione ad rubrũ mare.

x Pop. feri, iuxta Colchos, ab Amphyo & Telechio, vel vt alij ref. Rheca & Amphistrato Castoris & Pollucis [illegible] id est, aurigis qui ibi consederant, orti. y Ab Iasone periti, cuius notissima historia. z Asiæ minoris pop. a Pompeius Iudæam subegit, Aristobulum regem cepit. sacra vero Iudæi, a nobis notiora quam Lucano. b Luxuriosa Asiæ regio. c Has gentes peruagatus deuicit bello Mithradatico. d Tauri montis accolas. e Cæsari, cuius filiam duxerat Pompeius. f Milites non excipiunt orationem Pompeij cum plausu & acclamatione, neque petunt signa profectionis in bellum dari. quod & ipse Pompeius aduertens subtimuit, & instituto itinere omisso se Luceria Canutium, & inde Brundusium contulit. g Neque mittere exercitum suum consternatum fama & metu Cæsaris nondum visi in discrimen pugnæ. h Sumpta est hæc comparatio è Virg. *sed alter Victus abit. longeque ignotis imitat oris, &c.* 3. Georg. i *Et tentat sese, atque irasci in cornua discit Arboris obnixus trunco, ventosque lacessit Ictibus, &c.* k *Post vbi collectum robur, viresque receptæ Signa mouet, præcepsque oblitum fertur in hostem.* l Recepta armenta, deuictis aliis tauris, ipse ducit.

Inuito

Inuito pastore trahit; [m] *sic viribus impar*
Tradidit Hesperiam, profugusq; per Appula rura
Brundusii tutas concedit Magnus in arces.
[n] *Vrbs est Dictæis olim possessa colonis,*
Quos Creta profugos vexere per æquora puppes
Cecropiæ, victum [o] *mentitis Thesea velis.*
[p] *Hanc latus angustum iam se cogentis in arctum*
Hesperiæ, tenuem producit in æquora linguam,
Adriacas flexis claudit quæ cornibus vndas.
[q] *Nec tamen hoc arctis immissum faucibus æquor*
Portus erat, si non violentos insula Coros
Exciperet saxis, lassasq; refunderet vndas:
Hinc illinc montes scopulosæ rupis aperto
Opposuit natura mari, flatusq; remouit,
Vt tremulo starent contentæ fune carinæ.
Hinc late patet omne fretum, seu vela ferantur
In portus [r] *Corcyra tuos, seu* [s] *læua petatur*
Illyris Ionias vergens [t] *Epidamnus in vndas.*
[u] *Huc fuga nautarum cum totas Adria vires*
Mouit, [x] *& in nubes abiere Ceraunia, cumq;*
Spumoso [y] *Calaber perfunditur æquore* [y] *Sason.*
Ergo vbi nulla [z] *fides rebus post terga relictis,*
[a] *Nec licet ad duros Martem conuertere Iberos,*

m *Redditio Comparationis*, sic Pompeius se imparem Cæsari sentiens, Cæsari Italiam cedere, ipse per Apuliam profectus, Brundusium, hinc in Macedoniam nauigare instituit.

n Brundusium vrbs condita fuit, atq; habitata à Cretensibus quibusdã qui Atheniensibus aduecti nauibus profugerunt è Creta cum Theseo reduce Minotauri victore. Strab. l. 6.

o Nigris, præfestinatione & nautarum obliuione, iisdem quibus soluerant Athenis, contra mandatum patris Aegei, qui præceperat vt si victor rediret filius, alba suspenderent carbasa. p Hic qua Italia cogit se in arctum l[illegible]tur & [illegible] *rcum*) n[illegible]uit a illa porrigitur. In æquora ad formam linguæ hoc est terræ molliter deuexæ & se coarctantis, quæ curuato sinu prætenditur mari Adriatico ita vt portus frequenti vtrinque flexu repræsentet cornua capitis ceruini, vnde & nomen. namque Messapiorum lingua. ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐλάφου καλεῖται βρεντέσιον. Strab. 6. q Neque tamen satis fidus foret hic portus, nisi obiecta insula fluctus, ventosq; exceptos frangeret. r Ins. *Corfu*, a dextra. s Epidamnus quam Romani, vt Pomp Mela l. 2 c. 3. vel vt Appius scribit, Corcyrenses, propter inauspicatum nomen quasi ἐπὶ *damnum*, Dyrrachium appellauerunt in Illyrica ora, versus mare Ionium posita. t Legitur & *Epidaurus*, verum vt historiæ nostræ inseruiatur, perplacet *Epidamnus*. u In portum Brundusij. x Nubibus inuolutı non apparent montes illi Epiri. y Insula contra Calabriam, inter Epirum & Brundusium. z Spes Italiæ tenendæ, quæ Brundusium fugientibus erat a tergo. a Neque posset iam bellum transferri in Hispaniam longe dissitam atq; Alpibus interclusam, quam prouinciam tenebant Petreius & Affranius Pompeij legati.

Cum

Cum mediæ iaceant immensis tractibus Alpes:
Tunc sobole è tanta natum,[b] *cui firmior ætas,*
Affatur. Mundi iubeo tentare[c] *recessus.*
[d] *Euphratem,*[e] *Nilumq; moue, quo nominis vsq;*
Nostri fama venit,[f] *quas est vulgata per vrbes*
Post me Roma ducem:[g] *sparsos per rura colonos*
Redde mari Cilicas:[h] *Pharios hinc concute reges,*
Tigranemq;[i] *meum, nec*[k] *Pharnacis arma relinquas,*
Admoneo, nec tu populos[l] *vtraq;*[m] *vagantes*
Armenia,[n] *Pontiq; feras per litora gentes,*
[o] *Rhiphæasq; manus, &*[p] *quas tenet aquore denso*
Pigra palus Scythici patiens Mæotica plaustri.
Et quid plura moror? totos mea nate per[q] *ortus*
Bella feres, totoq; vrbes agitabis in orbe
Perdomitas:[r] *omnes redeant in castra triumphi.*
At vos,[s] *qui Latios signatis nomine fastos,*
[t] *Primus in Epirum Boreas agat: inde per arua*
Graiorum, Macedumq; nouas acquirite vires:
Dum paci dat tempus hyems. Sic fatur: & omnes
Iussa gerunt, soluuntq; cauas a litore puppes.
At[u] *nunquam patiens pacis, longæq; quietis*
Armorum, ne quid fatis mutare liceret,
Assequitur,[x] *generiq; premit vestigia Cæsar.*
Sufficerent alijs primo tot mœnia cursu
Rapta, tot oppressæ deiectis hostibus arces:
Ipsa[y] *caput mundi bellorum maxima merces.*

b Cn. Pompeium filium natu maiorem, missurus ad deuictas à se gentes auxilia petitum.
c Loca remota.
d Armeniam, vnde oritur; Syriam, quam præterlabitur Euphrates.
e Ægyptum, quam Nilus rigat.
f Ad quas Romanũ nomen propter me victorem peruenit.
g Supra v. 570.
h Ægyptios, à Pharo Insl.
i Beneficio meo in pristinum fortunæ habitum restitutum. Val. Max. l. 5. c. 1.
k Filij Mithradatis, cui à patre deficienti Pompeius confecto bello Bosphorum concesserat.
l Maiori & Minori. m Scythas vagos, ἁμαξοβίους. n Maris Euxini, ἀξένου prius dicti propter immanitatem accolarum. o Incolas Rhiphæorum montium Scythiæ. p Accolas Mæotidis paludis gelu constrictæ & induratæ, ita vt per eam onusta agantur vehicula. q Orientales regiones. r Aurelio mihi adsint reges omnes & gentes, de quibus ego nostrique triumphauimus. s Consules, quorum nomina in Fastis præfigebantur suis annis. l. 5. v. 5. t Cum primo vento in Epirum nauigate, solicitaturi Græcos & Macedonas. u Nihil detrectans, omni in re properans, solitus *Successus vrgere suos: instare fauori Numinis*, vt l. 1. v. 148. x Pompeium propere sequutus Brundusium cum 6. legionibus venit. y Summi imperij sedes, triumphati orbis caput.

Roma capi facilis: Sed [z] *Cæsar in omnia præceps,*
* *Nil actum credens, dum quid superesset agendum,*
Instat atrox: & adhuc, quamuis possederit omnem
Italiam extremo sedeat quod litore Magnus,
Communem tamen esse dolet: nec rursus aperto
Vult hostes errare freto, sed [a] *molibus vndas*
Obstruit. & latum deiectis rupibus æquor.
[b] *Cedit in immensum cassus labor:* [c] *omnia pontus*
Haurit saxa vorax, montesq; immiscet arenis:
[d] *Vt maris Ægæi medias si celsus in vndas*
Depellatur Eryx, nulla tamen æquore rupes
Emineant: vel si conuulso vertice Gaurus
Decidat in fundum penitus stagnantis Auerni.
Ergo vbi [e] *nulla vado tenuit sua pondera moles,*
Tunc placuit cæsis innectere [f] *vincula syluis,*
[f] *Roboraq; immensis late religare catenis.*
[g] *Tales fama canit tumidum super æquora Xerxem*
Construxisse vias, multum cum pontibus ausus,
Europamq; Asiæ, Sestonque admouit Abydo,
Incessitq; fretum rapidi super Hellespontus,
Non [h] *Eurum Zephyrumq; timens:* [i] *cum vela, ratesq;*
In medium deferret Athon: [k] *sic ora profundi*
Arctantur casu nemorum: tunc [l] *aggere multo*

z Cæsar cum dubitaret quo animo Pompeius Brundusij remaneret, an vt maris Adriatici vtramque partem potestate sua retineret, an inopia nauium ibi restitisset. veritus ne Italiam ille dimittendam non existimaret, cupiensq; simul bellum conficere, profectis Dyrrhachium Cos. ipse vt Pompeium intercíperet, exitus Brundusini portus præcludere constituit
* Hoc transcripsit Iustinianus l. xi. C. de his quibus vt indign. *Nihil enim actum credimus, dum aliquid addendum superest.*

a Qua fauces portus erant angustissimæ, molem ab vtraq; parte litoris in vado iaciebat. quo vero agger, propter altitudinem aquæ contineri non posset, rates terra cratibus ac pluteis contectas, & turribus ad aduersus impetum & incend a munitas collocauit. b Labor immensus cedit in cassum Hypallege. c Iniectas moles absorbent arenæ vt refert Poeta secus atque autor Commentariorum de bello ciu. d Neque tamen moles illæ magis portum obstruunt aut in mare eminent, quam si in lacu Auerno demergatur Gaurus mons Campaniæ, aut in Ægæo mari Eryx mons Siciliæ, qui quoniam procul distat ab Ægæo. Sabellicus & alij *Athos* legendum autumant. e Vt modo nota C. f Rates coniunctas, & quaternis singulis anchoris firmatas. g Qualiter Xerxes [illegible] olim in Hellespont. freto ponte ex nauibus ducto, ab Abydo vrbe Asiæ in Seston vrbem Europæ, pedibus traiecit exercitum Herodot. 7. Mela l. 2. c. 2. h Qui tamen, concitato pelago, pontem disiecerunt. i Cum montem Macedoniæ Athon à continenti abscindi iussum circumnauigaret *Velificatus Athos* Iuuenal. Sat. x. v. 180. k Sic fauces portus Brund. ratibus roboreis è syluis excisis & in mare deiectis coarctantur. l Trabibus terra constratis.

Surgit opus. m *longæq; tremunt super æquora turres.*
n *Pompeius* l *tellure noua compressa profundi*
Ora videns, curis animum mordacibus angit,
Vt referet pelagus, o *spargatq; per æquora bellum.*
p *Sæpe Noto plenæ, tensiq; rudentibus actæ*
Ipsa maris per claustra rates fastigia molis
Discussere salo, spatiumq; dedere carinis:
Tortaq; per tenebras validis ballista lacertis,
Multifidas iaculata faces. q *Vt tempora tandem*
Furtiuæ placuere fugæ: ne litora r *clamor*
Nauticus exagitet, neu s *buccina diuidat horas,*
t *Neu tuba præmonitos perducat ad æquora nautas*
Præcepit sociis. u *iam cœperat vltima Virgo*
x *Phœbum laturas ortu præcedere* y *Chelas,*
Cum taciti soluere rates. non anchora voces
Mouit, dum spissis auellitur vncus arenis:
z *Dum iuga curuantur mali, dumq; ardua* a *pinus*
Erigitur pauidi classis siluere magistri:
Strictaq; b *pandentes deducunt carbasa nautæ*

m In quarta quaq; ratium turres binorũ tabulatorum excitatæ. n Vbi videt ostia & fauces aggere præclusas, omni studio & conamine laborat vt ratibus Cæsaris perruptis refractoq; aggere viam sibi aperiat Dyrrhachium traiecturo. o In Macedoniam, transferat bellũ. *Alij* machinas bellicas dissipet. p Pompeius naues magnas onerarias turribus trium tabulatorum instructas ad opera Cæsaris disturbanda appellebat sic quotidie vtrinque fundis, sagittis, reliquisque telis pugnabatur quæ naues, vt vult Luc. aggerem Cæsaris diruperunt. autor tamen Comment. dimidiam vix operis partem a Cæs. effectam refert. q Pompeius, aduentu nauium a Cos. Dyrrhachio remissarum, profectionem parat nec Cæsariani milites sub ipsa profectione oppidum irrumperent, portus obstruit, vicos plateasque transuersis fossis & sudibus præacutis præsepit. milites silentio naues conscendere iubet, &c. coment. 1. r Nautarum soluentium & se inuicem cohortantium κέλευσμα. s Quæ vigiliarum distinctiones indicare solet. t Neu tuba signum profectionis canat. u Videtur poeta ex Heliaci Virginis ortus notatione innuere Pompeium Brundusio discessisse sub Æquinoctio Autumnali circa medium Septembrem cum ex Ciceronis epistolis, & Commentariis de bello ciuili Cæsarisne illi sint, Oppij vel Hirtij) constet cœptum hoc bellum post comitia, ineunte Ianuario, Ariminum & alia opp. capta à Cæs. in Februario. Pompeium excessisse Brundisio in Martio, rediisse ad Romam Cæsarem, deuicisse Pompeij duces, Massiliam oppugnasse eadem æstate sequenti deinde anno in Pharsalia depugnatum. Dio tamen scribit, *Autumnum iam exiisse*. l. 41. x Videtur & matutinum tempus denotare cum tamen Appianus, de ciu. bel. Rom. Pompeium circa vesperam soluisse scribat. & autor comment. sub noctem naues soluisse. y Scorpij brachia quæ tribuuntur Libræ, quæ Virginem excipit. z Dum antennæ inclinantur. a Malus [illegible] leg. *pendentes*. i. transcurrentes per funes. c Explicant vela antennis substracta.

Nec quatiunt validos,[d] ne sibilet aura, rudentes.
[e] Dux etiam votis hoc te, Fortuna, precatur,
Quam retinere vetas, liceat sibi [f] perdere saltem
Italiam. [g] vix fata sinunt: nam murmure vasto
Impulsum rostris sonuit mare, fluctuat vnda,
Totq; carinarum permistis æquora sulcis.
[h] Ergo hostes portis quas omnes soluerat vrbis
Cum fato conuersa fides, murisq; recepti,
Præcipiti cursu flexi per [i] cornua portus
[k] Ora petunt pelagusq; dolent contingere classes.
Heu pudor, exigua est fugiens victoria Magnus.
Angustus puppes mittebat in æquora [l] limes
Arctior Euboica, qua Chalcida verberat, vnda.
Hic hæsere rates geminæ, [n] classiq; paratas
Excepere [m] manus: [n] tractoq; in litora bello,
Hic primum rubuit ciuili sanguine [o] Nereus.
Cetera classis abit [p] summis spoliata carinis:
[q] Vt Pagasæa ratis peteret cum Phasidos vndas,
Cyaneas tellus emisit in æquora cautes,
Rapta puppe minor subducta est montibus Argo,
Vanaq; percussit pontum Symplegas inanem,
Et [r] statura redit. iam Phœbum vrgere monebat
Non idem Eoi color ætheris, albaq; nondum
Lux rubet, & [t] flammas propioribus eripit astris,

d Ne concussorum rudentum sonitus fugam prodat. e Pompeius. f Absq; iactura relinquere, tuto discedere, deserere. g Non licet. neque enim sine strepitu potuere tot naues remis velisque educi e portu. h Brundusini Pompeianorum militum iniurijs atq; ipsius Pompeij contumelijs permoti, Cæsaris rebus nec fortunæ minus fauentes, Cæsarianos per admotas scalas ascendentes recipiunt; qui moniti vt fossas & sudes præacutas caueant, longo itinere à Brundusinis circunducti ad portam perueniunt: duasque naues cum militibus, quæ ad moles Cæsaris adhæserant scaphis deprehendunt. i Portum cerui cornua referentem. supra v. 613. k Ostia, portus. l Limes ille, per quem exibant Pompeianæ naues erat angustior Euripo, qua iuxta Chalcida interluit Euboicam ins. & Bœotiam. m Vncos ferreos ad naues retinendas fabricatos. n Conserto prælio per noctem tumultuario cum Pompeianis, qui in duabus illis nauibus pertrahebantur ad litus. o Mare. p His duabus nauibus extremis. q Vt Argo olim, qua Iason cum Minyis è Pagaso Thessaliæ oppido soluentes petebant Colchos Phaside fl. celebres, transmissa per Cyaneas seu Symplegadas insulas, quæ concurrere inter se finguntur, e collisione illarum amisit partem puppis extrema, de quæ ad Senecæ Medeam v. 341. & Herc. Fu. v. ... r Permansura immota. s Iam Orientis color e pullo in ... mox roseum mutatus prænunciabat Solis ortum appetere. t Maior lux offuscat min... & eo citius quo quæq; vicinior est & minor.

Et iam

Et iam [u] *Pleias hebet, flexi iam* [x] *plaustra Bootæ*
[y] *In faciem puri redeunt languentia cœli,*
[z] *Maioresq; latent stellæ, calidumq; refugit*
Lucifer ipse diem. pelagus tam Magne tenebas,
[a] *Non ea fata ferens quæ, cum super æquora toto*
Prædonem sequerere mari. lassata triumphis
Desciuit fortuna tuis cum [b] *coniuge pulsus,*
Et [c] *natis. totosq; trahens in bella penates,*
Vadis adhuc [d] *ingens populis comitantibus exul.*
[e] *Quæritur indignæ sedes longinqua ruinæ.*
Non quia te Superi patrio priuare sepulchro
Maluerint: [f] *Phariæ busto damnantur arenæ:*
[g] *Parcitur Hesperiæ, procul hoc vt in orbe remoto*
Abscondat Fortuna nefas, Romanaq; tellus
Immaculata sui seruetur sanguine Magni.

u Vergiliæ, stellæ 7. in humero ceu capite Tauri collocātur. x Vrsa maior, cuius 7. stellas lucidiores secundæ magnitudinis plaustrum vulgo dictum Boores sequi videtur, [illegible] *Frymanni* [illegible] *vrsa Arctophylax formā terra sequentis* [illegible] y Sua luce obscurata colorē ætheris induit. z *Diffugiunt stellæ, quarum agmina* [illegible] *Lucifer, & cœli statione nouissimus exit.* a Non alios insequutus, vt olim piratas Cilicas, supra v. 576, sed fugiens. Audi Florum: Et peractum fuerat bellum sine sanguine si Pompeium Brundusij opprimere, vt cœperat, potuisset. Sed ille per obsessi claustra portus nocturna fuga euasit. Turpe dictu. modo princeps patrum, pacis belliq; moderator, per triumphatum à se mare lacerata & pene inermi naue fugiebat. b Cornelia, supra v. 349. c Cneio & Sexto. d Magnæ authoritatis propter comites Coss. Senatus partem principem, & exercitum. e Vide Epig. 75. Martialis & quæ nos ad illud. f Ægyptiaca arena destinatur sceleratæ cædi & tristi sepulchro Pompeij, *sed ipsum Terra tegit Libyes:* [illegible] *tamen vlla tegit*, eodem epig. g Ne Italia tot Pompeij victorijs seruata tot triumphorum filius spectatrix, nunc eum cernat victum, aut cæsi sanguine contaminetur.

M. ANNÆI LVCANI
LIBER TERTIVS.

PRopulit vt classem velis cedentibus Auster
Incumbens, mediumq; rates tenuere profundum,
[a] *Omnis in Ionios spectabat nauita fluctus:*
Solus ab Hesperia non flexit lumina terra

a Cæteris omnibus Ionium mare prospicientibus, Pompeius solus respexit Italiam.

Magnus, dum patrios portus, dum litora nunquam
Ad visus reditura suos, [b] *tectumq; cacumen*
Nubibus & dubios cernit [c] *vanescere montes.*
Inde [d] *soporifero cesserunt languida somno*
Membra ducis diri tum plena horroris imago
Visa caput mœstum [e] *per hiantes Iulia terras*
Tollere, & [f] *accenso furialis stare sepulcro.*
[g] *Sedibus Elysiis, campoq; expulsa piorum*
Ad Stygias (inquit) tenebras, manesq; nocentes,
Post bellum ciuile trahor: vidi ipsa tenentes
[h] *Eumenidas,* [i] *quaterent quas vestris lampadas armis.*
[k] *Præparat innumeras puppes Acherontis adusti*
Portitor: in multas [l] *laxantur Tartara pœnas.*
[m] *Vix operi cuncta dextra properante sorores*
Sufficiunt: lassant rumpentes stamina Parcas.
Coniuge me lætos duxisti Magne triumphos:
Fortuna est mutata [n] *toris:* [o] *semperq; potentes*
Detrahere in cladem fato damnata maritos
Innupsit [p] *tepido* [q] *pellex Cornelia busto.*
[r] *Hæreat illa tuis per bella, per æquora signis,*
Dum non securos liceat mihi rumpere somnos,
Et nullum vestro vacuum sit tempus amori,
Sed teneat Cæsarq; dies, & Iulia noctes.

b Montium fastigia nubibus obducta. c Rarescere, disparere, vix dignosci à nubibus. vide quę nos ad Senecæ Troada, v. 1046. d Pompeio per quietem Iuliæ (de qua l. 1. v. 113.) vmbram oblatam fingit poeta. e *Tellure rupta Tartaro gressum efferre.* f Instar furiæ accensis rogis & prætentis facibus adstare, indignata propter superductam Corneliã, & ciuile bellũ. g Nec mea tui cura ipsa in morte recedit. Quin & manes passura meos, ex quo bella mouere cœpisti, ego è beatarũ animarum sedibus in damnatorum loca detrudor. de Elysijs campis vide quæ ad Senecæ Troad. v. 942. h Furias tres. εὐμενίδας dictas Oresti. postquam eas consilio Apollinis placasset. i Tenentes manu faces quas intentarent vestris furialibus armis incitandis. k Neque enim vna sua ratis sufficiet transvehendis animis eorum qui hoc bello perituri sunt. l Vt nouis animis fiat locus. *laxatque forosCharon.* Virg. Æn. 6. & Sen. Herc. OEt. v. 949. *Laxate manes.* m Exercentur, imo lassantur Parcæ staminibus vitæ absoluendis. n Cum coniuge, namque — Cornelia fatalis est & ominosa maritis. P. Crasso prius, qui perijt, apud Parthos, tibi iam futura æque perniciosa l. 8. v. 90. p Mei recens mortuæ, vel coniugis sui, iuxta legitimum tempus 10. mensium. q Inuidiose vocat eam pellicem, quæ intra legitimum luctus spatium nupta fuerit suo nuper marito, cuius memoriæ per illam exciderit. r Illa licet te in bella comitetur, non tamen fruemini mutuo amore, namque te interdiu exercebit pater meus Cæsar, noctu ego tibi somnos interturbabo.

[f] Me

[r] *Me non Lethææ coniux obliuia ripæ*
Immemorem fecere tui,[t] regesq; silentum
Permisere sequi.[u] veniam, te bella gerente,
In medias acies. nunquam tibi Magne per vmbras,
Perq; meos manes generum non esse licebit.
[x] *Abscindis frustra ferro tua pignora. bellum*
Te faciet ciuile meum. Sic fata[y] refugit
Vmbra per amplexus trepidi dilapsa mariti.
[z] *Ille, Dei quamuis cladem, manesq; minentur,*
Maior in arma ruit, certa cum mente malorum.
Et quid (ait) vani terremur imagine visus.
Aut nihil est sensus animis à morte relictum,
Aut mors ipsa nihil.[a] Titan iam pronus in vndas
Ibat & igniferi tantum demerserat orbis,
Quantum deesse solet lunæ seu plena futura est,
Seu iam plena fuit: tunc obtulit[b] hospita tellus
Puppibus accessus faciles:[c] legere rudentes,
Et posito remis petierunt litora malo.
Cæsar, vt emissas venti rapuere carinas,
[d] *Absconditq; fretum classes, & litore solus*
Dux stetit Hesperio, non illum gloria pulsi
Lætificat Magni:[e] queritur quod tuta per æquor
Terga ferant hostes. neque enim iam sufficit vlla
Præcipiti fortuna viro: nec vincere tanti,
Vt bellum differret, erat.[f] tunc pectore curas
Expulit armorum, pacisq; intentus agebat,

r Neque obliuionis ill[illegible] amnis [illegible] apud inferos ademit mihi tui memoriam. t Pluto & Proserpina. u *Omnibus vmbra locis adero,* vltrix vsque sequar te. manebo vsque, te esse Cæsaris generum. x Frustra terras bello extinguere ius affinitatis, namq; hoc bellum te mihi reddet. *Prædicitque illi mortem.* y *Frustra comprensa manus effugit imago, Par leuibus ventis, volucrique simillima somno.* z Pompeius maiori cum fiducia imo obstinacia obuius it fatis. a Solis iam occidentis media pene parte, instar lunæ semiplenæ sub Horizonte depressa appulit Dyrrhachium Pompeius. h Dyrrhachina. c Collectis funibus & velis, maloque inclinato subierunt portum remigio. d Propter distantiam, & globi rotunditatem. e Cæsar moræ omnis impatiens. nullam percipit voluntatem è Pompeij fuga quæ parua erat victoria supra l.2. v.70[illegible]. & iniq. tulit euasisse Pompeium, cuius fuga bellum protraheretur, quod semel confectum voluit. f Cæsar, etsi maxime è re esse arbitraretur Pompeium sequi priusquam se transmarinis auxilijs confirmaret; partim tamen nauium desiderio partim ne quid se absente tentaretur per Galliam & Italiam, timens; nec non exercitum in Hispania sub ducibus Pompeianis veritus; in Siciliam Curione misso, in Sardiniam Valerio, &c. ipse Iberiam cogitans ad Vrbem proficiscitur.

Quoq; modo vanos populi conciret amores,
[g] *Gnarus & irarum causas, & summa fauoris*
Annona momenta trahi. namq; asserit vrbes
Sola fames, emiturq; metus, cum segne potentes
Vulgus alunt. nescit plebes [h] *ieiuna* [i] *timere.*
[k] *Curio Sicanias transcendere iussus in vrbes,*
[l] *Qua mare tellurem subitis aut obruit vndis,*
Aut scidit, & medias fecit sibi litora terras.
Vis illic ingens pelagi, semperq; laborant
Æquora, [m] *ne rupti repetant confinia montes:*
[n] *Bellum, Sardoas etiam spargitur in oras.*
Vtraq; frugiferis est insula nobilis aruis.
[o] *Nec plus Hesperiam longinquis messibus vlla,*
Nec Romana magis complerunt horrea terræ.
[p] *Vbere vix glebæ superat, cessantibus Austris,*
[q] *Cum medium nubes Borea cogente sub axem,*
Effusis magnum Libye tulit imbribus annum.
Hæc vbi sunt prouisa duci, tunc agmina victor
[r] *Non armata trahens, sed pacis habentia vultum,*
Tecta petit patriæ pro si remeasset in vrbem,
Gallorum tantum populis, [s] *Arctoq; subacta,*
[t] *Quam seriem rerum longa præmittere pompa,*
Quas potuit belli facies! vt [u] *vincula Rheno,*
Oceanoq; daret! [x] *celsos vt Gallia currus*

g Sciens populi [illegible]os abalienari, a fide deficere & detrectare imperiũ si quando fame & penuria laboretur; conciliari studium plebis & beneuolentiam, largitione annonæ. quæ sola ciuium obedientiã obstringit. Cum populus *duas tantum res anxius optet Panem & Circenses.* Iuuen. Sat. 10. vers 80.
h Fame pressa.
i Studium, fidẽ, obsequium præstare.
k Curio itaq; proprętor cum tribus legionibus missus est in Siciliam, frumentatum.
l Qua Siculum mare Rhegium & Pelorum interfluit. vide l.2. supra. v.435.

m Ne Apenninus & Pelorus vi vndarum diuulsi, rursus coniungantur. n Valerius missus est frumentatum in Sardiniam. o Non ex alia vlla terra maior frumenti copia in Italiam & Romam aduehitur, quam ex insulis Sicilia & Sardinia. p Vix ipsa Africa superat fertilitate has insf. Austris non flantibus. q Cum repulsis à Borea nubibus rigata abundam messem & frugum prouentum tulit. r Deductis in municipia cohortibus, *vel* eas pacem præ se ferentes vrbem versus ducit. s Germanis cæterisque populis Septentrionalibus deuictis. t Quam speciosam triumphi pompam, quas vrbium captarum & præliorum imagines potuisset præferre. u Vel propter pontem in Rheno constructum, & mare Britannicum tum primum à Romanis nauigatum, vel propter vtriusque accolas deuictos. x Triumphales Imperatoris currus sequentibus Gallis & Britannis crine flauis.

Nobilis,

Nobilis, & flauis sequeretur mista Britannis!
Perdidit ô qualem vincendo [y] *plura triumphum!*
[z] *Non illum lætis vadentem cœtibus vrbes,*
Sed tacitæ videre metu. [a] *non constitit vsquam*
Obuia turba duci: [b] *gaudet tamen esse timori*
Tam magno populus, & se non mallet amari.
[c] *Iam & præcipites superauerat Anxuris arces,*
Et qua Pontinas via diuidit vda paludes,
Qua [d] *sublime nemus,* [e] *Scythicæ qua regna Dianæ;*
[f] *Quaq; iter est Latijs ad summam fascibus Albam:*
Excelsa de rupe procul iam conspicit Vrbem,
[g] *Arctoi toto non visam tempore belli:*
Miratusq; suæ, sic fatur, mœnia Romæ:
Tene, [h] *Deûm sedes, non vllo Marte coacti*
Deseruere viri! pro qua pugnabitur vrbe?
[i] *Dij melius quod non Latias* [k] *Eous in oras*
Nunc furor incubuit; nec [l] *iuncto Sarmata velox*
Pannonio, Dacusq; Getes admistus: habenti
Tam pauidum tibi Roma ducem Fortuna pepercit,
Quod bellum ciuile fuit. Sic fatur, & Vrbem
Attonitam terrore subit. [m] *namq; ignibus atris*
Creditur, vt captæ, rapturus mœnia Romæ,
Sparsurusq; deos. fuit hæc mensura timoris:
Velle putant, quodcunq; potest. [n] *non omina festa,*
Non fictas læto voces simulare tumultu:

y Italiæ oppida vincendo & Pompeiu cum Coss. fugando.
z Non illum prætereuntem excepere vrbes lætis acclamationibus, metus inhibuit gratulationē.
a Non prodibant illi obuiā vrbes gratulatoriæ.
b Inuidiose hoc in Cæsarē vt semper.
c Iam præterierat Tarracinā & Anxur in arduo positam; & qua via Appia diuidit paludē Pontinam in Volscis.
d Nemus Aricinum, cliuus Virbii. CLX. stadia distans à Roma.
e In sylua Aricina colebatur simulachrum Scythicæ Dianæ, huc ab Oreste translatum è Taurica regione, cæso rege Thoante. Dianæ Aricinæ sacerdos Rex dicebatur. Sueton. Calig. c 35. *Nemorensi regi, quod, &c* Martial ep. 65 l. 9 *Qua Triuiæ nemorosa petit dum regna viator.* & noster l. 6. v. 74. Strabo. l. 5 Solin. c. 8. f Qua ad Albam longam eunt Coss sacrificatum in Latinis ferijs supra l 1. v. 510 g Aduersus Gallos, Germanos Britannos gesti, Septentrionem versus. h *Roma Deum sedes.* Ouid. 1 l. j melius prospexerunt, quod a ciue potius quam ab externo hoste inferatur bellum hoc Vrbi à timido duce Pompeio desertæ. k Parthicum bellum, ab Oriente. l Quod non inuadant nos Sarmatæ misti Pannonijs, Getæ Dacis, [illegible] versi. 74. m Timetur ne ferro & flamma omnia diuastet, neque ipsis iam parcat. n Vt modo v. 80.

o Vix animo sunt præsenti, exercendo, vt par est, odio. p Patres in Apollinis ædem Palatinam vocatos benigne affatu esse Cæsarē, excusasse bellum hoc susceptum dignitatis suæ tuendæ gratia aduersus inuidiā & iniurias paucorum, hortatū vt secū curam Reip. susciperent, curarentque legatos mittendos ad Pompeium & Coss. de pace &c. testantur omnes historici, Plutarchus, Appianus, Dio, Florus, Oppius seu Hirtius. q Insenim cogendi Senatum penes Coss vel Prætorem erat. Ab Antonio & Cassio conuocatum Senatum refert Dio. l. 41.

o*Vix odisse vacat.* p *Phœbea palatia complet*
Turba patrum, q *nullo cogendi iure Senatus,*
r *E latebris educta suis: non Consule sacra*
Fulserunt s *sedes:* t *non proxima lege potestas*
Prætor adest, vacuæq; loco cessere u *curules.*
x *Omnia Cæsar erat,* y *priuatæ Curia vocis*
Testis adest. sedere Patres z *censere parati,*
Si regnum, si templa sibi, iugulumq; Senatus,
Exiliumq; petat. a *melius, quod plura iubere*
Erubuit, quam Roma pati. b *tamen exit in iram*
Viribus an possint obsistere iura per vnum
Libertas experta virum. c *pugnaxq; Metellus*
Vt videt ingenti d *Saturnia templa reuelli*
Mole, rapit gressus & Cæsaris agmina rumpens,
Ante fores nondum reseratæ constitit ædis.
(Vsque adeo solum ferrum, mortemq; timere
Auri nescit amor. e *pereunt discrimine nullo*
Amissæ leges: sed pars vilissima rerum
Certamen mouistis opes) prohibensq; rapina
Victorem clara f *testatur voce Tribunus:*
Non nisi per nostrum vobis percussa patebunt
Templa latus, nullasq; feres, nisi sanguine g *sacro*
Sparsas raptor, opes. h *certe violata potestas*

r Ex ædibus suis quo se receperant. s Curia. t Non Prætor, proximus a Coss. magistratus. u Sellæ maiorum magistratuum, Consulum, Prætorum, Censorum, Ædilium curulium. x Cæsar omnium magistratuum munera obibat. y Conuocabantur Patres testes futuri actorum & consultorum Cæsaris priuati hominis. z Parati, Cæsari, si poposcisset, decernere regnum, diuinos honores, quorum vellet cædem, exilium, proscriptionem. a Melius fuit, optime actum est, quod &c. b Tamen libertas tentans per vnum virum (Metellū scil. Trib. pl. obstantem Cæsari ærarium effracturo) an iura possent obsistere viribus, iram mouet. c Obstans Cæsari. d Ærarium quod erat in æde Saturni à Tullo Hostilio condita. e Leges cum libertate perierant, nemine asserente: aurum solum inuenit patronum. f Protestatur se prohibiturum, vel detestatur, execratur. g Meo Tribuni. h Tribunitia autem potestas sacrosancta est, quam quicunq; violauerit aut pro leui habuerit, Deos expertus est vltores: vti Crassus non ita pridem qui diris & execrationibus Atteij Trib. pl. impetitus, misere in Parthis periit.

Inuenit ista Deos. Crassumq; in bella secuta
Sæua Tribunitiæ nouerunt prœlia diræ.
[i] *Detege iam ferrum: neq; enim tibi turba verenda est*
Spectatrix scelerum: deserta stamus in Vrbe.
Non ferret [k] *è nostro sceleratus præmia miles:*
[l] *Sunt quos prosternas populi, quæ mœnia dones.*
Pacis a te exhaustæ spolium non cogit egestas:
Bellum Cæsar habes. His magnam victor in iram
Vocibus accensus: Vanam spem mortis [m] *honestæ*
Concipis: haud (inquit) iugulo se polluet isto
Nostra, Metelle, manus. [n] *dignum te Cæsaris ira*
Nullus honor faciet. [o] *te vindice tuta relicta est*
Libertas? [p] *non vsq; adeo permiscuit imis*
Longus summa dies, vt, non si voce Metelli
Seruentur leges, malint à Cæsare tolli.
Dixerat: & nondum foribus cedente Tribuno
Acrior ira subit: [q] *sæuos circumspicit enses,*
Oblitus simulare [r] *togam. tum Cotta Metellum*
Compulit audaci nimium desistere cœpto,
[s] *Libertas, inquit, populi quem regna coercent,*
Libertate perit; cuius seruaueris vmbram.
Si quicquid iubeare, velis. [t] *tot rebus iniquis*
Paruimus victi: venia est hæc sola pudoris,
Degenerisq; metus, nil iam potuisse negari.
[u] *Ocyus auertat diri mala semina belli.*

i Stringe ferrũ in me, neq; abstine sacrosancto sanguini fundendo, verecundia ciuiũ spectantium inhibitus. Nemo superest ciuis, nemo libertatis assertor in vrbe.
k Ex ærario publico.
l Conuerte bellum tuum ad hostes potius, ex his victis redde militib. promissa munera. non feres ex ærario thesauros, quos longa pace cõgestos non expromere licebit, nisi publica iusserit egestas. Hos olim (inquit Appianus execratione publice proposita conditos fuisse memorant, vt, nisi Celtico insurgente bello, à nullo promerentur. m Mea manu inflictæ. n Sacrosancta potestas tua quam iactas vsq; non faciet te dignum ira mea. o Tune quæso libertatem ex vrbe fugientem moraris, tune libertatis solus in vrbe assertor? respondet ad illud supra, v. 129. p Non eo libertatis & confusionis venit Respublica, vt legum suarum assertorem Metellum malit quam Cæsarem. q Admota capulo manu dixisse fertur Cæsar: *An ignoras adolescens, difficilius esse mihi dicere hoc quam facere?* r Pacem. Libertas populi oppressa, obnoxia est libertati illius qui oppressit cuius tamen retinebis imaginem, si libenter te subiicias imperatis. t Et cum cæterarum rerum legum libertatis, &c. pertulimus iacturam, necessitate adacti; quin & thesauris etiam publicis cedamus, impetrabit degeneris metus veniam apud posteros necessitas, cui resistere in nostra manu non erat. u Quin ocyus aute[r] ai thesaurum hunc, cuius fortasse causa bellum hoc dirũ à Cæsare motum est, dirius futurum si illum obnixe detineamus.

[x] *Damna mouent populos, si quos sua iura tuentur,*
Non sibi, sed domino grauis est, quæ seruit, egestas.
Protinus abducto [y] patuerunt templa Metello.
Tunc rupes Tarpeia sonat, [z] magnoq; reclusas
Testatur stridore fores: tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani [a] census populi, quem [b] Punica bella,
Quem dederat [c] Perses, quem victi præda [d] Philippi:
[e] *Quod tibi Roma fuga Pyrrhus trepidante reliquit,*
[f] *Quo te Fabricius regi non vendidit auro,*
Quicquid parcorum [g] mores seruastis auorum,
[h] *Quod dites Asiæ populi misere tributum,*
Victorique dedit [i] Minoia Creta Metello,
[k] *Quod Cato longinqua vexit super æquora Cypro.*
Tunc Orientis opes, [l] captorumq; [m] vltima [l] regum
Quæ Pompeianis prælata est gaza triumphis
Egeritur: tristi spoliantur templa rapina;
[n] *Pauperiorq; fuit tunc primum Cæsare Roma.*
[o] *Interea totum Magni fortuna per orbem*
[p] *Secum casuras in prœlia mouerat vrbes.*
Proxima [q] vicino vires dat Græcia bello.
Phocaicas [r] Amphissa manus, [s] scopulosaq; Cyrrha,
[t] *Parnassusq; [u] iugo misit desertus [u] vtroq;.*

x Ærarium populi liberi exhaustum, non fit sine publico damno: sed populi seruientis egestas & thesauri exhausti domino nō populo damnum adferunt.

y Reclusum erat ærarium, & thesauri à nemine vsque in illam diem contacti, militibus rapiendi concessi.

z Impactis securibus reclusæ fores, & stridore cardinum resonat collis Saturnius, Tarpeius, vel Capitolinus, in quo ærarium.

a Aurum & argentum, e mulctis, tributis, donis gentium deuictarum.

b Primum quo mulctati sunt Carthaginenses MCC. talentis argenti. Secundum quo mulctabantur X M tal. arg. in L. annos æquis portionibus soluendis, sed interuenit Tertium. c Macedoniæ rex ab Æmylio Paulo deuictus. vide Plutarch. Æmylium Paul. d Patris Persæ à T. Flaminio ad deditionem compulsi. Plutar. T. Q. Flam. e Supra l. 1. v. 30. f Aurum à Pyrrho oblatum vt patriam desereret proderetq;, recusauit Fabricius ad regem legatus. g Frugalitas veterum Romanorum & parsimonia. h Quod ab Antiocho Syriæ, Attali legatione & hæreditate obuenit. i Minoi olim regnata Creta à Q. Metello vastata. k Missus in Cyprum aduersus Ptolomæum Cato Ma. aduexit VII. M. talenta. l Mithradatis Ponti, Tigranis Armeniæ, Aristobuli Iudeæ regis, &c. m Ex remotissimis regionibus. n Emphatice & inuidiose in Cæsarem ære alieno prius pressum. o Recenset poeta catalogum populorum qui Pompeio auxilia submiserunt. 1. Europæ. 2. Asiæ. 3. Africæ. ordiruť à Græcia. p Eandem cum Pompeio fortunam & cladem experturas. q Pompeio iam Dyrrhachi. r Oppido Phocidis. s Ad rupem sita. t Mons Apollinis Pythij oraculo & Musarum sede clarus bicollis. u Tithoreo & Hyampeo.

Bœoti coiere duces. quos impiger ambit
x Fatidica Cephissos aqua, y Cadmeaq́ Dirce,
z Pisææq́ manus, populisq́ per æquora mittens
Sicanijs Alpheus aquas. a tunc Mænala liquit
Arcas, & Herculeam miles Trachinius OEten.
b Thesproti, b Dryopesq́ ruunt, c quercusq́ silentes
Chaonio veteres liquerunt vertice b Sellæ.
d Exhausit totas quamuis delectus Athenas,
Exigua Phœbea tenent naualia puppes,
Tresq́ petunt veram credi Salamina carinæ.
Iam e dilecta Ioui centenis venit in arma
Creta vetus populis f Gnossasq́ agitare pharetras
Docta, g nec Eois peior f Gortyna sagittis.
Tunc qui h Dardaniam tenet Oricon: & vagus altis
i Dispersus syluis Athamas, & nomine prisco
k Encheliæ versi testantes funera Cadmi.
l Colchis, & Adriacas spumans m Absyrtos in vndas,
Et n Penei qui rura colunt, quorumq́ labore
Thessalus o Æmoniam vomer proscindit o Iolcon.

x Oritur Cephissus amnis è montibus Phocidis Delphico oraculo claris.
y Dirce fons vicinus Thebis a Cadmo positis vide quæ ad Senecæ Theb. v.126.
z E Pisis opp. Elidis, iuxta Alpheum fl. qui fertur subter mare ferri ad Arethusam fontem Siciliæ. Pausan. Eliacor. 1.
a Aduenerunt Arcades a Mænalo Arcadiæ monte, & Thessali à Trachyne quam Hercules cōdidit sub OEta monte.
b Epiri pop.
c Dodoneas quercus non amplius responsa dantes; fugatis columbis fatidicis. vide quæ ad Senecæ Medeam, v.349. d Athenæ, vtcunq; delectu prius exhaustæ e naualib. tamen suis Phœbo dicatis mittunt tres Salaminias nauiculas. quæ restentur Salamina esse veri iuris Atheniensium non Megarensium, quod in controuersum erat. Simul videtur allusum ad illud Horatij: *Ambiguam tellure noua Salamina futuram*; propter Cypriam. vide Senec. Troad. v.842. Erant item Athenis tres naues publico vsui destinatæ: *Theoris*, qua vehebantur in Delum quotannis e Thesei voto; Plato in Phædone. *Paralus*, qua mittebantur Delphos aut alio rem diuinam facturi; Aristophanis interpres: *Salaminia*, quæ euocatos ad iudicium subueheret. Plutarchi Pericles. e Creta ἑκατόμπολις in qua Iupiter natus educatusq; fuit. f Cretæ vrbes notiss. Gnossus & Gortyna sagittariis insignes. g Non cedens Parthis arte mittendi sagittas. h Heleno & Andromache Dardanis regnatam maritimam illam Epiri vrbem, Virg. 3. Æn. i Athamanes montes Epiri incolentes. k Illyrici pop. quorum vrbs Cadmi & Harmiones in serpentes conuersorum est monimentum ἔγχελυς autem anguilla est *longa & signata coluber*, vt ait Iuuenalis Sat. 3. l Non Ponti illa sed Istri regio, dicta à Colchis qui ab Æeta missi ad persequendum Iasonem, hic consederunt. m Insula cum fluuio cog nomine in mare Adriaticum prolapso, sub Illyrico. n Fl. Thessaliæ: o Thessaliæ opp.

p *Inde lacessitum primo mare, cum q rudis Argo*
Miscuit ignotas temerato litore gentes,
Primaq; cum ventis, pelagiq; furentibus vndis
Composuit mortale genus, fatisq; per illam
Accessit mors vna ratem. tunc linquitur s *Æmus*
Thracius, & populum t *Pholoe mentita biformem.*
u *Deseritur Strymon tepido committere Nilo*
Bistonias consuetus aues, x *& barbara Cone*
Sarmaticas vbi perdit aquas sparsamq; profundo
y *Multifidi Peucen vnum caput alluit Istri:*
z *Mysiaq; & gelido tellus perfusa Caico*
a *Idalis, &* b *nimium glebis exilis Arisbe.*
Quiq; colunt c *Pitanen. &* d *quæ tua munera Pallas*
Lugent damnatæ Phœbo victore Celænæ:
Qua celer erectis e *descendens Marsya ripis*
Errantem Mæandron adit, mistusq; refertur:
Passaq; ab auriferis tellus exire metallis
f *Pactolon: qua culta secat non vilior Hermus.*
g *Iliaca quoq; signa manus, perituraq; castra*
Omnibus petiere suis: h *nec fabula Troiæ*
Continuit, Phrygiiq; ferens se Cæsar Iuli.
Accedunt Syriæ populi, i *desertus Orontes,*

p Ex Iolco soluerunt Argonautæ. Argo autem primam celebrant Poetæ nauem.
q Exprimit illud Senecæ in Medeæ choro primo. *Bene dissepti fœdera mundi Traxit in vnum Thessala pinus, Iussitque pati verbera pontum; Partemq; metus fieri nostri Mare sepositum.*
r Mortis nouũ genus illatũ. sc. Naufragium.
s Mons Thraciæ.
t Mons Arcadiæ, Pholo aliisq; Centauris (qui cum primi ab equis dimicarent, procul visi erant biformes, habitatus.
u Adueniunt & auxilia à Strymone Thraciæ fl. cuius frigus grues sub hyemem fugientes Nili teporem petunt. Bistonis autem regnum est Thraciæ. x Et vbi ad insulam Conen (si ne illa Conopos Plinij l. 4. cap. 12. an Apolonij [Greek], circa Istri ostia Insula, dubium) in mare funditur Ister Sarmaticus fl. & Peucen primum vel vnum ostiorum Istri alluit Peucen Insulam ostio fl. obiectam. y Sex ostiis, vt alij septem, Pontum influentis. z Asiæ minoris regio. a Quæ sub Ida iacet tellus. Omnibonus. Sed Ortelius approbat lectionem *Æolis*. Caicus enim Straboni l. 12. est Æolidis fl. Alijs Asiæ Propriæ. b Sterilis. c Oppidum Troadis. d Et Celenæ vrbs Phrygiæ quæ lugent fatum Satyri sui Marsyæ, qui inuentis, quas Pallas abiecerat, tibiis fretus Apollinem in certamen Musices prouocauit, & ab eo victus, excoriatus est. e versus autem in fluuium sui nominis cadit in Mæandrum fl. sinuosum & per plana sæpius flexibus in fontem recurrentem. f Auriferi fluuij celebrantur Pactolus, Hermus, Ganges, Tagus, Iber, Indus, Arimaspus. g Et Troes venerunt auxilio Pompeij, sed fato suo, i. inauspicato & vinci solito. h Neq; eos à Pompeianis partibus detinuit fama de Cæsare oriundo Iulia stirpe. i Fl. Syriæ desertus, accolis ad Pompeium affluentibus.

Et

Et[k] *felix, sic fama, Ninos:*[l] *ventosa*[m] *Damascus,*
Gazaque, &[n] *arbusto palmarum diues Idume.*
Et Tyros[o] *instabilis,*[p] *pretiosaque murice Sidon.*
[q]*Has ad bella rates non flexo limite ponti,*
Certior haud vllis duxit Cynosura carinis.
[r]*Phœnices primi, famæ si creditur, ausi*
Mansuram rudibus vocem signare figuris.
[s]*Nondum flumineas Memphis contexere biblos*
Nouerat: & saxu tantum, volucresque, feræque,
Sculptaque seruabant magicas animalia linguas.
Deseritur[t] *Taurique nemus,*[u] *Perseaque Tarsos,*
[x]*Coriciumque patens exesis rupibus antrum,*
[y]*Mallos, & externæ resonant naualibus*[y] *Ægæ.*
Itque Cilix[z] *iusta iam non pirata carina.*
Mouit &[a] *Eoos bellorum fama*[a] *recessus,*
Qua colitur Ganges, toto qui solus in orbe
Ostia nascenti contraria soluere Phœbo
Audet, & aduersum fluctus impellit in Eurum:
Hic[b] *vbi Pellæus post Tethyos æquora ductor*

k Vbertate, & rerum affluentia celebrata Ninos. Νῖνος πόλις ποτὲ μεγάλη καὶ εὐδαίμων. Arrian. in περίπλῳ Indiæ.
l In patenti sita, ventis exposita Syriæ vrbs.
m Vrbs Syriæ.
n Palmis nobilis Syriæ regio Iudæa.
o Quondam, insula. LXX. passuum [illegible]ari à terra distita, sed [illegible] Alexandri post iuncta continenti.
p Phœniciæ vrbs maritima purpurarũ piscatu celebris.

q Cynosura, haud certior dux vllis alibi carinis, duxit, has rates ad Dyrrhachium, recta nauigatione. Namque Helice cæteros Graios, Tyrios Cynosura per altum dirigit. Certior quam Helice, quod polo vicinior. κείνῃ καὶ Φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν. Aratus. r Cadmus cum Phœnicibus suis literarum figuras vel inuenisse vel in Græciam intulisse fertur Mela l.1 c.12. s Necdum Ægyptij norant voces figuris literarum delineatas chartis e papyro ceu iunco Nilotico dissecto signare, sed per figuras animalium ἱερογλυφικὰ γράμματα, sensus mentis, monimenta memoriæ, vaticinia. & sapientum præcepta sermonesque saxis impresserunt t Montis Asiæ, proprie ita dicitur ea pars quæ Ciliciam & Pamphyliam ab Armenia distinguit. u A Perse condita vrbs Ciliciæ. Alii à Tarso Persei, telaribus vel quod ibi vngulam ceu plantam fregerit Pegasus, vel παρὰ τὸ τερσανθῆναι, quod ea loca primum à diluuio exaruerint, dictam volunt, legendumque *Terseaque Tarsos* [sic], Cœl. Rhodig. l.4.c.11. x Portus & specus in Cilicia. de quo vide quæ Mela l.1.c.13. y Ciliciæ oppid. z Auxiliari, non prædatoria, vt olim. supra l.2.v 576. a Extremas Orientis partes accolas Gangis, qui, cum reliqui fluuij a sole auersi, ille aduersus solem orientem contendit. b Craterus ad matrem Aristopatiam scripsit, Alexandrum ad Gangem vsque peruenisse: alii Hyparim [Hypasim] itineris eius finem fuisse referunt flumini: autem vasta rate inhibitus constitit citra Oceanum Orientalem Indicum, quem itineris finem statuerat

Constitit,

Consistit & magno vinci se fassus ab orbe est.
Quaeq; [c] ferens rapidum [d] diuiso gurgite fontem
Vastus Indus aquis [e] mistum non sentit Hydaspen;
[f] Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos,
[g] Et qui tingentes croceo medicamine crinem
[h] Fluxa coloratis astringunt [h] carbasa gemmis.
[i] Quiq; suas struxere pyras, viuiq; calentes
Conscendere rogos. prô! quanta est gloria genti
Iniecisse manum fatis, vitaq; repletos,
Quod superest, donasse deis! Venere feroces
Cappadoces, duri populus nunc cultor [k] Amani,
Armeniusq; tenens voluentem saxa [l] Niphatem:
[m] Aethera tangentes siluas liquere Coatrae.
[n] Ignotum vobis Arabes venistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.
Tunc [o] furor extremos mouit Romanus [p] Olostras,
[q] Carmanosq; duces, quorum deuexus in Austrum
Aether, non totam mergi tamen aspicit Arcton.
Lucet & [r] exigua, velox ibi, nocte Bootes.

c Μέγας τι εὐθὺς ἀπὸ τῶν πηγῶν, &c. Arrian. l. 5. d Duobus ostiis in mare influentem, & quo loco diuiditur Insulam Paralen. facit. Strab. l. 15. e Adeo ex se vastus est. f Indos innuit, qui bibunt μέλι τὸ καλάμινον, τὸ λεγόμενον σάκχαρι. Arrian in περίπλῳ maris Erythraei. saccharum ex pressum è succo arundinum. *Suger canes.* g Cathaei Indiae pop. pulchritudinem omni modo adstruunt, regem ob formam eligũt. capillitia tingunt &c. Strabo. l. 15. h lineas vestes ἀσπάσια & ipsas gemmis distinctas zonis gemmaris cingunt. Strabo l. 15. i Brachmanes, Gymnosophistae, philosophi Indiae. Brachman oppidum Ptol. vel vt alij insulas Gangis incolentes. se vitae saturos in rogum à se extructum coniectos comburunt Strabo l. 15. Philostrat. 3. de Calano notum. k Montis Ciliciae. l Fl. Armeniae, m Pop. incolentes extremae Indiae lucos, *vbi aera vincere summum, &c.* Virg. Georg. 2. n Quid opus erat, inquit Ios. Scaliger, in Prolegomenis ad Manilium) illis inter Aequatorē & Tropicum Cancri degentibus, mirari sinistras vmbras, quae & ipsis ἀμφισκίοις aliquando sinistrae sunt. Sed respexit poeta Arabiam Felicem ceu Australem, Solem in Cancro, & vmbram Meridionalē quae Occidentem spectantibus in sinistram, i. Austrum versus proiicitur. quae citra Cancri trop. positis in dextram semper. Exagitat & hunc locum Iul Scal. Poet. l. 6. c. 6. Vide nostrum infra l. 9. v. 539. & Cael. Rhod. l. 1. c. 10. Rudibus simul istis in sua patria amphiscijs, translatis iam cis Tropicum, mirari licuit vmbras nunquā sinistras ire. vide & comment. Solini c. 36. o Belli Romani. p Indiae pop. Plin. l. 6. c. 20. neq; probanda lectio *Orestas* aut *Oresdas* vt sit pop. Septentrionalis. quae lectio tantam Ios. Scaligero in Prolegom. in Manilium praebuit ansam exagitandi Lucanum & se torquendi q Asiae pop. inter Persidem & Indiam vt volunt. quibus sub tropico Cancri vel vlterius positis vrsa maior non tota occidit, sed prominet aliquid de capite eius. r Exigua noctis parte lucet, occidit sc. citius, vtpote Horizonti eorum propior.

Aethio-

s Æthiopumq; solum quod non premeretur ab vlla
Signiferi regione poli, nisi poplite lapso
Vltima curuati procederet vngula Tauri.
Quaq; caput t rapido tollit cum Tigride magnus
Euphrates, u quos non diuersis fontibus edit
Persis, & incertum, tellus si misceat amnes,
Quod potius sit nomen aquis. sed sparsus in agros
Fertilis Euphrates Phariæ vice fungitur vndæ:
x At Tigrim subito tellus absorbet hiatu,
Occultosq; tegit cursus, rursusq; renatum
Fonte nouo flumen pelagi non abnegat vndis.
y Inter Cæsareas acies, diuersaq; signa
Pugnaces dubium Parthi tenuere fauorem,
Contenti fecisse duos. z tinxere sagittas
a Errantes Scythiæ populi, quos gurgite Bactros
Includit gelido, vastisq; b Hyrcania siluis.
Hinc c Lacedæmonij moto gens aspera freno
c Heniochi, sæuisq; affinis d Sarmata e Moschis,
Colchorum qua rura secat e ditissima Phasis:
Qua Crœso fatalis f Halys, g qua vertice lapsus
Rhiphæo Tanais diuersi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiæq;, & terminus idem
Europæ, media dirimens confinia terræ,

s Locus (inquit Glareanus) vix intelligibilis & in quo multi egregij viri frustra sudarint. forte Æthiopas vltra Æquinoctialem positos voluit poeta, dicereq; Æthiopia non subest vl[l]i è signis Septentrionalibus, nisi quod Taurinus pes vltra Æquinoctialē protendatur. Sed & hoc falsum. t Vnde & nomen, sagittam quippe Persæ Tigrin appellant. u Vterque fluuius oritur ex Armeniæ montibus, verum non parum distantibus, vulgo tamen creditum vnū habuisse fontem. [E]uphrates Mesopotamiam rigans vt Ægyptum Nilus, infra Seleuciam aquas suas nomen[q]; in Tigrim euomit a quo per duo ostia in sinum Persicum defertur. x Tigris antē ante Euphrate[m] exceptu[s], Taurum montem subterlapsus, mox ad lacum Thesp[i]tin in cuniculos mersus post XXV M. pass. redditus in Sinum Persicum prolabitur. y Parthi, inquit, [n]e [a]lte[r]i [vtr]i auxilia, gratulari sibi bellum hoc ciuile Romanis à se obiectū, vt qui, Crasso sublato, Pompeium & Cæsar[e]m inter se commiserint. vt l. I. v. 99. Pompeianas tamen partes secutos, referr[t] [Iu]st[i]n. l 47. z Veneno toxico. a Nomades, [ἁ]μαξόβιοι, Bactriani. pop. Scythiæ vt Bactrus, fl. Scythiæ b Regio Asiæ sil[u]is nobilis. c Equites f[er]ti ad Caucasum ab Amphyto & T[e]l[e]chio Lac[edæm]oniis Castoris & Pollucis ἡνιόχοις orti. d *Russes & Tartars*. vulgo. e Pop. [H]yrcanum mare, circa fontes Phasidis fl. Colchorum ditiss. propter vellus aureum. f Fl. Lydos a Medis dirimens Crœso fatalis ex oraculi amphibologia. [Κροῖσ]ος *ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύ[σει]*. Herod. l. I. g Qua Tanais è montibus Rhiphæis ortus Europam ab Asia disterminat.

Nunc hunc, nunc illum, h qua flectitur, ampliat orbem.
i Quaq; fretum torrens Mæotidos egerit vndas
Pontus, & Herculeis aufertur gloria metis,
Oceanumq; negat solas admittere Gades.
Hinc & k Essedoniæ gentes, auroq; ligatas
Substringens Arimaspe comas: hinc fortis l Arius,
m Longaq; Sarmatici soluens ieiunia belli
Massagetes quo fugit equo, volucresq; l Geloni.
n Non, cum o Memnonijs deducens agmina regnis
Cyrus, & p effusis numerato milite telis
Descendit q Perses; r fratrisq; vltor amoris
Æquora cum tantis percussit classibus, vnum
Tot reges habuere s ducem, coiere nec vnquam
Tam variæ cultu gentes, tam dissona vulgi
Ora. t tot immensæ comites missura ruinæ
Exciuit populos, & dignas funere Magni
Exequias Fortuna dedit. u non corniger Ammon
Mittere x Marmaricas cessauit in arma cateruas:
y Quicquid ab occiduis Libye patet arida Mauris,
Vsq; Parætonias Eoa ad litora Syrtes.
z Acciperet felix ne non semel omnia Cæsar,

h Orbis illam partem, quam flexu declinat, ampliorem reddit. i Qua Bosphorus Cimmerius emittit vndas Mæotidis paludis in Euxinū mare, hinc bosphorus Thracius in Propontidē, inde Hellespontus in Ægæum. Ita non sibi solis maris Mediterranei gloriam vendicent columnæ Herculis ad fretum Gaditanum, per quas immittitur Oceanus Occidentalis. Plin. l.3. proem. Solin. c.28. Mela. l.1. cap.5. k Scythiæ gentes, & in his, gens vnocula Arimaspi, accolæ fluuij cognominis auri fluidi, & ipsi comas auro in nodum colligati. vt qui aurum ex arenis colligant. p Asiæ Scythicæ pop. m Scythiæ pop. qui sitim famemq; leuant epoto equorum sanguine de iis Claudianus: *Et qui cornipedis in pocula vulnerat audax Massagetes.* de his Virg. *Et lac concretum cum sanguine potat equino.* Georg. 3. n Amplificat poeta auxiliares copias Pompeij ex collatione exercituū Cyri, Xerxis, & Agamemnonis, sed hyperbolice. o Persicis & Susianis ab oriente, vnde & Memnon Tithoni & Auroræ filius venit olim auxilio Priami. Alij leg. *Maonijs.* p Singulis singulas mittere iussis sagittas exercitum numerauit. Herod. 7. q Xerxes rex Persiæ. r Agamemnon vlturus fratris Menelai vxorem à Paride raptam. s Imperatorem, regem regum Agamemnona. t Vt Priamo. Troiam rogum, ita Pompeio victas ab illo gentes Fortuna dedit exequias & cædis socios. u Neq; Africa cessauit auxilia mittere in cuius regione Cyrenaica deserta & arenosa Ioui Ammoni sub specie arietis culto templum consecrauit Liber pater infra l.9. v.511. & lib.1. v.56. x Marmarica Africæ regio est Ægyptum versus. h. *Barcha.* Al. leg. *Marmaridas.* y Omnes gentes à Mauritania, quæ vltima pars est Africæ ad occasum vsq; ad Paratonium portum prope Syrtes, ortum versus. z Ne Cæsari opus esset singulas gentes persequi, contulit huc omnes vndiq; Fortuna, vt vna acie Pharsalica orbem totum subigeret Cæsar.

Vincendum pariter Pharsalia præstitit orbem.
[a] *Ille vbi deseruit trepidantis mœnia Romæ,*
Agmine nubiferam rapto superevolat Alpem:
Cumq; alij famæ populi terrore pauerent,
[b] *Phocais in dubijs ausa est seruare iuuentus*
Non [c] *Graia leuitate fidem,* [d] *signataq; iura,*
[e] *Et causas non fata sequi. tamen ante furorem*
Indomitum, duramq; [f] *viri d flectere mentem*
Pacifico sermone parant, hostemq; propinquum
Orant [g] *Cecropiæ prælata fronde Mineruæ.*
[h] *Semper* [i] *in externis populo communia vestro*
Massiliam bellis testatur fata tulisse,
Comprensa est Latijs quæcunq; annalibus ætas.
Et nunc, [k] *ignoto si quos petis orbe triumphos,*
Accipe deuotas externa in prœlia dextras.
At si funestas acies, si dira paratis
Prælia discordes, lacrymas ciuilibus armis
Secretumq; damus. [l] *tractentur vulnera nulla*
Sacra manu. [m] *si cœlicolis furor arma dedisset,*

a Cæsar ab vrbe profectus in vlteriorē Galliam, cognouit Domitium nuper à se captū Corfinij & dimissum aduenisse Massiliā. cuius vrbis ciues Pompeio fauēres, portas Cæsari venienti occluserunt. Cæsar xv. primos Massiliensium euocatos mouet, ne, dum vnius hominis voluntati obtemperare velint, illi soli ex omnibus Italiæ ciuitatib. bellum sibi accersant. ita monitos ad suos dimittit. hos ad Cæsarem cum responso à suis ciuibus reducit poeta, *Misera* (inquit Florus) *Massilia, quæ dum cupit pacem, belli metu in bellum incidit.* b Massilienses. Phocæenses quippe Ioniæ quæ est in Asia, ab Harpago Cyri præfecto pulsi, in Galliam venere Narbonensem, vbi Massiliam condiderunt. c Græcū genus leuis fidei olim habitū. πιστὸν Ἑλλὰς οἶδεν οὐδέν. Eurip. in Iphig. d Sancita olim cum pop. R. fœdera. e Æquitatem non fortunam seq. f Cæsaris g Gestantes manu & prætendentes frondem oleaginam pacis signum. Pallas vero præses Athenarum Cecropi quondam regnatarum, oleæ perhibetur inuentrix. *Centum oratores augusta ad mœnia regis Ire iubent, ramis velatos Palladis omnes.* Virg Æn 7. h Legati fide sua modeste & constanter exposita, dissuadent bellum ciuile, sibi vt liceat extra partes esse petunt: non esse sui iudicij discernere vtra causa sit iustior: sed quiduis potius pati se esse paratos quam armatum Cæsarem admittere. i Annales vestri sunt testes satis locupletes fidei nostræ semper vobis præstitæ aduersus exteros hostes quam & nunc promptam habes si externa paras bella. k si ciuilia, libet certe misereri eorum sortem qui arma capessunt, perfugium vobis, supplicibus atq; ijs qui in partibus esse nolunt daturis. l Absit, vt manus nostræ imbuantur sanguine eorum, quibus cum sacra nobis intercedunt iura. m Neq; nobis causas vestras expendere aut ad partes ire magis fas est quam hominibus hoc idem facere liceret, si Dij inter se dissentirent, aut ijs arma, vt olim, Gigantes Terræ filij inferrent.

Aut ſi terrigenæ tentarent aſtra gigantes;
Non tamen auderet [n]*pietas humana vel armis*
Vel votis prodeſſe Ioui: fortisq; deorum
Ignarum mortale genus, [o]*per fulmina tantum*
Sciret adhuc cœlo ſolum regnare Tonantem.
Adde quod innumeræ concurrunt vndiq; gentes,
[p]*Nec ſic horret iners ſcelerum contagia mundus,*
Vt gladijs egeant ciuilia bella coactis.
[q]*Sit mens iſta quidem cunctis, vt veſtra recuſent*
Fata, nec hæc alius committat prœlia miles.
[r]*Cui non conſpecto languebit dextra parente?*
Telaq; diuerſi prohibebunt ſpargere fratres.
[s]*Finis adeſt rerum ſi non committis illis*
Arma, quibus fas eſt. [t]*nobis hæc ſumma precandi,*
Terribiles aquilas, infeſtaq; ſigna relinquas
Vrbe procul, noſtrisq; velis te credere muris,
Excludiq; ſinas admiſſo Cæſare bellum.
[u]*Sit locus exceptus ſceleri Magnoq; tibiq;*
Tutus, vt inuictæ fatum ſi conſulat Vrbi,
Fœdera ſi placeant, ſit quo veniatis inermes.
[x]*Vel, cum tanta vocent diſcrimina Martis Iberi,*
Quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum,
Nec momenta ſumus: nunquam felicibus armis
Vſa manus patriæ primis à ſedibus exul,

n Homines pij. o *Cœlo tonantem crederet Iouem.* Horat. od. 5 l. 3. p Non vtique opus erit populis coactis ad partes in bello hoc ciuili: ſatis paſſim reperietis hominum ſceleratorum qui arma ſumant. q Atque vtinam omnibus ſocijs alijſque gentib. eadem mens quæ nobis, neq; ſe bello huic fatali immiſcerēt alij quā ciues Romani. r Quis enim mente tam effera eſt, cuius dextræ nō languorem immo ſtuporē incutiat, cōpeſcatq; à telis mittendis, conſpectus à diuerſa parte pater aut frater?

ſ Statim videbitis exitum belli huius, niſi contra vos ipſos armaueritis externos, quibus iam olim inſedit odium veſtri, cauſa & voluntas vos vlciſcendi. *Grotius*, qui putant ſibi licere bellum gerere ciuile, ſine quibus neceſſario bellum ciuile interibit. t Nos ſummopere à te petimus, vt ſignis infeſtis animoque hoſtili excluſis vrbem noſtram amicus ingrediaris. u Liceat modo noſtræ ciuitati eſſe à partibus liberæ, ciuili bello exemptæ, & loco medio, quo in colloquium & fœdera, ſi dijs ita viſum eſt, conueniatis inermes tu & Pompeius. x Aut properanti ad Hiſpanum bellum in quo cardo rerum vertitur, quæ tandem cauſa diuertendi ad nos; populum, neque vllius momenti aut ponderis ad ſummam victoriæ, neq; felicis vnquam ſucceſſus in bello, vtpote paruum, patria profugum, aliena in ora confidentem, fidei quam belli dextra potentiorem, clariorem?

Et post tralatas ex[x] *ste* [y] *Phocidos arces,*
Mœnibus exiguis alieno in litore tuti,
Illustrat quos sola fides. si claudere muros
Obsidione paras & vi pe frangere portas,
[z]*Excepisse faces tectis & tela parati*
Vndarum raptos auersis fontibus haustus
Quærere & effossam sitientes lambere terram.
Et desit si larga Ceres, tunc horrida cerni,
Fœdaq; contingi maculato carpere morsu.
[a]*Nec pauet hic populus pro libertate subire,*
Obsessum Pœno gessit quod Marte Saguntum.
Pectoribus rapti matrum frustraq; trahentes
Vbera sicca fame medios mittentur in ignes:
Vxor & à caro pos. et sibi fata marito.
Vulnera[b] *miscebunt fratres, bellumq; coacti*
Hoc potius ciuile gerent. Sic[c] *Graia iuuentus*
Finierat: cùm turbato iam prodita vultu
Ira[d] *ducis, tandem testata est voce dolorem.*
Vana mouet Graios nostri fiducia[e] *cursus.*
Quamuis[f] *Hesperium mundi properemus ad axem,*
Massiliam delere vacat.[g] *gaudete cohortes:*
[g] *Obuia præbentur fatorum munere bella.*
Ventus vt amittit vires, nisi robora densæ
Occurrant siluæ, spatio diffusus inani:
Vtq; perit magnus[h] *nullis obstantibus ignis,*
Sic hostes mihi deesse nocet:[i] *damnumq; putamus*
Armorum, nisi, qui vinci potuere,[k] *rebellent.*

y Videtur poeta eos secutus qui Massiliam conditam volunt à Phocensibus Græciæ: cum tamen Massiliæ conditores è Phocæa vrbe Ioniæ in Asia expulsi ab Harpago Cyri præfecto in Galliam concesserint. Iust. l. 43. Strabo. l. 4.

z Tum ad vrbis defensionẽ, tum ad extrema omnia perferenda sumus parati, si auertatis flumina, aquam è puteis hibere; si deficiat frumentũ, alia, quæ visu horrida, contacta fœda sunt, edere parati.

a Neq; dubitamus tolerare quæcunque Saguntini pop. Hispaniæ tulere ab Hannibale obsessi. Liu. l. 21. Iuuen. s. 15. Val. Max. l. 6. cap 6. Qui cum vim Punicam vlterius nequirent arcere. aurum. argentum, preciosa quæque, liberos coniugesq; a se cæsos, se denique in ignem in foro extructum præcipitauere. b Mutua [illegible] cæde, potius quam se inmisceant Rom. bello ciuili. c Massiliensium legati. supra v. 340. d Cæsaris. e Expeditionis in Hispaniam supra v. 366. f Occiduam mundi plagam, in qua Hispania, *impropriè*, cum axes, duo sint tantum, Arct. & Antarcticus. g Expetiistis prælia vobis dari & vrbes rapiendas. ecce vobis fato oblata quæ poscitis. h Nulla materia obstante. i Supra l. 2. v. 440. k Nobis bello resistant.

l Sed si solus eam dimißis degener armis,
Tunc mihi tecta patent. iam non excludere tantum,
Inclusisse volunt. m at enim contagia belli
Dira fugant, dabitis pœnas pro pace petita;
Et nihil esse meo discetis tutius æuo,
n Quam duce me bellum. o Sic postquam fatus, ad vrbem
Haud trepidam conuertit iter: tum mœnia clausa
Conspicit; & densa iuuenum p vallata corona.
Haud procul à muris q tumulus surgentis in altum
Telluris, paruum diffuso vertice campum
Explicat: r hæc patiens longo munimine cingi
Visa duci rupes, tutisq; aptißima castris.
s Proxima pars vrbis celsam consurgit in arcem
Par tumulo, mediisq; sedent conuallibus arua.
Tunc res immenso placuit t statura labore,
u Aggere diuersos vasto committere colles.
x Sed prius vt totam, qua terra cingitur, vrbem
Clauderet, à summis perduxit ad æquora castris
Longum Cæsar opus, fontesq; & pabula campi
Amplexus fossa, densas tollentia pinnas
Cespitibus, crudaq; extruxit brachia terra.
y Iam satis hoc Graiæ memorandum contigit vrbi,
Æternumq; decus, quod non impulsa, nec ipso
Strata metu, tenuit flagrantis in omnia belli
Præcipitem cursum: z raptisq; à Cæsare cunctis,

l Cum indignatione stomachatur id, quod legati obtulerant, modo v. 329. atq; inuertit. velle Massilienses ipsum ab exercitu semotum exceptum prodere.
m At vero nolunt bello ciuili pollui; pacē sc. exoptantes. *Ironice & indignanter.*
n Quam meas partes & signa sequi.
o Quibus iniuriis permotus Cæsar, legiones tres Massiliam adducit: turres vineasq; ad oppugnationem vrbis agere naues longas 18. facere Arelate instituit. his D. Brutum præfecit, &c. 1. com. ciu. bell.
p Circundata ad defensionem vrbis.
q Montis cacumen in planitiem modicam extendit. r Hic tumulus, cum posset vallo circundari, visus est locus castris aptissimus. s Tumuli editioris altitudinem æquabat arx vrbis, colli huic opposita, quibus intermedia iacebat vallis. t Constatura. u Aggere coniungere vrbis & castrorum colles. x Massilia tribus partibus mari alluitur, quartam partem, qua oppugnatu difficilior visa est propter loci naturam & arcem, Cæsar interclusit ducto à suis castris in edito colle positis ad mare vtrinq; aggere è cespitibus instar muri pinnato & turribus distincto atque fossa hac ratione oppidanos frumentatione & pabulatione prohibuit. y Gratulatur vrbi poeta vbiq; Pompeianus, fidei, constantiæ, fortitudinis gloriam. z Statim vel se dedentibus vel occupatis & impulsis à Cæsare cæteris vrbibus.

Vinci-

Vincitur vna [a] *mora.* [b] *quantum est quod fata tenentur?*
Quodq; virum toti properans imponere mundo
Hos perdit Fortuna dies! [c] *tunc omnia late*
Procumbunt nemora, & spoliantur robore siluæ:
Vt, cum terra leuis mediam virgultaq; molem
Suspendant, structa laterum compage ligatam
Arctet humum, pressus ne cedat turribus agger.
Lucus erat longo [d] *nunquam violatus ab æuo,*
Obscurum cingens connexis aera ramis,
Et gelidas alte summotis [e] *solibus vmbras.*
[f] *Hunc non ruricolæ Panes, nemorumq; potentes*
Syluani Nymphæq; tenent, sed [g] *barbara ritu*
Sacra deum, structæ sacris feralibus aræ;
Omnis & humanis lustrata cruoribus arbos.
[h] *Siqua fidem meruit Superos mirata vetustas,*
Illis & volucres metuunt insistere ramis,
Et lustris recubare feræ: nec ventus in illas
Incubuit siluas, excussaq; nubibus atris,
Fulgura: [i] *non vllis frondem præbentibus auris,*
Arboribus suus horror inest. tum plurima nigris
Fontibus vnda cadit, simulacraq; mœsta deorum
Arte carent, cæsisq; extant [k] *informia truncis.*
Ipse [l] *situs, putriq; facit iam robore pallor*
Attonitos: non vulgatis sacrata figuris
Numina sic metuunt: tantum terroribus addit,

a Diuturna obsidione.
b Non vtique parū erat, quod vna hæc ciuitas retardarit præcipitem impetum & successus fatales Cæsaris, in cujus tamen potestatem & ipsa postmodo cum totius mundi imperio necessario sit cessura.
c Cæduntur passim syluę, ad turres extruendas, vineas, aliasq; machinas: nec non ad firmandos continendosq;, lignorum strue & interiectis trabibus aggeres, ne subsideret ac diffueret leuis per se terra turrium superstructarū mole grauata.
d Inciduus
e Radiis solaribus.
f Non Dii agrestes noti. & numina rustica quæ alias colunt syluas, Panes, Fauni, Satyri, Syluani, Nymphæ, Dryades, &c. g Effera. Scythicæ Dianæ æmula immolatis hostiis humanis, vt l. 1. v. 445. h Et si qua fide digna sit religiosa antiquitas, declinant aues illum lucum, feræ, venti, fulgura. i Fronde (inquiunt interpretes) caret lucus propter opacitatem ramorum solis radios non admittentium. Micyllus κατ' ἐπαλλαγὴν exponit. frondib. nullas auras præbentibus. Bersmanus vice τοῦ *præbentibus* legendū *prædantibus* coniicit ex glossemate adiecto, *rapientibus*. H. Grotius agnoscit lectionem *ferientibus*. quam ego probauerim, hac mente & dispositione. Nullis auris frondem mouentibus ex se horrent arbores. k Squalida, inculta, rudia, hinc mœrorem inducentia, cum veneratione quadam. l Lanugo qua obducuntur simulachra eaq; insolitis formis expressa.

[m] *Quos timeant non nosse deos. iam fama ferebat*
Sæpe cauas motu terræ mugire cauernas,
Et procumbentes iterum [n] *consurgere taxos,*
Et [o] *non ardentis fulgere incendia siluæ,*
Roboraq; amplexos circunfluxisse dracones.
[p]*Non illum cultu populi propiore frequentant,*
Sed cessere deis. [q] *medio cum Phœbus in axe est,*
Aut cœlum nox atra tenet, pauet ipse sacerdos
Accessus dominumq; timet deprendere luci.
Hanc iubet immisso siluam procumbere ferro:
Nam vicina operi, belloq; intacta priori
Inter [r] *nudatos stabat densissima montes.*
Sed fortes tremuere [s] *manus, motiq;* [t] *verenda*
Maiestate loci, si robora sacra ferirent,
[u] *In sua credebant redituras membra secures.*
Implicitas magno Cæsar terrore cohortes
Vt vidit, primus raptam librare bipennem
Ausus, & aeriam ferro proscindere quercum,
Effatur [x] *merso violata in robora ferro:*
Iam ne [y] *quis vestrum dubitet subuertere siluam,*
Credite me fecisse nefas. Tunc paruit omnis
Impiryis non sublato secura pauore
Turba, sed [z] *expensa Superorum, & Cæsaris ira.*
Procumbunt orni, nodosa impellitur ilex,
[a] *Siluaq; Dodones, &* [b] *fluctibus aptior alnus,*
Et [c] *non plebeios luctus testata cupressus,*
Tunc primum [d] *posuere comas, & fronde carentes*

m Teutatē, Hesum, Taranim. l.1. v. 445. deos ignotos & superstitiose cultos. *Primus in orbe Deos fecit timor.*
n Erigi, *vel*, renasci. funesta enim arbor, vt & cupressus, quæ succisa nō regerminat.
o Flammis, velut fatuis & lambentibus corripi arbores neq; tamen absumi, draconibus implicari.
p Tanquam sacrosanctum, diis solis incolendum permittunt.
q Ne in Deum luci præsidem & tutelarem incidat, tanquā δαιμόνιον μεσημβρινὸν, aut Empusam meridianam, media die aut noctu nemora lustrantem, horret adire ipse sacerdos.

r Syluis spoliatos superiori bello Gallico. s Militum. t Veneranda luci religione. u Quod Lycurgo Threicio regi quondam, vites, in odium Bacchi & suorum temulentiæ tædium, incidenti. x Immisso, impacto. y Ne qua vos loci religio moretur, mihi vani numinis profanatio imputetur, cuius violati iras subeat caput hoc meum. z Cæsaris plus quam deorum iram verita. a Quercus Dodonæo Ioui sacræ l.6 v.427. Dodona autem sylua in Epiro est, quercu, vel, vt Herodotus vult, fago fatidica celebris. b Nauigiis apta. c Diuitum & nobilium funeribus, propter raritatem arboris Ios. Scal. rogis & luctibus dicata. vt quæ excisa non repullulet. *Neq; harum quas colis arborum Te, præter inuisas cupressos Vlla breuem dominum sequetur.* Horat. od. 14. l. 2. Plin. l. 16. c. 33. Diti sacra. d Excisæ sunt.

Admisere

Admisere[e] diem: [f] propulsaq; robore denso
Sustinuit se sylua cadens gemuere videntes
Gallorum populi: muris sed clausa iuuentus
[g] Exultat. quis enim læsos impune putaret
Esse deos? [h] seruat multos Fortuna nocentes:
Et tantum miseris irasci numina possunt.
[i] Vtq; satis cæsum nemoris, quæsita per agros
Plaustra ferunt: curuoq; soli cessantis aratro
Agricolæ raptis annum fleuere iuuencis.
[k] Dux tamen impatiens hæsuri ad mœnia Martis
Versus ad Hispanas acies, extremaq; mundi,
Iussit bella geri. [l] stellatis axibus agger
Erigitur, [m] geminasq; æquantes mœnia turres
Accipit: hæ nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum causa repsere latenti.
[n] Cum tantum nutaret onus, telluris inanes
Concussisse sinus quærentem erumpere ventum
Credidit, & muros mirata est stare iuuentus.
[o] Illinc tela cadunt excelsas vrbis in arces.
Sed [p] maior Graio Romana in corpora ferro
Vis inerat. neque enim solis excussa lacertis

e Lucem, solem.
f Arboribus inter se stipatis & spissis non erat spacium excisis decidendi.
g Deos sperans violati luci vltores.
h *Multi committunt eadem diuerso crimina fato. Ille crucem precium sceleris tulit, hic diadema.* Iuuen. sat. 13. v. 104.
i Plaustra cum iumentis exiguntur ad syluas succisas in castra & ad opera conuehendas. quorum desiderio interit labor anni tempestiuus agricolis.
k Præmiserat Cæsar C. Fabium legatum cum legionibus tribus in Hispaniam, eiecturum præsidium Afranij legati Pompej qui Pyrenæos saltus occupauerat, reliquis legionibus, quæ longius hyemabant, subsequi iussis, ipse nauibus effectis & intra dies 30. armatis D. Brutum præfecit, C. Trebonium legatum ad oppugnationem Massiliæ reliquit, deinde cum equitibus 900. quos sibi præsidio reliquerat, in Fabij castra peruenit. l Lignis ne transuersariis infectis compactisq; ad continendum aggerem, atque adeo ab vtraq; parte distinctis & stellarum more apparentibus? an rotis, quarum radij modiolo ducti stellas scintillantes imitantur? an asseribus, quibus præfixæ erant cuspides? m Aggerq; accepit, &c. i. super aggerem constituuntur turres duæ ambulatoriæ seu reptiles, quæ trochleis, rotis, funibus ac neruis intus actæ procederent Comment. 2 bel ciu. vide & Vegetium l.3. c.2. n Quas moles cum viderent Massilienses nutando procedere, credebant id terræ motu, cuius causa est ventus in cauernis terræ luctans & exitum quærens factum, muris proinde suis timebant. o Ex iis turribus. p Tantus in oppido omnium rerum ad bellum apparatus, tantaq; multitudo tormentorum, vt eorum vim nullæ contextæ viminibus vineæ sustinere potuerint. Comment. bell. ciuil. 2.

Lancea, sed [q] tenso ballista turbine rapta,
Haud, vnum contenta latus transire, quiescit:
Sed pandens perq; arma viam, perq; ossa, relicta
Morte fugit: superest telo post vulnera cursus.
[r] *At saxum quoties ingenti ponderis ictu*
Excutitur, qualis rupes, quam vertice montis
Abscidit impulsu ventorum adiuta vetustas,
Frangit cuncta ruens: nec tantum corpora pressa
Exanimat: totos cum sanguine dißipat artus.
Vt tamen hostiles densa [s] testudine muros
Tecta [t] subit virtus, armisq; innexa priores
Arma ferunt, galeamq; extensus protegit vmbo,
[u] *Quæ prius ex longo nocuerunt missa [x] recussu,*
Iam post terga cadunt: nec Graijs flectere iactum,
Aut facilis labor est longinqua ad tela parati
Tormenti mutare modum: sed pondere solo
Contenti, [y] nudis euoluunt saxa lacertis.
[z] *Dum fuit armorum series, vt grandine tecta*
Innocua percussa sonant, sic omnia tela
Respuit: at postquam virtus incensa [a] virorum
[b] *Perpetuam rupit defesso milite cratem,*
[c] *Singula continuis cesserunt ictibus arma.*
Tunc adoperta leui procedit [d] vinea terra,

q Sagittas balistis emissas neque ossium neq; armorum vis moratur, quo minus transfixo quem destinarant, etiam vlterius euolent Balistę vt & aliarum machinarum formam vide apud Am. Marcellinum l. 23. r Saxa vero balistis emissa, non minori vi quam rupes vetustate exesa & venti procella abrupta, corpora comminuit. *Obtritū perit omne cadāuer More animæ.* Iuuen. sat. 3. s Testudo proprie erat tabulatum ex trabibus factum, coriis ac ciliciis contextum aduersus tela & incendium, sub qua milites latentes, via turribus muniebant aut vineis, solum æquabant, ac muros tentabant. Comm. 2. ciu. bel. & Vitruuius l. 10. Subita autem testudo, quæ & hic innuitur, erat series scutorum supra capita sublatorum continuata in morem squamatum, qua protecti milites sagittas, saxa telaque alia declinabant. t Milites fortes subeunt. u Cum iam intra balistarum destinatum iactum se recepissent Romani testudine tecti, neque expeditum esset Massiliensibus torquere balistas vt cominus ferirent, saxa ingentis ponderis euoluebant è muris in Romanos. x Legitur & *recessu*. y Nulla machina vsis. z Quandiu testudo illa sibi constitit, coniuncta inuicem scutorum serie non plus Romanis nocuere deiecta à Massiliensibus saxa, quam tectis grando. a Massiliensium. b Fregit testudinem, defessis militibus Roman. c Diuisa singulorum scuta cessere runt ictibus. d Vinea est machina tabularis cratibusq; constrata, crudis deinde coriis & centonibus vdis tecta, sub qua obsidentes tuti murorum fundamenta subruebant.

Sub

Sub cuius [c] *pluteis, & tecta fronte latentes*
Moliri nunc ima parant, & vertere ferro
Mœnia: nunc [f] *aries suspenso fortior ictu*
Incussus densi compagem soluere muri
Tentat, & impositis vnum subducere saxis.
[g] *Sed* [h] *super & flammis, & magnæ fragmine molis,*
Et sudibus crebris, & adusti roboris ictu
Percussæ cedunt [i] *crates, frustraq́ labore*
Exhausto fessus repetit tentoria miles.
Summa fuit Graiis starent vt mœnia voti.
[k] *Vltro acies inferre parant:* [l] *armisq́ coruscas*
Nocturni texere faces: audaxq́ iuuentus
Erupit: non hasta viris, non letifer arcus,
Telum flamma fuit rapiensq́ incendia ventus.
Per Romana tulit celeri [m] *munimina cursu.*
Nec, quamuis viridi luctetur robore, lentas
Ignis agit vires: [n] *teda sed raptus ab omni*
Consequitur nigri spatiosa volumina fumi:
Nec solum siluas: sed saxa ingentia soluit,
Et crudæ putri fluxerunt puluere cautes.
[o] *Procubuit, maiorq́ iacens apparuit agger.*

e Plutei hic significant tabulas & asseres quibus armata est vineæ frons. Alias pluteus & ipse est machina vineæ haud dissimilis. de quo vide Vegetium l. 4.
f Aries erat trabs ingens, adunco præmunita ferro, transuersis asseribus intra testudinē plerunq; suspensa & librata, quæ à multitudine retroacta ad maiorē impetum, emissa deinde propellebatur ad extrahendos lapides, quassandosq labefactandosq; muros. vide Marcellin. l. 23. & Ioseph. in bello Iud.

g Romanos saxis, sudibus, facibusque submotos ab operibus & in castra compulsos, mox ipsa opera noctu incensa refert noster. sed poeta, sed Pompeianus. vide autem comment. 2. belli ciu. Musculo iam labefactatæ turris pars concidit. inermes cum infulis sese porta proripiunt Massilienses, &c. supplices orant vt Cæsaris aduentus expectetur. Trebonius, quia Cæsar magnopere mandauerat ne per vim oppidum expugnari pateretur, induciatum quoddam genus misericordia motus fecit. Massilienses vero sine fide occasionem fraudis nacti languentibus Romanis atq; ocio deditis, meridiano tempore ignem operibus inferunt, qui secundo magnoque vento illatus aggerem, pluteos, testudinem, turres, tormentaq; prius absumebat, quam quemadmodum accidisset animaduerti posset. h Desuper, è muris. i Vinea & testudo cratibus tectæ. k Eruptiones crebræ, maxime Albicorum, factæ. l Operiebant ignes scutis, ne aduerterent Romani. m Opera Rom. turrim, pluteos, &c. n Omnia in fumum & flammam abeunt, neq; ligna tantum aggeris & operum, sed & ipsa saxa in puluerē soluta defluunt. o Agger combustis, quæ continebant eum trabibus, diffluebat.

Spes victis telluris abit, q placuitq; profundo
Fortunam tentare mari. r *non robore picto*
Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
Sed rudis, & qualis procumbit montibus arbor,
Conseritur stabilis naualibus area bellis.
Et iam s *turrigeram Bruti comitata* t *carinam*
t *Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite classis,*
Stœchados arua tenens. u *nec non & Graia iuuentus*
Omne suum fatis voluit committere robur:
Grandæuosq; senes mistis armauit ephebis.
x *Accepit non sola viros, quæ stabat in vndis*
Classis; & emeritas repetiuit naualibus alnos.
Vt matutinos spargens super æquora Phœbus
y *Fregit aquis radios, & liber nubibus æther,*
Et z *posito Borea pacemq; tenentibus Austris,*
a *Seruatum bello iacuit mare, mouit ab omni*
Quisq; suam statione ratem, paribusq; lacertis
Cæsaris hinc pubes hinc b *Graio remige classis*
Tollitur. c *impulsæ tonsis tremuere carinæ,*
Crebraq; sublimes conuellunt verbera puppes.
* *Cornua Romanæ classis, validæq; triremes.*
d *Quasq; quater surgens extructi remigis ordo*
Commouet, e *& plures quæ mergunt æquore pinus,*
f *Multiplices cinxere rates.* * *hoc robur aperto*

p Romanis, vt vult poeta. q Bis quidem pugna certatũ est nauali. in superiore Brutus fuit superior. r Non ornabantur, non fulgebant naues tutelare numen in puppi pictum gerẽtes compingebantur tantũ rudi & subitaneo modo, vt esset vnde milites pugnarent infra v. 556. s Nauem Bruti prætoriam. infra v. 553. t Naues longæ 12. quas Arelate fieri iusserat Cæsar, flumine Rhodani secũdo deductæ in mare, stationes ad insulã Stœchada habebãt. Stœchades autem tres sunt insulæ ab ora Ligurum ad Massiliam vsque dispersæ, ab ordine d ἐκ στοῖχος. u Massilienses voluerunt omnes vires naualis pugnæ euentui cõmittere. antea quidem pugna nauali certatum fuerat. sed leuiter. iam L. Nasidius à Pompeio cum 16. nauibus missus Domitium Massiliensesq; hortatus est, vt rursus cum Bruti classe additis suis auxiliis, confligerent. x Neq; armant instruuntq; classem tantum quam in mare deductam habuerant, sed & veteres ex naualibus productas refecerunt, &c. Com. 2. de bello ciu. y Reflexu. *Iamque rubescebat radiis mare, & æthere ab alto Aurora in roseis fulgebat lutea bigis.* z Quieto *Quum venti posuere, &c.* Virg. 7. Æn. quem locum sibi imitandum proposuit hic noster. a Compositum, pacatum, quasi prælio accommodatum. b Massiliensi. vt ad v. 301. supra. c *Et in lento luctantur marmore tonsæ* i. remi. Virg. 7. Æn. * Romana classis promouebatur in formã semilunæ, diductis in cornua vtrinq; nauibus validioribus, reiectis in mediũ agmen liburnis & ratibus leuioribus. d Et quadriremes. e Et naues quæ pluribus remis aguntur quinqueremes. f Varij generis rates, biremes, triremes.

Oppositum pelago.lunata fronte recedunt,
[g]Ordine contentæ gemino creuisse liburnæ.
Celsior at cunctis Bruti Prætoria puppis
[h]Verberibus senis agitur,[i]molemq́ profundo
Inuehit,& summis longe petit æquora remis.
Vt tantum medij fuerat maris,[k] vtraq́ classis
Quod semel excussis posset transcurrere tonsis,
Innumeræ vasto miscentur in æthere voces:
Remorumq́ sonus [l] premitur clamore:nec vllæ
Audiri potuere tubæ.tum cærula verrunt,
Atq́ [m] in transtra cadunt, & remis pectora pulsant.
Vt primum rostris crepuerunt obuia rostra:
[n]In puppim rediere rates,emissaq́ tela
[o]Aera texerunt,vacuumq́ cadentia pontum.
[p]Et iam diductis extendunt cornua proris,
Diuersæq́ rates laxata classe receptæ.
[q]Vt,quoties æstus Zephyris,Eurisq́ repugnat,
Huc abeunt fluctus,illuc mare:sic vbi puppes
Sulcato varios duxerunt gurgite tractus,
Quod tulit illa ratis remis,hæc reppulit æquor.
[r]Sed Graiis habiles,pugnamq́ lacessere pinus
Et tentare fugam , nec longo frangere gyro
Cursum,nec tarde flectenti cedere clauo.
At Romana ratis [s]stabilem præbere carinam
Certior,& terræ similem bellantibus vsum.

g Biremes Liburnæ celeres, à Liburnis pop.Dalmatiæ, quibus in vsu erant dictæ.
h Sex remigũ ordinibus. hexeris.
i Se , ingentis magnitudinis nauem & longius in mare remos vtrinq; protendentem.
k Quantum vno vtrinq; remorum ictu possent committi.
l Non auditur pręclamore sese hortantium & concurrentium.
m Remis insurgunt, deinde in transtra cadunt diductis ad pectora remis. ἀντήρεις.
n Naues rostris arietantes, congressus impetu repulsæ, dissiluere in puppim *r.in asterne* o Hyperbolice. p Et iam vtraq; ex parte diuertuntur proræ, extenduntur cornua,classis ordines laxantur,vt naues hostiles suscipiant q Remis hinc inde impelluntur maris fluctus in diuersas partes,non secus atq; vbi venti,in contrarium quam ab æstu maris aguntur,vndas rapiunt vt l.2.v 455. r Massilienses & celeritate nauium & scientia gubernatorum confisi nostros eludebant, producta longius acie circumuenire nostros,aut pluribus nauibus adoriri singulas,&c. Nostri minus exercitatis remigibus minusque peritis gubernatoribus vtebãtur, tum etiam grauitate & tarditate nauium,vt quæ subito ex humida materia factæ fuerint impediebantur,&c.com.1.ciu.bell. s Vt supra v.513. stabilem aream naualibus bellis stationem firmam,& pugnæ statariæ pedestri pene similem.

Tunc in [t] signifera residenti puppe magiſtro
Brutus ait, [u] paterisne acies errare profundo?
Artibus & certas pelagi? iam conſere bellum:
Phocaicis medias roſtris oppone carinas.
Paruit, [x] obliquas & præbuit hoſtibus [x] alnos.
Tunc quæcunq; ratis tentauit robora Bruti,
Ictu victa ſuo, [y] percuſſa capta cohæſit.
Aſt [z] alias manicæq; ligant, tereteſq; catenæ,
Seque tenent [a] remis: [b] tecto ſtetit æquore bellum.
Iam non excuſſis torquentur tela lacertis.
[c] Nec longinqua cadunt iaculato vulnera ferro:
Miſcenturq; manus. [d] naualı plurima bello.
Enſis agit, ſtat quiſq; ſuæ de robore puppis
Pronus in aduerſos ictus: multiq; perempti
In ratibus cecidere ſuis. cruor altus in vndis
Spumat, & obducto concreſcunt ſanguine fluctus,
[e] Et quas immiſſi traxerunt vincula ferri.
Has prohibent iungi conferta cadauera puppes,
Semianimes alij vaſtum ſubiere profundum,
Hauſeruntq; ſuo permiſtum ſanguine pontum.
Hi luctantem animam lenta cum morte trahentes,
Fractarum ſubita ratium periere ruina.
[f] Irrita tela ſuas peragunt in gurgite cædes:
Et quodcunq; cadit [g] fruſtrato pondere ferrum,
Exceptum mediis inuenit [h] vulnus in vndis.
[i] Phocaicis Romana ratis vallata carinis,
Robore diducto dextrum, læuumq; tuetur

t Prætoria, quæ ſignū præfert.
u Certaſne arte & nauium agilitate, quibus inferiores ſumus? quin age conſerto bello comminus decernamus rem. oppone itaque latera nauium roſtris Maſſilienſium.
x Tranſuerſas naues.
y Ita emendauit Io. Rutgerſius l. 1. Varia. lect. c. 12. ex *percuſſa & capta*. Naues in robuſtam & firmā Bruti Prætoriam actæ, roſtris infixis illi adhæſere velut captæ.
z Alias Maſſ. naues vncis & manibus ferreis, harpagonibus & catenis iniectis retinuerant.
a Pectinatim connexis, vel tranſuerſis.
b Coniunctis nauibus ſtratum non apparuit mare. c Non vulnera inflicta eminus. *vel*, non tela infligentia vulnera. d Res agitur conſerta manu. e Neq; per cadauera fluitantia coniungi poſſunt naues vncis & harpagonibus tractæ, *Cruentis Fluctibus, ac tarda per denſa cadauera prora.* Iuuen. Sat 10. f Tela aberrantia ab iis in nauibus in quos deſtinata fuerant, conficiunt alios natantes in mari. g Niſu irrito. h Quem vulneret i Romana quædam nauis obſeſſa à duabus nauibus Maſſilienſium, militibus validis ab vtraque parte nauim defendentibus, diu propugnata eſt, ita vt neutro ſe inclinaret victoria.

Æquo

Æquo Marte latus: cuius dum pugnat ab alta
Puppe [k] *Tagus, Graiumq; audax aplustre retentat,*
Terga simul pariter missis & pectora telis
Transigitur. [l] *medio concurrit pectore ferrum,*
Et stetit incertus flueret [m] *quo vulnere sanguis;*
Donec vtrasq; simul largus cruor expulit hastas,
[n] *Diuisitq; animam, sparsitq; in vulnera letum.*
Dirigit huc pupim miseri quoq; dextra [o] *Telonis,*
[p] *Qua nullam melius, pelago turbante, carinæ*
Audiuere manum: [q] *nec lux est notior vlli*
Crastina, seu Phœbum videat, seu cornua lunæ,
Semper venturis componere carbasa ventis.
Hic [r] *Latiæ rostro compagem ruperat* [r] *alni:*
Pila sed in medium venere trementia [s] *pectus,*
Auertitq; ratem morientis dextra [s] *magistri.*
[t] *Dum cupit in sociam Gyareus erumpere puppim,*
Excipit immissum suspensa per ilia ferrum,
[u] *Affixusq; rati, telo retinente, pependit.*
Stant gemini fratres, fecundæ gloria matris,
Quos eadem variis genuerunt [x] *viscera fatis:*
([y] *Discreuit mors sæua viros: vnumq; relictum*
Agnorunt miseri, [z] *sublato errore, parentes,*
[a] *Aeternis causam lacrymis: tenet ille dolorem*
Semper, & amissum fratrem lugentibus offert.
Quorum alter, [b] *mistis obliquo pectine remis*

k Rom. miles conatus reuellere & retinere ornamentum nauis Massiliensis.

l Vtriusq; hastæ cuspis sibi obuia facta est in medio corpore.

m Anticone è pectore, an postico è tergo.

n Ex vtroque vulnere emisit.

o Massiliensis nauis gubernatoris.

p Qua, non alteri melius paruerunt naues, mari turbato & cursum impediente.

q Neque alius quisquam melius explorabat præsentiebatq; venturæ diei ventos tempestatemq; ex aspectu Solis aut Lunæ.

r Romanæ nauis.

s Telonis.

t Massiliensis quidam, occupaturus munus Telonis cæsi.

u Telo, quo vulneratus est, affigebatur naui.

x Vterus.

y Imitatio Virgiliana *Daucia Laride Tymberque simillima proles, Indiscreta suis gratusque parentibus error, At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas. &c.* l.10. Æn.

z Interfecto altero.

a Qui cum fratrem cæsum repræsentet, memoriam vsque illius apud parentes lugentes non sinit interire.

b Implicitis pectinatim remis duarum nauium, Romanæ & Massiliensis: supra v.566.

[c] Ausus Romanæ Graia de puppe carinæ
Iniectare manum: sed eam grauis insuper ictus
Amputat: illa tamen nixu quo prenderat, hæsit,
Diriguitq; tenens strictis immortua neruis.
Creuit in aduersis virtus: plus nobilis ira
[d] Truncus habet: fortiq; instaurat prælia læua,
[e] Rapturusq́; suam procurrit in æquora dextram:
[f] Hæc quoq; cum toto manus est abscissa lacerto.
[g] Iam clypeo, telisq; carens, non conditur ima
Puppe: sed expositus, [h] fratrisq́; pectore nudo
Arma tegens crebra confixus cuspide perstat:
[i] Telaq; multorum leto casura suorum
Emerita iam morte tenet. [k] tum vulnere multo
Effugientem animam lassos collegit in artus:
Membraq; contendit toto quicunq; manebat
Sanguine, & hostilem, defectis robore membris,
Insiluit. solo nociturus pondere, puppim.
Strage virum cumulata ratis, multoq; cruore
Plena, per obliquum crebros latus accipit ictus.
At postquam ruptis pelagus compagibus hausit,
Ad summos repleta foros, descedit in vndas,
Vicinum inuoluens contorto vertice pontum.
Aequora discedunt mersa diducta carina.
Inq; locum puppis cecidit mare. Multaq́; ponto
Præbuit illa dies varij miracula fati.
[l] Ferrea dum puppi rapidos manus inserit vncos,

c Vel ex hoc loco vide quã Cæsarianis iniquus sit poeta. qui Massiliensi id tribuit quod erat Acilij militis Cæsaris. idq; fide trium testium locupletiss. Sueton. Cæs. c. 68. *Acilius miles Cæsaris nauali ad Massiliã prælio, iniecta in puppem hostium dextra & abscissa,* (memorabile illud apud Græcos Cynægiri exemplum (Herod. 6. Iust. 2.) *imitatus trãsiliit in nauem, umbone obuios agens.* Idẽ Plutarchus in Cæs. & Val. Max. l. 3. cap. 2.
d Mutilatus ipse & mancus, dextra manu amputata.
e Inclinat, proiecta sinistra ad intercipiẽdam dextram.
f Læua, cum magna parte brachij. g Destitutus iam sinistra quæ clypeum, dextra quæ tela gestaret. h *Emphatice.* Nudi corporis obiectu regens fratrem armatum. i Excipit tela casura in mortem suorum ipse iam omni mortis certæ munere defunctus. *Sumpta metaphora à militibus qui stipendiis defuncti à militia eximuntur vocantúrque Emeriti.* k Iamque deficientem per vulnera animam emissurus, vires, quæ reliquæ erant collegit intenditq; vt hostilem nauem insiliens pondere suo, obrueret, quæ cadaueribus pressa ictibus quassa & soluta tandem descedit mersa. l Immissa à Romanis harpago naui Mass. corripuit Lycidam quendam, quem dum socii retinere conantur, discerptus est diuisusque diffusus à superiore corporis parte vitalium capaci sanguinis intercidit in mare. ita inferior pars ab imo ventre ad talos statim defecit. superior vero pars in qua pulmo, epar, cor, cerebrum, membra vitalia, diu luctata restitit, lentiusq; interiit.

Affixit

Affixit Lycidam. mersus foret ille profundo,
Sed prohibent socij, suspensaq; crura retentant.
[m] *Scinditur auulsus: nec, sicut vulnere, sanguis*
Emicuit lentus: ruptis cadit vndiq; venis,
Discursusq; [n] animæ diuersa in membra meantis
Interceptus aquis, nullius [n] vita peremti
Est [o] tanta dimissa via. pars vltima trunci
Tradidit in letum vacuos vitalibus artus,
At tumidus qua pulmo iacet, qua viscera feruent,
Hæserunt ibi fata diu: luctataq; multum
Hac cum parte viri [p] vix omnia membra tulerunt.
[q] *Dum nimium pugnax vnius turba carinæ*
Incumbit prona lateri, vacuamq; relinquit,
Qua caret hoste, ratem: [r] congesto pondere puppis
Versa, caua texit pelagus, nautasq; carina:
[s] *Brachia nec licuit vasto iactare profundo,*
Sed clauso periere mari. Tunc [t] vnica diri
Conspecta est leti facies, cum forte natantem
Diuersæ rostris iuuenem fixere carinæ.
Discessit medium tam vastos pectus ad ictus:
Nec prohibere valent obtritis ossibus artus,
Quo minus [u] æra sonent, eliso ventre, [x] per ora
Eiectat saniem permistus viscere sanguis.
[y] *Post quam inhibent remis puppes, ac rostra recedunt,*
Disiectum in pelagus perfosso pectore corpus
Vulneribus transmisit aquas. [z] pars maxima turbæ
Naufraga, iactatu morti obluctata lacertis,
Puppis ad auxilium sociæ concurrit: at illi

m Sunt qui referunt hos versus à Lucano recitatos, Neronis iussu incisis sibi venis & profluente sanguine. Alij eos illum protulisse autumant, quos habes l. 9. v. 811. Tacitus Annal. 15
n Sanguinis, in quo vita.
o Tam spaciosa mortis porta, vulnere tam amplo.
p Vix abstulerunt, tradiderunt q; morti.
q Milites vnius nauis pugnæ nimis intenti, omnes se conferunt alterum latus ab hostibus oppugnatum defensuri, atq; ita nauem pondere inclinatam inuertunt.
r Inuersa nauis milites conclusos demersit. s Natare non licuit. t Miserrima apparuit vna leti facies cum interciperetur à duabus nauibus concurrentibus, iuuenis quidam natans, rostris nauium in medio iuuenis pectore collisis. u Ærata rostra. x Sanguis intestinis mistus eiicitur ore, velut sanies. y A recedentibus rostris deiecto corpore, per vulnus peruium transmissæ sunt aquæ. z Nauis cuiusdam Massiliensis fractæ milites ac nautæ conatu vitæ suæ consulere sociam nauem natando petunt prensantque, licet interdicti ab iis, qui in naui erant, subuersionem timentibus, si illi admitterentur.

[a]Robora cum vetitis prensarent altius vlnis,
Nutaretque ratis populo peritura recepto:
Impia turba [b] super medios ferit ense [c] lacertos:
Brachia linquentes [d] Graiæ [e] pendentia puppe,
A manibus cecidere suis: non amplius vndæ
Sustinuere [f] graues in summo gurgite truncos.
[g]Iamque omni fusis nudato milite telis,
Inuenit arma furor: remum contorsit in hostem
Alter: at hi tortum validis [h] aplustre lacertis,
Auulsasque rotant excusso remige [i] sedes
In pugnam fregere rates, [k] sidentia pessum
Corpora cæsi tenent, spoliantque cadauera ferro.
Multi inopes teli, iaculum letale reuulsum
Visceribus traxere suis, & [l] vulnera læua
Oppressere manu, validos dum præbeat ictus
Sanguis & hostilem cum torserit, exeat hastam.
Nulla tamen plures hoc edidit æquore clades,
[m]Quam pelago diuersa lues. nam [n] pinguibus ignis
Affixus tedis, & tecto sulfure viuax
Spargitur: at faciles præbere alimenta carinæ
Nunc [o] pice, nunc liquida [p] rapuere incendia [o] cera.
[q]Nec flammas superant vndæ: [r] sparsisque per æquor
Iam ratibus fragmenta ferus sibi vendicat ignis.
Hic recipit fluctus, extinguat vt æquore flammas:
Hi, ne mergantur, tabulis ardentibus hærent.
[s]Mille modos inter leti, mors vna timori est,
Qua cœpere mori. Nec cessat naufraga virtus.

a Naues sociorum.
b Desuper, in naui.
c Nauim prensantium.
d Massiliensi.
e Amputata sc.
f Non natantes, brachiis iam destitutos.
g Iamque deficientib. vtrinque telis, *furor arma ministrat*, & quodcunque repertum Rimanti, telum ira facit. Virg. Æn. 1. & 7.
h Nauis ornamentum.
i Transtra.
k Subsidentia vel sub pedibus iacentia. sic l. 5. v. 616.
l Vt sanguinem sisterent, viresque sibi suppeterent, quoad hastam illam suis visceribus extractam in hostem misissent: tum libenti animo spiritum emissuri.
m Quam ignis qui aquæ contrarius.
n Phalaricæ sagittæ è tedis oleo incendiario, pice, bitumine, nitro, sulphure & resina inuolutæ è balistis in naues emittuntur, qui *ignis Græcus* dictus est *Vvildfier*. o Qua naues vngebantur ad iniuncturas committendas. p Concepere ignem, igne correptæ sunt. q Non extinguere valent ignes aquæ. r Et ipsa fragmenta tabulæque laceratum ratium sparsæ corripiunt ignem. s Et cum innumera circumstarent mortis genera, illud tamen solum timebant, quod instaret, incendium, puta, naufragium. &c. *nec vltra Cæca timent aliunde fata*. Horat. ode. 13. l. 1.

[t]Tela

[t]Vela legunt deiecta mari, ratibuſq; miniſtrant:
Incertaſq; manus ictu languente per vndas
Exercent. nunc, rara datur ſi copia ferri,
Vtuntur pelago. ſæuus complectitur hoſtem
Hoſtis, & implicitis gaudent ſubſidere membris;
Mergenteſq; mori. Pugna fuit vnus in illa
Eximius [u] Phoceus [x] animam ſeruare ſub vndis,
[y]Scrutariq; fretum ſi quid merſiſſet arenis,
Et nimis affixos vnci conuellere morſus,
Adductum quoties non ſenſerat ancora funem.
Hic vbi compreſſum [z] penitus deduxerat hoſtem,
Victor & incolumis ſummas remeabat in vndas,
Sed ſe per [a] vacuos credit dum ſurgere fluctus,
[b]Puppibus occurrit, tandemq; ſub æquore manſit.
[c]Hi ſuper hoſtiles iecerunt brachia remos,
Et ratium tenuere fugam. [d] Non perdere letum
Maxima cura fuit, [e]multus ſua vulnera puppi
Affixit moriens, & roſtris abſtulit ictus.
Stantem ſublimi [f] Tyrrhenum culmine proræ
[g]Lygdamus excuſſa [h] Balearis tortor habena
[i]Glande petens, ſolido fregit caua tempora plumbo.
[k]Sedibus expulſi, poſtquam cruor omnia rupit
[l]Vincula, procumbunt oculi; ſtat lumine rapto
Attonitus, [m]mortiſq; illas putat eſſe tenebras.
At poſtquam membris ſenſit conſtare vigorem,
Vos, ait, ô ſocij, [n] ſicut tormenta ſoletis,
Me quoq; mittendis rectum componite telis.
[o]Egere quod ſupereſt animæ Tyrrhene per omnes
Bellorum caſus. [p]Ingentem militis vſum

t Qui nauibus fractis natant. colligunt tela fluitantia, miniſtrantq; ſociis qui ſunt in ratibus, quia & debili & incerto propter fluctus ictu petũt hoſtes, eoſque, ſi deficiant tela mari ſubmergunt. etiã cum ſuo periculo.
u Maſſilienſis ſupra v. 340. vti nator egregius.
x Spiritum retinere.
y E fundo aliquid repetere, & anchoram ſub aquis ſoluere, ſi fune reduci non poſſet.
z Funditus demerſerat, ipſe emerſurus, vti aſſuerat.
a Non occupatos nauibus.
b Ratibus illiſus, depreſſus eſt.
c Alij remos impedierunt fugientes hoſtes moratum.
d Ne morerentur inulti.
e Multi vt ſocias tutarentur naues, interpoſuerunt corpora ſua vulnerata hoſtium roſtris obiecta. f Militem Rom. g Miles Maſſil. h Vide l. 1. v. 229. i Pila plumbea. k Sedes has intellige ſinus oculorum. l Neruos. m Ictum lethalem eſſe putat. n Collocate me, vt baliſtas ſoleti, rectum ad proiicienda tela in hoſtes. o Se hortatur. p Interimortuuſq; habet quod feriatur loco viuentis.

Hoc

Hoc habet ex magna defunctum parte cadauer:
Viuentis ferire[r] loco. sic fatus in hostem
[q]*Cæca tela manu, sed non tamen irrita mittit.*
Excipit hac iuuenis generosi sanguinis[r] *Argus,*
[s]*Qua iam non medius descendit in ilia venter;*
[t]*Adiuuitq; suo procumbens pondere ferrum.*
Stabat[u] *diuersa victa iam puppe carina*
Infelix Argi genitor, (non ille iuuentæ
Tempore[x] *Phocaicis vlli cessurus in armis?*
Victum æuo robur cecidit, fessusq; senecta
[y]*Exemplum, non miles erat) qui*[z] *funere viso,*
Sæpe cadens longa senior per transtra carinæ
Peruenit ad puppim, spirantesq; inuenit artus.
Non lacryma cecidere genis, non pectora tundit,
[a] *Distentis toto riguit sed corpore palmis.*
[b]*Nox subit, atq; oculos vastæ obduxere tenebræ,*
Et miserum cernens agnoscere desinit Argum.
[c]*Ille caput*[d] *labens, & iam languentia colla*
Viso patre leuat: vox fauces nulla[e] *solutas*
Prosequitur:[f]*tacito tantum petit oscula vultu,*
Inuitatq; patris claudenda ad lumina dextram.
[g]*Vt torpore senex caruit, viresq; cruentus*
Cœpit habere dolor,[h]*Non perdam tempora dixit,*
A sæuis permissa Deis, iugulumq; senilem
Confodiam. veniam misero concede parenti,
Arge, quod amplexus, extrema quod oscula fugi.
[i]*Nondum destituit calidus tua vulnera sanguis,*
Semianimisq; iaces, & adhuc potes esse superstes.

q Sui ipsius cœci.
r Massiliensis.
s Supra vmbilicum.
t Et ipse in telum procumbens addidit telo vim.
u In prora, nam filius in puppi. mox v.731
x Massiliensibus. supra v.340.
y Excitator virtutis alienæ, licet viribus per annos exhaustus ipse nõ pugnaret.
z Filij.
a Extentis manibus pedibusque extremis partibus calore destitutis & rigentibus.
b Mortis caligo ceu animi deliquium obrepit patri exanimato è filij cæde.
c Argus.
d Inclinatum.
e In morte resolutas.
f Vultu gestuq; petit extrema illa munera, osculi spiritum supremum excipientis, & dextræ oculos comprimentis. Necessitudine enim proxime coniunctus morientibus oculos clausit apud veteres, & expirantem deosculatus, fugientem ore animam excepit. *Extremo si quis super halitus errat Ore legam.* Virg. l. 4 Æn. g Vbi exanimi torpore eiecto respirauit senex, ad se rediit recepitq; a dolore vires. h Non fruar [illegible] vitæ vsura mihi à diis haud æquis concessa, sed conf. iug. i Expecta, habebis me supremi itineris comitem, nolo tibi superesse, anteueniam certe.

Sic

Sic fatus,[k] quamuis capulum per viscera missi
Polluerat gladij, tamen alta sub æquora tendit
Præcipiti saltu. letum præcedere nati
Festinantem animam morti non credidit vni.
Inclinant iam fata[l] ducum: nec iam amplius anceps
Belli casus erat:[m] Graiæ pars maxima classis
Mergitur: ast[n] aliæ mutato remige puppes
[o]Victores vexere suos: naualia pauca
Præcipites tenuere fuga. Quis in vrbe parentum
Fletus erat? quanti matrum per litora planctus.
[p]Coniux sæpe sui, confusis vultibus vnda,
Credidit ora viri, Romanum amplexa cadauer:
Accensisq; rogis miseri de corpore trunco
Certauere patres. at Brutus in æquore victor,
[q]Primus Cæsareis pelagi decus addidit armis.

k Præoccupare filij mortem festinans duplici voluit mortis anchora viti. gladium capulo tenus in viscera adegerat. inde se in mare præcipitauit.
l Massiliensiū, L. Domitij & L. Nasidieni. vide annotata ad v. 29 & 96. supra sed vide an dicat, inclinare fata ducum Rom & Massil. Ducum iam victorum Domitij victi

m Massiliensis. supra v. 340. Ex Massiliensium classe quinq; sunt deperdit[æ], quatuor captæ. com ciu bel 2. n Captæ. o Romanos p Litori appulsa cadauera lacera iam atq; exesa non agnoscebantur. vxores itaque cadauera Romanorum pro suis amplexæ sunt. Patres contendebant de cadaueribus quæ suorum filiorum esse volebant vt ea cremarent q Primus è Cæsarianis ducibus naualis pugnæ gloriam addit terrestribus Cæsaris victoriis

M. ANNÆI LVCANI
LIBER QVARTVS.

AT procul [a] extremis terrarum Cæsar in oris
Martem sæuus agit [b] non multa cæde nocentem,
[c]Maxima sed fati ducibus momenta daturum.

a In Hispania Hesperia in vltima bellum gerit Cæsar.
b Duces enim Pompeiani omnium rerum inopia pressi se Cæsari dediderunt infra versi. 3[5]4. c Multum adiumenti & momenti allaturum Cæsari melius persequuturo summam & caput belli postquam desiisset ipse timere, Pompeius sperare auxilium à legatis suis legionibusq; in Hispania.

[d]Iure pari rector castris Afranius illis,
Ac Petreius erat: concordia duxit in æquas
Imperium commune vices tutelaq; valli.
Peruigil alterno paret custodia signo.
[e]His præter Latias acies erat impiger Astur,
Vectonesq; leues, profugiq; à gente vetusta
Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis.
[f]Colle tumet modico, leniq; excreuit in altum
Pingue solum tumulo: super hunc fundata vetusta
Surgit Ilerda manu: placidis prælabitur vndis
Hesperios inter Sicoris non vltimus amnes,
Saxeus ingenti quem[g] pons amplectitur arcu,
Hybernas passurus aquas [h] at proxima rupes
Signa tenet Magni: nec Cæsar colle minore
Castra leuat:[i] [k] medius dirimit tentoria gurges.
[l]Explicat hinc tellus campos effusa patentes,
Vix oculo prendente modum, campos[q]; [m]coercet
[n]Cinga rapax, vetitus fluctus, & litora cursu
Oceani pepulisse suo: nam[o] gurgite misto,
Qui præstat terris, aufert tibi nomen Iberus.
[p]Prima dies belli cessauit Marte cruento,
Spectandasq; ducum vires, numerosaq; signa

d Potestate æquali, fide & amore mutuo, cura par, & alterna imperij vice in tutâdis castris. Aduentu enim Vibullij Rufi à Pompeio missi, Afranius, Petreius, Varro, legati Pompeij officia inter se partiuntur vt Varro cum duabus legionibus vlteriorē Hispaniam tueatur. Petreius cum 2. legionibus & auxiliis Lusitaniæ, Celtiberiæ, Cantabriæ, &c. ad Afranium proficiscatur, qui ipse Hispaniæ citerioris partem max. cum 3 legionibus obtineat constituantq; bellum ad Ilerdam propter loci opportunitatem gerere. e Præter Rom. legiones quinque, erant in Petreij & Afranij castris, Asturum, Vectonum, Celtiberorum (qui ex Celtis, Gallia sua relictâ, & Pyrenæos saltus transgressis ad Iberum fl. consederant oriundi erant) & aliarum Hispaniæ vtriusq. gentium cohortes 80. equitum 3000. f In colle leuiter ascendenti sita est Ilerda, in solo fertili. X X. M passus ab Ibero, citra Sicorim fl. g Pons iste erat ab occidua parte Ilerdæ. & in potestate Afranianorum. h In colle Ilerdæ vicino Pompeiani castra habebant. i In alio sub castris Afranij Cæsar attollit castra. k Sicoris inquit Sulpitius, interfluit vtraque castra, verum cum Ilerda, & vtraq, castra fuisse citra Sicorim videantur ex iis quæ acta vtrinq, fuerint: locum hunc vix explicabilem fatetur Glareanus, nisi intelligatur aliquā Afranianorum partem vltra flumen fuisse. vide notam ad 47. v. infra. l Hinc se per planum extendit campus vltra quam oculis possit prospici. m Terminat. n Fl. ab orientali castrorum parte, vti Sicoris ab occidua. o Sub Ilerda influit Iberum, qui ei adimit nomen Cingæ, nomen dat Iberiæ. p Primo die post castra collata, nihil gestum est, copias tantum vtrinq; eduxerunt atq; ostentarunt.

Expoſuit: piguit [q] ſceleris: pudor arma furentum
Continuit: patriæq; & ruptis legibus vnum
Donauere diem. [r] prono tum Cæſar Olympo
[s] In noctem ſubita circundedit agmina foſſa,
[t] Dum primæ præſtant acies hoſtemq; fefellit,
Et prope conſertis obduxit caſtra maniplis.
[u] Luce noua collem ſubito conſcendere curſu,
Qui medius tutam caſtris dirimebat Ilerdam,
Imperat. huc hoſtem pariter terrorq;, pudorq;
Impulit: & rapto tumulum prior agmine cepit.
[y] His virtus ferrumq; locum promittit: [x] at illis
Ipſe locus. [z] miles rupes oneratus in altas
Nititur: [a] aduerſoq; acies in monte ſupina
Hæret, & in tergum caſura vmbone ſequentis
Erigitur. [b] nulli telum vibrare vacabat,
Dum labat, & fixo firmat veſtigia pilo,
Dum ſcopulos, ſtirpeſq; tenent, atq; hoſte relicto
[c] Cædunt enſe viam. vidit lapſura ruina
Agmina dux, [d] equitemq; iubet ſuccedere bello,
Munitoq; latus læuo producere gyro.
Sic pedes ex facili, nulloq; vrgente receptus,
[e] Irritus & victor ſubducto Marte pependit.
Hactenus armorum diſcrimina. cetera bello

q Belli ciuilis r Veſpero Olympum claudente, i. Sole occidente. s Cæſar vbi cognouit per Afranium ſtare, quo minus prælio dimicaretur; ab infimis radicibus montis, intermiſſis paſſibus 400. caſtra facere conſtituit. à fronte contra hoſtem pedum 13. foſſam fieri iuſſit prima & ſecunda acies in armis permanebat. poſt hos opus in occulto acies tertia faciebat ſic omne prius eſt perfectũ, quam ab Afranio intelligeretur caſtra muniri. Comment 2. ciu. bell. t Afranius Petreiuſque operis impediendi cauſa, copias ſuas ad infimas montis radices producunt & prælio laceſſunt neq; idcirco Cæſar opus intermittit, &c. u In planitie inter opp Ilerdam & Afranij caſtra tumulus erat, quem ſi occupaſſet Cæſar, omni commeatu ab oppido & ponte ſe intercluſurum hoſtes ſperabat. eductis itaque legionibus 3. aciem inſtruit, vnius legionis anteſignanos præcurrere atq; occupare eum tumulum iubet. qua recognita, cohortes Afranij quædam breuiore itinere eundem occupant, repelluntque Cæſarianos, hic autem & ſub ipſo oppido horis quinq; pugnatum eſt. x Afranian. y Cæſarian. z Atqui. a Supino pectore arduum collem aſcendentes milites Cæſ. à retro caſuri, niſi ſequentium à tergo clypeis ſuſtentati fuiſſent. b Non directo in hoſtem telo, non habito hoſtis reſpectu c Virgulta amputantes & vepres, viam ſibi aperiunt. d Submiſſus à Cæſare equitatus, latera perequitans, commodiorem ac tutiorem ſuis receptum dat. e Re infecta. f Diremto prælio, vtrique ſe ſuperiores diſceſſiſſe exiſtimauerunt.

Fata dedit: g *variis incertus motibus aer.*
h *Pigro bruma gelu, siccisq; Aquilonibus haerens,*
Aethere constricto pluuias in nube tenebat.
i *Vrebant montana niues, camposq; iacentes*
k *Non duratura conspecto sole pruinae:*
l *Atq; omnis propior mergenti sidera caelo*
Aruerat tellus hyberno dura sereno.
m *Sed postquam vernus calidum Titana recepit*
Sidera n *respiciens delapsae portior Helles,*
Atque iterum o *aequatis ad iustae pondera Librae*
Temporibus p *vicere dies, tunc sole relicto,*
Cynthia q *quo primum cornu dubitanda refulsit,*
Exclusit Boream, r *flammasq; accepit ab Euro.*
s *Ille suo nubes quascunq; inuenit in axe,*
Torsit in occiduum u *Nabataeis flatibus orbem.*
Et quas sentit Arabs, & quas x *Gangetica tellus*
Exhalat nebulas, quicquid concrescere y *primus*
Sol patitur, quicquid z *caeli fuscator Eoi*

g Biduo quo haec gesta sunt, tanta tempestas coorta est, vt nunquam illis locis maiores aquas fuisse constaret, &c. Comment. 2. h Propter Aquilonem continuum gelida & sicca praecesserat hyems, neq; nubibus grauidis dissolui licitū congelato aere i Ita Virgilius; *penetrabile frigus adurat.* Persius *artus mēbra torrida gelu*, dixit Liu. l. 21. & Tacit. l. 13. *Ambusti multorum artus vi frigoris.*

quod prius dixerat Xenophon ἦν δὲ χιὼν πολλὴ ψῦχος ἰσχυρῶς, ὥστε τὸ ὕδωρ, &c. καὶ τῶν ἑλλήνων πολλῶν καὶ ῥῖνες ἀπεκαίοντο καὶ ὦτα. Neq; tamen Aristoteli assentior, qui 4. Meteor. fieri hoc vult διὰ τὸ συνάγεσθαι ἢ ἀντιπερίστασθαι τὸ θερμόν. Sed propter calorem innatum restinctum in herbis plantisque, humoremque viuidum à frigore depulsum, ita vt tanquam ignis calore adustae inarescant. ψυχρὸς ἄνεμος βορέης πνεύσει & mox, καταφάγεται ὄρη, καὶ ἔρημον ἐκκαύσει, καὶ ἀποσβέσει χλόην ὡς πῦρ tanquam ignis. Ecclesiastic. c. 33 k Primo sole soluendae. l Atq; omnis tellus Hesperiae, Occidentis, quo mergi videntur stellae, subiecta aruerat constricta hyberno gelu & frigore. m Postquam vero Sol ingressus est signum Arietis quo vectus Phryxus pontum transfretasse fingitur, delapsa sorore Helle quae ponto nomen reliquit. n Effigiatur auerso capite respiciens Aries. o Aequata iam nocte die. Aequinoctio verno; perinde ac Autumnali, vbi Sol Libram ingreditur. p Dies longiores fuere noctibus. Tunc Lunae à coitu nouae, recedentis à Sole cornua nondum apparebant. *Si nigrum obscuro comprenderit aera cornu, Maximus agricolis pelagoque parabitur imber.* Virg. 1. Georg. r αἰθρηγενέτης, serenitatis iam per totam hyemem autorem, pluuiaeq; abactorem. s Calorem ac ruborem, Venti pluuiaeq; praesagia. *Vento semper rubet aurea Phoebe.* Georg. t Eurus nubes omnes ex Eois partibus impulit in Occiduas. u Eois Nabataei autem incolae sunt Arabiae Felicis. x India, quam Ganges perlabitur. y Oriens, nobis matutinus. z Eoum caelum obscurans inductis nubibus Corus

Impulerat

Impulerat Corus,[a] *quicquid defenderat Indos:*
Incendere diem nubes[b] *oriente remotæ,*
Nec medio potuere[c] *graues incumbere mundo,*
Sed nimbos rapuere fuga.[d] *vacat imbribus Arctos.*
Et Notus; in solam Calpen fluit humidus aer.
[e]*Hic vbi iam Zephyri fines, & summus Olympi*
Cardo tenet Tethyn, vetitæ transcurrere densos
Inuoluere globos,[f] *congestumq; aeris atri*
Vix recipit spatium, quod separat æthere terram.
Iamq;[g] *polo pressæ largos densantur in imbres;*
Spissatæq; fluunt:[h] *nec seruant fulmina flammas,*
Quamuis crebra micent: extinguit fulgura nimbus.
[i]*Hinc imperfecto complectitur aera gyro*
Arcus, vix vlla variatus luce colorem,
Oceanumq; bibit, raptosq; ad nubila fluctus
Pertulit, & cœlo defusum reddidit æquor.
Iamq; Pyrenææ quas nunquam soluere Titan
Eualuit fluxere niues fractoq; madescunt
Saxa gelu. *tum, quæ solitis e fontibus exit,*
Non habet vnda vias: tam largas alueus omnis
A ripis accepit aquas. iam[k] *naufraga campo*
Cæsaris arma natant, impulsaq; gurgite multo
Castra labant: alto restagnant flumina vallo.
[l]*Non pecorum raptus faciles, non pabula mersi*

a Quæcunque nubes Solis æstum Iudis arcuerat, ardoremq; temperauerat.
b Euri impetu actæ ex oriẽte.
c Aqua plenæ.
d Nec non ab Arcto & Noto congeruntur. nubes in Hispaniam, vbi Calpe promontorium Bæticæ, vna è columnis Herculis, *Gibraltar.*
e Hic, ad extremum Occidentem, vnde Zephyrus flare, & cœlũ pronum mari coniungi vulgo creditur, cõglobatæ nubes hærebant, vlterius progredi inhibitæ.
f Et spatium, quo distat terra ab æthere, vix recipit congeriem nubium
g Nubes coactæ in aere dissoluuntur in pluuiam. h Extinguuntur enim à nimbis. i Non vt alias in arcum incuruata è fulgore Solis in nubem concauam & roridam ex aduerso suam refracto, sed propter densitatem nubium nec coloribus distincta nec arcu completa. *Concipit Iris aquas alimentaq; nubibus adfert.* attollit aquas maris refunditq; in terras. *& bibit ingens Arcus* Virg. 1. Georg. *Ecce autem bibit arcus pluet, credo hercle hodie.* Plauti Curculio. * Pyrenæis montibus liquefactæ defluunt niues. Ita Com. 1. de bel. ciu. tum autem ex omnibus montib. nix profluit, ac summas ripas fluminis superauit, pontesq; ambos quos C. Fabius fecerat, vno die interrupit, &c. * Fluuios exundantes non capit suus alueus. *Expatiata ruunt per apertos flumina campos.* k Quasi naufragi in summa aqua totis campis Cæsaris castra & milites fluitarunt. l Cinga & Sicoris inter quæ flumina castra Cæsaris posita sunt, spatio milium 30. transiri neutrum poterat. neq; finitimas enim supportare ciuitates quæ ad amicitiam Cæsaris accesserant, neq; pabulatum progressi longius redire in castra poterant, &c. Comment. 1.

Vlla ferunt sulci: tectarum errore viarum
Fallitur occultos sparsus populator in agros.
[n]Iamque comes semper magnorum prima malorum
Sæua fames aderat: nulloque obsessus ab hoste
Miles eget* toto[o] censu non prodigus emit
[p]Exiguam Cererem. [q]Prô lucri pallida tabes!
Non deest prolato ieiunus venditor auro.
Iam tumuli, collesque latent: iam flumina cuncta
Condidit vna palus, vastaque voragine mersit.
Absorpsit penitus rupes, ac tecta ferarum
Detulit, atque ipsas hausit: subitisque frementes
Vorticibus contorsit equos, & reppulit æstus
Fortior Oceani: [s]nec Phœbum surgere sentit
Nox subtexta polo: rerum discrimina miscet
Deformis cœli facies, iunctæque tenebræ.
[t]Sic mundi pars ima iacet, quam zona niualis,
Perpetuæque premunt hyemes: non sidera cœlo
Vlla videt, sterili non quicquam frigore gignit,
[u]Sed glacie medios signorum temperat ignes.
[x]Sic ô summe parens mundi, sic sorte secunda
Æquorei rector facias Neptune tridentis:
Et tu perpetuis impendas aera nimbis:
[a]Tu remeare vetes quoscunque emiseris æstus.
[b]Non habeant amnes decliuem ad litora cursum,
Sed pelagi referantur aquis: [c]concussaque tellus

m Aqua tectos. n Restagnatio magnas difficultates Cæsaris exercitui attulit & quasi obsidione pressit. Iamque commeatus inopia ad denarios 50. in singulos modios annona peruenerat, militum vires diminutæ, atque incommoda indies augebantur. o Peculio, stipendio, patrimonio. p Frumenti modicum, vel panis frustum paruum. q Exclamatio in infamis caupones & institores, qui panem suum ipsi famelici precio vendunt. De auaro eiusmodi qui in obsidione Prænestina murem captum ducentis potius denariis vendere quam ipse leuandæ famis gratia edere voluit, adeoque periit, vide Liu. 23. l. Front. 4. c. [illegible] Plin. 8. c. 57. r Fluctibus & impetu ipsa inundatio vehementior æstu maris. s Neque propter tenebras densas apparuit Sol ortus, aut discernebatur dies à nocte. t Quales tenebræ hyemesque perpetuæ vrgent plagas extremas vtrinque polo subiectas, siderum aspectus expertes frigore steriles. u Sed frigore temperant æstum zonæ mediæ, vt interiectæ sint habitabiles. x Apostrophe ad Iouem & Neptunum, cum voto vt bellum ciuile diluuio mergant. y Cui in diuisione fratrum Saturni cecidit imperium pelagi sorte secunda. z Iupiter a Neptuno. [illegible] b Non deferant flumina aquas suas in mare, sed repellantur. c Neptuni tridente terræ motu quassata tellus iter amnibus aperiat.

Laxet

Laxet iter fluuiis.[d] *hos campos Rhenus inundet,*
Hos Rhodanus: vaſtas obliquent flumina fontes.
Rhiphæas huc ſolue niues, huc ſtagna, lacusq;,
Et pigras, vbicunq; iacent, effunde paludes:
Et miſeras bellis ciuilibus eripe terras.
[e]*Sed paruo Fortuna viri contenta pauore,*
Plena redit, ſolitoq; magis fauere ſecundi,
Et[f] *veniam meruere Dei. iam clarior aer,*
Et[g] *par Phœbus aquis denſas in vellera nubes*
Sparſerat, &[h] *noctes ventura luce rubebant:*
Seruatoq; loco rerum,[i] *diſceſſit ab aſtris*
Humor, & ima petit, quicquid pendebat aquarum.
Tollere ſilua comas ſtagnis emergere colles
Incipiunt, viſoq; die dureſcere valles
[k]*Vtq; habuit ripas Sicoris, campoſq; reliquit,*
[l]*Primum cana ſalix madefacto vimine paruam*
Texit in puppim, cæſoq; inducta[m] *iuuenco*
Vectoris patiens tumidum ſupernatat amnem.
[n]*Sic Venetus ſtagnante Pado, fuſoq; Britannus*
Nauigat Oceano: ſic cum tenet omnia Nilus,
Conſeritur bibula Memphitis cymba papyro.
[o]*His ratibus traiecta manus feſtinat vtrinq;*
Succiſum curuare nemus fluuiiq; feroci

d Huc, in Hiſpaniã fluuios diuertant ex Germania & Gallia Rhenus atque Rhodanus, huc confluant niues è montibus Rhiphæis, huc ſtagna lacus, paludes.
e Sed deſtitutum ad modicum temporis Cæſarem & leuiuſcula calamitate territũ ampla mox & indulgentior inſequuta eſt Fortuna.
f Præteritam noxã inſequẽti ſucceſſu abunde compenſantes.
g Diſpergendis nubibus atque in raritatem & candorem vellerum attenuandis valens.

νέφεα [illegible], Οἷα μάλιστα πόκοις [illegible] ἐοικότα. h Sub occaſum Solis, rubor erat inſequentis diei ſerenitatis præſagium *vel*, die illuceſcente primulũ rubeſcebat cœlum non tenebris offuſum, vt modo v. 103. i Decidit, quicquid pluuiatum in nubibus ſuſpenſum erat. k Alueo iam ſuo Sicorim capiente: ceſſante inundatione. l Imperat militibus Cæſar, vt naues faciant cuius generis eum ſuperioribus annis vſus Britanniæ docuerat carinæ ac ſtatumina ex leui materia fiebant: reliquum corpus nauium viminibus contextum coriis integebatur. Comment. I. *Ad eam* inquit Plin. l. 4. c 16. *Britanni vitilibus nauigiis corio circumſutu nauigant.* m Corio bubulo. *Smecd.* n Cuiuſmodi nauigiis vtuntur Veneti ſe effundente Pado, Britanni in Oceano ventis placido. Ægyptij inundante Nilo. papyrus autem frutex eſt paluſtris, vnde Ægyptij nauigia contexunt, vti ex libro eius vela, tegetes funes, veſtes &c. o Nauiculas has carris iunctis deuehit noctu Cæſar M. paſſuum a caſtris 22. quibus traiecti milites, vlteriore ripa occupata atque munita, ſuccidit materiam ponti faciendo, quem biduo perficit, ita rei frumentariæ & pabulationi affatim conſultum.

Incrementa timens, non primis robora ripis
Imposuit: medios pontem distendit in agros.
p *Ac ne quid Sicoris repetitis audeat vndis,*
Spargitur in sulcos, & scisso gurgite riuis
Dat pœnas maioris aquæ. q *Postquam omnia fatis*
Cæsaris ire videt, celsam Petreius Ilerdam
Deserit: & noti diffisus viribus orbis,
r *Indomitos quærit populos, & semper in arma*
Martis amore feros, & tendit in vltima mundi.
u *Nudatos Cæsar colles, desertaq; castra*
Conspiciens capere arma iubet: x *nec quærere pontem,*
Nec vada, sed duris y *fluuium superare lacertis.*
Paretur: z *rapuitq; ruens in prælia miles,*
Quod fugiens timuisset, iter, a *mox vda receptis*
Membra fouent armis, gelidosq; à gurgite cursu
Restituunt artus, donec decresceret vmbra
In medium surgente die. b *iamq; agmina summa*
Carpit eques, dubijq; fugæ pugnæq; tenentur.
c *Attollunt campo geminæ iuga saxea rupes*
Valle caua media: tellus hinc ardua celsos

p Cæsar, ne semper magno circuitu per pontem equitatus esset mittendus, nactus idoneum locum, fossas pedũ 30. in latitudinem complures facere instituit, quibus partem aliquam Sicoris auerteret, vadumq; in eo flumine efficeret. Cõment. 1. Has prioris inundationis pœnas dedisse Sicorim dicit poeta. q Afranius & Petreius interclusi sibi a Cæsaris equitatu frumento pabuloque, defectione item ciuitatum & Cæsaris amicitiam secutarum, permoti in Celtiberiam bellum transferre statuunt, quæ in amicitia permanserat Pompeij, magnis eius in Sertoriano bello affecta beneficiis. & quod Cæsaris nomen in barbaris erat obscurius. r Regionis in qua erant, ad Cæsariam inclinantis. s Celtiberos. t In vlteriorem Hispaniam. u De tertia vigilia Afranius atq; Petreius castra mouerunt, omnibus copiis Sicorim transierant, ad Iberum recta maturantes itinere. Quod vbi Cæsar per exploratores cognouerat, duas Afranianorum legiones Sicorim traduxisse, castra ad Octogesam oppidum ad Iberum positũ munita. ibi naues conquisitas e quibus iunctis ponte facto exercitum transferent: ille equites flumium multo opere vix auersum tentare & transire iussit, magno iumentorum numero in flumine supra atq; infra constituto & pedites transire ausos traduxit. x Pons enim magnum circuitum habebat. y Tranare. z Et persequendi hostis studio se alto & rapido fluminii committunt milites Cæs. quod vel ij si fugientes e bello vix tentassent. a Vdi gelidiq; à traiectu ne corpora reficiunt cursuq; calefaciunt ad meridiem vsq, ne defessi prælio obijciantur. b Equitatus Cæsaris nouissimũ hostiũ agmen consequutus, premere eos, morari, atq; iter impedire cœpit. c A milibus passuum quinq; campestris itineris, exploratores, retulere montes, difficilia atque angusta loca excipere. Laborabat itaq; Cæsar ne Afraniani his angustiis occupatis & suis prohibitis, exercitu Iberum traiecto, e manibus dimissi bellum transferrent in Celtiberos & remotas gentes.

Conti-

Continuat colles, tutæ quos inter opaco
Anfractu latuere viæ: quibus [d] *hoste potito*
[e] *Faucibus, emitti terrarum in deuia Martem,*
Inq; feras gentes Cæsar videt. Ite sine vllo
Ordine ait, [f] *raptumq; fuga conuertite bellum,*
[g] *Et faciem pugnæ, vultusq; inferte minaces:*
[g] *Nec liceat pauidis ignaua occumbere morte:*
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.
Dixit: [h] *& ad montes tendentem præuenit hostem.*
Illic exiguo paulum distantia vallo
Castra locant. [i] *postquam spatio languentia nullo*
Mutua conspicuos habuerunt lumina vultus,
Et fratres, natosq; suos videre, patresq;;
Deprensum est ciuile nefas. tenuere parumper
Ora metu: tantum nutu, motoq; salutant
Ense suos. mox vt stimulis maioribus ardens
Rupit amor [k] *leges, audet transcendere vallum*
Miles, in amplexus effusas tendere palmas.
Hospitis ille ciet nomen; vocat ille propinquum:
Admonet hunc studijs [l] *consors puerilibus ætas:*
[m] *Nec Romanus erat, qui non agnouerat hostem.*
[n] *Arma rigant lacrymis, singultibus oscula rumpunt:*
Et quamuis nullo maculatus sanguine miles,
[o] *Quæ potuit fecisse, timet.* [p] *Quid pectora pulsas?*

d Afranianis. e Angustiis. Furcis. f Nolite pati hostē, bellum, certam victoriam vobis eripi per fugam. g Ne pereant ignaui & fugientes acceptis in tergo vulneribus, conuertite, excipiantque aduerso pectore tela. h Cæsar diuerso itinere per valles maximas & saxa prærupta, angustiis & montibus occupatis, ex magnis rupibus nactus planiciē, contra hostē aciem instruxit. Afranius vtrinque pressus, ibi cōstitit. Cæsar, intercluso omni ad Iberum itinere, quā proxime hostem potest, castra communiuit. i Postquam milites hinc inde luminibus certis neq; per castrorum distantiam (quæ modica erat) languentibus se mutuo agnouerūt, & in aduersis castris fratres, natos, patres viderunt admoniti statim nefarij quod inierant, belli. primum taciti se inuicem conspiciebant, deinde salutabant eminus, mox amplexabantur. Petreij (inquit Commentariorum de ciuili bello autor) atq; Afranij adaquationem curantium discessu, liberam nacti milites colloquij facultatem, vulgo procedunt. quem quisq; in castris notū aut municipem habebat, conquirit atq; vocat, agunt gratias. &c. k Quibus cautum est cum hoste colloqui aut versari. l Connutritio atq; acta simul pueritia. m Quotquot erant in vtrisq; castris Romani, se inuicem agnoscebant. n Præ lætitia dolore mista, & concordiæ studio votisq; conquesti se cum hominibus necessariis & consanguineis arma contulisse. o Cædem, puta, fratris, patris, propinqui. p Hæc ex persona poetæ condolentis militū affectus, arguentisq; eos sui doloris & ciuilis huius belli autores, vt qui partes sequantur, a quibus eos dissuadet hortaturque eos ad concordiam.

[q] Imperatori ſceleſtum bellum iubenti.
[r] Cuius partes tu ſecutus obſequio tuo & officio potentem eum & timendum facis.
[ſ] Imperator claſſicum canere iubeat; tu ne audi. Signa moueat; tu ne ſequere. iam pax erit. Alij leg. *Claßica dent bellum.*
[t] Cæſar à vobis deſtitutus & in priuatum redactus redibit in gratiam cum Pompeio.
[u] Adſis ô Concordia, mundi huius fabricæ rerumq; omnium in mundo ſacrum & certum vinculum, vireſque tuas experiantur iſti diſcordes.

Quid veſane gemis? fletus quid fundis inaneis?
Nec [q] ſponte tua ſceleri parere fateris?
Vſq; adeone times [r] quem tu facis ipſe timendum?
[ſ] Claßica dent bellum; ſanctos tu neglige cantus:
Signa ferant; ceßa: iam iam ciuilis Erinnys
Concidet, & [t] Cæſar generum priuatus amabit.
[u] Nunc ades æterno complectens omnia nexu,
O rerum, miſtiq; ſalus concordia mundi,
Et ſacer orbis amor. [x] magnum nunc ſecula noſtra
Venturi diſcrimen habent. periere latebræ
Tot ſcelerum: populo venia eſt erepta nocenti:
Agnouere ſuos. [y] pro numine fata ſiniſtro
Exigua requie tantas augentia clades!
Pax erat, & miles caſtris permiſtus vtriſq;
Errabat: dura concordes ceſpite menſas
Inſtituunt, & permiſto libamina Baccho,
Graminei luxere foci: iunctoq; cubili
Extrahit inſomnes bellorum fabula noctes:
Quo primum ſteterint campo, qua lancea dextra
Exierit. dum, quæ geſſerunt fortia iactant,
Et dum multa negant, [z] quod ſolum fata petebant,
Eſt miſeris renouata fides, [a] atq; omne futurum

[x] Poſtquam agnouerint eos eſſe ciues ſuos quos pro hoſtibus habuerint: ſatis inſtructi videntur ad diſcernendum quid faciant in poſterum. periit iis omnis prætextus. ſublata eſt omnis excuſatio ignorantiæ. Manifeſto omnes tenentur ſcelere, niſi abſtineant ab hoc bello, quod infertur ciuibus iam non ignotis. [y] Sed ô numina leua, fata leuia, tantillam concordiæ vel ſpeciem vel ſpem tanta clade compenſantia. Namq; ecce inter ipſa amicitiæ ſymbola, menſas conſociatas pocula mutua, caſtrenſes focos, cubilia communia, iucundis vtrinque recordationes actorum laborum, rerum ſtrenue geſtarum, periculorum; præteritorum; Petreius, re intellecta, armat familiam; cum hac & prætoria cohorte cetratorum, barbariſque equitibus ad vallum aduolat, colloquia militum interrumpit Cæſaris milites [illegible] a caſtris, quos deprehendit, interficit, &c. flens manipulos circuit, neu ſe neu Pompeium, neu Imperatorem deſerant prodantq; obſecrat, poſtulat vt [illegible] in duces fide iurent omnes ſe exercitum duceſq; non deſerturos, &c. Comment. [z] Culpam in fata confert vt modo v. 194. [a] Per hanc concordiam data eſt nefariæ cædis occaſio.

Creuit

Creuit amore nefas.[b] *nam postquam fœdera pacis*
Cognita Petreio seque, & sua tradita venum
Castra videt,[c] *famulas scelerata ad prœlia dextras*
Excitat, atq; hostes turba stipatus inermes
Præcipitat castris, iunctosq; amplexibus ense
Separat, & multo disturbat sanguine pacem.
Addidit ira ferox moturas prœlia voces:
Immemor ô patriæ, signorum oblite tuorum,
[d]*Non potes hoc causæ miles præstare Senatus,*
Assertor victo redeas vt Cæsare: certe
Vt vincare potes.[e] *dum ferrum, incertaq; fata,*
Quiq; fluat multo non deerit vulnere sanguis,
Ibitis ad dominum?[f] *damnataq; signa feretis?*
[g]*Vtq; habeat famulos nullo discrimine Cæsar*
Exorandus erit?[h] *ducibus quoq; vita petenda est?*
Nunquam nostra salus pretium, mercesq; nefandæ
Proditionis erit: non hoc ciuilia bella,
Vt viuamus, agunt.[i] *trahimur sub nomine pacis.*
[k]*Non chalybem gentes*[l] *penitus fugiente metallo*
Eruerent, nulli vallarent oppida muri,
Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor
Turrigeras classis pelago sparsura carinas,
Si bene libertas vnquam pro pace daretur.
[m]*Hostes nempe meos sceleri iurata nefando*

b Namq; legatos ad Cæsarē de pace miserant, fidem ab eo de sua, de Petreij & Afranij vita perierant, se statim signa translaturos promiserant.
c Vt modo nota. y
d Quod si causæ senatus defensor non potes efficere, vt victo Cæsare libertatis patriæ victor redeas: saltē hoc potes, vt fide seruata pugnes dum vincaris.
e Quandiu vobis dextra armata, dum belli euentus adhuc incertus est, quandiu calidus vobis mouet circum præcordia sanguis, quem pro libertate tuenda pulchre effundatis; placetne seruitutis iugo colla submittere? f Patriæ infesta, hostilia iudicata Senatus Consulto, vobisque ipsis damnata. g Non habita, inquit, Bersmannus, differentia inter vos & seruos sceleri assueto. Orandusne est Cæsar, vt vos sibi seruire patiatur, ea conditione ne durius vos habeat Pompeianos, quam Cæsarianos suos? exponit H. Grotius. ex illo Virgilij, *Tros Tyriusq; mihi nullo discrimine agetur* Quid si dicamus; citra pœnæ discrimen. i. non belli fortuna coactos, sed sponte seruire paratos? h Nobis, vt modo not. b. i In seruitutem abducimur, prodimur. k Quorsum tela, muri, bellicosi equi classes si honestius libertatem pro pace tradere quam armis tueri licere? l Penitus recondito in fodinis apud Chalybas pop. ad fl. Thermodoonta. m Cæsaris milites sacramento obstricti fidem scelestæ & iniustæ causæ præstant: vobisne leuior fides in causa iusta propugnanda?

Sacramenta tenent: at vobis vilior haec est
Vestra fides, quod pro causa pugnabitis aequa.
Sed venia est sperare licet. n *pro dira pudoris*
Funera! nunc toto fatorum ignarus in orbe
Magne paras acies, o *mundique extrema tenentes*
Sollicitas reges, cum forsan foedere nostro
Iam tibi sit promissa salus. Sic fatur & omneis
Concussit mentes, p *scelerumque reduxit amorem.*
q *Sic ubi desuetae silvis in carcere clauso*
Mansuevere ferae, & vultus posuere minaces,
Atque hominem didicere pati: si torrida parvus
Venit in ora cruor, redeunt rabiesque furorque,
Admonitaeque tument gustato sanguine fauces:
Fervet, & a trepido vix abstinet ira r *magistro.*
Itur in omne nefas: & quae fortuna Deorum
Invidia caeca bellorum in nocte tulisset,
s *Fecit nostra fides: inter mensasque torosque*
t *Quae modo complexu foverant pectora, caedunt.*
Et quamvis primo ferrum strinxere u *gementes,*
x *Ut dextrae iusti gladius dissuasor adhaesit,*
Dum feriunt, odere suos, animosque labantes
Confirmant ictu. fervent iam castra tumultu,
Et scelerum turba: rapiuntur colla parentum.

n Prô pudorē extinctum. Prudent. *Qui me pudoris funere perderet.* o Dum tu externa solicitas auxilia, nos iurati in causam tuam milites te hic prodimus, vitamque tuam cum hoste paciscimur. p Belli & scelestae caedis civium. sic terror oblatus a ducibus, crudelitas in supplicio, vana religio iurisiurandi, spem praesentis deditionis sustulit, mentesque militum convertit, & rem ad pristinam belli rationem redegit. Com.i. q Veluti ferae caveis coercitae, feritate deposita manum mansuetarij pati edoctae, & rabiem exuisse visae, degustato tamen sanguine in pristinam redeunt truculentiam. r Custode, rectore. s Ita emendans Hugo Grotius, legit *Fecit nostra fides*, atque ita intelligit: Poterat bellum civile deorum & fati iniquitatis videri culpa: praesertim si fortuna praelia ignotos ignoris implicuisset: nunc profecto nostra est, quia alter alterum novimus, eiusque rei eri & nobis conscii sumus. Caeterum non video cur vetus lectio *Fecit monstra fides*, tam monstro similis cuipiam videatur. Quin tenteremus si quis commodus inde sensus elici possit. Petreiani, inquit, dum fidem iureiurando renovatam ducibus probare volunt, perpetrarunt monstrosas civium suorum caedes, quales non fortuna victoris insolens exercuisset in hostes deorum ira victos in ipsa confusione tumultuque belli. Sed dispiciat lector, & infra vers. 2 appellat *monstra*. t Leixerat Petreius, penes quem quisque sit miles Caesaris, producatur. productos palam in Praetorio interficiunt. u Inviti sc. x Postquam tamen exacuissent gladium contra eos in suos hospites, cives propinquos saeviturum, uno feriendum, odium in suos colligunt simulque exprimunt. animos sc. prius dubios & vacillantes ictu confirmant, obdurantque.

[y] *Ac velut occultum pereat [illegible], omnia monſtra*
In faciem poſuere ducum: iuuat eſ[illegible]o.entes,
[z] *Tu Cæſar, quamuis ſpoliatus milite multo*
Agnoſcis ſuperos: [a] *neq; enim tibi maior in aruis*
[b] *Emathys fortuna fuit, nec* [c] *Phocides vndis*
Maßiliæ, [d] *Phario nec tantum eſt æquore geſtum.*
[e] *Hoc ſi quidem ſolo ciuilis crimine belli*
Dux cauſæ melioris eris. [f] *Polluta nefanda,*
Agmina cæde duces iunctis committere caſtris
Non audent, altæq; ad mœnia rurſus Ilerdæ
Intendere fugam. campos eques obuius omnes
Abſtulit, & ſiccis incluſit collibus hoſtem.
Tunc inopes vndæ prærupta cingere foſſa
Cæſar auet, nec [g] *caſtra pati contingere ripas,*
Aut circum largos curuari brachia fontes.
[h] *Vt leti videre viam, conuerſus in iram*
Præcipitem timor eſt. [i] *miles non vtile clauſis*
Auxilium mactauit equos: tandemq; coactus
[k] *Spe poſita damnare fugam,* [l] *caſurus in hoſtes*
Fertur. Vt effuſo Cæſar decurrere paſſu

y Ac veluti ſceleris p[illegible]iret laus & gratia, ſi celaretur: portentoſas cædes proferunt, cæſorum cognatorum capita ducibus præſentant.

z Cæſarē laudat à clementia. qua confeſſus & veneratus reueritus atq; imitatus deos, in milites aduerſariorum qui in ſua caſtra venerant, non ſæuierit. namque hos ſumma diligētia conq[illegible]itos dimiſerat præter Tribunos permultos & Centuriones, qui ſua voluntate apud eum permanſerunt.

Grotius Deos tibi fauentes agnoſcis, qui cauſam tuam non felicem tantum, ſed & fauorabilem faciunt. a Neque enim maiorem gloriam è victoria Pharſalica Maſſilienſi, Alexandrina; reportaſti, quam ex hac tua clementia & iracundiæ victoria, imo & hinc Deos fortunamq; tibi deuinctiores demeruiſti. Cic pro Marcello, Q. Ligario, &c. b Pharſalicis. l 1 v.1. c Supra l 3 v.340. d Ægyptiaco. Pharos inſula eſt & turris quæ claudit portū Alexandrinum, clauſtrum Ægypti maritimum. e Quod volueris hoc ſcelere vacare, quo ſe obſtrinxerunt Pompeiani, approbas cauſam tuam eſſe meliorem. f Petreiani nefandæ cædis quaſi vltricibus agitari furiis non auſi diutius ſuſtinere Cæſarem. aquationis, pabulationis atq; omnium rerum difficultatibus circumuenti, conſilium capiunt de reuertendo ad Ilerdam. g Afr caſtrorum procurrentes partes & vallum duci à caſtris ad amnes aut fontes non paſſus eſt Cæſar. h Poſtquam ſibi vallo atq; foſſa circumuentis & aquationi interclusis mortis neceſſitatem imminere vident, rem ferro decernere parant. Cæſar ſuos ex aduerſo in aciem dirigit, ſed pugna abſtinet, ſatius ratus ſine cruore eos ad deditionem cogere, quam cum ſuorum periculo aut hoſtium multo ſanguine vincere. i Afraniani inopia pabuli adducti fugā parant, & quo eſſent expeditiores omnia ſarcinaria iumenta interfici iubent. k Non amplius in fuga, cuius nulla iam apparet ſpes, fiduciam ponere. l Moriturus. Eduxerant enim legiones & ſub caſtris in aciē inſtruxerāt.

Vidit

Vidit, & ad certam deu[illegible] tendere mortem:
[m]*Tela tene iam miles ait, ferrumq; ruenti*
Subtrahe: non vllo constet mihi sanguine bellum,
[n]*Vincitur haud gratis, iugulo qui prouocat hostem.*
En sibi[o]*vilis adest inuisa lu e iuuentus,*
Iam damno peritura meo: non sentiet ictus,
[p]*Incumbet gladys. gaudebit sanguine fuso,*
[q]*Deserat hi feruor ment.s. adat ir petus amnes,*
Perdant velle mori.[r]*Sic deflagrare minaces*
Incassum, & vetito passus lar gues ere bello.
Substi uit merso dum nox sua lumina Phœbo.
Inde vbi nulla data est [s] *miscenda copia mortis,*
Paulatim cadit ira ferox, mentisq; tepescunt.
[t] *Saucia maiores an mos vt pectora g stant*
Dum dolor est, ictusq; recens, & mobile n.ruis
Conamen calidus præbet cruor, ossaq; nondum
Abduxere cutem: si conscius ensis adacti
Stat victor tenuitq; manus, tum frigidus artus
Alligat, atq; animum subducto robore torpor,
Postquam sicca rigens astrinxit vulnera sanguis.
Iamq; inopes vndæ, primum tellure refossa,
Occultos latices, abstrusaq; flumina quærunt:
Nec solum rastris, durisq; ligonibus arua,
Sed gladys fodere suis:[u]*puteusq; cauati*
Montis ad irrigui premitur fastigia campi.
Non se tam penitus,[x]*tam longe luce relicta*
Merserit[y]*Assyrij scrutator*[z]*pallidus auri.*

m Cæsar suis imperat ne tela in hostes iaciat ne irruentibus se opponant.
n Non moriũtur inulti & citra damnum victoris, qui desperati & morituri ruunt in media arma.
o Mortis secura, & vitæ pertæsa.
p Non incumbet glo. non gaudeb. repetita *non*.
q Deferuescat iis impetus iste & libido moriendi.
r Hoc modo Cæsar passus est desiderium mortis & ardorem belli, cuius nulla iis data est copia, lentescere. *Producitur*, inquit. Cæs. *res aciesq; ad solis occasum continentur. inde vtriq; in castra discedunt.*

s Ita lib. 7. v. 100. *mortesque suorum Permiscere meis.* Sed & alij leg. *miscendi copia Martis.* t Non secus atque ferox animus dolore recentis vulneris ad pugnam vehementius accenditur se vlturus. quod si victor sentiens se illi vulnus inflixisse detrectet prælium. deferuescunt mox saucio sanguis, robur, animus. u Mons effossus est, quoad putei altitudo ad situm campestrem descenderet. *Forsitan & scrobibus quæ sint fastigia quæris* Virg. 2. Georg. x Tam alte in terræ viscera a dio. y Quod in Assyria foditur. z Sulfureane exhalatione è fodinis: an auaritia?

a Non

[a] *Non tamen aut tectis sonuerunt cursibus amnes,*
Aut micuere noui, percusso pumice fontes:
Antra nec exiguo stillant sudantia rore,
[b] *Aut impulsa leui turbatur glarea vena.*
Tum exhausta super multo sudore iuuentus
[c] *Extrahitur, duris silicum lassata [c] metallis.*
[d] *Quoque minus possent siccos tolerare vapores,*
Quæsitæ fecere aquæ. [e] nec languida fessi
Corpora sustentant epulis, mensasque perosi
Auxilium fecere famem. [f] si mollius aruum
Prodidit humorem, pingues manus vtraque glebas
Exprimit ora super. nigro si turbida limo
Colluuies immota iacet, cadit omnis in haustus
Certatim obscœnos miles: [g] moriensque recepit,
Quas nollet victurus, aquas: rituque ferarum
[h] *Distentas siccant pecudes, & lacte negato,*
Sordidus exhausto sorbetur ab vbere sanguis.
Tunc herbas frondesque [i] terunt, & rore madentes
Distringunt ramos. & si quos palmite crudo,
Arboris aut tenera succos pressere medulla,
[k] *O fortunati, fugiens quos barbarus hostis*
Fontibus immisto strauit per rura veneno.
[l] *Hos licet in fluuios saniem, tabemque ferarum,*
[m] *Pallida [n] Dictæis, Cæsar, [o] nascentia saxis*
Infundas aconita palam, Romana iuuentus
Non decepta bibet, torrentur viscera flamma,

a Non tamen deprehenderũt amnem subterraneum, aut fontis scaturiginem.
b Nec minutissimi lapilli crepitant vena. i. meatu fluentis aquæ.
c Fodinis.
d E gelidis fodinis subducti calorem aeris minus iam ferre possunt.
e Abstinebant à cibis vt leuarent, saltem ne intenderet sitim.
f E glebis terræ succulentioris humorem manibus exprimebant.
g Siti exhaustus mortique vicinus turbidam & cænosam aquam bibit, quam seruandæ vitæ certus recusasset.
h Sugunt pecudes, & lacte deficiente saniosum exugunt sanguinem.
i Contundunt vt succum eliciant.
k His feliciores poeta eos pronunciat qui venenatis ab hoste fontibus extincti fuere quod fecerunt in Romanos eum prosequentes barbari hostes [illegible] rex Numidiæ. Mithradates Ponti rex, Iuba Mauritaniæ.
l Quod si fontes veneno serpentium aut ferarum Cæsar coram infecisset, prudentes scienterque Petreiani parati erant bibere.
m Pallore m inducentia.
n Cretensibus quam tamen in Idæ, Phrygiam autem exponit interpres [illegible] Nicander in Alexipharmacis.
o Vnde & nomen [illegible]. N[illegible]
Quæ quia nascuntur dura viuacia caute, Agrestes aconita vocant. Ouidius 7. Metamorphoseos.

Vtque

Oraq; sicca rigent [p] squamosis aspera linguis.
Iam marcent venæ, nulloq; humore rigatus
Aeris [q] alternos angustat pulmo [q] meatus
[r] Rescissoq; nocent suspiria dura palato,
Pandunt ora siti nocturnumq; aera captant.
Expectant imbres, quorum [s] modo cuncta natabant
Impulsu, & siccis vultus in nubibus hærent.
[t] Quoq; magis miseros vnde ieiunia soluant,
Non super arentem [u] Meroen, [x] Cancriq; sub axe,
Qua nudi [y] Garamantes arant, sedere: sed inter
Stagnantem Sicorim, & rapidum deprensus Iberum
Spectat vicinos sitiens exercitus amnes.
[z] Iam domiti cessere duces: pacisq; petendæ
Auctor [a] damnatis supplex Afranius armis,
Semianimes in castra trahens hostilia turmas,
Victoris stetit ante pedes. [b] seruata precanti
Maiestas, non fracta malis, interq; priorem
Fortunam, casusq; nouos gerit, omnia victi,
Sed ducis, & veniam securo pectore poscit.
Si me degeneri strauissent fata sub hoste,
Non deerat [d] fortis rapiendo dextera leto:
At nunc sola mihi est orandæ causa salutis,
[e] Dignum donanda, Cæsar te credere vita.
[f] Non partis studijs agimur, nec sumsimus arma
Consilijs inimica tuis, nos denique bellum

p Asperis, atescentibus. vti videre est in iis qui febri laborant.
q Respirationes, τὴν εἰσπνοὴν καὶ ἐκπνοήν.
r Fatiscenti seu vlcerato: exasperato.
s In tempestate & inundatione Sicoris. supra ver so.
t Et quod vehementius sitim irritare posset, obiectis potentias mouentibus.
u Nili insulã.
x Sub Tropico Cancri, qui limes est torridæ Zonæ.
y Libyæ pop.
z Tandem omnibus rebus obsessi, quartũ iam diem sine pabulo retentis iumentis, aquæ ligni & frumenti inopia, colloquiũ petũt & id si fieri possit, semoto à militibus loco, vbi id a Cæsare negatum, & palam si colloqui vellent, concessum est: datur obsidis loco filius Afranij. venitur in locum quem Cæsar delegit audiente vtroque exercitu loquitur Afranius, &c. Comment de bello ciu. 1 a Abiectis, improbatoq; bello b Vtcunq; supplex mediam tamen quandam, inter fortunam priorem prosperam atq; hanc aduersam, retinet dignitatem, tam ducis quam victi memor. c Impauido, in vtrunque parato. d Qua mihi honestam mortem inferrem. e Quod te dignum existimem a quo vitæ beneficium accipiam. f Non secuti sumus partes, aut Pompeianæ factionis studio arma aduersus te induimus post motum hoc bellum: sed iam ante cum essemus Pompeij duces, legationis muneri, quãtum in nobis erat & quoad licuit, fidem præstitimus cedimus modo diis & necessitati fatali, neq; moram inijcimus Fortunæ, quominus te euehat quo te fata vocant.

Inuenit

Inuenit ciuile duces: causaq; priori,
Dum potuit, seruata fides: nil fata moramur.
[g] *Tradimus Hesperias gentes aperimus Eoas,*
Securumq; orbis patimur post terga relicti.
Nec cruor effusus campis tibi bella peregit,
Nec ferrum, lassaq; manus. [h] *hoc hostibus vnum,*
Quod vincas, ignosce tuis. [i] *nec magna petuntur.*
Otia des fessis, vitam patiaris [k] *inermem*
Degere, quam tribuis: campis prostrata iacere
Agmina nostrà putes: nec enim felicibus armis
Misceri damnata decet, partemq; triumphi
Captos ferre tui: turba haec sua fata peregit.
Hoc petimus, victos ne tecum vincere cogas.
Dixerat: At facilis Caesar, vultuq; serenus
Flectitur, atq; [l] *vsum belli, pœnamq; remittit.*
Vt primum [m] *iustae placuerunt fœdera pacis,*
[n] *Incustoditos decurrit miles ad amnes;*
Incumbit r[i]pis permissaq; flumina [o] *turbat.*
[p] *Continuus multis subitarum tractus aquarum*
Aera non passus vacuis discurrere [q] *venis,*
Arctauit, clausisq; animam: nec [r] *feruida pestis*
Cedit adhuc: sed [s] *morbus egens iam gurgite plenis*
Visceribus sibi poscit aquas. [t] *mox robora neruis,*
Et vires rediere viris. [u] *O prodiga rerum*
Luxuries, nunquam [x] *paruo contenta paratu,*
Et quaesitorum terra, pelagoq; ciborum
[y] *Ambitiosa fames, & lautae gloria mensae,*

g Tuae fidei tradimus exercitus nostros cum Hispaniis, ita vt tibi securo de nobis & metu occidentis liberato pandatur iter aduersus Pompeium in Oriente.
h Quod incruentam tibi cedamus victoriam. quo facilior in nos debes esse, quod tuo velificati sumus cōsilio, qui omnē initii rationem vincendi sine sanguine.
i Petimus tantum vacationem à bello.
k Bello immunem. neq; enim in partes rediituti sumus aduersus te, de nobis securum perinde ac si ferro tuo ad internecionem occubuissemus omnes. precamur contra, ne victi cogamur sequi tua signa victricia & triumphos.
l Vacationem a bello & impunitatem indulget. m Fœdere inter duces sancito. non dubiae vt nuper, inter milites. n Non interclusos, non interdictos. o Turbida reddit, dum procumbit bibendi auidus. p Largus & sine respitatione intermissus haustus plerisq; spiritum constrinxit q Arteriis gutturis & pulmonum fistulis. r Vehemens & ardens sitis. s Sitis inextincta. t Mox rediere militibus aqua refectis vires pristinae. u Occasione à beneficio aquae redditae, excurrit poeta in detestationem luxus delicatorum. x Iis quae facile parantur. y Neq; ad delicias tantum, sed ad gloriam & ostentationem. Petron. *Ingeniosa gula est, &c.*

[z] Discite, quam paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat. non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus consule [a] Bacchus:
[b] Non auro, murrhaq; bibunt: sed [c] gurgite puro
Vita redit. [d] satis est populis fluuiusq; Ceresq;.
[e] Heu miseri, qui bella gerunt [f]. Tunc arma relinquens
Victori miles spoliato pectore [g] tutus,
Innocuusq; suas curarum liber in vrbes
Spargitur. [h] ô quantum donata pace potitos
Excussis vnquam ferrum vibrasse lacertis
Pœnituit, tolerasse sitim, frustraq; rogasse
Prospera bella Deos. [k] nempe vsis Marte secundo
Tot dubiæ restant acies, tot in orbe labores:
Vt nunquam fortuna labet successibus anceps,
Vincendum toties: [l] terras fundendus in [l] omneis
Est cruor, & Cæsar [m] per tot sua fata sequendus.
[n] Felix qui potuit, mundi nutante ruina,
Quo iaceat iam scire loco. non prælia fessos

z Ex his Afranianis, quos restituit non vinum nobile & vetus, sed aqua simplex.
a Nobile vinū Opimio, Cæs. & Philippo, vel alio propter vetustatem ignoto nobis Consule recōditum. *Capillato diffusum consule*, inquit Iuuenalis, *cuius patriā, titulumq; senectus. Deleuit multa veteris fuligine testæ* quem vide Sat. 5. v. 30. & quæ nos ibi.
b Non aureis poculis murrhinisque. de quibus vide quæ nos ad ep. 113 Martial. l. 14 c Aqua mera & simplici. d Da mihi polentam & aquam inquit Epicurus. & cum Ioue ipso de felicitate contenderim, Senec. epist. & Ælian. var. histor. l. 4. cap. 13. ἄρτον μόνον, ὥστε καὶ τῷ ποταμῷ δειπνέομαι πέποιθα. Cyrus. Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι· πλὴν δυοῖν μόνον Δήμητρος ἐκ τῆς πώματος δ' ὑδρηχόου. Menan. e Heu quot labores subeundi, quot miseriæ perferendæ iis qui castra sequuntur. f Inter alia Cæsar responderat. se nunc id non agere vt ab illis abductum exercitum teneat ipse, quod tamen sibi difficile non sit; sed ne illi habeant, quo contra se vti possint. proinde arma tradant, exercitum dimittant, prouinciis excedant, domicilium aut possessiones qui in Hispania habent, statim: reliqui ad Varum fl. dimittantur. Comment. ciu. bel. 1. g Hispanus miles illæsus dimittitur Cauet Cæsar ne quid eis noceatur, ne quis inuitus sacramento cogatur. Audit etiam, vt quid quisque eorum in bello amiserit restituatur, &c. Comment. ciu. bel 1. h O quam pœnituit Afranianos cōtinuati tandiu belli, detrectatæ deditionis, rerum inopiæ vltra quam opus erat perpessæ, votorum pro felici bello ad deos non exaudientes solicite conceptorum eoq; magis [illegible] cum videant victoribus restare tot pugnarū discrimina, &c. k Et quamuis fortuna constans adspiret iis prospera, multo tamen labore & sanguine victorias [illegible] tatur. l Macedoniam, Ægyptum, Africam, Hispaniam rursus: omnes orbis partes. m per tot bellorum & fortunæ incertos euentus. n Felices sane hos Afranianos, quibus cum cæteræ omnes mundi partes in ruinam vacillarent, permissum est in sua tellure laře secreto tutoque tectis leni perfrui ocio.

Vlla

Vlla vocant, o certos non rumpunt classica somnos.
Iam coniux, natiq; rudes, & p sordida tecta,
q Et non deductos recipit sua terra colonos,
Hoc quoq; securis oneris fortuna remisit,
r Sollicitus menti quod abest fauoris salutis
Est auctor dux ille fuit. sic prœlia soli
Felices nullo spectant ciuilia voto.
s Non eadem belli totum fortuna per orbem
Constitit: in partes aliquid sed Cæsaris ausa est,
t Qua maris Adriaci longas ferit vnda Salonas,
Et tepidum in molles Zephyros excurrit u Iader:
Illic bellaci confisus gente x Curetum,
Quos alit Adriaco tellus circunflua ponto,
Clauditur extrema residens y Antonius ora,
z Cautus ab incursu belli si sola recedat,
Expugnat quæ tuta fames. non pabula tellus

o *Neque excitatur classico miles truci.* Horat. epod. *Martia cui somnos classica pulsa fugat.* Tibull. p *Humili loco, sed certa sedes Sordida paruæ fortuna domus.* Senec. Hercul. Fu v.198. q Quibus non opus esset finẽ belli expectare vt sibi victorib. & veteranis in colonias alio deductis assignatentur agri. r Quod partiũ studio vacantes neutri solicite faueant. neutri victoriam voueant, vtriq; ex æquo obligati, Pompeio, veteri sacramento: Cæsari, nouo beneficio. Itaque male in vulgatis lib. legitur *pauor.* s *Ad hæc L. Florum l. 4. c. 2. huius loci expositorem atq; imitatorem.* Aliquid tamen aduersus absentem ducem ausa fortuna est circa Illyricum. &c. Quippe cum fauces Adriatici maris iussi occupare Dolabella & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyræo litore castra posuissent, iam maria late tenente Pompeio, repente castra legatus eius Octauius. & Libo cum ingentibus copiis classicorum vtrinq; circumuenit. deditionem fames extorsit Antonio. Missæ quoque a Basilo in auxilium eius rates, quales inopia nauium fecerat, noua Pompeianorum arte Cilicum actis sub mari funibus, captæ quasi per indaginem. duas tamen æstus explicuit: vna, quæ Opiterginos ferebat in vadis hæsit, memorandumq; posteris exitum dedit. Quippe vix mille iuuenum manus, circumfusi vndiq; exercitus per totum diem tela sustinuit. & cum exitum virtus non haberet, ne in deditionem veniret, hortante tribuno Vulteio mutuis ictibus in se concurrit. t Qua mare Adriaticum alluit Salonas opp. Dalmatiæ in mare exporrectas. Hermolao *Spalato.* u Fl. Dalmatiæ iuxta Salonas mare Adriaticum influens versus Occid. x Non sunt isti Brundusini, vt vult Sulpitius, a Cretensibus oriundi, vt supra l. 2. v. 610. Non Cretenses auxiliares [illegible]. Repugnat loci descriptio situsque & quantitas syllabæ. gesta hæc prope Salonas gr. lat. circiter 44. non Brundusium 42. z hoc in Italia; neq; insulæ illæ in Illyrico. Non sunt Κουρῆτες. Videntur ergo incolæ vnius ex iis insulis quas Plin l. 3 c. 26. vocat Creteas contra Liburnos sitas. illius credo quam Ptol. 2. Geograp. adiacentem Liburniæ agnoscit Curictã, cuius duo oppida sunt Phulsiniũ & Curicum. *Vegiã* hodie dici credit Hermolaus, Alii Nigrã Melænã, seu Corcyram autumant, vnde & *Corcyræo litore* apud Florũ legendũ videtur. y C. Ant. Non M. Anto. qui Brundusij subsistebat copias Cæs. traiecturus. z Armis vtriq; & loci natura satis munitus, nisi inopia frumenti & pabuli pressus fuisset.

Paſcendis ſubmittit equis, non proferit vllam
Flaua Ceres ſegetem: ſpoliabat gramine campum
Miles, & attonſo miſeris iam dentibus aruo
Caſtrorum ſiccas de ceſpite vulſerat herbas.
[a]*Vt primum aduerſa ſocios in litore terræ*
Et [b]Baſilum videre ducem: noua furta per æquor
Exquiſita fugæ. [c]neq; enim de more carinas
Extendunt puppeſq; leuant, [d]ſed firma gerendis
Molibus inſolito contexunt robora ductu.
Namq; ratem vacuæ ſuſtentant vndiq; cuppæ,
Quarum porrectis ſeries conſtricta catenis
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos.
Nec gerit expoſitum telis in fronte patenti
Remigium: ſed, quod trabibus circundedit æquor,
Hoc ferit, & taciti præbet miracula curſus,
Quod nec vela ferat, nec apertas verberet vndas.
[e]*Tunc freta ſeruantur, dum ſe decliuibus vndis*
Æſtus agat, refluoq; mari nudentur arenæ.
[f]*Iamq; relabenti creſcebant litora ponto;*
Miſſa ratis prono defertur lapſa profundo,
[g]*Et geminæ comites cunctas ſuper ardua turris*
Eminet, & tremulis tabulata minantia pinnis.
[h]*Noluit Illyricæ cuſtos Octauius vndæ*
Confeſtim tentare ratem, celereſq; carinas
Continuit, curſu creſcat dum præda ſecundo:

a Vbi Antonius vidit ſocios ſub Dolabellæ ſignis & Baſilum in aduerſo ſinus litore: conatus eſt nouo fugæ genere euadere. Sed hæc aliter Florus. vt modo.
b Claſſis præfectum: Opiterginorum ducem.
c Non in longitudinem extendunt carinam, aut puppim in altitudinem attollunt.
d Sed contexit ſcaphas nauiũ magnarum circiter ſexaginta duplici ordine collocata, quas trabibus & catenis à fronte vinctas cratib. pluteiſq; muniuit. atq; hæc ratis cuppis. i. ſcaphis ſuſtentata à remigibus qui non videbantur, intra geminos ſcapharum vtrinq; ordines propellebatur. *Varie videtur mihi implicita & velut vna e multis miſta hæc relatio. Huiuſmodi ratem à Marco Antonio Brunduſii contextam meminit Autor Com de ciu bel 3. duaſque adiectas triremes. Neque de tempore conuenit, ante Cæſaris aduentum, ànecne. Quid igitur faciam in tanta diuerſarum rerum, nominum, locorum, temporum confuſione? Non ea ſum fronte vt authoris fidem velim aſtruere, non ea mente vt fidem tuam, lector, conſarcinatis mendaciis ludificari. Itaque (qui aliorum commentatorum, vbi quid nodi inciderit mos eſt leui brachio iſta tranſeo.* e Obſeruatur æſtus maris, vt cum vndarum refluxu ratis iam ſtructa deductaq; traiiciat. f Iamq; refluxu æſtu ſe extendere videtur litus g Et duæ vna triremes: quas ratis turrita tabulatis iiſq; pinnatis munita ſupereminet. h Octauius præfectus Pompeianæ claſſis ad cuſtodiam Illyrici litoris, noluit ſtatim ratim inuadere, ſed continuit ſe donec reliquæ triremes tutæ fugæ ſpe allectæ in mare deſcenderent.

Ec

Et temere ingressos repetendum inuitat ad æquor
Pace maris.[i] Sic dum pauidos formidine ceruos
Claudat odoratæ metuentes aëra pennæ:
Aut dum dispositis[k] attollat retia varis
Venator,[l] tenet ora leuis clamosa Molossi;
Spartanos,[m] Cretasq; ligat: nec creditur vlli
Sylua cani, nisi qui presso vestigia rostro
Colligit, & prædæ nescit latrare reperta,
[n] Contentus tremulo monstrasse cubilia loro.
Nec mora.[o] complentur moles, auideq; petitis
[p] Insula deseritur ratibus: [q] quo tempore primas
Impulit ad noctem iam lux extrema tenebras.
At Pompeianus fraudes innectere ponto
[*] Antiqua parat arte Cilix, passusq; [s] vacare
Summa freti medio suspendit vincula ponto,
Et laxas fluitare sinit, religatq; catenas
Rupus ab Illyricæ scopulis. nec prima, nec illa,
Quæ sequitur,[t] tardata ratis: sed[u] tertia moles
Hæsit, & ad cautes adducto fune secuta est.
Impendent[x] caua saxa mari: ruituraq; semper
Stat (mirum) moles: & siluis æquor inumbrat.
Huc fractas Aquilone rates, submersaq; pontus
Corpora sæpe tulit, cæcisq; abscondit in antris:
[y] Restituit rupes tectum mare, cumq; cauerna
Euomuere fretum contorti vorticis vndæ

i Qualiter venator indaginem tendens suspendit formidinem ceu lineam, retis genus id est plumis versicoloribus atq; ad odorem vstulatis intertexti, quo cerui territi in veras plagas irruant. *Puniceæve agitant pauidos formidine pennæ.* Virg 3. Georg. vide & Nemesiani Cynegetica. Pierij Hieroglyph. 7. & quæ nos ad Sen. Hippol. versi 46. k Erigat retia perticis furcatis. l Ne latratu feras terreant. *vos laxas Canibus tacitis mittite habenas: Teneant acres lora Molossos. Et pugnaces tendant Cressa Fortia trito vincula collo. At Spartanos, genus est audax Auidumque feræ, nodo cautus Propiore liga. veniet tempus. Cum latratu caua saxa sonent. Nunc demissi nare sagaci Capient auras, lustraque presso Quærant rostro* Senec. Hippol. v 30. & quæ nos ibi. m Cretenses canes. n Concusso loro admonet venatorem inuentæ feræ. o Ratibus imponuntur milites. p Cercyra. Curicta, Melæna de qua supra. ad v. 406. q Crepusculo. r Pompeij iam partes securus. lib 3. v. 228. * Piratica. s Non apparentibus in superficie maris vinculis. t Retenta supra. ad v. 402. u Ratis illa ingens cuppis superstructa, in qua Opitergini vehebantur. x Describit rupem exesam, exporrectam & ruitoriæ similem, ad quam funibus adducebatur ratis illa. y Scopulus absorptos fluctus refundit instar Charybdis cui hanc rupem comparat, *imo barathri ter gurgite vastos Sorbet in abruptum fluctus, rursusq; sub auras Erigit alternos.* Virg. 3 Æn.

z *Tauromenitanam vincunt feruore Charybdim.*
Hic a Opiterginis moles onerata colonis
Constitit: hanc omnis b puppes statione solutæ
Circueunt: alij rupes, ac litora complent.
Vulteius c tacitas sensit sub gurgite fraudes.
(Dux erat ille ratis) frustra qui vincula d ferro
Rumpere conatus, e poscit spe prælia nulla,
Incertus qua terga daret, qua pectora bello.
Hoc tamen in casu, quantum deprensa valebat,
Effecit virtus: inter tot millia captæ
Circunfusa rati, & f plenam vix inde f cohortem,
Pugna fuit, non longa quidem. nam condidit atra
Nox lucem dubiam: pacemq; habuere tenebræ.
Tunc sic attonitam, venturaq; fata pauentem
Rexit magnanima Vulteius voce cohortem:
g *Libera non vltra parua quam nocte iuuentus,*
Consulite extremis h angusto in tempore rebus.
i *Vita breuis nulli superest, qui tempus in illa*
Quærendæ sibi mortis habet: k nec gloria leti
Inferior, iuuenes, admoto occurrere fato.
Omnibus incerto ventura tempore vitæ
Par animi laus est, & quos speraueris annos
Perdere, & extremæ momentum abrumpere lucis,
Accersas dum fata manu. l non cogitur vllus

z Iuxta Tauromenium Siciliæ opp. ostenditur Charybdis, ad cuius litus eiiciuntur, quæ illa vorago absorpserat. a Opitergium opp. est Venetorum. *Oderso* Leandro. b Pompeianæ. c Insidiose positas. d Securi, bipenni. Alii leg. *ferri.* i. catenas ferreas. e Accingit se & hortatur suos ad pugnã, sine vlla aut fugæ aut victoriæ spe. *vt sequen. versu.* f Cohors decima pars est legionis, cuius numerus variat. constat plerunq; 600. circiter militibus. Florus refert fuisse mille. Prima quidem in legione cohors habet pedites M CV. equites loricatos C X X X I I. Vegetius l.2.c.6. g O Iuuenes libertate vestra non vltra breuem hanc noctem fruituri. h Breui vtcunq;. *vel*, difficili & periculoso vt Horat. od. 10. l. 2. *Rebus angustis animosus atque fortis appare.* i Nemo queratur sibi fuisse vitam breuem, qui in illa vtcunque breui tempus habuit sibi mortis consciscendæ, priusquam adimatur. k Neq; tribuetur nobis minori laudi, mortem vicinam & in limine nobis ab hoste imminentem nostra manu præoccupasse, quam si diuturnior eius nobis vsura esset futura. cum enim nemo exploratum habeat quandiu sit victurus, æqua magnanimitatis laus est, breue quod superest momentum ac longissimam quam sperabas vitam incidisse, modo ipse fortiter incidas. l Mori cogimur; velle mori, non ita, neq; enim cogitur voluntas. Verum quod vrget necessitas, velimus: & in virtutem cedet necessitas. Quicquid necesse est sapiens vult.

Velle

Velle mori. fuga nulla patet: stant vndiq; nostris
Intenti [m] ciues iugulis. decernite letum,
Et metus hinc absit: cupias quodcunq; necesse est.
[n] Non tamen in cæca bellorum nube cadendum est,
Vt cum permistis acies sua tela tenebris
Inuoluunt. conserta iacent cum corpora campo.
In medium mors omnis abit. perit obruta virtus.
Nos in conspicua socijs, hostiq; carina
Constituere Dei. præbebunt æquora testes,
Præbebunt terræ, summis dabit insula saxis.
Spectabunt geminæ diuerso è litore partes.
Nescio quod nostris magnum & memorabile fatis
Exemplum, Fortuna, paras. [o] quæcunq; per æuum
Exhibuit monimenta fides, seruataq; ferro
Militiæ pietas, transibit nostra iuuentus.
Nanq; suis pro te gladijs incumbere Cæsar
Esse parum scimus: sed non maiora supersunt
Obsessis, tanti quæ pignora demus amoris.
Abscindit nostræ multum sors inuida laudi,
Quod non cum [p] senibus capti natisq; tenemur.
Indomitos sciat esse viros, timeatq; furentes,
Et morti faciles animos: [q] & gaudeat hostis
Non plures hæsisse rates. [r] tentare parabunt
Fœderibus, [r] turpiq; volent corrumpere vita.
O vtinam, quo plus habeat mors [s] vnica famæ,
Promittant veniam, iubeant sperare salutem:

m Romani; qui nobis non parcent. Non verisimile est (inquit Io. Rutgersius l.1.c.12. var.lect.) Vulteium ea oratione qua suis mori potius suadebat quam in hostium potestatem venirent, tam honorifico nomine appellasse, qui Opitergini etiam erant: legit itaq; *Intenti Cilices iug.* vt supra v. 449. n Neq; carebimus pulchro fortitudinis nostræ teste, conspicui diis & hominibus, sociis ab insula spectantibus, hostibus à continenti terra & mari. iacebimusq; nos inter nos, victores cum victis; non misti confusa strage tanquam cæco belli tumultu cæsi sub incerto cædis autore, dum gloria in commune & omnes ex æquo diffunditur. o Nostra, ó iuuenes, fides pie & fortiter Imperatori præstita superabit omnia omnium quotquot historiis mandata fuerunt exempla. p Parentibus & natis quos Saguntinorum æquantes fidem trucidaturi essemus potius quam in potestatem hostium venirent. q Quod si illæ duæ simul implicitæ catenis afforent nobis. non dubitaremus de victoria. r Vel cum seruitute vel inhonesta deditione coniunctæ vitæ conditionem nobis offerre, quo pertinaci mortis consilio deposito discedamus ab armis. s Simplex, non vim aliunde timens, non opus habens admoto occurrere fato. vt supra 480. v. à desperationis imputatione libera.

Ne nos, cum calido fodiemus viscera ferro,
Desperasse putent. [t] magna virtute merendum est,
Cæsar vt, amissis inter tot millia [u] paucis,
Hoc damnum cladémque vocat. [x] dent fata recessum,
Emittántque licet, vitare instantia nolim.
Proieci vitam comites, totúsque futuræ
[y] Mortis agor stimulis: furor est. agnoscere solis
Permissum est, quos iam tangit vicinia fati,
Victurósque Dei celant, vt viuere durent.
Felix esse mori [z]. Sic cunctas sustulit ardor
Nobilium mentes iuuenum: cum sidera cœli,
Ante ducis voces, oculis humentibus omnes
Aspicerent, [a] flexoque Vrsa temone pauerent:
Iidem, cum fortes animos præcepta subissent,
Optauere diem. [b] nec segnis mergere ponto
Tunc erat astra polus: nam sol Ledæa tenebat
Sidera, vicino cum lux altissima Cancro est:
[c] Nox tum Thessalicas [d] vrgebat parua sagittas.
Detegit orta dies stantes in rupibus [e] Istros,
Pugnacésque mari Graia cum classe Liburnos.
[f] Tentauere prius suspenso vincere bello
[g] Fœderibus, fieret captis si dulcior ipsa

t Egregio aliquo & singulari fortitudinis exemplo. u Cohorte vna. x Quamuis mihi fata darent, vt incolumis possim discedere, nolim tamen præsentem mortem effugere. y Ardenti esse ror mortis desiderio. *Dine hunc ardorem mentibus addunt Euryale, an sua cuique Deus fit dira cupido?* Afflat certe diuinitus amabilis insania, diuinus est hic impetus. Inuident quippe miseris mortalibus. Dii hoc, vt sciant quam dulcis & felix res mors sit, quo diutius velint viuere. mori autem vicinis dulcedinem eius præsentire solum datur. z Hac oratione mentes suorum ad voluntariam mortem incensas erexit Vulteius: in tantum, vt qui prius lacrymabundi ortum insequentis diei expauissent, alacres iam exoptarent. a Vrsæ maioris plaustrum in Orientem conuersum signum est præcipitantis noctis, aduentantis diei, Sole existente in Geminis, Cancro, Leone. vndecima enim Aprilis nobis in apice Meridionali eleuatum mediam constituit noctem. b Iamque sidera nocturna in Horizontem properabant, nocte vtpote breui, Sole ex vltima parte Geminorum (in quos, Castor & Pollux Ledæ filii conuersi sunt) ingressuro Cancrum. c Dies æstiuus, propemodum solstitialis, qui incidit in primum punctum Cancri, signorum altissimi. d In Occidentem. Sagittario (quem Chironem Thessalicum fuisse volunt) Cetonice occidente, opposito Sole in Geminis orienti. e Istri accolas. Illyrios, hostes Opiterginorum, iis terra imminentes: à mari autem instantem Octauium Liburnici & Dalmatici litoris custodem cum classe auxiliari Græcorum quorum plerique Pompeij partes secuti sunt. f Hoc fingit poeta accidisse ex Vulteij voto supra v. 509 g Deditionis conditionibus, oblatis & vitæ pactione.

Mortis

Mortis vita mora. stabat [h] *deuota iuuentus*
Damnata iam luce ferox, securaq; pugnæ
Promisso sibi fine manu: nulliq; [i] *tumultus*
Excussere viris mentes ad [k] *summa paratas:*
[l] *Innumerasq; simul pauci terraq; mariq;*
Sustinuere manus: tanta est fiducia mortis.
Vtq; satis bello visum est fluxisse cruoris,
Versus [m] *ab hoste furor: primus dux ipse carinæ*
Vulteius [n] *iugulo poscens iam fata retecto,*
Ecquis, ait, iuuenum est, cuius sit dextra cruore
Digna meo. [o] *certaq; fide per vulnera nostra*
Testetur se velle mori? nec plura locuto
Viscera non vnus iamdudum transfigit ensis.
[p] *Collaudat cunctos:* [q] *sed eum, cui vulnera prima*
Debebat, grato moriens interficit ictu.
[r] *Concurrunt alij, totumq; in partibus vnis*
Bellorum fecere nefas. sic semine Cadmi
Emicuit [s] *Dircæa cohors, ceciditq; suorum*
Vulneribus. [t] *dirum Thebanis fratribus omen.*
[u] *Phasidos &* [x] *campis insomni dente creati*
Terrigenæ, missa magicis è cantibus ira,
Cognato tantos implerunt sanguine sulcos:
[y] *Ipsaq; inexpertis quod primum fecerat herbis,*
Expauit Medea nefas. sic mutua pacti
Fata cadunt [z] *iuuenes:* [a] *minimumq; in morte virorum*

h Certo & destinato mortis consilio addicta, vitæ desiderio omni conclamato.

i Hostium cum terrore ingruentium.

k Extrema. mortem.

l Vt supra ex Floro. ad versi. 402.

m In se inuicem.

n Nudato porrectoq; iugulo inuitat commilitonis alicuius manum, qua pereat.

o Quo pignore spondeat & se pari fiducia moriturum.

p Moribundus Vulteius.

q Et ne ingratus moreretur, retulit gratiam inflicti ab illo vulneris, & cuius nomine se illi debitorem agnouerat.

r Concurrunt cæteri eiusdem partis milites mutuisq; concidunt vulneribus non aliter quam fratres illi terrigenæ nati ex Draconis dentibus à Cadmo satis. Ouid. Metam. 3. Sen. OEdip. 720. s Thebana. Dirce fons iuxta Thebas. vide quæ ad v. 126. Thebaid. Senec. t Infaustum omen Eteocli & Polynici qui simili fato aliquando mutuis vulneribus se confecturi erant. u Atq; vti *per mutua vulnera peribant Terrigenæ fratres* nati è dentibus vigilis draconis interfecti satis ab Iasone, inter se commissi coniecto ab Iasone in medium silice & carminibus magicis Medeæ auxiliaribus. Ouid. Meta. 7. x In Colchis, quorum Phasis fl. clariss. y *Ipsa quoque extimuit, quæ tutum fecerat illum: Vtque pets vidit iuuenem tot ab hostibus vnum Pallust.* z Opitergini. a Minima pars fortitudinis erat mortem opperere. In ipsa morte militariter pugnant. Ita Grotius qui ex M. S. restituit *minimumq;* cum vulgo legatur *nimiumque.* quod & probari potest.

Mors virtutis habet: pariter sternuntq; caduntq;
Vulnere letali: nec quemquam dextra fefellit,
[b] *Cum feriat moriente manu. nec vulnus adactis*
Debetur gladijs: [c] *percussum est pectore ferrum,*
Et iugulis pressere manum. cum forte cruenta
Fratribus incurrant fratres, natusq; parenti:
[d] *Haud trepidante tamen toto cum pondere dextra*
Exegere enses. pietas ferientibus vna,
Non repetisse, fuit. iam latis viscera lapsa
Semianimes traxere [e] *foris, multumq; cruoris*
Infudere mari. [f] *despectam cernere lucem*
[g] *Victoresq; suos vultu spectare superbo,*
Et mortem [h] *sentire iuuat. iam strage cruenta*
Conspicitur cumulata ratis: [i] *bustisq; remittunt*
Corpora victores, [k] *ducibus mirantibus, vlli*
Esse ducem tanti. nullam maiore locuta est
[l] *Ore ratem, totum discurrens fama per orbem.*
[m] *Non tamen ignauæ post hæc exempla virorum*
Percipient gentes quam sit non ardua virtus
Seruitium fugisse manu. [n] *sed regna timentur*
Ob ferrum. & sæuis libertas vritur armis:
Ignoratq; datos, ne quisquam seruiat enses.
[o] *Mors vtinam pauidos vitæ subducere nolles,*

b Quamuis feriat manu sua ipsius morituri & ipsa mortem infligente.
c Dum ipsi iugulos suos intendunt occurrentes atq; irruentes in sociorum gladios capulo tenus.
d Neque minori vi & ferientes adigebant tela, id pietatis loco ducentes vno ictu conficere neq; ingeminare vulnus.
e Tabulatis ratis.
f A se contemptam.
g Octauianos, a quibus quasi victoribus huc rerum adacti fuerant.
h *Emphatice.* frui sensu.

i Comburenda ac sepelienda Opiterginorum cadauera curauerunt hostes mirari tantæ apud suos autoritatis esse Cæsarem, tantam militum in ducem fidem. *Virtus & in hoste probatur.* k Octauio & suis. l Præconio & celebratione. m Eo tamen vecordiæ ventum est atque ignauiæ, vt, licet hoc factum in aliis laude dignum prædicent. ipsi nolint vel ex hoc exemplo intelligere quam non difficile fiet seruitutem excutere, se in libertatem asserere, vel sibi illata morte vel sublatis tyrannis. n Sed tyrannicæ potestates timentur, quia custodiis & satellitiis armantur, dum libertatem vi opprimunt. Quasi vero libertatis studiosis difficile sit scire, sibi datos esse enses, ad tuendam libertatem, ne cogantur seruire. *In nullius sumus potestate, cum mors in nostra.* Stoicc. o Degeneres itaque & ignaui vitam cum seruitute agant turpem: fortes & nobiles se sua manu in libertatem asserant.

Sed virtus te sola daret.[p] *Non segnior illo*
Marte fuit, qui tunc Libycis exarsit in aruis.
[q] *Namq; rates audax Lilybæo litore soluit*
Curio:[r] *nec forti velis Aquilone recepto*
Inter semirutas magnæ Carthaginis arces,
Et[s] *Clupeam, tenuit stationis litora*[t] *notæ:*
Primaq; castra locat cano procul æquore, qua se
[u]*Bagrada lentus agit siccæ sulcator arenæ.*
Inde petit tumulos, exesasq; vndiq; rupes,
[x] *Antæi quæ regna vocat non vana vetustas.*
Nominis antiqui[y] *cupientem noscere causas,*
Cognita per multos docuit rudis incola patres.
[z] *Nondum post genitos Tellus effœta gigantes,*
Terribilem Libycis partum concepit in antris.
[a]*Nec tam iusta fuit terrarum gloria Typhon,*
Aut Tityos, Briareusq; ferox: [b] *cœloq; pepercit,*
Quod non Phlegræis Antæum sustulit aruis.
[c] *Hoc quoq; tam vastas cumulauit munere vires*
Terra sui fœtus, quod, cum tetigere parentem,
Iam defecta vigent renouato robore membra.
Hæc illi spelunca domus: latuisse sub alta
Rupe ferunt, epulas raptos habuisse leones.

p Neq; bello minus atroci atque aduerso à Cæsarianis in Africa pugnatum est quam fuerat in Adriatico. In Africa quoq; (inquit Florus) par & virtus & calamitas Curionis fuit qui ad recipiendam prouinciam missus, pulso fugatoq; Varo iam superbus, subitum Iubæ regis aduentũ equitatumq; Maurorum sustinere non potuit. Patebat victo fuga, sed pudor suasit, vt amissum sua temeritate exercitum, morte sequeretur. q In Siciliam Curionem Proprætorem cum legionibus 3. Cæsar miserat, iussum vt cum Siciliam recepisset protinus in Africam traduceret exercitum. ille, profugiente è prouincia Catone, quartam leg. conscripserat, sed copias P. Atij Vari despiciens duas tantum legiones & D. equites transportauit. Lilybæum Siciliæ promontorium est, quod spectat Africam; vti Pelorum, Italiam; Pachinum, Græciam. r Leui & secundo vento s Aquilariam appulit à Clupeis M. pass. XXII. distantem. haud procul à Carthagine iam ab excidio t[illegible] bell. Pun. modice restituta. t Romanis bello & pace cognitæ. *vel* Curioni fama cognita. u Fl. prope Vticam mare influens. x Poeta, quo detur ansa fabulandi de Hercul[illegible] & Antæi palæstrico certamine, accersit. Ἀνταίου βασίλεια (quo de Strab. l. vlt. [illegible] Mauritania Tingitana long. 8. lat. 30. ad colles prope Vticam. long. 30. la[illegible] Curionem, aut alium quemlibet hospitem. z Tellus, nondum effœt[illegible] a [illegible]partu gigantum, concepit Antæum in Libia. a Neq; Terræ ex procrea[illegible]o. Tityo & Briareo. tanta erat gloriandi causa quam nato Antæo. b M[illegible]isset diis, si & hunc socium habuissent Gigantes vbi in Thessalicis campis [illegible]um cœlo inferebant c Dederat & Antæo Terra mater hoc munus vt certamine fessus, contacta terra vires auctiores resumeret, fortiorq; resurgeret.

Ad ſomnos non terga feræ præbere cubile
Aſſuerunt, non d ſyluatorum: vireſq; reſumit
In nuda tellure iacens. e periere coloni
Aruorum Libyes: pereunt, quos appulit æquor,
Auxilioq; diu virtus non vſa cadendi,
f Terræ ſpernit opes: inuictus robore cunctis,
Quamuis ſtaret, erat. g Tandem vulgata cruenti
Fama mali, terras monſtris æquorq; leuantem,
Magnanimum Alciden Libycas exciuit in oras.
h Ille Cleonæi proiecit terga leonis,
Antæus i Libyci. k perfudit membra liquore
Hoſpes Olympiacæ ſeruato more palæſtræ.
Ille parum fidens pedibus contingere matrem,
l Auxilium membris calidas infudit arenas.
Conſeruere manus, & multo brachia nexu.
Colla diu grauibus fruſtra tentata lacertis:
Immotumq; caput fixa cum fronte tenetur.
m Miranturq; habuiſſe parem. n nec viribus vti
Alcides primo voluit certamine totis,
Exhauſitq; virum: quod creber anhelitus illi
Prodidit, & gelidus feſſo de corpore ſudor.
Tunc ceruix o laſſata quati: tunc pectore pectus
Vrgeri p tunc obliqua percuſſa labare
Crura manu. q iam terga viri cedenti victor
Alligat, & medium compreſſis ilibus arctat:
Inguinaq; inſertis pedibus diſtendit, & omnem
Explicuit per membra virum. r rapit arida tellus
Sudorem: ſ calido complentur ſanguine venæ,

d Frondes aut tabulæ.
e Tum Libyæ incolæ, tum aduenæ ab illo in palæſtram prouocati victique interficiebantur.
f Neque amplius iam habuit opus beneficio matris Terræ, qua contacta ſumeret roboris incrementum, ſatis ex ſe validus etiam cum ſtaret.
g Tandem Hercules monſtrorum paſſim domitor, fama crudelis huius monſtri accitus, huc aduenit.
h Hercules initurus luctã exuit pellem leonis Nemeæi à ſe inter Cleonas & Phliuntem cæſi
i Leonis Lib. exuuias.
k Hercules ſe oleo vnxit, ceu ceromate ex more patrio atque vſitato in certaminibus Olympicis ab ipſo inſtitutis. l Iam vſurus beneficio matris. modo v.608. ſe arena ſumma conſperſit, quo robuſtior eſſet. m Miratur vterque ſe ſibi parem offendiſſe. n Necdum intentis vſus viribus Antæum defatigarat. o Debilitata inclinabat, non vt prius. *Immotum caput fixa cum fronte tenebatur.* v. 619 p Antæi crura ſupplantata Herculis manu labaſcebant. q Hercules Antæi tergum lacertis implicitum compreſſit, atque ipſum humi proſtrauit. r Coercet, ſiſtit ſudorem Antæi. ſ Recenti, quo & vires reſtaurantur.

Intumuere

Intumuere tori,[t] toro∫q; indu u t artus,
Herculeo∫q;[u] nouo laxauit corpore nodos.
[x] *Con∫titit Alcides ∫tupefactus robore tanto:*
[y] *Nec ∫ic Inachijs, quamuis rudis e∫∫et, in vndis*
Defectam timuit reparatis anguibus hydram.
Conflixere pares, telluris viribus ille,
Ille ∫uis.[z] numquam ∫æuæ ∫perare nouercæ
Plus licuit. videt exhau∫tos ∫udoribus artus,
Ceruicemq; viri, [a] ∫iccam cum ferret Olympum:
Vtq; iterum fe∫∫is iniecit brachia membris,
[b] *Non expectatus Antæus viribus ho∫tis,*
Sponte cadit,[c] maiorq; accepto robore ∫urgit.
[d] *Quisquis ine∫t terris, in fe∫∫os ∫piritus artus*
Egeritur: tellu∫q; viro luctante laborat.
Vt tandem auxilium tactæ prodes∫e parentis
Alcides ∫en∫it: ∫tandum e∫t tibi, d xit, & vl ra
Non credere ∫olo, ∫terniq; vetabere terra:
Hærebis pre∫∫is intra mea pectora membris:
[e] *Huc Antæe cades. ∫ic fatus, ∫u∫tulit alte*
[f] *Nitentem in terras iuuenem. morientis in artus*
Non potuit nati Tellus ∫ubmittere vires.
Alcides[g] medium tenuit. iam pectora pigro
Stricta gelu, terri∫q; diu non credidit ho∫tem.
[h] *Hinc aui veteris cu∫tos famo∫a vetu∫tas,*
Miratrixq; ∫ui ∫ignauit nomine terras.
[i] *Sed maiora dedit cognomina collibus i∫tis,*

t La∫∫i modo laxiq; artus re∫tituuntur, iam in ∫olidos & duros.
u Renouato, viribus refecto.
x Non ∫ine ∫tupore admiratus e∫t Hercul. vnde Antæo vires re∫titutæ.
y Neq; tantum illi metum iniecit Hydra, numero∫um malum, cui vno capite reci∫o duo repullulabant, quamuis tum tyro nec mon∫tris a∫∫uetus cum illa excerta certauit in Lerna, palude Arginorum, Inacho primum regnatorum: quam conflictus i∫te.
z Neq; Iunoni Herculis interitum anquirenti, maior ex vllo laborum illi inflictorum ∫pes hominem perdendi quam ex hoc.
a Non ita ∫udoribus exhau∫tam eum Atlanti ∫uccurrens ∫u∫tineret humeris cœlum.
b Antequam ab Hercule pro∫terneretur, ip∫e vltro labitur.
c Validior,
d In Antæum tran∫it vis Terræ, dum filio robur ∫uggerit, exhau∫tæ,
e In pectus meum: non gremium terræ.
f In terras delabi volentem Antæum.
g Subleuerũ, inter cœlum & terram, neq; dimi∫∫um ni∫i morte prius rigentem.
h Hinc veteres volentes ∫ibi temporis ge∫ta po∫teris commendare indiderunt huic loco nomen. *Antæi regna & monimenta*, Plin. l. 5. c. 1
i Serior vtcunq;, ∫ed clarior nominis gloria his collibus, ex *Castris Cornelianis*. Namque hic primus ca∫trorum locus C Scipioni. qui Co∫. traductis in Africam copiis duo eadem nocte ho∫tium ca∫tra incendit, Syphacem regem cepit, Hannibalem 16. iam annos in Italia bellantem vincentemq; reuocauit in Africã ad ∫ua tuanda.

Pœnus

Pœnum qui Latijs reuocauit ab arcibus hostem
Scipio.[k] *nam sedes Libycа tellure potito*
Hæc fuit. en veteris cernis vestigia valli.
[l]*Romana hos primum tenuit victoria campos.*
Curio lætatus, tanquam fortuna locorum
Bella gerat, seruetq; [m] *ducum sibi fata priorum,*
Felici non fausta loco tentoria ponens.
Indulsit castris, & collibus abstulit[n] *omen,*
Sollicitatq; feros[o] *non æquis viribus hostes.*
[p] *Omnis Romanis quæ cesserat Africa signis,*
Tunc Vari sub iure fuit: qui robore quanquam
Confisus[q] *Latio,*[r] *regis tamen vndiq; vires*
Exciuit Libycæ gentis,[s] *extremaq; mundi*
Signa suum comitata Iubam.[t] *non fusior vlli*
Terra fuit domino: [u] *qua sunt longissima regna,*
Cardine ab occiduo vicinus[x] *Gadibus atlas*
Terminat: à medio, confinis[y] *Syrtibus Ammon.*
[z] *At qua lata iacet, vasti plaga feruida regni*
Distinet Oceanum, zonæq; exustа calentis
Sufficiunt spatio populi tot castra sequuntur,
[a] *Autololes,* [b] *Numidæq; vagi, semperq; paratus*

k Est is locus iugum directũ, eminens in mare, vtraque ex parte præruptũ atq; asperum, sed paulo tamen leniore fastigio ab ea parte quæ ad Vticam vergit. abest directo ab Vtica paulo amplius passus mille, sed propter restagnationem maris, sex milliũ circuitu in oppidũ peruenitur. l Romanus qui primam in Africa de Pœnis reportauit victoriam, his collibus castra habuit. m Scipionem African. maioris & minoris. n Prioris felicitatis victoriæq; auspicium. o Duabus legionibus & D. equitibus. supra v. 583. p Tubero à Pompeio missus cum imperio in Africam, portu & oppido Vticæ prohibitus est ab Atio Varo, qui ad Auximũ amissis cohortibus protinus ex fuga in Africam peruenerat. atque eam sua sponte vacuam occupauerat, delectuque habito duas legiones effecerat, hominum & locorum notitia & vsu eius prouinciæ nactus aditus ad ea conanda, quod paucis ante annis ex prætura eam prouinciam obtinuerat. Com. ciu. bell, 1. & Cic. pro Ligario. q Militum Italicorum. r A Iuba tamen rege Mauritaniæ socio & amico Pompeij auxilia petiit, atque accepit primum DC. equites Numidas & pedites CCCC. mox regem ipsum cum magnis copiis. s Infra v. 672. t Non alius rex latius extendit imperium. u In longitudinem extenduntur ab vltimo litore occiduo, qua Atlante terminatur Africa, long. gr. 6. vsque ad Ammoniacam regionem, long. gr. 55. x Inf. extra fretum Herculeum, in ora Bæticæ Hispaniæ. has opponit poeta. Atlanti, sed quam recte, consules Geographos. excusabisque, poetis *quidlibet audendi esse potestatem*, vide l. 1. v. 555. y De Syrtibus. l. 1. v. 367. de Ioue Ammone, l. 9 v. 51. & l. 10. v. 38 qui tamen a propiore Syrti distat in long. 8. gr. z Secundum latitudinem dicit Iubæ regnum extendi ad zonam torridam & vlterius. a Mauritaniæ Tingitanæ pop. b Nomadas respicit, domos plaustris circumferentes. Salu. de bel. Iug.

Inculto [c] *Gætulus equo: tum concolor Indo*
Maurus, [d] *inops Nasamon, mixti* [e] *Garamante perusto*
[f] *Marmaridæ volucres,* [g] *æquaturusq; sagittas*
Medorum, tremulum cum torsit missile, Mazax:
Et gens, quæ [h] *nudo residens* [i] *Massylia dorso*
Ora leui flectit frænorum nescia virga.
Et solitus vacuis errare mapalibus Afer
Venator, [k] *ferriq; simul fiducia non est,*
Vestibus iratos laxis operire leones:
[l] *Nec solum studijs ciuilibus arma parabat,*
Priuatæ sed bella dabat Iuba concitus iræ.
Hunc quoq;, [m] *quo superos humanaq; polluit anno*
[o] *Lege Tribunitia solio depellere auorum*
Curio tentarat, Libyamq; auferre tyranno,
[n] *Dum regnum te Roma facit.* [o] *memor ille doloris*
Hoc bellum sceptri fructum putat esse retenti.
[p] *Hac igitur regis trepidat iam Curio fama,*
Et quod Cæsareæ nunquam deuota iuuentus
Illa nimis castris, nec Rheni miles in vndis
Exploratus erat, Corfini captus in arce,

c Libyæ interioris gens equis insidens, non stratis ephippia. quos mox v 682. nudos vocat.
d In litore Arenosæ Syris victitans. l.9.v. 440. & 458. & alii Nasamones deserta & arenosa Marmariæ colunt.
e Africæ min. pop. Ægyptum versus, pedibus velox.
g Et Mazax qui torquet missilia non minore vi & dexteritate quam Medi Parthiq; sagittas mittunt.
h Non ephippia strato.
i Massyli, Virg. 4 Æn. Infreni Numidæ dicti.

Numidæ gens inscia fræni, &c. *Cuius equum flectit non cedens virga lupatis.* Sil. Ital. 1. Μασαισυλοι μικροὶ ἵπποις χρῶνται ὀξέσι δὲ καὶ εὐπειθέσιν, ὥς ἀπὸ ῥαβδίου οἰακίζεσθαι. Strabo l. vii. & Martial. l. 9 ep. 23 equi sine frænis, &c. Liu. 55. Polyb. *Nam flecti facilis, Lascivaque colla secutus Paret in obsequium tentæ moderamine virgæ. Verbera sunt præcepta fugæ, sunt verbera freni.* Nemesian. k Non confidit ferro, sed iniecta veste leones superat. Leonum summa vis in oculo creditur. Getuli itaq; contra impetum ingruentis leonis obiiciunt sagum. Plin. l. 8. c. 16. l Iubæ & paternum hospitium cum Pompeio, & simultas cum Curione intercedebat quod Tribunus Pl. legem promulgauerat, qua regnum Iubæ publicauerat. Com. ciu. bel. 2. m Quo anno ipse Tribunus a Cæsare corruptus (l. 1. v. 269 & infra v. 819) Cæsaris causam tuebatur, mox Cæsarem incitabat, quo facto & humana omnia & diuina miscuit. n Dum vnius Cæsaris sc. dominationi Romam subiicere parat. o Iuba iniuriæ memor, regnum se retinuisse vel ob hoc gaudet, quod Curionem vlciscatur. p Curionem regis aduenientis fama perterritum & hoc in animo habebat, quod parum confideret militibus suis, neq; veteranis Cæsaris qui sub eo in Gallia & Germania militauerant, neque firmæ satis fidei, vt qui Pompeio sacramentum dixerant, et Domitio duce suo Corfinij tradito Cæsari, missi in Siciliam cum Curione fuerant.

Insidusq;

Infidusq́ue [q] *nouis ducibus, dubiusq́ue* [r] *priori,*
[s] *Fas vtrunq́ue putat. sed* [t] *postquam languida segni*
Cernit cuncta metu, nocturnaq́ue munia valli
Desolata fuga, trepida sic mente profatur:
[u] *Audendo magnus tegitur timor: arma capessam*
Ipse prior: campum miles descendat in aequum,
Dum meus est: variam semper dant otia mentem.
Eripe consilium pugna: cum dira voluntas
Ense subit prenso, galeae texere pudorem,
Quis conferre duces meminit? quis pendere causas?
Qua stetit, inde fauet: [x] *veluti fatalis arenae*
Muneribus non ira vetus concurrere cogit
Productos: odere pares. Si fatus apertis
Instruxit campis acies: quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit.
[y] *Nam pepulit Varum campo, nudataq́ue foeda*
Terga fuga, donec vetuerunt castra, cecidit.
Tristia sed postquam superati praelia Vari
Sunt audita Iubae: laetus quod gloria belli
Sit rebus seruata suis, [z] *rapit agmina furtim,*
Obscurataq́ue suam per iussa silentia famam;
[a] *Hoc solum metuens incautus ab hoste timeri.*
[b] *Mittitur, exigua qui praelia prima lacessat,*

q Caesari & Curioni. r Pompeio. s Cum vtriq; dixissent sacramentum: alterum deserere, alteri adhaerere. t Postquam aduertit exercitum munia officiaque sua detrectare, ad defectionem spectare, huc solicitatos à Quintilio Varo, qui fuerat cum iis Corfinij iamq; erat cum Atio Varo: haec secum deliberat. u Audendum est aliquid in praelia, simul vt timorē meum dissimulem, simul suspicionem de militū meorum fide tegam, imo tollam. Qui enim iam ociosi ducum meritis & belli causis expendendis vacant; mox, armati & in aciem producti, partibus quas sibi sequendas sumpserunt stabunt, obliti causarum ducum, sui. x Sicut in muneribus gladiatoriis, non odium aut simultas committit gladiatores in lethale arenae certamen; sed ipsa parium compositio & aemula virtus. y Siquidem primum è Numidis equitibus, C X X. caesis, reliquos in castra compulit. Varum mox in castra ad oppidum non sine magna Varianorum caede fugauit, ita vt timens castris de tertia vigilia silentio exercitum in oppidum reduceret. z Raptim collectas copias ducit clanculum, ne aduentus sui fama ad Curionem perueniret, cauens. a Improuisus hactenus. hoc solum timebat ne à Curione timeretur, atq; ita praelij & rei gerendae non daretur occasio. b Curio, accepto regis aduentu, se in Corneliana castra receperat. praemittit rex Saburam praefectum eius, cum paruis copiis, qui & rumorem spargeret ipsum Iubam reuocatum finitimo bello & controuersijs Leptitanorum restitisse in regno. simulq́ue subtractum è castris Curionem in praelium eliceret.

Eliciatq; manu Numidis à rege secundus,
Vt sibi commissi simulator Sabbura belli:
[c] *Ipse caua regni vires in valle retentat.*
[d] *Aspidas vt Pharias cauda solertior hostis*
Ludit, & iratas incerta prouocat vmbra:
Obliquanq; caput vanas serpentis in auras
Effusæ toto comprendit guttura morsu
Letiferam citra saniem: tunc [e] *irrita pestis*
Exprimitur faucesq; fluunt pereunte veneno.
[f] *Fraudibus euentum dederat fortuna: feroxq;*
Non exploratis[g] *occulti viribus hostis,*
[h] *Curio nocturnum castris erumpere cogit,*
Ignotisq; equitem late decurrere campo.
Ipse sub Auroræ primos excedere motus
Signa iubet castris, multum, frustraq; rogatus
Vt Libycas metuat fraudes, infectaq; semper
Punica bella dolis. leti fortuna propinqui
Tradiderat fatis iuuenem. [i] *bellumq; trahebat*
Auctorem ciuile suum, super ardua ducit
Saxa, super cautes abrupto limite signa.
Cum procul e summis conspecti collibus hostes
[k] *Fraude sua cessere parum, dum colle relicto*
Effusam patulis aciem committeret aruis.
[l] *Ille fugam credens, simulatæ nescius artis,*
Vt victor, medios aciem proiecit in agros,

c Rex cum omnibus copiis insequebatur, & sex M. pass. interuallo a Saburra consederat.
d Neque aliter Curionem delusit Iuba, quam solet Aspidem Ægyptiam Ichneumon, quam hebetes habentem oculos, eosque non in fronte sed in temporibus, Ichneumon caudæ suæ vmbra prouocat, attollentem autem ictus irritos aucsus excipit donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces aspidis virus effundentis sed citra noxam hostis. Plin. l. 8. c. 4. & Nicander in Theriacis.
e Virus incassum effunditur. f Curio, ex perfugis quibusdam oppidanis audito Saburam adesse tantum cum leuibus copiis, regem domi restitisse, adolescentiæ feruore, magnitudine animi, superioris temporis prouentu, fiducia rei bene gerendæ, supra omnia fato ciuilis ab eo excitati commotique belli pœnas persente, equitatum omnem prima nocte ad castra hostium mittit, qui oppressos somno & dispersos hostes, ad magnum numerum confecit. g Regis insidiis, modo nota b. h Curio cum omnibus copiis quarta vigilia exit, equites suos redeuntes conuenit, è captiuis quærit quis castris præsit, respondent *Saburam.* i Vt modo, not. *f.* k Sabura suis imperauerat, vt simulatione timoris paulatim cederent, ac pedem referrent: sese cum opus esset, signum prælij daturum. l Curio ad superiorem spem addita præsentis temporis opinione, hostes fugere arbitratus, copias ex locis superioribus in campum deducit.

Tunc primum patuere [m] doli, [n] Numidaq; fugaces
Vndiq; completis clauserunt montibus agmen.
Obstupuit dux ipse simul, perituraq; turba.
[o] *Non timidi petiere fugam, [p] non prœlia fortes:*
Quippe vbi [q] non sonipes motus clangore tubarum
Saxa quatit pulsu, rigidos vexantia frænos
Ora terens. spargitq; iubas, & surrigit aures,
[r] *Incertoq; pedum pugnat non stare tumultu.*
[s] *Fessa iacet ceruix. fumant sudoribus armi:*
Oraq; proiecta squalent arentia lingua:
Pectora rauca gemunt, quæ creber anhelitus vrget:
Et defecta grauis longe trahit ilia pulsus:
Siccaq; sanguineis durescit spuma lupatis.
Iamq; gradum neq; verberibus, stimulisq; coacti,
Nec quamuis crebris iussi calcaribus, [t] addunt.
Vulneribus coguntur equi, [u] nec profuit vlli
Cornipedis rupisse moras: neq; enim impetus illis
Incursusq; fuit: tantum profertur ad hostes,
Et spatium iaculis oblato vulnere donat.
[x] *At vagus Afer equos vt primum emisit in agmen:*
Tunc campi tremuere sono: terraq; soluta,
Quantus [y] Bistonio torquetur turbine puluis,
Aera nube sua texit, traxitq; tenebras.
Vt vero in pedites fatum miserabile belli
Incubuit: [z] nullo dubij discrimine Martis

m A rege subsecuto, summissis auxiliis, hostium copias augeri, signo a Sabura dato equitatu hostiũ ab vtroq; cornu aciem nostram circumueniri.
n Spem vnam salutis, proximos colles iubet suos capere Curio. hos præoccupat missus à Sabura equitatus.
o Lassatis sc. ex itinere & prælio nocturno equis, vt versic. insequẽte, &c. atq; septis vndiq; peditibus & pat.sq;, ita vt vix acina mouendi daretur locus, vt mox v. 772.
p Equites labore confecti, & pauci, numero C C. (reliqui enim in itinere substiterant) quamcunq; in partem impetum fecerant, hostes loco cedere cogebant. sed neque longius fugientes prosequi, nec vehementius equos incitare poterant. Com. ciu. bel. 2. q Non ferocis equi *Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum.* r Neq; vti fortis equus & recens stare loco nouit. s Sed fessa ia. t Accelerant u Neq; enim profuit incitasse equum in hostem, debilis namq; lassati equi incursus eo vsq, tantum prouehebatur quo iaculis hostium equitem exponeret. x Numidarum vero equitum concitato cursu tremuere campi & pulvereæ nubes atque tenebræ inductæ. puluere, tanquam vi Boreæ e Thracia flantis excitato. y Thracio. Bistonis signum est & regio Thraciæ. z Certa erat facilisq, victoria, neq; pugnæ mora longior quam quæ Romanis interficiendis sufficeret.

Ancipites steterunt q; casus, sed tempora pugnæ
Mors tenuit. neque enim licuit procurrere contra
Et [a] miscere manus sic vndiq; septa iuuentus
Comminus obliquis, & rectis eminus hastis
Obruitur: non vulneribus, nec sanguine, solum
[b] Telorum nimbo peritura & pondere ferri.
Ergo acies tantæ paruum spissantur in orbem:
Ac si quis metuens medium correpsit in agmen,
Vix impune [c] suos inter conuertitur enses.
[d] Densaturq; globus, quantum pede prima relato
Constrinxit gyros acies. non arma mouendi
Iam locus est pressis: stipataq; membra teruntur.
Frangitur armatum colliso pectore pectus,
[e] Non tam læta tulit victor spectacula Maurus
Quam fortuna dabat: fluuios non ille cruoris,
Membrorumq; videt lapsum, & ferientia terram
Corpora: compressum turba stetit omne cadauer.
[f] Excitet inuisas diræ Carthaginis vmbras
Inferijs fortuna nouis: ferat ista cruentus
Annibal, & Pœni tam dira piacula manes.
[g] Romanam, Superi, Libyca tellure ruinam
Pompeio prodesse nefas, votisq; Senatus.
Aphrica nos potius vincat sibi. [h] Curio fusas
Vt vidit campis acies & cernere tantas
Permisit clades compressus sanguine puluis,
Non tulit afflictis animam producere rebus,

a Conferta pugna contendere.
b Telorum, instat grandinis fusorum multitudine & pondere.
c Suorum globo condensatorum dum-d--ii, qui ab exteriori parte globi erant, referrent pedem cederentq; introrsum ad declinandos hostium ictus.
e Neq; tam læ-tam ex cæde Romanorum voluptatem perceperunt Mauri, quam fortuna dabat, cum non fluuios sanguinis, non mutilata & cadentia viderent corpora, vt quæ constricta & stipata sustinerent se inuicem, neq; cæsæ deciderêt ad terram: sic arbores, l. 3. vers. 445.

f Inuitet excitatas Carthaginensium vmbras Fortuna ad hæc parentalia. retulerunt quippe victorem nepotes inferias Annibali, abunde parentauerunt hac cæde animis Pœnorum a suis cæsorum. g Indoluere certe Senatus Pompeiusq; in suæ causæ emolimentum cecidisse tot ciues Rom. mallentq; victoriā hanc Afrorū nomine, quā suo relatam. h Hortatus est Curionem Cn. Domitius, præfectus equitum, cum paucis circumsistens, vt fuga salutem peteret seq; in castra reciperet. se ab eo non discessurum pollicitus. At Curio nunquam, amisso exercitu, quem à Cæsare fidei suæ commissum acceperat se in eius conspectum reuersurum confirmauit, atq; ita prælians interfectus est. Com. ciu. bel 2.

Aut sperare fugam: ceciditq; in strage suorum
Impiger ad letum, & fortis virtute coacta.
[i] *Quid nunc rostra tibi prosunt turbata, forumq;*
[k] *Vnde Tribunitia plebeius signifer arce*
Arma dabas populis? quid [l] *prodita iura Senatus,*
Et [m] *gener, atq; socer bello concurrere iussi?*
[n] *Ante iaces, quam dira duces Pharsalia confert,*
Spectandumq; tibi bellum ciuile negatum est.
Has vrbi miseræ vestro de sanguine pœnas
Ferre datis: luitis [o] *iugulo sic* [p] *arma potentes.*
Felix Roma quidem, ciuesq; habitura beatos,
[q] *Si libertatis superis tam cura placeret,*
Quam vindicta placet. Libycas en nobile corpus
Pascit aues [r] *nullo contectus Curio busto.*
At tibi nos ([s] *quando non proderit ista silere*
A quibus omne æui senium sua fama repellit,)
Digna damus, iuuenis, merita præconia vitæ.
[t] *Haud alium tanta ciuem tulit indole Roma,*
Aut cui plus leges deberent recta sequenti,
[u] *Perdita tunc Vrbi nocuerunt secula postquam*
Ambitus, & luxus, & opum metuenda facultas
Transuerso mentem dubiam torrente tulerunt,
[x] *Momentumq; fuit mutatus Curio rerum,*
[y] *Gallorum captus spoliis, & Cæsaris auro.*

i Insultatio. adiecti commiseratione. k Tribunitiæ conciones nos raro fuerant populi incitamenta, seditionum faces, classica tumultuū. Curio autem trib. pl. fuerat Cæsari inimicissimus, mox ab eo liberatus ære grandi alieno, redemptusque auro, acerrime pro Cæsare stetit, & cum tribunis pl. ad Cæsarem ex vrbe tandem profugit, nos paruus belli huius ciuilis concitator. vt l. 1. v. 270. &c. l Ære corrupta & prodita à te. m Pompeius & Cæsar commissi. n Neq; tamen contigit tibi exitum huius belli in pugna illa Pharsalica videre. o Morte vestra. p contra Remp. suscepta. q Si deos æqua tangeret cura indulgendi nobis libertatis assertores, quam vlciscendi libertatis oppressores *Nec vnquam*, inquit Tacitus, *atrocioribus populi Rom. cladibus, magisve iustis iudiciis approbatum est, non esse curæ Deis securitate nostram esse vltionem.* r Inhumatus, præda auibus Libycis. s Cur enim taceam virtutes eius & merita? quæ innumeris seclis canescentia per omne æui tempus plenis gloriæ velis ferentur. t Erat certe summa indole, eloquentiæ laude claruit, legum propugnator acerrimus, quandiu incorruptus stetit Reip. u Verum corruperunt illum perdiderunque perditi ciuitatis mores, ambitio, luxus, auaritia. x Atq; ita mutatus & a Cæsare corruptus dignitatem & causam eius pertinaciter tuebatur neq; minima ciuilis belli fax, vt qui Cæsari stimulos addiderit vt per quem plurimi in Cæsaris partes inclinarint. y Sexcenties H.S. æris alieni contraxerat Curio. Val. Max. l. 9. c. 1. quo liberauit eum Cæsar.

[z] *Ius licet in iugulos nostros sibi fecerit ense*
Sylla potens, Mariusq; ferox, & Cinna cruentus:
[a] *Cæsareæq; domus series; cui tanta potestas*
Concessa est: emere omnes, [b] hic vendidit Vrbem.

z. Sylla quidem Marius, Cinna, & c. vi oppresserunt libertatem, inuaserũt Remp. neq; id tamẽ sine summa impensa largitionum & stipendiorum, illi emerunt, hic vendidit. a Cæsaris successores, quibus permissus fuit Imperii clauus. b *Vendidit hic auro patriam, dominumque superbum Imposuit.* Virg. 6 Æn.

M. ANNÆI LVCANI
LIBER QVINTVS.

SIc alterna [a] duces bellorum vulnera passos
In Macedum terras, miscens aduersa secundis,
[b] *Seruauit Fortuna pares. [c] Iam sparserat [d] Aemo*
Bruma niues, gelidoq; cadens [e] Atlantis Olympo:
Instabatq; [f] dies, qui dat noua nomina fastis,
[g] *Quiq; colit primus ducentem tempora Ianum.*
[h] *Dum tamen [i] emeriti remanet pars vltima iuris,*
[k] *Consul vterq; vagos belli per munia Patres*
Elicit Epirum, peregrina ac sordida sedes
Romanos cepit proceres: [l] secretaq; rerum
Hospes [m] in externis audiuit curia tectis.
[n] *Nam quis castra vocet tot strictas iure secures,*

a Pompeium. Italia pulsum, Massilia expugnata, & exercitib. cum Hispaniis amissis: Cæsarem, nauali clade in Adriatico accepra, & Curione cum exercitu in Africa cæso. b Alternante tamen fortuna, reseruati sunt pares de summa rerũ dimicaturi in Pharsalica pugna. c Hiemis notatio. d Thraciæ monte. e Patronym. fœm Maia vel alia filiabus Atlantis *Synecd.* Atlantides. Pleiades occiderant Cosmice. quod fit circiter 3. Id. Nouemb. f Cal. Ianuarij. quo die creari noui consules, eorumque nomina præfigebantur sui anni Fastis .i. libris singulorum annorum descriptiones & gesta continentibus. h Festus nomine Iani, choragi, capitis, patris ducisque insequenti anni Ouid. Fast. 1. Martial. l. 8. ep. 2. h Nondum plane peracto p[.] tostatis suæ consularis tempore i Metaph. a militia. l. 5. v 623. k Lentulus & Marcellus Coss in Epirum conuocauerunt Senatores per officia belli dispersos. l Arcana Senatus deliberantis consilia. m In terra & vrbe aliena. n Quidni enim appellem curiam potius Senatorum quam castra Pompeij, vbi tot simul legitimi magistratus cum insignibus suis, fascibus & securibus?

Tot fasces?[o] docuit populos venerabilis ordo
Non Magni partes, sed Magnum in partibus esse.
Vt primum[p] mœstum tenuere silentia cœtum,
Lentulus excelsa sublimis sede profatur:
[q]Indole si dignum Latia, si sanguine prisco
Robur inest animis, non qua tellure coacti,
Quamq; procul tectis captæ sedeamus ab vrbis
Cernite: sed vestræ faciem cognoscite turbæ:
Cunctaq; iussuri primum hoc decernite Patres,
[r]Quod regnis, populisq; liquet, nos esse Senatum.
[s]Nam vel Hyperboreæ plaustrum glaciale sub Vrsæ,
Vel[t] plaga qua torrens, clausisq; vaporibus axis
Nec patitur noctes, nec iniquos crescere soles,
Si fortuna ferat rerum nos summa sequetur,
Imperiumq; comes.[u] Tarpeia sede perusta
Gallorum facibus,[x] Veiosq; habitante Camillo,
Illic Roma fuit non vnquam perdidit[y] ordo
Mutato sua iura solo.[z] mœrentia tecta
Cæsar habet, vacuasq; domos, legesq; silentes,
Clausaq; iustitio tristi fora.[a] curia solos
Illa videt Patres, plena quos vrbe fugauit.
Ordine de tanto quisquis non exulat, hic est.
[b]Ignaros scelerum, longaq; in pace quietos
Bellorum primus sparsit furor: omnia rursus

o Et tot conspecti simul venerabiles Senatores docuerunt populos & gentes quæ confluxerant, non conuenisse omnes in partes Pompeii, sed & ipsum Pompeium fuisse partem Senatus.
p *Hypallage.* cœtus mœstus tenuit silentia.
q Si vera illa & prisca virtus Romana animis vestris insideat, nolite expendere vbi simus. sed ex tot senatorum ac ciuium præsentia, succurrat vobis, qui simus.
r Facto à vobis Senatus Consulto sciant populi, hic esse Senatū quem penes est totius orbis terr. imperium.
s Quem Senatum si qua iniquæ Fortunæ procella raperet in oras Boreali Arcto vel torridæ zonæ subiectas; comm[illegible]ratura tamen sit Imperij summa. t Circulus æquinoctialis æstu & caloribus constrictus, sub quo degentes perennem habent [illegible]. u Lib. 1. ver. 169 vrbe Rom. *Synecdoche.* Neque enim Capitolium a Gallis incensum est. x Camillus exulabat Ardeæ: cui, inde euocato Veios, dictatura & rerum summa SC. tradita est. y Senatorius. z Vrbem Rom. occupauit Cæsar, vacuam, mœstam oppressis legibus & indicta iuris dicundi intermissione tristem. a Illa quam Cæsar habet. Curia non videt alios Senatores quam eos quos ambitus, maiestatis læsæ aliarumue noxæ damnatos Cæsar vrbi restitutos reuocauit. b Sub primo belli ciuilis motu & trepidatione consternati diffugiebant huc tandem in Epirum conuenerunt tanquam in corpus suum, Senatores & alij ordines.

Mim-

Membra loco redeunt. en totis[c] viribus orbis
[d]Hesperiam pensant superi: iacet[e] hostis in vndis
Obrutus Illyricis:[f] Libyæ squalentibus aruis
Curio[g] Cæsarei cecidit pars magna Senatus:
Tollite signa duces.[h] fatorum impellite cursum:
Spem vestram præstate Deis:[i] fortunaq; tantos
Det vobis animos, quantos fugientibus hostem
Causa dabat.[k] nostrum exhausto ius clauditur anno.
[l]Vos, quorum finem non est sensura potestas,
Consulite[m] in medium Patres,[n] Magnumq; iubete
Esse ducem. Læto nomen clamore Senatus
Excipit: & Magno[o] fatum patriæq; suumq;
Imposuit.[p] Tunc in reges, populosq; merentes
Sparsus honos,[q] pelagiq; potens Phœbeia donis
Exornata Rhodos,[r] gelidiq; inculta iuuentus
Taygeti:[s] fama[t] veteres laudantur Athenæ:
[u]Massiliæq; sua donatur libera Phocis.
[x]Tunc Sadalen, fortemq; Cotyn,[y] fidumq; per arma
Deiotarum, &[z] gelidæ dominum Rhasipolin oræ
Collaudant:[a] Libyamq; iubent auctore Senatu
Sceptrifero parere Iubæ. prô tristia fata!

c Quæ in auxilium nostrum aduenerunt. d Italiam & Hispanias amissas. e Vulteius cũ rate Opiterginorum. supra l.4.v.402. f l.4.v.581. g Cæsari intimus & summo in honore habitus, & quo cæso priuatur Cæsar summo suo Senatore. h Vrgete fata & quo dij fauentes vocant cum bona fiducia sequimini. i Successus det vobis fortes animos ad persequendum libertatis hostẽ non secus atq; iustitia causæ dedit vobis animum relinquendæ vrbis, illo innadente. k Potestatis nostræ Consularis imperium cum anno exacto finem habet l Vos Senatores quorum autoritas non est annua. m In commune. Quod vobis Reiq; pub. Bonum, Felix, Faustumq sit. n Declarate Pompeium belli ducem. Quod & prius Capuæ factum sed adiunctis Coss. o Publicæ & priuatæ rei fatum, fortunam & administrationem. p Collaudati reges & populi de Repub. bene meriti, iisq; honores habiti, qui Senatus auspicia sequuti auxilia attulerant miserantve. quorum nonnullos pergit enumerare. q Rhodos insula Carpathij pelagi classe potens, Phœbo dilecta, cuius radius semel die vel maxime nubilo lustratur ob amatam, vt fabulantur, Rhoden virginem, colosso & templo Phœbi clara, vt quæ Phœbo sorte cesserit. Pindarus 7. Olymp. Horat. od.7. l.1. r Lacedæmonij. Taygetus mons in Laconica Eurotæ fl. vicinus s Sapientiæ ne studiorum: an victoriarum Persicarum. t αὐτοχθονες enim se esse volebant, cuius rei insignia gestabant in verticibus cicadas aureas. u Et Phocis Achaiæ regia libertate donata æque ac Massylia colonia eius, quam tamen à Phocensibus Asiæ deductam meminimus l.3.v.340 x Equites ex Thracia D dedit Cotus & Sasalem filium misit. Com. ciu. bel.3. y DC. equites adduxit Galaniæ rex Deiotarus, pro quo extat oratio Ciceronis. z CC. ex Macedonia Rhascipolis, quibus in se præerat. a Ex autoritate Senatus decernitur Africa Iubæ.

Et tibi [b] non fidæ gentis dignissime regno,
[c] Fortunæ Ptolemæe pudor, crimenq; Deorum,
[d] Cingere Pellæo pressos diademate crines
Permissum: [e] sæuum in populos puer accipis ensem:
Atq; vtinam in [f] populos! donata est [g] regia Lagi;
[h] Accessit Magni iugulus: regnumq; [i] sorori
Ereptum est [k] soceroq; nefas. [l] Iam turba soluto
Arma petit cœtu, quæ cum populiq; ducesq;
Casibus incertis, & [m] cæca sorte pararent,
[n] Solus in ancipites metuit descendere Martis
[n] Appius euentus: finemq; expromere rerum
Sollicitat superos, multosq; [o] obducta per annos
Delphica fatidici reserat penetralia Phœbi.
[p] Hesperio tantum, quantum semotus Eoo
Cardine, Parnassus [q] gemino petit æthera colle,
Mons [r] Phœbo Bromioq; sacer: cui numine misto
Delphica Thebanæ referunt trieterica Bacchæ.
[s] Hoc solum fluctu terras mergente cacumen
Eminuit, pontoq; fuit discrimen, & astris.
Tu quoq; [u] vix summam seductus ab æquore rupem
Extuleras, vnoq; iugo Parnasse latebas.

b Indigne regno fidæ gentis vel digne regno non fidæ gentis. c [illegible], qui futurus erat dedecori Diis & Fortunæ tàm indignum euehentibus. d Vt Dionysius hic Ptolomæus Auletæ f. etiam nunc puer Pompeij togatu confirmaretur Ægypti rex coronareturq; diademate Alexandr. Magni in Pella Macedoniæ opp. nati, Alexandriæ in Ægypto conditoris. Strab. lib. 17. e Crudeliter imperauit. f Tantum & non in Pompeium etiam & sororem tuam. g Regnum Ægypti, quod obtinuerat Ptolomæus Lagi f. l. 8. v. 692. h Et tanti muneris accepta merces Pompeij, quem tu tutorem habueras, ad te confugientis cædes inf. l. 8. v. 573. i Cleopatræ. quæ regni cum fratre heres à patre relicta fuerat. k Pompeij cædes subtracta Cæsari, cui & insidiatus postea erat ipse rex. l Iam dimissa concione arma expediuere. m Euentu ignoto & obscuro. n Is inquit Val. Max. l. .. c. 8.) belli ciuilis euentum explorare cupiens viribus imperij (namq; Achaiæ præerat) antistitem Delphicæ cortinæ in intimam sacri specus partem coegit descendere, &c. inf. v. 120. & 224. Idem ref. Orosius l. .. c. 15. o Clausa cessante oraculo. infra v. 111. & 131. p In terræ vmbilico, ab occasu & ortu æque distans. *Audiit & medius cæli Parnassus.* Statius. & & Strabo l. 9. q Tithoreo & Hyampeo. r Apollini & Baccho, ἀπὸ τοῦ βρέμειν quorum vtrumq; eundem esse cum Sole probat Macrob. 1. Saturn. c. 18. Communi itaq; cultu Thebanæ Mænades Bacchi ministræ tertio quoq; anno Delphis celebrant sacra in memoriam victoriæ Indicæ a Libero patre trienni expeditione partæ. s Diluuio cæteris submersis, alterum e Parnassi collibus eminuit. Ouid. 1. Met. t Medium inter aquas & cœlum. u Vix summo iugo extabas.

x Vltor

[x] Vltor ibi expulsæ premerent cum viscera partus
Matris adhuc rudibus [y] Pæan Pythona [z] sagittis
Explicuit, cum regna [a] Themis, [b] tripodasq; teneret.
Vt vidit [y] Pæan [c] vastos telluris hiatus
Diuinam spirare fidem, [d] ventosq; loquaces
Exhalare solum, sacris se condidit antris,
Incubuitq; adyto, vates ibi factus, Apollo.
[e] Quis latet hic superum? [f] quod numen ab æthere pressum
Dignatur cæcas inclusum habitare cauernas?
Quis terram cœli patitur Deus, [g] omnia cursus
Æterni secreta tenens, [h] mundiq; futuri
Conscius ac populis sese proferre paratus,
Contactusq; ferens [i] hominis, magnusq; potensq;,
Siue canit fatum, seu [k] quod iubet ipse canendo
Fit fatum? [l] Forsan terris inserta regendis,
Aere libratum vacuo quæ sustinet orbem,
Totius pars magna Iouis, [m] Cirrhæa per antra
Exit, & [n] ætherio trahitur connexa Tonanti.
Hoc vbi virgineo conceptum est pectore numen,
Humanam feriens animam sonat, oraq; vatis

x Hic Apollo iuuenis, vlturus Pythona, qui Iunonis iussu Latonam grauidam è loue & partu vicinam persequutus fuerat, interemit.
y Apollo. l. 1, v.678.
z Strauit humi mille grauem telis.
a Dea quæ præcepit hominibus ea petere, quæ fas essent. Ouid.1. Meta. cuius vnum toto orbe celeberrimum erat oraculum, cui Apollo successit.
b Tripos, mensa erat siue sedes aurea vel ahenea tres habens bases, quá vbi Phythia vates inscendisset, hausto diuinationis spiritu, responsa retulit. Iamblycus de mysteriis. & Diod. Sic. l.16 Strab. l 9. c In medio montis anfractu profundum terræ foramen, ex quo frigidus spiritus, vi quadam velut vento in sublime expulsus, mentes vatum in vecordiam vertit, impletaq; Deo responsa consulentibus dare cogit &c. vlteriorem templi Delphici descriptionem vide apud Iustin. l. 24. & Diod. Sic l.16. de occasione inuenti oraculi a pastore. d Exhalationes specus, quæ mentes primum inflabant vatum, mox linguas in vaticina soluebant. e Oraculi huius causam inquirit poeta. f Quis Deus è cœlo delapsus, immergi se concludiq; dignatur in hac cauerna. g Fata, seriem ordinemq; causarum sciens. h Ea quæ euentura sunt præsciens. i Phœbades, virginis Pythiæ, quem ingressus suo numine impler k Ita *fatum* dici volunt quod Deus fatus est. i decreuit, constituit. l An forte densior aliqua & potentior pars inest expiratq; ex hoc antro Delphico, cœlestis illius mentis & animæ mundi quæ infusa in omnes mundi partes eum librat, regit, fouet, vegetatque? *Deum namque ire per omnes Terrasque tractusque maris cœlumque profundum.* 4. Georg. & 6. Æn. Virg *Spiritus intus alit, &c.* vide v.89. l.1. m Cirrha opp Phocidos haud procul a Delphis. n Cum superiore illo aere coit, & menti diuiniori consonat.

Soluit, [o] *ceu Siculus flammis vrgentibus Ætnam*
Vndat apex: [p] *Campana fremens ceu saxa* [q] *vaporat*
Conditus [r] *Inarimes æterna mole Typhoeus.*
Hoc tamen expositum cunctis, nulliq; negatum
Numen, [s] *ab humani solum se labe furoris*
Vindicat. [t] *haud illic tacito mala vota susurro*
Concipiunt. [u] *nam fixa canens, mutandaq; nulli*
Mortales optare vetat: iustisq; [x] *benignus*
Sæpe dedit sedem [y] *totas mutantibus vrbes,*
Vt Tyriis: [z] *dedit ille minas impellere belli.*
Vt Salaminiacum meminit mare. [a] *sustulit iras*
Telluris sterilis monstrato fine: [b] *resoluit*
Aera tabificum. [c] *non vllo sæcula dono,*
Nostra carent maiore Deum, quam Delphica sedes
Quod siluit, postquam [d] *reges timuere futura,*
Et superos vetuere loqui. [e] *nec voce negata*
Cyrrhææ mœrent vates, templiq; fruuntur
[f] *Iustitio.* [g] *nam si qua Deus sub pectora venit,*
Numinis aut pœna est mors immatura recepti,

o Veluti Ætnæ Siculæ cacumen fumum vndantem euomit. p Ceu Inarime, Ænaria, Pithecusa Ischia insula in litore Campano superiecta Typhoeo effundit saxa. q Allusum ad nomen Typhonis. i. procellæ conflagrationes eiusmodi succendentis. r Inarimen primus dixit Virgilius ab Homeri. εἰς ἀρίμοις. vide quæ nos ad Sen. Thyest. v. 807. & Erythræi Iudicem ad illud 9. Æn. Virg *Inarime Iouis imperiis imposta Typhoeo.* s Non admittit vota impia. non ad gratiam vel odium precibus aut muneribus corrumpitur. t *Murmurque humilesq; susurros Tollere de templis* mandat. Pers. 2. Sat. u Cum enim fata Deum canat certa & mutari nescia. frustra voueat quis hæc mutari posse. *Desine fata Deum flecti sperare precando.* Virg. Æn. 6. x Deus Apollo. y Quia dicit *totas mutantibus*, de Phœnicibus, qui terræ motu vexati relicto patriæ solo, Sidona, vnde postea à rege Ascaloniorum pulsi. Eyron condidere, intelligo potius, quam de Cadmo aut Didone. lect. 18 vel de colonis Gadium. 10. l. 457. ver z Idem Apollo docuit qua ratione bella essent ineunda, vti Athenienses ligneis mœnib. se tueri iussi, Persici belli minas repulere, deuicto Xerxe nauali pugna ad Salamina ins. Herod. Polyb. a Sic Ægypti sterilitas è siccitate 9 annorum sublata. Thrasea à Busiride cæso. sic Phrygia. sepulto Aty. Diod. Sicul. Ita Attica, postquam moniti oraculo satisfecissent Minoi. b Pestis remedium denunciat. vti Thebanis. in exilium, misso eo qui Laium interfecerat Senec. OEdip. Lucanis, Palinuri placatis manibus. Virg. Æn. 6. Romanis, Æsculapio accersito ex Epidauro. Liu. 10. c Deficientis huius oraculi caussas inquirit infra v. 131. hic deflet. d Sibi timentes, oracula à suis adiri vetuerunt. e Gratulantur vero sibi Pythiæ vates Delphicæ desijsse oracula. f Silentio. *translat.* à iuris dicundi intermissione. g Neque enim vitales sunt Phœbades inflatæ vel à Deo irato, mortis supplicio affectæ vel à benigno, mortis præmio, tanquam dono optimo donatæ.

Aut

Aut pretium:[h] *quippe stimulo fluctuq; furoris*
Compages humana labat pulsusq; Deorum
Concutiunt fragiles animas. Sic tempore longo
[i]*Immotos tripodas, vastaeq; silentia rupis,*
Appius[k] *Hesperij scrutator ad vltima fati*
Sollicitat. iussus[l] *sedes laxare verendas*
[m]*Antistes,*[n] *pauidamq;*[o] *Deis immittere vatem,*
[p]*Castalios circum latices, nemorumq́; recessus*
[q]*Phemonoen errore vagam, curisq; vacantem*
Corripuit, cogitq́; fores irrumpere templi.
Limine terrifico[r] *metuens consistere Phoebas,*
[s]*Absterrere ducem noscendi ardore futuri*
Cassa fraude parat. quid spes (ait) improba veri
Te Romane trahit?[t] *muto Parnassus hiatu*
Conticuit,[t] *pressitq; Deum:*[u] *seu*[x] *spiritus istas*
Destituit fauces, mundiq; in deuia versum
Duxit iter:[y] *seu barbarica cum lampade Pytho*
Arsit, in immensas cineres abiere cauernas,
Et Phoebi tenuere viam:[z] *seu sponte Deorum*
Cirrha silet, fatiq; sat est arcana futuri
Carmine[a] *longaeua vobis commissa Sibyllae:*
[b]*Seu Paean solitus templis arcere nocentes,*
Ora quibus soluat nostro non inuenit aeuo.

h Quippe enthusiasmi impetu concussa labascit anima & nimius diuini spiritus haustus reddentibus pestifer existit, Val. Max. l. 1. c. 8.
i Cortinas iam diu clausas, a nemine consultas, vtpote silentes.
k Curiosus per sortes explorator, quis nam foret euentus belli ciuilis.
l Aperire sacrarium.
m Sacrorum praeses, templi Delphici custos. n Dei afflantis & enthusiasmi laborem simul & discrimen subire formidantem.
o *Hypallagen esse volunt interpretes.* Deum immittere in Phoebadem. Simpliciter intelli[illegible]nalim. Iussum ab Appio antistitem vt Phoebadem mitteret in adytum p[illegible]ium fontem in radicibus Parnassi. q Phoebadem aliquam. Phoe[illegible]aerat, quae ex oraculo Delphico vaticinata est. Strabo[illegible]n. r Volens Appium ab instituto deducere, causa[illegible]silentium sed frustra. t Obruit diuinam illam vim cuius[illegible]la. u Causas reddere conatur cessantis oraculi. de qua[illegible]των χρηστηρίων. x Sine spiritus has deseruit, at[illegible]uit. y Siue quo tempore Delphis a Brenno opp[illegible]e, tempestate & incendio corruere omnia cinere s[illegible] in Phocaic. Iustin l. 24. de Xerxe idem ref. Herod. in V[illegible]tico, cum oracula deficerent vbiq;, sublatis Daem[illegible]te, sub aduentu Christi. z Seu Diis quibus Roma cur[illegible] vt Delphicum oraculu cesset, postquam libros Sibyllino[illegible]sua contineat. de quib. vide quae A. Gel. l. 1. c. 19. & Plin. l. 13. c. 13. a [illegible]nos viuentis, *quos haberet pulueris hausti corpora.* Ouid. Met. 14. b Seu Deus non inueniat sanctos quibus, neq; sanctas per quas vaticinetur.

c *Virgines*

[c] Virginei patuere doli, fecitq; negatis
Numinibus, metus ipse fidem. [d] tum torta priores
Stringit vitta comas, crinesq; in terga solutos
Candida [e] Phocaica complectitur infula lauro.
[f] Hærentem, dubiamq; premens in templa [g] sacerdos
Impulit. [h] illa pauens adyti penetrale remoti
Fatidicum, prima templorum in parte resistit:
Atq; [i] Deum simulans, sub pectore ficta [k] quieto
Verba refert, nullo [l] confusæ murmure vocis
Instinctam sacro mentem testata furore,
[m] Haud æque læsura ducem, cui falsa canebat,
Quam [n] tripodas, Phœbiq; fidem. [o] non rupta trementi
Verba sono, [p] nec vox antri complere capacis
Sufficiens spatium, [q] nulloq; horrore comarum
Excussæ laurus, [r] immotaq; culmina templi,
Securumq; nemus, [s] veritam se credere Phœbo
Prodiderant. sensit tripodas [t] cessare furensq;
Appius: [u] Et nobis meritas dabis impia pœnas,
Et superis, quos fingis, ait, nisi mergeris antris,
Deq; orbis trepidi tanto consulta tumultu
Desinis [x] ipsa loqui. Tandem conterrita virgo
Confugit ad tripodas, vastisq; adducta cauernis
Hæsit, & [illegible] pectore numen,
[y] Quod non [illegible] tot iam secula rupis

c Visa est Appio virgo Pythia subdole causata oraculi silentium, cum ipsa tremebunda subterfugeret ingressum ad Deum quem adesse negauit. d Hominem tamen simulato numine deceptura, se ad cortinam accingit, vittis ornatam, infula laureata redimitam, crinibus à tergo solutis. e Parnasside quia Parnassus in Phocide. f Moras nectentem. g Antistes. supra v. 124. h Metuens tamen adytum & penetrale ingredi, in limine restitit. i Se numine concepto afflatam fingens, nescia quæ simulate fe[illegible] rapto, non vexato à Deo, vt infra v. 168. & Virg. Æ[illegible], obscuris vera inuoluentis. m Non æque noxia A[illegible]que illa veri oraculi verba quæ insequebantur. n [illegible] apparerent signa illa quæ numine afflatas comitari [illegible] tremula. p non vox maior nec mortale sonans. q [illegible] comarum horrore. infra v. 171. r Non *attonitæ magna* [illegible] *repente, Liminaque laurusque dei: totusque moueri Mons* [illegible] s arguebant Pythiam doli & metus, vt quæ veri enthu[illegible] t Non solicitari oraculum, non adesse vt Deum. u [illegible] Deo quem fingis dabis pœnas, nisi descendas in antrum, deq; [illegible] respondeas vere, non x tuis verbis, Deum ementita numine [illegible]a. y Quod ventus ille ex spiramento specus non iam exhausti [illegible] virgini.

Spiritus

Spiritus ingessit vati: tandemq; potitus
Pectore[z] *Cirrhæo,*[a] *non vnquam plenior artus*
Phœbados irrupit Pæan: mentemq; priorem
Expulit, atq;[b] *hominem toto*[c] *sibi cedere iußit*
Pectore. bacchatur demens[d] *aliena per antrum*
Colla ferens, vittasq; Dei, Phœbeaq; serta
Erectis[e] *discussa comis; per inania templi*
[f]*Ancipiti ceruice rotat. spargitq;*[g] *vaganti*
Obstantes tripodas, magnoq; exæstuat[h] *igne,*
[i]*Iratum te Phœbe ferens: nec verbere solo*
Vteris, & stimulis; flammas in viscera mergis.
Accipit & frænos: nec tantum prodere vati,
Quantum scire, licet.[l] *venit ætas omnis in vnam*
Congeriem: miserumq; premunt tot secula pectus,
Tanta patet rerum series, atque omne futurum
Nititur in lucem: vocemq; petentia fata
Luctantur: non prima dies, non vltima mundi,
Non modus Oceani, numerus[m] *non deerat arenæ.*
[n]*Talis in Euboico vates Cumana recessu,*
Indignata, suum multis seruire furorem
Gentibus, ex tanta fatorum strage superba
Excerpsit Romana manu.[o] *sic plena laborat*
Phemonoe Phœbo, dum te consultor[p] *operti*
[q]*Castalia tellure Dei vix inuenit, Appi,*

z Fatidico. Cyrrhææ virginis, Phœbados.
a Nullius vnquã vatis mentem plenius inuasit.
b Senium sui, mentem humanam.
c Suæ inspirationi.
d Non iam sui iuris, rotata pro arbitrio Phœbi cuius instinctu agitabatur.
e Horrores. vt supra v. 154 *Non comptæ mansere comæ*, Æn. 6.
f In vtranque partem alternatim diducta, vacillãti, vltro citroq; agitata.
g Sibi furibundæ & discurrenti obuios.
h Calore numinis.
i Vtrum virgini quæ modo illius numen fuerat ementita, quod interminata fuerat Appius supra versic. 159. An Appio curioso futur. inquisitori? k Neq; stimulas tantum atq; incendis virginem vt canat futura sed & fræna inijcis, ne plura vaticinetur. quam scire opus est. infra v. 197. *ea frena furenti Concutit & stimulos sub pectore vertit Apollo.* Æn. 6. Virg. l Iamq; conceperat omnia omnium ætatum fata, quæ animo furentis vna quasi facie obseruata, enunciari & in lucem proferri poscebant. m Non latebat illam, non fugiebat vatis notitiam. n Vti Sibylla indignata suum oraculum ad omnibus mortalibus solicitari e cæterorum cumulo excerpta Rom. tantum fata nouem libris complexa est. quos Tarquinio Superbo obtulit. &c. A. Gell. l. 1. c. 19.--o--Ita Phœbas hæc inter alia innumerata vix tandem inuentum & semotum Appij fatum, impulsu numinis concepti instincta, horrendo vocis sono, Appio inter obscuras verborum ambages, cecinit. *Nihil inquiens, ad te hoc Romane bellum. Euboæ Calam obtinebis, &c.* Val. Max. l. 1. c. 8. p Occultis tectis. q Delphico antro.

Inter fata diu quærens tam magna latentem.
[r] *Spumea tunc primum rabies vesana per ora*
Effluit, & gemitus, & anhelo clara meatu
Murmura: tunc mœstus vastis vlulatus in antris,
[s] *Extremaq; sonant domita iam virgine*[*] *voces.*
Effugit ingentes tanti discriminis expers,
Bellorum Romane minas; solusq; quietem
Euboici vasta lateris conualle tenebis.
Cætera suppressit, faucesq; obstruxit Apollo.
[t] *Custodes tripodes fatorum, arcanaq; mundi,*
Tuq; potens veri Pæan,[u] *nullumq; futuri*
A Superis celate diem, suprema ruentis
Imperij [x] *cæsosq; duces, & funera* [y] *regum,*
[z] *Et tot in Hesperio collapsas sanguine gentes*
Cur aperire times?[a] *an nondum numina tantum*
Decreuere nefas? & adhuc dubitantibus astris
Pompeij damnare caput, tot fata tenentur?
[c] *Vindicis an gladij facinus, pœnasq; furorum,*
Regnaq; ad vltores iterum redeuntia Brutos,
Vt peragat fortuna, taces? Tunc[d] *pectore vatis*
Impactæ cessere fores, exclusaq; templis
Prosiluit: [e] *perstat rabies, nec cuncta locuta est.*
Quem non emisit, superest Deus.[f] *Ille feroces*
Torquet adhuc[g] *oculos, totoq; vagantia cælo*
Lumina: nunc vultu pauido,[h] *nunc torua minaci,*
[i] *Stat nunquam facies: rubor igneus inficit ora,*
Liuentesq; genas:[k] *nec, qui solet esse timenti,*
Terribilis sed pallor inest: nec fessa quiescunt
Corda; sed vt tumidus[l] *Borea post flamina pontus,*
Rauca gemit, sic multa[m] *leuant suspiria vatem.*

r *Os rabidum, fera corde, &c.* Virg. 6. Æn. * Istæ quæ seq. s *Ea frena furentis Incutit.* supra v. 176. t Causas inquirit poeta, cur non aperte Deus prædixerit euentum belli. u Quam nihil futurorum latere voluere Superi. x Cædendos, casuros. y Iubæ, &c. an principum? z Et cædes gentium miscēdas funeribus ciuium Rom. a An nihil adhuc decretum à diis de euentu belli, & Pompeij morte? b In dubio à dijs, *vel*, silentio oraculi supprimuntur. c An forte sub tices, quo melius Nemesis exigat à Cæsare pœnas ciuilis huius belli, asseratq; in libertatē Remp. interfecto à D. & M. Brutis Cæsare, vti a Iunio Bruto quondam exacto Tarquinio? d Pectore irruentis vatis dissoluere fores impulsæ, ipsaq; euolat. e Nondum Deum penitus pectore excusserat f Phœbus g Virginis Pythiæ h σμειδαλέον δεδορκότι, torue. i *Non vultus, non color vnus.* Æn. 6. Virg. k Pallor est non territæ, sed terrentis. l Ponente iam & cessante Borea. m Animum vatis sedant reficiuntq; *decasse.*

n *Dumq;*

[n] Dumq; à luce sacra, qua vidit fata, refertur
Ad vulgare iubar, mediæ venere tenebræ.
Immisit Stygiam Pæan in viscera Lethen,
Quæ raperet secreta Deum. tum pectore verum
Fugit, & [o] ad Phœbi tripodas rediere futura:
[p] Vixq; refecta cadit. [q] nec te vicinia leti
Territat ambiguus frustratum sortibus Appi:
[r] Iure sed incerto mundi, [s] subsidere regnum
[t] Chalcidos Euboicæ vana spe rapte parabas.
Heu [u] demens, nullum belli sentire fragorem,
Tot mundi caruisse malis, præstare Deorum
Excepta quis morte potest? secreta tenebris
Litoris Euboici memorando condite busto,
[x] Qua maris angustat fauces [y] saxosa Carystos.
[z] Et tumidis infesta colit qua [a] numina Rhamnus,
Arctatus rapido feruet qua gurgite pontus,
[b] Euripusq; trahit, cursum mutantibus vndis,
Chalcidicas puppes ad iniquam classibus [c] Aulim.
Interea domitis Cæsar remeabat Iberis,
Victrices aquilas [d] alium laturus in [d] orbem:
[e] Cum prope fatorum tantos per prospera cursus
Auertere Dei. nullo nam Marte subactus
Intra castrorum timuit tentoria ductor

n Inter lucem illam adyti sacram & ætheream hanc in quā reddi iura erat : *vel* inter diuinam illam raptæ mentis notitiam & hāc humanam cognitionem, Phœbus mediā iniecit caliginem & soporatam rerum visarum obliuionem. Allusum simul ad Lethē fl. infernum.
o Notitia futurorum se recepit in cortinam fatorum custodem.
p Sic vlt. v. l. t. *& lasso tacuit defecta furore.*
q At is ratus (inquit Valer. Max. consiliis se Appollinis monetā, ne illi discrimini interesset, in eam regionem secessit, quæ inter Rhamnunta nobilē Attici soli partem, Carystumq; Chalcidico freto vicinam interiacens, Cœlæ Eubææ nomen obtinet, vbi ante Pharsalicum certamen morbo consumptus, prædictum à Deo locum sepultura possedit. r Dum adhuc incertum sit, penes quem sit futurum imperium. s Sibi subiicere, inuadere dolo, ἐφεδρεύειν. si enim pro *subsidere* absolute accipias, leg. erit *regno.* t Chalcidos in Euboia, vrbis ad Euripum sitæ, Aulidi obiectæ. Ad differentiam alterius in Ætolia. u Qui sperabas tibi vllo recessu tanquam Homerica tecto nube, à tam late grassanti malo securitatem, quam nisi mors sola nemo Deorum præstare valet. x Neq; tamen est Carystos in freto Euripi, sed Cycladibus opposita in Eubœa ins. vrbs. y Marmore nobilis. z Et qua iacet Rhamnus Atticæ pagus. vbi colitur Nemesis superbiæ & insolentiæ vindex, quæ & hinc dicitur Rhamnusia. a Nemesin. b Fretum hinc Bœotiā & Atticā, inde Euboiā ins. interluens, ponte 2 iugerum iunctus *Strecho de Negroponte.* septies die ac nocte refluum eo impetu vt nauigia reluctantibus ventis secum rapiat. c Portum Bœotiæ Græcorū contra Troiam coniuratione & mora classis Græcæ nobilem. d In Epirum & Macedoniam contra Pompeium. e Cum ciuilis belli prosperos successus Dii pene euerterunt, coorta seditione in exercitu.

Per-

Perdere successus scelerum: cum pæne fideles
Per tot bella manus satiatæ sanguine tandem
Destituere ducem: [f] *seu mœsto classica paulum*
Intermissa sono, claususq;, & frigidus ensis.
Expulerat belli furias: seu præmia miles
Dum maiora petit, damnat causamq;, ducemq;,
Et scelere imbutos etiam nunc [g] *venditat enses,*
[h] *Haud magis expertus discrimine Cæsar in vllo est,*
Quam non è stabili, tremulo sed culmine cuncta
Despiceret, staretq; super titubantia fultus,
Tot raptis [i] *truncus manibus, gladioq; relictus*
Pœne suo, qui tot gentes in bella trahebat,
Scit non esse ducis strictos, sed militis, enses.
[k] *Non pauidum iam murmur erat, nec pectore tecto*
Ira latens: [l] *namq; dubias constringere mentes*
Causa solet, dum quisq; pauet, quibus ipse timori est,
Seq; putat solum regnorum iniusta grauari,
Haud retinet. quippe ipsa metus exoluerat audax
Turba suos. [m] *quicquid multis peccatur, inultum est.*
Effudere [n] *minas:* [o] *Liceat discedere Cæsar*
A rabie scelerum. quæris terraq;, mariq;
[p] *His ferrum iugulis, animasq; effundere* [q] *viles*
Quolibet hoste paras: partem tibi Gallia nostri
Eripuit: partem duris Hispania bellis:

f Siue, quod militari ferocia per belli intermissionem ad Placentiam deferuescente, ad ocium & pacem inclinabant: siue quod stipendia auctiora peterent ad ciuile hoc bellum maiori precio operam venalem licebantur. Cæsaris exercitus (inquit Appianus) iuxta Placentiam seditione edita, quod diutius in bello teneretur. Imperatorem cœpit conclamare. Minas porro quinq; singulas olim pollicitas a Cæsare, quum Brundusij esset, instantius petebat. l. 2. de ciu. bel. g Alij leg. *vindicat.* i. asserere vult, missionem petit. h Seditionem per X. annos in Gallicis bellis non senserat, in ciuilibus aliquas. Sueton. in Cæs. 69. nunquam tamen alias neque maiori cum periculo expertus est quam lubrica & instabilis esset imperatoris sedes, militaribus viris huc illuc paruo momento impulsis ferri. à quibus si destitutus fuerit sibiq; relictus, tum deniq; fatebitur non suo sed militum ense pugnandum esse. i Orbatus, destitutus militibus. k Neque clancularia erat coniuratio, sed aperta seditio. l Non enim Cæsaris milites in imperio continuit, qui alios plerunque, metus, ne paucorum, qui grauatim ferunt tyranni iniustum imperium, coniuratio iudicaretur: sed emanarat iam in plurimos seditio, qui iunctæ quasi vmbone phalanges præfidentius loquitabantur: & -- m quod à multis peccatur impune fieri crediiur. n Has quæ seq. o Petimus missionem, Cæsar, eamq; iustam à ciuilium bellorum furore. p Qui nos iugulent. q Nostras, apud te leui aut nullo precio habitas.

Pars

Pars iacet [r] Hesperiæ: totoq; exercitus orbe
Te vincente perit. Terris fudisse cruorem
Quid iuuat Arctois, [s] Rhodano, Rhenoq; subactis:
Tot mihi pro bellis bellum ciuile dedisti.
[t] Cepimus expulso patriæ cum tecta Senatu,
Quos hominum, vel quos licuit spoliare Deorum?
[u] ...mus in omne nefas, manibus, ferroq; nocentes,
Paupertate pij. finis quis quæritur armis?
Quid satis est, si Roma parum? [x] Iam respice canos
Inualidasq; manus, & inanes cerne lacertos.
[x] Vsus abit vitæ: bellis consumsimus æuum.
[y] Ad mortem dimitte senes. [z] en improba vota:
[a] Non duro liceat morientia cespite membra
Ponere, [b] non anima galeam fugiente ferire,
Atq; [c] oculos morti clausuram quærere dextram,
Coniugis illabi lacrymis, [d] vniq; paratum
Scire rogum. liceat [e] morbis finire senectam.
Sit præter gladios aliquod sub Cæsare fatum.
Quid, velut ignaros ad quæ portenta paremur,
Spe trahis? vsq; adeo soli ciuilibus armis
[f] Nescimus cuius sceleris sit maxima merces?
Nil actum est bellis si nondum comperit istas
[g] Omnia posse manus. [h] nec fas, nec vincula iuris
Hoc audere vetant. [i] Rheni mihi Cæsar in vndis
Dux erat, hic socius. [k] Facinus quos inquinat, æquat.

r In Italia.
s Gallis & Germanis Rhodani Rheniq; fl. accolis.
t Capta Roma, neq; ædes ciuium neque tēpla deorum nobis diripienda permittebantur.
u Arguamur quidem propter arma nefaria & scelestas rapinas, impij, sed propter paupertatem, pii: illa tibi, hæc nobis.
x Optima vitæ pars nobis periit, bellis insumpta. nec dum prospeximus senectuti, aut quæsiuimus canis viaticum.
y Vt domi moriamur.
z *Ironice.* Quantulum est hoc votum?
a Liceat tandem molliter requiescere, non duro solo vsq; in castris recumbere. b Non in pugna vsque morientes ferire gal. an. fu. Alij leg. *glebam.* c Propinqui dextram, quæ oculos morientibus claudat. l. 3 v. 740. d Militiæ enim pluribus vnus rogus erigitur. e Non ferro vsq;. f Quasi vero nesciamus, quanta maneant milites præmia, qui vel scelesta sui ducis cæde, bello ciuili finem imponunt. g Etiam ipsum ducem de medio tollere. h Neque enim tenemur iure sacramenti quo minus hoc audeamus. i In bello quidem Gallico & Germanico datus es nobis dux: hoc suscepisti bellum sine imperio, nobis f. etus. & quidem socij sumus? k Qui eodem crimine tenentur, æquales sunt & socij Ita Impp. Leo & Anthemius in Constitutione, Cod. Iustin. 31. *Vt eos quos par facinus coinquinat & æquat, vtrosque simul pœna comitetur.*

Adde, quod ingrato meritorum iudice virtus
Nostra perit.[l] *quicquid gerimus fortuna vocatur.*
[m] *Nos fatum sciat esse suum. licet omne Deorum*
Obsequium speres, [n] *irato milite, Cæsar,*
[o] *Pax erit. Hæc fatus, totis discurrere castris*
Cœperat infestoq; ducem deposcere vultu.
[p] *Sic eat ó Superi,* [q] *quando pietasque, fidesq;*
Destituunt, moresq; malos sperare relictum est;
Finem ciuili faciat discordia bello.
[r] *Quem non ille ducem potuit terrere tumultus!*
Fata sed in præceps solitus demittere Cæsar,
Fortunamq; suam per summa pericula gaudens
Exercere, [s] *venit: nec dum desæuiat* [t] *ira,*
Expectat: medios properat tentare [t] *furores.*
[u] *Non illis vrbes, spoliandaq; templa negasset,*
[x] *Tarpeiamq; Iouis sedem,* [y] *matresq; Senatus,*
Passurasq; infanda nurus. vult omnia Cæsar
A se sæua peti, vult præmia Martis amari:
Militis indomiti tantum mens [z] *sana timetur.*
Non pudet, heu Cæsar, soli tibi bella placere
Iam [a] *manibus damnata tuis? hos ante pigebit*
Sanguinis? his ferri grauius erit? ipse per omne
Fasq; nefasq; rues? lassare. & disce sine armis
Posse pati: liceat scelerum tibi ponere finem.
Sæue quid insequeris? quid iam nolentibus instas?
Bellum te ciu le fugit. Stetit [c] *aggere fultus*

l Qui fortunæ suæ, non virtuti nostræ prælia feliciter gesta fert accepta.
m Faciemus vt intelligat felicitatem suam à nobis pendere.
n Et deserente te.
o Non poteris bellum gerere.
p Deos precatur poeta, vt discordiæ & rebellionis huius interuentu dirimatur bellum ciuile.
q Vbi in ducibus deficit pietas & fides in patriam & ciues suos, speremus a perfidia & rebellione militum finem ciuilis belli.
r Non tamen Cæsarem. Qui (referente Suetonio) fecit vt celeriter ad officiũ redierint, nec tam indulgentia ducis quam celeritate. Non enim cessit vnquam tumultuantibus, atque etiam obuiam semper iit. s Quibus rebus (inquit Appianus) commotus Cæsar, ex Massilia Placentiam magna celeritate solicitudineq; peruenit, & ad milites adhuc dissidentes profectus, hunc in modũ fari cœpit. t Militum. u Neq; enim rapinas raptusq; suis negasset suo iudicio quod illa improbasset: sed quo militum animos horum amore & desiderio incitatos detineret. x l. 1. v. 196. y Matronas & virgines stuprandas. z Pacem appetens, detestata bellum scelestum. a Militibus, itaque feris b Esse. [illegible] Hispanis visitatus Senecæ Thyestes, *posse sine regno datur.* Senec. 2. cont. 2. *posse sine ... rege pati.* & noster infra l. 9 v. 1. o, *nescis sine rege pati.* c Quo emineret, ad milites concionaturus.

Cespitis,

Cæspitis, intrepidus vultu,[d] meruitque timeri
[e]*Non metuens: atque hæc ira dictante profatur.*
Qui modo in absentem vultu dextraque furebas
Miles, habes nudum, promptumque ad vulnera pectus,
[f]*Ili. fuge, si belli finis placet, ense relicto.*
[g]*Detegit imbelles animos nil fortiter ausa*
Seditio, tantumque fugam meditata iuuentus,
Ac ducis inuicti rebus lassata secundis.
[h]*Vadite, meque meis ad bella relinquite fatis:*
[i]*Inuenient hæc arma manus, vobisque repulsis:*
Tot reddet Fortuna viros, quot tela vacabunt.
[k]*Anne fugam Magni tanta cum classe sequuntur*
Hesperiæ gentes, nobis victoria turbam
Non dabit[l] impulsi tantum quæ præmia belli
Auferat, & vestri rapta mercede laboris,
Lauriferos nullo comitetur vulnere currus?
[m]*Vos despecta senes, exhaustaque sanguine turba*
Cernetis nostros iam plebs Romana triumphos.
Cæsaris an cursus vestræ sentire putatis
Damnum posse fugæ?[n] *veluti si cuncta minentur*
Flumina, quos miscent pelago, subducere fontes,
Non magis ablatis vnquam decresceret æquor,
Quam nunc crescit aquis: an vos momenta putatis
Vlla dedisse mihi?[o] *nunquam sic cura deorum*
Se premit, vt vestræ morti, vestræque saluti
Fata vacent. Procerum motus hæc cuncta sequuntur.

d Autoritate & maiestate verendus.
e Dissimulato metu, inquit, Frontinus l. 1. Stratag c. 9.
f Pectore hoc meo reconde ensem, & belli quod adeo, tibi displicet, finem impone. Alij leg. *Hinc fit.*
g Multa seditiose in ducem loqui, nihil audere arguit degeneres ignauosque animos, ad fugam quam ad bellum paratiores.
h Hinc facessite, positis armis.
i Facile inueniam nouos milites qui capessant arma à quibus vos disceditis.
k Cum videatis tantas Italorum atq. Hispanorum copias sequi Pompeium fugientem & prope victum creditisne mihi defuturos milites belli iam pene absoluti, victoriæ & triumphi comites, facili & paruo labore in vestri honoris præmia cessuros. l Iam præcipitis & quasi peracti. m Vos bello diutino fracti, sed propter perfidiam vestram inhonorati, turbæ & sine nomine vulgo redditi atque in fecem plebis relati, spectabitis nos triumphantes. n Non magis quam minueretur mare, si fontes negarent illi flumina. o Cura Deum, non tam dimittit se & ad vilia descendit, vt vestris rebus vacet, plebem respiciat; de principum negotiis. Dii tantum sunt soliciti, illis cæteros omnes seruire volunt.

p- Ita, in paucorum hoc est principum) vtilitatem, cæteri omnes nascuntur & viuunt. q Qui me duce Gallos, Germanos, Hispanos debellastis, fugissetis certe, nacti Pompeiū ducem. adeo præstat exercitus ceruorum leone duce, &c. r Labienus, legatus meus in bello Gallico. quondā fortis & vbiq; victor, ex quo ad Pompeium à me defecerit animo & fortuna simul cum fide deficiens vagatur profugus cū duce quem mihi prætulit. De Labieni defectione ad Pomp. vide quæ Dio. l. 41.

[p] Humanum paucis viuit genus. [q] orbis Iberi
Horror, & Arctoi, nostro sub nomine miles,
Pompeio certe fugeres duce. [r] fortis in armis
Cæsareis Labienus erat: nunc transfuga vilis
Cum duce prælato terras atq; æquora lustrat.
[s] Nec melior mihi vestra fides si bella nec hoste,
Nec duce me geritis. quisquis mea signa relinquit,
Nec Pompeianis tradit sua partibus arma,
Hic nunquam vult esse meus. sunt ista profecto
Curæ castra Deis, qui me committere tantis,
Non nisi [t] mutato voluerunt milite, bellis.
Heu, [u] quantum Fortuna humeris iam pondere fessis
Amolitur onus! sperantes omnia dextras
Exarmare datur, quibus hic non sufficit orbis.
Iam certe [z] mihi bella geram: discedite castris:
Tradite nostra [a] viris ignauis signa [b] Quirites.
[c] At paucos, quibus hæc rabies auctoribus arsit,
Non Cæsar, sed pœna tenet, procumbite terra:
Infidumq; caput feriendaq; tendite colla.
Et tu, quo solo stabunt iam robore castra
Tiro rudis, specta pœnas, & disce ferire,
Disce mori. Tremuit sæua sub voce minantis

s Neq; tamen melius iudicabo de fide vestra quam Labieni: etiamsi ad Pompeium non defeceritis, neque enim ego illum pro meo habiturus sum, nisi qui meas partes secutus fuerit. t Firmioribus viribus ex nouo milite conscripto. u Quanta cura me exonerat Fortuna, cui modo sollicito de præmio militibus, quibus totus orbis diuidundus vix sufficeret, pro strenue nouata opera pernumerando, iam ad manum & in promptu merces est abunda ipsorumq; votis expetita, mera missio absq; præmiis. x Quibus fas erat omnia à me sperare. y Missas facere. z *Emphatice* non vobis, qui me deseruistis. a Fortibus; namque vos ignaui estis. b In alia seditione, (ref Suetonio) ardente tunc in Africa bello, milites missionem & præmia cum ingentibus minis flagitantes, vna voce qua *Quirites* eos appellarat, tam facile circumegit & flexit, vt ei milites esse se confestim responderint: & quamuis recusantem in Africam sint secuti. c Paucos nihilominus retineo, neq; ego tamen, sed pœna, seditionis huius autoribus infligenda, vt exemplum ad nouos milites transeat. qui discant capite plectere seditiosos, ipsi simile expectent supplicium, si quid simile deliquerint. *Grotius exponit.* Disce in pœna, quod in prælio vsurpes, ferire & mortem contemnere.

Vulgus

Vulgus iners:[d] *vnumq́ caput, tam magna iuuentus*
Priuatim factura timet: velut ensibus ipsis
Imperet, inuito moturus milite ferrum.
Ipse pauet, ne tela sibi dextraq́ negentur
[e] *Ad scelus hoc Cæsar: vicit patientia saui*
Spem ducis, & [f] *iugulos, non tantum præstitit enses.*
[g] *Nil magis, assuetas sceleri quam perdere mentes,*
Atq́ perire timet. tam diro fœderis ictu
Parta quies. pœnaq́ redit placata iuuentus.
Brundusium [h] *decimis iubet* [i] *hanc attingere castris*
Et cunctas reuocare rates, quas [k] *auius Hydrus,*
Antiquusq́, [l] *Taras, secretaq́ litora* [m] *Leucæ.*
Quas recipit [n] *Salapina palus, & subdita* [o] *Sipus*
[p] *Montibus: Ausoniam qua torquens frugifer oram,*
Dalmatico Boreæ, Calabroq́ obnoxius Austro
Appulus Adriacas exit Garganus in vndas.
[q] *Ipse petit trepidam tutus sine milite Romam*
Iam doctam seruire [r] *togæ: populoq́ precanti*
Scilicet indulgens, [s] *summum Dictator honorem*
Contigit, & [t] *lætos fecit se Consule* [u] *fastos.*

d Vnum Cæsarem timuerũt, quem facile fuerat in ordinem redigere, si ab eo recederent: perinde ac si ipsi enses imperium ducis executuri fuissent, renuente & detrectante imperium milite.
e Ad interficiẽdos eos qui missionem & pacem optauerant.
f Nonam legionem, apud Placentiam, totam cum ignominia missam fecit: ægreq; post multas & supplices preces, nec nisi exacta de fontibus pœna, restituit Sueton in Cæsare. Nonæ legionis, quæ seditionis causam inprimis præstitit, decumatione constituta, gemitu ab omnibus edito, prætores genibus affusi veniam suppliciter ab ipso deposcebant. Cæsar tandem vix ira posita, hoc concessit vt C. duntaxat: & XX seditionis principes ab omnibus eligerentur, & XII ex his à cæteris selecti supplicio afficerentur. Appian. 2. de bello ciu. g Nihil magis timuit, quàm ne veterani ad omne scelus assueti vel ferociam animi ponerent, vel ab ipso recederent. h Decem dierum itineribus. Et satis quidem longis citatisque, si modo longitudinem fere Italiæ armati X diebus sint emensi. i. Iuuentutem, hoc est, exercitum. k Flexuosus fluuius Calabriæ. l Fl iuxta Tarentum. m Vrbis Salentinorum. n Salapia Apuliæ opp. Annibalis meretricio amore famosum. o Sipuntum, Apuliæ vrbs. p Gargani, qui Apuliæ mons est, hinc Austro e Calabria, inde Boreæ è Dalmatia flanti expositus, cui subiacens promontorium in mare Adriaticum extenditur. q Cæsar composita seditione, sine exercitu Romam contendit. r Pacis autori Cæsari iam togato. s Neque Senatu, aut Consule illum deligente, seipsum Dictatorem nominauit Cæsar vndecima deinde die Dictaturæ se abdicauit postquam se & P. Seruilium Coss. creasset. t Ironice. u Supra v. 5.

x Namque ab hoc anno, quo Cæsar, ne quod sibi ferro sæuiendi ius deesset, summam imperij potestatem consulatui adnexuit, inuasere omnes illi tituli quibus tyrannis Imp. assentamur, cuiusmodi sunt *Diuus semper Augustus, Pater patriæ, Salutor quietis, Dominus, &c.*

y Imperatorum insignia [illegible] Consulum.

z Consulis autem [illegible] Imperatoris, [illegible] appellationi esset tyran[illegible]

Namq; omneis voces, per quas iam tempore tanto
Mentimur dominus, hæc primum repperit ætas,
Qua sibi ne ferri ius vllum Cæsar abesset,
Ausonias voluit [y] *gladiis miscere secures.*
Addidit & fasces aquilis & [z] nomen inane
Imperij rapiens [a] signauit tempora digna
Mœsta nota. nam quo melius Pharsalicus annus
Consule notus erit? [b] fingit solemnia campus,
Et non admissæ diribet suffragia plebis,
Decantatq; tribus & vana versat in vrna.
[c] *Nec cælum seruare licet: tonat augure surdo,*
Et lætæ iurantur aues, bubone sinistro.
Inde perit primum quondam veneranda [d] *potestas*
Iuris inops: careat tantum ne nomine tempus,
[e] *Menstruus in fastos distinguit secula Consul.*
Nec non [f] *Iliacæ* [g] *numen quod præsidet Albæ*
[h] *Haud meritum* [i] *Latio solemnia sacra subacto*
Vidit flammifera confectas nocte Latinas.
Inde rapit cursus &, [k] *quæ piger Appulus arua*
Deseruit rastris, & inerti tradidit herbæ,

a Signauit annum suum cæde Pompeij, euersione Senatus & libertatis. b Hinc postea quam ad vnum Cæsarem cuncta fuerint delata, omnes maiorum ritus & disciplina in creandis magistratibus sublata sunt. Imaginaria quædã Comitiorum in Campo habetur species, citantur à præcone tribus, neque tamen conueniunt aut admittuntur ad distincta suffragia, frustra in cistas coniiciuntur tabellæ, si quidem Imperator vel centurias commendat vel ipse designat creatq; quem vult Consulem. c Præuaricato etiam omni iure auspiciorum. Neque enim, pro more veterum, adhibentur Comitijs centuriatis Augures, qui cælum & aues obseruent: aut si adhibeantur, cum propter Iouem tonantem aut fulgurantem ue aut infausta auspicia comitia impediri oporteat, dissimulant tamen se nõ audiisse tonitrua, & quæcunq; mali ominis apparuerint auguria parati sunt iurare læta esse & auspicata. d Cõsularis autoritate sua & iure priuata. e In breue tempus, senos menses, binos, singulos, creatus Coss. Hoc enim sub Impp. postea factitatum meminere Suetonius in Caligula Claudio Nerone: & Tacitus l. 17. de Othone. f Ab Ascanio Troiano conditæ. g Iupiter Latialis, cui quotannis noui Coss. in monte Albano Latinas celebrabãt de nocte ferias in memoriam fœderis inter Tarquinium Sup. & Lat. renouati. Macr. l. 1 Satu. c. 16. h Indignum sacris, quis Latij libertatem non defenderat. i His reb. & ferijs Latinis, comitiisq; omnibus perfunctus XL. dies tribuit, inde ab vrbe proficiscitur, Brundisiumq; peruenit. Cæs. 3. ciu. bel. k Per Apuliam incultam, & herba horridam relictam.

l Ocyor

[l] Ocyor & cœli flammis, & tigride fœta
Transcurrit:[m] curuiq; tenens[n] Minoia tecta
Brundusii,[o] clausas ventis brumalibus vndas
Inuenit, & [p] pauidas hyberno sidere classes.
Turpe duci visum est rapiendi tempora belli
In segnes exisse moras portuq; teneri,
Dum pateat tutum vel[q] non felicibus æquor.
[r] Expertes animos pelagi sic robore complet:
Fortius hyberni flatus, cœlumq; fretumq;
Cum cœpere, tenent, quam quos incumbere certos
[s] Perfida nubiferi vetat inconstantia veris.
[t] Nec maris anfractus, lustrandaq; littora nobis,
Sed recti fluctus, soloq; Aquilone secandi.
Hic vtinam summi[u] curuent carchesia mali,
Incumbatq; furens, & [x] Graia ad mœnia perflet
[y] Ne Pompeiani Phæacum e litore toto
Languida iactatis comprendant carbasa remis.
Rumpite, quæ retinent felices vincula proras.
Iam dudum nubes, & sæuas perdimus vndas.
[z] Sidera prima poli Phœbo labante sub vndas
Exierant, & [a] luna suas iam fecerat vmbras:
Cum pariter soluere rates, totosq; rudentis
Laxauere[b] sinus: & flexo nauita cornu

l Hyperbole de tigridis catulis orbatæ velocitate. vide quæ nos ex Plinio & Solino ad 18. ep. Martialis lib. spect. m l.2.v.613. n A Cretensibus, quibus Minos imperauit, condita. vt l.2.v.610. o Non tentandas nauibus. p Tempestates hybernas minante Delphino oriẽte cum Cane matutino. q Pompeianis, vel aliis, quos minus felices iudicabat quã suos. r Huiusmodi oratione confirmauit milites suos ad mare tentandum suasitq; vt impedimenta in Italia relinquerent, ipsi expediti naues conscenderent, &c. Com. ciu. bel. 3. s Propter ventorum crebras mutationes sub incertis verni sideribus. t Neque per circuitum iter est. vnde opus sit variis ventis, sed vno tantum constanti. Aquilone tamen commodior erat Auster. quod testatur Com. de ciu. bel. 3. *Nacti*, inquit, *Austrum &, increscit Auster.* u Vehementi flatu vrgeat & inclinet summam mali partem, quo velum attollitur. x Epidamnũ ceu Dyrrhach. l.2.v.624. ab iis Corcyrensibus qui Phæacũ insulam tenuerunt, conditum. Thuc. l.1, Str. l.7. atq; Apollon.am. y Ne Pompeianæ è litore Dyrrhachino triremes inuadant nostras onerarias ventis destitutas, z Conclamantibus omnibus. *imperaret, quod vellet, quodcunque imperauissent, se æquo animo esse facturos*, pridie Non. Ian, naues soluit, impositis VII. legionibus postridie terram attigit iuxta saxa Cerauniorum, &c. Com. ciu. bel. 3. a Notatio temporis vespertini. b Velorum sinus, *Synecdoche* ipsa vela. c Obliquato in longitudinem nauis velo, ad captandum flantem à latere ventum remittentem, cornu antennæ cum pede, i imo veli angulo sinistro producunt nautæ, reducto altero. *they bring fore the larbord tack.*

Obliquat læuo pede carbasa, summaque pandens
[d] Suppara velorum perituras colligit auras.
Vt primum[e] leuior propellere lintea ventus
Incipit, exiguumq; tument; mox reddita malo
In mediam cecidere ratem: terraq;[f] relicta
Non valet ipsa sequi puppes, quæ vexerat aura.
[g] Æquora lenta iacent alto torpore ligata.
Pigrius immotis hæsere paludibus vnda.
Sic stat iners Scythicas astringens Bosporus vndas
Cum glacie retinente fretum non impulit Ister,
Immensumq; gelu tegitur mare:[h] comprimit vnda,
Deprendit quascunq; rates:[i] nec peruia velis
Æquora frangit eques, fluctuq; latente sonantem
Orbita migrantis scindit Mæotida[k] Bessi.
[l] Sæua quies pelagi, mœstoq; ignaua profundo
Stagna[m] iacentis aquæ veluti deserta rigente
Æquora natura cessant, Pontusq; vetustas
Oblitus seruare vices, non commeat æstu,
Non horrore tremit: non Solis imagine vibrat.
Casibus innumeris fixæ[n] patuere carinæ.
Illinc[o] infestæ classis, & inertia tonsis
Æquora motura; [p] grauis hinc languore profundi
Obsessis ventura fames. [q] noua vota timori
Sunt inuenta nouo. fluctus, nimiasq; precari
Ventorum vires, [r] dum se torpentibus vnda
Excutiat stagnis, & sit mare. nubila nusquam,

d Lintea supra antennam & acatiũ expansa. *topsailes.* e Parum crebrescens. f Venti natus qui naues à terra deduxerat, remitrit deficitque. g Iamque malacia æquor sternebatur *becalmed.* haud aliter quã gelu astringitur Pontus Euxinus, quem neque emittit Bosphorus Thracius, neque impellit Ister influẽs septem ostiis. h Astringit, retinetq;. i Pontus & Mæotis palus, modo nauigiis peruia iam indurata equitibus, curribus & plaustris solum præstant orbita autẽ vestigium rotæ est ipsa rota. *Syne.* currus. k Bessorum pop. Thraciæ ad Æmum montem. l Ista tranquilitas stagnantis maris Cæsari magis aduersa & inclemens quam sæuissima tempestas, instar glacialis maris, Pontique gelu constricti nec seruantis cursus vicissitudines; non æstu fluit, non reciproco fluxu refluxuq; æstuat, non ex vndarum motu solis splendorem & imaginem vibrat. *Solis imaginem interpretes Lunam esse volunt, referuntque hac omnia ad Ionium mare & Cæsaris nocturnam nauigationem. dispiciat Lector.* m Propter tranquillitatem immotæ. n Obnoxiæ fuere. o Hostiles, Pompeianæ, remigiis & celeritate præstantiores. p Si diu maris tranquillitate detinerentur, grauis fames. q Tempestates exoptantia. r Modo cesset incerti torpore stagnare, redeat in suam naturam exciteturq; ventis.

Vnda-

Vndarumq; minæ: [s] *cœlo languente fretoq;*
Naufragij spes omnis abit. sed nocte fugata
[u] *Læsum nube diem iubar extulit, imaq; sensim*
Concussit pelagi, [x] *mouitq; Ceraunia nautis.*
Inde rapi cœpere rates, [y] *atque æquora classem*
Curua sequi, quæ iam vento, fluctuq; secundo
Lapsa [z] *Palæstinas* [a] *vncis confixit arenas.*
[b] *Prima duces vidit iunctis consistere castris*
Tellus, quam volucer [c] *Genusus, quam mollior* [c] *Apsus*
Circumeunt ripis. [d] *Apso gestare carinas*
Causa palus, leni quam *fallens egerit vnda.*
[e] *At Genusum nunc sole niues: nunc imbre soluta*
Præcipitant: [f] *neuter longo se gurgite lassat,*
Sed minimum terræ vicino litore nouit.
Hoc Fortuna loco tantæ [g] *duo nomina famæ*
Composuit: [h] *miseriq; fuit spes irrita mundi,*
Posse duces parua campi statione diremtos
[i] *Admotum damnare nefas. nam cernere vultus,*
Et voces audire datur: [k] *multosq; per annos*
Dilectus tibi, Magne, socer, post [l] *pignora tanta,*
Sanguinis infausti sobolem, mortemq; nepotis,
Te nisi Niliaca propius non vidit arena.
[m] *Cæsaris attonitam miscenda ad prœlia mentem*
Ferre moras scelerum partes iussere relictæ.

s Ventis quiescentibus, nubibus nusquã apparentibus. t Inuasitque metus famis. u Nubibus obductum. x Ceraunia Epiri montes moueri videbantur, cum naues ventis agitarentur. y Et fluctus sinuosi à puppi surgentes cœpere impellere classem. z Palæste, vrbs Orico vicina prope Ceraunia ad eum locum qui appellatur Pharsalus, omnibus nauibus ad vnam incolumibus milites exposuit. l.3. de bel. ciu. a Ancoris. b Eo tempore Pompeius erat in Candauia. Audito vero Cæsarem aduenisse & recepisse Oricũ & Apolloniam, Dyrrhachio timens adproperat Cæsar ad fl. Apsum castra posuit, Pompeius trans flumen. c Macedoniæ fl. d Apsus leniter fluens stagnat, ideoq; nauigabilis est. e Genusus torrentior est rapidiorq; propter niues solutas quibus augetur. f Neuter fl. procul à mari oritur. g Cæsar. & Pompeium. h Iamq; omnium expectatio in cassum cessit: sperauerant enim fore, vt duces isti, si quando in mutuum alter alerius conspectum venisset, nefarium hoc bellum improbarent. i In procinctu quasi, & ante oculos vtriusque positum. k Ex quo enim inita cum Pompeio affinitate, tradita illi in matrimonium filia sua, Cæsar Gallias obtinuit, non contigit propius vidisse Pompeium quam hic, nisi quod in Ægypto postea caput eius oblatum conspexerit. l Nuptias Pompeij & Iuliæ, quæ grauida abortum fecit mortuaq; est, vt diximus l.1 v.113. m Cæsar expositis militibus eadem nocte naues remiserat Brundusium, quibus reliquas legiones equitatusq; trãsportaret Antonius, cuius tardior aduentus Cæsarem in bella pronum remorabatur.

Ductor erat cunctis audax Antonius armis,
[n]Iam tum ciuili meditatus Leucada bello.
[o]Illum ſæpe minis Cæſar, precibuſq; morantem
Euocat: O mundi tantorum cauſa malorum,
[p]Quid Superos, & fata tenes? ſunt cætera curſu
Acta meo, ſummam rapti per proſpera belli
Te poſcit Fortuna manum. [q] num rupta vadoſis
Syrtibus incerto Libye nos diuidit æſtu?
Nunquid in experto tua credimus arma profundo?
Inq; nouos traheris caſus? ignaue,[r] venire
Te Cæſar, non ire, iubet. prior ipſe per hoſtes
[ſ]Percuſſi medias alieni iuris arenas.
Tu mea caſtra times? pereuntia tempora fati
Conqueror: in ventos impendo vota, fretumq;.
Ne retine dubium cupientes ire per æquor:
Si bene nota mihi eſt,[t] ad Cæſaris arma iuuentus
Naufragio veniſſe volet. iam [u] voce doloris
Vtendum eſt: non ex æquo diuiſimus orbem.
Epirum Cæſarq; tenet, totuſq; Senatus:
Auſoniam tu ſolus habes. bis[x] terque, quaterque
[y]Vocibus excitum poſtquam ceſſare videbat,
Dum[z] ſe deeſſe Deis, at non ſibi numina, credit:
Sponte per incautas audet tentare tenebras,
Quod[a] iuſſi timuere, fretum: [b] temeraria prono
Expertus ceſſiſſe Deo: [c] fluctuſq; verendos
Claſſibus, *exigua ſperat ſuperare carina.

n Hic ſub Iulio Cæſ. exercitatus euectuſque [illegible] bellum tractare ciuile quale & ipſe poſtea mouerit cōtra Octauium Auguſtum in quo victus eſt prope Leucad. l.[illegible] v 43
o Cæſar, inquit poeta, indignabundus Antonij moram huiuſmodi verbis ſecum ſtomachatur.
p Cur belli exitum remoraris?
q Num tibi iter eſt per mare periculoſum longum aut inexploratum? non eſt.
r Sequi.
ſ Appuli, fixiq; ancoras in littore ab hoſtib. occupato.
t Milites mei vel è certo naufragio enatantes ad me traijci geſtiunt.
u Quam mihi dolor extorquet. x Sæpius. y Antonium inuocatum, quē interea Libo Pompeij præfectus cum claſſe L nauium, inſula quæ cōtra Brunduſinum portum eſt, occupata, egreſſu prohibuit. z Se negligere rerum bene gerendarum occaſiones à Dijs oblatas, Deos ſuis votis non deeſſe. a Antonius Gabinius, & Calenus cum ſuis, quos præter mandatum literis euocauerat. b Multoties expertus feliciter ſibi ceſſiſſe temeraria auſa. c Cum pars exercitus ob inopiam nauium cum Antonio Brunduſij relicta moram faceret, Cæſar moræ impatiens, tanquam ocius, ad arceſſendos eos. ardente ventis mari, nocte concubia * ſpeculatorio nauigio, ſolus ire tentauit. ait Florus l. 4 c. 2. lembo, Dio. 41. rati veloci, Appian. l. 2. de bel. ciu. naui duodecim remorum. Plut. in Cæſ.

d Solue-

d *Soluerat armorum fessas nox languida curas*
Parta quies miseris, e *in quorum pectora somno*
Dat vires fortuna minor: f *iam castra silebant:*
† *Tertia iam vigiles commouerat hora secundos;*
Cæsar sollicito per vasta silentia gressu
g *Vix famulis audenda parat: cunctisq; relictis,*
Sola placet Fortuna comes. tentoria postquam
Egressus vigilum, h *somno cedentia membra*
Transiluit, i *questus tacite quod fallere posset;*
Litora curua k *legit, primisq; inuenit in vndis*
Rupibus exesis hærentem fune carinam.
Rectorem, dominumq; ratis secura tenebat
Haud procul inde domus, l *non vllo robore fulta,*
Sed m *sterili iunco, cannaq; intexta palustri,*
n *Et latus inuersa nudum munita phaselo.*
Hæc Cæsar bis terque manu quassantia o *tectum*
Limina commouit. molli consurgit p *Amyclas,*
Quem dabat alga, toro. Quis nam mea q *naufragus, inquit,*
Tecta petit? aut quem nostra Fortuna coegit
Auxilium sperare casæ? Sic fatus, ab alto
r *Aggere,* s *iam tepidæ sublato fune fauillæ,*
Scintillam tenuem commotos pauit in ignes.
Securus belli prædam ciuilibus armis
Scit non esse casas. t *O vita tuta facultas*
Pauperis, angustiq; lares! ô munera nondum
Intellecta Deum! quibus hoc contingere templis,
Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu
Cæsarea pulsante manu? tum poste recluso,

d Noctis notatio.
e Quorum, quo quisque fortuna est minori, eo arctiori compressus somno reficitur. vt infra v. 527.
f Altissima per castra quies, sub secunda noctis vigilia, è ternis in ternas horas releuatis singulis.
g Facinus, quod famulorũ nemo ausus fuisset, Plutarchus refert Cæsarem seruili habitu dissimulasse se Appianus, præmisisse cũ tres seruos qui ratem appararẽt sibi tanquam Cæsaris nuncio.
h Militum somno sopitorum.
i Iniq; tamen ferens vigilias adeo securas, imo neglectas.
k Lustrat, percurrit.
l Nullis lignis fulta. m In sterili solo nato. n Cuius latus inuersa cymba muniebatur. o Tenui quippe adminiculo fultum. p Nautæ nomen.
q E naufragio, credo, enatans. r Thoro ex alga & vlua. s Suscepit funem in quo seruabatur ignis, *arida circum Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammas.* Virg. 1. Æn. t O paupertas, incolumitatis pignus, Deorum munus: cuius quanta sit vtilitas nesciunt mortales. Νήπιοι οὐδ' ὅσον ... μέγ' ὄνειαρ, &c. Hesiod.

Dux

u Maiora præmia quam per modestiam optare liceat.
x Dilata ad sperandum amplissima.
y Non erit cur posthac victum scapha sola quærites.
z Quin laxas sinum ad capitanda Mercurij & bonæ Fortunæ missilia, quin pandis fores tenuis laris repente & tanquam per somnium admissurus aureum imbrem.
a Vtcunq; seruili habitu (teste Plutarcho) vel plebeio nuncium mentitus, non tamē potuit non magnifica & splendida loqui.

Dux ait: Expecta [u] *votis maiora modestis,*
[x] *Spesq; tuas laxa iuuenis. si iussa secutus*
Me vehis Hesperiam, [y] *non vltra cuncta carina*
Debebis manibusq; inopem duxisse senectam.
[z] *Ne cessa præbere Deo tua fata, volenti*
Angustos opibus subitis implere Penates.
Sic fatur: [a] *quanquam plebeio tectus amictu,*
Indocilis priuata loqui. tum pauper Amyclas:
[b] *Multa quidem prohibent nocturno credere ponto.*
[c] *Nam sol non rutilas deduxit in æquora nubes,*
[d] *Concordesq; tulit radios: Noton altera Phœbi,*
Altera pars Borean diducta luce vocabat.
[e] *Orbe quoq; exhaustus medio, languensq; recessit,*
Spectantes oculos infirmo lumine passus.
Lunaq; [f] *non gracili surrexit lucida cornu,*
[g] *Aut orbis medij puros exesa recessus:*
[h] *Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,*
[i] *Ventorumq; nota rubuit: tum lurida pallens*
Ora tulit vultu sub nubem tristis ituro.
Sed mihi nec motus nemorum, nec [k] *litoris ictus,*
[l] *Nec placet incertus, qui prouocat æquora, Delphin:*
[m] *Aut siccum quod mergus amat: quodq; ausa volare*

b Plurima hesterna tempestatum prognostica vetant *me nocte per altum Ire neque à terra permittunt soluere funem.* Noster autem suo more signa omnia congerit è Virg. 1. Georg. accersitis quæ & ipse debet Arati σημείοις & φαινομένοις. c Sol enim occidens si rutilus sit, aut rubescentibus circundatus nubibus, serenitatem crastini spondet. Arat. Virg. 1. Georg Plin. l. 18. c. vlt. d *Nec concordes iu. ra.* vt l. 2. v. 35. monuimus *Sed densa inter nubila sese Diuersi erumpebant radii* hinc ad Austrum, inde ad Boream sparsi. e Medio concauus visus, & fulgore debilis. f *Obtusis per cœlum cornibus ibat.* ἀμβλείῃσι κεραίαις Arat. *Si nigrum obscuro comprenderit aera cornu, &c.* 1. Georg. g Nec clara & nubeculis vacua in medio orbis sui recessu. h Resupina Lunæ cornua pluuiam ab Austro præsagiunt. ὑπτιάει δὲ νότοιο Arat. i *Vento semper rubet aurea Phœbe.* εὖ μάλ' ἐρευθὴς Πνεύματι ἢ rubicunda flat. k *Resonantia longe Litora misceri, & nemorum increbrescere murmur.* Virg. 1. Georg. οἰδαίνουσα θάλασσα l Certus Delphinorum lasciuientium cursus ventum ab illa parte prænunciat: incertus ventos diuersos. m *Quum medio celeres reuolant ex æquore mergi Clamoremque ferunt ad litora.*

n *Ardua*

[n] *Ardea ſublimis pennæ confiſa [o] natanti:*
[p] *Quodq; caput ſpargens vndis, velut occupet imbrem,*
Inſtabili greſſu metitur litora cornix.
Sed ſi magnarum poſcunt diſcrimina rerum,
Haud dubitem præbere manus: vel litora tangam
[q] *Iuſſa, [r] vel hoc potius pelagus. flatuſq; negabunt.*
Hæc fatur, ſoluenſq; ratem dat carbaſa ventis:
Ad quorum motus [s] non ſolum lapſa per altum
Aera diſperſos traxere cadentia ſulcos
Sidera: ſed ſummis etiam quæ fixa tenentur
Aſtra polis, ſunt [t] viſa [u] quati: niger inficit horror
Terga maris: longo per multa volumina tractu
Æſtuat vnda minax [x] flatuſq; incerta futuri,
Turbida teſtantur conceptos æquora ventos.
Tunc rector [y] trepidæ fatur ratis: Aſpice ſæuum
Quanta paret pelagus Zephyroſne intendat, an Euros
Incertum eſt: puppim dubius ferit vndiq; pontus.
[z] *Nubibus, & cœlo Notus eſt. ſi murmura ponti*
Conſulimus, Cori verrent mare. [a] gurgite tanto,
Nec ratis Heſperias tanget [b] naufragus oras.
Deſperare viam, & vetitos conuertere curſus
Sola ſalus. liceat vexata littora puppe
Prendere, ne longe nimium ſit proxima tellus.
Fiſus cuncta ſibi ceſſura pericula Cæſar,

n *Notaſque paludes Deſeritat que altam ſupra volat ardea nubẽ* καὶ δ' ἂν ἐπὶ ξηρὴν ὅτ' ἐρῳδιὸς, &c. Arat.

o *Metaph.* Leniter volanti.

p *Curſans per litora cornix Demerſit caput, & fluctum ceruice recepit.* Cic. 1. diuin. Arat. χέρσῳ ὑπέκυψε κορώνη Ἠπου καὶ ποταμοῖο ἐβάψατο &c.

q Italia.

r Per maris ventorumque rabiem ſtabit potius quam per me, quo minus traiicias.

s Non illæ, quas vocant transvolantes deciderũt tantum, ſed & fixæ ſtellæ labaſcere videbantur.

Sæpe etiam ſtellas, vento impendente, videbis Præcipites cælo labi. καὶ διὰ νύκτα μέλαιναν, ἀστέρες ἀΐσσωσι. t *De cœlo ſtella ſereno, Et ſi non cecidit, potuit cecidiſſe videri* Ouid Met 2. vide Meteorologos.

u Propter venti intermedij motum. x Æquora diuerſis flatibus agitata teſtantur diuerſos ventos imminentes.

y *Hypallage*, rector trepidus ratis. z Nubes aguntur Noto: mare murmurat Coro. Io. Rutgerſius l. 1. var. lect. c. 12 ita diſpungit legitque. *Nubibus & cœlo Notus eſt: ſi murmura ponti Conſulimus, Cori. Veniet mare gurgite tanto. Nec ratis Heſp.*

a Tempeſtate. b Neque etiam naufragi appellemur oræ Italiæ, fluctibus & ventis aduerſantibus.

Sperne

Sperne minas, inquit, [c] pelagi, ventoq; furenti
Trade [d] sinum. Italiam si [e] cœlo auctore recusas,
[f] *Me pete. sola tibi causa hæc est iusta timoris,*
Vectorem non nosse tuum; quem numina nunquam
Destituunt; de quo male tunc Fortuna merétur,
[g] *Cum post vota venit: medias perrumpe procellas*
Tutela secure mea. cœli iste fretiq;,
Non puppis nostræ labor est: hanc Cæsare pressam
A fluctu defendet onus. [k] *nec longa furori*
Ventorum sæuo dabitur mora: proderit vndis
Ista ratis, nec flecte manum: fuge [l] *proxima velis*
Litora: tum [m] *Calabro portu te crede potitum,*
[n] *Cum iam non poterit puppi nostræq; saluti*
Altera terra dari. quid tanta strage paretur
Ignoras? quærit pelagi, cœlique tumultu
[o] *Quid præstet Fortuna mihi.* [p] *Non plura locuto*
Auulsit laceros percussa puppe rudentes
Turbo rapax, fragilemq; superuolitantia malum
Vela tulit; sonuit, victis compagibus, [q] alnus.
Inde ruunt [r] *toto concita pericula* [r] *mundo.*
Primus [s] *ab Oceano caput exeris Atlanteo,*
Core, mouens æstus: iam te tollente furebat
Pontus. & in scopulos totas erexerat vndas.
Occurrit gelidus Boreas, pelagusq; retundit:
Et dubium pendet vento [t] *cui concidat, æquor.*
Sed Scythici vicit rabies Aquilonis, & vndas

c Hæc mari facta refert noster & Suetonius: sed Plut. Appian. Dio in flumine Anio, ad cuius ostia, cum æstum maris & fluctus occurrentes nulla vi aut arte gubernator superare posset nauim retro vertebat. quod conspicatus Cæsar, seipsum aperuit, & manum gubernatoris attoniti prehendens? *Agedum, inquit, bone vir, audacter perge, neque time quicquam: Cæsarem vehis & Cæsaris vna fortunam.*
d Vela.
e Vento prohibente.
f Me iubente.
g Cum expetitur atq; expectatur, neq; vota mea anteuertit.
h Infestatur aer, plectitur pelagus, nostra puppi sospite, cui non intenditur à ventis periculum. i Cæsar vector tutam tibi præstabit cymbam, quasi numen tutelare nauis, vide Cl. V. I. Selden. de Diis Syris, Syntagm 2. c. 15. k Nec durabit diu tempestas hæc. l Epiri lit. m Brundusino. n Quia neque è re mea est, neq; salute, vt repetamus litus oppositum. i. Epiri *vel*, aliud. o Vt præstet mihi incolumem nauigationem, classibus Pompeianis per tempestatem non ausis deserere litora. p *Talia iactanti stridens Aquilone procella velum aduersa ferit.* q Cymba. r Ab omni cœli parte. s A mari Atlantico. Corus, flat ab Occasu solstitiali, aduersus Aquilonem. t Cui pareat, cui succumbat.

Torsit

Torsit, & [u] abstrusa penitus vada fecit arenis.
Nec perfert pontum Boreas [x] ad saxa, [y] suumq;
In fluctus Cori frangit mare: motaq; possunt
Æquora [z] subductis etiam concurrere ventis.
Non Euri cessasse minas, non imbribus atrum
Æoly iacuisse Notum [a] sub carcere saxi
Crediderim: cunctos solita de parte ruentes
[b] *Defendisse suas violento turbine terras,*
Sic pelagus [c] mansisse loco. [d] nam parua procellis
Æquora rapta ferunt: Ægæas transit in vndas
Tyrrhenum: sonat Ionio vagus Adria ponto.
[e] *Ah quoties frustra pulsatos æquore montes*
Obruit illa dies! quam celsa cacumina pessum
Tellus victa dedit! non vllo litore surgunt
Tam validi fluctus, [f] alioq; ex orbe voluti
A magno venere mari, mundumq; coercens
Monstriferos agit vnda sinus. [g] Sic rector Olympi
[h] *Cuspide fraterna lassatum in secula fulmen*
Adiuuit, [i] regnoq; accessit terra [k] secundo,
Cum mare [l] conuoluit gentes, cum litora Tethys
Noluit vlla pati, [m] cælo contenta teneri.
Tunc quoq; tanta maris moles creuisset in astra,
Ni Superum rector pressisset nubibus vndas.
[o] *Non cæli nox illa fuit: latet obsitus aer*

u *Terram inter fluctus aperit. fecit eius arenis.*
x Ad rupes litoris.
y Sed frangit fluctus à se impulsos ad vndas à Coro inductas.
z Etiam cessantibus ventis.
a Æolio in antro, ventorum carcere. insula in mari Siculo.
b Ne ab aduersis ventis percellerentur, ne à mari concitato obruerentur terræ à quibus ipsi flant.
c Intra sua litora & metas coercitum fuisse.
d Non raro n. diuersa maria ventis rapta miscētur aliis; vt Tyrrhenum Ægæo, Ionio Adriaticum.
e Ah quoties tempestas illa conata est obruere fluctibus summos litoris montes, quum tellus quasi victa visa est in profundum demergere celsa cacumina à mari superata? sed frustra. f Ab alia orbis parte, & Oceano qui terram ambiens immisit vastos fluctus. *H. Grotius.* plenos belluis. g Neq; minus intumuit mare, quam vbi quondam Iupiter fatigatus hominum sceleribus vindicandis fulmine, decreuerat vniuersum terrarum orbem diluuio perdere, aduocatis. *Caerulei fratris auxiliaribus vndis,--h--Ipse tridente suo terram percussit.* i *Mare & tellus nullum discrimen habebant.* k Mari (quod, in sortitione regnorum Saturni, Neptuno cesserat, vt Ioui cælum, inferi Plutoni) terra accessio facta est. *Omnia pontus erant.* l Diluuio mersit. m *Deerant quoque litora ponto.* n *Maria vndique & vndique cælum.* o Non erant illæ simplices noctis ob interpositæ terræ vmbram, tenebræ. *Nec vna nox est. densa tenebras obruit Caligo.* Senec. Agam. 466. *Cocaque nox premitur tenebris noctuque suisq;* Ouid. 9. Met. sed Tartareæ & infernæ. *Stygia modo nigrior vnda.*

Inferna

Inf rna pallore domus, nimbisq́ grauatus
Deprimitur, [p] fluctusq́ in nubibus accipit imbrem:
[q] Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt
Clara. sed [r] obscurum nimbosus dissilit aer.
Tunc Superum [s] conuexa tremunt, atq́ arduus [t] axis
Insonuit, motaq́ poli compage laborant:
[u] Extimuit Natura chaos: rupisse videntur
Concordes elementa moras, [x] rursusq́ redire
Nox manes mistura Deis. [y] spes vna salutis,
Quod tanta mundi nondum periere ruina.
[z] Quantum Leucadio placidus de vertice pontus
Despicitur; tantum nautæ videre trementes
Fluctibus è summis præceps mare: cumq́ tumentes
Rursus hiant vndæ, vix eminet æquore malus.
Nubila tanguntur velis, & terra carina.
[a] Nam pelagus, qua parte sedet, non celat arenam
[b] Exhaustum in cumulos, omnisq́ in fluctibus vnda est.
[c] Artis opem vicere metus: nescitq́ magister
Quam [d] frangat, cui cedat aquæ. [e] discordia Ponti
Succurrit miseris, fluctusq́ euertere puppim
Non valet in fluctus: victum latus vnda repellens
Erigit, atque omni surgit ratis ardua vento.
[f] Non humilem Sasona vadis, non litora curua
Thessaliæ saxosa pauent, oræq́ malignos

p *Fluctibus erigitur, cælumq́ æquare videtur Pontus, & inductas aspergine tangere nubes.*
q Fulgura nubibus & pluuia extinguuntur.
r Obscure.
s Cœlum.
t Polus.
u *Mundum reuelli sedibus totum suis, ipsosq́ rupto crederes cœlo deos Decidere, & atrum rebus induci Chaos.* Sen. Aga. 479. & noster l. 1. v. 74.
x Dissolutis elementorum fœderibus, cœlo inferis confuso.
y Nec certior suæ salutis spes Cæsari, & Amyclæ superest, quam quod nondum perierint mundi soluti fragore.
z E dorso fluctus æquantis altitudinem Leucatæ promontorij Cæsar & Amyclas, ceu alij nautæ si qui tum in mari erant, modo despiciunt declinitatem vndæ. *Et nunc sublimis veluti de vertice montis Despicere in valles, imumque Acheronta videtur. Nunc vbi demissam curuum circumstetit æquor, Suspicere inferno summum de gurgite cœlum.* 9. Metam. a *Qua vnda dehiscit, Terram inter fluctus aperit, furit æstus arenis.* 1 Æn. b Congeritur mare in fluctus instar montium erectos. c *Ipsa pauet, nec se, qui sit status, ipse fatetur Scire ratis rector: nec quid iubeatve, velitve. Tanta mali moles, tantoque potentior arte est.* d Nauigando secet. e Quippe fluctibus alternis vtrinque repulsa nauis non subsidere aut euerti potuit. f Non metuunt iam ne allidatur ratis ad humilem Sasona ins. inter Epirum & Brundusium, neque littora Thess. aut Ambracij sinus portus Leucatæ scopuloso monti & nautis formidato subiacentes: sed ne in celsa Cerauniorum iuga impingant, timent fluctibus in altum iactati.

Ambra-

Ambraciæ portus scopulosa Ceraunia nautæ
[g] Summa timent. Credit iam [h] digna pericula Cæsar
Fatis esse suis. tantusne euertere, dixit,
Me Superis labor est: parua quem puppe sedentem
Tam magno petiere mari? si gloria leti
Est pelago donata mei, [i] bellisq; negamur,
Intrepidus, quamcunq; datis mihi numina, mortem
Accipiam. [k] licet ingentes abruperit actus
Festinata dies fatis; sat magna peregi.
[l] Arctoas domui gentes: [m] inimica subegi
Arma metu: vidit Magnum mihi Roma [n] secundum.
[o] Iussa plebe tuli [p] fasces per bella negatos:
[q] Nulla meis aberit titulis Romana potestas.
Nesciat hoc quisquam, nisi tu, quæ sola meorum
Conscia votorum es, me, quanuis plenus honorum,
Et Dictator eam Stygias, & Consul ad vmbras,
[r] Priuatum Fortuna, mori. mihi funere nullo
Est opus ô superi: lacerum retinete cadauer
Fluctibus in medijs: [s] desint mihi busta, rogusq;,
Dum metuar semper, terraq; expecter ab omni.
[t] Hæc fatum decimus, dictu mirabile, fluctus
Inualida cum puppe leuat: nec rursus ab alto
Aggere deiecit pelagi sed pertulit vnda,
Scruposisq; angusta vacant vbi litora saxis,

g *Diæresis*, ceu Tmesis. A'κροκεραυνία
h In aquis perire graue lethum cur priscis visum sit, vide quæ nos ad Senec. Aga. v.50[illegible].
i Neq; dabitur bella absoluere, vel gloriosa cum victoria vel pulchra morte
k Vtcunque vitæ stamen mihi, nondum quod institueram consecuto inciderint fata, non tamen me totum in morte perisse, non me hic inutiliter fuisse, sed satis vel naturæ vel gloriæ vixisse accipiēt posteri. Dido Virgiliana. *Vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi, &c.* Æ.n 4
l Germanas, Gallicas, Britannicas. m Eorum qui honoribus mei[illegible]idi aduersabantur, Pompeij Marcelli &c. n Qui modo neminem ferebat p[illegible]m. o Coacta vt suffragia ferret. p Consulatum, qui in bellis mihi occupato negatus fuerat, non habita ratione absentis. q Honores Rom. omnes gessi, Flaminis Dialis sacerdotium, Quæsturam. Ædilitatem. Præturam, Consulatum, Dictaturam. r Priuati hominis more. silenti morte *vel*, meo iudicio priuatum, vt qui nondum nactus sim summam regis potestatem, quam speraueram. sic l.2.564.v. *Non priuata cupit, Romana quisquis in vrbe Pompeium transire parat.* s Absit exequiarum & sepulchri pompa, mortem meam celari malo, quo reditum metuant hostes, sperent mei. t Hæc dicentem tollit ingens fluctus Decumanus. De quo vide quæ nos ad Sene. Agam. v 496. qui cymbam in scrupeam terram exposuit.

Impoſuit terra pariter [u] tot regna, tot vrbes
Fortunamq; ſuam tacta tellure recepit.
[x] *Sed non tam [y] remeans Cæſar iam luce propinqua*
Quam tacita ſua caſtra fuga, comiteſq; fefellit.
[z] *Circumfuſa duci fleuit, gemituq; ſuorum,*
Et non ingratus [a] incesſit turba querelis.
Quo te dure tulit virtus temeraria Cæſar?
Aut quæ nos viles animas in fata relinquens,
Inuitis ſpargenda dabas tua membra procellis?
[b] *Cum tot in hac anima populorum vita ſalusque*
Pendeat, & tantus caput hoc ſibi fecerit orbis,
Sæuitia eſt voluiſſe mori. [c] *nullusne tuorum*
Emeruit comitum, fatis non poſſe ſuperſtes
Eſſe tuis? cum te raperet mare, corpora ſegnis
Noſtra ſopor tenuit, pudet heu, tibi cauſa petendæ
[d] *Hæc fuit Heſperiæ?* [e] *viſum eſt committere quenquam*
Tam ſæuo crudele mari: ſors vltima rerum.
In dubios caſus, & prona pericula mortis
Præcipitare ſolet. mundi iam ſumma tenentem
Permiſiſſe mari tantum quid numina [f] laſſas?
[g] *Sufficit ad fatum belli fauor iſte, laborque*
Fortunæ, quod te noſtris impegit arenis?

u Quæ omnia in tempeſtate modo conclamarat.
x Non vero tam rediens quam exiens latebat ſuos.
y Tum Fortunam accuſabis, quod felicitati eius inuidiſſet, nautas retrouerti iubet. Nauis itaq; aſpirante vento facile compulſa, ad fluuij oſtium cita regreditur. Appian. 2.
z Cæſarem vero non ſoli ob audaciam admirabantur: alij querelis proſe uti ſunt, quod facinus militari potius quam imperatoria laude dignum eſſet aggreſſus. App.
a *Inceſſit*, ab inceſſo, i. impetiit, incuſauit. b Cum in tua tot populorum ſalus contineatur & ex tua vnius vita, noſtra omnium pendeat *Vitam tibi ipſi ſi negas, multis negas*. Sen. Thebais. c Nemon' erat è tuis tam bene de te meritus, quem nolles tibi ſuperſtitem grauia omnia pati. nos quippe omnes de te pendemus, perituri certe ſi te rapuiſſet vis aliqua [illegible] *vel dis[illegible] interrogatorii, hoc ſenſu*. æquumne fuit te rapido mari iactari, [illegible] curis fortunæ: d Vt cæteras copias euocares. e *Alii legunt hæc Interrogati[illegible] notis [illegible] puncti æquarum [illegible] mutare au[illegible] ita conci[illegible] ſen[illegible]m* Crudele vtique [illegible] Imperator quemuis nunciam tam truci commiſiſſet mari [illegible] non niſi extrema vrgente neceſſitate, quæ in mortis diſcrimina pleroſq; ſolet præcipitare multo crudelius erat atque indignius ſi hoc idem Imperatori ſuo permitterent milites *Orationem illi per [illegible] deficientem eſſe [illegible] iudicium ſuperare [illegible] torem.* f Conſeruando te totius ſpontaneis periculis expoſitum. g Quin & hoc abunde lætum cape belli & victoriæ omen, quod te ex tanto periculo fortuna nobis reddidit incolumem.

Hinc

[h]Illine vsus placuere Deum, non rector vt orbis,
Nec dominus rerum, sed felix naufragus esses?
Talia iactantes, discussa nocte, [i]serenus
Oppreßit cum sole dies, fessumq; tumentes
Composuit pelagus ventis patientibus vndas.
Nec non [k]Hesperij lassatum fluctibus æquor
Vt videre [k]duces, purumq; insurgere cælo
Fracturum pelagus Boream, soluere carinas,
Quas ventus,[m] doctæq; [n]pari moderamine dextræ
[n]Per mistas habuere diu: latumq; per æquor,
Vt terrestre, coit, consertis puppibus, agmen.
[o]Sed nox sæua modum venti, veliq; tenorem
Eripuit nautis, excußitq; ordine puppes.
[p]Strymona sic gelidum, bruma pellente, relinquunt
Poturæ te, Nile, grues, primoq; volatu
Effingunt varias, casu monstrante, figuras.
Mox vbi percußit tensas Notus altior alas,
Confusos temere immistæ glomerantur in orbes,
Et turbata perit dispersis [q]litera pennis.
Cum primum redeunte die [r]violentior aer
Puppibus incubuit, [s]Phœbeo concitus ortu,
[t]Prætereunt frustra tentati litora Lißi,
Nymphæumq; tenent, [u]nudas Aquilonibus vndas.
Succedens Boreæ iam portum fecerat Auster.

h Itane potius vteris benignitate Deorum vt eripiaris è naufragio temere prouocato, quam ad summam Imperij consequendam?

i Orto sole, remittunt venti, sedatur mare.

k Qui Brundusij erant, Antonius, Gabinius, Calenus, & Posthumius.

l Nacti Austrū naues soluunt. inquit com. 3. de bel. ciu.

m Remigum & gubernatorum.

n Remine coniunctis & æquatis procedentes velis.

o Sed ventus nocte remittens ordinem turbauit.

p Sic grues, vbi a Strymone fl. Thraciæ hyemis frigus fugientes petunt Nilum tepidum, primo egressu exprimunt volando literam Y vel Λ vel Δ: mox ventis attritæ & disturbatæ glomerantur confusæ. q Y. Δ. Λ. vel alia figura quam prius referebant.

r Ventus qui est aer immitius. s Sole oriente. t Hæc aliter referuntur l. 3. com. de ciu. bel. Q. Coponius qui Dyrrachij classi Rhodiæ præerat, naues è portu educit. & cum iam remissiore vento nostris appropinquasset, idem Auster increbuit, nostrisq; præsidio fuit. vsi itaq; fortunæ beneficio. Dyrrhachium prætereuecti, nacti portum qui appellatur Nymphæum vltra Lissum M. pass. tria eo naues introduxerant: qui portus ab Africo tegebatur, ab Austro non erat tutus: incredibili mox felicitate Auster in Africum se vertit. u Non expositas Aqu. Verum κατ᾽ ἀντίφρασιν. Propriè enim Austris patet Nymphæum, *vel*, portum in quem nullæ naues appellunt stante Aquilone.

Vndiq; collatis [x] *in robur Cæsaris armis,*
Summa videns duri Magnus discrimina Martis,
Iam castris instare suis: seponere tutum
[y] *Coniugij decreuit onus, Lesboq; remotam*
Te procul à sæui strepitu Cornelia belli
Occulere. Heu quantum mentes dominatur in [z] *æquas*
[a] *Iusta Venus! dubium, trepidumq; ad prælia, Magne,*
Te quoq; fecit amor: [c] *quod nolles stare sub ictu*
Fortunæ, quo mundus erat, Romanaq; fata.
Coniux sola fuit. [d] *mentem iam verba paratam*
Destituunt, blandæq; iuuat ventura trahentem
Indulgere moræ, & tempus subducere fatis.
Nocte sub [e] *extrema pulso torpore quietis,*
Dum fouet amplexu grauidum Cornelia curis
[f] *Pectus, & auersi petit oscula grata mariti:*
Humentes mirata genas, percussaq; [g] *cæco*
Vulnere, non audet flentem deprendere Magnum.
Ille gemens, [h] *Non nunc, vita mihi dulcior, inquit,*
Cum tædet vitæ, læto sed tempore, coniux,
Venit [i] *mœsta dies, & quam nimiumq; parumq;*
Distulimus: iam totus adest in prælia Cæsar.
Cedendum est bellis: quorum tibi tuta latebra
Lesbos erit, desiste preces tentare: [k] *negaui*
Iam mihi: [l] *non longos à me patiere recessus.*
[m] *Præcipites aderunt casus: properante ruina,*

x Ad belli vires firmas. y Coniugem Corneliam. l. 2. vers. 339. quam neq; satis commode apud se retinere, neque citra molestiã à se segregare posset. z Mutuo amore cõnexas & ex æquo amantes, faciles, pias. a Amor coniugalis. b *Suspensum* (vti de Ænea suo Virg. 2. Æn. *& pariter comitique onerique timentem- quem dudum non vlla, &c.* c Solam vxorem volebas poni extra tela & aleam fortunę, cui obnoxia erat Roma & totus Romæ subiectus mundus. d Quibus coniugem verbis aggrediatur & quæ prima exordia sumat nescit. interea donec dentur tentandi aditus & mollissima fandi tempora, mora, qua licet dolorem prorogat. e In diem prona somnique experte. f Pompeij g Efflicto amore & solicitudine de amouenda vxore, quam animo versabat, nec dum cum illa communicauerat. h O omnis fortunæ mihi chara comes, neq; lætæ minus olim quam præsentis aduersæ. i Qua amouearis in tutiorem aliquem & commodiorem locum, quam nimium distuli quod ad tuam incolumitatem & Reip. gerendæ commoditatem spectat, parum quod ad amorem nostrum. k Ego id quod iucundissimum animo meo est, mihi negaui: tui sc. præsentia. tu idem in me facias. l Non longe tamen distabis. *Cum Lesbos alioqui vic. maris Aegæi procul absit* m In præcipiti. & quæ cito discernentur: namq; fastigium consequutæ res repente in ruinam vergunt.

Sum-

Summa cadunt. n *Satis eſt audiſſe pericula Magni.*
o *Meque tuus decepit amor, ciuilia bella*
Si ſpectare potes. nam me iam Marte parato
Securos cepiſſe pudet cum coniuge ſomnos,
Eque tuo, miſerum quatient cum claſſica mundum,
Surrexiſſe ſinu. vereor ciuilibus armis
Pompeium nullo triſtem committere damno.
p *Tutior interea populis, & tutior omni*
Rege late, q *poſitamq; procul fortuna mariti*
Non tota te mole premat. ſi numina noſtras
Impulerint acies, maneat pars optima Magni;
Sitque mihi, ſi fata premant victorq; cruentus,
Quo fugiſſe velim. r *Vix tantum infirma dolorem*
Cepit, & attonito ceſſerunt pectore ſenſus.
Tandem vt vox mœſtas potuit proferre querelas:
s *Nil mihi de fatis thalami, Superiſq; relictum eſt*
Magne, queri: noſtros non rumpit funus amores,
Nec diri fax ſumma rogi: ſed ſorte frequenti,
Plebeiaq; nimis careo dimiſſa marito.
t *Hoſtis ad aduentum rumpamus fœdera tedæ:*
Placemus Socerum. Sic eſt tibi cognita, Magne,
Noſtra fides? u *credisne aliquid mihi tutius eſſe,*
Quam tibi? x *nonne olim caſu pendemus ab vno*
y *Fulminibus me ſæue iubes, tantæq; ruinæ*

n Sufficiat tibi audiuiſſe mea pericula: non etiam vidiſſe. o --quod quãuis tu pro tuo, in me amore te exitus huius ciuili belli comitem & ſpectatricem præſtare potes: ego tamen hoc tuo amore deceptus non rationẽ habuiſſe mei videor. cui pudori ſit, in publica calamitate cũ cæteri omnes ſibi coniugibus & liberis interdixerint, non pari mœroris & damni conditione vti. p Regibus iis & pop qui noſtra caſtra & fortunam ſequuntur, ſecurius latebis & tutius. q Si mihi in prælio ſit occumbendum leuior ad te ſemotam quam præſentem venturus eſt dolor. ſin fuſa acie ſit fugiendum, te meliori mei parte incolumi, erit quo fugere velim. r Cornelia vix ſuſtinere valens dolorem ex his mariti verbis conceptum, primum ſtupuit, mox vbi ad ſe rediit, ſic effata eſt. ſ Non eſt cur incuſem Deos aut fata quod coniugium noſtrum morte diſſoluerint, ſed te, qui me amandas & quaſi per diuortium dimittis eo quod cæteri omnes per belli huius ciu. tempus ſibi vxoribus interdixerint, modo verſ 749. t Quaſi vero quia iam totus adeſt in prælia Cæſar (modo v 742.) nos oporteat illi gratificari facto diuortio. u Reſpondet ad illa v. 743. *tibi tuta latebra Lesbos erit.* & v 754. *Tutior int.* x Nonne, ex quo coniugium iniuimus: communem etiam ſalutis atq; periculi inimus ſortem? y Me ſemotam cogis eſſe magis ſolicitam & miſeram quam ſi bello auteriam ruinæ, quam timere videris, intereſſem: ipſe interim ſecurus & in vtrunq; paratus.

 Abſentem

Absentem præstare caput? [z] *secura videtur*
Sors tibi, cum facias etiam nunc vota, perisse,
Vt nolim seruire malis: sed morte parata
Te sequar ad manes. feriat dum mœsta remotas
Fama procul terras, viuam tibi nempe superstes.
Adde, quod [a] *assuescis fatis, tantumq; dolorem*
Crudelis me ferre doces. ignosce fatenti:
Posse pati timeo. [b] *quod si sunt vota, Deisq;*
Audit, euentus rerum sciet vltima coniux.
Sollicitam [c] *rupes iam te victore tenebunt,*
Et puppim, quæ [d] *fata feret tam* [d] *læta, timebo.*
[e] *Nec soluent audita metus mihi prospera belli,*
Cum vacuis proiecta locis à Cæsare possim
Vel fugiente capi. [f] *notescent litora clari*
Nominis exilio, positaq; ibi coniuge Magni,
Quis [g] *Mitylenæas poterit nescire latebras?*
Hoc precor extremum, [h] *si nil tibi victa relinquent*
Tutius arma fuga, cum te commiseris vndis,
Quolibet infaustam potius deflecte carinam:
[i] *Litoribus quærere meis. Sic fata, relictis*
Exiluit stratis amens, tormentaq; nulla
Vult differre mora. non mœsti pectora Magni
Sustinet amplexu dulci, non colla tenere:
[k] *Extremusq; perit tam longi fructus amoris:*
[l] *Præcipitantq; suos luctus: neuterq; recedens*

z - Namque, cum mihi maxime in votis sit vna tecum mori potius quam misera & malis obnoxia superesse tibi: tu me, sine te viuere, sine te mori cogis. quæ cum malim te ad manes accomitari quam sequi, cogar tamen tandiu tibi superesse quoad tristis (quod omen auertant Dij) tuæ cædis ad me in Lesbon fama peruenerit.
a Assuefacis me tanto dolori ferendo, quantum me tuo vt perferre possim. ne interea exanimer.
b Quod si vota mea Dij exaudierint, vt vincas; lætus victoriæ tuæ nuncius ad me vltimus perueniet sollicitam vltra tempus & mœstam. c Lesbos ins. aspera rupibus. d Victoriæ nuncium. e Neque tamen lætus ille nuncius me liberabit metu & periculo, vtpote in locum præsidiis nullis munitum semota, ab hoste vel fugiente possim intercipi. f Non poterit latere hostem recessus mei atq; latebræ locus. g Mitylene Lesbi vrbs est. h Si tibi vltima fuga quærenda sit ... per mare quemlibet potius locum pete quam Lesbon, namque huc te insequentur hostes, notam mei recessus sedem. i Cruciatus doloris è discessu concepti. k Vltimus complexus. l Præcipitanter accelerant, abrumpunt.

Sustinuit

Sustinuit dixisse vale, vitamq; per omnem
Nulla fuit tam mœsta dies. nam cætera damna
Durata iam mente malis, firmaque tulerunt.
[m] *Labitur infelix, manibusque excepta suorum*
Fertur ad æquoreas, ac se prosternit, [n] *arenas*
Litoraq; ipsa [o] *tenet tandemq; illata carinæ est.*
[p] *Non sic infelix patriam, portusq; reliquit*
Hesperios, saui premerent cum Cæsaris arma,
Fida comes Magni vadis duce sola relicto,
Pompeiumq; fugis. quæ nox tibi proxima venit,
Insomnis. [q] *viduo tum primum frigida lecto,*
Atq; insueta quies [q] *vni, nudumq; marito*
Non hærente latus: [r] *somno quam sæpe grauata*
Deceptis vacuum manibus complexa cubile est.
Atque oblita fugæ quæsiuit nocte maritum!
Nam, [s] *quamuis flamma tacitas vrente medullas,*
Non iuuat in toto corpus iactare cubili:
Seruatur pars illa tori. [t] *caruisse timebat*
Pompeio: sed non Superi tam læta parabant.
Instabat, miseræ Magnum quæ redderet, hora.

m Exanimata cadit *auras Ægra fugit suscipiunt famulæ.*
n In quibus relinquendus erat vir
o Quoad licet, occupat, ægre auulsa.
p Non tanto cum dolore fugiebas patriam vigente hoste, tamen facili viro comite: à quo iam discedens videris tibi deserta, sola & meliori parte orbata.
q Cubanti soli.
r *Mouet atque lacertos Per somnum, corpusque petens amplectitur auras.* Alcyone Ouidiana. 11. Metam. s Licet ardenter amaret, non tamen impatiens vacuo sua corpora lecto volutat: sed pudibunda suam quasi præsenti viro adseruat lecti partem. t Metuebat illa solum ne Pompeium diutino bellum detentum desideraret. de absente illius solicita: sed tristius quippiam parabant fata. recepit quippe illum citius quam expectabat; victum scilicet profugum, & breui coram interficiendum,

M. ANNÆI LVCANI
LIBER SEXTVS.

[a] *Postquam castra duces, [b] pugnæ iam mente propinqui,*
Imposuere iugis, admotaq; comminus arma,
[c] Parq; suum videre Dei, [d] capere omnia Cæsar
Mœnia Graiorum spernit, Martemq; secundum
Iam nisi de genero fatis debere recusat.
[e] Funestam mundo votis petit omnibus horam,
In [f] casum quæ cuncta ferat. placet [g] alea fati
[h] Alterutrum mersura caput. [i] ter collibus omneis
Explicuit turmas & signa minantia pugnam,
[k] Testatus nunquam Latiæ se deesse ruinæ.
Vt videt ad nullos exciri posse tumultus
In pugnam generum, sed clauso sidere vallo,
Signa mouet, tectusq; via dumosa per arua
[l] Dyrrachij præceps rapiendas tendit ad arces.

a E castris ad Apsum fl. v. 461 l. 5. vterq; exercitũ eduxerat eodem tempore; Pompeius noctu, vt Antonium interciperet; Cæsar interdiu, vt se cũ Antonio coniungeret. Antonius de Pompeij insidiis certior per Græcos factus, castris se continuit, donec altero die ad eũ Cæsar perueniret. Pompeius ne duobus exercitibus circumcluderetur, discessit & ad Asparagum Dyrrhachinorum peruenit, atque ibi castra posuit. eodem & Cæsar cum exercitu profectus, iuxta eum castra posuit. b Cæsar quidem rerum inopia & necessitate pressus conficiendæ rei cupidus ostentare aciem, prouocare: Pompeius commeatu abundans, aduersus hæc nectere moras, tergiuersari. L. Florus c Metaph. ab arena sumpta. Dij spectatores par gladiatorum, Cæs. & Pomp. Sic infra v. 191. & l. 7. v. 69. & Seneca. lib. cur bonis viris mala fiant. *Ecce spectaculum dignum ad quod respiciat intentus operi suo Deus. Ecce par Deo dignum; vir fortis cum mala fortuna compositus.* d Non operæ pretium ducit vrbes Græcas expugnare. Pompeio soli intentus, victoriæ de illo inhians. e Quæ illum Dominum imponat victis gentibus non sine magna humani generis clade. f Dubium euentum, ruinam. g Casus & periculum Horat. *periculosæ plenum opus aleæ.* l. 2. od. 1. h Pompeij vel Cæsaris. i Postr. die, eductis omnibus copiis, acie instructa, decertandi potestatem Pompeio fecit. vbi eum suis locis se tenere animaduertit; postero die magno circuitu, difficili angustoque itinere, Dyrrhachium profectus est, sperans Pompeium aut Dyrrhachium compelli, aut ab eo intercludi posse, quod omnem commeatum totiusq; belli apparatum eo contulisset. &c. com. 3. Cæs. k Professus se promptum paratumq; ad euertendum Rom. imperium. l Ita Florus: *Expugnatione*, inquit, *Dyrrhachij irrita, quippe quam vel situs inexpugnabilem faceret.*

m Hoc

[n] Hoc iter æquoreo præcepit limite Magnus,
Quemque vocat collem [u] Taulantius incola Petram,
[o] Insedit castris, [p] Ephyreaque mœnia seruat,
[q] Defendens tutam vel solis turribus vrbem.
[r] Non opus hanc veterum, nec moles structa tuetur,
Humanusque labor, facilis, licet ardua tollat,
Cedere vel bellis, vel cuncta mouentibus annis.
Sed munimen habet nullo quassabile ferro,
Naturam, sedemque loci. [s] nam clausa profundo
Vndique præcipiti, scopulisque [t] vomentibus æquor,
Exiguo debet, quod non est insula, colli.
Terribiles ratibus sustentant mœnia cautes,
Ioniumque furens rapido cum tollitur austro,
Templa, domosque quatit, [u] spumatque in culmina pontus.
Hinc auidam belli rapuit spes improba mentem
Cæsaris, vt vastis [x] diffusum collibus hostem
Cingeret ignarum, [y] ducto procul aggere valli.
Metitur terras oculis: nec cespite tantum
Contentus fragili subitos attollere muros.
[z] Ingentes cautes, auulsaque saxa [a] metallis
Graiorumque domos, direptaque mœnia transfert.
Extruitur, quod non [b] aries impellere sæuus,
Quod non vlla queat violenti machina belli.

n Pompeius primo ignorauit Cæsaris consilium, mox per exploratores certior factus, castra mouit, expeditiori iuxta litus via se ante vertere eum posse sperans. Cæsar vero paruo noctis itinere intermisso, Pompeium anteuenit. u Taulantij, pop. Macedoniæ, qui Dyrrhachij & Apolloniæ agros quondam tenuerunt Str. 7. Tit. ... o Pompeius ... inter ... Dyrrhachio, edito loco, qui Petra appellatur castra communiuit. p Dyrrhachiū, à Phalio Corinthio conditore. Thucyd. Strab. l. 6. & 7. Nec non à Corcyrensibus colonis eius, qui & à Corinthiis oriundi fuerunt. Corinthus autē Ephyra dicta erat ab Ephyra nympha Oceani & Tethyos filia inf. v. 17. q Etiam sine exercitu satis sua natura munita. r Neq; tam propter mœnia, quæ plerumq; in arduum quantumuis hominum manibus extructa aut bello aut vetustate destruuntur, quam naturam & sedem loci. s Nam in rupibus sitam & mari vndique cinctam exiguus collis, quo continenti iungitur, eam facit peninsulam. t Allisos fluctus reiicientibus. u Spumas spargit per summa tecta x Lego *diffusum* Cæsar enim quo sui minori cum periculo vndiq; frumentum commeatumq; supportare possent, coercito Pompeij equitatu, simul vt Pompeium pabulatione prohiberet autoritatemque eius apud exteras nationes minueret, editos atque asperos colles circa Pompeij castra præsidiis tenuit, castellaq; ibi communiuit. Inde, vt loci cuiusq; natura ferebat, ex castello in castellum perducta munitione circumuallare Pompeium instituit. y Producto e ... collem. z Sed ing. c. a Fodinis venis lapidum. b De ariete, vide quæ ad v. 490. l. 3.

[c] Franguntur montes, planumq; per ardua Cæsar
Ducit opus: [d] panditf fossas, turritaq; summis
Disponit castella iugis, [e] magnoq; recessu
Amplexus fines, saltus, nemorosaq; tesqua,
Et siluas, vastaq; feras indagine claudit.
Non desunt campi, [f] non desunt pabula Magno,
Castraq; Cæsareo circundatus aggere mutat.
Flumina tot cursus illic exorta fatigant,
Illic mersa suos: operumq; vt summa reuisat,
Defessus Cæsar medijs intermanet agris.
[g] Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Adscribatq; Deis: [h] fragili circundata testa
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.
En quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
Assyrijs quantum populis telluris Eoæ
Sufficit in regnum, subitum, belliq; tumultu
Raptum clausit opus. [k] tanti periere labores.
[l] Tot potuere manus adiungere [m] Seston Abydo,
[n] Ingestoque solo Phryxeum elidere pontum,
[o] Aut Pelopis latus Ephyren abrumpere regnis,
[p] Et ratibus longæ flexus donare Maleæ,
Aut aliquem mundi, quamuis Natura negasset,

c Editioribus locis deiectis, atque his militibus exaltatis æquauit opus. d Præ muris duxit latas fossas. [illegible] e A V. mille pass. ambitu [illegible] eris. Metap. [illegible] tonibus [illegible] pta. f Tantum erat septi spatium, quantum sufficeret Pompeio ad pabula, ad castra subinde mutanda, vt quod multorum fluminum fontes, cursus, & ostia contineret & quan[illegible] lassitudine conficeret [illegible] operam [illegible] ustraturū. g Fabulosa iam [illegible] vana antiquitas iactet muros Troiæ X L M. pass. in circuitu, quos Apollo & Neptunus à Laomedonte conducti struxisse feruntur. *Ironice.* h Parthi simulata fuga præliari soliti, pro miraculo habeant Babylonis muros è latere cocto, latos L cubitos, altos quadruplo amplius, in circuitu habentes stadia C C C L. *Ironice.* i Quantum areæ occupauit Babylon quam alluit Euphrates qui in Tigrim funditur, quantum Antiochia, quam interluit Orontes quantum [illegible] N[illegible]nos regni sedes & vrbs regia Assyriæ [illegible] raptim clausit Cæsar aggere suo. k Tanta Nini Laomedontis, Semiramidis, Seleuci opera victa sunt ab hoc Cæsar ano, *vel* hi tanti Cæsaris labores [illegible] breui [illegible] ecidere profligato Cæsare. l *Hæ p[illegible] & Athon ca[illegible] a. Et ma[illegible] mgementu Helles Intercludere ponte non natenti.* Via Do[illegible] Pap[illegible] l 4. Syluarum. m v. 674 l 2 n Iactis in mare molibus obstruere Hellespontum, quem Phryxus transfretauit. l 4. v 56 o His parum *Lechie [illegible] rent, I[illegible] freta miscuisset Isthmos.* Pa[illegible] lib 4. Sylu h.e perfosso Isthmo l. 1. [illegible] Pe opor[illegible] abrumpere Ephyren. i. Corinthum septa v. 17 p Peruio facto Isthmo Corinthiaco, ne opus sit longa & periculosa nauigatione circuire Maleam, promontorium Laconiæ, per L. millia pas. in mare protensum.

In

In melius mutare locum. [q] *coit area belli.*
Hic alitur sanguis terras fluxurus in omnes,
Hic & Thessalicæ clades, Libycæq; tenentur.
[r] *Æstuat angusta rabies ciuilis* [s] *arena.*
Prima quidem surgentis operum structura fefellit
Pompeium: [t] *veluti mediæ qui tutus in aruis*
Sicaniæ rapidum nescit latrare Pelorum:
[u] *Aut vaga cum Tethys, Rutupinaq; litora feruent,*
Vnda Caledonios fallit turbata Britannos:
Vt primum vasto septas videt aggere terras:
[x] *Ipse quoque à tuta deducens agmina* [y] *Petra*
Diuersis spargit tumulis, vt Cæsaris arma
Laxet, & effuso claudentem milite tendat.
Ac tantum septi vallo sibi vendicat agri,
[z] *Parua* [a] *Mycenææ quantum sacrata Dianæ*
Distat ab excelsa nemoralis [b] *Aricia Roma:*
Quoq; modo Romæ prælapsus mœnia Tybris
In mare descendit si nusquam torqueat amnem.
[c] *Classica nulla sonant, iniussaq; tela vagantur:*
Et fit sæpe [d] *nefas iaculum* [e] *tentante lacerto.*
[f] *Maior cura duces miscendis abstrahit armis.*
[g] *Pompeium exhausta præbenda ad pabula terra,*
Quæ cur[illegible]ns obterit eques, gradibusq; citatis

q Clauditur à Cæsare campus area & quasi arena belli, intra quam septi sunt, qui sanguinem effundent in varijs orbis partibus: alij in campo Pharsalico, in Africa alij.
r *Æstuat infelix angusto limite mundi.* Iuuen. de Alexandro. Sat. 10.
s Spatio. Translat. ab arena theatrali, in qua committuntur gladiatores.
t Vti qui in meditullio Siciliæ degit, non audit latratum Scyllæ & Charybdis in freto Siculo contra Pelorum promont.
u Vt qui in Britannia [illegible] versus Calcedonios [illegible]cotos degunt, non audiunt æstum maris sæuientis aduersus litus Rutupinum in Cantio. x Pompeius neq; à mari neq; Dyrrhachio discedere volebat: quam plurimos itaque colles occupauit, & quam latissimas regiones præsidiis te[illegible], Cæsarisq; copias quam maxime posset, distinebat. y Supra v. 16. [illegible] Aricia oppi. Latij prope Albam, distat à Roma. & quanto spatio o[illegible] Tybridis à Roma distat, recto limite non flexo ad cursus fluuij h. e. XIIII [illegible]. a Ab Oreste è Taurica translata l. 3. v. 81. b Ibid. ad v. 86. l. 3. c Neutra e[illegible]atur signum pugnæ. Pompeius inquit Cæs. com. 3. totis copiis dimicare n[illegible] constituerat, tamen suis locis sagittarios fun[illegible]oresque mittebat qui m[illegible] nostris vulnerabant, &c. d Cædes extra belli copiam. e In incertum [illegible]te præ studio exercendi. f Pompeium lues, Cæsarem fames. *Auctor [illegible]* Virg. 3. Georg. g E[illegible] at [illegible] a inopia pabuli in castris Pompeij adeo [illegible] ex arboribus strictis, & teneris arundinum radicibus contusis equos alerent. [illegible]enta enim quæ fuerant intra munitiones sata, consumserant: & cogebantur Corcyra atq; Acarnania, longo interiecto nauigationis spatio, pabulum supportare. 3. com. ciu. bel.

Vngula

h Herbis nudatum campos. i Cl. Grotius legit *dum*, hac mente, dum expectatur pabulum ex Acarnania & Corcyra. Ego retineo *cum*. vt fit imitatio Ouidiana 7. Meto. *Acer equus quondam. &c. Ad praesepe gemit morte moriturus inerti.* quod & ipse debet Virg. 3. Georg. *Et dulces animas plena ad praesepia reddunt.*
k Aliunde aduectas, vel e radicibus contusis. vt modo d ct.
l *Signior cursu fantes in ipso Concidit gyro, dominumq; prono Prodidit armo.* OEd. Sen. t. chor.

Vngula [h] *frondentem discussit cornea campum.*
Belliger attonsis sonipes defessus in aruis,
Aduectos [i] *cum plena ferant praesepia culmos,*
Ore nouas poscens moribundus labitur herbas,
Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.
Corpora dum soluit tabes, & [m] *digerit artus,*
[n] *Traxit* [o] *iners caelum fluuidae contagia pestis*
Obscuram in nubem. tali [p] *spiramine* [q] *Nesis*
Emittit [r] *Stygium nebulosis aera saxis,*
[f] *Antraq; letiferi rabiem Typhonis anhelant.*
Inde labant populi, caeloq; paratior [t] *vnda*
Omne pati virus [u] *durauit viscera caeno.*
Iam [x] *riget atra cutis,* [y] *distentaq; lumina rumpit:*
[z] *Igneaq; in vultus, &* [a] *sacro feruida morbo*
Pestis abit, [b] *fessumq; caput se ferre recusat.*
Iam magis atq; magis [c] *praeceps agit omnia fatum:*
[d] *Nec medij dirimunt morbi vitamq; necemq;*
Sed languor cum morte venit, [e] *turbaq; cadentum*
Aucta lues, dum mista iacent incondita viuis
Corpora: nam miseros vltra tentoria ciues
Spargere funus erat. [f] *tamen hos minuere labores*
A tergo pelagus, pulsusq; Aquilonibus aer,
Litoraq;, & plenae peregrina messe carinae.

m Dissipat, consumit. n *Principio caelum spissa caligine terris Pressit: & ignauos inclusit nubibus aestus.* Ouid 7 Met *Sed grauis & ater incubat terris vapor, &c.* Sen. Oed. o non motus. p Exhalatione. q Ins. in Campano litore quam agnoscit Plin. l. 19. c. 8. Cic. ad Attic. saepius. & Statius 3. sylu. alij leg. *Nessus.* & de Ozolis intelligunt. r Tetrum, lethalem, infernum. f Speluncae Inarimes insulae impostae Typhoeo qui sulfureos atque pestiferos vapores emittere dicitur. l. 5 v. 101. & Mela. l. 1. c. 13. t *Constat & in fontes vitium venisse lacusque.* u Obstruxit aluum. *viscera torrentur primo.* x *Aret Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit.* y *Tum vero ardentes oculi.* & tument distentae sanguine genae. z *Flammaque latentis Indicium rubor est & ductus anhelitus igni, &c. & agro Rubor in vultu, &c.* Sen. OEd. a Execranda peste *vel* sacro igne, Erysipela. quem, quia e feruenti sanguine natus sit, pestis comitem addit Cels. l 5. b Prae grauedine se non sustinet. c Subita mors. d vix morbo interueniente vitae necique. e Caesar ex perfugis cognoscebat equos eorum vix tolerari, & c ipsos valetudine non bona, cum angustiis loci & odore tetro & multitudine cadauerum tum, &c. 3. com f Leuarunt tamen pestem hanc ventus salutaris & omnium rerum copia nauibus aduecta.

[g] At liber terræ spatiosis collibus hostis
Aere non pigro, nec inertibus angitur vndis:
Sed patitur sæuam veluti circumdatus arcta
Obsidione famem.[h] nondum turgentibus altam
In segetem culmis,[i] cernit miserabile vulgus
In pecudum cecidisse cibos, & carpere dumos,
Et foliis spoliare nemus,[k] letumq; minanteis
Vellere ab ignotis [k] dubias [l] radicibus herbas:
[m] Quæ mollire queunt flamma, quæ frangere morsu,
Quæq; per [n] abrasas vtero demittere fauces,
Pluraq; humanis antehac incognita mensis
Diripiens miles,[o] saturum tamen obsidet hostem.
[p] Vt primum libuit ruptis euadere claustris
Pompeio cunctasq; sibi permittere terras:
[q] Non obscura petit latebrosæ tempora noctis,
Et raptum furto soceri cessantibus armis
Dedignatur iter: latis exire ruinis
Quærit, & impulso turres confringere vallo,
Perq; omneis gladios & qua via cæde paranda est.
Opportuna tamen valli pars visa propinqui,
Quam [r] Minuti castella vocant, & confraga densis
Arboribus dumeta tegunt. huc puluere nullo
Proditus agmen agit, subitusq; ad [s] mœnia venit.
Tot simul e campis Latiæ fulsere [t] volucres:

g Cæsar autem non peste ex aeris aut aquæ contagione sed frumenti inopia laborabat. h Nondum spicas fundentibus, nedum maturescentibus. i Videt milites herbis, gramine, foliis vesci. k Lethales. l Radicis genus inuentum est, quod appellatur Chara ex hoc effectos admisto lacte panes, cum in colloquiis Pompeiani iis famem obiectarent, vulgo in eos iaciebant. quo viso Pompeius, sibi cum feris rem esse dixit, &c. Cæs. com 3. & Sueton in Cæs. c 68. & Plutarch. m Quæcunq; poterant coquere. n Asperitate esculentorum exulceratas, *plebe, tradere beta.* Pers. 3. Sat. Audiebantur (inquit Cæsar, l. 3. de bel. ciu.) crebræ militum voces, prius se cortice ex arboribus victuros, quam Pompeium e manibus dimissuros. o Commeatu abundantem. p Equis macie corruptis, conandum sibi aliquid Pompeius de eruptione existimauit cuius rei expediendæ rationem dedere illi facultatem Allobroges duo fratres qui à Cæsare transfugerunt, &c. Com. 3. de bel. ciu. prius autem facta erant vno die 6. prælia ad Dyrrachium & munitiones, vbi Scæua tam strenue rem gessit. q Non clam & noctu, sed palam & interdiu per vallum & munitiones Cæsaris erumpere parat. r Minutio (inquit Appianus) quam plurima tolerante, ferunt quippe clypeo eius XX supra C. inhæsisse sagittas, &c. Cæsar eum Scæuam vocat vt noster & Florus. nec tamen Minutium Scæuam dictum arbitror, vt volunt quidam. Cassium Scæuam appellat Suetonius & M. Cæsium Scæuam, Val. Max. l. 3. c. 2. s Vallum. t Aquilæ signa.

Tot cecinere tubæ. ne quid victoria ferro
Deberet, pauor attonitos confecerat hostes.
Quod solum valuit virtus, [u] iacuere peremti,
Debuerant quo stare loco: qui vulnera [x] ferrent
Iam derant, [y] nimbusque ferens tot tela [z] peribat.
Tum [a] piceos voluunt immissæ lampadis ignes:
Tum quassæ nutant turres lapsumque minantur.
[b] Roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.
Iam Pompeianæ celsi super ardua valli
Exierant Aquilæ; iam [c] mundi iura petebant.
Quem non mille simul turmis, nec [d] Cæsare toto
Auferret Fortuna locum, [e] victoribus vnus
Eripuit, vetuitque capi, seque arma tenente,
At nondum strato Magnum vicisse negauit.
Scæua viro nomen: [f] castrorum in plebe merebat
Ante feras Rhodani gentes: [g] ibi sanguine multo
Promotus Latiam longo gerit [h] ordine vitem.
Pronus ad omne nefas, & qui nesciret, in armis
Quam magnum virtus crimen ciuilibus esset.
Hic vbi quærentes socios iam Marte relicto
[i] Tuta fuga cernit: Quo vos pauor, inquit, abegit
Impius, & [k] cunctis ignotus Cæsaris armis?
O famuli turpes, [l] seruum pecus, absque cruore
Terga datis morti? [m] cumulo vos deesse virorum
Non pudet, & bustis, interque cadauera quæri?
[n] Non ira saltem iuuenes pietate remota,
Stabitis? [o] è cunctis per quos erumperet hostis,
Nos sumus electi non paruo sanguine Magni

u Quem quisque locum cepisset, ex eo non cessit, in eo cecidit fortiter pugnans. x Acciperent. z Metaph. tela instar grandinis ruentia. z Cæsis dudum omnibus Cæsarianis. a Sagittas & faces incendiarias. l.3. v.682. stuppam picatam. b Arietis. l.3. v.490. c Mundum in libertatem è tyrannide asserturæ. d Totis Cæsaris copiis & viribus. e Pompeianis iam pene victorib. eripuit victoriam. f Gregarius meruit miles ante bellum Gallicum. g in eo ad Centurionis dignitatem euectus est. vide Val. Max. l. 2. c. 2. cuius insigne est vitis quam ad castigandos milites gestabat Centurio. Plin. l.14. c.1. Iuuenal. 8. sat. & 14. s. v. 194. Mart. l. 10. ep. 26. h Militum centuriam. i Loca & viam qua tuti fugerent. k In nullo Cæsaris bello hactenus notus. l *O imitatorum seruum pecus*, inquit, Horat. m Annon vos pudet non mortem oppetere cum fortibus viris? n Si nulla vos pietas in ducem retineat, sistat vos tamen ira & indignatio, quamquidem nos visi sumus hostibus maxime idonei & imbelles, per quos erumperent verum non impune ferent.

Ista dies ierit. [p] Peterem felicior vmbras
Cæsaris in vultu. testem hunc Fortuna negauit:
Pompeio laudante cadam. [q] confringite tela
Pectoris incursu, iugulisque retundite ferrum.
[r] Iam longinqua petit puluis, sonitusque ruinæ,
Securasque fragor concussit Cæsaris aures.
Vincimus ô socij; veniet qui vindicet arces,
Dum morimur. Mouit tantum vox illa furorem,
Quantum non primo succendunt classica cantu:
Mirantesque virum, atque auidi spectare sequuntur
Scituri iuuenes, [s] numero deprensa locoque,
An plus quam mortem virtus daret. ille ruentis
Aggere consistit, [t] primumque cadauera plenis
Turribus euoluit, subeuntesque obruit hostes
Corporibus: totæque viro dant tela ruinæ,
Roboraque, & moles; [u] hostique seque ipse minatur.
Nunc sude, nunc duro [x] contraria pectora conto
Detrudit muris, & valli summa [y] tenentes
Amputat ense manus: caput obterit, ossaque saxo,
Ac male defensum fragili [z] compage cerebrum
Dissipat: alterius [a] flamma crinesque genasque
Succendit: strident oculis ardentibus ignes.
Vt primum [b] cumulo crescente cadauera murum
Admouere solo: [c] non segnior extulit illum
Saltus & in medias iecit super arma cateruas;
Quam per summa rapit celerem venabula pardum.
Tunc densos inter [d] cuneos compressus, & [e] omni
Vallatus bello vincit, quem respicit, hostem.

p Felicius me mori existimarem si occumbere licuisset Cæsare inspiciente: hoc non contigit, ita me geram vt virtus mea vel ab hoste laudetur.
q Irruite in tela hostium pectore & iugulo.
r Puluis ille & fragor belli Cæsarem adhuc inscium faciet huc mox cum subsidiis.
s An virtus numero hostium obruta & iniquo loco deprensa posset aliquid amplius dare quam mortem; gloriamne an victoriam?
t Suorum cadaueribus, telorum saxorumque vtitur aduersus hostes.
u Velle se præcipitem in illos demittere.
x Hostium
y Ascendentium manus prehendentes valli summa.

z Galea a Stuppa picata, face. b Fossam compleuerunt vallo vel castelli muro æquata cadauerum strue. c Ea celeritate insiluit super cadauerum struem qua Pardus solet in venabulorum aciem. d Cuneus proprie est multitudo peditum cuneum repræsentans, quæ iuncta cum acie primum angustior, deinde latior procedit ad ordines hostium diffringendos. e Omnibus copiis, aduersus quas stetit, oppressus vndique.

Iamque

f Obtusus cæde gelataque sanguine perdiderat vsum & officium ensis.
g Perdiderat vsum gladii, i. non secuit, sed fregit.
h Multitudo hostium.
i Supra. v. 3.
k Vniuersas Pompeii copias, cum vno Scæua compositas.
l Et galea crebro ictu contusa fractaque caput eius stringit.
m Et tela hostium corpori illius fixa supplent locum fractæ loricæ & inermi pectus defendunt.
n Auersio poetæ ad Pompeianos.
o l. 3 v. 680.
p Ingenti magnitudine.
q l. 3 v. 4[?]o.
r Machina cuius brachia tenduntur funibus neruisq; ad emittenda saxa, faces, acula.

Iamq; hebes, & [f] crasso non asper sanguine mucro
Percussum Scæuæ frangit, non vulnerat, hostem.
[g] Perdidit ensis opus, frangit sine vulnere membra.
Illum tota premit [h] moles, illum omnia tela.
Nulla fuit non certa manus, non lancea felix:
[i] Parq; nouum Fortuna videt concurrere, [k] bellum,
Atq; virum. fortis crebris sonat ictibus vmbo,
[l] Et galeæ fragmenta cauæ compressa perurunt
Tempora: [m] nec quicquam nudis vitalibus obstat
Iam, præter stantes in summis ossibus hastas.
[n] Quid nunc vesani iaculis, leuibusq; sagittis
Perditis hæsuros nunquam vitalibus ictus?
Hunc aut tortilibus vibrata [o] phalarica neruis
Obruat, aut v[p]asti [q] muralia pondera saxi:
Hunc aries ferro, [r] ballistaq; limine portæ
Summoueat: stat non fragilis pro Cæsare murus,
Pompeiumq; tene[s]t. iam pectora non tegit armis:
Ac veritus credi clypeo, læuaq; vacasse,
Aut culpa vixisse sua, tot vulnera belli
Solus obit, densamq; f[t]erens in pectore siluam,
Iam gradibus fessis, [u] in quem cadat, eligit hostem,
Par [x] pelagi monstris. Libycæ sic belua terræ,
Getulus densis Elephas oppressus ab [y] armis
[z] Omne repercussum squalenti missile tergo
Frangit, & hærentes mota cute discutit hastas.
Viscera tuta latent penitus citraq; cruorem
Confixæ stant tela feræ: tot facta sagittis,
Tot iaculis, [a] vnam non explent vulnera mortem.

cuius formam vide apud Marcellinum l. 2[?]. & Veget. l. 4 c. [?].
s Pompeij copias [sustinet], victoriamque moratur. t Et iam turpe ducens clypeo tectam læuam corporis partem suis carere vulneribus, atq; in vita vlterius manere, abiicit clypeum & pectore occurrit telorum multitudini. u Vt modo v. 17[?]. x Cetis, balenis, quæ se immittentes, pondere & mole sua naues depressum eunt. y Venatoribus vel telis. z Corij duritie resistit telis quod si quando penetrent, ea tamen non altius infixa mota cute discutit. a Vnius Scæuæ.

b Dictæa

[b]Dictæa procul ecce manu Gortynis arundo
Tenditur in Scæuam, quæ voto certior omni
In caput, atq; oculi læuum descendit in [c] orbem.
Ille [d] moras ferri, neruorum & vincula rumpit,
Affixam vellens oculo pendente sagittam
Intrepidus, telumq; suo cum [e] lumine calcat.
[f] Pannonis haud aliter post ictum sæuior vrsa,
Cum iaculum paruag [g] Libys [h] amentauit habena,
[i] Se rotat in vulnus: telumq; irata receptum
Impetit, & secum fugientem circuit hastam.
[k] Perdiderat vultum rabies: stetit imbre cruento
Informis facies: lætus fragor æthera pulsat
Victorum: [l] maiora viris de sanguine paruo
Gaudia non faceret conspectum in Cæsare vulnus.
*Ille tegens alta suppressum mente dolorem,
Mitis, & à vultu penitus virtute remota,
Parcite ait, ciues: procul hinc auertite ferrum:
[m] Collatura meæ nil sunt iam vulnera morti:
Non eget ingestis, sed vulsis pectore telis.
Tollite, & in Magni viuentem ponite castris:
Hoc vestro præstate duci: [n] sit Scæua relicti
Cæsaris exemplum potius quam mortis honestæ.
Credidit infelix simulatis vocibus [o] Aulus:
Nec vidit recto gladium mucrone tenentem:

b Cretensi. Dicte mons est, Gortyna vrbs Cretæ, quæ claruit olim sagittarum & iaculorum mittendi studio. Gortynis arundo, est Cretensis sagitta.
c Oculum, vt l.2.v.184. vel sinum, in quo oculus alterum illi excussum fuisse oculum meminere. Plutarch Suet. Appian.
d Oculum cui infixa erat sagitta, ruptis neruis cū ipso telo educit.
e Oculo.
f Austrica, Hungarica.
g Venator peritus, quales habet Libye.
h Amento torsit.
i Se rotans conatur euellere sagittam lateri hærentem. k Vultus Scæuæ non præ se ferebat priorem rabiem. *Hypallage.* l Non minor ad æthera sublatus est clamor à Pompeianis iam se vicisse ratis vulnerato Scæua, quam si ipsum Cæsarem vulnerassent. * Hoc Appianus refert hunc in modum. Scæua, post multa & præclara facinora edita, oculum sagitta sauciatus velut quippiam dicturus in medium prosiliit. Pompeij ductorem quendam singulari virtute cognitum ad se vocans; Serua, inquit, tibi similem, serua amicum ac curatores mihi adhibe, quoniam vulnere affligor Accurrentibus ad illum veluti transfugam duobus è Pompeij exercitu, vnum aggressus occidit, alterius humerum ense traiecit, &c. l.3. de bel. ciu. m Nihil additura, non profectura ad mortem sunt tela iniecta: euulsa potius emittent animam. n Facite vt videar potius transiisse à Cæsare, quam pro eo mortem cum gloria oppetiisse. o Nomen illius ductoris cuius opem implorauit.

Membraq;[p] capiti pariter laturus, & arma,
Fulmineum mediis excepit faucibus [p] ensem.
Incaluit [p] virtute: atq; vna cæde refectus
Soluat, ait, pœnas, Scæuam quicunq; subactum
Sperauit: pacem gladio si quærit ab isto
Magnus, adorato submittat Cæsare signa.
An [q] similem vestri, segnemq; ad fata putastis?
Pompeii vobis minor est, causaq; senatus,
Quam mihi mortis amor. Simul hæc effatus, & altus
[r] Cæsareas puluis testatur adesse cohortes,
Dedecus hic belli Magno, crimenq; remisit,
Ne solum tota fugerent te Scæua cateruæ:
[s] Subducto qui Marte ruis: nam sanguine fuso
Vires pugna dabat.[t] labentem turba suorum
Excipit, atq; humeris defectum imponere gaudet.
Ac veluti inclusum perfosso in pectore numen,
Et viuam magnæ speciem Virtutis adorant:
Telaq; confixis certant euellere membris,
Exornantq; Deos, ac nudum pectore Martem
Armis Scæua tuis.[u] felix hoc nomine fama,
Si tibi durus Iber, aut si tibi terga dedisset
Cantaber exiguis, aut longis Teutonus armis.
[x] Non tu bellorum spoliis ornare Tonantis
Templa potes, non tu lætis vlulare triumphis.
Infelix, quanta[y] dominum virtute parasti!
[z] Nec magis hac Magnus castrorum parte repulsus.

p Scæuæ. q Imbeilem & mortis timidum. r Excitatus à P. Syllæ aduentantis militibus puluis honesti recessus prætextum dedit Pompeianis, ne Scæuam solum fugere arguerentur. s Qui receptui signo à Pompeianis dato, non habens in quos calidum & ministeria obeuntem sanguinem exerceas, deficis. t Deficientem socij tollunt, virtutem sc. illius venerati. cuius monimentum Deorum templis & imagini ipsius Martis suspendunt, tela illi infixa & arma viri. Vixisse eum testatur. Cæs. com. 3. Cum enim Scæuæ capite, humero, femore saucij & oculo vno orbati scutum ad Cæs. relatum esset, inuenta sunt in eo foramina CCXXX. (sed vt alij referunt, CXX.) donauit eum M. CC. æris atq; ab octauis ordinibus ad primipilum traduxit, &c u Multam & veram consecuturus gloriam, si pro patria pugnans hac vsus fuisses virtute in Hispanis, Cantabris, Germanisq; subiugandis. x hic vero periit tibi virtus, quippe cui neq; triumphum læta & licentiosa acclamatione prosequi neq; spolia Ioui Capitolino referre continget, quod bello ciuili vincentibus negatum est Val. Max. y *Insudiose.* Cæsarem, cui per te Roma tuq; ipse sis seruiturus. Salu. 1. Hist *Victor exercitus, cui per tot labores & vulnera nihil præter tyrannum quæsitum est.* z Pompeius hic repulsus non desistebat, magis quam fluctus maris à scopulo repercussi, quin & crebro impulsu victores tandem scopulum euertunt.

Intra

Intra claustra piger dilato Marte quieuit.
Quam mare lassatur, cum se tollentibus Euris,
Frangentem fluctus scopulum ferit, aut latus alti
Montis[a] adest, seramq; sibi parat vnda ruinam.
[c]Hinc vicina petens placido castella[d] profundo
In cursu [e]gemini Martis rapit: armaque late
[f]Spargit, & [g]effuso laxat tentoria campo:
Mutandaq; iuuat permissa licentia terræ.
[h]Sic pleno Padus ore tumens super aggere tutas
Excurrit ripas, & totos concutit agros.
Succubuit si qua tellus, cumulumq; furentem
Vndarum non passa, ruit: tum flumine toto
Transit, & ignotos aperit sibi gurgite campos.
[i]Illos terra fugit dominos: his rura colonis
Accedunt, donante Pado. [k]vix prælia Cæsar
Senserat, elatus specula quæ prodidit ignis.
Inuenit [l]impulsos presso iam puluere muros,
[m]Frigidaq; [n]ut veteris deprendit signa ruinæ;
[n]Accendit pax ipsa loci, mouitq; furorem
Pompeiana quies, & victo Cæsare somnus.
[o]Ire vel in clades properat, dum gaudia turbet.
[p]Torquato ruit inde minax: [q]qui Cæsaris arma
Segnius haud vidit quam malo nauta tremente
Omnia Circeæ subducit vela procellæ:

a Adedit. exedit. b Crebris ictibus & diutino influxu quassam c Pompeius ab Ægo & Rosc illo Allobrogibus transfugis edoctus, transversum inter geminum aggerem ad mare vallum nondum esse perfectum, sagittariis militibusque naui missis qui munitionum defensores à tergo peterent, ipse prima luce cũ copiis accessit. cohortes itaq; Cæsaris, quæ ad mare excubuerant, terra mariq; pressæ terga verrũt, quas Pompeiani nõ sine multa cæde insecuti sunt vsq, ad castra Marcellini. vbi Antonius cum XII. cohortibus descendere visus Pompeianos compressit. d Maris, vi nota sup e Terra mariq;, ibid f Extendit, latius diffundit. g Prius circumscriptus atq; inclusus gaudet iam liberiore campo. h Exspatiatur, non secus atq; Padus exundans. *vel* superat aggeres oppositos: *vel* si qua parte aggere euersus fatiscit, irruit ac longe lateq; campos inundat. i Terra alluuione attrita decedit aliis dominis atq; aliis adiicitur. k Neq; multo post. Cæsar, significatione per castella fumo facta, deductis ex præsidiis quibusdã cohortibus, eodem venit qui, cognito detrimento, cũ animaduertisset Pompeium extra munitiones egressum, &c. 3 com Cæs. l Sedato. m Non à recenti pugna calentia. n Pompeij quietem partam ægris oculis vidit Cæsar. o Paratus se in perniciem certam præcipitare, modo illius pacem disturbet. p Ruit inde minatus exitium Torquato, qui à Pompeio præfectus fuerat castello q Qui, viso Cæsare, suos intra aggerem interiorem (castellum enim inclusum erat maiorib. castris) recepit: non minus caute quam prouidus nauta, tempestatem ad Circæum in mari Tyrrheno ingruentem aduertit, velaq; contrahit.

Agminaq; interius muro breuiore recepit,
Densius vt parua disponeret arma corona.
[r] *Transierat* [*] *primi Cæsar munimina* [*] *valli,*
[*] *Cum super e totis emisit collibus agmen,*
Effuditq; acies obseptum Magnus in hostem.
[s] *Non sic Ætnæis habitans in vallibus horret*
Enceladum spirante Noto, cum tota [t] *cauernas*
Egerit & torrens in campos defluit Ætna:
Cæsaris vt miles glomerato puluere victus
[u] *Ante aciem, cœci trepidus sub nube timoris*
Hostibus occurrit fugiens, [x] *inq; ipsa pauendo*
Fata ruit. [y] *totus mitti ciuilibus armis*
Vsq; vel in pacem potuit cruor: ipse furenteis
Dux tenuit gladios. Fœlix, ac [a] *libera legum*
Roma fores, iurisque tui, [b] *vicisset in illo*
Si tibi Sylla loco. dolet heu, semperque dolebit,
Quod scelerum Cæsar prodest tibi summa tuorum
Cum genero pugnasse [c] *pio.* [d] *prô tristia fata,*
Non Vtica Libye clades, Hispania Mundæ
Flesset, [e] *& infando pollutus* [f] *sanguine Nilus*

r Cæsar eius diei detrimentum sarcire cupiens, legionem Pompeij in castellū eductam opprimere se posse sperans, cohortes XXXIII. quam potuit occultissime duxit. * & munitiones castrorum, tametsi erant magnæ, aggressus, Pompeianos ex vallo deturbauit. * Pompeius renunciata quintam legionem subsidio suis duxit. ibi Cæsaris equitatus, receptui suo timens, initium fugæ faciebat. cohortes cum ex vallo Pompeium adesse & suos fugere cernerent, ne vtrinq; ab hoste intercluderentur, sese in fossas fuga præcipitabant. omniaq; erant tumultus, timoris, fugæ plena. s Catinenses atq; accolæ Ætnæ non ita horrent incendium & flammas montis Ætnæ, quam Encelado giganti fulmine icto iniectam fabulantur, vento intra cauernas furente, vt Cæsariani iam trepidabant victi fugatiq; t Lapides ignitos & globos flammarū eructat in subiectos campos. u Ante manum cum hoste consertam. x In fatum, dum fugiunt, incidunt y Atq; hic debellatum fuisset ciuile bellum magna cum Cæsarianorum cæde; nisi Pompeius vel fato vel metu suos repressisset à persequendo hostes. Adeo vt suis amicis ipse Cæsar dixerit: *Penes hostes hodie fuisset victoria. si ducem vincere scientem habuissent.* z Pompeius continuit suos in ciuilem cædem furentes. Neq; enim ita apte de Cæsare intelligi potest qui à suis neq; autoritate neq; hortatu, neq; minis neque precibus impetrare potuit vt consisterent a Ita Silius l. . *It liber e mpi pastor.* b Instituisset fortunæ suæ & victoriæ: fugientes insecutus hostes, vel ad internecionē cæsos, vtcunq; ciues debellasset P. Cor. Sylla, melius sciens vincere quam Pompeius, sicubi illi contigisset par facultas. c Tam pie parcente tibi & ciuibus d Quam occasionem nisi omisisset ille Non ad Vticam Africæ tot vidisset cædes Iubæ regis, Scipionis, Catonis, Labieni, Petreij. Fausti, Syllæ. &c. Non ad Mundam de qua vide l. 1. v. 40. e Neq; Pompeius ad ostium Nili Pelusiacum appellens ibi periisset. l. 8. v. 465. f Pompeij l. 8. v. 618. & deinceps.

Nobilius

Nobilius [g] Phario gestasset rege cadauer:
[h] Nec Iuba [i] Marmaricas nudus pressisset arenas,
[k] Pœnorumq; vmbras placasset sanguine fuso
Scipio: [l] nec sancto caruisset vita Catone.
Vltimus esse dies potuit tibi Roma [m] malorum:
[n] Exire è medijs potuit Pharsalia fatis.
[o] Deserit aduerso possessam numine sedem
Cæsar, & Emathias [p] lacero petit agmine terras.
[q] Arma secuturum soceri, quacunq; fugasset,
Tentauere sui comites diuertere Magnum,
Hortati patrias sedes, atque hoste carentem
Ausoniam peteret. [r] Nunquam me Cæsaris, inquit,
Exemplo reddam patriæ nunquamq; videbit
Me, nisi dimisso redeuntem milite Roma.
Hesperiam potui, [s] motu surgente tenere,
[t] Si vellem patrijs, aciem committere templis,
Ac medio pugnare foro. [u] dum bella relegem,
Extremum Scythici transcendam frigoris orbem,
Ardentesq; plagas. victor tibi, Roma, quietem
Eripiam, qui ne premerent te prœlia fugi?
Ah potius, ne quid bello patiaris in isto,
Te Cæsar putet esse suam. Sic fatus, [x] in ortus

g Ptolomæo rege Ægyptio, cuius permissu iussuq; interfectus est Pharos insula & turris ad portum Alexandrinum. h Nec Rex Iuba, & Petreius, ne in manus hostis venirent, mutuis vulneribus concurrentes cecidissent. i l.3.v.293. k Neque Scipio Pompeij socer penes quem in Africa reliquiarum Pharsaliæ & imperii summa erat, ferro sua traiectus & in mare præcipitatus retulisset inferias vmbris Pænorum in secundo & tertio bello Punico gentis suæ auspicijs cæsorum. l Neq; è viuis discessisset vir integerrimus Cato. qui Vticæ sibi necem consciuit. m Belli ciuilis & libertatis oppressæ. n Iamq; in itinere medio incisus fuisset neruus Pharsalicæ victoriæ. o Cæsar castra & regionem in quibus infeliciter pugnarat, noctu deserens in Thessaliam se contulit. p Duobus enim illis prælijs desiderauit Cæsar è suis, milites 960. equites 62 centuriones 30. tribunos mil. 10. signa militaria 32. q Pompeium ab instituto. Cæsarem insequendi frustra conati sunt amici diuellere: hortati vt Italiam Romamq; potius repeteret. r Non videbit me Roma armatum, vt Cæsarem: non reuertar in patriam nisi dimisso exercitu. s Initio tumultus huius ciuilis t Si placuisset illorum exemplum, qui cum ciuili hoste in medio foro dimicantes, templa & sacra Deorum impie contaminarunt. u Ego certe quo bellum à patria longe submoueam, adibo extremas regiones gelidæ Arcto vel zonæ torridæ subiectas x Pompeius Cæsarem insecutus ad Asparagum consedit. Cæsar in veteribus castris trans Genusium amnem tantisper constitit, quoad Pompeianos alijs rebus occupatos sensit. inde per Epirum & Acarnaniam in Macedoniam iter flexit. Secutus est Pompeius per Candauiam qui mons est Illyricum à Macedonia disterminans.

y Pompeij cladi à fatis destinatam.

z Ab Ortu brumali mons Ossa Thessaliā terminat. vide Herodotum in Polymnia. vnde hæc desumpta est chorographia.

a Pelion mons adumbrat Thessaliam ab ortu Solis iuxta æquatorē, quem & Astrologi vocant *summa poli*.

b Ad meridiē & notum (inquit Herodotus) Othryn habet. Solstitiali meridiana in altitudine tropico Cancri & inde Leonis signo ardorem Othrys arcet.

Phœbeos conuertit iter, terræq; secutus
Deuia, qua vastos aperit Candauia saltus,
Contigit Emathiam, y bello quam fata parabant.
z Thessaliam, qua parte diem brumalibus horis
Attollit Titan, rupes Ossæa coercet.
a Cum per summa poli Phœbum trahit altior æstas,
Pelion opponit radiis nascentibus vmbras.
b At medios ignes cœli, rabidiq; Leonis
Solstitiale caput nemorosus submouet Othrys.
c Excipit aduersos Zephyros, & Iapyga Pindus,
Et maturato præcidit vespere lucem.
d Nec metuens imi Boream habitator Olympi
Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.
e Hos inter montes media qui valle premuntur.
f Perpetuis quondam latuere paludibus agri:
g Flumina dum campi retinent, nec peruia Tempe
Dant aditus pelago, stagnumq; implentibus vndis
*Crescere cursus erat: postquam * discessit Olympo*
Herculea grauis Ossa manu, h subitæq; ruinam
Sensit aquæ Nereus: i melius mansura sub vndis,
k Emathis æquorei regnum Pharsalos Achillis
Eminet, & l prima Rhœteia litora pinu

c Pindus mons ad Occasum situs excipit Fauonium & Iapyga ventum ex Apulia flantem, atq; altitudine sua Soli occidenti interiectus noctem præproperat. d Et qui radices Olympi ad Boream fere incolunt ab Aquilonis sæuitia per montis altitudinem muniti, Cynosuram & Helicen nocte lucentes non vident.

e τὴν δὲ Θεσσαλίην λόγος ἐστὶ τὸ παλαιὸν εἶναι λίμνην, ὥστε γε συγκεκλῃσμένην πάντοθεν ὑπερμήκεσι ὄρεσι. Herod. Polym.

f Stagnabat enim Thessalia in paludem montibus vndiq; clausam, priusquam * Hercules diuulsis Ossa & Olympo exitum Peneo fl. dedit in mare, aperuitq; amœnissima Tempe. Herodotus à Neptuno terræmotu factum esse refert. vide Seru. in Verg. Æn. v. 282 & Ælian. var. hist. l. 3. c. 1. g Fluminum cursus non habentes exitum in mare, augebant paludem. h Mare sensit impetum Penei erumpentis. i Atq; vtinam mansisset vna sub vndis potius, quam facta fuisset terra & arena qua cōcresceret [illegible]. k Thessalica Pharsalos regnata quondam Achilli filio Thetidis marinæ emersit ex aquis. l Eminet Phylace vrbs Phthioticæ regnata Protesilao qui in bello Troi. primus Græcorum emicuit in litus Troianum. Rhœteum autem Troados promontorium est.

Qua

Quæ tetigit Phylace,[m] *Pteleosq́ue,* & [n] *Dorion ira*
Flebile Pieridum;[o] *Trachin,* [p] *pretioq́ue nefanda*
Lampados Herculeæ fortis Melibœa pharetris:
Atque olim [q] *Larissa potens:* [r] *vbi nobile quondam*
Nunc super Argos arant: [s] *veteres vbi fabula Thebas*
Monstrat Echionias: vbi quondam Pentheos [t] *exul,*
Colla, caputq́ue ferens supremo tradidit igni,
[u] *Questa quod hoc solum nato rapuisset Agaue.*
[x] *Ergo* [y] *abrupta palus multos discessit in amnes.*
[z] *Purus in occasus paruus sed gurgitis, Æas*
Ionio fluit inde mari: [a] *nec fortior vndis*
Labitur auectæ pater Isidis, [b] & *tuus, Oeneu,*
Pene gener [c] *crassis oblimat Echinadas vndis:*
[d] *Et Meleagream maculatus sanguine Nessi*
Euenos Calydona secat. [e] *ferit amne citato*
Maliacas Sperchios aquas. * & *flumine puro*
Irrigat Amphrysos famulantis pascua Phœbi.
[f] *Quiq́ue nec humentes nebulas, nec rore madentem*
Aëra, nec tenues ventos suspirat Anauros,
Et quisquis pelago per se non cognitus amnis

m Thessaliæ vrbs & nemus. n Oppidum, iuxta quod Thamyris à musis in carminis certamē pronocatis victus atq; excæcatus fuit. Hom. 2. Il. o Thessaliæ opp. in aspero & saxoso loco conditum. τραχινόν. Heraclea postea dicta p Magnesiæ in Thessalia ciuitas, patria Philoctetæ, quem Hercules donauit sagittis, incensæ ab eo in Oeta pyræ precio. q Thess. vrbs, patria Achillis fortissimi è Græcis olim ad Troiam. r Vbi quondam erat Argos nobilis ciuitas, nunc diruta aratro vertitur. s Atq; hic etiam Thebæ sunt Phthioticæ, æmulæ Bœoticarum Echion vnus erat è terrigenis cuius opera vsus Cadmus Thebas condidit. *nota seq.* t *Exul*, ab aliis exponitur *mente alienata*, ab aliis, *exterminata à filio Baccharum ritus execrante.* Agaue autem filium Pentheum per furorem rara vitulum interfecit, ad se reuersa Thessaliam fuga petiit vbi filio multis persolutis ex nomine veteris patriæ Thebas condidit. Virg. in Culice, *quo quondam victa furore Venit Nyctileum fugiens Cadmeis Agaue, Infandas scelerata manus & cæde cruenta.* u Desiderans reliqua membra ad rogum. x *Thessaliæ fluuios recitat.* y Emissa angustiis per montes ab Hercule vel Ennosigæo diuulsos palus prius inclusa. z Æas flumine limpido & modico in mare Ionium labitur. a Inachus pater Ius à Ioue in vaccam mutatæ, mox sibi redditæ & in Ægyptum auectæ. b Achelous, cui desponsata fuerat Deianira filia OEnei: sed Herculi victori nupta. c Turbidus exit, limoq; auget Echinadas insulas ostio suo, ante Ætoliam, obiectas. d Et Euenos fl. iuxta quem Nessus Centaurus ab Herc. quod Deianiræ vim inferre conatus esset cæsus fuit per Calydoniam Meleagro olim regnatam labitur. e Sperchius in Maliacum sinum exit * Ad Amphrysum fl. Apollo Admeti armenta pauit. f Thessaliæ fl. nullas auras aut nebulas exhalans, quod & nomen indicat Sed vide Turnebum l. 3. Adu. c. 2.

Peneo donauit aquas.[h] *it gurgite rapto*
Apidanus: nunquamq; celer, nisi mistus Enipeus,
[i] *Accipit Asopos cursus, Phœnixq;,*[k] *Melasq;.*
[l] *Solus in alterius nomen cum venerit vnda,*
Defendit Titaresus aquas,[m] *lapsusq; superne*
Gurgite Pene: pro siccis vtitur aruis.
Hunc fama est[n] *Stygis manare paludibus amnem,*
Et[o] *capitis memorem,*[p] *fluuij contagia vilis*
Nolle pati, superumq; sibi seruare[q] *timorem.*
[r] *Vt primum emissis patuerunt amnibus arua,*
Pinguis[s] *Bœbicio discessit vomere sulcus:*
Mox[t] *Lelegum dextra pressum descendit aratrum.*
[u] *Æolidæ,*[x] *Dolopesq; solum fregere coloni,*
Et[y] *Magnetes equis, Minyæ gens cognita remis.*
Illic[a] *sem. feros Ixionidas Centauros*
Fœta[b] *Pelethronijs nubes effudit in antris.*
Aspera te[c] *Pholoes frangentem*[d] *Monyche saxa,*
Teque[e] *sub Oetæo torquentem vertice vulsas*
Rhœce ferox, quas vix Boreas inuerteret, ornos:
*[*H*]ospes & Alcidæ magni Phole: teq; per amnem*
[f] *Improbe Lernæas vector passure sagittas:*

h Enipeus (inquit Strabo) accipit Apidanum. & iuncti concitatiore cursu fluunt. Apollon. 1. Arg. Ouid. vero 1 Met. *Irrequietus Enipeus, Apidanusque senex.* i Asopos recepto Phœnice fl. iuxta Thermopylas in mare exit. Strab. 9. k Thess. fluuius. l In Peneum incidit neque tamen illius vndis admiscetur. vult exprimere illud Homeri. β. Οὐ δ' ὅγε πηνειῷ συμμίσγεται ἀργυροδίνῃ, Ἀλλά γε μιν καθύπερθεν ἐπιρρέει ἠύτ' ἔλαιον, Ὅρκου γὰρ δεινοῦ Στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀπορρώξ.

m Superne innatat. n Ita Homerus. verum è Citario monte oritur. o Originis suæ è Styge. p Penei, quem influit. q Religionem iurisiurandi namq; Stygis. *Dii iurare timent & fallere numen.* Virg Æn 6 ὅς τε μέγιστος ὅρκος, δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι Il. 15. vide quæ nos ad Senec. Herc. Fu. v. 711. r *Thessaliæ incolas enumerat.* s Al. *Bœbiaco*. à Bœbe opp. Thess. t Thessaliæ opp. Plin. l. 4 c. 7. & Strab l. 7. u Thessali antiqui ab Æolo. Hellenis F. Sed & omnes Græci extra Isthmum præter Athenienses & Megarenses dicti erant diu Æoles. x Ætolorum pop. qui Magnesiam commigrarunt. y Penei fl. & Pelij montis accolæ equorum domitores optimi vt & Centauri vicini. z Comites Iasonis in expeditione Colchica. a Centauros Pelij montis accolas, quos ex nube sibi pro Iunone à Ioue supposita genuisse Ixion fingitur, forma superne humana, inferne equina. cum enim primi ab equis pugnarent, è longe biformes visi sunt, cum æquiora aquis immersa haberent. b Pelethronium, mons Thess. c Montis Arcadiæ, a Pholo centauro Herculis in Nemeæum leonem proficiscentis hospite ibi sepulto. d Centaur. *quantas iaculetur Monychus ornos.* Iuuenal Sat. 1. e Sub OEta monte *euulsis truncis iaculator audax.* f Nesse, qui cũ trãsuectæ a te Deianiræ stuprũ offerres, ab Hercule sagittis Hydræ Lerneæ felle imbutis traiectus fuisti.

Teque senex g Chiron gelido qui sidere fulgens
h Impetis Æmonio i maiorem Scorpion arcu.
k Hac tellure l feri micuerunt semina Martis,
m Primus ab æquorea percussis cuspide saxis
Thessalicus sonipes bellis feralibus omen
Exiluit; n primus chalybem frænosq; momordit,
Spumauitq; nouis Lapithæ domitoris habenis.
o Prima fretum scindens p Pagasæo litore pinus,
Terrenum ignotas hominem proiecit in vndas.
q Primus Thessalicæ rector telluris Itonus
In formam calidæ percussit pondera massæ,
Fudit & argentum flammis, aurumq; moneta
Fregit & immensis coxit fornacibus æra.
r Illic quod populos scelerata impegit in arma,
Diuitias numerare datum est. s hinc maxima serpens
Descendit Python, t Cyrrhæaq; fluxit in antra:
Vnde & Thessalicæ veniunt ad Pythia laurus.
u Impius hinc prolem superis immisit Alocus,
Inseruit celsis prope se cum Pelion astris,
Sideribusque vias incumbens abstulit Ossa.
Hac vbi x damnata fatis tellure locarunt
Castra duces: y cunctos belli præsaga futuri
Mens agitat, summiq; grauem discriminis horam

g E Centauris iustissime, qui in cœlum relatus est Sagittarius.
h Thessalico arcu videris petere præcedentem Scorpion.
i Occupantem duorum ἐν τῷ ζωδιακῷ spatium.
k *Ad inuentam Thessaliæ transit.*
l Thessali pugnæ ex equis, frænorum & ephippiæ inuentores erant, inuicta manus & bello nata
m Hic percussa tridente petra [illegible] produxit bellatorem equum, cui [illegible] Scyphius [illegible] nomen [illegible] Pythion hic agitur de certamine Palladis & Neptuni, quod in Attica habitum fuit.
n *Fræna Pelethronii [illegible]* Virg. 3. Geor.
o l. 3. v. 193.
p l. 2. v. 715.
q Hic primum Itonus Thessaliæ rex Deucalionis F. inuenit rationem conflandi æris, argenti & auri, signandæq; monetæ.
r Ibi primum nummi omnis sceleris, ipsiusque belli nefandi inuenta.
s In Thessalia serpens ille πύθων, è putredine post diluuium natus est, quem Apollo interfecit, cuius corio tripus Delphicus contectus est, inque illius serpentis cæsi memoriam instituta Pythia certamina, quorum præmium laurea.
t Delphica. Cirrha opp. Phocidis haud procul à Delphis.
u Hic Iphimedia vxor Aloei à Neptuno compressa peperit Otum & Epialten, qui nonum ætatis annum ingressi nouem vlnas longi erant, & gigantibus contra Iouem opem ferentes Pelio, quod per se prope contingit astra, imposuere Ossam quæ [illegible] ne voluerentur impediit.
x Destinata bello ciuili.
y Omnes [illegible] spemq; metumq; soliciti exitum dubii expectant.

Aduentare palam est, propius iam fata moueri.
[z] *Degeneres trepidant animi, peioraq; versant.*
Ad dubios pauci præsumto robore casus
Spemq; metumq; ferunt. [a] *Turbæ sed mistus inerti*
Sextus erat, Magno proles indigna parente,
[b] *Qui mox Scyllæis exul grassatus in vndis,*
Polluit æquoreos Siculus pirata triumphos.
Qui stimulante metu fati prænoscere cursus,
Impatiensq; moræ, [c] *venturisq; omnibus æger;*
[d] *Non tripodas Deli,* [e] *non Pythia consulit antra,*
[f] *Nec quæsisse libet, primis quid frugibus altrix*
Ore Iouis Dodona sonet, [g] *quis noscere fibra*
Fata queat, [h] *quis prodat aues,* [i] *quis fulgura cœli*
Seruet, & [k] *Assyria scrutetur sidera cura,*
[l] *Aut si quid tacitum, sed fas, erat.* [m] *ille supernis*
Detestanda Deis sæuorum arcana Magorum
[n] *Mouerat, & tristeis sacris feralibus aras,*
Vmbrarum, Ditisq; fidem: miseroq; liquebat
Scire parum Superos, vanum, sæuumq; [o] *furorem*
Adiuuat ipse locus, [p] *vicinaq; mœnia castris*
Hæmonidum, [q] *ficti quas nulla licentia monstri*
Transierat [r] *quarum, quicquid non creditur ars est.*
Thessala quinetiam tellus herbasq; nocenteis

z *Degeneres animos timor arguit*, plerisque prona est timorum peius fides, pauci præsidentes animo meliora sperant. a Sextus Pompeij F. à patris virtutibus degenerans cum ignaua & pusillanima plebe timet; solicitaq; artes magicas ad prænoscendum belli euentum. b Qui postea elapsus clade ad Mundam, piraticam exercuit in mari Siculo, & cum dedecore traduxit patris de piratis profligatis triumphos. c Pusilanimus ad bonam futurorum spem *æger, solaque libi sine forte*. Iuuen. Sat 4. d Neq; tamen consulit diuinationum honestiora genera, non Apollinis oraculum in Delo in Tripode dictum ad v. 81. l. 1. e non oraculum Delphicum. de quo dictum l. 5. v. 71. & deinceps. f non oraculum Iouis à columba seu muliere redditum è quercu Dodonæa in Chaonio Epiri nemore. *Herodot. Euterpe* quæ sylua glande nobilis erat, qua vescebantur primi homines ante inuentas fruges. g non extispicia per fibras victimarum. h non auspicia per aues oscines & præpetes. i non auguria per tonitrua, fulmina, fulgetra. k non Astrologiam, qua claruerunt Chaldæi Assyriæ populi. l aut si qua alia diuinatio tacita erat sed licita: m sed ille solicitabat sacra magica, inferna, diis superis detestata: persuasumq; habebat reddi à manibus Dæmonibusq; per Necromantiam ea quæ Dij aut nescirent, aut prasciri nollent. n Ita restituit H. Grotius. cum libri vulgati habeant, *Nouerat, &c.* o Cupiditatem explorandi futura. p Pharsalicis campis vicinæ vrbes Thessalarum mul. veneficiis atque incantamentis famosarum. q Quarum artes nihil tam licenter fingitur quod superet. r Quarum artes incredibilia efficiunt, superantq; fidem.

Rupibus

Rupibus ingemuit,[s] *sensuraq; saxa canentes*
Arcanum ferale Magos.[t] *ibi plurima surgunt*
Vim factura Deis. & [u] *terris hospita Colchis*
Legit in Hæmoniis, quas non aduexerat, herbas.
[x] *Impia, tot populis, tot surdas gentibus aures*
Cœlicolum, diræ conuertunt carmina gentis.
Vna per æthereos exit vox illa recessus,
[y] *Verbaq; ad inuitum perfert cogentia numen,*
Quod non cura poli, cœliq; volubilis vnquam
Auocat.[z] *infandum tetigit cum sidera murmur,*
Tunc Babylon[a] *Persea licet, secretaq; Memphis*
Omne vetustorum soluat penetrale Magorum:
Abducit superos alienis[b] *Thessalis aris.*
Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit
[c] *Non fatis adductus amor flammisq; seueri*
Illicitis arsere senes.[d] *nec noxia tantum*
Pocula perficiunt, aut cum turgentia succo
Frontis[e] *amaturæ subducunt*[e] *pignora fœtæ.*
[f] *Mens hausti nulla sanie polluta veneni*
Excantata perit.[g] *quos non concordia misti*
Alligat vlla tori, blandæq; potentia formæ,

s Et saxa quæ sentiant sagarum incantamenta. *Viuaque saxa sua &c.* Medea Ouid. 7. Metam. t Nascuntur plurima quæ a Diis coactis extorqueant, quæ velint veneficæ mox v. 446. u Medea e Colchis huc ab Iasone aducta colligebat hic herbas potentiores quam quas ipse à Ponto secum aduexerat. x Deos minus audientes vota tot gentium & populorum carmina Thessalidum sagarum flectunt imo cogunt, penetrant quippe cœli penetralia. *Quibus obaudiunt Manes, turbantur sidera, coguntur numina, seruiunt elementa.* Apul. 3. Met. y Attentionemq; expetit imo exprimit vox Thess. Diis hoc agentibus neq; hinc auocatis aut vacantibus gubernationi cœli & orbium. z Vbi istæ incantationes solicitant Deos. non Chaldæi Astrologi, non sacerdotes Ægyptii, etiamsi omnes artes effundant omnia sacra magica parent, morantur Deos quo minus toti vacent Thessalicis sagis. a Assyriæ vrbs, Chaldæis primo, inde Persis subdita; à Cyro se. capta. b Mulier Thessala. c Naturæ, ætati, votisque diuersus amor. d Et plus ad amorem conciliandum valēt carmina, quam philtra, quam hippomanes *nascentis equi de fronte reuulsus. Et matri præreptus amor.* Virg. Æn. 4. & Plin. l. 8 c. 42. e Carunculam hanc in fronte recens nati pulli si quis præripuerit equæ quæ peperit mater non admittit fœtum ad vbera. pignus itaque amoris appellat. f Carmina dementant sæpe & in furorem vertunt, etiam citra pocula veneni hausta. g Quos non amor coniugalis, non forma deuinxit: traxit in amorem rhombus vertigo magica, girgillo, cui filum inuoluitur: traxere licia incantata & nominibus eorum quos cogere volebant veneficæ nexa. *Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore Licia circundo.* & mox. *Necte tribus nodis ternos, &c. Necto Veneris dic vincula necto.* Virg. Ecl. 8.

Traxerunt

h Vicissitudines rerum è lege naturæ, vt noctis & diei, tempestatum anni, torpente carminibus cœlo nec reuoluto. Saga, inquit Apuleius 2. Met. potens cœlum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, manes sublimare, Deos infimare, sidera extinguere, Tartarũ ipsum illuminare.
i Splendente sole omnia pluuiis mergunt veneficæ istæ. *Et cœruleis nubibus siccis a* [illegible] Med. Sen.
k Inscio Ioue, sereno tonat æthere.

Traxerunt torti magica vertigine fili.
h Cessauere vices rerum: dilataq; longa
Hæsit nocte dies: legi non paruit æther.
Torpuit & præceps audito carmine mundus:
Axibus & rapidis impulsos Iuppiter vrgens
Miratur non ire polos. i nunc omnia complent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo:
k Et tonat ignaro cœlum Ioue. l vocibus iisdem
Humentes late nebulas, nimbosq; solutis
Excussere comis. m ventis cessantibus, æquor
Intumuit: rursus vetitum sentire procellas
Conticuit turbante Noto: puppimq; ferentes
n In ventum tumuere sinus. o de rupe pependit
Abscissa fixus torrens: p amnisq; cucurrit
Non qua pronus erat. q Nilum non extulit æstas:
r Mæander direxit aquas: s Rhodanumq; morantem
Præcipitauit Arar. t submisso vertice montes
Explicuere iugum. u nubes suspexit Olympus:
x Solibus & nullis Scythicæ, cum bruma rigeret,
Dimaduere niues. y impulsam sidere Tethyn
Reppulit Hæmonidum defenso litore, carmen.

l His carminibus fretæ veneficæ, sacris nefandis operatæ, pedibus nudis passoq; capillo vagantes nebulas inducunt & rursus fugant *nubila pello, Nubilaque induco*. m Sen. *Iussere fluctus, tumuit insanum mare Tacente vento*. Sen. Med. *concussaque sisto Stantia concutio cantu freta, & e: ventos abigoq; vocoque* Ouid. Med. 7. Metam. Apul. 1. Met. m Contra ventum aduersum plenis velis feruntur naues. o De rupe procliui præceps torrens sistitur. *Stetereaque amnium fluuiis*. Virg. 4. Æn. p *Ripis mirantibus, amnes. In fontes rediere suos* Ouid 7 Met. q Nilus in æstiuo solstitio solitus inundatione Ægyptum rigare, carminibus inhibetur neq; excrescit. r Mæander alias sinuosus l. 3. v. 208. arte magica recto fertur cursu. s Arar leni alioqui agmine præcipitat se in Rhodanum, qui rapidissimus alias, magico carmine tardatur l. 1 v 434. t Demisso in planum vertice descendunt montes campis æquati. u Olympus mons Macedoniæ nubes cacumine superans, demissus arte magica videt nubes se altiores. x Media bruma, è montibus Scythiæ nullo sole illustratis solutæ defluunt niues. y Mare luna & sideribus tempestuosis Arcturo, Orione, Suculis orientibus sæuire solitum, carminibus Thess. inhibetur & à litore arcetur.

z Terra

z Terra quoq́; immoti concussit ponderis axem,
Et medium vergens nisu titubauit in orbem.
Tantæ molis onus percussum voce recessit,
Prospectumq́; dedit circumlabentis Olympi.
a Omne potens animal leti, genitumq́; nocere,
Et pauet Hæmonias, & mortibus instruit arteis.
Has auidæ tigres, & nobilis ira leonum
b Ore fouent blando: gelidos his explicat orbes,
Inq́; pruinoso coluber distenditur aruo.
c Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi:
d Humanoq́; cadit serpens afflata veneno.
e Quis labor hic superis, cantus herbasq́; sequendi
Spernendiq́; timor? cuius commercia pacti
Obstrictos habuere Deos? parere necesse est,
An iuuat? f ignota tantum pietate merentur?
An tacitis valuere minis? g hoc iuris in omneis
Est illis superos? an habent hæc carmina certum
Imperiosa Deum, qui mundum cogere, quicquid
Cogitur ipse, potest? h illis & sidera primum
Præcipiti deducta polo: i Phœbeq́; serena
Non aliter diris verborum obsessa venenis
Palluit, & nigris terrenisq́; ignibus arsit,
Quam si k fraterna prohiberet imagine tellus,
Insereretq́; suas flammas cœlestibus vmbras.

z Terræ motu intremuit axis: te[illegible]rum vero orbis subsidens & medio loco dimotus? mutuum supero atque infero cœlo conspectum dedit. permisitque vatus loci in cœlis [illegible] li prospectum.

a Omne serpentum genus vtcunque noxium & lethiferum, timet tamen magica carmina, quibus incantatum, sopitum, raptumq; a veneficis ad malas artes adhibetur. *Serpens, quærens quibus Morti etiam veniat, carmina audeto repet.* Sen.

b I[illegible] fontes & innocuæ lambunt.

c Vipera in partes concisa carminibus earum restituta coit. d Afflatu veneficæ rumpitur serpens. e Quærit cum admiratione atque indignatione po[illegible], vnde veneficæ tantū apud Deos valeant, vtrum ex pacto & sponte sua, an necessario & vi coacti exaudiant ipsarum carmina & veneficiis earum obnoxii velint nolintque quod illæ petunt.

f Nescio qua, quam nemo nouit mortalium. *Ironice* g Vtrum ius hoc & imperium habent in omnes deos? an vnum certum?

h *Hanc ego de cœlo ducentem sidera vidi.* Tibul.

i Et clara luna incantata expalluit turbida luce & terrena, non aliter atque vbi Eclipsim passa obscuratur interposita sibi Solique terra. *Facie liuida maesta, cum Thessalicis Vexata minis, cœlum freno Propiore legit.* k Solis illustratione.

Et patitur tantos cantus [l] *deprensa labores*
Donec suppositas propior despumet in herbas.
Hos scelerum ritus hæc dira carmina [m] *gentis*
Efferæ [n] *damnarat nimiæ pietatis* [o] *Erichtho,*
Inque nouos ritus pollutam duxerat [p] *artem.*
[q] *Illi namque nefas vrbis submittere tecto*
Aut laribus ferale caput: desertaque busta
Incolit & tumulos expulsis obtinet Vmbris,
Grata Deis Erebi. [r] *cœtus audire silentum,*
Nosse domos Stygias, arcanaque Ditis operti
Non superi non vita vetat, tenet ora [s] *profana*
Fœda situ macies, [t] *cœloque ignota sereno.*
Terribilis [u] *Stygia facies pallore grauatur,*
Impexis onerata comis. si nimbus, & atra
[x] *Sidera subducunt nubes, tunc Thessala* [y] *nudis*
Egreditur bustis, [z] *nocturnaque fulgura captat.*
[a] *Semina fœcunda segetis calcata perussit,*
[b] *Et non letiferas spirando perdidit auras.*
Nec superos orat, nec cantu supplice numen
Auxiliare vocat, nec fibras illa [c] *litanteis*
Nouit. [d] *funereas aris imponere flammas*
Gaudet. & accenso rapuit quæ tura sepulcro.
Omne nefas Superi prima iam voce [e] *precantis*
Concedunt, [f] *carmenque timent audire secundum:*
[g] *Viuentes animas, & adhuc sua membra regentes,*

l Lectionem hanc præfert H. Grot. Ego prætulerim vulgatam: *depressa.* hoc est, tracta carmine, rhombo deducta, quo propior herbas sua saliua & spuma inficiat. *Quamuis Athracio lunam spumare veneno Sciret.* Val. Flac. 6. Arg. *Lunam despumari, stellas euelli, diem tolli, noctem teneri, &c.* Apul. Metam. 1. m Thessalidum cæterarum. n Improbat, reiicit, contemnit tanquam nimium in se haberent pietatis sic l. 8. v. 407. *Damnata pud gentis sceleris, &c.* o Nomen veneficæ sumptũ ex Ouid. epist. Sapphus; *vt quam furialis Erichtho Impulit.* Maga (vt ait Apuleius l. 2. Met. de Pamphile) primi nominis, & omnis carminis sepulchralis magistra, quæ omnem istam lucẽ mundi sideralis in ima Tartara & in vetustum chaos mergit. p Necromantiam sc. q Neque enim vrbes aut tecta subibat; sed sepulchra r Illa sciebat iura inferorum abdita & operta terris, *res altas terra & caligine mersas*, quæ viuentibus nosse nefas. s Erichthus. t De die aut serena luce non vspiam visa. u Tristi infernali. x Obscurant Solem, Lunam, stellas. y Vacuis quibus vmbras expulerat. modo v. 510. *vel* per Hypallagen, ipsa nuda. z Diuinationem ex ignibus nocturnis. a *Quacunque ingreditur, florentia proterit arua. Exuritque herbas.* b *Afflatuque suo populi vrbesque, domosque Polluit.* c Quibus dii placantur d Sacris operari infernis, quæ accendebantur igne tantum e rogis rapto. e Huius veneficæ. f Horrent quippe repetitam excantationem. g Eos, quibus fata diuturnioris vitæ vsuram erant largitura, illa interficit. Epod. 5. Horat de Canidia.

Infodit

Infodit busto fatis debentibus annos
Mors inuita subit: h peruersa funeris pompa
Rettulit à tumulis fugere cadauera i lectum.
k *Fumantes iuuenum cineres, ardentiaq; ossa*
E medijs rapit illa rogis, ipsamq; parentes
Quam tenuere facem: nigroq; volantia fumo
l *Feralis fragmenta tori, vestesq; fluentes*
Colligit in cineres, & olentes membra fauillas.
m *Ast vbi seruantur saxis, quibus intimus* n *humor*
Ducitur, & o *tracta durescunt tabe medullæ,*
Corpora; tunc omneis auide desæuit in artus,
Immersitq; manus oculis: gaudetq; gelatos
Effodisse p *orbes: & siccæ pallida rodit*
q *Excrementa manus: laqueum, nodosq;* r *nocenteis*
Ore suo rupit: pendentia corpora carpsit.
Abrasitq; ſ *cruces:* t *percussaq; viscera nimbis*
Vulsit, & u *incoctas admisso sole medullas.*
x *Insertum manibus chalybem, nigramq; per artus*
Stillantis tabi saniem, virusq; y *coactum*
Sustulit, & z *neruo morsus retinente pependit.*
Et quacunq; iacet nudum tellure cadauer,
a *Ante feras, volucresq; sedet: nec carpere membra*
Vult ferro manibusq; suis, b *morsusq; luporum*
Expectat siccis raptura e faucibus artus.

h A ſepulchris, præpostero pompæ ritu Erichtho refert cadauera defunctorũ quos ad vitam reuocat, in necyomantiæ vſum. *Sed & busti & rogi reliquiæ quædam, & cadauerum præsegmina ad exitiabiles viuentium fortunas petuntur.* Apul. 2.Met.
i Alij leg. *lectum.* ſcil. funebrem.
k Efficaciora ſc. futura in ſuis veneficiis omnia, quod *fumantes*, quod *iuuenum*, quod *ardentia*, quod *ipsis parentibus præreptam*, parentes autem filiorum rogum face accendebant.
l Feretri, veſtium, & membrorum reliquias ſemiuſtas. m Quod ſi quando incidat in corpora non cremata, ſed Orientalium more, condita n Temperaturæ ille humor putreſcens à calore ambientis educitur; quod in corruptione fit *vel.* ſanies aromatis elicitur. o Extracta ſanie, *vel.* per ſiccitatem contracta & areſcente. p Oculos, vel ſinus, in quibus oculi vt ſupra v.216. q Vngium ſordes & præſegmina. *Hic irresectum ſæua dente liuido Canidia rodens pollicem.* Hor.5.epod. r Al. leg *nocentis.* h. e. ſtrangulati, ſuſpenſi. ſ Saniem e crucibus. t Madefacta nimbis & pluuia u Induratas. x Clauos ferreos, quibus fixi, qui in cruce pendebant. *Hic nares & digiti, illic carnosi claui pendentium, alibi trucidatorum ſeruatus cruor, &c.* Apul 2.Met. Cathenas, manicas. Infra v.797. y Collectum congelatum. z Mordicus pependit ſtudio auellendi, ſicubi neruus retineret quod illa dentibus corripuerat. a Ante ueteres feras & alites. b Sed expectat morſ. lup. ad maiorem in veneficiis efficaciam. *Et oſſa ab ore rapta ieiunæ canis.* Epod.5. Hor. *Et extorta dentibus ferarum trunca caluaria,* Apul.2.Met.

g Nec

[c]Nec cessant à cæde manus, si sanguine viuo
Est opus erumpat iugulo qui primus aperto.
Nec refugit cædes, viuum si sacra cruorem,
Extaq; funereæ poscunt trepidantia mensæ.
[d]Vulnere sic ventris, non, qua Natura vocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.
[e]Et quoties sæuis opus est, ac fortibus vmbris,
Ipsa facit manes. [f]hominum mors omnis in vsu est.
Illa genæ[g] florem primæuo corpore vulsit,
Illa comam læua morienti abscidit ephebo.
[h]Sæpe etiam caris cognato in funere dira
[i]Thessalis incubuit membris: atq; oscula [k]fingens
Truncauitq; caput, compressaq; dentibus ora
[l]Laxauit: siccoque hærentem gutture linguam
Præmordens, gelidis infudit murmura labris,
Arcanumq; nefas Stygias mandauit ad vmbras.
Hanc vt fama loci [m]Pompeio prodidit: [n]alta
Nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
Sub nostra tellure diem: deserta per arua
Carpit iter fidi scelerum, suetique [o]ministri
Effractos circum tumulos, ac busta vagati
Conspexere procul prærupta in caute [p]sedentem,
Qua iuga deuexus Pharsalica [q]porrigit [r]Æmus.
[s]Illa Magis, magicisq; Deis incognita verba
Tentabat, carmenq; nouos fingebat in vsus.
Namq; timens, ne Mars alium vagus iret in orbem,
Emathis & tellus tam multa cæde careret;

c Neque cædi abstinet, si quando opus sit ad funesta sacra sanguine recens emisso, aut extis adhuc palpitantibus.
d Per vulnus extrahit vtero partum, quem aris imponat.
e Vbi opus est cruentis vmbris; sibi ipsa interficit aliquem, cuius manes suscitet.
f Ad alia facinora alia vtitur morte, cuiusq; ætatis modo ephebi comas posituri, modo adolescentis primæuo in flore iuuentæ.
g Lanuginem efflorescentem.
h Sæpe sub prætextu extremi osculi (de quo vide quæ ad v. 710. l. 3.) cognatis morientibus caput aliqua parte imminuit, præmordit linguam, insusurrauit mandatum ad inferos. *Sagæ ista ora mortuorum demorsicant: eaque sunt illis artis magicæ supplementa.* Apul. 2. Met. i Erichtho. k Al. *figens.* l Aperuit. m Sexto, Pompeij F. n Concubia, media nocte qua Sol meridianus versatur apud Antipodas. o Famuli Sexti Pompeii. p Veneficam Erichtho.
q In planum extendit. r Mons Thraciæ, qui nostro aliisque autoribus pro monte Thessaliæ vsurpatur, vti dictum est ad v. 680 l. 1.
s Illa solicita ne alio transferretur bellum ciuile, adeoque ipsa careret vsu ac fructu tot cadauerum, meditabatur carmina & artes quibus retineret illud in Thessalia.

Pollutos

Pollutos cantu, dirisque venefica succis
Conspersos, vetuit[t] *transmittere bella*[u] *Philippos,*
[x]*Tot mortes habitura suas, vsuraq; mundi*
Sanguine: cæsorum truncare cadauera[y] *Regum*
Sperat, &[z] *Hesperiæ cineres auertere gentis,*
Ossaq; nobilium, tantosq; acquirere manes.
[a]*Hic ardor, solusque labor, quid corpore Magni*
Proiecto rapiat, quos Cæsaris inuolet artus.
Quam prior affatur[b] *Pompeij ignaua propago.*
O[c] *decus Hæmonidum,*[d]*populis quæ pandere fata,*
Quæq; suo ventura potes deuertere cursu,
Te precor, vt certum liceat mihi noscere finem,
Quem belli fortuna paret. non vltima turba
Pars ego Romanæ, Magni clarissima proles;
[e]*Vel dominus rerum,*[f] *vel tanti funeris*[g] *hæres,*
Mens[h] *dubiis percussa pauet,*[i] *rursusq; parata est*
Certos ferre metus[k] *hoc casibus eripe iuris;*
Ne subiti, cæcique ruant: vel numina torque,
Vel tu parce Deis, &[l] *Manibus exprime verum.*
[m]*Elysias resera sedes, ipsamq; vocatam,*
Quos petat è nobis, Mortem tibi coge fateri.
Non humilis labor est: dignum, quod quærere cures,
[n]*Vel tibi,*[o] *quo tanti præponderet alea fati.*
Impia[p] *lætatur vulgata nomine fama*
Thessalis, & contra:[q] *Si fata minora moueres,*

t In alias terras transferre.
u Vrbem Thraciæ. quæ tamen confunditur cum Pharsalo vti adnotatum est ad v.680. l.1.
x Cadauerib. & fuso hic multarũ gentium sanguine ad sua veneficia vsura.
y Pompeio auxilium ferentium, *vel* principum.
z Italæ.
a Iam dudum gessit ac spe fruitur, meditata, quæ Pompeij, quæ Cæsaris ac si rapiat membra.
b Supra v.420.
c Thessalarum celeberrima.
d Quæ futura præscire, impedireque ne eueniant, potes. *Quid ars magica valeat efficere, vide quæ nos ad Senecæ Medeam. v.753.*
e Si vicerit pater. f Si occubuerit pater. g Erat tamen Pompeij f. minor natu. h Exitus incerta. i Parata vtique omnes perferre casus, certi modo sint priusq; explorati. k Tu casibus iis præripe hanc in me potestatem, ne improuisi ruant in me iam ante à te edoctum. l Carminib. & veneficiis coge vt verum prædicant. m Aut mitte Deos; atq; per Necromantiam euoca manes ex Elysiis campis. siue malis ipsam Mortem muneris sui præsciam. De Elysiis campis vide quæ nos ad Senecæ Troada. v.942. n *Emphatice.* o Quo se inclinet belli huius fortuna & victoria. p Gaudet artis suæ & nominis gloria apud Romanos celebrata. q Si vnius cuiuslibet aut singulorum fata vel proferri vel mutari posceres: hoc quidem in nostra potestate esset, valet quippe ars nostra seni iam morti ab omnibus sideribus destinato vitam prorogare: & contra longæ vitæ addictum in medio ætatis cursu tollere.

Pronum erat ô iuuenis, quos velles (inquit) in actus
Inuitos præbere Deos. conceditur arti.
Vnam cum radijs presserunt sydera mortem,
Inseruisse moras: & quanuis fecerit omnis
Stella senem, medios herbis abrumpimus annos.
[r] *At simul à prima descendit origine mundi*
Causarum series, atque omnia fata laborant,
Si quicquam mutare velis, vnoq; sub ictu
Stat genus humanum: tunc Thessala turba fatemur,
Plus Fortuna potest. [s] *sed si prænoscere casus*
Contentus, faciles aditus multiq; patebunt
Ad verum: [t] *tellus nobis,* [u] *ætherq;* [x] *chaosq;,*
[y] *Æquoraq;* [z] *& campi, Rhodopeaq; saxa loquentur.*
[a] *Sed pronum, cum tanta noua sit copia mortis,*
Emathijs vnum campis attollere corpus,
Vt [b] *modo defuncti, tepidiq; cadaueris ora*
Plena voce sonent: ne membris sole perustis
Auribus incertum feralis strideat vmbra.
Dixerat & noctis geminatis [c] *arte tenebris,*
Mœstum tecta caput squalenti nube, pererrat
Corpora cæsorum, [d] *tumulis proiecta negatis.*
Continuo fugere lupi, fugere reuulsis
Vnguibus impastæ volucres, dum Thessala [e] *vatem*
Eligit, & [f] *gelidas leto scrutata medullas,*
Pulmonis rigidi stantes sine vulnere fibras
Inuenit, & vocem defuncto in corpore quærit.
[g] *Fata peremtorum pendent iam multa virorum,*
Quem superis reuocasse velit. si tollere totas

r Verum fata illa maiora è serie & ordine causarum ab æterno disposita non est artis nostræ mutare; & plus in iis valet vna Fortuna quam nostræ omniū Thessalarum artes.

s Sed ad euentus belli præscientiam expedita & multiplex nobis patet ratio

t Geomantia; ex signis raptim in terra factis.

u Aeromantia ex auium volatu, ex ventis, & imbribus, vel Pyromantia; ex fulgure, fulmine & igne.

x Necromantia, euocatis ab inferis vmbris. Chaos, hiatus & vorago ater næ noctis i. mortis. confusa rerum moles l.1.v.74.

y Hydromantia; ex aqua.

z Aruspicina, ex obseruatione extorum in victimis & pecudibus camporum & montium. a Expeditissimam tamen omnium rationem copia cadauerum in Thess. campis affert Necromantiam: quorum vnius vmbra excitanda est. b E cuius recens cæsi ore distincta & liquida vox percipiatur. c Incantatione. d Insepulta. e Cadauer vaticinio aptum. f Explorans cui sint integerrima vocis organa. g Incertum est, quis è tanta cadauerum strue in vitam sit reuocandus.

Tentasset

[h] Tentasset campis acies, & reddere bello:
Cessissent leges Erebi, monstroq; potenti.
Extractus Stygio populus pugnasset Auerno.
Electum tandem [i] traiecto gutture corpus
Ducit & inserto laqueis feralibus vnco,
Per scopulos miserum trahitur, per saxa cadauer
[k] Victurum: montisq; caui, quem tristis Erichtho
[l] Damnarat sacris, alta sub rupe locatur.
[m] Haud procul à Ditis cæcis depressa cauernis
In præceps subsedit humus: quam pallida [n] pronis
Vrget silua [n] comis, & nullo vertice cœlum
Suspiciens, [o] Phœbo non peruia taxus opacat.
Marcentes intus tenebræ, pallensq; sub antris
Longa nocte situs, nunquam, nisi carmine factum,
Lumen habet. non Tænareis sic faucibus aer
Sedit iners, [q] mœstum mundi confine latentis,
Ac nostri: [r] quo non metuunt emittere manes
Tartarei reges nam quamuis Thessala vates
Vim faciat fatis dubium est, quod traxerit illuc
Aspiciat Stygias an quod descenderit, vmbras.
Discolor, & vario furialis cultus amictu
Induitur, vultusq; [ſ] operitur crine soluto,
[t] Et coma vipereis substringitur horrida sertis.
Vt pauidos [u] iuuenis comites, ipsumq; trementem

h Quod si tentasset omnes casus vitæ & prælio restituere: oportuit inferorum leges de suo iure cedere, nec citra naturæ dedecus, potensque prodigium tot vitæ restituti in pugnam rediissent.
i Cuius guttur ipsa vnco traiecerat.
k In vitam rediturum.
l Damnatum destinarat magicis sacris.
m Specus dehiscentis in præceps ad Tartarum prope profunda sylua taxea opacæ, vnde euocanda erat vmbra descriptio. qualem vide apud Virg 6. Æn Senec. OEdip v 530. & Statium 4. Theb.

u Inclinatis ramis. o Solis radiis impenetrabile nemus è funesta taxo obumbrat. p Tænarus, antrum ad radicem promontorij Maleæ in Laconia: vbi propter vastum hiatum, tetrum vaporem atque auditum strepitum descensus ad inferos patere credebatur. *Tænareas etiam fauces, alta ostia Ditis.* Virg. 4. Georg. Senec. Herc Fu. v. 661. q Terminus. inter Inferos & nos. r in quem Tænarum, *vel* in quam specum veneficæ Erichthus, reges inferni non dubitant emittere vmbras, tanquam in locum vitæ mortisque medium, ambiguum. ſ Sunt qui leg. *aperitur crine remoto.* sed minus probe. In sacris enim operiebantur simulque promittebant capillos *Nuda humeris infusa capillos* Medea. Ouid 7. Met.
t Serta adhibet viperis implicita furiarum more. *Tibi hæc cruenta serta texuntur manu, Nouena quæ serpens ligat.* Med. Senec u Sexti P.

Conspicit, exanimi defixum lumina vultu:
Ponite, ait, trepida conceptos mente timores:
x*Iam noua, iam vera reddetur vita figura:*
Vt quamuis pauidi possint audire loquentem.
y*Si vero Stygiosq́; lacus,*z *ripamq́; sonantem*
Ignibus ostendam si me præsente videri
a*Eumenides possent, villosaq́; colla colubris*
Cerberus excutiens, & b*vincti terga Gigantes,*
Quis timor, ignaui, metuentes cernere manes?
Pectora tunc primum feruenti sanguine d*supplet*
Vulneribus e*laxata nouis: taboq́; medullas*
Abluit: & f*virus large lunare ministrat.*
Huc quicquid fetu genuit Natura g*sinistro*
Miscetur. non spuma h*canum, quibus vnda timori est,*
Viscera non lyncis, non diræ i*nodus hyænæ*
Defuit, & k*cerui pasti serpente medulla:*
Non l*puppim retinens, Euro tendente rudentes,*
In mediis l*echeneis aquis,* m*oculiq́; draconum,*
n*Quæq́; sonant feta tepefacta sub alite saxa:*
Non Arabum o*volucer serpens, innataq́; rubris*
p*Æquoribus custos pretiosæ vipera concha:*

x Responsa dabit hic sub forma humana eademq; placidissima vere sibi restitutus, quem vel timidissimi non horreatis.

y Quod si vobis ostēdi possent horrenda quotquot in inferno sunt; non tamen esset vobis metuendum, me præsente, quam illa timent.

z Pyriphlegethonta, lacus igneos Tartarum ambientes.

a Furiæ. l. 7. v. 778.

b *Stygius canis. cuius sordidū tabo caput Lābunt colubræ: viperis horrens iuba.*

c Terræ filii, qui Diis bellum inferre ausi à Ioue fulminati in Tartarum deiiciebantur, catenis manus post terga reuincti. d Implet. e Aperta ad recipiendum nouum sanguinem. f Spumam ceu saliuam lunarem magnæ in magicis efficaciæ supra v 105. Infelici, monstroso & damnato. *qualia multa enumerat.* h Rabidorum. namq; & ipsi canes rabidi, & ii quos momordere, horrent aquæ conspectum. Plin. l. 8. c. 40. *Nec formidatis auxiliatur aquis.* Ouid. i Spina. Hyænæ collum & iuba continuitate spina porrigitur. Plin. l. 37. c. 10. k Cerui spiritu serpentes è latebris extrahunt, cornu elidunt & vorant. atque hinc iuuenescere creduntur. ἔλαφος, ἀπὸ τοῦ ἐλεῖν τοὺς ὄφεις. Solin. 32. c, Plin. l. 11. c. 83. vide quæ nos ad Mart. ep. 29. l. 12. l Pisciculus, qui carinis adhærens, naues retinere creditur: vnde & nomen ἔχων τὰς νῆας. Remora. in veneficiis quoq; infamis, &c. Plin. l, 9. c. 15. & l. 32. c. 1. *Ruant venti licet, sæuiant procellæ, &c.* m Quibus melle tritis inuncti, oculi redduntur impauidi aduersus nocturnas imagines. n Ætites, in aquilæ nido repertus lapillus, quasi prægnans, quassus quippe sonat. Plin. l. 19. c. 3. Aliis Gagates. o Iaculus serpens, qui se ex arborum ramis vibrat. l. 9. v. 720. & Plin. l. 8. c. 23. p Vipera in mari Erythræo, quæ conchas in quibus vniones siue margaritæ nascuntur obseruat.

Aut viuentis adhuc Libyci [q] *membrana cerastæ,*
Aut cinis Eoa positi [r] *Phœnicis in ara.*
Quo postquam viles, [s] *& habentes nomina* [t] *pestes*
Contulit: infando [u] *saturatas carmine frondes,*
Et, quibus [x] *os dirum nascentibus inspuit, herbas*
Addidit, & quicquid mundo dedit ipsa veneni.
Tunc vox Lethæos cunctis pollentior herbis
Excantare Deos, confundit murmura primum
[y] *Dissona, & humanæ multum discordia linguæ.*
Latratus habet illa canum, gemitusq́; luporum,
Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur,
Quod strident vlulantq́; feræ, quod sibilat anguis
Exprimit, & planctus illisæ cautibus vndæ,
Siluarumq́; sonum, fractæq́; tonitrua nubis.
Tot rerum vox vna fuit. mox cætera cantu
Explicat Hæmonio, penetratq́; in Tartara lingua.
[z] *Eumenides, Stygiumq́; nefas, pœnæq́; nocentum,*
Et [a] *Chaos innumeros auidum confundere mundos,*
Et [b] *Rector terræ, quem longa in secula torquet*
Mors dilata deum, [c] *Styx, & quos nulla meretur*
[d] *Thessalis,* [e] *Elysios, cœlum,* [f] *matremq́; perosa*
Persephone, [g] *nostræq́; Hecates pars vltima, per quam*
Manibus & mihi sunt tacitæ commercia linguæ:
[h] *Ianitor & sedis laxæ, qui viscera sæuo*
Spargis nostra cani: repetitaq́; fila sorores

q Exuuium serpentis. de quo Plin. l.8. c.23. & Nicander in Theriacis. *Squamea Cyniphei tenuis membrana chelydri* Ouid. Met. noster l. 9. v.7:6. & 851.
r Auis vnicæ, è cuius ætate confectæ seque cremantis cineribus noua oritur. Plin. l. 10. c.2. Ouid. Met. 15.
s Suspicor legendum *nec habentes nomina* sic enim Ouidius, quem noster imitatus. Met. 7 *His & mille aliis postquam sine nomine rebus Propositum inst. &c.* quadrabit simul cum præcedenti *viles*. vt *vile & sine nomine vulgus.*
t Venena & monstra.
u Excantatas.

x Suum ipsius Erichthus. y Dissona, aliena à voce humana composita sc. ex omnibus sonis, cantibus, sibilis, vlulatibus, &c. z Sic Sibylla 6. Æn. Virg. *Dii quibus imperium est animarum, vmbræque silentes, Et Chaos & Phlegeton, &c.* Et Medea Senec. *Vos precor vulgus silentum, vosque ferales deos. Atque Chaos cæcum, &c.* a l.1.v. 47. b Pluto, Dis. Iupiter Stygie cui in sortitione regni Saturni contigit terra infera cui vitæ tædium. c Palus inferorum. d Venefica. e Supra v.600. f Ad superos redire nolens degustatis mali punici granis 7. *Nec repetita sequi cures Proserpina matrem.* Virg.1.Geor. g Hæcate, quæ in cœlo luna, in terris Diana, in inferis es Proserpina: cuius beneficio mihi cum diis Manibus murmuris commercia & colloquia. h Cerbere, κρέας βορῶν, inferni ianitor, vmbrarum terror.

Fracturæ: tuque ô flagrantis [k] *portitor vndæ*
Iam lassante senex ad me redeuntibus vmbris:
Exaudite preces si vos satis ore [m] *nefando,*
Pollutoq; voco, [n] *si nunquam hæc carmina fibris*
Humanis ieiuna cano si [o] *pectora plena*
Sæpe dedi, & laui calido [p] *prosecta cerebro:*
[q] *Si quis, qui vestris caput, extaque lancibus infans*
Imposuit, victurus erat, parete precanti.
[s] *Non in Tartareo latitantem poscimus antro,*
Assuetamq; diu tenebris, modo luce fugata
Descendentem animam: primo pallentis hiatus
Hæret adhuc Orci. licet has exaudiat herbas
Ad manes ventura semel. [t] *Ducis omnia nato*
Pompeiana canat nostri modo militis vmbra,
[u] *Si bene de vobis ciuilia bella merentur.*

Hæc vbi fata caput, spumantiaq; ora leuauit,
Aspicit astantem proiecti corporis vmbram,
Exanimes artus, [x] *inuisaq; claustra timentem*
Carceris antiqui. pauet ire in pectus apertum,
Visceraq; & ruptas letali vulnere fibras.
[y] *Ah miser,* [z] *extremum cui mortis munus iniquæ*
Eripitur non posse mori. miratur Erichtho
[a] *Has fatis licuisse moras, irataq; morti*
Verberat immotum [b] *viuo serpente cadauer:*
Perque cauas terræ, quas [c] *egit carmine, rimas*
[d] *Manibus illatrat, regniq; silentia rumpit.*

i Grotius legendum autumat *Fractura.* h. e. Parcæ reuocaturæ in vitam cadauer hoc.
k Charon, Stygis & Pyriphlegetontis portitor.
l Vehendis vltro citroque vmbris, quas ego euoco.
m Diris carminibus & carne humana depasto.
n Quin gustauerim prius carne humana.
o Prægnantis mulieris, *vel* e iuo extracti fœtus, vt supra v. 558. & v. seq.
p Exta quæ Diis prosecentur.
q Si extractum aluo infantem & me x victorum aris vestris imposui.
r Vasis, quas in sacris exta exciperent.

s Non peto vt redeat vmbra diu retenta in imo Tartaro: sed recenter emissa, nec dum à Charonte transvecta ita, vt licet, carmine meo & veneficiis excitetur, vox tamen nisi semel Styga traiiciat. t Vmbra militis sui & modo defuncta canat Sexto patris sua fata & euentum. u Si modo in beneficium vestrum & rem cedant bella ciuilia. x Trepidantem redire è libertate qua frui iam cœperat in pristinum corporis carcerem. δεμας, σημα. y Commiseratio poetæ. z Cui negatur libere in morte mori. a Quod licuerit animæ tamdiu detrectare imperium suum non exiemplo corpus ingressæ. b Flagello anguineo. more furiarum. *Angue ter excusso, &c. viuo manus aera verberat hydro* Statius & Senecæ Megæra in Thyeste. c Aperuit, rimas agere fecit. d *Grauiore manes voce & attonita ciet.* OEdip. Sen. v. 568. *Atque his Tiresias nondum aduentantibus vmbris, Testor ait, &c.* Stat. Theb. e *Tisipho-*

[e]Tisiphone,[f] vocisque meæ secura [e] Megara,
Non agitis sæuis [g] Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? [h] iam vos ego nomine vero
Eliciam, Stygiasq; canes in luce superna
Destituam: per busta sequar, [i]per funera custos,
Expellam tumulis, abigam vos omnibus vrnis.
[k]Teq; Deis ad quos alio procedere vultu
Ficta soles, Hecate, pallenti tabida forma,
Ostendam, faciemq; Erebi mutare vetabo.
[l]Eloquar immenso terræ sub pondere, quæ te
Contineant,[m] Ennæa, dapes,[n] quo fœdere mæstum
Regem noctis ames, quæ te [o] contagia passam
Noluerit reuocare Ceres.[p] tibi pessime mundi
Arbiter immittam ruptis Titana cauernis,
Et subito ferrere die. Paretis? an [q] ille
Compellandus erit,[r] quo nunquam terra vocato
Non concussa tremit, [s]qui Gorgona cernit apertam,
Verberibusq; suis trepidam castigat Erinnyn,
[t]Indespecta tenet vobis qui Tartara; cuius

e Furiæ.
f Negligens, non obsecuta meæ voci.
g Per regionem vmbrarum, exilem Plutonis domum.
h Non vos vt prius Eumenidas, Erinnys, vltrices pœnarum ciebo: sed infernas & Stygias canes: sed ἁρπυίας, μεγάλοιο διὸς κυνὰς Apollonius l. 2 atq; ita excitatas detinebo in luce neque ad inferos reuerti patiar.
i Custos sepulchrorum vnde vos arcebo.

k Teque, Hecate, exhibebo Diis spectandam natiuo vultuquo palles apud inferos. l Referam quam vili cibo vescaris apud inferos.
Δηλοῖ ὅτι τοῦτ᾽ ἐσθίει Ἑκάτης βρώματα, Ἀφύην ἔτι καὶ μαινίδας καὶ τριγλίδας. Antiphanes apud Athenæum l.7.c.18.
m Proserpin; ab Enna Siciliæ opp. vbi rapta est à Plutone. n Incesto, erat enim filia Iouis & Cereris. Ceres autem ipsa f. Saturni & Opis. o Cibi infernalis. Ascalaphi enim iudicio cum insimulata esset gustasse apud inferos 7. grana mali punici, incisa est omnis spes reuertendi ad superos. p Gigantes θεομάχης imo Tartaro emissos solutosq; tibi iniiciam, inferorum & tenebrarum rex; teq; in lucem, quam horres, extraham. vel per terrã carmine meo fatiscentẽ immittam tibi solis radios. q Dæmogorgon Deorum princeps, siue Demiurgus ille sit, (Platonis) Deus summus, omnium rerum creator, cuius nomen arcanum & ineffabile inter cætera Deorum nomina citare nefas, nisi summa vrgente necessitate. Ita Tiresias in necyomantia 1. Theb. Stati. *Scimus enim & quicquid dici nescique timetis, Et turbare Hecaten, ni te Tymbrae vererer. Et triplicis mundi summum, quem scire nefastum est. Illum sed taceo.* r Cuius nomine vel citato terra concutitur. s Qui clypeum in quo Medusæ caput est homines conuertens in lapides, sine periculo cernit ipse Demogorgon omni Gorgone quam cæteri timent, superior. t Omnium sc. firmamentum, anima mundana, inaccessum incolens & Tartari abyssum summæ profunditatis. quo visus vester pertendere non valuit. u Qui vobis longo est inferior.

x Neque legi adstrictus, vt timeat peierare Stygē, quod cæteri Dij horrent. supra v. 378.
y Sic minata auditur venefica intratq; anima cadauer.
z Palpitant vitalia.
a Repente erigit se in pedes.
b Sinus oculorū aperiuntur. Catachresis in *rictu*. Sunt qui *nictu* legūt.
c Alii leg. *Sed quid si*, *Nec*. facies non erat viuentis plane, nec tamen mortui, sed semiuiui, intermortui.
d Compresso ore nondum vocem emittit.
e Ad interrogata veneficæ, non vltro secutura & libera.
f In æternum præstabo te liberum si modo vera referas, ne quis te magus in vitam reuocet, tuamq; interpellet quietem.

Vos estis superi;[x] *Stygias qui peierat vndas?*
[y] *Protinus astrictus caluit cruor, atraq; fouit*
Vulnera, & in venas extremaq; membra cucurrit.
Percussæ gelido [z] *trepidant sub pectore fibræ:*
Et noua desuetis subrepens vita medullis,
Miscetur morti. tunc omnis palpitat artus.
Tenduntur nerui: nec se tellure cadauer
Paulatim per membra leuat,[a] *terraq; repulsum est,*
Erectumq; simul.[b] *distento lumina rictu*
Nudantur. non dum facies viuentis in illo,
[c] *Iam morientis erat. remanet pallorq; rigorq;,*
Et stupet illatus mundo. sed[d] *murmure nullo*
Ora astricta sonant. vox illi, linguaq; [e] *tantum*
Responsura datur. dic, inquit Thessala, magna,
Quod iubeo, mercede mihi:[f] *nam vera locutum*
Immunem toto mundi præstabimus æuo
Artibus Hæmoniis: tali tua membra sepulcro,
[g] *Talibus exuram Stygio cum carmine* [g] *siluis,*
Vt nullos cantata magos exaudiat vmbra.
Sit tanti vixisse iterum: nec verba nec herbæ
Audebunt longæ somnum tibi soluere [h] *Lethes,*
A me morte data. tripodas, vatesq; deorum
Sors obscura tenet. certus discedit ab vmbris
Quisquis vera petit, duraq;[k] *oracula mortis*
Fortis adit. ne parce precor.[l] *da nomina rebus,*
Da loca: da vocem qua mecum fata loquantur.
[m] *Addidit & carmen, quo, quicquid consulit, vmbra*
Scire dedit.[n] *Mœstum fletu manante cadauer,*

g Lignis incantatis. h Quietæ pacis. Lethe fingitur amnis apud inferos, cuius aqua pota rerum obliuionem inducit. i Oraculorum responsa incerta sunt & ambigua. Necromantia vera & certa refert. de tripode vide quæ ad v. 81. supra. k Manes consultos, necromantiam. l Ede fata nominatim, hoc loco, voce clara. m Et alio carmine præparauit vmbram, præstititq; illi facultatem sciendi quæcunq; interrogatentur. n Vmbra lacrymis effusis respondit.

o *Tristia*

[o]*Tristia non equidem Parcarum stamina dixit,*
Respexi, tacita reuocatus ab aggere ripa:
Quod tamen è cunctis mihi noscere contigit vmbris,
[p]*Effera Romanos agitat discordia manes,*
Impiaq; infernam ruperunt arma quietem.
Elysias alij sedes, ac Tartara mœsta
Diuersi liquere duces: quid fata pararent,
Hi fecere palam. tristis felicibus vmbris,
Vultus erat. vidi Decios, natumq; patremq;
[q]*Lustrales bellis animas flentemq;* [r] *Camillum,*
Et [s] *Curios;* [t] *Syllam de se Fortuna querentem.*
Deplorat Libycis perituram [u] *Scipio terris*
Infaustam sobolem. [x] *maior Carthaginis hostis,*
Non seruituri mœret Cato fata nepotis.
Solum te [y] *Consul depulsis prime tyrannis*
Brute pias inter gaudentem vidimus vmbras.
Abruptis [z] *Catilina minax, fractisq;* [a] *catenis*
Exultat, [b] *Mariiq; truces,* [c] *nudiq;* [d] *Cethegi.*
Vidi ego lætantes [e] *popularia nomina Drusos,*

o Non datum est mihi nouæ vmbræ nec dũ Stygem transvectæ, plane scire quid parent fata. quod vero ex aliis vmbris nosse licuit, pandam. p Ciuilis huius belli furor ad Romanorum vmbras deuenit. quarum alias felices ex Elysio pulsas interturbata quiete: alias impias ex imo Tartaro ruptis catenis fugientes, Elysium capessentes nouis sceleris cedentes. inf. 790. aduerti testari quid fata parent.

q Expiatorias eorum scil. qui se pro exercituum salute deuouerant in bellis contra Samnites, l. 2. v. 308. r l. 2. v. 544. s Curium Dentatum, hominem continentiss. pauperem sed auro Samnitum incorruptum qui Pyrrhum Italia expulit, de Lucanis & Sabinis triumphauit l. 1. v. 169. t De quo vide l. 2. v. 139. & deinceps qui cum vbiq; Fortuna vsus fuisset secunda, se Felicem cognominauit filium Faustum. vt l. 2. v. 221. cuius tamen vmbra de fortunæ iniquitate queritur ob partes patricias à Cæsare oppressas, in quibus & filius suus Faustus cum suis interceptus periit, orta inter exercitus dissensione. u Scipio Æmilianus vel Africanus deplorat L. Scipionem Pompeij socerum periturum in Africa, quam ipse debellauerat supra v. 311. x Cato Maior (qui ficis ex Africa advectis & in senatu delatis, omni suæ de quacunq; re sententiæ adiecit: *Videri sibi & delendam Carthaginem*) mœret fata Catonis Minoris, qui ne dominatum Cæsaris videret, sibi mortem consciuit Vticæ l. 2. v. 247. & deinceps. & supra v. 311. y L. Iunius Brutus regum exactor, primus cum Tarquinio Collatino Consul fruitur læta spe Cæsaris olim interficiendi à sua progenie M. & D. Brutis. z Seditiosus Reip. ruinam molitus. notus vel pueris è Salustio. a Quibus vinctus erat in Tartaro. b C. Marius l. 2. v. 69. & deinceps; cum fratre M. & filio. c l. 2. v. 543. d Catilinariæ coniurationis socij. e Liu. Drusus trib. pl. populi & sociorum fauorem emeriturus legem Agrariam & frumentariam perferre conatus est; & Socios ad spem ciuitatis erexit domi suæ postea occisus.

Legibus immodicos,[f] ausosq; ingentia Gracchos,
[g] Æternis chalybum nodis, & carcere Ditis
Constricta[h] plausere manus:[i] camposq; piorum
Poscit turba nocens.[k] regni possessor inertis
Pallentes aperit sedes, abruptaq; saxa
Asperat, & durum vinclis adamanta, paratq;
Pœnam[l] victori. refer hæc solatia tecum,
O iuuenis, placido manes,[m] patremq;, domumq;,
Expectare sinu, regnique in parte serena
Pompeio seruare locum.[n] nec gloria parua
Sollicitet vita: veniet quæ misceat omneis
[o] Hora ducum.[p] Properate mori, magnoq; superbi
Quamuis e paruis animo descendite bustis,
Et[q] Romanorum manes calcate[q] Deorum.
[r] Quem tumulum Nili, quem Tibridis abluat vnda,
Quæritur, & ducibus tantum de funere pugna est.
[s] Tu fatum ne quære tuum cognoscere: Parcæ,
Me reticente, dabunt:[t] tibi certior omnia Vates
Ipse canet Siculis genitor Pompeius in aruis:

f Tib. & C. Gracchi fr. Trib. pl. seditionibus vexarunt Remp. promulgatis legibus Agraria, Frumentaria, Iudiciaria.
g Ferreis vinculis in Tartaro coercita Gracchi & cæteri.
h Gratulati discordiæ & tumultu Reip. quia similes curæ, nec ipsa in morte receaunt.
i Damnatorum manes poscunt sibi Elysium, vt nouis è bello ciuili aduenis locus fit.
k Pluto laxat Tartara l.3.v.17. & parat arma in pœnas nocentum, saxa prærupta & obtusa aspe- rat, adamantinas catenas refingit.
l Cæsari & suis libertatis Reip. oppressoribus. m Cæsarianis Tartara parati Pompeio Pompeianisque Elysium.
n Neque solicitus inuideas Cæsari victori vitæ superstitis moram, breuem vtique futuram. vt qui intra quadriennium in vestrum ordinem redigetur. & ipse cæsus ad vos descendet. o Fatalis.
p Vos igitur libentes fatis obuiam ite, qui, vtcunque magni funeris pompa destituti fueritis: apud inferos tamen calcabitis vmbras victrices. vos patriæ libertatis propugnatores in Elysio beati sub pedibus videbitis illos patriæ oppressores in imo Tartaro cruciatos.
q Iulij Cæsar. & insequentium Imperatorum, per ἀποθέωσιν in Martio campo solenni funere relatorum in numerum Deorum, cuius pompam vide apud Herodianum l.4.
r Et cum tellus æqua recludatur victori victisque; de modo tamen & loco omnis hæc est disceptatio vter in litore Ægyptio prope Nilum, vter in campo Martio ad Tiberim sit comburendus. illud Pompeio, hoc Cæsari continget. s Sexte.
t Vmbra patris tui in somnis tibi apparens in Sicilia ostendet tibi tua fata, *venturaque bella. Et, quo quemque modo fugiasque ferasque laborem. Expediet.* Fictio poetica.]

Ille quoq; incertus quo te vocet, vnde repellat,
Quis iubeat vitare lacus, quæ sidera mundi,
[u] Europam miseri Libyamq; Asiamq; timete:
Distribuit tumulos vestris fortuna triumphis.
O miseranda domus, [x] toto nihil orbe videbis
Tutius Emathia. Sic postquam [y] fata [z] peregit;
Stat vultu mœstus tacito, [a] mortemq; reposcit.
[b] Carminibus magicis opus est herbisq;, cadauer
Vt cadat, & nequeunt animam sibi reddere fata
Consumto iam iure semel. Tum [c] robore multo
Extruit illa rogum: venit defunctus ad ignes:
Accensa iuuenem positum strue linquit Erichtho
Tandem passa mori. Sextoq; ad castra parentis
It comes, & [d] cœlo lucis ducente colorem,
Dum ferrent tutos intra tentoria gressus,
Iussa tenere diem densas nox præstitit vmbras.

u Nulla orbis pars erit vobis tuta; nulla vestra clade & ruina vacabit. Pater cadet circa Libyam in litore Alexandrino, filii; Cneius, in Europa, ad Mundam in Hispania, à Cæsare victus, Sextus, in Asia, interceptus ab Antonianis militibus interibit. Ita funera vestra diuidentur in tres orbis partes à patre Pompeio triumphatas. *Pompeios iuuenes Asia atque Europa, sed ipsum Terra tegit Libyes, si tamen vlla tegit. Quid mirum toto si spargitur orbe? iacere Vno non poterat tanta ruina loco* Martial. epist 7 l.1. *Et quasi non posset tot tellus ferre sepulchra. Diuisit cineres.* Petron. Arbit. de Pompeio, Crasso, Cæsare. x E Thessalica enim clade elapsi omnes. y Euentum belli, & Pompeiorum fata.

z Mortuus iste in vitam reuocatus. a Rursus mori petit b Reddendus iam morti ope veneficæ, cuius arte euocatus fuerat factusque iuris sui, neque enim in iam semel defunctum Parcæ ius habuerunt.

c E ligno pyram struit, iuuenemque vitæ modo restitutum comburit.

d Illucescentem iam Auroram Erichtho carminibus suis inhibuit tardauitq; donec Sextus cum suis in castra rediisset.

M. ANNÆI LVCANI
LIBER SEPTIMVS.

[a] SEgnior Oceano, quam lex æterna vocabat,
Luctificus Titan nunquam magis æthera contra
Egit equos, currumq; polo rapiente retorsit:
[b] Defectusq; pati voluit, raptæq; labores
Lucis: & attraxit nubes, non [c] pabula flammis,
Sed [d] ne Thessalico purus luceret in orbe.
At [e] nox [f] felicis Magno pars vltima vitæ
Sollicitos vana decepit imagine somnos.
Nam [g] Pompeiani visus sibi sede theatri
Innumeram effigiem Romanæ cernere plebis,
Attolliq; suum lætis ad sidera nomen
Vocibus, & plausu cuneos [i] certare sonanteis.
[k] Qualis erat populi facies, clamorq; fauentis,
Olim cum [l] iuuenis, primiq; ætate triumphi
Post domitas gentes, [m] quas torrens ambit Iberus,
Et [n] quæcunq; fugax Sertorius impulit arma,
[o] Vespere pacato, [p] pura venerabilis æque

a Tardior quā æterna motus lege erat permissum, Sol ex Eoo mari videbatur oriri: vultu mœstior quā alias contra primi motoris cursum niti, quasi in ortum reuerti à rapida contrarij cursus vertigine victus. l. 1. v. 543. b Tanquam Eclipsin passurus deficere & laborare cœpit. c l.1.v.415. d Ne puris conspicuus radiis pugnæ Thessalicæ interesset. e Pompeius per quietem sibi visus est theatrum à se extructum ingredi, applaudente populo & multis ornare spoliis templum Veneris victricis. Quo insomnio partim confirmatus est, partim territus, metuens ne Cæsari, qui ad Venerem genus suum referebat, gloriam ipse adferret. Plutarch. & Appian & Florus. f Namq; exinde prospera Pompeij fortuna deficere *ruere & sublapsa referri* cœpit. g A Pompeio extructi ad formam illius quod in Mitylene viderat. sed augustioris & capacioris Tacit. l.14 & Plin. l.7.c.3. & l.36.c.15. h Spectatores in ordinibus graduum ad formam cunei in angustum à fronte contractorum; sedentes. vide Lips. de Amphith. 13. & Buling. de Circo c.34. i Certatim applaudere. k Quali lætitia plausuq; exceptus fuerat olim ex Hispania reuersus, & de Sertorio triumphans ante legitimam ætatem permissu senatus. l Annos 24. natus. m Hispanas l.4.v.23. n l.2.v.549. o Hispania, ad Occidentem sita. p Non minus conspicuus clarusve toga candida & pura, qua etiam dum nouus pene tyro & primas iuuentutis metas ingressus induebatur, quam picta illa & palmata qua triumphant consules.

Quam

Quam currus ornante toga. [q] *plaudente Senatu,*
Sedit adhuc Romanus eques. [r] *Seu fine bonorum*
Anxia venturis ad tempora læta refugit:
[s] *Siue per ambages solitas contraria visis*
Vaticinata quies magni tulit omina planctus:
[t] *Seu vetito patrias vltra tibi cernere sedes,*
[u] *Sic Romam Fortuna dedit.* [x] *Ne rumpite somnos,*
Castrorum vigiles, nullas tuba verberet aures.
Crastina dira quies, & imagine mœsta diurna
Vndiq; funestas acies feret. vndiq; bellum.
[y] *Vnde pares somnos populi, noctemq; beatam?*
O felix, si te vel sic tua Roma videret.
[z] *Donassent vtinam Superi, patriæq; tibiq;*
Vnum, Magne, diem, quo fati certus vterq;
Extremum tanti fructum caperetis amoris.
[a] *Tu velut Ausonia vadis moriturus in vrbe:*
[b] *Illa rati semper de te sibi conscia voti.*
Hoc scelus haud vnquam fatis hærere putauit,
Sic se dilecti tumulum quoq; perdere Magni.
[c] *Te mixto flesset luctu, iuuenisq; senexq;*
[d] *Iniussusq; puer: lacerasset crine soluto*

q *Emphatice.* Senatu scil. triumphum indulgente, atque applaudente iuueni Pompeio equiti, nec dum ordinis Senatorij. r Seu (inquit poeta somnij huius causam anquirens) mens rerum lætatum adesse finem rata, per quietem recurrit ad solatium præsentium malarum ex memoria præteritarum. s Siue, quod non raro fit, vt somnia repræsentent contrarium. ita hic Pompeio oblatus est plausus pro planctu. t Siue, cum non daretur Pompeio exinde Romam videre, voluit fortuna eam ab illo cerni--u-- per quietem & somnij imaginem. x Apostrophe pathetica ad stationarios castrorum vigiles, vt cum silentio excubias agant, neq; buccinæ vigilias distinguentis sonitu Pompeio somnum & somnium interrumpant: cum crastina dies abunde calamitatum sit allatura. y O vtinam populo Rom. similis somnus & nox tam beata contingeret, qua te vicissim adspiceret ille talem, qualis tibi visus es per insomnium Grotius, *vel*, vnde tibi alius eiusmodi somnus imaginem populi referens concilietur, felici vtique, si te vel ita somniantem Roma videret? z O abunde felicem vtrumque, si & Pompeio & Romæ, quamuis cladis suæ futuræ certis, vnius diei morã indulsissent Dij, qua supremis mutui amoris officiis, extremis osculis & salutatione fruerentur. a Tu proficisceris in bellum fiducia victoriæ plenus, & quasi : prælio Romam reuersurus & in vrbe moriturus. b Roma assueta votis certis de te tuisque victoriis eandem iam fiduciam conceperat. neque enim putauit tam crudele fatum tibi impendere vt prælio victus fugeres, vt alibi quam in patria caderes, spoliareturque ipsa tuo busto & tumulo. c Quod si tibi contigisset in patria mori; quam solenni omnis ordinis, sexus; ætatis, luctu & pompa funebri elatus fuisses. d Scal. conijcit leg. *Inuestisque puer.*

Pectora

Pectora femineum, ceu [e] Bruti funere, vulgus.
[f] Nunc quoq; tela licet paueant victoris iniqui,
Nunciet ipse licet Casar tua funera, flebunt:
[g] Sed dum tura ferent, dum laurea serta Tonanti,
O miseri, quorum gemitus edere dolorem,
Qui te non pleno pariter planxere theatro.
[h] Vicerat astra iubar, [i] cum mixto murmure turba
Castrorum fremuit, fatisq; [k] trahentibus orbem,
[l] Signa petit pugnæ. miseri pars maxima vulgi
[m] Non totum visura diem, tentoria circum
Ipsa ducis queritur: magnoq; accensa tumultu
[n] Mortis vicinæ properanteis [o] admonet horas.
Dira subit rabies: sua quisque ac publica fata
Præcipitare cupit: segnis, pauidusq; vocatur,
Ac nimium patiens [p] soceri Pompeius, [q] & orbis
Indulgens regno, qui tot simul vndiq; gentes
Iuris habere sui vellet, [r] pacemq; timeret.
Nec non & reges, populiq; queruntur Eoi
Bella trahi, patriaq; procul tellure teneri.
[s] Hoc placet, ô Superi, cum vobis vertere cuncta
Propositum, nostris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituraq; poscimus arma:
[t] In Pompeianis votum est Pharsalia castris.

e T. Brutum liberatorem vrbis, exactorem Tarquinij matronæ R. defunctum luxerunt per annum, vt parentem & violatæ pudicitiæ vindicem. f Et nunc vel inuito Cæsare victore deflebunt te: idque in publica lætitia ac victoriæ gratulatione. g Et tamen hac parte miseri, quod non publico luctu & planctu conceptum de te dolorem profiteri & persequi datur: sed illũ alta mente supprimere, concoquere, & gemitu tantum testari. Nonnulli leg. *odere*, verum *edere*, h.e. suppressere, concoxere. h Sol otiens obscurauerat astra. i Pompeius pugnæ periculũ formidabat, statuebatq; tempore & inopia atterere & debellare homines armis inuictos. Neq; tamen diutius licebat illi per suorum & sociorum præcipitantiam tam salutari frui cõsilio. Milites ocium, socij moram, principes ambitum ducis increpabant. Sic præcipitantibus fatis, prælio sumpta est Thessalia, & vrbis, imperij, generis humani fata commissa sunt Plut. & Florus. k In perniciem. l Signum apud Romanos pugnæ committendæ erat paludamentum purpureum seu coccinum supra Prætorium expansum. m Interitura ante noctem. n Rutgersius legit, *Morti vicina*, l. 1 var. lect. c. 12. o Accelerat. p Cæsaris. q Arguebatur segnis & à dignitate ad ambitionẽ declinans bellum protrahere, qua diutius cum imperio esset & tantis tamq; illustribus imperaret viris. Appellabatur. *Agamemnon, rex regum*, &c. Plut. & App. r Ne pace confecta imperium deponere cogeretur. s Conquestio Poetæ expostulantis, cur ita Dijs visum sit vt eos, quos errore cœcos in perniciem missuri sint, etiam cladis suæ authores argui velint. t Dimicatio de rerum summa in campis Pharsalicis à Pompeianis expetitur votis ardentissimis.

u Cunctorum

[u]Cunctorum voces Romani maximus auctor
Tullius eloquij, cuius sub [x] iure, togaq;
Pacificas sæuus tremuit Catilina secures,
Pertulit, [y] iratus bellis, cum rostra forumq;
Optaret, passus tam longa silentia miles.
Addidit inualidæ robur facundia causæ.
[z]Hoc pro tot meritis solum te, Magne, precatur,
Vti se Fortuna velis, proceresq; tuorum
Castrorum, regesque tui cum supplice mundo
Affusi, vinci socerum[a] patiare rogamus.
Humani generis tam longo tempore bellum
Cæsar erit? [b] merito, Pompeium vincere lente,
Gentibus, indignum est, à transcurrente subactis.
Quo tibi feruor abit? aut quo fiducia fati?
De [c] Superis ingrate times? causamq; Senatus,
Credere Dijs dubitas? ipsæ sua signa reuellent,
Prosilientq; acies, pudeat vicisse coactum.
[d]Si duce te iusso, si nobis bella geruntur,
Sit iuris quocunq; velint concurrere campo.
[e]Quid mundi gladios à sanguine Cæsaris arces?
Vibrant tela manus: vix signa morantia quisquam
Expectat: propera, [f] ne te tua classica linquant.
[g]Scire Senatus auet, miles te, Magne, sequatur,
An comes. Ingemuit [h] Rector, sensitq; [i] Deorum

u Omnium nomine Pompeium allocutus est Cicero, dono quodam (vt ait Quintilianus) prouidentiæ genitus, in quo totas vires suas eloquentia experiretur, qui Consul nefarios Catilinæ Remp. euertere aggressi conatus prudentia aduertit, consilio suppressit, autoritate extinxit. x Scholiastes Iuuenalis citat hoc, legitque *iure togato* y Iniquo ferēs animo conciones suas & forenses causas destineri silereque inter bella. z Fortuna supplex inuitat, vt velis pristina sua & assueta benignitate vti. a Facta tantum pugnæ copia. b Gentes olim à te summa celeritate & quasi in transcursu deuictæ, cædemque sub te iam militantes queruntur, neq; id iniuria, tibi hanc tandiu in manibus hærere victoriam. c Quorum propensam benignitatem tot prælijs victor expertus es. d Si tibi Senatus, non tu Senatui imperas, si te Senatus publicæ causæ & belli ducem creauit: permitte illi hoc iuris vt suo arbitrio, vbi res, tempus, locus postulant, prælium conferat. e Mora distines. f Ne milites non imperium tuum morati neque te cunctabundum expectantes, reuulsis signis prælium ineant. *vel*, ne te deserant, atq; à te deficiant. g Vtrum imperium hoc à Senatu delatum absolute tibi arroges tanquam sub te Senatus militet: an æquam potestatem Senatui impertias. h Pompeius. i Et animo quasi calamitatem præsagiente timuit ne furore & belli ardore diuinitus incitata multitudo ipsum aduersus institutum, rationes, & consilia ad bellum traheret,

Esse

Esse dolos, & fata sua contraria menti:
[k] Si placet hoc, inquit, cunctis, si milite Magno
Non duce tempus eget, nil vltra fata morabor.
[l] Inuoluat populos vna Fortuna ruina,
Sitque hominum magna lux ista nouissima parti.
[m] Testor Roma tamen [n] Magnum, quo cuncta perirent,
Accepisse diem. [o] potuit tibi vulnere nullo
Stare labor belli: potuit sine cæde subactum,
Captiuumque ducem violata tradere Paci.
Quis furor, ô cæci, scelerum? [p] Ciuilia bella
Gesturi, metuunt. ne non cum sanguine vincant.
[q] Abstulimus terras, [r] exclusimus æquore toto,
[s] Ad præmaturas segetum ieiuna rapinas
Agmina compulimus, [t] votumque effecimus hosti,
Vt mallet sterni gladijs, mortesque suorum
Permiscere meis. [u] belli pars magna peracta est
His, quibus effectum est, ne pugnam tiro paueret:
Si modo virtutis stimulis, iræque calore
Signa petunt. [x] multos in summa pericula misit
Venturi timor ipse mali. [y] fortissimus ille est,
Qui promptus metuenda pati, si cum minus instent,
Et differre potest. placet [z] hæc tam prospera rerum
Tradere Fortunæ? [a] gladio permittere mundi

k Si eo ventum sit imprudentiæ & vecordiæ vt obsequio meo quã imperio & ductu Senatus vti malit, per me non stabit, quo minus sibi fata sua accersant. l *Epitrope.* m *Apostrophe.* n Me fatalem hunc prælij diem non è mente mea instituisse, non approbasse; sed ab aliis mihi obtrusum atque imperatum tulisse. o Potuit sine sanguine Cæsar debellari, tempore & rerum inopia ad deditionem & pacis conditiones impulsus. p Quod contra factũ oportuit, vt ciuili sanguini parceremus. q Hostem victum fugauimus. r Maria late tenent nostræ classes, hoste nauibus destituto. s Rei frumentariæ inops hostis segetes vixdum maturas rapit. t In necessitatem pugnæ & illam desperationem redegimus vt ferro quam fame emori malint, modo non moriantur inulti. u Bonam iam belli huius partem transactam videtis; vbi vel tirones nostri pugnam deposcant. sed videant, ne per temeritatem potius & insolentiam imperiti rerum atque recenti victoria nimis elati hoc faciant, quam consulto & ex vera fortitudine, quæ præcipit mediocritatem seruandam in adeundis declinandisue periculis, hosti itaque indulgeamus fugam sternamusque potius aureum fugienti pontem quam eum desperatum lacessamus--x--Multos timor in extremum periculum ex desperatione rapuit--y--Magis itaque fortes nos præstabimus hostem instantem differendo, quam si prompte & cum fiducia formidabilia aggressi manum conseramus. z Res prosperas adeo certas exponere aleæ fortunæ? a Cruento Marti, cuius alea anceps.

Discri-

Discrimen: pugnare ducem, quam vincere, malunt.
[b]Res mihi Romanas dederas Fortuna regendas:
Accipe [c]maiores, [d]& cæco in Marte tuere.
[e]Pompeij nec crimen erit, nec gloria bellum.
[f]Vincis apud Superos votis me Cæsar iniquis:
Pugnatur. quantum scelerum, quantumq; malorum
[g]In populos lux ista feret! [g]quot regna iacebunt!
Sanguine Romano quam turbidus ibit [h]Enipeus!
[i]Prima velim caput hoc funesti lancea belli,
Si sine momento rerum, partisq; ruina
Casurum est, feriat: [k]neq; enim victoria Magno
Lætior. [l]aut populis inuisum, hac clade peracta,
Aut hodie Pompeius erit miserabile nomen.
[m]Omne malum victi, quod sors feret vltima rerum;
Omne nefas victoris erit. [n]Sic fatur, & arma
Permittit populis frenosq; furentibus iræ
Laxat: & vt victus violento nauita [o]Coro
[p]Dat regimen ventis, ignauumq; arte relicta
Puppis onus trahitur. trepido confusa tumultu
Castra fremunt, animiq; truces sua pectora pulsant
[q]Ictibus incertis. multorum pallor in ore
[r]Mortis ventura est, faciesq; simillima [s]fato.

b Apostrophe ad Fortunam.
c Auctiores factas auspiciis consiliisque meis.
d Et tu, si rem bello temerario contra consilia & prudentiam geri velis, ipsa geras.
e Nec mihi crimini detur clades accepta belli non ex animo meo suscepti, nec laudi victoria, si qua eueniat.
f Faciliores expertus es deos ad exaudienda vota tua ô Cæsar iniqua, vt qui sanguine ciuili rem discerni cupis; quam mea, qui cunctando rem restituere citra cruorem voluerim. Impetrasti pugnam. g Quot reges in seruitutem rediget, si vincat, Cæsar? h Thessaliæ fl. l. 6 v. 373. i Vtinã ego primus in bello cadam, modo id fiat sine partium mearum danino & calamitate. k. Neque enim victoria è ciuium sanguine parta maiori erit mihi lætitiæ quam mors. l Victor, inuidia carere non potero, vt qui effuso sanguine ciuium vicerim: victus, vtique miser ero causa damnabitur ex euentu infra v. 260. m Victi calamitas recidet in scelus & dedecus victoris. n *Sed audi Plutarchum.* Illi, inquit, Domitius, scil. Fauonius, Afranius & alii hæc dictitantes, Pompeium existimationis retinendæ cupidum, amicorumque verecundia victum compulerunt, vti optimis consiliis omissis, voluntates ipsorum & spes sequeretur. Quod sane vel nauis gubernatorem haud æquum erat facere, multo minus tot gentium atque exercituum imperatorem. qui tanquam malus medicus cupiditatibus male sanorum ducum indulsit, metuens scil. ne salutem afferendo molestus esset, *in vita Pompeii.* o l. 1. v. 406. p Permittit. q Vario affectuum & consiliorum impulsu. r Ex mortis metu. s Morti.

[t] *Aduenisse diem, qui fatum rebus in æuum*
Conderet humanis, & quæri Roma [u] *quid esset,*
Illo Marte palam est si a quisq; pericula nescit,
Attonitus maiore metu. quis litora ponto
Obruta, quis summis cernens in montibus æquor,
Ætheraq; in terras deiecto sole cadentem,
Tot rerum finem, timeat sibi? non vacat vllos
Pro se ferre metus: Vrbi, Magnoq; timetur.
[y] *Nec gladijs habuere fidem, nisi cotibus asper*
[z] *Exarsit mucro. tunc omnis* [a] *lancea saxo*
Erigitur: tendunt neruis melioribus arcus:
Cura fuit lectis pharetras implere sagittis.
Auget eques [b] *stimulos, frenorumq; aptat habenas.*
[c] *Si liceat Superis hominum conferre labores,*
[d] *Non aliter, Phlegra rabidos tollente Gigantes,*
[e] *Martius incaluit Siculis incudibus ensis:*
Et rubuit flammas iterum Neptunia cuspis,
Spiculaq; extenso Pæan Pythone recoxit,
Pallas Gorgoneos diffudit in ægida crines,
Pallenæa Ioui mutauit fulmina [f] *Cyclops.*
[g] *Non tamen abstinuit venturos prodere casus*
[h] *Per varias Fortuna notas. nam Thessala rura*

t Vident adesse diem & prœliũ quo dimicabitur de rerum summa, reip libertate, aut perpetua monarchia in commune iraque timet quisque de se securus.
u Ciuitas ne libera mansura, an sub vnius imperium redigenda.
x Cui enim vacet sibi soli timore cumvideat vniuersi machinam labascere ruereque, terris in aria misceri, & terras cælo?
y Quia & tela, tanquã parum acuta in ciuiũ cædem, subigũr cotibus.
z Splenduit.

a Cuspis lanceæ retusa acuminatur cote subacta. b Calcaria. c *Si parua licet componere magnis.* d Ita, vbi Gigantes Diis bellum indicebant in Phlegræis campis. quos alij in Italia fuisse volunt, inter Cumas & Neapolim. alij in Macedonia, quod innuit poeta in *tollente*, h. e montibus congestis, Pelio superimposita Ossæ, &c. erigente. e Simul ia fornace recoxit Cyclops Martis frameam, Neptuni tridentem, Apollinis sagittas in Pythone conficiendo hebetatas, anguineos crines in capite Medusæ quod Pallas gestabat in ægide, scuto ceu lorica sua; fulmina quibus mox Iupiter vsurus erat contra Gigantes apud Pallenen opp. Macedoniæ quam & Phlegram olim dictam Stephanus ex Eudoxio tradit, & Eustathius in catalogo: f Quispiam e ministris Vulcani. *Brontes aut Steropes aut nudus membra Pyracmon.* g De prodigiis quæ Pompeio cladem portendebant, vide quæ fusius referunt Plut. in Pomp. & Cæs vitis, Appian. l. 2. de bello ciu. Dio. l 31. Cæs. com. 3. Val Max. l. 1. c 6.- h Cn *inquit Val Max* Pompeiũ Iup. omnip. abunde monuerat, ne cum C. Cæsare vltimam belli fortunam experiri contenderet: Egresso à Dyrrhachio aduersa agmini eius fulmina iaciens, examinibus apum signa obscurando, subita tristitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipsis altaribus hostiarum fuga, &c die autem prœlij constat in delubris Deum sua sponte signa conuersa, &c.

Cum

Cum peterent, totus venientibus [i] *obstitit æther:*
Inq; oculis hominum fregerunt fulmina nubes:
[l] *Aduersasq; faces,* [m] *immensoq; igne columnas,*
Et [n] *trabibus mistis auidos* [o] *typhonas aquarum*
Detulit, atq; oculos ingesto fulgure clausit.
[p] *Excussit cristas galeis, capulosq; solutis*
Perfudit gladijs, ereptaq; pila liquauit:
[q] *Æthereoq; nocens fumauit* [q] *sulfure ferrum.*
[r] *Nec non innumero cooperta examine signa.*
[s] *Vixq; reuulsa solo, maiori pondere pressum*
Signiferi mersere caput; [t] *rorantia fletu,*
Vsq; ad Thessaliam Romana, & publica signa.
[u] *Admotus Superis discussa fugit ab ara*
Taurus & Emathios præceps se iecit in agros;
[x] *Nullaq; funestis inuenta est* [x] *victima sacris.*
[y] *At tu, quos scelerum Superos? quas rite vocasti*
Eumenidas Cæsar? Stygij quæ numina regni?
Infernumq; nefas? & mersos nocte furores?
Impia tam sæue gesturus bella litasti?
[z] *Iam dubium monstrisne Deum, nimione pauori*
Crediderint: multis concurrere visus Olympo
Pindus, & abruptis mergi conuallibus Æmus,
Edere nocturnas belli Pharsalia voces,

i Terruit, ne procederent.
k Nubes refringebant fulmina in faciem & oculos aduersos.
l Æther detulit ex aduerso Meteora ignita λυχνους instar facis in superiore parte accensos.
m Ignis perpendicularis exhalationes formâ columnæ pyramidalis referentes.
n δοκοις, exhalationib. formam trabis repræsentantibus in longum porrectis.
o Ventos vorticosos qui sine fulmine effringunt nubes; fulmina non ignita, Plin. l. 2. cap. 48.

p De effectibus istiusmodi fulminis subtilis, discutientis, & vrentis vide Philosophos meteorolog. q Fulmine, quod sulfureæ est naturæ. r Vide quæ ad v. 132. supra. s Signa vix è solo emouit signifer multa vi nixus & inclinatus, quod mali erat ominis. t Maduere quasi fletu aut sudore simulachra deorum quæ secum ferebant Romani, adhuc publica donec ea priuati iuris fecisset pugna Pharsalica. u Supra ad v. 152 & l. 1. v 613. Nunquam imminentis ruinæ manifestiora prodigia. fuga victimarum, examina insignes interdiu tenebræ Florus l. 4. c. 2 x Quæ litaret, aut victoriam significaret. y Infestus vbiq; Cæsari poeta Stygios illum Deos nefarij sceleris autores & Furias solicitasse insimulat quem tamen Appianus refert nocte media perfectis sacris inuocasse Martem, parentemq; suam Venerem, templum Victoriæ fauenti vouisse, &c. z Dubium est appareruntne illa prodigia an Panico timore perterriti Pompeiani sibi visi sint audire noctu clarorem strepitumq; bellicum, videre concursus montium, lacus fluere sanguine, per tenebras aperte videri facies suorum, pallere diem, tenebras circumfundi galearum nitori, parentum & consanguineorum vmbras sibi ob oculos versari.

Ire per [a] Ossæam rapidus [a] Bœbeida sanguis:
Inq; vicem vultus tenebris mirantur [b] apertos,
Et pallere diem. galeisq; incumbere noctem,
Defunctosq; patres, & cunctas sanguinis vmbras
Ante oculos volitare suos. [c] sed mentibus vnum
Hoc solamen erat, quod voti turba nefandi
Conscia, quæ patrum iugulos, quæ pectora fratrum
Sperabat. gaudet monstris, mentisq; tumultu,
Atque omen scelerum subitos putat esse furores.
[d] *Quid mirum, populos, quos lux extrema manebat*
[e] *Lymphato trepidasse metu: præsaga malorum*
Si data mens homini est, [f] Tyrijs qui [f] Gadibus hospes
Adiacet, Armeniumq; bibit Romanus [g] Araxem:
[h] *Sub quocunq; die, quocunq; est sidere mundi,*
Mœret, & ignorat causas, animumq; dolentem
Corripit: Emathijs, [i] quid perdat, nescit in aruis,
[k] *Euganeo, si vera fides memorantibus, Augur*
Colle sedens, [l] Aponus terris vbi fumifer exit,
Atq; [m] Antenorei [n] dispergitur vnda [m] Timaui,
Venit summa dies. geritur res maxima, dixit:
Impia concurrunt Pompeij & Cæsaris arma.
[o] *Seu tonitrus, ac tela Iouis præsaga notauit:*
Aera seu totum discordi obsistere cœlo,

a Lacum Thessaliæ ad radicem Ossæ. b Al. *opertos*, insignes erant interdiu tenebræ, inquit, Florus. c Quod qui vtrinque scelesto & impio furebant voto interficiendi patres fratresq; non potuerunt terreri his monstris. quinimo fruebantur, & omen hinc capiebant perpetrandi sceleris quod conceperant. d Quid vero mirum, si hi cum loci tum mortis vicina (in qua multa præscire sæpe datur) mente correpti futuram cladem præsagierint: cum & Romani passim in extremis orbis partibus degentes eo die mœsti fuerint, neq; tamen mœroris causam scirent? e l.1.v.496. f Ins. extremæ Hispaniæ, in qua ciuitas colonia Tyriorum. g Armeniæ fl. h Sub quacunq; cœli plaga. i Libertatem suam, pugna hac in Pharsalicis campis oppressam. k Patauii, C. Cornelius, diuinandi scientia nobilis, cum eo die quo depugnatum est auguria obseruaret, primo tempus ipsum pugnæ notauit. idque iis qui aderant significauit: deinde ad obseruanda signa iterum conuersus, diuino quodam furore afflatus exiluit, vociferatus. *Vincis o Cæsar*, &c. Plut. in Cæs. Patauini autem dicti sunt Euganei, Henetis & Troianis oriundi. l Aliis, vrbs in agro Patauino: Aliis, fluuius. Mihi fons videtur esse ex Suetonio in Tib. c. 14. m Fl. in regione Venetorum ad cuius fontem Antenor Troia profugus Patauiũ condidisse fertur. Virg. 1. Æn. n Septem, *alias nouem* ostiis in mare exire creditus, qui tamen ipse hodie vix extat. o Siue illud e tonitru & fulminibus aduerterit, siue è siderum dispositione, siue è tristi cœli, Solis, ætherisq; facie. Fuit enim ille dies omnibus aliis dissimilis. quem si obseruassent periti vbiq; augures. non fuerat difficile cladem Pharsalicam in omni mundi parte sensisse.

Prospexitq;

Prospexitq́ polos:seu lumen in æthere mæstum,
Solis in obscuro pugnam pallore notauit.
Dissimilem certe cunctis, quos explicat, egit
Thessalicum Natura diem:si cuncta perito
Augure mens hominum cœli noua signa notasset,
Spectari toto potuit Pharsalia mundo.
[p]O summos hominum, quorum Fortuna per orbem
Signa dedit,quorum fatis cœlum omne vacauit.
[q]Hac & apud feras gentis,populosq́ nepotum,
Siue sua tantum venient in secula fama,
Siue aliquid magnis nostri quoq́ cura laboris
Nominibus prodesse potest:cum bella legentur,
Spesq́ metusq́ simul,perituraq́ vota mouebunt:
Attonitiq́ omnes veluti venientia fata,
Non transmissa legent,& adhuc tibi,Magne,fauebunt.
[r]Miles vt [s]aduerso Phœbi radiatus ab ictu
Descendens totos perfudit [t]lumine colles,
[u]Non temere immissus campis:stetit ordine certo
[x]Infelix acies.[y]cornus tibi cura sinistri
Lentule,cùm prima,quæ tum fuit optima bello,
Et quarta legione,datur:tibi numine [z]pugnax
[a]Aduerso,Domiti,[b]dextri frons tradita Martis.

p O quanti erant Romani quantæ supra alias omnes gentes Diis curæ, vt quorum rebus notandis signandisque vniuersum cœlum intentum caucrit.

q Atque bella hæc vbi posteri acceperint vel fama vel ex historiarum monimentis, carminis forte huius mei labore, si modo is sit qui vitalitatẽ mereatur:varie afficientur, spe bona solicitisque votis (sat scio) Pompeio fauebunt.Neq; enim legent audientve tanquam transacta & præterita,sed cum studio & affectu tanquã præsentia & euentura.

r Exercitus Pompeij qui importunitate omnium coactus contra animi sui sententiam & consilium pugnare , eduxit copias , aciem instruxit. s Orientis Solis radii a fronte percusserunt Pompeianos instructos Cæsari autem ab ortu Sol auersus profuit. t Armorum fulgore. u Prudenter & optimo consilio instructus. Quippe nihil temere facturus Pompeius videbatur.*Appian.* x Iniquo fato cessura , & vincenda. y Lentulo quidem dextrum cornu tribuit Appianus.quod Pompeio Plutarchus, vti sinistrum Domitio.Cæsar autem refert Pompeium præfuisse sinistro cornu,in quo erant legiones duæ, Prima & Tertia sub initio dissensionis à Cæsare traditæ ex S. C. Quod verisimilius est.vt validissimum exercitus firmamentum obiiceretur Cæsari, qui erat in dextro cornu cum Sylla & decima legione. z Quam pugnax fuerit iste L. Domitius(nam Cn Domitius à Cæsare stetit mediamq; aciem tenuit)vide quæ ad v.479.l.2. a Recte.Namq; Corfinij obsessus, à suis militibus Cæsari traditus & ab eo dimissus.l.2.Massiliensi classi præfectus &inde victus aufugit.l.3.hic victus cæsusq; est.infra.v.600. b Cornu dextrum.

c At medij robur belli fortißima densant
Agmina quæ Cilicum terris deducta tenebat
Scipio, [d] miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
[e] At iuxta fluuios, & stagna vndantis Enipei,
Cappadocum montana cohors, & [f] largus habenis
Ponticus ibat eques. sicci sed plurima campi
[g] Tetrarchæ, [h] regesq; tenent, magniq; tyranni,
Atque omnis Latio quæ seruit purpura ferro.
Illuc, & Libye Numidas, & [i] Creta Cydonas
Misit: [k] Ituræis cursus fuit inde sagittis:
Inde truces [l] Galli [m] solitum prodistis in [m] hostem:
Illic pugnaces commouit [n] Iberia [o] cetras.
[p] Eripe victori gentes, & sanguine mundi
Fuso, Magne semel, totos consume triumphos.
[q] Illo forte die Cæsar statione relicta,
Ad segetum raptus moturus signa, repente
Conspicit in planos hostem descendere campos,
Oblatumq; videt votis sibi mille petitum
Tempus, in extremos quo mitteret omnia casus.
[r] Æger quippe moræ flagransq; cupidine regni,
Cœperat exiguo tractu ciuilia bella
Vt lentum damnare nefas. [s] discrimina postquam
Aduentare ducum, supremaq; prœlia vidit,

c Mediam aciem tuebatur Scipio Pompeij socer cum 8 legionibus, quas secum habuerat in Syria cui præfuit. atque inuocatus inde è Pompeio per literas. Adiuncta Cilicensi legione, & cohortib. quas ex Hispania traduxerat Afranius.

d Hic militabat sub Pompeio. sed æquo classicorum & prætoris honore, pugnæ mox Pharsalicæ reliquias in Africam traduxit atque ibi dux creatus est contra Cæsarem.

e Robur & fiducia belli in Italis erat. Sociorum copiæ hinc inde ad ostentationem prolatæ. Dextrum cornu muniuerat Pompeius Enipeo amne. cui Cappadocas & Ponticos equites adiecisse videtur. f Laxis vsus loris. g Tetrarcha. qui quartam regni partem tenet. h Omnes purpurati dynastæ & principes auxiliares. i Sagittarios misit Creta insu. cuius Cydon vrbs k Ituræi pop. Cœl. Syriæ. Plin. l. 3. c 23. Strab. l. 16. Flau Vopis. Virg. Geo. 2. *Ityreos taxi torquentur in arcus.* l Allobroges qui à Cæs. ad Pomp. profugerāt l. 6 v. 268 & alij forte. m Cæsarem. contra quem in Gallia olim pugnabatis. n Hispania. o Scuta breuia, lunata. p Collatas huc omnes vndiq; gentes obijce Cæsari à Pompei internecione delendas; ita non erunt quibus imperet, de quibus triumphet. q Cæsar, desperata belli copia. ea nocte tres legiones emiserat frumentarū. vbi vero aciem Pompeij longius a vallo progressam videret, suos conuocari iussit, & lætus pugnam apparat r Moræ impatientem & certaminis de rerum summa studio ardentem tædere cœperat belli protracti. s Verum vbi in procinctu vltimum discrimen adesse vidit, subsedit illi aliquantum ferox animus. *Sed hæc maligne in Cæsarem, vt omnia noster, neque enim illi vnquam maior alacritas & fiducia, vt testantur omnes historici.*

Casu-

Casuram & fati sensit nutare ruinam,
Illa quoq; in ferrum rabies promtissima, paulum
Languit, & casus audax spondere secundos
Mens stetit in dubio, quam [t] nec sua fata timere,
Nec Magni sperare sinunt: [u] formidine mersa,
Prosilit hortando melior fiducia vulgo.
O domitor [x] mundi, rerum fortuna mearum,
Miles, [y] adest toties optata copia pugnæ.
Nil opus est votis: iam fatum accersite ferro.
[z] In manibus vestris, quantus sit Cæsar, habetis.
Hæc est illa dies, [a] mihi quam Rubiconis ad vndas
Promissam memini, cuius spe mouimus arma,
[b] In quam distulimus vetitos remeare triumphos.
Hæc eadem est hodie, [c] quæ pignora quæq; penates
Reddat, & [d] emerito faciat vos Marte colonos.
Hæc, [e] fato quæ teste probet, quis iustius arma
Sumpserit, hæc acies victum factura nocentem est.
[f] Si pro me patriam ferro flammisq; petistis,
Nunc pugnate truces, [g] gladiosq; exoluite culpa.
Nulla manus belli, [h] mutato iudice, pura est.
Non mihi res agitur, sed vos, vt libera sitis
Turba, precor, gentes vt ius habeatis in omneis.
Ipse ego [i] priuatæ cupidus me reddere vitæ,
[i] Plebeiaq; toga modicum componere ciuem:
Omnia dum vobis liceant, nihil esse recuso.

t Neque enim sua felicitas permisit illi desperare, neq; Pompeij aduertenti felicitatem erat cur valde speraret. u Quoniam vero ducis sciebat esse, si cum metuere omnia; coram milite, nihil suos oratione cohortaturus, *Spem vultu simulat, premit altum corde timorem.*
x Galliæ, Germaniæ, Britanniæ, Hispaniæ CCCC. fere nationibus patriæ additis. vt habet Appianus in oratione quam Cæsari affingit, quam si placet cum hac conferas.
y Copia pugnæ quam toties optauimus data, non ociosis votis sed strenuis gladiis fabricanda est nobis fortuna nostra. z Fortunam, virtutem, liberalitatem, fidem Cæsaris totum denique Cæsarem, quantus quantus est, habetis. a l.1.v.359. b Quæ fortiter & prospere gesta dabit, nobis dilatos negatosq; triumphos c Quæ vos hostes declaratos restituat patriæ, coniugibus, liberis: quæ vos stipendiis defunctos debellatoque bello militiæ eximat, agrisq; donet.
d Al *emeritos.* e Ita Cic. pro Ligario de hac ipsa causa. *Nunc melior certe ea iudicanda est, quam etiam Dii adiuuerunt.* l 1. v.128. & Cæsar apud Appianum. *Hæc dies cunctorum adferet iudicium.* f l.1.v.378.
g Iustitiam causæ gladiis adstruite. h Sub aduersario iudice. i Me in ordinem redigere.

k Inuidia regnate mea. l nec sanguine multo
Spem mundi petitis: m Graijs delecta iuuentus
Gymnasijs aderit, studioq; ignaua palæstra,
Et n vix arma ferens, & mista dissona turba
Barbaries; non illa tubas, non agmine moto
Clamorem latura suum. o ciuilia pauca
Bella manus facient: pugnæ pars magna leuabit
His orbem populis, Romanumq; obteret hostem.
p Ite per ignauas gentes, famosaq; regna,
Et primo ferri motu prosternite mundum:
Sitq; palam, quas tot duxit Pompeius in vrbem
q Curribus, r vnius gentes non esse triumphi.
s Armeniosne mouet, Romana potentia cuius
Sit ducis? aut emtum minimo vult sanguine quisquam
Barbarus Hesperijs Magnum præponere rebus?
t Romanos odere omnes, dominosq; grauantur,
Quos nouere magis. u sed me Fortuna meorum
Commisit manibus, quorum me Gallia testem
Tot fecit bellis. x cuius non militis ensem
Agnoscam? cœlumq; tremens cum lancea transit,
Dicere non fallar, quo sit vibrata lacerto.
Quod si signa y ducem nunquam fallentia vestrum
Conspicio, faciesq; truces, oculosq; minaces:
z Vicistis. videor fluuios spectare cruoris,

k Vestra licentia cedat in inuidiam meam, mihi inuideatur, modo vos regnetis. l Non difficile est (inquit Cæsar apud Appianum) tyrones inexpertosque viros ab his, qui laboribus ac præliis assueti sunt, superari, &c. & hæc de Italis loqui me putare. Sociorum quippe nulla cura aut ratio habenda est, neque enim cum illis pugnandum credite. Mancipia sunt è Syria, Phrygia & Lydia ad fugiendum continuo seruiendumq; parata, &c. m Delicati ac molles Græci, lingua & ludis quam manu & armis promptiores. n Imbelles Barbari linguis confusi, disciplinæ inexperti & inepti, neq; laturi ipsa concurrentium agminum signa & clamores. o Non adeo multi ciues sunt aduersus quos dimicandum est, maximus pugnæ labor versabitur in conficiendis gentibus externis, leuandoq; orbe his populis Rom. nominis hostibus. p Sternite ac proculcate ignauas has & infames gentes promiscue hic collectas. q Triumphis. r Non dignas esse, de quibus vnus agatur triumphus. s Creditisne gentes has externas curare quis Rom. Imperio præsit? aut sanguinis sui vel minima impensa laboraturos vt Pōpeius rebus Italicis præficiatur? t Imo odere Romanos, quibus grauate seruiunt: & eos quam nos impensius, quos meminerunt sibi seruitium hoc imposuisse. u Pompeius se hostibus victis: at ego me amicis victoribus, quorum virtus, fides, probitas toties mihi spectata est in Gallicis bellis, credidi. x Tela prope singulorum meorum noui. y Me. z Iam dudum certa vobis in manu est victoria.

Calca-

Calcatosq; simul Reges, sparsumq; Senatus
Corpus, & immensa populos in cæde natantes.
Sed [a] mea fata moror, qui vos in tela ruentes
Vocibus his teneo. veniam date bella trahenti;
Spe [b] trepido: haud vnquam vidi tam magna daturos,
[c] Tam prope me Superos: camporum limite paruo
Absumus à [d] votis. [e] ego sum, cui Marte peracto,
Quæ populi, Regesq; tenent, donare licebit.
[f] Quone poli motu, quo cœli sidere verso,
Thessalicæ tantum, Superi, permittitis oræ?
Aut merces hodie bellorum, aut [g] pœna paratur.
[g] Cæsareas spectate cruces, spectate catenas,
Et [h] caput hoc positum rostris, effusaq; membra,
[i] Septorumq; nefas, & clausi prœlia campi.
Cum [k] duce Syllano gerimus ciuilia bella,
Vestri cura mouet. [l] nam me secura manebit
Sors quæsita manu: fodientem viscera cernet
Me mea, qui nondum victo respexerit hoste.
[m] Dij, quorum curas abduxit ab æthere tellus,
Romanusq; labor, vincat, [n] quicunq; necesse
Non putat in victos sæuum distringere ferrum,
[n] Quiq; suos ciues, quod signa aduersa tulerunt,
Non credit fecisse nefas. [o] Pompeius in arcto
Agmina vestra loco vetita virtute moueri
Cum tenuit, quanto satiauit sanguine ferrum!
Vos tamen hoc oro iuuenes, [p] ne cædere quisquam

a Victoriam meam.
b Gestio, exulto.
c Tam quasi in procinctu præsentes & propitios.
d Victoria expetita.
e *A spe amplissimorũ præmiorum eos accendit.*
f Qua cœli facie & influxu permissum est Thessaliæ vt sit tanti certaminis area infra, v.847. Quo ne i. quonam vt l. 10.v.99.
g *A metu pœnarum*, quæ me & vos pœnæ & cruciatus manent, si victi fuerimus.
h Caput hoc meum affixum rostris, qualia Syllanis temporibus facta vidimus.
i Vide quæ ad v.196 l 2.
k Pompeio crudelitatem Syllæ, cuius magister equitum fuerat, referenti. l.1.v.326. l De vobis solicitus sum. quid de me faciam, certum est. namque hæc dextra, si non victoriam mihi, necem certe dabit.
m O Dii, Romano huic discrimini intenti, illi è nobis concedite victoriam qui maiorem clementiam in victos exerciturus sit.
n Qui non sæuit in eos ciues qui contra se arma induerint. qui victis & in suam potestatem redactis parcit. Quod ego vsque feci.
o Pompeius vero, cum ad Dyrrhachium vos gemini valli angustiis clausos & fortitudinem vestram exercere loco iniquo impeditos oppressisset, ad satietatem ciues cecidit. l.6.v.263. p Nolite hostes fugientes tam in sequi, quam oppositos & pertinaciter in acie resistentes inuadere.

Hostis terga velit:[q] *ciuis, qui fugerit, esto.*
[r]*Sed dum tela micant, non vos pietatis imago*
Vlla; nec aduersa conspecti fronte parentes
Commoueant: vultus gladio turbate verendos.
Siue quis infesto cognata in pectora ferro
Ibit, seu nullum violabit vulnere pignus,
[s]*Ignoti iugulum tanquam scelus*[t] *imputet hostis.*
[t]*Sternite iam vallum fossasq; implete ruina,*
Exeat vt plenis acies non sparsa maniplis.
Parcite ne castris:[u]*vallo tendetis in illo,*
Vnde acies peritura venit. Vix cuncta locuto
Cæsare, quenq; suum munus trahit, armaq; raptim
Sumta viris.[x]*celeres capiunt præsagia belli;*
Calcatisq; ruunt castris: stant[y] *ordine nullo,*
[y]*Arte ducis nulla: permittunt omnia fatis.*
[z]*Si totidem Magni soceros, totidemq; petentes*
Vrbis regna suæ funesto in Marte locasses,
Non tam præcipiti ruerent in prœlia cursu.
Vidit vt hostiles[a] *in rectum exire cateruas*
Pompeius, nullasq; moras permittere bello,
Sed Superis placuisse diem: stat corde[b] *gelato,*
Attonitus: tantoq; duci sic arma timere

q Fugientes ciuium loco habere. Cæsar quippe multo ante Romæ te status fuerat, se inter amicos habiturum eos qui neutram partem sequerentur. Pompeius vero discedens ab vrbe in senatu dixerat eodem se habiturum loco, qui in castris Cæsaris fuissent. r Aduersis autem & repugnantibus ne parcite. etiamsi fuerint cognati, fratres, verendi patres. s Ita legit H. Grotius ex M. S. hoc sensu. Etiamsi quis propinquum nullum inuenerit quem occidat, cædem ego ignoti cuiusuis tanto in beneficio accipiam, quã si mea causa parricidium fecisset. *vel*, pro scelere habeat externi hostis iugulum petere, cum propinqui ad manum. Cæteri leg *imputat*, hac mente. Quicunq; contra stabit resistetque, eius iugulum petite, nullo discrimine, cognatus ne an alienus sit, habito. Micyl. t *Cæsar apud Appianum* Ad pugnam exeuntes diruite mœnia, fossas opplete, vt nihil nisi victores abeamus. Videant nos hostes ipsi destitutos castris, sciantq; nobis ex necessitate iniunctum esse eorum castris potiri, aut in prœlio cadere u Tentoria figetis intra vallum Pomp. castrorum. x Festini demoliuntur vallum castrorum, tanquam victoriæ omẽ capientes suprema Cæsaris verba: *Vallo tendetis in illo, vnde, &c.* y Imo instructis opt. consilio ordinibus procedebãt. Dextro enim cornu vbi erat decima legio præfuit Sylla, & ipse Cæsar contra Põpeium (supra v 217.) restitit: Antonius sinistrum cornu tenebat, vbi legio Nona adiuncta Octaua: in media acie erat Cn. Domitius. Ne vero à multitudine equitum circumueniretur, celeriter ex tertia acie singulas cohortes detraxit atq; ex his quartam instituit, equitatuiq; opposuit, &c. com. ciu. bel. 3. z Ea celeritate ruebant in prœlium, ac si singuli fuissent Cæsares, singuli sibi hac pugna regnum appetiissent. a Recta ex aduerso in se tendere. b Formidine sic supra de Cæsar. ver. 242.

c Omen

[c]Omen erat. [d]premit inde metus, totumq; per agmen
Sublimi prouectus equo. [e]Quem flagitat, inquit,
Vestra diem virtus, [f]finis ciuilibus armis,
Quem quæsistis, adest. totas effundite vires,
Extremum ferri superest opus, vnaq; gentes
Hora trahit. [g]quisquis patriam, carosq; penates,
Qui sobolem, ac thalamos, desertaq; pignora quærit,
Ense petat: medio posuit Deus omnia campo.
[h]Causa iubet melior Superos sperare secundos:
Ipsi tela regent per viscera Cæsaris, ipsi
Romanas sancire volent [i]hoc sanguine [k]leges.
[l]Si socero dare regna meo, mundumq; pararent,
Præcipitare meam fatis potuere senectam.
Non iratorum populis vrbiq; Deorum est
Pompeium seruare ducem. [m]quæ [n]vincere possent
Omnia contulimus. [o]subiere pericula clari
Sponte viri, sacraq; antiquus imagine miles.
[p]Si Curios his fata darent, reducesq; Camillos
Temporibus, Deciosq; caput fatale vouentes,
Hinc starent. [q]primo gentes oriente coactæ,
Innumeræq; vrbes, quantas in prælia nunquam
Exciuere manus. [r]toto simul vtimur orbe.
[s]Quicquid signiferi comprensum limite cœli
Sub Noton, & Borean hominum sumus, arma mouemus.
[t]Nonne superfusis collectum cornibus hostem

c In auspicatum.
d Supprimit, dissimulat. *premit altum corde timorem.*
e In discrimen rerum.
f Vltimus belli labor.
g Sibi quisque reditũ ad suos ense in hoc prælio struat.
h Conscientia (inquit Pompeius apud Appianum) causæ nobis optima, pro libertate enim & patria pugnamus iure legum freti, opinione recta, totque præcellentibus stipati viris, &c.
i Cæsaris.
k Libertatem.
l Si orbis imperium in Cæsarem conferre statuissent Dij, me certe patriæ libertatis defensorem è vita sustulissent: Me vero propitij in viuis retinere voluerunt. m Tanta præterea potentia, tam ingentes apparatus, &c. Pompeius apud Appianum. n Victoriam conferre. o Totq; præcellentibus stipati viris, quorum pars Senatorij ordinis est pars equestris, &c. Pomp. apud App. Reges item, tetrarchæ, dynastæ multiq; alij nobilitate & grauitate venerandi. p Si iam Curius Camillus, Decij (de quib. dictum l. 2. v. 544. l. 6. v. 787. & l. 2. v. 308.) in viuis essent, continentissimi illi viri & constantissimi patriæ assertores. à nostra parte starent. q Vltima ex Asia adsunt auxiliares. r Totius orbis viribus. s Ex omni pop. subiecto Zodiaco, ab extremo Noto ad vltimum Boream degentes habemus auxilia. t Annon facile erit expansa acie & equitatu circumuenire hostes nobis numero longe cedentes? Cæsar habuit cohortes 80. quæ summa erat. 22000. quem numerum Pompeius duplo superabat, præter cæteros. Cæsari erant 1000. equites. Pompeio 7000.

In me-

In medium dabimus? paucas victoria dextras
Exigit: at plures tantum clamore cateruæ
Bella gerent. Cæsar nostris non sufficit armis.
[u]*Credite pendentes è summis mœnibus vrbis*
Crinibus effusis hortari in prœlia matres.
Credite grandæuum, vetitumq́; ætate Senatum
Arma sequi, sacros pedibus prosternere canos:
Atque ipsam domini metuentem occurrere Romam.
Credite, qui nunc est, populum, populumq́; futurum
Permistas afferre preces.[x] *hac libera nasci.*
[y]*Hac vult turba mori. si quis post*[z] *pignora tanta*
Pompeio locus est, cum prole, & coniuge supplex.
Imperij salua si maiestate liceret,
Voluerer ante pedes. Magnus, nisi vincitis, exul,
Ludibrium soceri, vester pudor,[a] *vltima fata*
Deprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
Ne discam seruire senex. Tam mœsta locuti
Voce ducis flagrant animi,[b] *Romanaq́; virtus*
Erigitur, placuitq́; mori, si vera timeret.
Ergo vtrinq; pari concurrunt agmina motu
Irarum:[c] *metus hos, regni spes excitat illos.*
[d]*Hæ facient dextræ, quicquid non expleat ætas*
Vlla, nec humanum reparet genus omnibus annis,
[e]*Vt vacet à ferro. gentes Mars iste futuras*
Obruet,[f] *& populos æui venientis in orbem*
Erepto natale feret.[g] *tunc omne Latinum*
Fabula nomen erit:[h] *Gabios,*[i] *Veiosq́;,*[k] *Coramq́;*
Puluere vix tectæ poterunt monstrare ruinæ,

u Credite matronas Romæ & Senatores per ætatem arma sequi impotes, ipsam vrbem timentem ne libertatem amittat, ciues iam viuentes & postmodo natus, me deniq; cum coniuge & liberis supplicem, si fas est. implorare operam vestram hodie strenue nauatam.
x Futura postera.
y Præsens.
z Res, quæ vobis debent esse charissimæ, vxores, Senatum, Romam, libertatem vestram & posteritates.
a Exilio, imo ipsa morte fœdiorem grauioremq; seruitutem deprecor, in senectute multo magis grauem & sub ipsa vitæ meæ clausula.

b Si quidem vere Pompeius timeret, ne interiret Rom. libertas *vel* si Rom. virtus vere tim. c Metus tyrannidis Pompeianos: spes summi imperij Cæsarianos d Hoc prœlium eam hominum cædem dabit, cui restituendæ non sufficient omnes anni insequentes, etiam in pace perpetua acti. e Quantumuis. f Et auferet venturæ ætatis prolem, sublatis iis, qui sobolem propagassent. g Vix fidem inueniet apud posteros nomen & gloriam Italiæ tantam fuisse. h Italiæ vrbem in via Prænestina, à Roma. 20. M. pass. i Etruriæ opp. 18. M. pass. ab Vrbe. k Latij pop. inter Velitram & Senam.

[l] *Albanosq; lares,* [m] *Laurentinosq; penates*
[n] *Rus vacuum, quod non habitet nisi* [o] *nocte coacta*
Inuitus, questusq; Numam iussisse, Senator.
[p] *Non ætas hæc carpsit edax, monimentaq; rerum*
Putria destituit: crimen ciuile videmus,
Tot vacuas vrbes. Generis quo turba redacta est
Humani? toto populi qui nascimur orbe,
Nec muros implere viris, nec possumus agros.
Vrbs nos vna capit: [q] *vincto fossore coluntur*
Hesperiæ segetes: stat tectis putris auitis
[r] *In nullos ruitura domus: nulloq; frequentem*
Ciue suo Romam, sed [s] *mundi fæce repletam,*
Cladis eo dedimus, ne tanto in tempore bellum
Iam posset ciuile geri: [t] *Pharsalia tanti*
Causa mali. [u] *cedant feralia nomina Cannæ,*
Et [x] *damnata diu Romanis Allia fastis.*
[y] *Tempora signauit leuiorum Roma malorum:*
Hunc voluit nescire diem. prô tristia fata.
[z] *Aera pestiferum tractu, morbosq; fluentes,*
Insanamq; famem, permissasq; ignibus vrbes,
Mæniaq; in præceps laturos plena tremores
Hi possent explere viri: [a] *quos vndiq; traxit*
In miseram Fortuna necem [b] *dum munera longi*
Explicat eripiens æui, populosq;, ducesq;,

l Longam Albam à Tullo Hostilio euersam dirutamq; m Laurentum. oppid. Latij maritimum. regiam Latini. n Omnes has vrbes desolatas & vastas factas ostendent ruinæ, & loca inculta, nisi quod noui Coss. in monte Albano celebrent Ferias Latinas ex instituto Numæ l.5.v.401. o Ipse Senator coactus. *vel* nocte qua coactæ vrbes Latinæ 47. eius sacri participes conueniant. p Neque has vrbes edax vetustas absumpsit; sed ciuile bellum in culpa. l.1.v.21. q Agros seruitia compedib. vincta colunt, dominis ciuili bello extinctis. r Vt quæ incolis destituta sit. s Colluuie omnium gentium. Iuuen. Sat.3.v.61. *quota portio fecis Achæa, &c.* t Eâ in Pharsalicis campis clades sustulit omnem exinde ciuilis belli segetem, tam paruo ciuium numero superstite. u Cladi huic Pharsalicæ cedant Cannæ (l.2.v.46.) x XVIII. Kal. Sextiles, Alliensis in fastos (de quibus l.5.v.5.) relatus inter atros dies, quod eo die Tribuni mil. legiones ad Alliam fl. educentes, à Gallis victi sunt & Vrbem amiserint. y Fasti loquuntuc leuiores illas clades Alliensem & Caneusem, tacent hanc Pharsalicam grauem & tristem memoratu. z Suffecissent hi qui in prœlio Pharsalico ceciderunt reparandis damnis humani generis è peste & morbis contagiosis è fame, incendiis, terræ motibus. a Quos ab omni orbis terr. parte in vnam hanc cladem contractas protriuit fortuna. b Dum vna quasi synopsi explicitas fortuna rursus eripuit tot multorum annorum victorias & triumphos.

Constituit campis: per quos tibi Roma ruenti
Ostendat quam magna cadas.[c] *quo latius orbem*
Possedit, citius per prospera fata cucurrit.
[d] *Omne tibi bellum gentes dedit omnibus annis:*
Te[e] *geminum Titan procedere vidit* [e] *in axem.*
[f] *Haud multum terræ spatium restabat Eoæ,*
Vt tibi nox, tibi tota dies, tibi curreret æther,
Omniaq; errantes stellæ[g] *Romana viderent.*
[h] *Sed retro tua fata tulit par omnibus annis*
Emathiæ funesta dies.[i] *hac luce cruenta*
Effectum vt Latios non horreat India [k] *fasces,*
[l] *Nec vetitos errare Daas in mœnia ducat:*
[m] *Sarmaticumq; premat succinctus Consul aratrum:*
[n] *Quod semper sæuas debet tibi Parthia pœnas,*
[o] *Quod fugiens ciuile nefas, redituraq; nunquam*
Libertas, vltra[p] *Tigrim, Rhenumq; recessit,*
Ac, toties nobis[q] *iugulo quæsita, negatur,*
[r] *Germanum, Scythicumq; bonum: nec respicit vltra*
Ausoniam:[s] *vellem, populis incognita nostris:*
[t] *Vulturis vt primum læuo fundata volatu*
Romulus[u] *infami compleuit mœnia luco,*
Vsque ad Thessalicas seruisses Roma ruinas.

c Breuiori gyro Roma è summa rerum cecidit, quam quo tam amplum nacta fuerat imperium. d Singulis annis singula bella tibi ad iecerunt alias post alias gentes. e Ad Septentrionem, & meridiem. f Restabant Parthi tantum & Indi armis subigendi, vt ab Oriente ad Occidentem vniuersus terrarum orbis Ro. imperio subijceretur. g Romanis subdita. h Sed vnus hic Thessalici prœlii dies tot retro annorum fœlicia fata subuertit. i Hoc prœlio factum est, vt Romani Imperij maiestas & gloria fieret contemptior apud exteras gentes, Indos, Daas, Sarmatas, Parthos. k Coss. summum Imperium. l Neque Scythiæ pop. ἁμαξοφορήτοις vagis vrbes constituat Consul. m Neque Sarmatis vrbis loca designet Consul succinctus. quod fiebat aratro, subiunctis vacca & tauro, sulcum ducēte vbi mœnia ponerentur. n Quod Romani non vlti sunt Crassos cæsos, legiones victas & signa ablata. l. 1. v. 10. o Quod periit nobis libertas, fuga extra Rom. Imperij terminos auecta. fugiens ciuile nefas, nunquam reditura p *Tanaim* legi oportere videtur, propter *Scythicum* quod sequitur, & cui conuenit, vti *Rheno Germanum*. Parthi vltra Tigrim agnouerunt regem: vt mox v. 442. Scythiæ vltra Tanaim liberi erant. q Mortis discrimine, dum tyrannos è medio tollere aggredimur. r Libertas; bonū quo fruuntur Germani & Scythæ. s Quam libertatē vtinā Romani non nouissent vnquam; sed ab Vrbe condita ad hæc vsq; Thess. cladis tempora sub regibus seruiissent. t Vbi augurio captato de nomine nouæ vrbi imponendo, Remo sex vultures apparuerunt. Romulo 12 atq; illius tempus huius superaret numerus. Ad quod asylum in luco, à Romulo ad augendum imperium, apertum, confugere serui, iudiciis obnoxii, scelerati. *Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.* Iuuen. Sat. 8. v. vlt.

x Dy

[x]De Brutis, Fortuna queror. [y]quid tempora legum
Egimus, aut annos à Consule nomen habentes?
Felices [z] Arabes, Medique, Eoaque tellus,
Quam sub perpetuis tenuerunt fata Tyrannis.
[a]Ex populis, qui regna ferunt, sors vltima nostra est,
Quos seruire pudet. Sunt nobis nulla profecto
Numina: [b] cum cæco rapiantur secula casu,
Mentimur regnare Iouem. spectabit ab alto
Æthere Thessalicas, teneat cum fulmina, cædes?
[c]Scilicet ipse petet Pholoen? petet ignibus Oeten,
Immeritaque nemus Rhodopes pinusque minantes?
[d]Cassius hoc potius feriet caput? [e] astra Thyestæ
Abstulit, & subitis damnauit noctibus [f] Argos:
Tot similes fratrum gladios patrumque gerenti
Thessaliæ dabit ille diem? mortalia nulli
Sunt curata Deo. [g] cladis tamen huius habemus
Vindictam, quantam terris dare numina fas est.
[h]Bella pares Superis facient ciuilia diuos:
[i]Fulminibus [k] manes, radiisque ornabit, & astris,
[l]Inque Deum templis [m] iurabit Roma per vmbras.
Vt rapido cursu fati suprema morantem
Consumsere locum: [n] parua tellure dirempti,

x De Iunio Bruto qui eiecto Tarquinio vlt. regum libertatem instituit, quam diu retentam amittere iam graue est, libet queri. y Quid prodest summa æquitate sub legibus vixisse. & Coss. quorum nominibus numerantur signanturq; anni l.s.v.s. z Qui semper regibus patuerunt. a Nos omnium postremi in id iugũ ex libertate incidimus quod non nisi grauate & cum pudore perpetimur. b Frustra, vt video, Deos esse credimus, frustra timemus Iouem. siquidem hæc scelera non curet vindicare si quidem hæc tam lentus videat, tam lentus puniat. *Vitam regit fortuna, non prouidentia.* c *Feriunt summos fulmina montes.* Sed quid montes meruere pati? quin Cæsar potius fulminatur? d Et cur Cæsaris caput reseruatur potius Cassii vnius è percussoribus Cæs. ferro, quam tuo fulmine iam feritur? e Iup. repulit Solem in ortum, execratus scelus Atrei in fratrem (vide Senecæ Thyesten & quæ nos ad vlt. chorum) cur non idem hic facit detestatus præsentia hinc inde tot parricidia? f Mycenas Argis vicinas, Pelopidarum sedem. g Ironice. h Bellum hoc rerum summam deferet Imperatoribus, qui in deorum numerum referentur. i Hæc propter fulmina. 2 ode. Hor. & stellam crinitam quæ per septẽ dies continuo fulsit, credita Cæsaris in cœlum recepti anima. Suet. Cæs. c. 88. Virg. 9. Ecl. quin & simulachro Cæsaris stellam in vertice addiderunt. k Animas Cæs. l *Emphatica Ironia*: quasi præsentiora sint numina vmbræ Imperatorum quam ipsi Dij. m *Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.* Hor. 1. epist. l. 2. n Vbi iam inter duas acies tantum erat relictum spacij, quantum satis esset ad concursum vtriusq; exercitus: subit recordatio affinitatis, & pœnitentiæ indicia manarunt lacrymæ,

Ind

o Multitudinem exponit Micyllus. Supra v.320.dixerat Cæsar se agnoscere suos ex ensibus & lanceis singulos, iusseratq; non parcere suis. Quid igitur si ita intelligamus? circumspiciunt vtrinq; si quem in aduersa acie agnoscant ex armis telisque aut vultu, vt habeant in quẽ pila mittant, amicorum, hospitum, cognatorum cædes imo monstrosa patricidia perpetraturi. p Recedere aut progredi. *Itala natio*, inquit Appianus, *magno silentio immota restitit*. q Imprecatur poeta æternas

o Inde manum spectant, vultusq́; agnoscere quærunt,
Quo sua pila cadant, aut quæ sibi fata minentur,
Facturi quæ monstra forent: videre parentes
Frontibus aduersis, fraternaq́; comminus arma,
Nec libuit p mutare locum: tamen omnia torpor
Pectora constrinxit: gelidusq́; in viscera sanguis
Perculsa pietate coit: totaq́; cohortes
Pila parata diu tensis tenuere lacertis.
q Dij tibi non mortem, quæ cunctis pœna paratur,
Sed sensum post fata tuæ dent, r Crastine, morti.
Cuius torta manu commisit lancea bellum,
Primaq́; Thessaliam Romano sanguine tinxit.
O præceps rabies, cum Cæsar tela teneret,
s Inuenta est prior vlla manus! t tunc stridulus aer
Elisus lituis, conceptaq́; classica cornu:
Tunc ausæ dare signa tubæ; tunc æthera u tendit,
x Extremiq́; fragor conuexa irrumpit Olympi:
Vnde procul nubes, quo nulla tonitrua durant.
Excepit resonus clamorem vallibus y Æmus,
z Peliaciq́; dedit rursus geminare cauernis:
a Pindus agit gemitus, b Pangæaq́; saxa resultant,
a Oetæaq́; gemunt rupes c vocesq́; furoris
Expauere sui tota tellure relatas.

pœnas sensumq; mortis Crastino, qui commisit acies. r Erat hic Crastinus in exercitu Cæsar. euocatus, h.e. emeritus miles, qui in gratiam imperatoris iterum sponte militabat is signo dato, *Sequimini me*, inquit, *manipulares mei qui fuistis, & vestro imperatori quam constituistis operam date, &c.* simul respiciens Cæsarem; *Faciã*, inquit, *hodie imperator, vt aut viuo mihi aut mortuo gratias agas, &c.* Com.3. Cæs. qui mox adacto in os gladio, sic inter cadauera repertus, libidinẽ ac rabiem qua pugnauerat, ipsa nouitate vulneris præferebat. Florus l. 4. c.2. s Promptiorne in pugnam quam ipsius Cæsaris? t Statim, inquit Appianus, lituorum sono & tubarum clangore acuuntur in prælium. nec non præcones & præfecti hinc inde discurrentes, exercitum per partes hortabantur. u Implet. x Concurrentium clamor peruenit ad cõuexa cœli; vel (vt constet poetæ numerus montiũ) Olympi montis Thessaliæ qui secundam aeris regionem, in qua nubes & tonitrua, cacumine superat. y Mons Thraciæ l.6.v.576. z Resonum clamorem & Echo reddiderunt cauernæ Pelij montis Thess. a Mons Thess. b Mons Thraciæ l.1.v.679. c Milites pugnantes expauere resonos repercussosq; à montibus suos clamores.

Spar-

[d]Spargitur innumerum diuersis mißile votis.
[d]Vulnera pars optat pars terra figere tela,
Ac puras seruare manus. rapit omnia casus;
Atque incerta facit, quos vult, Fortuna nocentes.
[e]Sed quota pars cladis iaculis, ferroq; volanti
Exacta est? odys solus ciuilibus ensis
Sufficit, & dextras Romana in viscera ducit.
[f]Pompeij densis acies stipata cateruis,
Iunxerat in seriem nexis vmbonibus arma.
Vixq; habitura locum dextras, ac tela mouendi,
Constiterat, gladiosq; suos compressa tenebat.
Praecipiti cursu vesanum Caesaris agmen
In densos agitur[g] cuneos: perq; arma, per hostem
Quaerit iter, qua torta graues lorica [h] catenas
Opponit, tutoq; latet sub tegmine pectus.
Hac quoq; peruentum est ad viscera: totq; per arma
[i]Extremum est quod quisq; ferit, ciuilia bella
[k]Vna acies patitur, gerit [l] altera: frigidus inde
[m]Stat gladius; calet omne nocens à Caesare ferrum.
[n]Nec Fortuna diu rerum tot pondera vergens.
Abstulit ingenteis fato [o] torrente ruinas.
[p]Vt primum toto diduxit cornua campo
Pompeianus eques, belliq; per vltima fudit:
Sparsa per extremos [q] leuis armatura [r] maniples

d Alii certa ferire, alij irrita errare sua tela volunt.
e Minimum tamen caedis à sagittis & iaculis, multo maximũ à gladiis.
f Clypeis iunctis testudine facta ad excipienda tela & primum excursum infringendum constitit acies Põpeiana ex praecepto ipsius. Caesaris itaque milites, cum à Pompeianis non concurri viderent, vsu petiti, sua sponte cursum represserunt & ad medium fere spatium cõstiterunt; vbi paruo intermisso temporis spatio, respiratione facta, resumptis virib. renouatoq; cursu, pila miserunt, celeriterq; gladios strinxerunt. Neq; vero Pompeiani huic rei defuerunt. nam & tela exceperunt, & impetũ legionum tulerũt, & ordines conseruarunt, pilisque missis ad gladios redierunt Com. 3 de ciu. bel.
g Vide l. 6. v. 184. h Hamos & licia loricae, quae conserta est ex annulis ceu catenulis. i Intima pars. k Pompeiana. l Caesariana. m A Pompeiana parte. n Nec fortuna belli erat diu anceps: statim ad Caesarem inclinauit. o Praecipiti & decliui instar torrentis. p Equites à sinistro Pompeij cornu, vniuersi procurrerunt; omnisque multitudo sagittariorum se profudit. quorum impetum noster equitatus non tulit, verum paulum loco motus cessit. equites Pompeiani hoc acrius instare & se turmatim explicare, aciemq; nostram à latere aperto circuire coeperunt, &c. mox ad v. 521.
q Leuis armaturae milites. Ferentarij, Sagittarij, Funditores, Balistarij. Veget. l. 2.
r Manipules prope est contubernium militum, qui coniunctis quasi manibus dimicabant: trigesima pars legionis.

Insequitur, sæuasque manus immittit in hostem.
Illic quæque suo miscet gens prælia telo:
Romanus cunctis petitur cruor: [t] inde sagitta.
Inde faces, & saxa volant [t] spatioque soluta
Aeris, & calido liquefacta pondere glandes.
Tunc & [u] Iturai, Mediique, Arabesque soluto
Arcu turba minax, [x] nusquam rexere sagittas,
Sed petitur solus, qui campis imminet aer:
Inde cadunt mortes: [y] sceleris sed crimine nullo
Extremum maculant chalybem, stetit omne coactum
Circa pila nefas: ferro subtexitur [z] æther,
Noxque super campos telis conserta pependit.
[a] *Tunc Cæsar metuens, ne frons sibi prima labaret*
Incursu, tenet obliquas post signa cohortes:
Inque latus belli qua se vagus hostis agebat,
Immittit [b] subitum non motis cornibus [b] agmen.
[c] *Immemores pugnæ, nulloque pudore timendi*
Præcipites fecere palam, ciuilia bella
Non bene barbaricis vnquam commissa cateruis.
[d] *Vt primum sonipes transfixus pectora ferro,*
In caput effusi calcauit membra regentis:
Omnis eques cessit campis, glomerataque pubes
In sua conuersis præceps ruit agmina frenis.
[e] *Perdidit inde modum cædes, ac nulla secuta est*

[s] A militibus leuis armaturæ. t Per attritionem aeris intermedii ex veloci motu liquefactæ sunt pilæ plumbeæ in figuram glandium formatæ, & fundis emissæ. Motu autem accensos colliquescere plumbeos sagittarum mucrones fatetur Aristot. l. de cœlo & Meteor. *Non secus exarsit quam cum Balearica plumbum Funda iacit, volat illud, & incandescit eundo: Et, quos non habuit, sub nubibus inuenit ignes.* Ouid. Met 2. u Supra, v. 230. x In nullum direxere aduersas: sed in aerem misere, vnde caderent letiferæ. y Sed scelere vacabant hæ sagittæ ab externis gentibus in Romanos missæ. nefas cumulatum admiserunt ciuium vtrinque pila. z Telorum nube obductus In vmbra itaque (inquit Lacon) pugnabitur. a Vbi Cæsar aduertit equitatum suum impetum Pompeianorum equitum & sagittariorum non ferre, quartæ aciei quam ex cohortium numero instituerat vt subsidio esset equitatui & dextro cornui, signum dedit illi celeriter procurrentes tanta vi in Pompeij equites, fecerunt, vt eorum nemo consisteret, omnesque conuersi incitata fuga montes peterent, quibus summotis omnes sagittarij & funditores destituti inermes sine præsidio interfecti sunt. b Cohortes illas subsidiarias quartæ aciei, è 3000 peditibus. c Pompeiani equites auxiliares terga vertentes ostenderunt ciuilis belli momentum non bene creditum fuisse his externis & barbaris. d Vbi equi Pompeianorum quartæ illius aciei telis saucii, excusserunt pronos sessores; fugam capessunt equites, e Non temperatum est cædibus.

Pugnæ

Pugna:[f] sed hinc iugulis, hinc ferro bella geruntur.
[g] Nec valet hac acies tantum prosternere, quantum
Inde perire potest, Vtinam Pharsalia campis
[h] Sufficiat cruor iste tuis, quem barb.. ra fundunt
Pectora,[h] non alio mutentur sanguine fontes.
[i] Hic numerus totos tibi [k] vestiat ossibus agros:
Aut si Romano compleri sanguine mauis,
[l] Istis parce precor: viuant[m] Galataq́ʒ, Syriq́ʒ,
Cappadoces, Galliq́ʒ,[n] extremiq́ʒ orbis Iberi,
Armeny, Cilices: nam post ciuilia bella
Hic populus Romanus erit.[o] Semel ortus in omneis
It timor, & fatis datus est pro Cæsare cursus.
Ventum erat ad [q] robur Magni, mediasq́ʒ cateruas,
Quod totos [q] errore vago perfuderat agros:
*Constitit hic bellum, fortunaq́ʒ Cæsaris [r] hæsit.
[s] Non illic regum auxilijs collecta iuuentus
Bella gerit, ferrumq́ʒ manus mouere [t] togatæ:
Ille locus fratres habuit, locus ille parentes.
[u] Hic furor hic rabies, hic sunt tua crimina Cæsar.
[x] Hanc fuge mens partem belli tenebrisq́ʒ relinque,
Nullaq́ʒ tantorum discat, me vate, malorum,
Quam multum bellis liceat ciuilibus, ætas.
Ah potius pereant lacrymæ, pereantq́ʒ querelæ.

f Iugulantur Pompeiani, cadunt Cæsariani. vide quæ ad v 617. infra. g Nec sufficiũt Cæsariani conficiendis Põmpeianis. vtpote quorum multo maior numerus. h Nec Romano sang.ruberent fluuij. i Barbarorum, externorum. k Tegat, spargat. l Istis externis gentibus parce, vt sint, qui bello finito, ciuitate donati Romã tueãtur. m Pop. Asiæ iuxta Paphlagoniam. Gallogræci. n Occidui orbis incolæ Hispani. o Vbi à paucis trepidari cœpit, omnes in fugam ruunt. quod Cæsari victoriæ momentum dedit. *Tunc*, inquit, Florus *terrore latius dato, turbantibus inuicem copiis, reliqua strages quasi vna manu facta est. Nec vlla res magis exitio fuit, quam ipsa exercitus magnitudo.* p Firmissimas copias quæ erant circa Pompeium. Cohortes illæ quartæ aciei eodem quo fuderant equitatum impetu, sinistrum cornu, * pugnantibus etiam tum ac resistentibus in acie Pompeianis, circumierunt, eosq́, à tergo sunt adorti Et tertiam aciem, quæ quieta hucusq; fuerat. Cæsar procurrere iussit, quos recentes cum Pompeiani sustinere non possent, vniuersi terga verterunt. Com 3. ciu bel. q Certamine multiplici. r Retardata est. s Non hic steterunt reges socij, auxiliares copiæ & senatus; sed Romani vtrinq; milites iidemq; cognati, fratres, patres, filij. t Præfert hanc lect. è m. sc. 2. Grotius. videtur tamen loqui de copiis sociorum. feratur itaq; & altera lectio *rogata*, i. exoratæ & accitæ ad suppetias ferendas. u Inter ciues, cognatos, &c. x Per Apostrophen ad seipsum, fingit se prætermissurum horrendam ciuilis hoc in loco pugnæ faciem, quam tamen maxime & nimium exaggerat.

Quicquid in hac acie gessisti Roma, [y] tacebo.

Hic Cæsar, [z] rabiesq; populi stimulusq; furoris.

Ne qua parte sui pereat scelus, agmina circum

It vagus, atque [a] ignes animis flagrantibus addit.

[b] Inspicit & gladios, qui toti sanguine manent,

Qui niteant primo tantum mucrone cruenti,

[c] Quæ presso tremat ense manus, quis languida tela,

Quis contenta ferat, [d] quis præstat bella iubenti,

Quem pugnare iuuet, quis vultum ciue perempto

Mutet: obit latis proiecta cadauera campis.

[e] Vulnera multorum totum fusura cruorem

Opposita premit ipse manu. quacunque vagatur

Sanguineum veluti quatiens [f] Bellonæ [g] flagellum,

[h] Bistonas aut Mauors agitans, si verbere sæuo

Palladia stimulet turbatos [i] ægide currus,

[k] Nox ingens scelerum, & cædes oriuntur, & instar

Immensæ vocis gemitus, & pondere lapsi

Pectoris arma sonant, confractiq; ensibus enses.

Ipse manu [l] subicit gladios, ac tela ministrat,

[m] Aduersosq; iubet ferro confundere vultus.

Promouet ipse acies: impellit terga suorum:

Verbere conuersæ cessantes excitat hastæ.

In plebem vetat ire manus, monstratq; Senatum.

y Ne questu recrudescat dolor.
z OEstrum Bellonæ, incitator suorum circumquaque percurrit.
a Incitamenta crudelitatis.
b Aduertit quo animo, quibus viribus quo vultu quisque pugnet.
c Quis timide & quasi inuitus feriat, quis alacriter.
d Quis iussu potius quam voluntate pugnet.
e Suorumne pie; an aduersariorum crudeliter?
f Belli dea, Martis soror, furialis Enyo.
g Quo bellantes instigare fingitur.
h Thracas. à Bistone vrbe & stagno, cui bellicosæ genti Mars præsidere creditur. *Gradiuumque patrem Geticis qui præsidet agris.* Virg 3. Æn. i Scutum ceu lorica Palladis, in quo caput Medusæ homines in lapides conuertens. & respicere videtur ad Palladis apparatum & suppetias contra Martem, Venerem & Troas. Hom. Il. 5. k Confusio cœca, nullo habito discrimine. l Subicit. subministrat. m Multus in eo prœlio Cæsar fuit, mediusque inter imperatorem & militem. Voces quoq; obequitantis exceptæ; altera cruenta sed docta & ad victoriam efficax; *Miles faciem feri*: altera ad iactationem composita; *Parce ciuibus.* Florus. præceperat Cæsar suis, vt tela in ora & facies aduersariorum intentarent. fore enim vt iuuenes formosi faciei suæ timentes vultus tegerent vel auerterent. Sed stratagema hoc consilio tam leui vix tanto Imperatore dignum videtur Iano Rutgersio l. 1. var. lect. c. 4. longe itaq; aliud fuisse consilium putat. Cæsarem sc. veritum ne suorum militum ardor, conspectis popularibus & propinquis deferuesceret, imperasse vt vultus eorum ferro turbarentur, ne agnoscerentur, & huc faciunt quæ supra versu 320. & 465. & infra versu 627.

Scis

Scit cruor[n] *imperij qui sit, quæ viscera*[o] *legum:*
Vnde petat Romam,[p] *libertas vltima mundi*
Quo steterit ferienda loco.[q] *permista secundo*
Ordine nobilitas,[r] *venerandaq; corpora ferro*
Vrgentur: cadunt Lepidos, caduntq; Metellos,
Coruinosq; simul,[s] *Torquataq; nomina legum,*
Sæpe duces summosq; hominum te, Magne, remoto.
[u] *Illic plebeia contectus casside vultus,*
Ignotusq; hosti,[x] *quod ferrum Brute tenebras!*
O decus imperij, spes ô suprema Senatus,
[y] *Extremum tanti generis per secula nomen,*
[z] *Ne rue per medios nimium temerarius hostes,*
[a] *Nec tibi fatales admoueris ante Philippos,*
Thessalia periture tua. nil proficis istic
Cæsaris intentus iugulo:[b] *nondum attigit arcem*

n Senatus scil. quo fuso expeditior sibi ad summum imperium sternatur iter.
o Alij *regum* habent qui se-orsim quæ sua quisq; auxilia. H. Grotius emendate aulus est *viscera legum* Metaphorice de Senatu. Alij leg. *rerum*.
p Libertatis propugnatores summi & vltimi.
q E quitibus permistus senatus. tres enim Rom. ordines, Patritius, Equester, Plebeius. r Nobiles illustrium familiarum viri cuiusmodi paucos enumerat, Lepidos, Metellos, Val. Coruinos, Manlios Torquatos f Qui legunt *regum* multum torquentur vt *Torquata nomina* concilient *regibus*. Alij intelligunt reges torquatos ענקים duces torquibus ornatos. Alij familiam Manliorum cui cognomen Torquati à torque detracta Gallo cæso qui eum in singulare certamen prouocauerat Liu. l. 7. A. Gell. l. 9. c. 13 & regium illud insigne Torquatis conuenire volunt. Grotius emendat *legum* vt modo v. 579. *legum nomina*, hoc est, liberæ reipublicæ Hanc si admittamus correctionem; concipio Torquatos seuerissimos assertores legum dici sicut *Manliana imperia*, seuera illa & rigida propter filium securi feriri iussum &c Liu l. 8. vel respici ad libertatem & Consulare imperium, quod noster *legum* nomine sæpe exprimit. supra v 44 & l. 9 267. 385 560. Nomina autē Torquata, id est, ipsos Torquatos vt mox v. 58. Nodum vero soluisse litemq; sustulisse videtur, qui legit. *Torquataque nomina regum Sæpe duces*, Lepidos sc. Metellos, Coruinos, Torquatos, illustres viros, vuorum auspicis. Reges ipsi sæpe militauerint sic l. 8. v. 207. & l. 10. v. 136. & l. 3. v. 18. t Cadunt tribunos, consulares, senatores, summos omnes excepto Pompeio. u Illic Marcus Brutus plebei sagis tectus latuit Cæsarianos iussos petere, istos principes, modo v. 578. x Quo postmodo Cæsarem eras occisurus, vt libertatem reip. tueres. y Vltimæ gentis Brutorum a Iunio Bruto, qui reges exegit, orto, tum quē tamen absq; virili stirpe periisse refert Dionys. Halicar. z Parce tibi neq; per temeritatem accerse tibi mortem prematuram reserua te ad facinus oportuniore tempore perpetrandum. a Non in hoc ciuili bello in Pharsalia, sed altero & tuo, in Philippis ab Antonio & Octauio victus vide quæ ad v. 680. l. 1 b Nondum est assecutus *ἀκμὴν* & summum Imperij, vt mereatur cadere manu Bruti, cuius familiæ opus est reges tollere. viuat regnetq; prius, vt, &c.

Iuris,&[c] humanum culmen,quo cuncta reguntur
Egressus,meruit fatis tam nobile letum:
Viuat,&,vt Bruti procumbat victima,regnet.
Hic patriæ perit omne[d] decus:iacet aggere magno
Patritium campis commista plebe cadauer.
Mors tamen eminuit clarorum in strage virorum
[e]Pugnacis Domiti;[f] quem clades fata per omneis
Ducebant.[f] nusquam Magni fortuna sine illo
Succubuit:victus toties à Cæsare,[g] salua
Libertate perit:tunc mille in vulnera lætus
Labitur,ac[i] venia gaudet caruisse[i] secunda.
Viderat in crasso versantem sanguine membra
Cæsar.& increpitans;Iam Magni deseris arma,
[k]Successor Domiti:sine te iam bella geruntur.
Dixerat:ast illi suffecit pectora pulsans
Spiritus in vocem,morientiaq;ora resoluat.
Non te funesta scelerum mercede potitum,
Sed dubium fati Cæsar,generoq;minorem
Aspiciens [l] Stygias Magno duce liber ad vmbras
Et securus eo:te sæuo Marte subactum,
Pompeioq;graueis pœnas,nobisq;daturum,
Cum moriar,sperare licet.non plura locutum
Vita fugit,[m] densæq;oculos pressere tenebræ.
[n]Impendisse pudet lacrymas in funere mundi
Mortibus innumeris,ac singula fata sequentem
Quærere,letiferum per cuius viscera vulnus
Exierit,quis fusa solo vitalia calcet;
[o]Ore quis aduerso,demisso faucibus ense,

c Nondum superauit summum honorem Rom. quo cuncta reguntur.
d Nobiles patricij,vt seq
e l.2.v.479.
f Supra v.220.
g Patria nondum in seruitutem redacta.
h Ipse ne multis vulneribus confossus? an inter saucios omni ex parte & cadentes? L. verò Domitius ex castris in montem refugiens, cum vires eum lassitudine defecissent, ab equitibus est interfectus. Cæs. com.3.
i Primam enim consecutus fuerat ad Corfinium.vt l.2 v.512.& quæ ad v.522.
k l.2 v.478.
l Morior tamen liber,te nondum victoriam plene consecuto, nedum summum Imperium, nec dum patriam a te oppressã conspiciens. m σκότος δὲ οἱ ὄσσ' ἐκάλυψεν. Hom. n In tanta clade quanta mundi summo Imperio graue inflixit vulnus,non libet,nõ vacat singulas mortes & vulnera lacrymis luctuq; prosequi. Ex Pompeiano exercitu circiter millia XV. ceciderunt:in deditionem venerunt amplius Millia XXIIII. Cæsar nō . amplius CC. desiderauit. Sed in his centuriones XXX. Com.3. o Ita intercidit Crastinus.supra ad v.471.

Expul.rit

Expulerit moriens animam; quis corruat ictu
Quis steterit,[p] dum membra cadunt: qui pectora telis
Transmittant, aut quos campis affixerit hasta:
Quis cruor emissus [q] perruperit aera venis,
Inq; hostis cadat arma sui: quis pectora fratris
Cædat, & , vt notum possit spoliare cadauer,
[r] Abscisum longe mittat caput: ora parentis
Quis laceret, [s] nimiaq; probet spectantibus ira
Quem iugulat, non esse patrem, mors nulla querela
Digna [t] sua est, nullosq; hominum lugere vacamus.
[u] Non istas habuit pugna Pharsalia parteis,
Quas [x] aliæ clades: [y] illic per fata virorum,
Per populos hic Roma perit: quod militis illic,
Mors hic gentis erat: [z] sanguis ibi fluxit Achæus,
Ponticus, Assyrius: cunctos hærere cruores
Romanus, campisq; vetat consistere torrens.
Maius ab hac acie, quam quod sua secula ferrent,
Vulnus habent populi: [a] plus est quam vita, salusq;
Quod perit: in totum mundi prosternimur æuum.
Vincitur his gladijs omnis, quæ seruiet, ætas.
Proxima quid soboles, aut quid meruere nepotes
[b] In regnum nasci? pauide num gessimus arma?
Teximus aut iugulos? alieni pœna timoris
In nostra ceruice sedet. [d] post prœlia natis
Si dominum, Fortuna dabas, & bella dedisses.
Iam Magnus [e] transisse Deos, Romanaq; fata
Senserat infelix: [f] tota vix clade coactus
Fortunam damnare suam stetit aggere campi.

p Truncatus membra.
q Prosilierit, & autoris arma conspersit.
r Vt possit eũ tanquam ignotum spoliare, neq; agnoscatur esse frater.
s Etiam lacerum, apud eos, qui cum indignatione spectaret, patrem esse diceret.
t Singulari & propria, vt modo v. 617.
u Dilatat amplificationem huius cladis cum aliis comparatæ: modo, & euentu mox v. 638.
x Ad Trasimenum, Trebiam, Ticinum, Alliam, Cannas, &c.
y Ibi numerabantur milites cæsi: hic gentes & populi.
z Ibi nationis alicuius vnius sanguis fusus est, hic multarũ promiscuet Romani autem permisti. copia fecit vt instar torrentis flueret. a Petit se libertas pop. Rom. eaq; posteris in perpetuum interitura. b In seruitutem sub Impp. c Nunquid nos timide libertatem propugnauimus? Annon iugulum nostrum & ceruicem gladiis opposuimus, quo posteros seruituti eximeremus? d Si vellet Fortuna posteris libertatem adimere, par erat yt & bellum iis daret, quo ipsi pro se decertarent. e A se ad Cæsarem *Ferus omnia Iupiter Argos Transtulit.* Virg. 2. Æn. f Nondum coactus tota clade accepta incusare suam fortunam.

Eminus, vnde omneis sparsas per Thessala rura
Aspiceret clades, g *quæ bello obstante latebant.*
Tot telis sua fata peti, tot corpora fusa,
A se tam multo pereuntem sanguine vidit.
h *Nec sicut mos est miseris, trahere omnia secum*
Mersa iuuat, gentesq; sua miscere ruina:
i *Vt Latiæ post se viuat pars maxima turbæ,*
Sustinuit dignos etiam nunc credere votis
Cælicolas, voluitq; sui solatia casus:
k *Parcite, ait, Superi cunctas prosternere gentes:*
Stante potest mundo, Romaq; superstite, Magnus
Esse miser. si plura iuuant mea vulnera, coniux
Est mihi, sunt nati; dedimus tot pignora fatis.
Ciuiline parum est bello, si meq; meosq;
Obruat? l *exigua clades sumus, orbe remoto?*
Omnia quid laceras? quid perdere cuncta laboras?
Iam nihil est Fortuna meum. sic fatur & arma,
Signaq; & afflictas omni iam parte cateruas
Circuit & m *reuocat matura in fata ruentes,*
Seq; negat tanti. n *nec deerat robur in enses*
Ire duci, iuguloq; pati, vel pectore letum:
Sed timuit strato miles ne corpore Magni
Non fugeret, supraq; ducem procumberet orbis:
o *Cæsaris aut oculis voluit subducere mortem.*
Nequicquam. infelix socero spectare volenti
Præstandum est vbicunq; caput sed tu quoq; coniux

g Quas per tumultum & côcursum pugnantium prius cernere non licuit.
h Neq; tamen voluit, quod in rebus deploratis & desperatis solent miseri, omnia secû obruere.
i Neque tanta accepta clade indignabatur Deos supplicibus votis precari, vt sibi reliquum exercitum præstarent incolumen.
k Sufficiat iræ vestræ hæc mea calamitas; vel si vlterius in me animaduertere visum sit, vxorem liberosque meos deuoueo pro salute gentium & Ro. Imperi
l Annon satis est clades nostras, nisi & tot⁹ orbis nobiscum ruat? m Receptui canit. Sed audi Cæsarem 3. com. Pompeius, vt equitatum suum pulsum vidit, atq; eam partem, cui maxime confidebat, perterritam animaduertit, aliis diffisus, acie excessit, protinusq; se in castra equo contulit, & iis centurionibus quos in statione ad prætoriam portam posuerat, clare, vt milites exaudirent. t[illegible]ea[illegible]ini, inquit, castra, & defendite diligenter, si quid durius acciderit ego reliquas portas circumeo, & castrorum præsidia confirmo hæc cum d[illegible]xisset se in prætorium contulit summæ rei diffidens, & tamen euentum expectans. n Audaciæ eundi in prœlia non deerat Pompeio, neq; vitæ contemptus sed noluit suos in ruinam & necem secum trahere. o Voluit præterea necem suam subtrahere Cæsaris oculis; simul se viuum reddere vxori. sed frustra. in fatis namque erat vt præsente coniuge obtruncaretur, caputque eius Cæsari offerretur, l. 8. v. 618. & l. 9. v. 1035.

Causæ fugæ, vultusq; tui: fatiq; probatum
Te præsente mori. Tunc Magnum concitus aufert
A bello sonipes, non tergo tela pauentem,
Ingentesq; animos extrema in fata ferentem.
Non gemitus, non fletus erat, saluaq; verendus
Maiestate dolor, qualem te, Magne, decebat
Romanis præstare malis. [p] *non impare vultu*
Aspicis Emathiam: [q] *nec, te videre superbum*
Prospera bellorum, nec fractum aduersa videbunt.
Quamq; fuit læto per [r] *treis infida triumphos,*
Tam misero Fortuna minor. iam [s] *pondere fati*
Deposito securus abis: [t] *nunc tempora læta*
Respexisse vacat: spes nunquam implenda recessit:
[u] *Quid fueris nunc scire licet. fuge prœlia dira,*
[x] *Ac testare Deos, nullum qui perstet in armis,*
Iam tibi Magne mori: ceu flebilis Africa damnis,
Et ceu Munda nocens, Phariog; à gurgite clades,
Sic & Thessalicæ post te pars maxima pugnæ.
Non iam Pompeij nomen populare per orbem,
Nec studium belli: sed [y] *par, quod semper habemus,*
[z] *Libertas &, Cæsar erunt: teq; inde fugato.*
Ostendet moriens, [a] *sibi se pugnasse, Senatus.*
Nonne iuuat pulsum bellis cessisse, nec istud
Prospectare nefas spumanteis cæde cateruas?
[b] *Respice turbatos incursu sanguinis amnes,*

p Non immutato propter aduersa: eodem, quo prius tulisset prospera. q Atque vti fortuna infida fuit Pompeio in rebus secundis, ita in aduersis minor. r 1. Africanum, deuictis Carbone, Domitio & Hiarba rege qui Domitio auxilium tulerat. 2. Hispanicum, de Sertorio & Perpenna. l. 2. v. 549. & 3. Ponticum de Mithradate, Tigrane, &c. s Leuatus onere imperij, quod tibi fatum commiserat. t Nunc tibi ocium est frui memoria anteactæ felicitatis: postquam insatiata spes plura acquirendi interierit. u E collatione præsentium aduersarum intelliges quantæ fuerint res tuæ prosperæ. *Tum denique*, inquit ille apud comicum, *omnes nostra intelligimus bona, quum quæ in potestate habuimus, amisimus.* x Et quum post discessum tuum è prœlio Pharsalico maior pars cladis contigerit. Deos testes citare licet, eos non tua gratia, sed publicæ libertatis causa in armis perstitisse & cecidisse, qui interierint. vt & eos, qui post mortem tuam in Africa, in Hispania & Ægypto ceciderunt. y l. 6. v. 3. z Commissi pugnabunt libertas & Cæsar, illa vt se tueatur, Cæsar vt excutiat libertatem & monarchiam inducat. a Suæ libertatis tuendæ gratia. b Imo fruere optimo solatio fugæ tuæ, quod non vides tantam ciuium stragem.

Et [c] soceri miserere tui. [d] quo pectore Romam,
Intrabit factus campis felicior istis?
Quicquid in ignotis solus regionibus exul;
Quicquid sub [e] Phario positus patiere tyranno;
[f] Crede Deis, longo fatorum crede fauori.
Vincere peius erat. prohibe lamenta sonare,
Flere veta populos: lacrymas, luctusq; remitte.
Tam mala Pompeij, quam prospera mundus adoret.
Aspice securus vultu non supplice reges:
*Aspice *possessas vrbes, [g] donataq; regna,*
Ægyptum, Libyamq;, & terras elige morti.
[h] Vidit prima tuæ testis Larissa ruinæ
[i] Nobile, nec victum fatis caput: omnibus illa
[k] Ciuibus effudit totas per mœnia vires
[l] Obuia ceu læto: præmittunt munera flentes:
Pandunt templa domos: socios se cladibus optant.
Scilicet immenso superest ex nomine multum;
[m] Teque minor solo, cunctas impellere gentes
Rursus in arma potes, [n] rursusq; in fata redire.
Sed quid opus [o] victo populis, aut vrbibus, inquit?
[p] Victori præstate fidem. [q] Tu Cæsar in alto
Cædis adhuc cumulo patriæ per viscera vadis:
At tibi iam populos donat gener. [r] auehit inde
Pompeium sonipes: gemitus, lacrymæq; sequuntur:
Plurimaq; in sæuos populi conuicia diuos.

c Cæsaris, qui parta per tot ciuium cædem victoria, multo miserior futurus est quam tu victus.
d Quo animo, qua conscientia?
e Ptolomæo. l.8.v.618.
f Iudicium deorum & longa fauentium fatorum series tibi fidem faciant id quod melius est tibi euenisse, ἀδικεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν vinci quam vincere in bello ciuili.
* Pompeiopolim. l.2.v.578.
g Ægyptum Ptolomæo, cui ipse tutor a Senatu datus fuerat: Libyam Iubæ, Tigrani Armeniam, Pharnaci Pontum, Ariobarzani Cappadociam.

h Pompeius, vbi iam castra oppugnari & hostem intra vallum versari vidit, equum nactus detractis insignibus imperatorijs decumana porta se è castris eiecit, protinusq; equo citato Larissam contendit, neque ibi constitit, &c. Com. 3. Cæs. i Constantiam atq; animi magnitudinem retinens in rebus vtcunque aduersis. k Larissæi humaniter & honorifice excepto opem offerunt. l Tanquam victori procedens obuiam. m Aliorum opinione æque venerandus ac prius: sua non ita reiicit itaq; rationes & spem omnem comparandi copias & renouandi belli. n Iterum fortunam tentare. o Mihi, Pompeio. p Cæsari.
q Apostrophe poetæ ad Cæsarem. r Fuga te victorem testatus Pompeius permittit tibi populos. ſ Neque Larissæ constitit; sed paucos suorum ex fuga nactus nocturno itinere non intermisso, comitatu equitum XXX. ad mare peruenit, nauemq; frumentariam conscendit.

[t]Nunc tibi vera fides quæsiti Magne fauoris
Contigit, ac fructus, felix se nescit amari.
Cæsar vt [u] Hesperio vidit satis arua natare
Sanguine, parcendum ferro, manibusq; suorum
Iam ratus, vt [x] viles animas, [x] perituraq; frustra
Agmina permisit vitæ. [y] sed castra fugatos
Ne reuocent, pellatq; quies nocturna pauorem;
Protinus host[i]li statuit succedere vallo,
Dum fortuna calet, dum conficit omnia terror,
Non veritus graue ne fessis, ac [z] Marte subactis
Hoc foret imperium, non magno hortamine miles
In prædam ducendus erat: Victoria nobis
Plena viri, dixit, superest pro sanguine merces,
Quam monstrare meum est: [a] nec enim donare vocabo
Quod sibi quisq; dabit. cunctis en [b] plena metallis
Castra patent: raptum [c] Hesperijs è gentibus aurum
Hic iacet: [d] Eoasq; premunt tentoria gazas.
Tot regum fortuna simul, Magniq; [e] coacta
Expectat [f] dominos: propera [g] præcedere miles
Quos sequeris: quascunq; [h] tuas Pharsalia fecit,
A victis rapiantur opes. Nec plura locutus
Impulit amentes auriq; cupidine cæcos
Ire super gladios, supraq; cadauera patrum,
Et cæsos calcare duces. quæ fossa, quis agger
Sustineat pretium belli, scelerumq; petentes?
Scire volunt, quanta fuerint mercede nocentes.
[i] Inuenere quidem spoliato plurima mundo,

t Ignis hic periculi & aduersitatis probauit tibi verum amorem eorum quorum fidem in prosperis exploratam habere non [illegible]tur. cum p[illegible]s fortunā quam amicitiam colant.
u Talorum.
x Plebeios & gregarios milites, nec sibi summum Imperiū captanti futuros impedimento.
y Cæsar, Pompeianis ex fuga intra vallum compulsis, nullum spatium perterritis dari oportere existimans mili[illegible] cohortatus e[illegible] vt beneficio fortunæ vterentur castraq; oppugnarent. quietū magno æstu [illegible] [illegible] ad [illegible] diem res erat producta [illegible] mē ad omnem laborem animo parati imperio paruer[illegible]. z [illegible]efatigatis pugna. a Quod sibi dare pot[illegible]t, cuique vestrum in manu est, neque enim pro donis ea imputabo. b Mox v[illegible]. c Hispaniis, quæ [illegible]um Italia in diuisione Pompeio obtigerant, l. 1. v 4. d Orientales, Asiaticas diuitias. e Congesta f Vos g Præoccupare castra & anteuertere hostes fugientes in castra. h Turturis. Captis castri[illegible] luxuriam, v[illegible] gloriæ fiduc[i]am, & vanitatem Pompeian[illegible] videre licuit, ostenderunt enim tric[illegible] strata, magnum argenti pondus expositum, tabernacula myrto & hedera coronata, &c. Plut. Pomp. & Cæs. com. 3.

Bello-

k Auri & argenti.
l Hanc lectionem probat H. Grotius, cuius exemplar secutus sum. Mihi vero perplacet quam habent lib. vulgati. *Sed non impleuerunt cupientes omnia mentes.* *Quicquid fodit Iber, &c.* hac mente Iauenerunt quidem in castris Pompeij, aurum Hispanum & Orientis gaza, vti Cæsar proposuerat supra v. 710. Sed aurũ hoc Hispanum in castris raptum non sufficit militibus Cæsarianis omnia cupientib. & ipsam Romam sibi diripiendam ex ducis promisso sperantibus.

Bellorum in sumtus congesta pondera [k] *massæ:*
[l] *Sed non impleuerunt cupientes omnia mentes.*
Quicquid fodit [m] *Iber, quicquid* [n] *Tagus expulit auri,*
Quodq; legit diues summis [o] *Arimaspus arenis,*
[p] *Vt rapiant paruo scelus hoc venisse putabunt,*
Cum sibi [q] *Tarpeias victor desponderit* [q] *arces:*
Cum spe Romanæ promiserit omnia prædæ:
[r] *Decipitur, quod castra rapit. Capit impia plebes*
[s] *Cespite patricio somnos: vacuumq; cubile*
Regius infandus miles premit: inq; [t] *parentum,*
Inq; toris fratrum posuerunt membra [u] *nocentes:*
[x] *Quos agitat vesana quies, somniq; furentes:*
Thessalicam miseri versant in pectore pugnam.
Inuigilat cunctis sæuum scelus, armaq; tota
Mente agitant capuloq; manus absente [y] *mouentur,*
[z] *Ingemuisse putes campos, terramq; nocentem*
Inspirasse animas, infectumq; aera totum
Manibus, & superam Stygia formidine noctem.
Exigit à meritis tristeis victoria pœnas,
[a] *Sibilaq; & flammas infert sopor: vmbra peremti*
Ciuis adest: sua quenque premit terroris imago,
Ille senum vultus, iuuenum videt ille figuras:
Hunc agitant totis fraterna cadauera somnis:
[b] *Pectore in hoc pater est;* [c] *omnes in Cæsare manes,*

m Hispanus. Hispania olim celebris erat fodinis auri, argenti, ferri. n Lusitaniæ fl. *aurifera ripa beata Tagi* Ouid. 15 el. l. 1 Amo. o l 3. v. 281. p Quamuis hæc omnia rapiant, putabunt tamen hæc non respondere meritis belli ciuilis à se gesti. q Romam. l. 1. v. 196. r *Hic ibi dolose* vt qui sibi Romæ direptionem promiserit.
s Tabernaculis patriciorum è recenti cespite constratis. t Cæsorum aut fugatorum. u Scelerati, parricidæ. x Dormientibus horrenda per quietem obiiciuntur somnia. animis obuersantur scelerata pugnæ Thessalicæ arma.
y Quasi vibrantes gladium, quem tamen non tenent. z Terram gemitu animas emisisse crederes, atq; vmbras & manes per aerem superioris hemisphærij infernali terrore tenebrosam volitasse.
a Et per somnum repræsentantur iis Furiæ intentantes vipereos sibilantesque angues & faces.
b Huius menti obuersatur vmbra patris cæsi. c Omnes omnium manes terrivnt Cæsarem.

d Haud

[d] *Haud alios nondum Scythica purgatus in ara*
Eumenidum vidit vultus [e] *Pelopeus Orestes:*
[f] *Nec magis attonitos animi sensere tumultus,*
Cum fureret, Pentheus, [g] *aut cum desisset, Agaue.*
Hunc omnes gladij, quos aut Pharsalia vidit,
Aut [h] *vltrix visura,* [h] *dies, stringente Senatu,*
Illa nocte premunt: hunc [i] *infera monstra flagellant*
Et quantum pœna misero mens conscia donat,
Quod Styga, quod manes infestaq; Tartara somnis
[k] *Pompeio viuente videt!* [l] *Tamen omnia passo,*
Postquam clara dies Pharsalica damna retexit,
[m] *Nulla loci facies reuocat feralibus aruis*
Hærentes oculos. cernit propulsa cruore
Flumina, [n] *& excelsos cumulis æquantia colles*
Corpora, [o] *sidentes in tabem spectat aceruos,*
Et Magni numerat populos: epulisq; paratur
Ille locus, vultus ex quo, faciesq; iacentum
Agnoscat. iuuat Emathiam [p] *non cernere terram,*
Et lustrare oculis campos sub clade latentes.
Fortunam, [q] *Superosq; suos in sanguine cernit.*
Ac ne læta furens scelerum spectacula perdat,

d Qualiter *Agauem nomine frenis agitatus Orestes Armatam facibus matrem & serpentibus atris Cum fugit*, priusquā oraculo monitus Tauricam Dianā in Scythia peteret, vbi à sorore Iphigenia Deæ sacerdote agnitus expiatusq; est, placatæque furiæ Eumenides appellatæ. e Pelopis nepos. f *Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus, &c.* Æn 4. Virg. g Ita legit H. Grotius, hoc sensu: Non magis exterriti erant, aut Pentheus cum Agaue fureret, aut ipsa Agaue cum furere desi[illegible]et & scelus suum agnosceret. Sic Pers Sat. 5. *Postquam destertuit esse Mæonides.* Alij leg *desciffet*, id est, à mente d[illegible]cessisset l. a. Rutgersius putat leg. *aut desaniisset Agaue.* cum M. S. habeant, *aut deseruisset Agaue.* eadem mente qua Grotius *desisset* legit. sic l. 5. v. 303 h Qua in Senatu à coniuratis confossus 23. vulneribus casurus erat. i Vltrices furiæ & carnifex conscientia. k Quo mortuo, maioribus furiis exagitabitur. l *Quin animum ab odio ad veritatem historiæ auerte, lector.* Cæsar prima luce omnes eos qui in monte consederant, ex superioribus locis in planitiem descendere, atque arma proiicere iussit. quod vbi sine recusatione fecerunt, passisq; palmis, proiecti ad terram, flentes ab eo petierunt salutem; consolatus consurgere iussit, & pauca apud eos de lenitate sua locutus, omnes conseruauit; militibusq; suis iussit, ne qui eorum violarentur, neu quid desiderarent *Multo certe minus in vmbras senitum crediderim, aut pauisse oculos casorū spectaculo, aut sepulchra & rogos negauisse.* m Tristis & horrendus stragis aspectus non rev. n Et strues congestorum cadauerum æquas collibus. o Depressos & manentes sanie. p Quin tectum constratumq; cadaueribus solum spectare iuuat. q Martem & Venerem quos ante prœlium inuocauerat. supra ad v. 168.

r Inuidet igne rogi miseris[s] cœloq; nocenti
Ingerit Emathiam.[t] non illum Pœnus humator
Consulis, & Libyca[u] succensa lampade Cannæ
Compellunt. hominum ritus vt seruet in hostes:
[x] Sed meminit nondum satiata cædibus ira;
Ciues esse suos.[y] Petimus non singula busta,
Discretosq; rogos, vnum da gentibus ignem:
Non interpositis vrantur corpora flammis.
[z] Aut generi si pœna iuuat, nemus extrue Pindi:
Erige congestas Oetæo robore syluas.
Thessalicam videat Pompeius ab æquore flammam:
Nil agis hac ira: tabesne cadauera soluat,
An rogus haud refert:[a] Placido Natura receptat
Cuncta sinu, finemq; sui sibi corpora debent.
Hos, Cæsar, populos, si nunc non vsserit ignis,
Vret cum terris, vret cum gurgite ponti.
[b] Communis mundo superest rogus, ossibus astra
Misturus.[c] quocunq; tuam Fortuna vocabit,
Hæ quoq; eunt animæ. non altius ibis in auras,
Non meliore loco Stygia sub nocte iacebis.
Libera[d] Fortunæ mors est: capit omnia tellus
Quæ genuit:[e] cœlo tegitur, qui non habet vrnam.
Tu cui dant pœnas inhumato funere gentes,

r Inuidet cadaueribus rogū. ἀνχχιρτιος. Nam cum Genit dici. Inuideo tibi g... cū Abl. Inuideo tibi gloriæ, testatur Diomedes l.1. s Hypallage. Ingerit Emathiam exhalantem teteros cadauerum odores, qui corrum... aciem. t Neq; illum mone... exempl... tam ... issimi ... lis Rom. Annibalis, qui P. Æmylij ad Cannas interfecti cadauer ... conquisitum honorifice sepelijt vt ciues augeneur iure humanæ sepulturæ Eundem honorem præstiterat Marcello insidiis intercepto, verum id in Apulia. Liu.l.23. & l.37. u Rogus ad Cannas ab Annibale Pœno accensus. x *Inuidiose*, quasi dicat, quod maiori odio ciues prosequitur Cæsar, quam hostes Annibal. y Poeta, ex persona cæsorum. z Aut si velis Pompeium male vrere, vnam omnibus extrue pyram è syluis Pindi montis & OEtæ, quam ex æquore prospiciat ille. a Natura omnia quæ composuit in sua elementa rursus dissoluit, b Ex opinione Platonis in Timæo, & Cic. qui l. de Nat. Deorum ait, Certa temporum reuolutione ex incremento contrariorum incendia & diluuia fieri. Et Phœbus Ouidianus. *Esse quoque in fatis reminiscitur affore tempus Quo mare, quo tellus, correptaque regia cœli. Ardeat, & mundi moles operosa laboret.* Met. 1. c *Nulla certior tamen Rapacis Orci fine destinata Aula Cæsaris manet Vmbram quid vltra tenditis? AEqua tellus Cæsari recluditur. Plebisque faci.* d Alij *Fortunæ*. h.e Mortui ab iniuria fortunæ liberi sunt. e *Nec tumulum curo, sepelit Natura relictos.* Mæcenatis citat Sen. epist. 93.

[f] *Quid fugis hanc cladem? quid olentes deseris agros?*
Has trahe Cæsar aquas: hoc, si potes, vtere cœlo.
Sed tibi tabentes populi Pharsalica rura
Eripiunt, camposq; tenent victore fugato.
[g] *Non solum Hemonij funesta ad pabula belli*
Bistonij venere lupi, tabemq; cruentæ
Cædis odorati [h] *Pholoe liquere leones.*
Tunc vrsi latebras, obscœni tecta, domosq;
Deseruere canes, & quicquid nare sagaci
Aera [i] *non sanum, motumq; cadauere sentit.*
Iamq; diu [k] *volucres ciuilia castra secutæ*
Conueniunt. [l] *vos, quæ Nilo mutare soletis*
Threicias hyemes, ad mollem [m] *fertis Austrum:*
Istis aues. [*] *nunquam se tanto vulture cœlum*
Induit, aut plures presserunt aera [n] *pennæ.*
Omne nemus misit volucres, omnisq; [o] *cruentæ*
Alite sanguineis stillauit roribus arbor.
Sæpe super vultus victoris, & impia signa
Aut cruor, aut alto defluxit ab æthere tabes,
Membraq; deiecit iam lassis vnguibus ales.
[p] *Sic quoq; non omnis populus peruenit ad ossa,*
[q] *Inq; feras discerptus abit: non intima curant*
Viscera, nec totas auide sorbere medullas:
Degustant artus: Latiæ pars maxima turbæ
Fastidita iacet; quam sol, nimbiq;, diesq;
Longior Emathijs resolutam miscuit aruis.
[r] *Thessalica infelix quo tanto crimine tellus*
Læsisti Superos, vt te tot mortibus vnam,
Tot scelerum fatis premerent? [s] *quod sufficit æuum,*

f Et quid tandem non capis diuturniorem huius spectaculi fructum? quin bibis aquas sanguine corruptas, quin vteris aere hoc infesto? *Ironice.* g Neq; solum ad dilanianda deuorandaq; cadauera in Thessalis campis venere lupi Threicij supra v.569. sed & vrsi, canes, grues, vultures, &c. h Montem Arcadiæ. l.3. v.198. i Cadaueris odore mutatū & corruptum. k Vultures & volucres aliæ. *τάφοι ἔμψυχοι*, quæ & triduo præsagire, & è longinquo odorari cadauera creduntur. Plin. l.10. c.6. l L.5. v.711 & Sen. OEdip. v.604. m Hic quippe moratæ. * Plenus fuit vulturibus aer. n Volucres. o Sanguis stillabat ab arboribus, quo alites partem prædæ congesserant. p Neq; feræ discerpunt cadauera, aut nudant ossa, neq; rimantur viscera; in tanta abundantia suffi[ci]t degustasse pleraq; fastidiose & delicate superbo. q Ita Iuuen. sat.14. *tota noualia sæuos In ventres abeant.* & Ouid.8. [Met.] *demisso in viscera censu.* r Detestatur Thessaliam tam miserandæ cladi dirisq; fatis damnatam. vt supra v.301. s Quænam æui diuturnitas poterit eluere & abolere memoriam tanti damni?

Immemor vt donet belli tibi damna vetustas
Quæ seges infecta surget non t *decolor herba?*
Quo non Romanos violabis vomere u *manes?*
x *Ante nouæ venient acies, sceleriq; secundo*
Præstabis nondum siccos hoc sanguine campos.
y *Omnia maiorum vertamus busta licebit,*
Et stantes tumulos, & qui z *radice vetusta*
Effudere suas, a *victis compagibus, vrnas:*
Plus cinerum Hæmoniæ sulcis telluris aratur,
Pluraq; b *ruricolis feriuntur* b *dentibus ossa.*
c *Nullus ab Emathio religasset litore funem*
Nauita, nec terram quisquam mouisset arator,
Romani bustum populi: fugerentq; coloni
Vmbrarum campos, gregibus dumeta carerent:
Nullusq; auderent pecori permittere pastor
Vellere surgentem de nostris ossibus herbam,
Ac, velut impatiens hominum, vel d *solis iniquæ*
Limite, vel glaciali e *nuda, atq; ignota iaceres,*
Si non prima nefas belli, sed sola tulisses.
O Superi, liceat terras odisse nocenteis.
f *Quid totum premitis, quid totum absoluitis orbem?*
g *Hesperiæ clades, & flebilis vnda* h *Pachyni,*
Et i *Mutina, &* k *Leucas puros fecere Philippos.*

t A sanguine hic fuso. u Qui in sepulchris errant nec nisi iustis solutis Styga transvehuntur. x Antequam aboleantur priores huius belli ciuilis vestigia, hoc eodem campo needum à priori sanguine exiccato, confligent hinc Antonius & Octauius, inde Brutus & Cassius secundo bello nefario. Quod tamen prope Philippos vrbem Macedoniæ commissum est. vti dictum ad v.80.l.1. y Quod si omnia Romanorum ossa & cineres velimus eruere è tumulis iam integris quàm vetustate collapsis; minora tamen erunt his quæ semisepulta eruuntur inter arandum ab agricolis Thessalicis. z Imo sepulchri fundo, nisi respiciat potius caprificum quæ de epate enata disijcit monimenta. Plin.l.16 c.19. Iuuen. Sat.10.v.145. Mart.l.10.ep.2. a Solutis vetustate commissuris. b Aratrorum. *Hoc dentem tenuat terram renouantis aratri.* Ouid. c Te O Thessalia nemo frequentaret nauta, arator, pastor, nemo habitaret, fugerent omnes tanquam execrandum locum, gentium & pop.Rom. bustum, vmbris frequentatum imo tanquam desolatam terram & inhabitabilem sub torrida zona ceu frigida; si modo tu vt prima, ita sola fuisses nefarij belli area: Sed alia iam loca pari clade damnata te excusatam & scelere hoc absolutam præstant. d Inter vtrumque Tropicum, zona torrida. e Desolata, inculta propter frigus, vti in zonis frigidis. f Cui damnatis; & mox in participationem sceleris admissas absoluitis crimine toto orbis partes? g Bellum ciuile in Hispania ad Mutinam maxime, vt l.1. v.40. h Promontorij Siciliæ, vbi nauali prœlio victus est Sext. Pompeius ab Agrippa auspiciis Augusti. i l.1.v.41. k L.1.v.43.

M. ANNÆI LVCANI LIBER OCTAVVS.

[a] *IAm super* [b] *Herculeas fauces, nemorosaq; Tempe,*
Hæmoniæ deserta petens [c] *dispendia syluæ,*
[d] *Cornipedem exhaustum cursu, stimulisq; negantem*
Magnus agens, incerta fugæ vestigia turbat,
[e] *Implicitasq; errore vias.* [f] *pauet ille fragorem*
Motorum ventis nemorum, comitumq; suorum.
Qui, post terga venit, trepidum, laterisq; timentem
Exanimat. [g] *quanuis summo de culmine lapsus,*
Nondum vile sui pretium scit sanguinis esse,
Seq; memor fati tantæ mercedis habere
Credit adhuc iugulum. quantum pro Cæsaris ipse
Auulsa ceruice daret. [h] *deserta sequentem*
Non patitur tutis fatum celare latebris
Clara viri facies. multi Pharsalica castra
Cum [i] *peterent, non dum fama prodente ruinas,*
Occursu stupuere ducis, [k] *vertigine rerum*
Attoniti: [l] *cladisq; suæ vix ipse fidelis*
Auctor erat. [m] *grauis est Magno, quicunq; malorum*

a Felicem vtcunque in malis Pompeium, *inquit Florus*, si eadem ipsum, quæ exercitum eius, fortuna traxisset. Superstes dignitati suæ vixit, vt cum maiore dedecore per Thessalica Tēpe equo fugeret, pulsus Larissa: in deserto Ciliciæ scopulo, fugam in Parthos, Africā vel Ægyptum agitaret: vt deniq; in Pelusiaco litore, imperio vilissimi regis. consiliis spadonum, &, ne quid malis desit, Septimij desertoris sui gladio trucidatus, sub oculis vxoris suæ liberorūq; moreretur. b Dissidia inter Ossam & Olympum qua per Tempe exit Peneus in sinum Thermaicum. l.6.v.345 in confinibus Thessaliæ & Macedoniæ, Thermopylas dictas à thermis ibi Herculi sacris. c Circuitus, erroresq; cum itineris dispendio vt mox v.4. d Equum fessum, neq; se promouentem, vtcunq; stimulis fossum, e Quæ lateant fallantq; insequentes. f *Nunc omnes terrent auræ, sonus excitat omnis Suspensum.* Æn.2. Virg. *non sine vano Aurarum & syluæ metu, &c.* Hor 23 od. l 1. g Vtut victus iam & neglectus, pristinæ tamen fortunæ & gloriæ memor, magno æstimari ceruicem suam credit eodemq; precio à Cæsare expeti, quo ipse Cæsaris emeret. h Pompeius notus non potuit celare calamitatem suam, vtcunq; per deserta fugeret. i Pompeio auxilium laturi. k Subita mutatæ fortunæ vicissitudine. l Vix ipse Pompeius, cladis suæ nuncius fidem iis comprobauit. m Cum dolore & rubore excipit obuios in conscientiam & testimonium suæ calamitatis: seq. ratio.

Testis adest, cunctis ignotus gentibus esse
Mallet, & obscuro tutus transire per orbem
Nomine:[n] *sed longi pœnas Fortuna fauoris*
Exigit à misero, quæ tanto pondere famæ
Respremit aduersas, fatisq́; prioribus vrget.
[o]*Nunc festinatos nimium sibi sentit honores,*
[p]*Actaq́; laurifera damnat Syllana iuuenta.*
[q]*Nunc & Corycias classes, & Pontica signa*
Deiectum meminisse piget:[r] *sic longius æuum*
Destruit ingenteis animos, & vita superstes
Imperio. nisi summa dies cum fine bonorum
Affuit, & celeri præuertit tristia letho,
Dedecori est fortuna prior, quisquam ne secundis
Tradere se fatis audet, nisi morte parata?
[s]*Litora contigerat,* [t]*per quà Peneius amnis*
Emathia iam clade rubens exibat in æquor.
Inde ratis trepidum, ventis, & fluctibus impar,
Flumineis vix tuta vadis euexit in altum:
[u]*Cuius adhuc remis quatitur Corcyra, sinusq́;*
Leucadij, Cilicum dominus, terraq́; Liburnæ,
Exiguam rector pauidus correpsit in alnum.
[x]*Conscia curarum secreta in litora Lesbi*

n Quo lætior fuerit, eo iam tristior est fortuna, famam grauans & prosperis *fatu contraria fata rependens.* o Iam intelligit præcoces sibi honores habitos non esse constantes. fortunam quæ è carceribus festinanter euólarit, sub meta lassatam deficere. Martial de Scopo. *Curribus illa tuis semper properata, breuisque Cur fuit & vita tam prope meta tua.* l.10.ep.50. p Triumphum de Hiarba & gestis in Africa, quem egit 24. annos natos, Sylla grauiter ferente, obstante atq; negante triumphum illi decernendum; vt qui hæc gessisset sub alienis auspiciis, idq; ante maturam ætatem. q Piget de tanto gloriæ culmine deiectum meminisse classes à se ductas contra Cilicas piratas, l.2. v.576. & triumphũ de Mithradate rege Ponti. r *ὄλβος δ' οὐκ ἐς μακρὸν ἀνδρῶν ἔρχεται.* Pind. in Pythiis. Felicitas, nisi adsit matura mors, ludibro ferme homines exponit felix exitus coronat opus, *la sera loda la dia.* vitam mors. *Nemo ante obitum felix.* *τέρμα τοῦ βίου ὀλβίζε.* Iuuenal. Sat. 10. de Mario, Pompeio, &c. s Supra v.1. t Per Tempe vsq; ad mare iter fecit. ibi noctis reliquum in piscatoria casula exegit: circa auroram in * fluuitialem lembum ingressus, de comitibus ingenuos ad se recepit, &c. inde oram legens, ad iustæ magnitudinis onerariam peruenit, cui præerat Peticius quidam Romanus, qui cum Pompeium de facie nosset, eum & quos is iubebat, recepit, &c. Plut. & Appian. u Pompeius, cuius præfecti longe lateq; classibus tenebant Corcyram, sinum Ambraciũ prope Leucadem, & oram Liburniæ in mari Adriatico, olim Cilicum piratarum domitor, iam domitus. l.3. v.228. ipse in cymba, mox in oneraria vehitur. x Tu Cornelia quam nouerat solicitam animi de belli euentu pendere, mones Pompeiũ vt iubeat cursum dirigi ad Lesbon vbi tu semota eras à strepitu belli. l.5. v.722. Alij leg. *iubet.* i. Pompeius, & referunt *conscia* ad *litora.*

Flectere vela iubes, qua tum tellure latebas
[y]*Mœstior, in medijs quam si, Cornelia, campis*
Emathia stares. tristeis præsagia curas
Exagitant:[z]*trepida quatitur formidine somnus:*
Thessaliam nox omnis habet:[a] *tenebrisq; remotis*
Rupis in abruptæ scopulos extremaq; currens
Litora prospiciens fluctus, nutantia longe.
Semper prima vides venientis vela carinæ,
[b]*Quærere nec quicquam de fato coniugis audes.*
[c]*En ratis, ad vestros quæ tendit carbasa portus*
Quid ferat ignoras: sed nunc tibi summa pauoris
Nuntius armorum tristis, rumorq; sinister
[d]*Victus adest coniux. quid perdis tempora luctus?*
Cum possis iam flere, times. tunc puppe propinqua
[e]*Prosiluit,* [f]*crimenq; Deum crudele notauit,*
Deformem pallore ducem, vultusq; prementem
Canitie, atq; atro squalentes puluere vestes.
[g]*Obuia nox miseræ cœlum, lucemq; tenebris*
Abstulit, atq; animam clausit dolor: omnia neruis
Membra relicta labant: riguerunt corda, diuq;
[h]*Spe mortis decepta iacet. iam fune ligato*
Litoribus, lustrat vacuas Pompeius arenas.
Quem postquam propius famulæ videre fideles,
[i]*Non vltra gemitus tacitos incessere fata*
Permisere sibi. frustraq; attollere terra
Seminanimem conantur heram: quam [k] *pectore Magnus*

y Vide ipsius Corneliæ rationes l. 5. v. 767.
z Interdiu solicita de belli euentu, noctu per quietem Thessalia obuersatur mẽti.
a Oriente die.
b Ne forte audias quod præsaga mens somniabat aut suspicabatur.
c Hæc Plutarchus ad hunc modum. vt Mitylenen appulit, nuncium in vrbem misit ad Corneliam, cui alijs de Cæsare ad Dyrrhachium profligato & bello prope confecto, intentæ cogitationibus ille salutarione omissa, lacrymis magis quã voce mandatũ referens, properare iussit, si Pompeiũ vna & aliena aduectum naui cernere vellet. d Non est quod vlterius sis solicita & timori insumas tempora luctus. desine timere, adest ecce victus coniunx, suæ cladis nuncius, tibi iusti doloris causa. e Cornelia obuia prosiluit. f Aduertit inclementiam Deorum, coniugis cladem & fugam. g Caligo oculis oborta est ex animi deliquio, & præ mœrore Cornelia decidit exanimis.
h Nam frustrata mortis desideratæ spe, ad se rediit. i Famulæ non permisere sibi incusare inclementiam fatorum vltra tacitos questus. h. e. temperauerunt sibi eiulatu & vociferationibus, lamentorum, Pompeium sc. reueritæ, & ne heræ dolorem accenderent. k Amplexatur.

Ambit, & astrictos refouet complexibus artus.
Cœperat [l] *in summum reuocato sanguine corpus*
Pompeij sentire manus, mæstamq; mariti
Posse pati [m] *faciem: prohibet* [n] *succumbere fatis*
Magnus & immodicos castigat voce dolores.
Nobile cur [o] *robur Fortunæ vulnere primo,*
Fœmina tantorum titulis insignis [p] *auorum,*
Frangis? [q] *Habes aditum mansura in secula famæ.*
Laudis in hoc sexu, non legum iura, nec arma,
Vnica materia est coniux miser. erige mentem,
Et tua cum fatis pietas decertet, & ipsum,
Quod sum victus, ama: nunc sum tibi gloria maior
A me quod fasces, & quod pia turba Senatus,
Tantaq; discessit regum manus: incipe Magnum
Sola sequi. [r] *deformis, adhuc viuente marito*
Summus, & augeri vetitus dolor: [s] *vltima debet*
Esse fides, lugere virum. tu nulla tulisti
Bello damna meo. viuit post prœlia Magnus,
[t] *Sed Fortuna perit: quod defles, illud amasti.*
Vocibus his correpta viri, vix ægra leuauit
Membra solo, taleis gemitu rumpente querelas:
[u] *O vtinam in thalamos inuisi Cæsaris issem*
[x] *Infelix coniux, & nulli læta marito!*
Bis nocui mundo: [y] *me pronuba duxit Erinnys,*

l Ad se redire; sanguine, qui in repentina consternatione ad cor refluxerat, se iam remittente atque in extremas partes effundente.
m Aspectum; ad quem prius exanimis deciderat.
n Cedere aduersæ fortunæ.
o Animi firmitatem.
p Scipionum.
q Contigit tibi seges & materia æternæ & summæ laudis, quam fœminis consequi datur neque enim fœminarum gloria est ius dicere aut arma ferre, sed fides maritis præstita *Tristis materiam tempore laudis habet.*
r Haud decet impendere viuo marito, perinde atque conclamato & mortuo dolorem extremum & cui nihil addi potest. ne videare vitam æque ac mortem lugere. s Vltimum coniugalis fidei officium est luctus. t Sed vide ne fortunam meam euersam lugendo, videaris eam quam me habuisse chariorem. u Quo illius fortunas grauaret connubium meum, maritis vsq; fatale. x P. Crasso Marci F. qui cum patre apud Parthos periit, prius nupta: nunc Pompeio. Idem questa inducitur à Plutarcho Video, inquit, te marite, non tua sed mea fortuna ad vnicum nauigium tecidisse, qui ante Corneliæ nuptias quingentis nauibus per hoc æquor vehebaris, &c. in vita Pompeij.
y Infelicibus auspiciis nuptiarum querela sic Hypsiphile Ouidiana. *Nam mihi nec Iuno nec Hymen, sed tristis Erinnys Praetulit infaustas sanguinolenta comas*. & Senecæ Medea v. 16. & Octauia versi. 23. *Illa, illa meis tristis Erinnys Thalamis Stygios praetulit ignes.*

z Crasso-

[z]Crassorumq; vmbra, deuotaq; manibus illis
[a]Assyrios in castra tuli ciuilia casus:
Præcipitesq; dedi populos, cunctosq; fugaui
A causa meliore Deos. ô maxime coniux,
O thalamis indigne meis, [b]hoc iuris habebat
In tantum Fortuna caput! cur impia nupsi,
Si miserum factura fui? nunc accipe [c]pœnas,
Sed quas sponte luam. quo sit tibi mollius æquor,
Certa fides regum, totusq; paratior orbis,
Sparge mari [d]comitem. [e]mallem felicibus armis
Dependisse caput: nunc clades denique lustra
Magne tuas. [f]vbicunq; iaces ciuilibus armis
Nostros vlta toros, ades huc, atque exige pœnas,
Iulia crudelis, placataq; [g]pellice cæsa;
Magno parce tuo. Sic fata, iterumq; refusa
Coniugis in gremium, cunctorum lumina soluit
In lacrymas. duri flectuntur pectora Magni:
[h]Siccaq; Thessaliæ confundit lumina Lesbos.
[i]Tunc Mitylenæum pleno iam littore vulgus
Affatur magnum: Si maxima gloria nobis
Semper erit tanti [k]pignus seruasse mariti,
Tu quoq; deuotos sacro tibi [l]fœdere muros
Oramus sociosq; lares dignare vel vna
Nocte tua: fac magne locum, [m]quem cuncta reuisant
Secula; quem veniens hospes Romanus adoret.
Nulla tibi subeunda magis sunt mœnia victo.
Omnia victoris possunt sperare fauorem:
[n]Hæc iam crimen habent. quid, quod iacet insula ponto,

z Patris & filij manes me illis infausta execrati atq; insequuti miserūt æque infelici cladis omine in ciuilia hæc bella.
a Parthicam cladem.
b Tantum potestaris, vt fatalem me coniugem tibi daret,
c Mei deuouentis se pro tua salute, & fortunæ mutatione in melius.
d Me.
e Atq; vtinam me prius deuouissem, ante hanc cladem, pro tua victoria, id quia non contigit, nunc denique expia clades tuas mea cæde.
f Lege quæ Iuliæ vmbra minatur Pompeio. l.3.v.21.
g Inuidiose & indignantes hoc in se vt l.3.v.23.
h Et commiseratio vxoris hic in Lesbo expressit Pompeio lacrymas, quod non fecit clades in Thessalia accepta.
i Mitylenæos vere refert Plutarchus, salutatum egressos & vt in vrbem intraret orantes. hoc recusato, monuit: vti bono animo essent, & victori parerent Cæsari, bono & clementi viro.
k Corneliam, vxorem Pompeij, apud nos depositam à bello
l Societatis & hospitij.
m Te hospite primum è bello recepto, honoratum.
n Nostra hæc ciuitas iam Cæsari damnata est officij erga te tuamque. infra v.134.

Cæsar eget ratibus?[o] *Procerum pars magna coibit*
Certa loci.[p] *noto reparandum est littore fatum.*
Accipe templorum cultus, aurumq; Deorum
Accipe: si terris, si puppibus ista iuuentus
Aptior est, tota quantum valet, vtere Lesbo,
[q]*Accipe: ne Cæsar rapiat, tu victus habeto.*
[r]*Hoc solum crimen merita bene detrahe terræ,*
Ne nostram videare fidem felixq; secutus,
Et damnasse miser. Tali pietate virorum
Lætus, in aduersis, & [s]*mundi nomine gaudens*
Esse fidem, Nullum toto mihi, dixit, in orbe
Gratius esse solum,[t] *non paruo pignore vobis*
Ostendi. tenuit nostros hac obside Lesbos
Adfectus: hic sacra domus, cariq; penates,
Hic mihi Roma fuit. non vlla in litora puppim
Ante dedi fugiens. saui cum Cæsaris iram
Iam scirem meritam, seruata coniuge, Lesbon,
[u]*Non veritus tantam veniæ committere vobis*
Materiam, sed iam satis est fecisse nocentes:
Fata mihi totum mea sunt agitanda per orbem.
Heu nimium felix æterno nomine Lesbos,
Siue doces populos. Regesq; admittere Magnum,
Seu præstas mihi sola fidem.[x] *nam*[y] *quærere certum est*
Fas quibus in terris, vbi sit scelus.[z] *accipe numen,*
Si quod adhuc meum es, votorum extrema meorum:
Da similes Lesbo populos, qui Marte subactum
Non intrare suos infesto Cæsare portus,
Non exire vetent. Dixit, mæstamq; carinæ

o Huc è bello conuenient nobiles, qui sciant te huc venisse ad coniugem.

p Quo appulisti à bello Mithridatico, auditum artium professores.

q Versus iste νόθος, non habetur in mscr. F. Modij nouantiq. 95. epist.

r Hoc opprobrium à nobis bene de te meritis auerte, ne videaris fidem nostram in aduersis rebus suspectam habuisse & damnasse, quam in prosperis approbasti.

s Vt qui non penitus profligasset fidem, cuius hæc ciuitas edidisset specimen & promptitudinē erga Pomp. & pop. Rom. in rebus creperis. bonum augurium atq; exemplum cæteris futurum, mox v. 140.

t Cornelia vobis commissa.

u Me vestræ fidei credere non dubitans, quem si vos prehensum Cæsari traderetis, facile eum vobis conciliaretis, impetrata exceptæ hospitio Corneliæ venia.

x Cæsaris iræ expositos.

y Statui enim experiri, quæ gentes Senatus & pop. Romano fideles sint, quæ infidæ.

z Et tu, si quis deorum etiam dum mihi faueat, exaudi vltimum hoc votum meum.

Imposuit

Imposuit comitem.[a] cunctos mutare putares
Tellurem, patriaq; solum: sic litore toto
Plangitur,[b] infesta tenduntur in æthera dextræ:
[c] Pompeiumq; minus, cuius Fortuna dolorem
Mouerat; ast illam, quam toto tempore belli
Vt ciuem videre suam, discedere cernens
Ingemuit populus: quam vix si castra mariti
Victoris peteret, siccis dimittere matres
Iam poterant oculis: tanto deuinxit amore
Hos pudor, hos probitas,[d] castiq; modestia vultus,
Quod submissa nimis, nulli grauis hospita turbæ,
[d] Stantis adhuc fati vixit quasi coniuge victo.
[e] Iam pelago medios Titan demissus ad ignes,
Nec quibus abscondit, nec si quibus exerit orbem,
Totus erat:[f] vigiles Pompeij in pectore curæ
Nunc socias adeunt Romani fœderis vrbes,
Et varias regum mentes, nunc [g] inuia mundi
Arua super nimios soles, Austrumq; iacentis.
[h] Sæpe labor mœstus curarum, odiumq; futuri
Proiecit fessos incerti pectoris æstus,
Rectoremq; ratis de cunctis consulit astris;
Vnde notet terras; quæ sit mensura secandi
Æquoris in cœlo;[i] Syriam quo sidere seruet:
Aut [k] quotus in plaustro Libyam bene dirigat ignis.

a Crederes Mitylenæos omnes in exiliũ pulsos è patrio solo migrasse, in discessu Pompeij & Corneliæ; adeo vndiq; plangebatur ab omnibus.

b Tanquam Deos inclementiæ incusantes.

c Neque tangebantur tantum discessu Pompeij, quantum Corneliæ.

d Cornelia stantis fati. i. cuius fortuna adhuc erat integra (vt infra v. 223. *æterni Martis Alanos*. Hellenismum alij esse volunt pro *stante fortuna*) vixit non minori cum modestia, quã si fracta fuisset aduersa Fortuna.

e Erat iam Solis occidentis sphæræ pars media supra horizontem, pars altera infra diem illis deferentis, si qui sunt Antipodes qui opponunt pedibus vestigia nostris. Namq; hoc plerisq; veterum controuersum fuit etiam contra demonstrationes Mathematicas.

f Pompeium insomnem & solicitum tenebat meditatio quos reges, quas gentes socias, quas mundi partes adiret.

g Deserta Libyæ, zonam torridam & vlterius. h Interdum vt mentis solicitudinem & tædium cogitandi de futuris leuaret, conuertit se ad disputationem de astris & ratione cœli viæq; inquirenda à gubernatore nauis.

i Quam stellam obseruans in Syriam nauiget, & cum Pompeium de his regionibus adeundis varia animo versantem consilia respicere videatur poeta, tum & illud. *Namq; Helice Graios, Tyrios Cynosura per altum Dirigit.* k Quota stella vrsæ maioris obseruatur nauigantibus in Africam.

Doctus ad hæc fatur [l] *taciti ſeruator Olympi:*
[m] *Signifero quæcunq; fluunt labentia cœlo,*
[n] *Nunquam ſtante polo, miſeros fallentia nautas*
Sidera non ſequimur: ſed qui non mergitur vndis
Axis inoccidũus gemina clariſſimus Arcto.
Ille regit puppes. hic cum mihi ſemper in altum
Surget, & inſtabit ſummis minor Vrſa [o] *ceruchis;*
[p] *Boſporon, & Scythiæ curuantem litora pontum*
Spectamus. [q] *quicquid deſcendet ab arbore ſumma*
Arctophylax, propiorq; mari Cynoſura feretur,
In Syria portus tendet ratis. inde Canopos
Excipit [r] *Auſtrali cœlo contenta vagari,*
Stella timens Borean: [t] *illa quoq; perge ſiniſtra,*
Trans [u] *Pharon in medio tanget ratis æquore* [x] *Syrtim.*
Sed quo vela dari, [y] *quo nunc pede carbaſa* [z] *tendi*
Noſtra iubes? Dubio contra cui pectore Magnus,
Hoc ſolum toto, reſpondit, in æquore ſerua,
[a] *Vt ſit ab Emathijs ſemper tua longius oris*
Puppis, & Heſperiam [b] *pelago, cœloq; relinquas:*
Cetera da ventis. comitem, pignuſq; recepi
Depoſitum: tunc certus eram, quæ [c] *litora vellem;*
Nunc portum Fortuna dabit. Sic fatur: at ille

l Gubernator. Sic Palinurus Virg 3. AE. *Sidera cuncta notat tacito labentia cœlo.*

m Non obſeruamus ſtellas in Zodiaco & illa cœli parte quæ reuoluta nobis occidit: ſed ſidera vicina polo Arctico, qui nobis ſemper ſublimis certos ſignat curſus, iuxta quē maxime fulgent duo ſidera Helice & Cynoſura.

n Vbi nulla cœli pars ſtabilis ſtellas præfert, ad quas dirigatur curſus.

o Cornibus antennarũ ex *κέρας* & *ἔχω*.

p Hoc vult nauta dicere, Nauigantibus hinc in Boſphoron Scythicum aut Thracium, & Pontum, verſus Septentrionem, ſtella polaris aſcendit ad Zenith, ceu punctum verticale, quod, per *antennas, ſummam arborem & malum*, intelligit, id eſt, polus Arcticus eleuatur. Nauigantibus contra in Syriam, verſus meridiem: ſtellæ polares Boores & Vrſa minor deſcendunt à ſummitate mali ceu puncto verticali, Horizontem verſus, hoc eſt. polus deprimitur, atq; eleuatur Canopus, fulgida ſtella in gubernaculo Auſtrali nauis Argus ſideris Meridionalis, quæ non videtur niſi Rhodo in Auſtrum pergentibus. *nuſquam inuenies*, inquit Manilius l *fulgere Canopum Donec Niliacas per Pontum veneris oras.*

q Quantum deprimitur poli Arctici, tantum eleuatur Æquatoris, & in Auſtrum tendimus. Remota, nec aſcendens Septentrionalibus conſpicua.

t Si in ſiniſtram teneas à Canopo trans Pharon, illidetur nauis Syrtibus. u l.10 v.57. & 509. x l.1. v.367. y Vtro? dextro an ſiniſtro veli angulo imo? *ποδεῶνι. the tacke.* l.5. v.428. z Dirigi curſum. a Theſſaliam atque Italiam relinque, ad Orientem tendens, b Vxorem. c Ante receptam vxorem, Lesbon volui petere.

Iuſto

Iusto vela modo pendentia cornibus æquis
Torsit, & [d] in læuum puppim dedit, vtq; secaret,
[e] Quas Asiæ cautes, & quas Chios asperat, [e] vndas,
[f] Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
Æquora senserunt motus, aliterque secante
*Iam pelagus rostro, * nec idem spectante carina,*
Mutauere sonum. [h] non sic moderator equorum,
Dexteriore rota læuum cum circuit orbem,
Cogit [k] inoffensæ currus accedere metæ.
[l] Ostendit terras Titan, & sidera texit.
[n] Sparsus ab Emathia fugit quicunq; procella,
Assequitur Magnum: primusq; à litore Lesbi
Occurrit [o] natus, [o] procerum mox turba fidelis.
Nam neq; [p] deiecto fatis, acieq; fugato
Abstulerat Magno reges Fortuna ministros:
Terrarum dominos, & [q] sceptra Eoa tenentes
Exul habet comites. [r] Iubet ire in deuia mundi
Deiotarum, [s] qui sparsa ducis vestigia legit.
[t] Quando, ait, Emathiis amissus cladibus orbis
Qua Romanus erat, superest fidissime regum
Eoam tentare fidem, [u] populosq; bibentes
Euphraten, & adhuc securum à Cæsare [x] Tigrim:
Nec pigeat [y] Magno quærentem fata, remotas
Medorum penetrare domos Scythicosq; recessus,
Et [z] totum mutare diem, vocesq; [a] superbo

d In læuam flexit.
o Fretum inter Asiæ litus & Chion insulam à sinistra. male legitur *Asinæ cant.*
f Alterum veli angulum protendit, reducto altero. vt ver. 428.l.5.
g Cursu in obliquum mutato. * neque procurrente vt prius æquatis antennis naui, maiori impetu & fragore prora eruit fluctus.
h Non secus atq; auriga in curuli certamine contendit, interiore rota quā proxime stringere metam, quo breuiore gyro circumeat.
i Sinistra rota immobili, dum dextra vertitur.
k Euitatæ & intactæ. l Oriens sol obscurauerat sidera. m Quicunque è clade Pharsalica fugerant, sequuti sunt Pompeium. n Natu minor, Sextus ad l.9.v.45.
o Senatorū, & ducum. *Pompeius fugiens cum duobus Lentulis, Sextoque filio & Faunio, &c.* Vel Patercul.l.2. p Victo. q Regna Orientalia. r Deiotarum regem Gallo-Græciæ mittit in remotissimas terras minoris Asiæ ad arma solicitanda.
ſ Qui fugientem Pompeium assecutus fuerat.
t Pompeij ad Deiotarum oratio. u Armeniæ & Mesopotamiæ pop. x Tigris accolas. y Quo mihi fata recuperes. z Subire aliud cœli clima, vbi propter loci distantiam & mundi inclinationem variatur diei ratio. Alii leg. *motare*, id est, excitare totum Orientem. a Recenti de Crassis victoria l.1.v.10.

b Arsacidæ perferre meas: Si c fœdera nobis
Prisca manent, mihi d per Latium iurata Tonantem,
Per vestros astricta magos, e implete pharetras,
f Armeniosq; arcus f Geticis intendite neruis:
Si vos ô Parthi peterem cum g Caspia claustra,
Et sequerer duros h æterni Martis Alanos,
Passus i Achemenijs k late decurrere campis,
l In tutam trepidos nunquam Babylona coegi:
m Arua super Cyri, Chaldæiq; vltima regni,
Qua rapidus n Ganges, & qua o Nysæus Hydaspes
p Accedunt pelago, q Phœbi surgentis ab igne
Iam propior, quam Persis, eram: tamen omnia vincens
Sustinui nostris vos tantum desse triumphis,
Solusq; e numero regum telluris Eoæ,
r Ex æquo me Parthus adit. s nec munere Magni
Stant semel Arsacidæ quis enim post vulnera cladis
Assyriæ, iustas Latij compescuit iras?
Tot meritis obstricta meis, nunc Parthia ruptis
Excedat t claustris vetitam per secula u ripam,
x Zeugmaq; Pellæum. y Pompeio vincite Parthi;

b Regi Parthorum, denominato ab Arsace authore imperij.
c Exceptis (inquit Florus l.3. c.5.) Parthis, qui fœdus maluerunt: & Indis, qui nos adhuc non nouerant, omnis Asia inter Rubrū & Caspium & Oceanū Pompeianis domita vel oppressa signis tenebatur.
d Per Iouem Imperij Rom. præsidem à nobis, & Deos vestros à magis sapientibus, sacerdotibusq; iurata.
e Instruite & parate arma auxiliaria. Parthi autem arcubus præliabantur, quos cum per pacem remitterent, in contrarium flectebant. f Parthic. g Caspiæ portæ sunt fauces montium Caspiorum inter Medos & Parthos Sed de aliis furcis ceu faucibus Armeniam versus est intelligendum: cum Pompeius huc non peruenerit. vti nec ad Alanos Scythiæ Europææ pop. sed Albanos potius, qui Caspiis claustris & Parthis viciniores. De his item Plut in Pomp. & Tacit. Annal.12.13.15. atq; ita legendum apud Suet. in Domitiano c.2. h Qui semper in armis sunt, qui indurauerunt assueti bellis. i Persicis, ab Achæmeni de tribu, e qua Reges Persarum, à filio Ægei. Steph. k In ocio & pace. l Non repressi, neque in vrbem Imperij sedem fugaui. m Vltra regnum Persarum. l.6.v.449. n Indiæ. f. o Nysam vrbem Indiæ à Baccho conditam præterfluens. p In mare Indicum labuntur. q Propior eram Orienti soli quam ipsi Persæ. r Par, liber non triumphatus. s Neque incolumitatem & pacem semel tantum meo debent beneficio, quin & post victos Crassos, dissuasi ego in Senatu, ne bellum Parthis inferretur, durante sc. bello Gallico. t Terminis constitutis intra- u Euphratem, quem Phraates cum Tigranem generum suum à Pompeio exposceret. Imperij metam & terminum pactus est. x Syriæ ad Euphratem opp. ab Alexandro Macedone conditum. & vbi fluuium ponte è nauibus domuerat, catenas in vrbe seruatas esse suo tempore refert Plin. l.34.c.15. y In meam gratiam & partes potius quam Cæsaris sit.

Vinci

Vinci Roma volet.[z] Regem parere iubenti
Ardua non piguit,[a] positisq; insignibus aulæ
Egreditur famuli raptos indutus amictus.
In dubijs tutum est[*] inopem simulare tyranno.
Quanto igitur mundi dominis securius æuum
Verus pauper agit![b] Dimisso in litore rege,
[c]Ipse per[d] Icariæ scopulos,[e] Ephesumq; relinquens,
Et[f] placidi Colophona maris, spumantia parua
Radit saxa[h] Sami: spirat de litore[i] Coo
Aura fluens. Gnidon inde fugit,[k] claramq; relinquit
Sole Rhodon, magnosq;[*] sinus Telmissidos vndæ
[l]Compensat medio pelagi.[m] Pamphylia puppi
Occurrit tellus: nec se committere[n] muris
Ausus adhuc vllis, te primum parua[o] Phaselis
Magnus adit. nam te metui vetat incola rarus,
Exhaustæq; domus populis;[p] maiorq; carinæ
Quam tua turba fuit.[q] tendens hinc carbasa rursus
Iam[r] Taurum, Tauroq; videt[s] Dipsanta cadentem.
[t]Crederet hoc Magnus, pacem cum præstitit vndis
Et sibi consultum? Cilicum per litora tutus
Parua puppe fugit: sequitur pars magna Senatus
Ad profugum collecta ducem: paruisq;[u] Synedris,
Quo portu mittitq; rates recipitq; Selinus
[x]In Procerum cœtu tandem mœsta ora resoluit
Vocibus his Magnus: Comites bellíq; fugæq;

z Deiotarum.
a Posito habitu regio.
* Regi assumere habitum pauperis.
b Exposito Deiotaro cum mandatis ad Parthos, in litore Asiatico.
c Pompeius.
d Icariæ ins. *medi inter scopulos.*
e Ioniæ in Asia maritimam vrbem celebrem.
f In imo quippe sinus pulcherrimi est Colophon.
g Ioniæ insulæ.
h Maris Carpathij ins.
i Samo vicina est Cos ins.
k l.5.v.51.
* sinus, ad Telmessum oppidum Cariæ.
l Compendiũ magni sinus facit, recta per medium pelagus nauigatione. *Qua via longum compensat iter.* Hippolit. Senec.v.85. Legitur & *Compensat: medio pelagi Pamph.* m Asiæ Minoris regio Ciliciæ vicina. n Oppido vlli. v 136. supra. o Pamphyliæ opp. Attaleam dicit Plutarchus eum primum intrasse. p Pauciores incolæ erant quam comites Pompeij. q Hinc nauigans. r Montem Ciliciæ s Ciliciæ fl.

t Credidisset hoc quoudam Pompeius, cum maria hæc profligatis piratis pacasset, fore aliquando vt sibi profugo hoc tuto itinere opus esset? u Ins. vel potius ad ostium Selinuntis fl. Ciliciæ. Sunt qui intelligant consessum Senatorium. συνέδριον. Alij leg *Celendris* opp. litorale Strab l.14. Pl.l.5.27.c.

x Metuens Pompeius celeritatem hostis, ne rebus imparatis superueniret Cæsar, de loco perfugij & secessus deliberauit, ipse Parthiam prætulit; alij Africam & Iubam, Theophanes Lesbius Ægyptum suasit & persuasit. Plutarch. & Appian. Patercul.

Atqu

Atq; [y] instar patriæ, quanuis in litore nudo,
In Cilicum terra, nullis circundatus armis
Consultem, rebusq; nouis exordia quæram,
Ingentes præstate animos: non omnis in aruis
Emathys cecidi, nec sic mea fata premuntur,
Vt nequeam releuare caput, cladesq; receptas
Excutere. [z] an Libyca Marium potuere ruina
Erigere in fasces, plenis & reddere fastis:
Me pulsum leuiore manu Fortuna tenebit?
[a] *Mille mea* [b] *Graio voluuntur in æquore puppes,*
Mille duces: sparsit potius Pharsalia nostras,
Quam subuertit opes sed me vel sola tueri
Fama potest rerum, toto quas gessimus orbe,
Et [c] *nomen quod mundus amat. vos* [d] *pendite regna*
Viribus, atq; fide, Libyen, Parthosq; Pharonq;,
Quæ nam Romanis deceat succurrere rebus.
Ast ego curarum, proceres, arcana mearum
Expromam, [e] *mentisq; meæ quo pondera vergant.*
Ætas [f] Niliaci *nobis suspecta tyranni est:*
[g] *Ardua quippe fides robustos exigit annos.*
Hinc anceps dubij terret [h] *solertia Mauri:*
[i] *Namq; memor generis Carthaginis impia proles*
Imminet Hesperiæ, multusq; in pectore vano est
Annibal, [k] *obliquo maculat qui sanguine regnum,*
Et Numidas contingit auos: [l] *iam supplice Varo*
Intumuit, viditq; loco Romana secundo.

y Referentes patriam, *vel* pondus atque autoritatem patriæ habentes.
u Marium post carcerem Minturnensem & latebras in ruinis Carthaginis. l. 2. v. 89.
Fortuna ad septimum prouexit Consulatum. Me manu minus graui depressit. Quid obstat quo minus & restituat?
a Synecdoche Hyperbolica.
b Ad Corcyram enim & in Adriatico classes illi integræ erant & præfecti.
c Quo nimium fretus erat. l. 1. v. 135.
d Expendite, deliberate ad quem tanquam fidelem & viribus præstantem confugiamus, ad Iubamne Numidarum regem in Africa, an Phraatem Parthiæ; an ad Ptolomæum Ægypti regem.
e Quo consilia mea inclinent. f Ptolomæi, *qui tum puero quam iuuenis propior Ægypti rex erat.* Paterc. g Eximia, certa, in rebus arduis præstita. h Iubæ astutia. i Iubam Pœnis oriundum vult poeta, ingenio vafro, perfidia & odio nominis Romani referre Annibalem.
k Qui regni Libyæ ius ad se ex laterali descensu pertinere vult. Alij ex *obliquo & maculat.* nothum fuisse intelligunt.
l Insolens factus est, quod Attius Varus subsidium ab illo petiisse, & quod Curione cum exercitu deleto res Romanas vidisset suis inferiores.

Quare

Quare agite,[m] *Eoum comites properemus in orbem.*
[n] *Diuidit Euphrates ingenti gurgite mundum,*
[o] *Caspiaq́; immensos seducunt claustra recessus,*
[p] *Et polus Assyrias alter noctesq́;, diesq́;*
Vertit,[q] *& abruptum est nostro mare discolor vnda,*
Oceanusq́; suus.[r] *regnandi sola voluptas.*
[f] *Celsior in campis sonipes, & fortior arcus;*
[t] *Nec puer, aut senior* [u] *letales tendere neruos*
Segnis, & à nulla mors est incerta sagitta.
[x] *Primi*[y] *Pellaas arcu fregere sarissas,*
[z] *Bactraq́; Medorum sedem,* [a] *murisq́; superbam*
Assyrias Babylona domos. nec pila timentur
Nostra nimis Parthis, audentq́; in bella venire,
[b] *Experti Scythicas, Crasso pereunte, pharetras.*
Spicula nec solo spargunt fidentia ferro;
Stridula sed multo saturantur tela veneno.
[c] *Vulnera parua nocent, fatumq́; in sanguine summo est.*
[d] *O vtinam non tanta mihi fiducia saeuis*
Esset in Arsacidis? fatis nimis æmula nostris
Fata mouent Medos, multumq́; in gente Deorum est.
Effundam populos [e] *alia tellure reuulsos,*
Excitosq́; suis immittam sedibus [f] *ortus.*
Quod si nos Eoa fides.[g] *& Barbara fallunt*
Fœdera; vulgati supra commercia mundi
Naufragium Fortuna ferat. non regna precabor,

m Parthiam. Locum hunc examinat redarguitq; Ios. Scal. in prolegom ad Manil.
n Ad v.236. supra.
o Ad v.222. supra.
p Parthiam, atque Indiam, pro qua videtur Assyriam dixisse, cum nulla sit pars Assyriæ quæ polum Antarcticum videat.
q Et Oceanus Indicus alius est à nostro, cuius pars Mare rubrum, diuersi à nostro coloris; vt volunt. sed vide quæ ad nos Sent. Thyest. v.370.
r Regnandi solo studio arma meditantur & capessunt.
ſ Equi illis altiores & ferociores quam nostri.

t Ab ineunte ætate sagittis mittendis instituuntur. u Mox v.304. x Parthi primi & soli retuderunt impetum Alexandri. y Macedonicas hastas. Pella vrbs Macedoniæ Alexandri patria.
z Sibi subiecerunt Medos quorum vrbs Bactra regia Bactrianæ; & Assyrios, quorum regia Babylon.
a L.6.v.50. b Facto periculo in eo prœlio, quo Crassi deuicti sunt, nostra pila esse suis sagittis inferiora.
c Leue vtiq; vulnus Lethale est à veneno quo tinguntur sagittæ. d Atque vtinam mihi non instaret necessitas opem implorandi à Parthis, gente sæua, nostri æmula inuidaque, nec habenti minus fauoris diuini. e Præter Parthos.
f Orientis populos. g Cum Parthis. supra v.218. & 236.

Quæ feci;[h] sed magna feram solatia mortis
Orbe iacens alio, nil hæc in membra cruente,
Nil soccerum fecisse pie. sed cuncta reuoluens
Vitæ fata meæ, semper venerabilis illa
Orbis parte fui:[i] quantus Mæotida supra!
Quantus apud Tanaim toto conspectus in ortu!
[k] *Quas magis in terras nostrum felicibus actis*
Nomen abit, aut vnde redit maiore triumpho?
Roma faue cœptis: quid enim tibi lætius vnquam
Præstiterint Superi, quam, si ciuilia [l] Partho
Milite bella geras, tantam consumere gentem,
Et nostris miscere malis? Cùm Cæsaris arma
Concurrent[m] Medis, aut me Fortuna necesse est
Vindicet, aut Crassum. Sic fatus, murmure sentit
[n] *Consilium damnasse viros: quos* [o] *Lentulus omneis*
Virtutis stimulis, & nobilitate dolendi
Præcessit, dignasq; tulit [p] modo Consule voces:
Siccine Thessalicæ mentem fregere ruinæ?
[q] *Vna dies mundi damnauit fata? secundum*
Emathiam lis tanta datur? [r] *iacet omne cruenti*
Vulneris auxilium? solos tibi, Magne, reliquit
[*] *Parthorum Fortuna pedes? quid* [s] *transfuga mundi*
Terrarum totos tractus, cœlumq; perosus,
Auersosq; polos, alienaq; sidera quæris,
Chaldæos culture [t] *focos & barbara sacra*

h Leuius feram dignitatis meæ ruinam & fortunæ naufragium ex oculis nostrorum remota ad extremas ignotasq; gentes quibuscum nobis nullum commercium: quam si me conferrem in regna quæ a me deuicta suis regibus reddidi. l. 7. v. 710. eritq; mihi solatio ibi interire, vbi nec crudelitati Cæsaris neque officiis sim obnoxius. solanti me recordatione rerum à me illic gestarum.

i Quas victorias & triumphos retuli è Mithradate, Tigrane, &c. vltra Mæotim paludem & Tanaim?

k In nullas certe magis.

l Qui aut victor restituet me, aut victus pœnas dabit Crassorum. vacante interim à ciuili bello milite Rom. m Parthis.

n Consilium suum de Parthis adeundis improbari à suis. o Orationem hanc Theophani Lesbio adscribit Plut in Pomp.

p Qui paulo ante Consulatum gesserat. q Vnane illa infeliciter in Thessalia pugnata dies damnauit totum mundum in extremam & æternam calamitatem? lata quasi perpetuæ felicitatis sententia pro victoribus vnius diei?

r Nihilne post acceptam hanc cladem superest auxilij? * Quorum ad pedes tu supplex accidas opem imploraturus.

s Parthos vltra Æquinoctialem statuit vt supra v. 292. Assyrios. t Aras. Alij leg. *deos* in idem recidunt. Ignem sc. Deum Chaldæorum.

Partho-

Parthorum famulus?[u] *quid causa obtenditur armis*
Libertatis amor? miserum quid decipis orbem,
Si seruire potes?[x] *te, quem*[y] *Romana regentem*
Horruit auditum, quem captos[z] *ducere reges*
Vidit[a] *ab Hyrcanis, Indoq; à litore, filuis,*
Deiectum fatis, humilem fractumq; videbit,
Extolletq; animos Latium vesanus in orbem,
Se simul & Romam Pompeio supplice mensus?
[b]*Nil animis fatisq; tuis effabere dignum:*
Exiget ignorans Latiæ commercia linguæ,
Vt lacrimis se, Magne, roges. patimurne pudoris
Hoc vulnus,[c] *clades vt Parthia vindicet ante*
Hesperias, quam Roma suas? ciuilibus armis
Elegit te nempe ducem.[d] *quid vulnera nostra*
In Scythicos spargis populos, cladesq; latenteis?
[e]*Quid Parthos transire doces?*[f] *solatia tanti*
Perdit Roma mali, nullos admittere Reges,
Sed ciui seruire suo. iuuat ire per orbem
Ducentem sæuas[g] *Romana in mœnia gentes,*
[h]*Signaq; ab Euphrate cum Crassis capta sequentem?*
[i]*Qui solus regum, fato celante fauorem,*
Defuit Emathiæ, nunc tantas ille lacesset
Auditi victoris opes, aut iungere fata
Tecum, Magne, volet? non hæc fiducia genti est,

u Aut quid libertatis studiũ præteximus belli causam, si modo Parthis nos seruituros proiiciamus?
x O, quanto Romani nominis dedecore, atq; damno tuo, consilium hoc iniisti? cristas vtiq; tollent Parthi, Romanosq; omnes præ se contempserint: vbi viderint te Imperatorē summum & *caput Romæ, laurigeros ageret cum læta triumphos*, animo tam abiecto ad pedes suos prostratum.
y Res Romanas; imperium
z Ante triumphalem currum.
a Ex remotis Asiæ regionibus, ad Hyrcaniam & Indiam vergentibus. b Et quam indignum erit animo tuo & rebus tuis gestis, supplicare Parthis: quorum linguæ cum imperitus sis, lacrymis agenda est implorandumq; fletu auxilium.
c Vt cladem Pharsalico prœlio acceptam prius Parthi vindicent, quam nos cladem ab iis acceptam ad Carras?
d Damna bello accepta, quæ hostes celare prudentius erat, cur prodis illis?
e Quid occasionem præbes transeundi Euphratem, imperij sui limitem?
f Et cum Roma soletur se post bellum, quod ciui potius seruiat suo quam regibus externis: per te solatio hoc illa frustrabitur.
g Contra patriam. h l.1.v.10. i Quando exitus belli erat in dubio, Phraates non misit tibi auxilium: an vtique credis opem illum tibi victo laturum contra victorem, de quo multa audiit?

k Omnis

[k]*Omnis in Arctois populus quicunq; pruinis*
Nascitur, indomitus bellis, & [l] *Martis amator,*
Quicquid ad Eoos tractus, [m] *mundiq; teporem*
Labitur, emollit gentes clementia cœli.
Illic & [n] *laxas vestes, &* [n] *fluxa virorum*
Velamenta vides. [o] *Parthus per Medica rura,*
Sarmaticos inter campos, effusaq; plano
Tigridis arua solo, nulli superabilis hosti est
Libertate fugæ, sed non, vbi terra tumebit,
Aspera conscendet montis iuga, nec [p] *per opacas*
Bella geret tenebras incerto debilis arcu,
[q]*Nec franget nando violenti vorticis amnem,*
[r]*Nec tota in pugna perfusus sanguine membra*
Exiget æstiuum calido sub puluere solem.
Non [s] *aries illis, non vlla est machina belli:*
Haud fossas [t] *implere valent: Parthoq; sequente*
[u]*Murus erit quodcunq; potest obstare sagittæ.*
[x]*Pugna leuis, bellumq; fugax, turmæq; vagantes,*
[y]*Et melior cessisse loco, quam pellere, miles.*
Illita tela [z] *dolis, nec Martem comminus vnquam*
Ausa pati virtus, sed longe tendere neruos,
[a]*Et, quo ferre velint, permittere vulnera ventis.*
[b]*Ensis habet vires, & gens quæcunq; virorum est,*
Bella gerit gladijs. [c]*nam Medos prœl.a prima*

k Septentrionales populi, inquit Vegetius l.1. c.2. remoti à solis ardoribus, inconsultiores quidem, sed tamen largo sanguine redundantes, sunt ad bella promptissimi. Nationes vero Soli vicinæ, nimio calore siccatæ, amplius quidem sapiũt, sed minus habent sanguinis; & propterea fiduciam cominus pugnandi non habent, & metuunt vulnera. Idem Arist. et Herodot. & Vitruuius l.5. & Rob. Valturius l. 6. de re Militari. c.8. Respondet autem ad illud Pompeij, supra v.295.

l Al. *mortis*, vt l.1. v.461. m Plagam cœli tepidam. n Quod & mollitiem arguebát apud Romanos; *Malthinus tunicis demissis ambulat.* Horat. o In camporum quidem planitie præstant plurimum Parthi, sagittis eminus & fuga inter pugnandum freti: in montosis vero minimum valent. p Per opaca vallium, inquiunt. Quid si, noctis? neque enim noctu fugientem insequi Crassum sustinebant Parthi. Plutarch. in Crasso. q Non flumina, vbi opus est tranare didicerunt. r Neque vulneratus perseuerabit per diem totum æstiuum in pugna, pulueris & solis patiens. s l.3. v.490. t Cratibus, fascibus, terra, trabibus ad oppugnanda castra. u Illæsum te præstabit, quicquid sagittas arcere valet. x Resp. ad illud, v.295. supra. y Fugæ aptior quam pugnæ. z Veneno. a Tela incertum vbi casura temere emittere. b Statuaria pugna & comminus gladiis præliari virorum. h. e. fortium est. c Sed vide Plutarchum in Crasso, vbi Romanos hæc spes falsos habuit. aderant quippe cameli sagittis onusti, vnde conuersi Parthi pharetras reficerent.

Exarmant,

Exarmant, vacuaq́; iubent remeare pharetra.
[d] *Nulla manus illis; fiducia tota veneni est.*
Credis, Magne, viros, quos in discrimina belli
Cum ferro venisse[e] parum est? [f] tentare pudendum
Auxilium tanti est, [g] toto diuisus vt orbe
[h] *A terra moriare tua? tibi barbara tellus*
Incumbat? te parua tegant, ac vilia busta,
Inuidiosa tamen, Crasso [i] quærente sepulcrum.
Sed tua sors leuior, [k] quoniam mors vltima pœna est,
Nec metuenda viris. at [l] non Cornelia letum
Infando sub rege timet. num barbara nobis
Est ignota Venus, quæ ritu cæca ferarum
Polluit[m] innumeris leges, & fœdera tedæ
Coniugibus, thalamiq́; [n] patent secreta nefandi
Inter mille nurus? [o] epulis vesana, meroq́;
Regia, non vllos exceptos legibus horret
Concubitus: tot femineis complexibus vnum
Non lassat nox tota marem. [p] Iacuere sorores
In regum thalamis, sacrataq́; pignora matres.
[q] *Damnat apud gentes sceleris non sponte peracti*
Oedipodionias infelix fabula Thebas:
[r] *Parthorum dominus quoties sic sanguine misto*
Nascitur Arsacides? cui fas [s] implere parentem,
Quid rear esse nefas? proles tam clara Metelli
Stabit barbarico coniux [u] millesima lecto.
Quanquam non vlli plus regia, Magne, vacabit
Sauitia stimulata Venus, titulisq́; virorum.

d Nulla vis in ictibus inferendis.
e Nisi & venenum addant.
f Tantine facis tam inhonestum & imbelle auxilium, vt mor.
g Vt supra v. 239.
h Resp. ad illud Pompeij, v. 311. supra.
i Non habente sepul. feris alitibusq; proiecto.
k Quoniam mors, ærumnarum requies est & malorum vltimum.
l Sed dedecus omni leto grauius timet.
m Rex quot libet, alij, quot possunt alere.
n In propatulo sunt, vel in cōmuni inter multas.
o Rex satur & ebrius nullos horret concubitus, vel legibus interdictos. Alii leg. *non vllis.*

p Quin & sorores incestant, & quod nomen inuiolatum debet esse mattes.
q Male audiunt Thebæ in Bœotia. nomine OEdipodis, qui matrem Iocastam duxit. vide argumentum nostrum in OEdip. Senecæ. Quamuis ille hoc per ignorantiam admiserit, quod hi scienter & sponte.
r Et ex huiusinodi incestu sæpe nascitur ipse rex. s Prægnantem facere. sic Ouid. 11. Met. *ingentique impleuit Achille.*
t Cornelia L. Scip. Metelli filia. u Multis posthabita, quanquam (& hoc corrigit (vt Crasso tibique insultet, cum nulla frequentius consueuerit,

Nam quo plura iuuent Parthum [x] portenta, fuisse
Hanc sciet & Crassi: ceu pridem debita fatis
Assyriis, trahitur [y] cladis captiua vetustæ.
[z] *Hæreat Eoæ vulnus miserabile sortis;*
Non solum auxilium funesto à rege petisse,
Sed gessisse [a] prius bellum ciuile pudebit.
Nam quod apud populos crimen [b] soceriq; tuumq;
Maius erit, quam quod vobis miscentibus arma,
[c] *Crassorum vindicta perit? incurrere cuncti*
Debuerant in [d] Bactra duces, & ne qua vacarent
Arma, [e] vel Arctoum Dacis, Rheniq; cateruis
Imperij nudare latus, dum [f] perfida Susa
In tumulos prolapsa [g] ducum, Babylonq; iacerent.
Assyriæ [h] paci finem, Fortuna, precamur:
Et, si [i] Thessalia bellum ciuile peractum est,
Ad Parthos, [k] qui vicit eat. [l] gens vnica mundi est,
De qua Cæsareis possim gaudere triumphis,
[m] *Non tibi, quam primum gelidum transibis Araxem,*
Vmbra senis mœsti Scythicis confixa sagittis
Ingeret has voces? Tu, quem post funera nostra
Vltorem cinerum [n] nudæ sperauimus vmbræ,
Ad fœdus, pacemq; venis? [o] tum plurima cladis
Occurrent monimenta tibi: [p] quæ mœnia trunci
Lustrarunt ceruice duces, vbi [q] nomina tanta
Obruit Euphrates, & nostra cadauera Tigris
Detulit in terras, ac reddidit. [r] ire per ista
Si potes, in media socerum quoq;, Magne, sedentem

x Monstrosæ libidinis incitamenta. y Tanquam cæli ibi prioris mariti præda illi debita. z Quod si graue illud Crassianæ cladis damnum tibi in mentem subeat. a Quam Crassum vindicasse. b Cæsaris. c l.1.v.10. d Parthos, quibus subdita est Bactra. supra, v.299. e Et vel bellum Gallicum atque Germanicum omisisse subductis inde præsidiis copiisq; omnibus contrà Parthos mittendis. f Vrbs Mediæ, regia, vetus Persarum, latrociniis & gentis perfidia famosa. g Crassorum, tanquam illis rogi atque inferiæ h Fœderis exitum, belli initium. i In Thessalia. Legitur & *Thessalia*. k Victor Cæsar. l Vtcunq; alias infestus, non tamen Cæsari triumphum de Parthis inuiderim. m Prosopopæia vmbræ Crassi visus, dissuadet Pompeium. n Insepultæ. o Hæc ex persona Lentuli. p Ad quas vrbes per ludibrij pompam missa sunt capita ducum. filij caput hastæ præfixum Parthi adequitantes ostenderunt parti: patris caput & manum Surena in Armeniam ad Orodem præmisit Seleuciam, &c. Plutarch. Crass. q Nobiles & fortes viros. r His si potes te supplicem abiicere, non video cur & Cæsari non possis supplicare in media Thessaliæ.

Thessalia

Thessalia placare potes. [s] *quin respicis orbem*
Romanum? si regna timens proiecta sub Austro,
[t] *Infidumq; Iubam,* [u] *petimus Pharon, aruaq; Lagi.*
[x] *Syrtibus* [y] *hinc Libycis tuta est Ægyptus: at* [z] *inde*
Gurgite septeno rapidus mare summouet amnis:
Terra suis contenta bonis, non indiga mercis,
Aut [a] *Iouis: in solo tanta est fiducia Nilo.*
[b] *Sceptra puer Ptolemæus habet tibi debita, Magne;*
Tutela commissa tuæ. quis [c] *nominis vmbram*
Horreat? innocua est ætas. [d] *ne iura, fidemq;*
Respectumq; Deum veteris sperauerit aulæ.
Nil pudet assuetos sceptris: mitissima sors est
Regnorum sub rege nouo. Non plura locutus
Impulit huc animos. [e] *quantum spes vltima rerum*
Libertatis habet! victa est sententia Magni.
Tunc [f] *Cilicum liquere solum, Cyproq; citatas*
Immisere rates, [g] *nullas cui prætulit aras*
[h] *Vnde diua memor Paphiæ,* [i] *si numina nasci*
Credimus, aut quenquam fas est cœpisse deorum.
[k] *Hac vbi deseruit Pompeius litrora totos*
Emensus Cypri scopulos, quibus exit in Austrum,
Inde maris vasti [l] *transuso vertitur æstu:*

s Quin respicis potius amicos & socios populi Rom. & hos petimus.
t v. 283. supra.
u Quin petimus Ægyptū? cuius Pharos insula, & Ptolomeus Lagi f. rex l. 1. v. 692.
x l. 2. v. 367.
y Ad occasum.
z Ad ortum, Asiam versus, Nilus septem ostiis in mare infunditur.
a Pluuiæ. vt quæ à Nilo inundatur. Heliodor. l. 9. Diod. Sic. & Tibullus de Nilo. *Te propter nullos tellus tua postulat imbres. Arida nec pluuio supplicat herba Ioui.*
b Reip. ad illud Pompeij supra v. 281.

c Titulum tantum, & imaginariam regij nominis maiestatem. d In veterum quidem regum aulis non facile inueneris iura, fidem, religionem, vbi periit iam dudum pudor: à regibus nouis pietatem expecta. Alij leg *nec spren.* e *Epiphonema.* Quantum libertatis. παῤῥησίας assumunt sibi homines in rebus desperatis. f E Cilicia soluens in Cyprum ins. traiecit Pompeius. g *Quam coluisse Venus terris magis omnibus vnam Fertur vbi templum Diua, centumque Sabæo Thure calent aræ sertisque recentibus halant.* h Memor Cyprij maris, in quo nata Venus è spuma maris & testiculis Cœli dicitur. vide quæ ad v 273. Senec Hippo. i Επανόρθωσις. Si modo nascantur numina, & non sint æterna. k Nauibus aliis, inquit Cæsar 3. com. additis actuariis, in Ciliciam, atque inde in Cyprum peruenit. ibi cognoscit arcem ante captam sui excludendi causa, &c. Pompeio itaq; pecunia societatis sublata & æris magno pondere ad militarem vsum in naues imposito, & 2000. hominum armatis, Pelusium peruenit. l Mari Cyprum & Ægyptum interfuso. Alij leg. *transuerso*, i.e. cursum direxit ex transuerso maris.

*m*Nec tenuit Casium[n] nocturno lumine montem,
Infimaq; Æpyti[o] pugnaci litora velo
Vix tetigit, qua diuidui pars maxima Nili
In vada decurrit Pelusia septimus amnis.
[p]Tempus erat, quo Libra pares[r] examinat horas
[s]Non vno plus aqua die, noctiq; rependit
Lux minor hybernæ verni solatia damni.
[t]Comperit vt regem Casio se monte tenere,
Flectit iter: [u]nec Phœbus adhuc, nec carbasa languent.
Iam rapido [x]speculator eques per litora cursu
Hospitis aduentu pauidam compleuerat aulam.
Consilij vix tempus erat: tamen omnia [y] monstra
Pellææ coiere domus: quos inter [a] Achoreus
Iam placidus senio, fractisq; modestior annis,
([b]Hunc genuit custos Nili crescentis in arua
Memphis [c] vana sacris; [d] illo cultore Deorum
[e]Lustra suæ [f] Phœbes non vnus vixerat Apis;)
[g]Consilij vox prima fuit, meritumq;, fidemq;,
Sacraq; defuncti iactauit pignora patris.
Sed[h] melior suadere malis, & nosse tyrannos,
Ausus Pompeium leto damnare Photinus;

m Neque Casium promontorium, quod petebat tenuit: sed vento aduersante & velis reluctantibus, infra Casium appulit, qua Nilus septimo eoque vltimo & amplissimo ostio iuxta Pelusium in mare exit. n Noctu, lucente luna. *vel* face nocturna, velut in Pharo, viam nauigantibus dirigēte. o Reluctanti aduersus ventum. p Erat iam æquinoctium autumnale, Sole Libram ingresso. *Libra die somniique pares vbi fecerit horas.* Virg. Geor. 1.

r Allusum ad examen libræ. s Vnum tantum diem æquans nocti, deinceps imminuit dies, rependitq; noctibus, quantum deperierat iis, post æquinoctium vernum. t Ibi casu, *inquit Cæsar*, rex erat Ptolomæus, puer ætate, magnis copiis cum sorore Cleopatra gerens bellum, quam regno expulerat, &c. Ad eum Pompeius misit, vt pro hospitio, atque amicitia patris, Alexandria reciperetur, atque illius opibus in calamitate tegeretur. u Nondum Sol occiderat, & venti spirabant. x Legatione Pompeij certiorem factum regem scribunt historici omnes: non speculatu. y Sceleratissimi homines regià consiliis: Photinus eunuchus, Theodorus Chius rhetor & Achillas Ægyptius. z l. 5. v. 60. a Fictitium nomen. b Patria illi erat Memphis, Ægypti quondā regia, ad Nilum sita. *gran Cairo.* vbi puteus erat, in quo notabantur incrementa Nili. Nilometrium. c Vanæ superstitionis, vide quæ nos ad 5. sat. Iuuenal. v. 1. d Sub quo sacerdote multi boues, quos Ægyptij pro Dijs colebant, fuerant cæsi. e Lunaria, quæ sunt 5. mensium. f Lunæ, cuius bicornis imaginem Apis bos Dei vice cultus in dextro habebat latere, macula candicante. Plin l. 8 c. 46. Porphyr l. de abst. carn. & Plutar. de Iside. & infra v. 833. g Achoreus primus dixit sententiam, commemorauitq; officia Pompeij erga patrem Ptol. h Qui melius sciebat mala regibus consulere, & subseruire tyrannorum voluntati.

Ius, & fas multos faciunt Ptolemae nocenteis.
Dat pœnas laudata fides, cum sustinet, inquit,
Quos Fortuna premit. [i] *fatis accede, Deisq;,*
Et cole felices, miseros fuge. sidera terra
Vt distant, & flamma mari: sic vtile recto.
Sceptrorum vis tota perit, si pendere iusta
Incipit: euertitq; [l] *arces respectus honesti.*
[m] *Libertas scelerum est, quæ regna inuisa tuetur,*
[n] *Sublatusq; modus gladiis,* [o] *facere omnia sæue*
Non impune licet nisi dum facis. exeat aula
Qui volet esse pius. virtus, & summa potestas
Non coeunt: semper metuet, quem sæua pudebunt.
[p] *Non impune tuos Magnus contempserit annos,*
Qui te nec victos arcere à litore nostro
Posse putat. [q] *neu te sceptris priuauerit hospes,*
Pignora sunt propiora tibi: Nilumq;, Pharonq;,
Si regnare piget, damnatæ redde sorori.
Ægyptum certe Latiis tueamur ab armis.
[r] *Quicquid non fuerit Magni dum bella geruntur,*
Nec victoris erit. toto iam pulsus ab orbe,
Postquam nulla manet rerum fiducia, quærit
Cum qua gente cadat: [ſ] *rapitur ciuilibus vmbris.*
Nec soceri tantum arma fugit: fugit ora Senatus,
Cuius Thessalicas saturat pars magna volucres.
Et metuit gentes, quas vno in sanguine mistas
Deseruit: regesq; timet, quorum omnia mersit:
[t] *Thessaliaq; reus, nulla tellure receptus,*

i Foue eos quibus Dij & fata fauent.
k Differunt, pugnant.
l Regna, quæ tutantur custodiæ & arces Senec. Thyest. v. 453. & 640.
m Scelerata *manu Sceptra obtinentur: omnis in ferro est salus, &c.* Lycus apud Senec. in Herc Fu. v. 340.
n Crudelitas, cædis modum nesciens.
o Tutius sæuitur, si libertas audaciorum sæuitia reprimatur. *Per scelera semper tutum sceleribus est iter.* Seneca.
p Quasi contemptu annorum regis aduenerit Pompeius. q Potius quam regnum tuum inuadat hospes, trade sorori Cleopatræ à te eiectæ. ita v. 440 supr. Procuratores pueri (inquit Cæsar, com. 3.) siue timore adducti, ne solicitato exercitu regio Pompeius Alexandriam Ægyptumque occuparet, siue despecta eius fortuna consilium ineunt. &c.
r Non fecimus nos nocentes durante bello, neque accessimus partibus Pompeij: certe post bellum cauebimus ne victorem Cæsarem irritemus. inf. v. 531.
ſ Exagitatur à manibus eorum, qui bello ciuili perierunt.
t Belli in Thessalia male gesti damnatus. Damnatus à Diis clade Pharsalica, inquit H. Grotius.

Sollicitat nostrum, quem nondum perdidit, orbem.
Iustior in Magnum nobis, Ptolemae, querela,
Causa data est.[u] *quid sepositam, semperq; quietam*
Crimine bellorum maculas Pharon, aruaq; nostra
Victori [x] *suspecta facis? cur sola* [y] *cadenti*
Hac placuit tellus, in quam Pharsalica fata
Conferres, pœnasq; [z] *tuas?* [*] *iam crimen habemus*
Purgandum gladio, quod nobis sceptra Senatus
Te suadente dedit, votis tua fouimus arma.
[a]*Hoc ferrum, quod fata iubent proferre, par aui.*
Non tibi, sed victo, feriam tua viscera, Magne:
[b]*Malueram soceri: rapimur, quo cuncta feruntur.*
[c]*Tene mihi dubitas an sit violare necesse,*
[d]*Cum liceat? quæ te nostri fiducia regni*
Huc agit infelix? [e]*populum non cernis inermem,*
Aruaq; vix refugo fodientem mollia Nilo?
[f]*Metiri sua regna decet, viresq; fateri.*
Tu Ptolemæe potes Magni fulcire ruinam,
Sub qua Roma iacet? [g] *bustum, cineresq; mouere*
Thessalicos audes, bellumq; in regna vocare?
Ante aciem Emathiam [h] *nullis accessimus armis:*
Pompeij nunc castra placent, quæ deserit orbis?
Nunc victoris opes, & cognita fata lacessis?
[i]*Aduersis non desse decet, sed læta secutos.*
Nulla fides vnquam miseros elegit amicos.
Assensere omnes [k] *sceleri. lætatur honore*

u Apostrophe ad Pompeium. quem incusat perturbandi regni pacati: amouendo à se ingratitudinis crimen. x Atque adeo vindicanda. y Tibi victo, rebus pessum ruentibus. z Quas ab iis, qui te excipiēt non leuius atque à te exposcet Cæsar. * Iam dudum Cæsari sumus inuisi, quasi votis fauentes tibi, quo suadente confirmauit nobis regnum Senatus. quod crimen bello vindicabit Cæsar, nisi nos tua cæde irā illius auertamus. a Inuiti itaque neq; ingrati sed salutis nostræ necessitate coacti inferimus cædem tibi non quasi optime à nobis merito, sed quia victo quem tueri non erit nobis tutum. b Atq; vtinam victus fuisset Cæsar: tibi ô Pompei multo libentius illum interfecissemus, fortunam vtique secuti. c *Necessitas magnum humanæ imbecillitatis patrocinium omnem legem frangit.* Senec. d Facta nobis à fatis tui potestate. e Nostrum Ægyptium, agris iam decrescente Nilo intentum. reuocatur autem Nilus in totum intra ripas Sole Libram ingresso, supra, v. 467 f Si vires nostras recte metiamur: non sufficimus rebus Pompeij sustentandis. g Cladis Pharsaliæ reliquias in nos conuertere?
h Neque Cæsaris, neque Pompeij. i Si modo prosperam illius fortunam secuti fuissemus, non decuerat ab illo in aduersis defecisse. k Scelerato Photini consilio atque sententiæ.

Rex

Rex puer insueto, quod iam sibi tanta iubere
Permittunt famuli.[l] *sceleri delectus Achillas.*
[m] *Perfida qua tellus Casiis excurrit arenis,*
Et vada testan'ur iunctas Ægyptia Syrtes,
[n] *Exiguam socijs monstri gladijsq; carinam*
Instruit, ô superi, Nilusne, & barbara [o] *Memphis,*
Et [p] *Pelusiaci tam mollis turba Canopi*
[q] *Hos animos! sic fata premunt ciuil a mundum!*
[r] *Sic Romana iacent! vllusne in cladibus istis*
Est locus Ægypto? Phariusq; admittitur ensis?
[f] *Hanc certe seruate fidem ciuilia bella:*
Cognatas præstate manus, externaq; monstra
Pellite, si meruit tam claro nomine Magnus
[t] *Cæsaris esse nefas.* [u] *tanti Ptolemæe ruinam*
Nominis haud metuis? [x] *cœloq; tonante profanas*
[y] *Inseruisse manus impure, ac* [z] *semiuir audes?*
Non domitor mundi, nec [a] *ter Capitolia curru*
Inuectus, [b] *regumq; potens, vindexq; Senatus,*
Victorisq; gener; Phario satis esse tyranno
Quod poterat. Romanus erat. quid viscera [c] *nostra*
Scrutaris gladio? nescis puer improbe, nescis
Quo tua sit fortuna loco: [d] *iam iure sine vllo*
Nili sceptra tenes: cecidit ciuilibus armis
Qui tibi regna dedit. [e] *Iam vento vela negarat*

l Interficiendo Pompeio deligitur Achillas, pædagogus quodam regis, nunc præfectus exercitui.
m Ad pedem Casij montis, qua vada & breuia referũt Syrtes vicinas, inter Leptim. sc. Alexandriã.
n Achillas (inquit Plutarch.) assumpto Septimio, tribuno quondam mil. sub Pompeio, & Saluio centurione sub eodem, atque tribus aut quatuor famulis præterea, ad nauim Pompeij aduectus est.
o Supra, v.477.
p Parum conuenit hoc epitheton. Pelusium enim est opp. ad extremum Nili ostium, orientem versus; Canopos vero maxime ad Occasum, vrbs impurissima, & omnium libidinum domicilium. q Sup. *habebit.* sic Iuuen. sat. 1. v.89. *alea quando Hos animos?* r Indignatur ius esse barbaris iisque mollibus Ægyptiis in iugulum Pompeij. f Vt à ciuibus suis potius quam externis his monstris iuguletur Pompeius.
t In gratiam Cæsaris occidi. Ab ipso Cæsare, inquit, H. Grotius. u Apostrophe ad regem, quem vel vltionis diuinæ metus vel Pompeii gloria, vel quod erat Romanus in quẽ nihil liceret regi Ægyptio) deterruisset à tanto scelere. x Non reueritus Iouem, quem cœlo tonantem credimus regnare. Horat. ode. 5. l. 3. scelera vel regum ipsorum, in quos imperium habet, vindicaturus. y Manus interposuisse tuas. z Imbellis & mollis puer. a l.7. v.685. b Vindex libertatis & dux belli à Coss. & Senatu dictus, sub quo & reges militarunt. c Romana. d Omni iam impetui exponeris, destitutus authoritate tutoris, illiusq; qui tibi Ægypti regnum confirmabat. l.9. v.132. e Appropinquans litori vela demiserat.

Magnus, & auxilio remorum infanda petebat
Litora:[f] *quem contra non longa vecta biremi*
Appulerat [g] *scelerata manus:*[h] *Magnoq; patere*
Fingens regna Phari, celsa de puppe carinæ
In paruam iubet ire ratem, litusq; malignum
Incusat, [i] *bimaremq; vadis frangentibus æstum,*
Qui vetet externas terris aduertere classes.
[k] *Quod nisi fatorum leges, intentaq; iussu*
Ordinis æterni miseræ vicinia mortis
Damnatum leto traherent ad litora Magnum;
Non vlli comitum sceleris præsagia deerant.
[l] *Quippe fides si pura foret, si regia Magno*
[m] *Sceptrorum auctori vera pietate pateret;*
Venturum tota Pharium cum classe tyrannum.
Sed cedit fatis, classemq; relinquere iussus
Obsequitur,[n] *letumq; iuuat præferre timori.*
[o] *Ibat in hostilem præceps Cornelia puppim,*
[p] *Hoc magis impatiens egresso deesse marito,*
*Quod metuit clades.** *remane temeraria coniux,*
Et tu nate precor, longeq; è litore casus
Expectate meos: & in hac ceruice tyranni
Explorate fidem. dixit: sed surda vetanti
Tendebat geminas amens Cornelia palmas:
Quo sine me crudelis abis? iterumne relinquor

f Interim cymba appropinquante (ait Plutarchus) mature Septimius surrexit, Romanoque sermone Pompeium imperatorem salutauit; & Achillas Græcis verbis eum excipiens in cymbam transire iubebat, vadum ibi caussatus, & mare ob arenæ multitudinem triremi non esse nauigabile. g Supra v.541. h Septimius (inquit Appianus) dextram, regis nomine Pompeio obtulit, & ad amicum filium tuto monuit accedere. i Vadis vtrinq; æstu allisis & fluctu vario impulsis. Hinc Libyco, inde Ægyptio (inquit Sulpitius) mari inter se collidentibus, propter æstum ostiorum Nili interiecti. k Quod nisi fatale fuisset & diuinitus prouisum vt hic Pompeius caderet, multa illum præsagia deterruisse poterant. l Qui erant cum Pompeio, vbi viderunt non regio more, non magnifice Pompeium excipi, sed ad hoc officium paucos vna cymba venire, suspectam habuere eā contemptionem, Pompeiumq; hortati sunt, vti nauem in altum detruderet, dum adhuc extra iactum teli esset. Plut. Simul & naues in lit. &c. m Cuius suasu & beneficio regnum à Senatu Ptolomæo fuerat confirmatū. n Emori maluit, quam vel suspicari fidem vel mortem formidare. ita Iuuen. 8. Sat. *Summum crede nefas animam præferre pudori.* o Ire parabat comes viro. Salutata (inquit Plutarchus) Cornelia, quæ iam tum mariti exitum lamentabatur, &c. ad vxorē & filium conuersus hos Sophoclis Iambos proulit: ὅστις γὰρ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται Κείνου 'στὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ. Hac postrema voce suos allocutus, cymbam conscendit. p Hac de causa. * Inquit Pomp.

Thessa-

ε

Thessalicis summota malis? [q] *numquam omine laeto*
Distrahimur miseri. poteras [r] *non flectere puppim,*
Cum fugeres alio, latebrisq; relinquere Lesbi,
Omnibus à terris si nos arcere parabas?
An tantum in fluctus placeo comes? Hac ubi frustra
Effudit, prima pendet tamen anxia puppe:
Attonitoq; metu nec quoquam auertere visus,
Nec Magnum spectare potest. stetit anxia classis
Ad ducis euentum, metuens [s] *non arma, nefasq;*
Sed [t] *ne submissis precibus Pompeius adoret*
Sceptra sua donata manu. transire parantem
[u]*Romanus Pharia miles de puppe salutat*
Septimius: [x] *qui, pro superum pudor, arma satelles*
Regia gestabat posito deformia pilo;
Immanis violentus, atrox, nullaq; ferarum
Mitior in caedes. quis non, Fortuna, putasset
[y]*Parcere te populis, quod bello haec dextra vacasset,*
Thessaliaq; procul tam noxia tela fugasses?
[z]*Disponis gladios, ne quo non fiat in orbe,*
Heu facinus ciuile tibi. victoribus ipsis
Dedecus, & [a] *nunquam Superum caritura pudore*
Fabula; Romanus Regi sic paruit ensis,
[b]*Pellaeusq; puer gladio tibi colla recidit*
Magne tuo. qua posteritas in secula mittet
Septimium fama? [c] *scelus hoc quo nomine dicent,*
Qui Bruti dixere nefas? iam venerat hora

q Non sine cladis omine secernimur, quod dudum summota è Pharsalia sum experta.
r Non diuertisse, sed me in Lesbo reliquisse: si me denuo eras à te semoturus, neque passurus tecum vna terram tangere.
s Non gladios & caedem nefariam.
t Ne se indigne supplicé proiiceret ad genua regis à se creati.
u Ad v. 562. & 563. supra.
x Qui olim sub Pompeio duxerat ordinem in bello praedonum iam stipator & famulus Ptolomaei Aegyptiaca gerit arma, positis Romanis.
y Septimium amouendo, qui si proelio interfuisset Thessalico, ingentem editurus fuerat stragem.
z Verum non ambuisti hunc, quo parceres populis: sed vt in omni orbis parte dispositos haberes ciuilium facinorum ministros.
a Non sine deorum inclementiae nota vulgandum facinus.
b Ensis Romani Septimij iussu regis barbari eiusque pueri obtruncauit Magnum. Indigna omnia.
c Quo nomine designabunt hoc Septimij scelus illi, qni Brutum Caesaris tyranni percussorem appellant *Parricidam*, factumq; ipsum *nefas*?

Terminus extremæ.[d] *Phariamq́; ablatus in alnum*
Perdiderat iam iura sui. tum stringere ferrum
Regia monstra parant.[e] *vt vidit comminus enses,*
Inuoluit vultus: atq; indignatus apertum
Fortunæ præbere caput, tunc lumina pressit,
Continuitq; animam, ne quas effundere voces
Posset, & æternam fletu corrumpere famam.
At postquam mucrone latus funestus Achillas
Perfodit,[f] *nullo gemitu consensit ad ictum:*
Despexitq́; nefas, seruatq́; immobile corpus,
[g] *Seq; probat moriens,*[h] *atq; hæc in pectore voluit:*
[i] *Secula Romanos nunquam tacitura labores*
Attendunt, æuumq́; sequens speculator ab omni
Orbe ratem, Phariamq́; fidem, nunc consule famæ.
Fata tibi longæ fluxerunt prospera vitæ,
Ignorant populi, si non in morte probaris,
An scieris aduersa pati.[k] *ne cede pudori,*
Auctoremq́; dole fati. quacunq; feriris,
Crede manum soceri. spargant, lacerentq́; licebit,
Sum tamen, ô superi, felix,[l] *nulliq; potestas*
Hoc auferre Deo.[m] *mutantur prospera vita.*
Non sum morte miser. videt hanc Cornelia cædem,
Pompeiusq; meus. tanto patientius oro
Claude dolor gemitus: natus, coniuxq́;[n] *peremptum*

d Cum iam procul à sua triremi auectus nullam benignam mentionem ad se factam audiuisset, Septimiũ intuitus. *Non ego te*, inquit, *commilitonem olim meum agnosco?* atque is capite tantum annuit, &c terræ vero appropinquãte cymba, multisq; ad litus confluentibus aulicis velut honoris & salutandi causa, Pompeium vt facilius surgeret Philippi manum apprehendentem Septimius à tergo ense traiecit. post hunc Saluius inde Achillas gladios strinxere -- Pompeius nihil se indignum neq; agẽs neque locutus, vtraq; manu togam faciei prætendens, emisso tantum suspirio ictus excepit, &c. Plut. Pomp. f Patienter ictum recepit. g Magnum morte æque ac vita se præstat. h Atque hæc secum in animo versat Pompeius moriens. i Puta iam præsentes posterosq; omnes obseruare qua mente mortem oppetas, vel indigne sic Ægyptiis insidiis & perfidia exceptus. vide vt extremus hic actus anteactæ vitæ fabulæ respondeat. k Ne tibi pudori aut dolori sit, quod iussu pueri & manu desertoris occideris: sed crede te ipsa Cæsaris manu cadere. l Neque hanc fortis animi felicitatem mihi auferre in manibus Deorum est. m Simul cum fortuna mea deficit & vita. neq; vltra res prosperas viuo, morte n[illegible] ias præueniente. inf. v. 703. & l. 9. v. 208. *Felix Priamus. Felix, quisquis bello moriens Omnia secum consumpta videt.* Sene. in Troad. v. 157.
[illegible] Si animi mei in morte magnitudinem cum admiratione intueantur, amant [illegible]e.

Si

Si mirantur amant. [o] *Talis custodia Magni*
Mentis erat: ius hoc animi morientis habebat.
[p] *At non tam patiens Cornelia cernere sæuum*
Quam perferre nefas, [q] *miserandis æthera complet*
Vocibus: ô coniux, [r] *ego te scelerata peremi:*
[s] *Letifera tibi causa moræ fuit auia Lesbos,*
Et prior in Nili peruenit litora Cæsar.
Nam cui ius alij sceleris? sed [t] *quisquis in istud*
A superis immisse caput, vel Cæsaris iræ,
Vel tibi prospiciens, [u] *nescis crudelis, vbi ipsa*
Viscera sint Magni: properas, atq; ingeris ictus,
Qua votum est victo. pœnas non morte minores
Pendat, & ante meum videat caput. [x] *haud ego culpa*
Libera bellorum, quæ matrum sola per vndas,
Et per castra comes nullis absterrita fatis,
[y] *Victum, quod reges etiam timuere, recepi.*
Hoc merui coniux in tuta puppe relinqui?
[z] *Perfide parcebas? te fata extrema petente*
Vita digna fui? [a] *moriar nec munere regis.*
Aut mihi [b] *præcipitem nautæ permittite saltum:*
Aut laqueum collo tortosq; aptate rudentes:
Aut aliquis Magno dignus comes exigat ensem:
[c] *Pompeio præstare potest quod Cæsaris armis*
Imputet. ô sæui, properantem in fata tenetis?
[d] *Viuis adhuc coniux & iam Cornelia non est*

o Talem habuit Pompeius moderationem imperium sui, & constantiam in morte.
p Grauius ferens conspectum trucidati mariti, quam ipsa necem latura fuisset.
q Vxor & amici eius hæc intuentes eiulatu qui in terram vsq; exaudiri posset edito, sublatis ancoris summa celeritate fugerunt, ventusq; alto incumbēs eos iuuit, vt ne volentibus quidem persequi Ægyptiis licuisset. Plut. & Appian.
r Dum me seremotam in Lesbo petitum diuerteres.
s Conijcit Cæsarem, vel à Cæsare missos anteuenisse, qui Pompeium interficiendum curarent. t Quicunque permissus es à Diis vel missus à Cæsare ad interficiendum Pompeium. u Ego illi cor sum & vitalia, quam sibi superesse voluit: tu ingeris Pompeio ictus, parte ea qua voluit mori, quin me pete, maiores luet pœnas si me truncatam viderit, quam quod ipse iugulatur.
x Neq; enim ego vaco culpa, vt quæ sola è fœminis Rom. comes fuerim ciuilis belli. y Pompeium excepi, in Lesbo. z Qui me deseruisti *comitem supremum iter carpere paratam, non ego perfidum dixi sacramentum, &c.* Horat. l. 2. od. 17.
a Mortem inueniam, vt ut Ptolomæi beneficio illam non impetrarim. b In mare.
c Qui Pompeio beneficium hoc præstiterit, vacabit culpa, quæ in Cæsaris conferetur crudelitatem.
d Etiam te nondum mortuo, amisi libertatem, negaturne mihi ius mortis, vt in potestatem victoris redigat?

Iuris

Iuris, Magne sui, prohibent accersere mortem:
Seruor victori. Sic fata, interque suorum
[e]*Lapsa manus, rapitur, trepida fugiente carina.*
At Magni cum terga[f] sonent, & pectora ferro,
[g]*Permansisse decus sacræ venerabile formæ,*
Iratamq; Deis faciem, nihil[h] *vltima mortis*
Ex habitu, vultuq; viri mutasse, fatentur
Qui lacerum videre caput. nam sæuus in ipso
Septimius sceleris maius scelus inuenit actu:
Ac retegit sacros, scisso[i] *velamine,* [k] *vultus*
Semianimis Magni, spirantiaq; occupat ora,
Collaq; in obliquo ponit languentia transtro.
Tunc neruos, venasq; secat, nodosaq; frangit
Ossa diu: nondum artis erat caput ense rotare.
At postquam trunco ceruix abscissa recessit,
Vendicat hoc[l] *Pharius dextra gestare satelles.*
[m]*Degener, atq; operæ miles Romane secundæ,*
Pompeij diro sacrum caput ense recidis,
Vt non ipse feras? ô summi fata pudoris!
[n]*Impius vt Magnum nosset puer, illa verenda*
Regibus hirta coma, & generosa fronte decora
Cæsaries compressa manu est; [o] Pharioq; veruto,
Dum viuunt vultus, atque os in murmura pulsant
Singultus animæ, dum lumina[p] nuda rigescunt,
Suffixum caput est, [q] quo nunquam bella iubente
Pax fuit: hoc leges campumq;, & Rostra mouebat:
Hac facie Fortuna tibi Romana placebas.
Nec satis infando fuit hoc vidisse tyranno:

e Decidit exanimata. vt l.5. v.799. & supra, v.58.
f Ictibus.
g Supra, v.613.
h Extremum mortis tempus.
i Toga qua faciem inuoluerat. supra v.613.
k Spirantis adhuc caput prehendit & crudeliter lanians amputauit, nec vno, vti iam ense rotato artis est, ictu.
l Achillas, cui delegatum hoc negotium, caput sibi ad regem sumit deferendum.
m O degener Septimi, tune primas tanti sceleris suscepisti partes, vt tibi honoris, quem hinc petebas, secundæ cederent? Primum vulnus [illegible] Septimius & caput absciderat; quod non ipse iam gestat, sed Achillas. n Ptolomæus, vt Pompeium agnosceret, caput illius à cæde recens contemplatus tractauit.
o Et caput etiam dum spirans & palpitans Ægyptio pilo suffixum est.
p Non clausa; aperta.
q Caput, pacis semper amans, in Senatu, comitiis, foro potens; felix & toties triumphale. *Laurigeros ageres cum læta triumphos, Hoc tibi Roma caput erat.* Mart. ep. 70. l. 3.

Vult

Vult sceleri superesse [r] *fidem. tunc arte nefanda*
Submota est capiti tabes, raptoq; cerebro
Adsiccata cutis putrisq; effluxit ab alto
Humor, & [t] *infuso facies solidata veneno est.*
[u] *Vltima Lageæ stirpis,* [x] *perituraq; proles,*
Degener, [y] *incestæ sceptris cessure sororis,*
Cum tibi sacrato [z] *Macedon seruetur in antro,*
Et regum cineres extructo monte quiescant,
[a] *Cum Ptolemæorum manes, seriemq;* [b] *pudendam,*
Pyramides claudant, [c] *indignaq;* [d] *Mausolea:*
[e] *Litora Pompeium feriunt, truncusq; vadosis*
Huc illuc iactatur aquis. adeone molesta
[f] *Totum cura fuit socero seruare cadauer?*
[g] *Hac Fortuna fide Magni tam prospera fata*
[h] *Pertulit: hac illum summo de culmine rerum*
Morte petit: cladesq; omneis exegit [i] *in vno*
Sæua die, quibus immunes tot præstitit annos:
Pompeiusq; [k] *fuit, qui nunquam mista videret*
Læta malis: felix nullo turbante Deorum,
Et nullo parcente miser. semel impulit illum
Dilata Fortuna manu. pulsatur arenis,
Carpitur in scopulis, hausto per vulnera fluctu
Ludibrium pelagi: nullaq; manente figura;

r Monimentum, quo Pompeium à se occisum fidem faciat.
s Ab intimo humor arte educitur.
t Medicamentis & aromatibus, quibus condiuntur cadauera, conseruatum est Pompeij caput Cæsari deferendum. l. 9. v. 1035.
u Inuectiua Apostrophe ad Ptolomæum, vltimū regum Ægypt. è progenie Lagi, cuius filius Ptolomæus Alexandro mortuo Ægyptum occupauit posterisq; suis reliquit.
x --petiit breui post hæc in pugna contra Cæsarem. nauigio depresso à fugientibus, & ipse, vt creditur, immersus flumine, Regis corpus inquit Florus, obrutum limo repertum est in aureæ loricæ honore. & Plutarch. & Patercul. y Sororis Cleopatræ, cuius nuptias à patre consecutus fuerat, moriens ei regnum reliquit. z Corpus Alexandri Magni seru. in immani sepulchri mole. a Cum Ptolomæo omnes Ægypti continua serie post Alexandrum reges conditos tegant Pyramides. De quibus vide quæ nos ad Martial. ep. 1. b Luxu & ignauia perditam. c Quibus illi erant indigni. d Sepulchra & monimenta illius æmula quod Mausolo regi Cariæ ab vxore Artemisia extructum erat. e Post hæc, Magni *iacet ingens litore truncus.* neq; iacet, sed alliditur litori, pulsatum arenis, ludibrium pelagi. vt mox. f Æque ac caput. modo v. 691. g Inconstanti, prout in se leuis Dea est, quæ more Scorpij cauda ferit. *tantum in illo viro à se discordante Fortuna, vt cui modo ad victoriam terra defuerat, deesset ad sepulturam.* Paterc. h Ad exitum. i Fr. Modius è l. VVeidneri legit *in imo.* ea mente, qua supra, v. 29. Sed placet *in vno:* vt opponatur dies vnus infelix tot annis felicib. & propter *semel,* quod seq. v. 707. k Vnus mortalium fuit, qui, &c.

Vna

[l] Hoc solum agnoscitur, quod capite caret.
[m] Ægyptias, à Pharo ins.
[n] Cæsar.
[o] Hæc Plutarchus ad hunc modum refert. Illi capite amputato truncum nudum ex cymba proiecerunt, quem Philippus libertus Pompeij, qui in cymbam vna cum Pompeio ingressus fuerat, discedentibus iis qui aspectu saturabantur, aqua marina abluit sua tunica inuoluit & rogo è fragmentis nauiculæ piscatoriæ extructo impositum cremauit, a sene quodam Rom. adiutus.
[p] Quæstor Pompeij, vt vult poeta.

[l] *Vna nota est Magno capitis iactura reuulsi,*
Ante tamen [m] *Pharias* [n] *victor quam tangat arenas.*
[o] *Pompeio raptim tumulum Fortuna parauit,*
Ne iaceat nullo, vel ne meliore sepulcro.
E latebris pauidus decurrit ad æquora [p] *Cordus;*
Quæstor ab [q] *Idalio* [r] *Cinyræa litore Cypri*
Infaustus Magni fuerat comes. ille [s] *per vmbras*
Ausus ferre gradum, victum pietate timorem
Compulit; vt mediis quæsitum corpus in vndis
Duceret ad terram traheretq; ad litora Magnum.
[t] *Lucis mœsta parum per densas Cynthia nubes*
Præbebat; cano sed [u] *discolor æquore truncus*
Conspicitur. tenet ille ducem complexibus arctis
Eripiente [x] *mari nunc victus pondere tanto*
Expectat fluctus, pelagoq; iuuante cadauer
Impellit. postquam sicco iam litore [z] *sedit,*
Incubuit Magno; lacrymasq; [y] *effudit in omne*
Vulnus & ad Superos, [a] *obscuraq; sidera fatur:*
[b] *Non pretiosa petit cumulato ture sepulcra*
Pompeius, Fortuna, tuus: non pinguis ad astra
Vt ferat è membris [c] *Eoos fumus odores,*
[d] *Vt Romana suum gestent pia colla parentem,*
[e] *Præferat vt veteres feralis pompa triumphos.*
Vt resonent [f] *cantu tristi fora.* [g] *totus vt ignem*
Proiectis mœrens exercitus ambiat armis:

q Idalus, mons Cypri, Veneri sacer. r A rege Cinyra. Pindari Nem. ode. 8. & Pythior ode. 2. s Noctu. t *& Lunam in nimbo nox intempesta tenebat.* u Diuersi à mari coloris. x Refluo. y Veuiliam quæ cadauer subleuaret. z Truncus Pompeij. a Vt modo v. 723. b Non poscit *nidorem thuris Eoi. Et Cilicum messes, non riquè exempta superbæ Cinnama, & Assyrio manantes gramine succos.* qualia funeribus felicium cumulate infunduntur. c Arabicos, Indicos, Panchæi thuris odores. d Non vt tanquam pater patriæ efferatur à nobilissimis ciuibus feretrum subeuntibus. e Non vt in funebri pompa præferantur rerum gestarum tituli & insignia, non triumphorum suorum imagines. f Epicediis & næniis deplorantium ad tibiam. g Vt militari more exercitus demissis hastis ter rogum circumeat. *Ter circum accensos cincti fulgentibus armis Decurrere rogos, ter mœstum funeris ignem Lustrauere in equis, ululatusq; ore dedere.* Virg. 11. Æn.

Da vilem Magno[h] *plebeij funeris arcam,*
Quæ lacerum corpus[i] *siccos effundat in ignes.*
[k]*Robora non desint misero, nec*[l] *sordidus vstor.*
Sit satis, ô superi,[m] *quod non Cornelia fuso*
Crine iacet,[n] *subiicitque facem complexa maritum*
Imperat, extremo sed abest à munere busti
Infelix coniux, nec adhuc à litore longe est.
Sic fatus, paruis[o] *iuuenis procul aspicit ignes,*
Corpus[p] *vile suis, nullo custode cremantes.*
[q]*Inde rapit flammas, semustaque robora membris*
Subducens, Quæcunque es (ait) neglecta, nec vlli
Cara tuo, sed Pompeio[r] *felicior vmbra,*
[s]*Quod iam compositum violat manus hospita bustum,*
Da veniam: si quid sensus post fata relictum est:
[t]*Cedis & ipsa rogo, paterisque hæc*[u] *damna sepulchri,*
Teque pudet,[x] *sparsis Pompeij manibus, vri.*
Sic fatur:[y] *plenusque sinus ardente fauilla*
Peruolat ad truncum: qui fluctu pœne relatus
Litore pendebat, summas dimouit arenas,
Et[z] *collecta procul laceræ fragmenta carinæ*
Exigua trepidus posuit scrobe.[a] *nobile corpus*
Robora nulla premunt, nulla strue membra recumbunt:
Admotus Magnum, non subditus, accipit ignis.
Ille sedens iuxta flammas, O maxime, dixit,
Ductor, & Hesperij maiestas nominis vna,

h Orcinianam spondam, popularem sandapilam, qua plebei vilesque efferebantur. *angustis eiecta cadauera cellis Conseruus vili portanda locabat in arca.* Horat. Sat.8.l.1.
i In quos nulla coniiciuntur aromata, *Thurea dona, dapes, fuso crateres oliuo.* Æn.6.
k Ligna quibus vratur.
l Vespillo saltem.
m Quod non adest mariti funeri Cornelia, quæ virum defleat fuso crine humum verrens, solo pectus affligẽs, &c. vide quæ Senecæ Troad. v.83. & nostrũ, l.2.v.28.
n Subiici facem funebrem quod officium defuncto præstabant necessitudine deuincti, sed auersa facie *subiectam more parentum Auersi tenuere facem.* Virg.6 Æn. o Cordus p Neglectum, non custoditum suis. q Ab illo rogo. r Quia rogum nacta. s Ignosce mihi rogum tuum violanti. t Et ipsa videris tardius vri quo Pompeio cedas pyræ tuæ partem. u Faces rogo subtractas, pyræ reliquias. x Inhumatis, adeoque ex Platonicorum opinione, errantibus per ripas Stygis centum annos. *Centum errant annos, volitantque hæc litora circum.* Virg.6. Æn. vel fluctu iactantis.
y Ipse sinu vestis, arena, vt verisimile est, strato, prunas ferens. z Supra, ad versi.715.
a Hypallage. Nobile corpus non premit robora. vt versu seq. extrui enim pyra è roboreis fissilibus solebat, atque illi medio imponi cadauer.

[b] Si tibi iactatu pelagi, si funere nullo
Tristior iste rogus; manes, animamq; potentem
Officijs auerte meis: iniuria fati
Hoc fas esse iubet: ne ponti belua quicquam,
Ne fera, ne volucres, ne saeui Caesaris ira
Audeat: exiguam, quantum potes, accipe flammam
Romana succense manu. Fortuna [d] recursus
Si det in Hesperiam, non hac in sede quiescent
Tam sacri cineres: sed te Cornelia, Magne,
Accipiet, nostraq; manu transfundet in vrnam.
Interea paruo signemus litora [e] saxo,
Vt nota sit busti; si quis [f] placare peremtum
Forte volet, plenos & reddere mortis honores;
Inueniat trunci cineres, & norit arenas,
Ad quas, Magne, tuum referat [g] caput. Hac vbi fatus,
Excitat inualidas admoto fomite flammas.
Carpitur, & lentum Magnus [h] distillat in ignem,
[i] Tabe fouens bustum. Sed iam percusserat astra
Aurora [k] promissa dies: ille, ordine [l] rupto
Funeris, attonitus latebras in litore quaerit.
Quam metuis demens isto pro crimine poenam,
[m] Quo te fama loquax omneis accepit in annos?
Condita laudabit Magni [n] socer impius ossa.
I modo securus veniae, fassusq; sepulcrum
Posce caput. [o] cogit pietas imponere finem
Officio. semusta rapit, resolutaq; nondum
Ossa satis, neruis, & [p] inustis plena medullis
[q] Aequorea restinguit aqua, congestaq; in [r] vnum
Parua clausit humo. tum ne leuis aura retectos

b Nisi forte fluctibus iactari aut funere carere malles, quam habere tam vile.
c Ignosce tenuitati huius officij mei. noli aduertere funeris exilitatem, quam excuset praementis fati iniuria.
d Reditum mihi felicem in Italiam.
e Quod denotet busti locum.
f Iusta & inferias rite soluere.
g Quod his cineribus deest.
h Collapsus in cineres.
i Adipe.
k Alij leg. *praemissa*. per hypallagen, Aurora praemissa diei. Sed hanc lectionem praefert Sabellicus, exponitque: vt ab Aurora intelligatur dies promitti illius splendore.
l Interrupto, non continuato consummatoque funeris officio. m Quo famae immortalitatem consecutus es. n Ipse Caesar.
o Metum tandem Cordo excussit pietas, prorepitq; ad absoluendum funeris officium. p Non absumptis.
q Quae lacte & vino extingui perfundiq; oportuit. de more colligendi ac componendi ossa, vide quae nos ad Senec. Troad. v. 797. r Vide quae ad v. 84. infra.

Afferret

Auferret cineres, saxo compressit arenam:
Nautaq; ne [s] bustum religato fune moueret,
Inscripsit sacrum semusto stipite nomen:
[t] Hic situs est Magnus, placet hoc, Fortuna, sepulcrum
Dicere Pompeij: quo condi maluit illum,
[u] Quam terra caruisse socer? [x] temeraria dextra
Cur obicis Magno tumulum, manesq; vagantes
Includis? situs est, qua terra extrema refuso
Pendet in Oceano. Romanum nomen, & omne
Imperium Magno est tumuli modus. [y] obrue saxa
Crimine plena Deum. [*] si tota est Herculis Oete,
Et iuga tota vacant Bromio Nysæia; quare
Vnus in Ægypto Magno lapis? omnia Lagi
Rura tenere potest, si nullo cespite nomen
Hæserit. [z] erremus populi, cinerumq; tuorum,
Magne, metu nullas Nili calcemus arenas.
Quod si tam sacro dignaris nomine saxum;
Adde actus tantos, monimentaq; maxima rerum
[a] Adde truces [b] Lepidi motus, [c] Alpinaq; bella,
[d] Armaq; [e] Sertori reuocato [f] Consule victa,
Et [g] currus, quos egit eques: commercia tuta
Gentibus, & [h] pauidos Cilicas maris. adde subactam
[i] Barbariem, [k] gentesq; vagas, & [l] quicquid in Euro

s Saxum quo signabatur busti locus, sanctum scautumque ne violaretur.
t Appianus refert aliud inscriptum carmen. τῷ ναοῖς βρίθοντι πόση σπάνις ἔπλετο τύμβυ.
u Quam insepultum abiicio.
x Verba poetæ increpantis Cordum de sepulchro & inscriptione solicitum: quasi Pompeio angustum sit monimentum, cui totus à se triũphatus orbis est tumulus. Sic Germanicus in Themistoclem. Antholog. l. 3. ep. 5.

Αντὶ τάφυ λιτοῖο θὲς Ελλάδα, &c. Σ[τά]λα δ' ἁ Σαλαμὶς ἐπικείσεται, ἔργα λέγυσα Τἀμά. τί με σμικροῖς τε μέγαν ἐντίθετε. y Terra obrue ô Corde saxum hoc tuũ, Diis potius inclementiæ, quã Pompeio sepulchri notam futurum; cui si signum hoc amoueas. *-tota Ægyptus loco tumuli erit, perinde ac mons OEta Herculi, aut Nysa Baccho. z Quin migremus omnes ex Ægypto, eamque vniuersam tanquam religione & veneratione Diis Manibus Pompeij consecratam cedamus. a Inscribe res illius gestas. b l. 2. v. 547. c Lepidus prouinciam Galliam supra Alpes sortitus, inde mouit bellum. d l. 2. ad v. 549. e Sertorii. ἀπονηπη. f Metello qui impar aduersus Sertorium videbatur. g Triumphales, quos egit annum agens 24. immaturus honoribus & adhuc eques. l. 7. v. 14. & hoc l. v. 25. h Piratas Cilicas coercitos. l. 2. v. 576. i Barbaras nationes, deuicto Mithradate, Ponticos, Armenios, Paphlagonas, Cappadocas. k Scythas, Vagos ἁμαξοβίυς, Nomadas. l Albanos, Iberos, Basternas, Syros, Iudæos, omnesq; gentes Orientales à Mæotide palude ad rubrum vsq; mare.

Regnorum, Boreaq́ue iacet. [m] *dic semper ab armis*
Ciuilem repetisse togam: [n] *ter curribus actis*
Contentum patria multos donasse triumphos.
Quis capit hac tumulus? [o] *surgit miserabile bustum*
Non vllis plenum titulis, non ordine tanto
[o] *Fastorum:* [q] *solitumq́ue legi super alta Deorum*
Culmina, & extructos spolijs hostilibus arcus,
Haud procul est ima Pompeij nomen arena,
Depressum tumulo, quod non legat aduena [r] *rectus,*
Quod nisi monstratum Romanus transeat hospes.
[s] *Noxia ciuili tellus Ægyptia fato,*
[t] *Haud equidem immerito Cumana carmine Vatis*
Cautum, ne Nili Pelusia tangeret ora
Hesperius miles, [u] *ripasq́ue æstate tumentes.*
Quid tibi sæua precer pro tanto crimine tellus?
Vertat aquas Nilus, [x] *quo nascitur orbe, retentus,*
Et steriles egeant * *hybernis imbribus agri,*
[y] *Totaq́ue in Æthiopum putres soluaris arenas.*
[z] *Nos in templa tuam Romana accepimus* [a] *Isin,*
[b] *Semideosq́ue canes, &* [c] *sistra iubentia luctus,*

m Adde etiam rediisse semper in ordinem, reddidisse se ciuilibus officiis neque affectasse tyrannidem.
n Ter triumphasse. l. 7. v.685.
o Atq; illi interea, cui nullus erat satis amplus, erigitur tumulus titulis nudus.
p Rerum gestarum Fastis inscribi dignarum, l.5.v.5.
q Nomenque illius quod inscribi solebat summis Deorum culminibus, arcubus triumphalibus, iam depressum est.

r Nisi inclinet se ad legendum. s Apostrophe ad Ægyptum, adiecta imprecatione; vt diuertatur Nilus, sterilisq; fiat Ægyptus. t Exitium illud, Romanis impendere è carmine Sibyllino interpretati sunt XV. viri, si Ptolomæus Auletes à Gabinio, qui tum Syriæ præfuit, ex auctoritate Pompeij & S C. reduceretur. de qua re Cic. multa in l. 1 epist. fam poëta refert ad rem Pompeij præsentem. u Nili qui Sole in Cancro Leone, Virgine inundat, l. 10. v. 210. & deinceps. x l. 1. v. 20. * Tempestuosis inundationibus, rarissime enim pluit in Ægypto. y Deserta sias, arenosa, qualia incolunt Æthiopes supra AEgyptum. z Expostulatio indignabunda. Nos recepimus sacra vestræ Isidis Romam translata, cui in campo Martio templum constituimus cum 9. dierum sacrorum ceremonijs. Erant & plures Isidis ædes. a Eandem cum Io. quam Ægyptij colebant sub specie vaccæ, vt & Osirim sub imagine bouis maris. *Herodot.* 3. illam denotantes terram seu rerum naturam Osiri, i.e. Soli suppositam è qua coniunctione nascuntur omnia Lunam, alij esse autumant, vide Diod. Sic l. 1. & Plutarchum, l. de Iside. Lucian. θεῶν διάλογοι. Cœl. Rhod. l. 5. c. 12. b Anubin. Deum canino capite pictum. siue quod tempus significet; vt Macrob. 1. Saturn. c. 20 vel Horizonta; vt Cœl. Rhod. l. 5. c. 12. vel Nilum producentem Cynocephalos serpentes crocodilos &c. vt Dio. Sic. l. 1. siue Mercurium; vt Strabo l. 17. siue Canem stellam referat, qui Solis recessus ceu Nili inundationis tempus denotat. c Crepitacula ex ære aut argento, adhibita in sacris Isidis, modum luctus indicentia.

Et

Et [d] quem tu plangens hominem testaris Osirim:
Tu nostros Ægypte tenes in puluere [e] Manes.
[*] Tu quoq; cum sæuo dederis iam templa [f] tyranno,
Nondum Pompeij cineres ô Roma petisti:
Exul adhuc iacet vmbra ducis. [g] si secula prima
Victoris timuere minas; nunc excipe saltem
Ossa tui Magni, si nondum subruta fluctu
[h] Inuisa tellure sedent, quis busta timebit?
Quis sacris dignam mouisse verebitur [i] vrnam?
Imperet hoc [k] nobis vtinam scelus, & velit vti
Nostro Roma [l] sinu: satis ô nimiumq; beatus,
Si mihi contingat [m] manes transferre reuulsos
Ausoniam, si tale ducis violare sepulcrum,
[n] Forsitan aut [o] sulco sterili cum poscere finem
A Superis, aut Roma volet [p] feralibus Austris,
[q] Ignibus aut nimiis, aut [r] terra tecta mouenti:
Consilio iussuq; Deum transibis in vrbem,
Magne, tuam; [f] summusq; feret tua busta sacerdos.

d Cuius obitum plangendo, hominem non deum testaris fuisse Osirim, regem Ægypti à Typhono fratre cæsum, ab Iside vxore diu quæsitum. Diod. Sic. l. 1. de cuius cultus apud Ægyptios ratione C LV. atq; extra omnem ingenij, curæ, iudicij aleam positus Ioan. Seldenus eruditissime differit in Syntagmate 1. de DIS Syris, c. 4. & 2. Syntagm. c. 10. vbi exactissima mensium computatione Osiridis ἀφανισμὸν, ζήτησιν, εὕρεσιν ad Solis accessum & recessum redigit. Neque fortassis absurdum fuerit & cultum hunc ad Nilum referre qui iisdem mensibus inundans Isidi. i. terræ coniungitur, & in Typhona. i. mare lapsus deperit. cum, vt ipse ibidem docet, Osiris à Siti. h. e. Nilo denominetur. e Pompeij qui nobis numinis instar. * Apostrophe ad Romam; immemorem Pompeij & ingratam. f Cæsari. cui in numerum Deorum relato Augustus templum consecrauit & diuinos honores instituit. *Sueton.* g Quod si metu Cæsaris, quoad vixit hoc officio supersederint: quin nunc tandem petit aliquis? h Ægypto, terra infesta & meritum funeris honorem negante. i Ossa semiusta & cineres, quæ vrnis condi solita. quod si timido huic vespilloni ad manum fuisse vrnam crederem, & supra v 788. legissem *congestaque in vrnam Parua clausit humo.* Sed & alij *vmbram* hic legunt. k Mihi honori & pio officio futuro quod illi pro scelere habent, inquit poeta. l Ossa suorum peregre defunctorum amici solebant in sinu referre. *Retulit ossa sinu cari Nigrina mariti.* Martial. ep. 31. l. 9. Sen consol. ad Albican. c. 2. m Cineres illius transferre in Italiam. n Erit credo tempus, vbi ad auertendam sterilitatem, pestem, incendia aut terræ motum consulta oracula docebunt Pompeij ossa & cineres ex Ægypto transferenda in Vrbem: ita demum cessuram iram Deorum. vide quæ ad v. 109. l. 5. o Sterilitati. p Pestiferis. q Incendiis. r Terræ motui. f Cineres feret Pontif max. Tumulus obrutus & statuæ exesæ, ætate mea (inquit Appianus) ab Hadriano Imp. summa diligentia perquisita & inuenta erigebantur, vt ab omnibus dignosci possent.

[t]Nam quis ad [u]exustam Cancro torrente Sienen
Ibit, & [x]imbrifera siccas sub Pleiade Thebas
Spectator Nili: quis [y]rubri stagna profundi,
Aut Arabum portus [z]mercis mutator Eoæ,
Magne, petet, quem non tumuli venerabile saxum,
Et cinis in summis forsan turbatus arenis
Aduertat: manesq; tuos placare iubebit,
Et [a]Casio [b]præferre Ioui? nil [c]ista nocebunt
Famæ busta tuæ. templis, auroq; sepultus
Vilior vmbra fores: [d]nunc est pro numine summo,
Hoc tumulo Fortuna iacens. [e]augustius aris
Victoris Libyco pulsatur ab æquore saxum.
[f]Tarpeijs qui sæpe Deis sua tura negarunt,
Inclusum fusco venerantur cespite fulmen:
[g]Proderit hoc olim, quod non mansura sepulcri
Ardua marmoreo surrexit pondere moles.
Pulueris exigui sparget non longa vetustas
Congeriem, bustumq; cadet, mortisq; peribunt
Argumenta tuæ. veniet felicior ætas,
Qua sit nulla fides saxum monstrantibus istud:
Atq; erit Ægyptus populis fortasse nepotum
Tam mendax Magni tumulo, quam Creta Tonantis.

t Idque commodius nostris futurum. quos in Ægyptum nauigantes inuitabit veneranda Pompeij memoria ad visendum, placandum, adorandum, ipsius tumulum.
u l.2.v.587.
x Thebas Ægyptiacas, in exusta regione siccas, quamuis subiectæ sint Tauro signo Zodiaci: in cuius humero septem stellæ dictæ Pleiades, seu Virgiliæ: *Nauita eas Hyadas Graius ab imbre vocat.* Ouid 5. Fast. ab ὕω pluuiam enim ortæ inducunt.
y Maris Erythræi. de quo vide quæ ad Sen. Thyest. v.370. z Qui merces mutat sub sole recenti. a Qui in monte Casio colitur. b Potius visere. c Vtcunq; humilia & vilia. d Fortuna quodammodo ipsa hic cum Pompeio cui semper fauerat, sepulta, inquit Grotius. Alij exponunt vt Fortuna sit Vocandi casus. e Saxum hoc Pompeij in litore vndis allisum augustius est quam templum Cæsari dicatum. f Qui Diis Capitolinis, Ioui, Iunoni, Apollini, Mineruæ, Marti negarunt sacrificia, venerabuntur ossa vstulata Pompeij signata saxo hoc cui Cordus *Inscripsit sacrum semusto stipite saxum.* vt supra v.792. Alij fuscum exponunt cespitem terram Ægypti, cui nomen à nigredine vti probat C L. V. Io Seldenus, Synt. de DIS Syris 1.c.4. g Bene tibi cedet quod tam vile & cito interiturum nactus es sepulchrum, sterneturq; tibi ad immortalitatem gradus, ita vt Ægyptiis de sepulchro tuo, nusquam tamen comparente gloriantibus, non maiorum fidem posteri sint habituri, quam Cretensibus habita est de Ioue apud eos sepulto. vnde vana & mendax dicitur Creta quasi vero Dij sint mortales: vide I. Seldenum in Titulis honorum, l.1. c.7. Callimach. hym. 1. Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται· καὶ γὰρ τάφον ὦ ἄνα σεῖο Κρῆτες ἐτεκτήναντο. σὺ δ᾽ οὐ θάνες, ἐσσὶ γὰρ αἰεί.

M. AN-

M. ANNÆI LVCANI
LIBER NONVS.

AT non in Pharia [a]manes iacuere fauilla,
Nec cinis exiguus tantam compescuit vmbram:
Prosiluit busto semustaq́ membra relinquens,
Degeneremq́ rogum, [b]sequitur conuexa Tonantis.
Qua niger astriferis connectitur axibus aer:
Quodq́ patet terras inter, lunæq́ meatus
[c] *Semidei manes habitant, [d]quos ignea virtus*
[e]*Innocuos vitæ patientes ætheris imi*
Fecit, & æternos animam collegit in [f] orbes.
[g]*Non illuc auro positi, nec ture sepulti*
Perueniunt. [h]illic postquam se lumine vero
Impleuit, stellasq́ vagas miratur, & astra
Fixa polis, [i]vidit quanta sub nocte iaceret
Nostra dies, risitq́ sui ludibria trunci.
Hinc super Emathiæ campos, & signa cruenti
Cæsaris, ac sparsas volitauit in æquore [k] classes,
[l]*Et scelerum vindex in sancto pectore Bruti*
Sedit, & inuicti posuit se mente Catonis.

a Pompeij anima absoluit autem poeta ἀποθέωσις Pompeij. b Beatarum animarum sedem repetit, campos Elysios de quibus vide quæ nos ad Senec. Troada, v. 942 Hos alij in Hispania, alii in insulis Fortunatis locant. Platonicorum alij in summo loco tertij ordinis ex ter quaterna elementorum diuisione, in cœlo scilicet quod terra ἀπλανὴς dicitur, alij vero in regione proxime Lunam, quam vitæ mortisq; confinium esse volunt, &c. Macr. in Som. Scip. l. 1. c. 11. c ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, quos ἥρωες, id est, aeris filios corpore solutos emicare & cum Dæmonibus habitare volunt aeris in campis. d *Quos ardens euexit ad æthera virtus* Virg 6. Æn. *Igneus* quippe *est illis vigor & cælestis origo.* e Non grauatos, non corruptos inferiorum contage. verum sedē suam appetentis. f Sphæras. g Non illuc semper ascendunt Cæsares aureis conditi loculis, eburneis auratisq; elati lectis, argo, thure cremati, &c. qui mos est referendi Imperatores in numerum Deorum, Herod. l. 4. h *Insuetum postquam miratus lumen Olympi Sub pedibus vidit nubes, & sidera.* Virg. ecl. 5. i Vide Platonis Gorgiam, & de Rep. atque Cic. de somnio Scip. k Quæ integræ adhuc erant circa Corcyram. l Et vindicaturus scelestum bellum à Cæsare summæ dominationis studio susceptum, transfudit se quasi per μετεμψύχωσιν in pectus Bruti, qui eum interfecturus erat, & Catonis.

 m Ille

[m]Ille vbi pendebant casus, dubiumq; manebat,
Quem mundi dominum facerent ciuilia bella;
Oderat & Magnum, quanuis comes isset in arma
Auspicijs raptus patriæ, ductuq; Senatus.
At post Thessalicas clades iam pectore toto
Pompeianus erat. patriam tutore carentem
Excepit, populi trepidantia membra refouit,
Ignauis manibus proiectos reddidit enses:
Nec regnum cupiens gessit ciuilia bella,
[n]Nec seruire timens. nil causa fecit in armis
Ipse sua: tota post Magni funera [o]partes
Libertatis erant: [p]quas ne per litora fusas
Colligeret rapido [q]victoria Cæsaris actu,
[r]Corcyra secreta petit, ac [s]mille carinis
Abstulit [t]Emathiæ secum fragmenta ruinæ.
[b]Quis ratibus tantis fugientia crederet ire
Agmina? quis pelagus victas [u]arctasse carinas?
Dorida tunc [x]Malean, & [y]apertam Tænaron vmbris,
Inde [z]Cythera petit: Boreaq; vrgente carinas
Creta [a]fugit: [b]Dictæa legit, cedentibus vndis,
Litora. tunc [c]ausum classi præcludere portus
[d]Impulit, ac sæuas meritum Phycunta rapinas
Sparsit: & hinc placidis alto delabitur auris
In litus [e]Palinure tuum: (neq; enim æquore tantum
Ausonio monimenta tenes: portusq; quietos

m Cato, dum incertus esset belli exitus, patriæ & ciuiũ à se mutuo excisorum misertus. Pompeium & Cæsarem ex æquo oderat, veritus ne victor imperium inuaderet.
n Vt, cui perfecto Stoico semper ad manum libertatis portus, mori parato. τίς ἐστι δοῦλος τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν;
o Copiæ Pompeij.
p Pompeius Cæsarem in Thessaliam persecuturus, multis suorum Dyrrhachij relictis præfecit Catonẽ, quem vsque verebatur, ne sibi obstaret quo minus victoria liceret ex suo animo vti. Is itaq; accepta apud Pharsalum clade, statuit suos in Italiam traiicere, si modo Pompeius periisset, sin superesset, copias quas habebat illi seruare. atq; hoc animo Corcyram ad classem traiecit. Plutar. sed aliter hæc Appianus q Cæsar victor, pro expeditione & celeritate solita. r Inf. sub Epiro, vbi erat Pompeij classis. s Synecdoche Hyperbolica. t Cladis Pharsalicæ reliquias. u Contraxisse, angustum reddidisse, texisse. x Malea promontoriũ est Laconiæ, quam incoluere Dores. y l.6.v.648. z Insulam Peloponnesi, hodie *Cerigo*. a Prænauigantibus & prouectis recedere videtur causam vide ad Sen. Trod. v.1044. b Cretensia Dictæ vrbs & mons Cretæ. c Phycunta opp. cum promontorio Cyrenaicæ regionis. quia portum Catoni præclusit, expugnauit & militibus suis diripiendum concessit. d *Foxced.* e Promontorium Cyrenaicæ regionis in Africa à Palinuro Æneæ nauis magistro denominatum, vt & illud Pæstani sinus in Italia. f Neq; Africa minus quam Italia testatur tutos portus placuisse Palinuro atq; ab eo nomen accepisse.

Testatur

Testatur Libye Phrygio placuisse magistro.)
[g] *Cum procul ex alto tendentes vela carinæ*
Ancipites tenuere animos, sociosne malorum,
An veherent hostes: præceps facit omne timendum
Victor, & in nulla non creditur esse carina.
Ast illæ puppes luctus planctusq; ferebant,
Et mala vel [h] *duri lacrymas motura Catonis.*
Nam postquam [i] *frustra precibus Cornelia nautas*
Priuignique fugam tenuit, ne forte repulsus
Litoribus Pharijs remearet in æquora truncus,
Ostenditq; rogum [k] *non iusti flamma sepulcri:*
Ergo indigna fui, dixit, Fortuna, marito
[l] *Accendisse rogum, gelidos effusa per artus*
Incubuisse viro, laceros exurere crines,
Membraq; dispersi pelago componere Magni?
Vulneribus cunctis largos infundere fletus?
[m] *Ossibus, & tepida vestes implere fauilla?*
[n] *Quicquid ab extincto licuisset tollere busto,*
In templis sparsura Deum. [o] *sine funeris vllo*
Ardet honore rogus: [p] *manus hoc Ægyptia forsan*
Obtulit officium graue manibus. [q] *ô bene nudi*
Crassorum cineres! [r] *Pompeio contigit ignis*
Inuidia maiore Deum similisne malorum
Sors mihi semper erit? nunquam dare busta licebit
[r] *Coniugibus: nunquam* [s] *plenas plangemus ad vrnas?*
[t] *Quid porro tumulis opus est, aut vlla requiris*
Instrumenta dolor? non toto pectore portas

g Vbi, conspectis nauibus in quibus erant Cornelia & Sextus Pompeius cum suis Cato, dubitare cœpit vtrum Cæsaris essent an Pompeij.
h Stoici ἀπαθοῦς.
i Frustra laborabat retinere Sextum Pomp. natum ex Æmylia, & cæteros in litore Ægyptio, desiderio atq; expectatione trunci coniugis, si forte illum fluctu relabente delapsum possent excipere.
k Indigni Pompeio.
l De more luctus. vide l.2. v.21. & ad Sen. Troada, v.83.
m Mulieres autem ossa sinu legebant. *Modo in eundem sinum, ex quo tres nepotes emiseras, ossa trium nepotum recepisti.* Senec. ad Albinam c.2.
n Cineres & ossa.
o Idem questus erat Cordus l.8.v.729. & deinceps.
p Ita & Cordus, l.8.v.762.
q Feliciores illi qui inhumati abiecti, quam Pompeius cui tam despicatus & vilis contigit ignis, quasi Deorum odio.
r P. Crasso prius, nunc Pompeio negata.
s Respicit ad cenotaphia, quæ in acie desideratis vel naufragio amissis accumulata sunt ab amicis repræsentantia omnes ceremonias & officia vere sepultis debita. ὡς δὲ μὴ εὑρίσκον, κενοτάφιον αὐτοῖς ἔστησαν μέγα Xenoph. 6. ἀναβάσεως.
t Sed quid, &c. ἐπανόρθωσις. cum pectus meum sit tumulus illius & monimentum viuum?

Impia Pompeium? non imis hæret imago
Visceribus? quærat cineres [u] *victura superstes.*
Nunc tamen hic, longe qui fulget luce [x] *maligna,*
Ignis, adhuc aliquid, Phario de litore surgens
Ostendit mihi, Magne, tui: iam flamma resedit,
Pompeiumq; ferens vanescit [y] *Solis ad ortus*
Fumus, & inuisi tendunt mihi carbasa venti.
[z] *Non mihi nunc tellus Pompeio si qua triumphos*
Victa dedit, non alta terens Capitolia currus
Gratior: [a] *elapsus felix de pectore Magnus:*
Hunc volumus, quem Nilus habet, terraq; nocenti
Non hærere queror: crimen commendat arenas.
Linquere, si qua fides, Pelusia litora nolo.
Tu pete bellorum casus, & signa per orbem,
Sexte, paterna moue: namq; hæc mandata reliquit
Pompeius vobis in nostra condita cura,
[b] *Me cum fatalis leto damnauerit hora,*
Excipite ô nati bellum ciuile, nec vnquam,
Dum terris aliquis nostra de stirpe manebit,
Cæsaribus regnare [c] *vacet. vel* [d] *sceptra, vel vrbes*
Libertate sua validas impellite fama
[e] *Nominis: has vobis parteis, hæc arma relinquo.*
Inueniet classes [f] *quisquis Pompeius in vndas*
Venerit, & noster nullis non gentibus hæres
[g] *Bella dabit: tantum indomitos, memoresq; paterni*
[h] *Iuris habete animos vni parere decebit,*
Si faciet partes pro libertate, Catoni.
[i] *Exolui tibi, Magne, fidem, mandata peregi.*
Insidiæ valuere tuæ, deceptaq; vixi,
Ne mihi commissas auferrem perfida voces.
Iam nunc te per inane [k] *chaos per Tartara, coniux,*

u Quæ diu coniugi superesse cupit, quod ad me; vitæ tædet.
x Non clara, sed tenui & paupertina. vel ingrata, vt modo v.64.
y Oriente die.
z Non vlla tellus Pompeio triumphata, gratior iam mihi est quam hæc quæ vtcunque nocens illius ossa habet.
a Felicitatem Pompeij nolo vlterius recordari; fortuna illius lætiori nolo frui tristiori malo, infra, v.112.
b Repetit Cornelia Pompeij mandata ad liberos, fidei suæ & curæ commissa.
c Immune sit, labore & periculo vacuum.
d Regna & vrbes liberas impel.
e Mei, quod sufficiet ad partes, ad arma, ad classes & exercitus comparandos.

f Vter è filijs, siue quis alius Pompeij nomine. g Ad arma excitabit gentes quascunq;. h Quod mihi à Senatu datum ad gerendum hoc bellum. i Apostrophe ad maritum. k Quibus te periculis obiciens me tibi superesse voluisti, quo mandata hæc ad filios tuos perferrem. l l.1.v.74.

[m]*Si sunt vllæ sequar:*[n]*quam longo tradita leto*
Incertum est:pœnas animæ viuacis ab ipsa
Ante feram potuit cernens tua vulnera, Magne,
Non fugere in mortem!planctu contusa peribit:
Effluet in lacrymas:[o] *nunquam veniemus ad enses,*
Aut laqueos,aut præcipites per inania iactus.
Turpe mori post te solo non posse dolore.
Sic vbi fata,caput ferali obducit amictu,
Decreuitq; pati tenebras puppisq; cauernis
Delituit.sæuumq; arcte complexa dolorem
[p]*Perfruitur lacrymis, & amat pro coniuge luctum.*
Illam non fluctus, stridensq; rudentibus Eurus
Mouit,& exurgens ad summa pericula clamor:
Votaq; sollicitis faciens [q] *contraria nautis,*
Composita in mortem iacuit, fauitq; procellis.
P.   ia ratem Cypros spumantibus accipit vndis:
I.id   tenens pelagus,sed iam moderatior, Eurus
I.s Libycas egit sedes,& castra [r] *Catonis.*
Tristis, vt in multo mens est præsaga timore,
Aspexit patrios comites à litore [t] *Magnus,*
[u]*Et fratrem:medias præceps tunc fertur in vndas.*
Dic vbi sit,germane parens;stat summa,caputq;
Orbis,an occidimus? [x] *Romanaq; Magnus ad vmbras*
Abstulit? Hæc fatur:quem contra talia frater.
[y]*O felix,quem sors alias dispersit in oras,*
[z]*Quiq; nefas audis: oculos germane,nocenteis*
Spectato genitore fero.non Cæsaris armis
Occubuit,dignoq; perit auctore ruinæ.
Rege sub [a] *impuro Nilotica rura tenente,*

m Nisi & fabula manes sint.
n Vitā, quamcunq; mihi fata extenderint, luctu & cruciatu reddam amaram.
o Non erit opus vi extrinsecus. sufficiet dolor internus.
p Delectationem capit in lacrymis.
q Moram in Ægyptio litore expetens. naufragium & mortem ; cum nautæ abitum & salutem vouerent.
r Sibi vendicans imperium pelagi.
s Quiiam erat ad Palinurum, supra.v.43.
t Cn. Pompeius maior natu filius Pompeij: quem è Pharsalica clade elapsum cum Catone in Africam traiecisse refert. In Hispaniam tamē profectum solicitasse Iberos & Celtiberos tradit Appianus. u Cato oram Africæ legens (inquit Plutarchus in Catone min. in Sext. Pompeium incidit, Magni F. natu minorem is ei patrem in Ægypto necatum refert. x Res Romanas, quæ ab illo pendebant. y O te felicem. *O felix vna ante alias Priameia virgo.* Virg. Æn.3.
z Neque visu læsisti pietatem & venerationem. a Incesto, impio, perfido Ptolomæo.

 [b]*Hospitij*

[b]Hospitij fretus Superis, & munere tanto
In proauos, cecidit donati victima regni.
Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris:
Nec credens Pharium tantum potuisse tyrannum,
Litore Niliaco [c] socerum iam stare putaui.
Sed me nec sanguis, nec tantum vulnera nostri
Affecere senis, quantum gestata per vrbes
[d]Ora ducis, quæ transfixo sublimia pilo
Vidimus: hæc, fama est oculis victoris iniqui
Seruari, [e] scelerisq; fidem quæsisse tyrannum.
Nam corpus Phariæne canes, auidæq; volucres
Distulerit, an furtiuus, quem vidimus, ignis
[f]Soluerit, ignoro. quæcunq; iniuria fati
Abstulit hos artus, Superis hæc crimina [g] dono:
[h]Seruata de parte queror. Cum talia Magnus
Audisset: non in gemitus, lacrymasq; dolorem
Effudit; [i] iustaq; furens pietate profatur:
Præcipitate rates è sicco litore nautæ;
Classis in aduersos erumpat remige ventos:
Ite duces mecum: nunquam ciuilibus armis
Tanta fuit merces, inhumatos condere manes,
[k] Sanguine semiuiri Magnum satiare tyranni.
Non ego [l] Pellæas arces, [m] adytisq; retectum
Corpus Alexandri pigra [n] Mareotide mergam?
Non mihi [o] Pyramidum tumulis euulsus [p] Amasis,
Atq; alij reges Nilo torrente natabunt?
Omnia dent pœnas [q] nudo tibi, Magne, sepulcra:
Euoluam busto iam numen gentibus [r] Isin,
Et [s] tectum lino spargam per vulgus [t] Osirim,

b Fretus Diis hospitij præsidibus, & beneficentia qua sibi demeruerat reges Ægyptios Auleten in regnum autoritate sua restituens, iure hospitalitatis cũ patre eius Lathyro vsus, & Dionysio huic, cui tutor à Senatu datus erat confirmato regno.
c Cæsarem. sic Cornelia l.8. v.641.
d l.8, v.681.
e l.8. v.688. indicia sceleris.
f In cineres verterit. l.8. v. 755.
g Condono, ignosco.
h De capite illius in aduentum Cæsaris seruato.
i Coniunctiua *que* pro discretiua *sed*, l.1. v. 552. & l. 2. v.35.
k Ptolomæum cædere inferias Pompeio.
l Alexandriam.
m Sepulchro effossum Alexand. corpus. l.8. v.694. n Ægypti paludo. o Vide quæ nos ad ep.1. Martialis b. p Ægypti rex Herodot. l.2. Plin. 36. c.12.
q Insepulto. r l.8. v.831. s Osirim à fratre Typhone dilaniatum Isis vxor tela lini recepit. hinc statuæ eius & sacerdotibus lineæ vestes. *Linigeri calvi, &c.* Martial. ep.29. l.12. vide l.10. v.175. t l.8. v.833.

u Et

[u] Et sacer in Magni cineres mactabitur Apis,
Suppositusq; [x] Deus vram caput. has mihi pœnas
Terra dabit: linquam vacuos cultoribus agros;
Nec, Nilus cui crescat, erit: [y] solusq; tenebis
AEgyptum genitor, populis superisq; fugatis.
Dixerat, & classem sauas rapiebat in vndas.
Sed Cato laudatam iuuenis compescuit iram.
Interea totis audito funere Magni
Litoribus sonuit percussus planctibus æther:
Exemploq; carens, & nulli cognitus æuo
Luctus erat, [z] mortem populos deflere potentis.
[a] Sed magis, vt visa est lacrymis exhausta, solutas
In vultus effusa comas, Cornelia puppe
Egrediens, rursus geminato verbere plangunt.
Vt primum in [b] socia peruenit litora terra,
Collegit [c] vestes, miseriq; insignia Magni,
Armaq; & impressas auro, quas gesserat olim,
Exuuias, [d] pictasq; togas, velamina summo
[e] Ter conspecta Ioui funestoq; intulit igni.
Ille fuit miseræ Magni [f] cinis. [g] accipit omnis
Exemplum pietas, [h] & toto litore busta
Surgunt Thessalicis reddentia manibus ignem.
Sic, vbi depastis submittere gramina campis,
Et renouare parans hybernas Appulus herbas,
Igne fouet terras. simul & [i] Garganus, & arua
Vulturis, & calidi lucent [k] buxeta Marini.

u Et bouem, qui Apin Deum repræsentat, & post certos annos in puteum demergitur, mactabo ad tumulum Pompeij. de Api, vide quæ ad v. 479. & 833. l. 8.
x Deorum statu[illegible]
y l. 8. v. 803.
z Vt populi deflerent mortem potentis viri, Pompeij. *Hellenism.*
a Sed maior ingeminatur planctus, vbi visa est Cornelia.
b Africæ, vbi Cn. Pompeius & Cato.
c Efferebantur illustres viri apud Rom. in pompam funebrem, conspicui insignibus honorum quos gessissent. In imaginaria hac sepultura Pompeio suo hunc honorem præstat Cornelia Illustrium item virorum bustis iniecta atq; vna cremata fuisse arma, & quæ illis in vita fuerant charissima, docet Virg. in funere Miseni. Æn. 6.
d Palmatas i. palmis pictas, quas gerebant triumphantes. e Ioui Capitolino conspecta, in tribus triumphis l. 7. v. 685.
f Imaginarium bustum. loco veri cineris. g Corneliæ pietatem & cæteri imitati repræsentatiua extruunt busta & cenotaphia suis quisq; amicis qui in Thessalia occubuerant.
h Totum rogis lucet litus, non secus atq; vbi pastores Apuli agros & montes igne per hyemem depascunt ad renouanda gramina eliciendaque nouas herbas.
i Mon. Apuliæ. k Boum pascua. Al. *buxeta.*

[l] Non tamen ad Magni peruenit gratius vmbram,
Omne quod in Superos audet conuicia vulgus,
Pompeiumq; Deis obiicit, quam pauca Catonis
Verba, sed à pleno venientia pectore veri.
Ciuis obit (inquit) [m] multo maioribus impar
Nosse modum iuris, sed in hoc tamen vtilis æuo,
[n] Cui non vlla fuit iusti reuerentia, [o] salua
Libertate potens, & solus plebe parata
Priuatus seruire sibi, rectorq; Senatus,
Sed [p] regnantis, erat, [q] nil belli iura poposcit:
Quæq; dari voluit, voluit sibi posse negari.
Immodicas possedit opes: sed plura [r] retentis
[s] Intulit: [t] inuasit ferrum, sed ponere norat.
Prætulit arma togæ: sed pacem armatus amauit.
Iuuit sumpta ducem, iuuit dimissa potestas.
Casta domus, luxuq; carens, corruptaq; nunquam
Fortuna domini. clarum, & venerabile nomen
Gentibus & multum nostræ quod proderat vrbi.
[u] Olim vera fides Sylla Marioq; [x] receptis
Libertatis obit: Pompeio rebus ademto
Nunc & ficta perit. non iam regnare pudebit:
Nec color imperij, nec frons erit vlla Senatus.
[y] O felix, cui summa dies fuit obuia victo,
Et cui quærendos [a] Pharium scelus obtulit enses:
Forsitan in [b] soceri potuisses viuere [c] regno
[d] Scire mori, sors prima viris, sed proxima [e] cogi.
Et mihi. si fatis aliena in iura venimus,

l Inter omnia vero quæ vulgus in defuncti Pompeij laudes iactabat indignam eius calamitatem & cædē Deorum inclementiæ obiiciens; nihil peruenit ad Pompeij vmbram gratius, quam funebris oratio à Catone habita.
m Qui defecit quidem à priscorum Rom. moderatione & iustitia; sed tamen vtil.
n Cui, æuo nostro sc.
o In tantum potentiæ euectus, quantum ciui consequi licet salua libertate, neque tamen se extulit supra ciuem vtcunq; plebs illi seruire prompta fuerit. *In id euectus supra quod adscendi non potest.* Vel. Paterc. 2.
p Liberi. cuncta regentis, cui & ipse Pompeius parebat. q Neq; enim bello tam potens in animo habuit vi senatum cogere. r Quam ipse sibi retinuit. s in ærarium publ. t Suscepit bellum, sed & po.nor. u Vera libertas iamdudum temporibus Marij & Syllæ periit, cuius tamen species aliqua retenta est, Pompeio viuente: iam vero illo mortuo & de specie illa libertatis & imagine Imperij atq; Senatus actum est.
x In vrbem vicissim reuersis ad internecionem aduersarum partium, l. 2. v. 69. & deinceps. y l. 8. v. 360. z Vel expetendos. *Emphasis.* a Ægyptiorum scelus.
b Cæsaris. c Inuidiose. d Mortem, Stoicum ab omn. miseriis portum, libenter oppetere, sibiq; consciscere. e Aliunde illata morte perire.

Da

Da [f] talem Fortuna Iubam: non deprecor hosti
Seruari, dum me seruet ceruice recisa.
[g] Vocibus his maior, quam si Romana sonarent
Rostra ducis laudes, generosam venit ad vmbram
Mortis honos. fremit interea discordia vulgi
Castrorum, belliq; piget post funera Magni:
Cum Tarcho [k] in motu linquendi signa Catonis
Sustulit; hunc rapta [l] fugientem classe secutus
Litus in extremum, tali Cato voce notauit:
O nunquam pacate Cilix! iterumne rapinas
Vadis in æquoreas? Magnum Fortuna remouit:
Iam pelago pirata redis. Tunc respicit omnes
In cœtu, motuq; viros: quorum vnius [n] aperta
Mente fuga, tali compellat voce [o] regentem:
Nos Cato, da veniam, Pompeij duxit in arma,
Non belli ciuilis amor, [p] parteq; fauore
Fecimus. ille iacet, [q] quem paci prætulit orbis,
[r] Causaq; nostra perit: patrios permitte penates,
Desertamq; domum, dulcesq; reuisere natos.
Nam quis erit finis, si nec Pharsalia, pugna,
Nec Pompeius erit? [s] perierunt tempora vitæ,
Mors eat in tutum: [t] iustas sibi nostra senectus
Prospiciat [t] flammas, bellum ciuile sepulcra.
Vix ducibus præstare potest, [u] non barbara victos
Regna manent: non Armenium mihi sæua minatur,
Aut Scythicum Fortuna iugum: sub iura togati
Ciuis eo. quisquis Magno viuente secundus,
Hic mihi primus erit: [x] sacris præstabitur vmbris

f Qualem habuit Pompeius Ptolemæum, potius quam victori reseruet, me vel sic detruncatum seruet.
g Vt supra. v.186.
h Pro rostris enim in foro Rom. habebátur huiusmodi orationes funebres.
i Ab armis discedere cupientis.
k In motu secessionis & relinquendi Catonem sustulit signa. Ita H. Grotius emendat, cum prius legeretur: *Cum Tarchon motus lingu.* Tarcho autem dux Cilicum.
l Abitum & fugam apparantem.
m l.2.v.576.
n Reddita ratione consilij sui & secessionis.
o Catonem.
p In illius gratiam partes has secuti sumus. q Cuius arma & signa sequi paci prætulit orbis. r Et cum illo, nostra quoq; belli causa. s Consenuimus in bellis, à quibus liceat discedere vt domi tuto moriamur. t Rogos. u Neq; enim seruitutem sub Parthis aut Scythis duram metuo, sed sub Romano leuem, quam subeo libens potius quam bella vlterius sequar. x Summus à me honor habebitur semper vmbris & memoriæ Pompeij det modo veniam lasso iam militiæ, vt aduersarium victorem potius induam dominum, quam victarum partium sequar vllum ducem.

Sum-

Summus honor: dominum, quem clades cogit, habebo
Nullum, Magne, ducem: te solum in bella secutus,
Post te, [y] fata sequar, neq; enim sperare [z] secunda
Fas mihi, nec liceat. Fortuna cuncta tenentur
Cæsaris: [a] Emathium sparsit victoria ferrum.
[b] Clausa fides miseris, & [c] toto solus in orbe est,
Qui velit ac posit victis præstare salutem.
Pompeio, scelus est bellum ciuile, peremto,
Quo fuerat viuente, fides si publica iura,
Si semper patriam sequeris Cato, signa petamus
Romanus quæ [d] Consul habet. Sic ille profatus
[e] Insiluit puppi, iuuenum comitante [f] tumultu.
Actum Romanis fuerat de rebus, & omnis
[g] Indiga seruitij feruebat litore plebes:
[h] Erupere ducis sacro de pectore voces:
Ergo [i] pari voto gessisti bella iuuentus
Tu quoq; pro dominis, & Pompeiana fuisti,
Non Romana manus? [k] quod non in regna laboras,
Quod tibi, non ducibus, viuis, moriensq; quod orbem
Acquiris nulli, quod iam tibi vincere tutum est.
Bella fugis, quærisq; iugum ceruice vacante,
Et nescis [l] sine rege pati. nunc [m] causa pericli
Digna viris. vestro potuit Pompeius [n] abuti
Sanguine: nunc patriæ iugulos ensesq; negatis,
Cum prope libertas. vnum Fortuna reliquit
Iam [o] tribus è dominis. pudeat: [p] plus regia Nili

y Fortunam atque exitum belli huius.
z Prospera, victoriam harum partium, vel pristinam libertatem excusso omnino seruitio.
a Victoria Cæsaris dissipauit Pompeianos & reliquias cladis Pharsalicæ.
b Bello victis negatur fides & victoris in supplices clementia.
c Altero è contendentibus cæso, Imperij summa in potestatem superstitis cedat.
d Cæsar.
e Propere conscendit nauem.
f Turba.
g In seruitutem prona plebs.
h In hunc modum locutus est Cato.
i Eodem voto quo Cæsariani. tu pro Pompeij dominatu vt illi pro Cæsaris non vtique pro libertate Rom.
k Postquam autem spei dominationis summæ filum incisum est; postquam tuæ libertati asserendæ non ducis, qui cecidit, partibus es superstes; quia mortis tui discrimine neutri regnum confirmasti, & quia iam minimo cum labore & periculo te in libertatem vindicare licet, tu ab armis discedis: collo seruitutis iugum ferre parato. l Sine rege & domino esse. l. 5. v. 314. non potes esse liber. m Libertatis ergo. n Adempta libertate, & regno sibi constituto. o Pompeio Crasso, Cæsare l. 1 v. 4. quorum fœdera & affinitates iam olim metuens Cato exclamauit Remp nuptiarum lenocinio corruptam prodi. Appian. p Ad libertatem nostram tuendam plus profuit Ptolemæus, qui Pompeium; plus Parthi, qui Crassum sustulerunt.

Contulit

Contulit in leges, & Parthi militis arcus.
Ite ô degeneres,[q] *Ptolemæi munus, & arma*
Spernite.[r] *quis vestras vlla putet esse nocenteis*
Cæde manus? credet facileis sibi terga dedisse,
Credet ab Emathijs primos fugisse[s] *Philippis.*
Vadite securi: meruistis iudice vitam
Cæsare, non armis, non obsidione subacti.
O famuli turpes, domini post fata prioris
Itis ad[t] *hæredem.*[u] *cur non maiora mereri,*
Quam vitam, veniamq; libet? rapiatur in vndas
Infelix Magni coniux, prolesq; Metelli:
Ducite Pompeios: Ptolemæi vincite munus.
Nostra quoq; inuiso quisquis feret ora tyranno,
Non parua mercede dabit, sciat ista iuuentus
[x] *Ceruicis precio*[y] *bene se mea signa secutam.*
Quin agite, & magna meritum cum cæde parate:
[z] *Ignauum scelus est tantum fuga. Dixit, & omnis*
[a] *Haud aliter medio reuocauit ab æquore puppes,*
Quam[b] *simul*[c] *effetas linquunt examina*[c] *ceras,*
Atque oblita faui[d] *non miscent nexibus alas,*
Sed sibi quaeq; volat, nec iam degustat amarum
Desidiosa thymum:[e] *tum si sonus increpat æris,*
Attonitæ posuere fugam,[f] *studiumq; laboris*
Floriferi repetunt, & sparsi mellis amorem:
Gaudet in[g] *Hyblæo securus gramine pastor*
[h] *Diuitias seruasse casæ: sic voce Catonis*
Inculcata viris iusti patientia Martis.

q Libertatem à Ptolemæo donatam simul cum bello deserere.
r Quis credat vos strenue pugnando manus vestras cæde hostium cruentasse? imo credet potius fugam à vobis in Pharsalico prœlio cœptam.
s Ad v.680. l.1.
t Dominatus successorem.
u Sed cur non & maiora suscipitis scelera, quo ampliora à Cæsare accipiaris præmia quam veniam & vitam? Cur non Corneliam, iuuenes Pompeios, vel me prodentes perdentesve melius de Cæsare meremini, quam ipse Ptolomæus?
x Meæ.
y Sibi vtiliter.
z Fuga est simplex defectio; nisi & aliud adiungatis scelus. a Cilicas secedere volentes ad officium & in castra reuocat: non secus atq; apum examina in alueos reducuntur tinnitu æris. b Vbi postquam. c Fetu destitutos fauos. d Non in formam vuæ ceu racemi pendent ab arbore βοτρυδὸν, nec conglobatim volant.

e Al. *at Phrygii sonus vt crepat æris.* Virg. 4. Geor. *Tinnitusque cie & Martis quate cymbala circum.*

f *Ipsæ Intima more suo sese in cunabula condent.* g Hybla, Siciliæ mons floribus & mellificiis clarus. h Apes.

i *Iamq;*

[i] *Iamq; actu belli non doctas ferre quietem*
Constituit mentes, serieq; agitare laborum.
Primum litoreis miles [k] *lassatur arenis.*
Proximus in muros, & mœnia Cyrenarum
Est labor: [l] *exclusus nulla se vindicat ira:*
[m] *Pœnaq; de victis sola est, vicisse, Catoni.*
[n] *Inde peti placuit Libyci contermina Mauris*
Regna Iubæ; sed iter medijs Natura negabat
[o] *Syrtibus: Phas audax sperat sibi cedere virtus.*
[q] *Syrtes vel primam mundo Natura figuram*
Cum daret, in dubio pelagi terraq; reliquit.
(Nam [r] *neq; subsedit penitus, quo stagna profundi*
Acciperet, nec se defendit ab æquore tellus:
Ambigua sed lege loci iacet inuia sedes:
Æquora fracta vadis, abruptaq; terra profundo,
Et post multa sonant proiecti litora fluctus.
Sic male deseruit, nullosq; exegit in vsus
Hanc partem natura sui.) vel plenior alto
Olim Syrtis erat pelago, penitusq; [s] *natabat:*
Sed [t] *rapidus Titan ponto sua lumina pascens,*
Æquora [u] *subduxit zonæ vicina* [x] *perusta:*
[y] *Et nunc pontus adhuc Phœbo siccante* [y] *repugnat.*

i Iamque, ne per ocium ad seditiones relaberentur, militaribus operibus eos exercuit. k Exercitatione vel itinere. l Sed Plutarchus in Catone Min. refert, eũ profectum Cyrenen, receptum fuisse, cum paucis ante diebus Labienus inde esset exclusus. m Non crudeliter vsus est victoria; non alia n sumpsit de hostibus pœnam, præter ipsos vicisse. id illi supplicij satis visum. n Ibi (i. Cyrenis, inquit Plut.) cum inaudiisset Scipionem à Iuba susceptum, & vna esse Atium Varum cum copiis quem Pompeius Africæ præfecerat: hyeme durante ad eos itinere terrestri contendit. *Eorum copias*, inquit Paterculus, *auxerat M. Cato, ingenti cum difficultate itinerum, locorumq; inopia perductis ad eos legionibus qui, cum summum ei à militibus deferretur imperium, honoratiori parere maluit.* l. 2. o l. 1. v. 367. p Et tamen Catonis virtuti nulla via erit inuia.

q Vtrum inquit poeta, in rationis Physicæ de natura Syrtium inquisitionem digressus Natura vel naturæ molitor Deus, cum è rudi Chao cætera omnia eximeret loca, hæc reliquerit indigesta atque indiscreta: siue olim in totum mari contecta, iam à rapido vicini Solis calore exhausta alibi emineant vadosa, procedente vero tempore in totum exhalatint humorem & in terram penitus solida sint futura. r Neq; litore arcet maria, sed incerto sinu est mare vadosum, alternis fluxus atque refluxus vicibus dubium, terræ ac maris mira inæqualitate.
s Mersa erat. t Sol & sidera maris fluctibus & exhalationibus ali opinabantur Stoici & alij vet. Arist. l. 2. Meteor. & hos secuti poetæ, *conuexa polus dum sidera pascet.* Æn 1. Virg. vide l. 1. v. 415. u Attraxit magna ex parte x Torridæ. y Obstat adhuc, quo minus in terram solidã totus abeat. quod temporis processu fiet.

Mox vbi damnosum radios admouerit æuum,
Tellus Syrtis erit: nam iam breuis vnda superne
Innatat, & late periturum deficit æquor.
[z]*Vt primum remis actum mare protulit omne*
[a]*Classis onus, densis fremuit niger imbribus Auster*
[b]*In sua regna furens:* [c]*tentatum classibus æquor*
Turbine defendit, longeq; à Syrtibus vndas
Egit, & illato confregit litore pontum.
[d]*Tum quarum recto deprendit carbasa malo*
Eripuit nautis. frustraq; rudentibus ausis
[e]*Vela negare Noto,* [f]*spatium vicere carina,*
Atque [f]*vltra proram tumuit sinus.* [g]*omnia si quis*
Prouidus antennæ suffixit lintea summæ,
Vincitur, & nudis auertitur armamentis.
[h]*Sors melior classi, quæ fluctibus incidit altis,*
Et certo iactata mari. [i]*quæcunq; leuatæ*
Arboribus cæsis flatum effudere prementem:
[k]*Abstulit has ventis liber contraria voluens*
Æstus, & [l]*obnixum* [m]*victor detrusit in Austrum.*
[n]*Has vada destituunt, atq; interrupta profundo*
[o]*Terra ferit puppes:* [p]*dubioq; obnoxia fato*
[q]*Pars sedet vna ratis, pars altera pendet in vndis.*
Tunc magis impactum [r]*breuibus mare, terraq; sæuit*
Obuia consurgens: quamuis elisus ab Austro,
Sæpe tamen cumulos fluctus non vincit arena.
Eminet in tergo pelagi procul omnibus aruis,
Inuiolatus aqua, sicci iam pulueris agger.
Stant miseri nautæ, terraq; hærente carina

z Poeta Catonem partim itineris classe emensum vsq; ad Tritonidem paludē fingit. a Milites naui vectos. b In regiones Meridionales. c Auster impetu arcuit mare tentatum classibus, repulitq; vndas longe à Syrtib. idem Auster obiecit ponto cumulos arenæ ingestos interruptis vndis. d Vela tensa impellens Auster, non passus ea à nautis dimitti, fractis funibus rapuit. e Cumq; rudentibus nautæ frustra tentarent submittere vela-- f --sinus velorum propellebantur vltra proram. g Quod si quis vela collecta antennæ substrinxisset, vincitur tamen vi Austri, & auertitur à cursu quem intenderat, spoliata velo antenna. h Mollius vexabantur illæ naues quæ altum tenuerunt mare, euitatis his incertis inter Syrtes vndis. i Quæ leuiores factæ succisis malis ventum effudere. k Æstus obuius sui iuris, vt contra quem non obnitebantur vela, has eripuit ventis. l Contra quem obnitebantur. m Æstus potentior vento. n Alias. o Arena. p Arenane an aquis sit peritura. q Prora hæret in vado, puppis fluctuat in vndis. r *The flats, the sholes. In breuia & Syrtes vrget, miserabile visu, Illiditque vadis, atq; aggere cingit arena.* s *Dorso maris* Virg. Æn. 1

Litora nulla vident. [t] *sic partem intercipit æquor:*
Pars ratium maior regimen, clauumq; secuta est,
Tuta fuga, nautasq; loci sortita peritos,
Torpentem Tritonos adit illæsa paludem.
Hanc vt fama, [u] *Deus, quem toto litore pontus*
Audit ventosa [x] *perflantem murmura concha,*
[y] *Hanc & Pallas amat:* [a] *patrio quæ vertice nata*
[b] *Terrarum primam Libyen (nam proxima cœlo est,*
Vt probat ipse calor) tetigit: stagniq; quieta
Vultus vidit aqua, posuitq; in margine plantas,
Et se dilecta Tritonida dixit ab vnda.
[c] *Quam iuxta Lethes tacitus prælabitur amnis*
Infernis, vt fama, trahens obliuia venis:
Atq; [d] *insopiti quondam tutela draconis.*
[e] *Hesperidum pauper spoliatis frondibus hortus.*
[f] *Inuidus, annoso famam qui derogat æuo,*
Qui vates ad vera vocat. Fuit aurea silua,
[g] *Diuitiisq; graues, & fuluo germine rami,*
[h] *Virgineusq; chorus nitidi custodia luci,*
Et nunquam somno damnatus lumina serpens,
[i] *Robora complexus rutilo curuata metallo.*

t Sic nauium aliæ à Syrtibus retinebantur, aliæ gubernatorum peritia è Syrtibus in altum prouectæ appellebant, ostium fluuij Tritonis iuxta Tritonida paludem in Africa Propria. Mela l.1.c.7.
u Triton, Neptuni tubicen.
x *Cærula concha exterrentē freta.* Æn.10. Virg. *conchaque sonanti Inspir. &c.* Ouid.1. Met.
y Vt quæ ibi primum apparuisse dicitur in terra proximiore cœlo. hinc *Pallantias* dicta Callimacho & Plin & Solin.c.40. palus, quam Tri-
ton amnis inflexit. vbi speculatam se artium deam crediderunt. a E cerebro
Iouis nata Ouid.Fast.3. summa quippe aeris regio tribuitur Mineruæ, vt media
Ioui & infima Iunoni. b Ægyptum, inquit Marcellinus. l. 22. omnium anti-
quissimam, nisi quod super antiquitate certat cum Scythis. de quo certamine
vide quæ Iustinus l.2.& Claudian. in Eutropium. Herodotus tamen cum Phry-
giis Ægyptios contendisse refert l.2.
c Circa extimum Syrtium cornu, Berenicen ciuitatem alluit Lethon (ita ap-
pellat Solinus c.40) amnis, inferna vt putant, exundatione prorumpens, & apud
pristinos vates latice memoratus obliuionis. Quamuis longe à Tritonide palude
distant Lethon ceu Lethe fl. & Hesperidum horti.
d Peruigilis draconis, siue ille pastor fuerit custodiens χρύσεα μῆλα. i pecora,
natiuo rutilo colore, vt Athenæus vult l.3.c.7. ceu mala citrea Medica, aurea in-
uoluerit sinuosus amnis, vt Plinius l.5.c.1. e Hesperi filiarum, Ægles, Arethusæ
& Hesperethusæ. quarum hortum Solin.c.37. Virg.3. Æn. & Plin l.5.c.5. in Mauri
tania Tingitana ponunt, atq; idem Plin.l.5.c.1. ad Syrtim Man. Sed Claudianus
1. laud Stiliconis, ad Tritonem fl f Maligni est antiquitati fidem derogare, & in
poetis fidem requirere. g Aureis pomis. h Hesperides, modo ad v. 358.
i Arbores auriferas.

k Abstulit

[k] *Abstulit arboribus pretium, nemoriq; laborem*
Alcides: passusq; inopes sine pondere ramos
Rettulit [l] Argolico fulgentia poma tyranno.
[m] *His igitur depulsa locis, eiectaq; classis*
Syrtibus, haud vltra Garamantidas attigit vndas:
Sed duce Pompeio Libyes melioris in oris
Mansit. [n] *At impatiens virtus hærere Catonis*
Audet in ignotas agmen committere gentes,
Armorum fidens, & [o] terra cingere Syrtim.
[p] *Hæc eadem suadebat hyems, quæ clauserat æquor.*
Et spes imber erat, nimios metuentibus ignes:
Vt neq; sole viam nec duro frigore sæuam,
Inde polo Libyes, hinc bruma temperet annus:
Atq; ingressurus steriles, sic fatur, arenas.
O quibus vna salus placuit mea castra secutis
Indomita ceruice mori, componite mentes
Ad magnum virtutis opus, summosq; labores.
[r] *Vadimus in campos steriles exustaq; mundi;*
Qua nimius Titan, & raræ in fontibus vndæ,
Siccaq; letiferis squalent serpentibus arua,
Durum iter ad leges, patriæq; ruentis amorem
Per mediam Libyen veniant, atq; inuia tentent,
Si quibus in nullo positum est euadere voto,
Si quibus ire sat est neq; enim mihi fallere quemquam
Est animus, tectoq; metu perducere vulgus.
Hi mihi sint comites, quos ipsa pericula ducent,
Qui me teste pati vel quæ tristissima, pulcrum,
[s] *Romanumq; putant.* [t] *at qui sponsore salutis*

k *Alcida adeptus nemoris opulenti domos Aurifera vigilis spolia serpentis tulit.* Sen. Herc. Fur. v. 238.

l Eurystheo Arginorum regi, qui iussu Iunonis fuit Herculi ἐργοδιώκτης.

m Classis par Syrtibus prouecta sub Pompeio non vlt a litus Garamantum, appulit meliorem Africæ partem, vbi Varus. sed vide quæ ad v. 120. supra.

n Supra v. 300.

o Terrestri itinere circuire.

p Timebat quippe tempestates hyeme iam claudente maria sperabatq; clementius iter bruma mitigante regionis calorem. Ita, inquit Plutarchus, per Africam hyberno tempore suos traduxit, haud multo pauciores decem millibus. spacio 30 dierum. Strab. [illegible] q Libera r Quicunq; forti estis animo & patriæ amantes, sequimini me libertatem petentes per deserta, sitim, æstum, discrimina serpentum, &c.

s Romano i. forti viro dignum. t Qui vero adeo ignaui sunt, vt saluti suæ & vitæ plus consulant quam honesto & libertati; ijs patet mollior & facilior ad turpem seruitutem via.

Miles eget, capiturq; animæ dulcedine, vadat
Ad [u] *dominum meliore via. dum* [x] *primus arenas*
Ingrediar, primusq; gradus in puluere ponam,
Me calor æthereus feriat, mihi plena veneno
Occurrat serpens; fatoq; pericula vestra
Prætentate meo: sitiat, quicunq; [y] *bibentem*
Viderit: aut vmbras nemorum quicunq; petentem
Æstuet: aut equitem peditum præcedere turmas,
Deficiat; si quo fuerit discrimine notum
Dux, an miles eam. serpens, sitis, ardor arenæ,
Dulcia virtuti: Gaudet patientia duris;
Lætius est quoties magno sibi constat honestum.
[z] *Sola potest Libye turbam præstare malorum,*
Vt deceat fugisse viros. Sic ille calentes
Incendit virtute animos & amore laborum,
[a] *Irreducemq; viam deserto limite carpit:*
[b] *Et sacrum paruo nomen clausura sepulcro*
Inuasit Libye securi fata Catonis.
[c] *Tertia pars rerum Libye, si credere famæ*
Cuncta velis: [d] *at si ventos cœlumq; sequaris,*
Pars erit Europæ. [e] *nec enim plus litora Nili,*
Quam Scythicus Tanais primis à Gadibus absunt:
[f] *Vnde Europa fugit Libyen, & litora flexu*
Oceano fecere locum: [g] *sed maior in vnam*

u Cæsarem liberatis oppressorem. x Semper tem continuis diebus iter factum est, cum ipse agmen pedes duceret neque vnquam equo aut iumento veheretur. Cœnabat etiam sedens nam post Pharsalicam cladem, priori id luctui addiderat, vt nunquam nisi dormiendi causa accumberet. Plutar. in Catone Min. Strabo vero in xvii. l. refert eum 30. diebus Syrtim lustrasse. y Me. z Tam ditatis & turpis fugæ crimine absoluet nos iter hoc per Libyæ pericula omnis hoste grauiora sponte susceptū.

a Per quam non erat redeundum. b Et Cato secutus fati, quod eum hic manebat, inuasit Libyam sibi fatalem. c Si vulgarem admittas orbis diuisionem, Africa est tertia orbis pars [illegible] & Salustius in bello Iug. *In diuisione*, inquit, *orbis terræ plerique in parte tertia Africam posuere: pauci, tantummodo Asiam & Europam esse, sed Africam in Europa, &c.* d At si ventorum cœliq; reuoluti rationem sequaris; Africam complectitur Europa, quæ duæ coniunctæ, excepto quod interfluat mare Mediterraneum, Occidentalem conficiunt orbis medietatem, vti Asia Orientalem. e Neque enim Nilus qui Africam in diuisione tripartita, ab Asia disterminat, remotior est a Gadibus [illegible] Hispaniæ; quam Tanais fl. qui cum Euxino in [illegible] abitur, Europam ab Asia diuidunt. f Ad quas Gades, Europa separatur ab Asia [illegible] Mediterranei. g Et tamen Asia est maior orbis terrarum pars, quam Europæ coniuncta Africa.

Orbis

Orbis abit Asiam.[h] *nam cum communiter istæ*
Effundant Zephyrum, Boreæ latus illa sinistrum
Contingens, dextrumq; Noti, discedit in ortus
Eurum sola tenent.[i] *Libycæ quod fertile terræ est,*
Vergit in occasus: sed & hæc non fontibus ullis
Soluitur:[k] *Arctoos raris*[l] *Aquilonibus imbres*
Accipit, & nostris reficit sua rura serenis.
[m] *In nullas vitiatur opes; non ære, nec auro*
Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura,
Et[m] *penitus terra est.*[n] *tantum Maurusia genti*
Robora diuitiæ, quarum non nouerat vsum:
Sed citri contenta comis viuebat, & vmbra.
In nemus ignotum nostræ venere secures:
[o] *Extremoq; epulas, mensasq; petiuimus*[p] *orbe.*
[p] *At quæcunq; vagam Syrtim complectitur ora*
Sub nimio proiecta die, vicina perustis
Ætheris, exurit messes, & puluere[r] *Bacchum*
Enecat, &[r] *nulla putris radice tenetur.*
Temperies vitalis abest: & nulla sub illa
Cura[s] *Iouis terra est: Natura deside torpet*
[t] *Orbis, & immotis*[u] *annum non sentit arenis.*
Hoc tam segnis solum raras tamen exerit herbas,
Quas[x] *Nasamon gens dura legit, qui proxima ponto*
Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis

h Cum Africa & Europa in Oriente effundant Zephyrũ; illa à Noto, hæc à Boreali parte: Asia sola se extendens vtrinq; ad Austrum à dextra, ad Boream à sinistra, vendicat sibi totum Eurum.
i Libyes pars occiduæ fertilior est, sicca tamen. Plin. l.5.c.22.
k A Septentrione im[illegible]
l Boreas enim qui nobis serenus est, illis pluuiam inducit vt Auster contra nobis humidus & imbrifer, illis serenus.
m Puta enim & simplex terra, vbere tantum globæ potens, non sterilescit adm[illegible]stione venarum metallorum. sic Pers. Sat. 2. *Et Calabrum coxit vitiato murice vellus* Iuuenal sat 3 *nec ingenuum violarent marmora tophum.* & infra v. 519.
n Tantum Mauritaniæ diuitiæ sunt citri arbores, quarum tamen vsum non nouerunt vltra quam vmbris earum gaudebant: nostris vero in summo precio & honore sunt lectuli & mensæ e citra. *Accipe felices Atlantica munera syluæ: Aurea qui dederit dona, minora dabit.* Mart. ep. 89. l. 14. vide Plin l. 13. & 15. c. 5
o E Mauritania p Orientalis vero Africæ pars quæ in Meridiem excurrit, Syrtes complexa, zonæ torridæ subiecta aut vicina, solis æstu exusta in totum sterilis est. q Vires. r Soluta in puluerem, non habet arbores. s Cœli & ætheris; pluuiæ, vt l. 8. v. 447. *vel* simpliciter, Dei. t Illa orbis terræ pars. u Anni vices & vares. x Nasamones Africæ pop, in solo arenoso, vicini Syrtibus. quarum naufragiis victitant, quippe obsident litora & æstu destituta nauigia notis sibi vadis occupant. Curt. 4.

Syrtis alit.[y] nam litoreus populator arenis
Imminet,& nulla portus tangente carina,
Nouit opes.sic cum toto commercia mundo
Naufragijs Nasamones habent. Hac ire Catonem
Dura iubet virtus.[z] illic secura iuuentus
Ventorum, nullasq; timens tellure procellas,
Æquoreos est passa metus.[a] nam litore sicco,
Quam pelago,Syrtis violentius excipit Austrum,
Et terræ magis ille nocet,[b] non montibus ortum
Aduersis frangit Libye,scopulisq; repulsum
Dissipat,& liquidas è turbine soluit in auras:
Nec ruit in siluas,annosaq; robora torquens
Lassatur:patet omne solum, liberq; meatu
[c]Æoliam rabiem totis exercet arenis:
At[d] non imbriferam cum torto puluere nubem
In flexum violentus agit:pars plurima terræ
Tollitur,[e] & nunquam resoluto vertice pendet.
[f]Regna videt pauper Nasamon errantia vento,
Discussasq; domos: volitantq; à culmine rapta
Detecto Garamante casæ.non altius ignis
[g]Rapta vehit:quantumq; licet consurgere fumo,
Et violare diem,tantum tenet aera puluis.
Tum quoq; Romanum solito [i] violentior agmen
Aggreditur,nullusq; potest consistere miles,
Instabilis [k] raptus etiam,quas calcat,arenis.
[l]Concuteret terras,[m]orbemq; à sede moueret,

y Et quamuis portus atque commercij expertes sint, fruuntur tamen mercibus & opibus ab omni orbis parte,rapientes sc. naues Syrtibus allisas.

z Atque hic Romani securi iam, vti credebant, ventorum; experti sunt grauiores procellas in terra quam quæ in æquore timentur.

a In plana enim & exposita regione iuxta Syrtes, violentius furit Auster quam in pelago; maiores hic arenæ quam ibi aquarū fluctus concitans.

b Non habet illa pars Africæ montes, scopulos aut syluas quæ venti impetum frangant & aerem resoluant:sed patet,exposita rapidis ventis. c Ventorum ex Æoli antro ruentium rabiem.

d Sed areniferam. e Neque vnquam in aere suspenditur, more nubis imbriferæ resoluta.

f Vrbes & terram quam possidet,*vel* casas & tuguria.vt ecloga.1. Virg.*mea regna videns* Cic 1.de Oratore,*nisi in tuo regno essemus.*

g Quæcunque rapuit,fauillam, flammam, fumum. h Obscurare lucem diei. i Ventus. k A vento subtractis. l Quod si Africa durati esset soli quod ventis resisteret;aut cauernosa,quæ ventos clauderet:ventorum proculdubio rabie commoueretur è loco. m Illam orbis partem,Libyam.

Si solida

Si solida Libye compage, & pondere duro
Clauderet exesis Austrum scopulosa cauernis:
Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,
Nusquam luctando stabilis manet: imaq; tellus
Stat, quia summa fugit. galeas, & scuta virorum,
Pilaq; contorsit violento spiritus actu,
Intentusq; tulit magni per inania cœli.
Illud in externa forsan longeq; remota
Prodigium tellure fuit: delapsaq; cœlo
Arma timent gentes, hominumq; erepta lacertis
A superis demissa putant. [s] *sic illa profecto*
[t] *Sacrifico cecidere Numæ, quæ* [u] *lecta iuuentus*
Patritia ceruice mouet: spoliauerat Auster
Aut Boreas populos ancilia nostra ferentes.
Sic [x] *orbem torquente Noto Romana iuuentus*
Procubuit, metuensq; rapi, constrinxit amictus,
Inseruitq; manus terræ: [y] *nec pondere solo,*
Sed nixu iacuit, vix sic immobilis Austro,
[z] *Qui super ingentes cumulos inuoluit arenæ,*
Atque operit tellure viros. vix tollere miles
Membra valet, multo congestu pulueris hærens.
Alligat & stantes affusæ magnus arenæ
[a] *Agger, & immoti terra surgente tenentur.*
Saxa tulit penitus discussis proruta muris,
Effuditq; procul miranda sorte malorum:
Qui nullas videre domos, videre ruinas.

n Resistendo ventorum flatibus.
o Ventus.
p Continuus, non intermittens.
q Per aera.
r Videtur poeta non tam ad miracula, & præmonstra Deorum referre has pluuias prodigiosas, quam ad rationem Physicam. atque in illorum inclinare sententiam, qui opinantur illa, quæ ita per pluuiam decidunt, vi ventorum in sublime euecta è longinquis locis ferri atque inde decidere. quanquam hæc alij à calore Solis attrahi atque ex aptitudine materiæ mutari credunt. Arist. 5. Phys. c. 2. & de gen. animal. l. 4. c. 4.

s Ita fortasse ancile illud quod Numæ tempore è cœlo decidisse creditur, aliunde huc vento delatum est. t Sacrorum & religionis institutori. u Salij, sacerdotes Martis, è Patritijs lecti. l. 1. v. 603. x Arenas, terram Libycam, vt supra v. 465. y Vix prono in terram nixu saburrati tuebantur se Romani, quo minus ab Austro abriperentur. z Allusum videtur ad historiam Psyllorum, qui Nasamonibus vicini, cum ab Austro valido & diutino aliquando vexarentur, contra illum tanquam hostem profecti, interierunt congestu arenæ vniuersi oppressi. Herod. l. 4. A. Gel. l. 16. c. 11.
a Aggestis arenæ cumulis, & tenacissimo sabulo, quod præaltum & vestigio cedens ægre moliuntur pedes.

[b] *Iamq; iter omne latet: nec sunt discrimina terræ*
Vlla, nisi [c] ætheriæ medio velut æquore flammæ.
Sideribus nouere vias: nec sidera [d] tota
Ostendit Libycæ [e] finitor circulus oræ,
Multaq; [f] deuexo terrarum margine celat.
[g] *Vtque calor soluit, quem torserat aera ventus,*
[h] *Incensusq; dies; manant sudoribus artus;*
Arens ora siti: conspecta est parua maligna
Vnda procul vena: [k] quam vix è puluere miles
Corripiens, patulum galea confudit in orbem,
Porrexitq; duci. squalebant puluere fauces
Cunctorum: minimumq; tenens dux ipse liquoris
[l] *Inuidiosus erat. Mene, inquit, degener vnum*
Miles in hac turba vacuum virtute putasti?
Vsq; adeo mollis, primisq; caloribus impar
Sum visus? quanto pœna tu dignior ista,
Qui populo sitiente bibas! sic concitus ira
Excussit galeam, [m] suffecitq; omnibus vnda.
Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus vnum
Inculti Garamantes habent: [n] stat corniger illic
Iupiter, vt memorant, sed non aut fulmina vibrans,
Aut similis nostro sed tortis cornibus [o] Ammon.
Non illic Libycæ posuerunt ditia gentes
Templa: nec Eois splendent donaria gemmis.

b Viarum sc. signis arena obrutis.
c Stellæ velut nauiganiibus obseruatæ. Inter Syrtes, quãuis terra pergentibus, iter sideribus destinatur, nec aliter cursus patescit. Nam putris soli faciem aura mutat, &c. Solinus cap 40.
d Al. *nota*. i. Australia. nobis Septentrionem versus positis ignota, non visa.
e Horizon ille ab ὁρίζω. terminat enim & diuidit superius hemisphærium ab inferiori.
f Inclinato, sub terra demerso.
g Simulatque aer venti agitatione refrigeratus, increscente die incaluit. h Vulgati lib. habent. *Incensusque dies (iam mundi spissior ignis. Iam plaga, quam nullam Superi mortalibus vltra A medio fecere die, calcatur, & humor in Notos omnis abit) manant sud. &c.* quam Parenthesin, inepte ex loco inferiore repetitam, omisit Grotius, quod in MS. deerat. i Cænola vel tenui lama. k Simile quiddam de Alexandro refert Q. Curtius l. 7. & Plut. in vita Alex. l Inuidiæ obnoxius, si solus bibisset. m Nemine desiderante illud cui abstinuisset dux. n Iup. arietina forma, vel vmbilico tenus (vt habet Q. Curtius l. 4.) arieti similis, cultus. quod hic Libero patri exercitum ducenti, siti fatigato, & Iouis patris imploranti auxilium, statim viso ariete, fons exiluit arenis. vide Dio. Sic. l. 17. & Herod. Euterp.
o Ab ἄμμυ. quod in Cyrenaica regione arenosa templum illi conditum sit. Pausan. in Messen. à pastore eiusdem nominis dici eum autor est, quid si à חמן solario, simulachro Iouis in excelso loco extructo.

Quan-

Quamuis AEthiopum populis, Arabumq; [p] beatis
Gentibus, atque Indis [q] vnus sit Iupiter Ammon,
Pauper adhuc Deus est, [r] nullis violata per æuum
Diuitijs delubra tenens: [s] morumq; priorum
Numen [t] Romano templum defendit ab auro.
[u] Esse locis Superos testatur [x] silua per omnem
Sola virens Libyen. [y] nam quicquid puluere sicco
Separat ardentem tepida Berenicida Lepti.
Ignorat frondes: [z] solus nemus extulit Ammon.
[a] Siluarum fons causa loco, qui putria terræ
Alligat, & domitas vnda connectit arenas.
[b] Sic quoq; nil obstat Phœbo, cum [c] cardine summo
Stat librata dies: [d] truncum vix protegit arbor:
Tam breuis in medium radijs compellitur vmbra.
Deprensum est hunc esse locum, qua [e] circulus alti
Solstitij medium signorum percutit orbem.
[f] Non obliqua meant, [g] nec Tauro Scorpius exit

p Diuitibus. Felicis Arabiæ incolis. *Icthyophagi* *ts nunc Arabum inuid.* ... Hor. 29. ode. l. 1.
q Vnum, commune, & summum numen. cuius oraculum nō Pythio cedit. Aethiopes autem Africani dicti ... Philostratus l. 3. de vita Apollonij vocat γυμνοὺς ... l. 6. ... ἐπ' ... καθαροὺς ... & ... Euseb. in lib. post. *AEthiopes ab Indo fl. surgentes iuxta AEgyptum consedere.* Virg. 4. Georg. de Nilo. *Vsque coloratis amnis deuexus ab Indis.* r Sic Iuuenalis sat. 11. v. 116. *... & nullo violatus Iupiter auro.* & supra 424 v. s Priscæ simplicitatis, incorruptæ fidei. t Ne polluatur auro templum more Romano. *In templo quid facit aurum.* Pers. 2 sat. u Templo Ammonis fons proximat (inquit Solinus ca. 40.) Soli sacer, qui humoris nexibus humum stringit, fauillam etiam in cespitem solidat. In qua gleba non sine miraculo lucus viret, vndiq; secus agris arentibus. Plin. l. ... c. 106. Curtius 4. Mela l. 1. c. 8. x Fontibus & syluis numina inesse credebant antiquitas. y Reliqua omnis regio inter Leptin Minorem, quæ Libyphœnicum Africæ vrbs est & Pentapolitanam regionem, quam Berenicida vocat a Berenice vna è quinq; vrbibus, nomen sortita à Berenice Ptolomæi vxore cum prius Hesperis dicta fuerit, arbores non habet. Plin. l. 5. c. 5. Strab. vlt. l. z ... sola Ammonitis arbores producit. a Modo ad v. 522. b Et quamuis sylua sit, non tamen arcet solem. Alij leg. *Hic quoque.* c Medio cœlo perpendiculariter. vide quæ ad v. 587. l. 2. d Arboris frondes vix opacant truncum. e Tropicus æstiuus qui Proclo est vertici proximus, tangitur a Zodiaco. vel colurus Solstitialis *Al.* Æquinoctialis. f Lucanus (inquit Ios. Scal. in prolegomenis ad Manilium) quum legisset apud rudiores priscæ Matheseos magistros sub recta sphæra Zodiacum ad verticem esse, & omnia signa propterea oriri recte: quod vtiq; falsum est, cū obliquatio quædam sit etiam sub Æquatore: sciret autem sub Tropico Cancrum culminare omnium signorum Borealissimum, hinc putauit totum quoq; Zodiacum ... ἐσοκορυφεῖν, & consequenter omnia signa recte oriri, &c. Atq; adeo quia medius signorum ordo culminat, ideo ipsa nō obliqua meare, sed recta, &c. g Recte & æqualiter ascendunt descenduntq; opposita sibi in Zodiaco signa, Taurus & Scorpius, Aries & Libra, Virgo & pisces, Gemini & Sagittarius, Cancer & Capric. Leo & Aquarius

V 5 *Rectior*

Rectior, aut Aries donat sua tempora Libræ,
Aut Astræa iubet lentos descendere Pisces.
Par Geminis Chiron, [h] *& idem quod Carcinos ardens*
Humidus Ægoceros: nec plus Leo tollitur Vrna.
[i] *At tibi, quæcunq; es Libyco gens igne diremta,*
In Noton vmbra cadit, quæ nobis exit in Arcton.
[k] *Te segnis Cynosura subit:* [l] *tu sicca profundo*
Mergi plaustra putas, nullumq; in vertice semper
Sidus habes immune maris, procul [m] *axis vterq; est,*
[n] *Et fuga signorum medio rapit omnia cœlo.*
[o] *Stabant ante fores populi, quos miserat Eos,*
Cornigeriq; Iouis monitu noua fata petebant:
Sed Latio cessere duci: comitesq; Catonem
Orant, exploret Libycum memorata per orbem
Numina, de fama tam longi iudicet æui.
[p] *Maximus hortator scrutandi voce Deorum*
Euentus [q] *Labienus erat. Sors obtulit, inquit,*
Et Fortuna viæ, tam magni numinis [r] *ora,*
Consiliumq; Dei: tanto duce possumus vti
Per Syrtes belliq; datos cognoscere casus.
Nam cui crediderim Superos [s] *arcana daturos,*
Dicturosq; magis, quam sancto vera Catoni?
Certe vita tibi semper directa [t] *supernas*
Ad leges, sequerisq; Deum. datur ecce loquendi
Cum Ioue libertas: [u] *inquire in fata nefandi*
Cæsaris, & patriæ venturos excute mores:
Iure suo populis vti, legumq; licebit,
An bellum ciuile perit, tua pectora sacra

h Quia nobis Septētrionem versus sitis Cācer æstiui solstitij signum est; vt Capricornus, hiemalis. *Neque tamen Ammonium sub Æquatore est, sed citra Tropicum Cancri.*

i Iis vero, qui à nobis diuiduntur torrida zona, aut quorum zenith Sol Cancrum versus transiētit; vmbra proiicitur in Austrum, vt nobis in Arcton.

k Iis, Vrsa minor, quæ, cum polo vicinior sit, tardius moueri videtur, sub Horizonte est.

l Iis Vrsa maior, quæ nobis maris immunis est, hoc est, non occidit, subit Horizontem mari mergi visa.

m Polus vterque Arcticus atque Antarcticus. n Medius inter vtrunq; polum circumuoluitur Zodiacus. o Aderant ex Asia & Oriente populi ad limen templi Iouis Ammonis oracula consulturi: qui tamen Catoni cesserunt, si quid vellet. p Comites, & Labienus maxime Catonem orant, vt celebris huius oraculi fidem experiatur, consulatq; de huius belli euentu. q l. 5. v. 346. r Oracula. s Declaraturos arcana. t Diuinas.

u Exquire, explora, quo in statu futura sit patria: liberane; an frustra à nobis ad libertatem propugnandam sumptis armis, tyrannide oppressa.

Voce

Voce reple: dura saltem virtutis amator
Quære quid est virtus, & posce[x] *exemplar honesti.*
Ille Deo plenus tacita quem mente gerebat,
Effudit[y] *dignas adytis è pectore voces,*
Quid quæri Labiene iubes?[z] *an liber in armis*
Occubuisse velim potius, quam regna videre?
An sit vita nihil, sed longam[a] *differat ætas?*
An noceat vis vlla bono? Fortunaq;[b] *perdat*
Opposita virtute minas? laudandaq; velle
Sit satis,[c] *& nunquam successu crescat honestum?*
Scimus,[d] *& hoc nobis non altius inseret Ammon.*
[e]*Hæremus cuncti Superis, temploq; tacente*
Nil facimus non sponte Dei: nec vocibus vllis
Numen eget:[f] *dixitq; semel nascentibus auctor*
Quicquid scire licet:[g] *sterileis nec legit arenas,*
Vt caneret paucis, mersitq; hoc puluere verum:
[h]*Estne Dei sedes nisi terra, & pontus, & aer,*
Et cœlum, & virtus? Superos quid quærimus vltra?
Iuppiter est quodcunq; vides, quocunq; moueris.
Sortilegis egeant dubij semperq; futuris
Casibus ancipites: me non oracula certum,
Sed mors certa facit: pauido, fortiq; cadendum est.
Hoc satis est dixisse Iouem. Sic ille profatur:
[k] *Seruataq; fide templi discedit ab aris,*
Non exploratum[l] *populis Ammona relinquens.*

x Vt exitus huius belli causam honestam & virtutem eorum qui pro patriæ libertate pugnauerint comprobet.

y *Erratu nisi illam vocem non M. Catonis, sed oraculi creatis. Quid enim est oraculum? Nempe voluntas diuina hominis ore enunciata. Et quem tandem antistitem sanctiorem inuenire sibi diuinitas potuit, quam Catonem?* Senec. controuers. l. 1 proem.

z An hæc, quæ iamdudum constant, neq; opus habent oraculo consulto? ... morne... sit mors quam seruitus &c.

a Prodicat, non tamen mutet, inquit Grotius, qui ita reponit. cum alij legant, *longa an differat ætas?* Alij, *sed longas? an differat ætas?* b Cum forti nocere non possit. c Et honestum non recipit maius aut minus laudis, quod successu gaudeat aut careat d Neque hoc melius & plenius Iouis ipsius oraculum nobis ingeret, quam nos sciamus. e Inest nobis anima diuinæ particula auræ; *est Deus in nobis; sibi quisque profecto Est Deus;* & vel tacente oraculo, Deum sequimur & fato paremus. f Et nobis omnibus nascentib. inseuit Deus scientiam recti, atq; discrimen boni ac mali. g Neq; seclusit veritatem in oraculis solis, aut elegit sibi arenosum hunc Libyæ locum, vnde fata promeret paucis. h Estne alia vlla Dei sedes, quam Vniuersum & Mens sapientis? i Nascentibus semel dictasse, v. 575. modo. k Salua oraculi fide; non diminuta aut derogata Iouis ibi culti fide. l Orientalibus, vt supra v. 544. ipse non explorauit.

Ips

Ipse manu sua pila gerens, [m] *praecedit anheli*
Militis ora pedes: monstrat tolerare labores,
Non iubet, & [n] *nulla vehitur ceruice supinus,*
Carpentove sedens, somni parcissimus ipse est,
Vltimus haustor aquae. cum tandem fonte reperto
Indiga cogatur latices potare iuuentus,
Stat, dum lixa bibat. Si veris magna paratur
Fama bonis. & si successu nuda remoto
Inspicitur Virtus, [o] *quicquid laudamus in vllo*
Maiorum, fortuna fuit. [p] *quis Marte secundo*
Quis tantum meruit populorum sanguine nomen?
[q] *Hunc ego per Syrtes, Libyaeq; extrema triumphum*
Ducere maluerim, quam ter Capitolia curru
Scandere Pompeij, quam frangere colla Iugurthae.
Ecce parens verus patriae, dignissimus aris
Roma tuis; [r] *per quem nunquam iurare pudebit,*
[s] *Et quem, si steteris vnquam ceruice soluta,*
Tunc olim factura Deum. Iam [t] *spissior ignis,*
Et plaga, [u] *quam nullam Superi mortalibus vltra*
A medio fecere die, calcatur, & vnda
Rarior: inuentus medijs fons vnus arenis
Largus aquae: sed quem serpentum turba tenebat
Vix capiente loco. stabant in margine siccae
[x] *Aspides, in medijs sitiebant* [y] *Dipsades vndis.*
Ductor, vt aspexit [z] *perituros fonte relicto,*
Alloquitur. [a] *Vana specie conterrite leti*
Ne dubita miles tutos haurire liquores:
Noxia serpentum est admisso sanguine pestis:
Morsu virus habent, & fatum dente minantur;

m Supra v. 304.
n Non lectica, non curru.
o Maiores fortuna superarūt Catonem, illos Cato vera virtute.
p Quis victoria & hostium caede tantam gloriam est assecutus, quantam Cato continentia & tolerantia?
q Malim ego, inquit poeta hanc Catonis per Syrtes fugam, quam Pompeij tres triumphos. l.7. v.685. aut Marij de Iugurtha triumphum.
r Tanquam numen. *Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.* Hor. 1. epist 1.2.
s Et quem, si vnquam excusso domino dabitur tibi tui iuris esse, in Deorum numerum referes.
t Calor & aestus violentior.
u Vltra quam, nullam posuere Dij habitabilem. *Ita creditum antiquitus.* x Serpentum genus, quo icti torpore & somno extinguntur.
y Dipsas, serpens quemcunq; morsu laeserit, siti enecat. ἀπὸ τῦ διψάω. hine Situla dicta. z Siti, nisi ex illo fonte biberent.
a Cum non sit timendum ab aquis, quas non inficiunt veneno, sed à morsu solo, quo virus suum nostro sanguini admiscent.

Pocula

Pocula morte carent. Dixit, [b] dubiumq; venenum
Hausit: & in tota Libya fons vnus arena
Ille fuit, de quo primus sibi posceret vndam.
[c] Cur Libycus tantis exundet pestibus aer
Fertilis in mortes, aut quid secreta nocenti
Miscuerit Natura solo, non cura, laborq;
Noster scire valet: nisi quod vulgata per orbem
[d] Fabula pro vera decepit secula causa.
Finibus extremis Libyes, vbi feruida tellus
Accipit Oceanum [e] demisso sole calentem,
Squalebant late [f] Phorcynidos arua Medusæ,
Non nemorum protecta coma, non mollia sulco,
Sed [g] dominæ vultu conspectis aspera saxis.
[h] Hoc primum natura nocens in corpore sæuas
Eduxit [i] pestes: illis e faucibus angues
Stridula fuderunt vibratis sibila linguis,
Fœmineæ qui more comæ per terga soluti,
Ipsa flagellabant [k] gaudentis colla Medusæ.
Surgunt aduersa subrectæ fronte colubræ,
Vipereumq; fluit depexo crine venenum.
[l] Hoc habet infelix, cunctis impune, Medusa,
Quod spectare licet. nam rictus, oraq; monstri
Quis timuit? quem, qui recto se lumine vidit,
Passa Medusa [m] mori est? rapuit [n] dubitantia fata,
Præuenitq; metus: anima periere retenta
Membra, nec emissæ riguere [o] sub ossibus vmbræ.
[p] Eumenidum crines solos mouere furores:
[q] Cerberus Orpheo leniuit sibila cantu:

b Aquam; quam reliqui tanquam venenatam horruerant.

c Cur Libya serpentibus abundet, non ita in promptu causa est, nisi forte adhibenda sit fides fabulæ referenti, quod cum Perseus referens Medusæ caput *stridentibus alis, Ipse super Libycas victor penderet arenas, Gorgonei capitis guttæ cecidere cruentæ. Quas humus exceptas varii animauit in angues. Vnde frequens illa est, infestaque terra colubris.* Ouid. Met. 4. Sed Nicander Titanum sanguini id tribuit.

d Diod. Sic. l. [illegible]

e Occiduo, prono.

f Filiæ Phorci seu Phorcynos & Cetus. Hesio. Theogon.

g Medusæ quæ visu omnia vertebat in saxa. h In [illegible] natura. Minerua crines eius in angues conuertit quod in suo templo [illegible] erat. Neptuno stuprata. i Angues, colubros. k [illegible] gaudentis, vel colla [illegible] flagellis gaudentis. l Hanc solum Medusæ [illegible] cines sc. habet Medusa, quod [illegible] spectatur. Nam vultum eius [illegible] alios exerit. m Sensum mortis [illegible]. n Dubitationem & moram mortis. vel. [illegible] 645. o Animæ retentæ [illegible]. p Collatione huius cum aliis monstris amplificat. Furiæ a [illegible] conspectu [illegible] inducunt furore, l. 7. v. 778. q Orphei *carminibus supplex Demisit atras belua centiceps aures.* Hor. ode. 13. l. 2.

r *Amphi-*

[r] Amphitryaniades vidit, cum vinceret, Hydram:
Hoc monstrum timuit [s] genitor, [t] numenq; secundum
Phorcus aq[uaru]m, Ceto[que] parens, ipsaq; [u] sorores
Gorgones: [x] hac potuit [y] cœlo pelagoq; [z] minari
Torporem insolitum, mundoq; obducere terram:
E cœlo volucres subito cum pondere lapsæ:
In [a] scopulis hæsere feræ: vicina colentes
Æthiopum totæ [b] riguerunt marmore gentes:
Nullum animal visus patiens, ipsiq; retrorsum
Effusi faciem vitabant Gorgonis [c] angues.
[d] Illa sub Hesperiis stantem Titana columnis
In cautes Atlanta dedit: cœloq; timente
Olim Phlegræo stantes serpente gigantes,
Erexit montes, bellumq; immane Deorum
Pallados è medio confecit pectore Gorgon.
[f] Quo postquam [g] partu Danaes & diuite nimbo
Ortum [h] Parrhasiæ vexerunt Persea [h] pennæ
[i] Arcados auctoris citharæ liquidæq; palæstræ,
Et [k] subitus præpes [l] Cyllenida sustulit [l] Harpen,
Harpen [m] alterius monstri iam cæde rubentem,
A Ioue dilectæ fuso custode iuuencæ:
Auxilium volucri Pallas tulit innuba fratri,

r Hercules Impune vidit Hydram, quam contudit. s Suus t Deus marinus. Neptuni F. & illi proximus. pater Gorgonum ex Cetonympha, seu, vt alij volunt, monstro marino. u Stheni & Euriale sorores Medusæ, quæ Gorgonum sola mortalis erat. x Hoc monstrum. i. Medusa y Metonymia. z In saxa vertere, petrifacere, vt loquuntur Philosophi[...]. a Saxeæ se factæ. b Obduruerunt in saxum. c Anguineæ comæ d Illius caput gestans Perseus. Atlanta regem Mauritaniæ ad Occidentem prope Herculis columnas Calpen & Abylam de gente Titanum, fuit enim Iapeti filius, in saxum vertit. Ouid. Met. 4. e Quo tempore, in Phlegræis campis, l. v. 4[..]. Gigantum *quisque parabat Iniicere anguipedum captiuo brachia cœlo Centum*, quæ turba magnum terrorem intulerat Iouis Medusæ caput à Pallade in pectore gestum Gigantes in saxa mutauit, atq; ita auxit montes, quos illi alios alijs superstruxerant. f Ad Gorgadas sc. insulas maris Atlantici, Gorgonum domos, g Perseo F Danaes è Ioue in aureum imbrem conuerso, per impluuium decidenti in sinum virginis atq; illi fucum facienti. Ter. Eun. h Talaria Mercurij qui Arca. perhibetur. Parrhasium autem Arcadiæ opp. est. i Sic Horat. l. 1. ode. 10. *curuæ citharæ parentem* canit. *Qui feros cultus hominum recentũ Voce formauit cantus & decora More palæstræ* vel. vt D Heinsius legit, *humore palæstræ*, i. oleo, ceromate, vt noster *liquidæ*. i. vnctæ. k Perseus subito volucer. l Falcatum Mercurij gladium. Ouid. 5. Met. *Cyllenide confodit harpe.* m Argi centoculi, cuius custodiæ Iuno Io. in iuuencam mutatam tradiderat. Ouid Met. 1 n Virgo, casta. o Perseo Iouis F.

p Palla

[p]Pacta caput monstri [q]terraq; in fine Libyssæ
Persea Phœbeos conuerti iussit ad ortus,
Gorgonis [r]auerso sulcantem regna volatu:
[s]Et clypeum læuæ fuluo dedit ære nitentem,
In quo saxificam iussit spectare Medusam,
Quam sopor [t]æternam tracturus morte quietem
Obruit haud totam. vigilat pars magna [u]comarum,
Defenduntq; caput protenti crinibus hydri:
Pars iacet in medios vultus, [x]oculiq; tenebras.
Ipsa regit trepidum Pallas, dextraq; tremente
Perseos auersi Cyllenida dirigit Harpen,
Lata colubriferi rumpens confinia colli.
Quos habuit vultus [y]lunati vulnere ferri
Cæsa caput Gorgon! quanto spirasse veneno
Ora reor! quantumq; oculos effundere mortis!
Nec Pallas spectare potest: vultusq; [z]gelassent
Perseos [a]auersi, si non Tritonia densos
Sparsisset crines, texissetq; [b]ora colubris.
[c]Aliger in cœlum sic rapta [d]Gorgone fugit.
[e]Ille quidem pensabat iter, propiusq; secabat
Æthera, si medias Europæ scinderet vrbes;
Pallas frugiferas iussit non [f]lædere terras,
Et [g]parci populis. Quis enim non præpete tanto
Æthera respiceret? [h]Zephyro conuertitur ales,
Itq; super Libyen, quæ, nullo consita cultu,
Sideribus, Phœboq; vacat: premit [i]orbita solis,

p Clypeum æneum speculare concessit Perseo, & pugnæ rationem docuit, ea conditione vt Medusæ caput ad ipsam perferret.
q In vltima Africa. supra v.659.
r Auersa facie ne Medusam contueretur peruolantem Gorgadas ins.
s Ouid.4.Met. Perseus refert. *Si tamen horrendæ, clypei, quem læua gerebat, Ære repercusso formam aspexisse Medusæ, Dumq; grauis somnus colubros ipsamq; tenebat, Eripuisse caput collo.*
t Lethalem illi somnum illaturus.
u Colubrorum, quos pro crinibus habuit.
x Somno solutum oculum.
y Harpes, f[...] catiensis. z Gelu obriguissent in saxum. a Al. *auersi* Emphatice. b Medusæ.
c Perseus alatus. d Medusæ capite.
e Perseus sibi videbatur mage compendiosum initurus iter, si Europam transuolaret. l.8.v.249. Sed vetuit Pallas.
f Sanguineis guttis in serpentes conuersis. supra v 619, g Ne Medusæ cap[...] à Perseo alite gestum suspicientes in saxa m[u]tarentur.
h Zephyri secundi flatu auertitur in Libyæ deserta Soli Zodia[c]um pera[...] subiectæ, atque æstui expositæ. i Vestigium, iter sub Zodiaco ab vtroq; T[...]o obliquans Æquatorem.

Exuritq; solum: k nec terra celsior vlla
Nox cadit in cœlum, lunaq; meatibus obstat,
l Si flexus obliqua vagi per recta cucurrit
Signa, nec in Boream, aut in Noton effugit vmbram.
Illa tamen sterilis tellus, fecundaq; nulli
Arua bono, virus stillantis tabe Medusæ
Concipiunt, dirosq; fero de sanguine m rores,
Quos calor adiuuit, putriq; incoxit arena.
Hic, n quæ prima caput mouit de puluere tabes,
Aspida o somniferam p tumida ceruice leuauit.
Plenior huic sanguis, & crassi gutta veneni
Decidit: in nulla q plus est serpente coactum.
Ipsa caloris egens r gelidum non transit in orbem
Sponte sua, Niloque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur
Huc Libycæ mortes, & fecimus aspida mercem.
s At non stare suum miseris passura cruorem,
Squamiferos ingens Hæmorrhois explicat orbes:
t Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua
Chersydros, tractiq; via u fumante x Chelydri:
y Et semper recto lapsurus limite Cenchris:

k Atque Astra suo Æquatore altior est omni alia terra, inquit glossa, vnde vmbra terræ interpositæ Soli & Lunæ altius extenditur & pleniorem efficit Lunæ Eclipsim. Pulchra ac plausibilis plenæ Eclipseos phantasia: non tamen vtrique vera, cum non tumor orbis terrarum, qui ex omni parte æqualis est, sed trium corporum, Solis, terræ, Lunæ concentricitas Eclipsin reddat. l Vel Luna, quæ ad singulos gradus ab Ecliptica vtrinque deflecti quandoq;. iam non ita deuiat, sed intra gradum vnum & quinque minuta ab Ecliptica in latitudinem ad Austrum vel Boream, signis subiecta, & Soli qui Eclipticam vsque tenet, opposita. m Guttas, supra v. 619. n Quæ ex puluere animato & sanguine Medusæ primum nata est. o Plures, inquit Solinus c.40. diuersæq; sunt aspidum species, verum dispares effectus ad nocendum. Dipsas siti interficit. Hypnale somno necat, teste etiam Cleopatra, emitur ad mortem. Υπνηλὸν δ' ἐπὶ νῶτα ... Nicand. Ther.
p Colla aspidum intumescere nullo ictus remedio, &c. Plin. l. 8. c. 23. q Veneni.
r Non transit in gelidas orbis partes, nisi capta & asportata venalis. *Emitur ad mortem aspis*, inquit Soli. c. 40. s Hæmorrhois morsu sanguinē elicit, &c. Sol. ib. Αἱμα ... ἐκ ῥινῶν τε καὶ αὐχένος ἠδὲ ... ὤτων, &c. Nicand. Theriac.
t Terra & aqua degens, amphibium serpentis genus. vnde & nomen ex χέρσος ..., ἀλλ' ὅταν ὕδωρ Σείριος ἀζήνησι, &c. Nicand. Ther.
u Graueolente, a tractu serpentis. x ... Nicandro cuius interpretem, vide. ... ἐναίεται ... λίμνη ... &c.
y Non in spiras sinuosus ... δ' ὤκιστος ἐπιδρομάδην ... Nican.
y Pluri-

z Pluribus ille notis variatam pingitur aluum,
Quam paruis tinctus maculis Thebanus Ophites:
Concolor exustis, atq; indiscretus arenis
a Ammodytes spinaq; vagi b torquente c Cerastæ:
Et d Scytale sparsis e etiam nunc sola pruinis
Exuuias positura suas: & f torrida Dipsas:
Et g grauis in geminum surgens caput Amphisbæna:
Et h Natrix violator aquæ, i Iaculiq; volucres,
Et k contentus iter cauda sulcare Pareas:
l Oraq; distendens auidus spumantia m Prester:
n Ossaq; dissoluens cum corpore tabificus Seps,
o Sibilaq; effundens cunctas terrentia pestes,
Arte venena nocens, late sibi submouet omne
Vulgus, & in vacua regnat p Basiliscus arena.
q Vos quoq;, qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis, aurato nitidi fulgere Dracones,
Pestiferos ardens facit Africa, ducitis altum
Aera cum pennis. r armentaq; tota secuti

z Serpens, milij instar maculis distinctus, magis variegatus, inquit poeta, quam marmor in Bœotia effossum, quod Ophires dicitur quia maculis instar serpentũ distinguitur a Serpentis genus. arenæ concolor ex ἄμμος & ὄδος vel δύω. b Flexuosa & vacillanti instar nauiculæ. sic enim Nicander: Αὐτὰρ ὅγε σκαιὸς μεσάτῳ ἐπαλινδίνεται ὁλκῷ &c. c ἀπὸ τῶ κέρατος. Cerastæ enim præferunt quadrigemina cornicula, Nicandro bina tantum, quorum ostentatione, veluti esca illice, sollicitatas ad se aues perimunt. Sol. c.40. Plin. l.8. c.23. d Scytale tanta præfulget tergi varietate, vt &c. In hoc tamen squammarum nitore hyemales exuuias prima ponit. Solin. c.40. & Nicander in Ther. e Aliæ enim serpentes vere tandem exiunt se. f Sitim morsu inducens. supra v.610. & mox v 738. Luc. dialog. περὶ διψάδων. g Amphisbœna consurgit in caput geminum, quorum alterum in loco suo est, alterum in ea parte qua cauda, &c. Solin. c.40. Plin. l.8. c.23. & Nicander. ἀμφικάρηνος. ex ἀμφὶ & βαίνω, quod vtraq; ex parte ingrediatur, nomen habet Amphisbœna. h ὕδρος. serpens aquaticus. i Nicandro ἀκοντίαι ἠδὲ μόλουροι. Iaculi serpentes subeunt arbores, è quibus se vibrant & quasi missili euolant tormento. Solin. & Plin. locis citatis & infra v.827. k Pareas, serpens pedibus duobus, quos prope caudam habet, innitens. Suidas. l Infra. v.791. m ἀπὸ τῆ πρήθω. n Infra, v.776. & allusum ad etymon, παρὰ τὸ σήπειν. o Sibilo omnes inquit Plin. l.8. c.21. fugat serpentes, &c. alios olfactu necat Idem c.4. l.29. & Solinus c. 40. & Nicander in Thериacis, Οὐκ ἄρα δὴ κείνης σπειραχθέα κνώδαλα γαίης ἰυγὴν μίμνουσιν, &c. Sibilo, halitu, & aspectu necat. p ἑρπηστῶν βασιλεὺς. Nicand. candida in capite macula quasi quodam diademate insignitus. Plin. l.8. c.21. Solin c.43. & Auicenna. q Serpentes alati, sacri habiti, vt quorum formam Dij assumpsisse credantur, alibi innoxij, in Africa pestiferi, Plin. c.4. l.29. r Volatu insequimini armenta. Strab. l vlt. Nican. Ther.

Rumpitis ingentes amplexi [s] *verbere tauros.*
Nec tutus [t] *spatio est* [u] *Elephas: datis omnia leto:*
[x] *Nec vobis opus est ad noxia fata veneno.*
Has inter pestes duro Cato milite siccum
Emetitur iter: tot tristia fata suorum,
Insolitasq; videns paruo cum vulnere mortes.
[y] *Signiferum iuuenem Tyrrheni sanguinis Aulum*
Torta caput retro Dipsas calcata momordit.
Vix dolor aut sensus dentis fuit: ipsaq; leti
[z] *Frons caret inuidia: nec quicquam plaga minatur.*
Ecce subit virus tacitum, carpitq; medullas
Igneus edax, calidaq; incendit viscera tabe.
[a] *Ebibit humorem circum vitalia fusum*
Pestis, & in sicco linguam torrere palato
Cœpit. defessos iret, qui sudor in artus
[b] *Non fuit, atq; oculos lacrymarum vena refugit.*
[c] *Non decus imperij, non mœsti iura Catonis*
Ardentem tenuere virum, quin [d] *spargere signa*
Auderet, totisq; furens exquireret agris,
Quas poscebat aquas sitiens in corde venenum.
[e] *Ille vel in Tanaim missus, Rhodanumq;, Padumq;*
Arderet, Nilumq; bibens per rura vagantem,
[f] *Accessit morti Libye, fatiq; minorem*
Famam Dipsas habet terris adiuta perustis.
[g] *Scrutatur venas penitus squalentis arenæ:*
Nunc redit ad Syrtes, & [h] *fluctus accipit ore:*
Æquoreusq; placet, sed non & sufficit, humor.
Nec sentit fatiq; genus, mortemq; veneni:
Sed putat esse sitim ferroq; aperire [i] *tumentes*

s Spiris & cauda. t Mole. u Elephantis quia frigidissimus inest sanguis, à Draconibus expetitur. de modo insidiarum & certaminis vide Solinum c. 38. & 43. Plin. l. 8 c. 11. & 12. Philostrat l. 3. vit. Apollonij. x Draco non habet venena. Plin. c. 4 | 29 vim habet maiorem in cauda quam in dentibus. y Poeta dilatat vires horum serpentum, in militibus Catonis ictis. z Vulneris species, vel os, &, vt vocant, orificium erat pusillum & contemnendum. vt modo v. 736. a Vitalem absumit humorē & sitim lethalem inducit. Δήγματι δ' ἐμφλέγεται κραδίη &c. b Inaruerat.

c Non Aquila quam gerebat, non autoritas Catonis continuit in officio Aulum siti flagrantem. d Proijcere. e Amplificatio morbi. f Sit pestem auxit æstus regionis torridæ, qui Dipsadis vires adiuuit. g Aulus. h Salsos, marinos. i Sanguine tumido. vel ingurgitatione aquæ marinæ. D sadis morsus comites inquit Dioscorides l. 8.) sunt tumor quidam solutus, sitis contenta vehementer, nunquam explebilis, &c ἀλλ' ἤτοι ἀμενηνὸν δέχεται ποτὸν εἰσόκεν ἦδυς ὀμφαλὸν ἐκρήξειε, χέῃ ὁ ὑποσχέθει φόρτον. Nicand.

Susti-

[o] Sustinuit venas, atq; [k] os implere cruore,
Iussit [l] signa rapi propere Cato: [m] discere nulli
Permissum est hoc posse sitim. sed tristior [n] illa
[o] Mors erat ante oculos: miseriq; in crure Sabelli
Seps stetit exiguus, quem fixo dente tenacem
Auulsitq; manu, piloq; affixit arenis.
[p] Parua modo serpens; [q] sed qua non vlla cruenta
Tantum mortis habet. nam [r] plagæ proxima circum
Fugit rupta cutis, pallentiaq; ossa [s] retexit.
Iamq; [t] sinu laxo nudum est [u] sine corpore vulnus.
Membra natant sanie: suræ fluxere: sine vllo
Tegmine poples erat: femorum quoq; musculus omnis
Liquitur, & nigra distillant inguina tabe.
Dissiluit [x] stringens vterum membrana, fluuntq;
Viscera: nec, quantum toto de corpore debet,
[y] Effluit in terras: [y] sæuum sed membra venenum
Decoquit: in minimum mors contrahit omnia virus.
[z] Vincula neruorum & laterum textura, cauumq;
Pectus, & abstrusum fibris vitalibus, omne
Quidquid homo est, aperit pestis. natura profana
Morte patet: [a] manant humeri, fortesq; lacerti:
Colla, caputq; fluunt. calido non ocyus Austro
Nix resoluta cadet, [b] nec solem cera sequetur.
Parua loquor; corpus sanie stillasse perustum:
Hoc & flamma potest. sed quis rogus abstulit ossa?
[c] Hæc quoque discedunt, putresq; secuta medullas
Nulla manere sinunt rapidi vestigia fati.
[d] Cyniphias inter pestes tibi palma nocendi est:
Eripiunt omnes animam, tu sola cadauer.

k Sanguinem suum bibere.
l Quæ proiecerat Aulus modo v. 748.
m Noluit quenquam hoc scire, ne sitim nimium timerent. Grotius.
n Siti & morte Auli.
o Militis Sabelli.
p Mole & magnitudine corporis non ita magna, sed, &c.
q Ictus Sepium statim putredo sequitur. Sol. c. 40. σὴψ δὲ καλεῖται, παρὰ τὸ σήπειν τοὺς πληγάς. Scholiastes Nicandri.
r Vulneri vicina.
s Nudauit.
t Orificio vulneris dilato.
u Carne. *Inque omni nusquam corpore corpus erat.* Mart. epist 7. l. Spect.
x Peritoneum.

y Corpus veneno absumptum in minorem sui modum redigitur. z Nerui, costæ crateq; pectoris.
a Diffluunt tabe. b Neque cera liquefeet celerius. c Sed hic ossa quoq; absumuntur. d Libycas, à Cinyphe Africæ Propriæ fluuio.

Ecce subit facies leto [c] *diuersa fluenti.*
Nasidium Marsi cultorem torridus agri
Percussit Prester. [f] *illi rubor igneus ora*
Succendit, tenditque cutem, [g] *pereunte figura,*
Miscens cuncta tumor toto iam corpore maior:
Humanumque egressa modum super omnia membra
Efflatur sanies, late tollente veneno,
Ipse latet penitus congesto corpore mersus:
Nec lorica [h] *tenet distenti corporis auctum,*
[i] *Spumeus accenso non sic exundat aheno*
Vndarum cumulus: nec tantos carbasa Coro
Curuauere sinus. tumidos iam non capit artus
Informis globus, & confuso pondere truncus.
[k] *Intactum volucrum rostris, epulasque daturum*
[l] *Haud impune feris, non ausi tradere busto,*
[m] *Nondum stante modo, crescens fugere cadauer.*
Sed maiora parant Libycae spectacula [n] *pestes.*
[o] *Impressit dentes Haemorrhois aspera Tullo*
Magnanimo iuueni, [p] *miratorique Catonis.*
[q] *Vtque solet pariter totis se effundere* [r] *signis*
[s] *Corycii pressura croci: sic omnia membra*
Emisere simul rutilum pro sanguine virus.
[t] *Sanguis erant lacrymae: quaecunque foramina nouit*
Humor, ab his largus manat cruor: ora redundant,
Et patulae nares: sudor rubet: [u] *omnia plenis*
Membra fluunt venis: totum est pro vulnere corpus.
At tibi Leue miser fixus praecordia pressit

c Contraria. illa enim absumpserat; hæc tumefacit.
f Prester quem percusserit, distenditur, enormiq; corpulentia necatur extuberans. Solinus c. 40.
g Vt inflatum iam non cognoscas eundem esse: latet quippe mersus conglobato corpore. vt seq.
h Coercet
i Non sic intumescit bulliens aqua; non velorum sinus vento turgidi.
k Neq; enim sustinuerunt eum tangere, quo busto & sepulchro inferrent.
l Epulas scil. venenatas, & feris quoq; & alitibus exitiosas futuras.
m Etiam post mortem intumescens cadauer.
n Serpentes.
o Hæmorrhois morsu sanguinem elicit, & dissolutis venarum commerciis, quicquid animæ est, euocat per cruorem. Solin. c. 40. & Nicand. in Ther. p Imitatori, vel studioso.
q Vtque in sparsionibus theatralibus, crocus vino aut aqua dilutus è syphonibus & tubis latentibus eiaculatus diffenditur. vide Martial. ep 3. l. Spect. & l. 5. c. 26. Apul l. [illegible] Miles. Senec. proem. l. 10. controu. Lips. de Amphitheatro c. 16.
r E statuis quoq; emittebatur imber hic odoratus, κ[illegible]οκος ὁ ῥαινόμενος
s Corycus mons Ciliciæ croco nobilis. t Vide quæ ad v. 638. l. 3. u Supra v. 709.

[x] Niliaca serpente cruor: [y] nulloq; dolore
Testatus morsus subita caligine mortem
Accipis, & Stygias somno descendis ad vmbras.
[z] Non tam veloci corrumpunt pocula leto,
Stipite quæ diro virgas mentita Sabinas
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.
Ecce [a] procul sæuus sterilis se robore trunci
Torsit, & immisit (Iaculum vocat Africa) serpens:
Perq; caput Pauli transactaq; tempora fugit.
[b] Nil ibi virus agit: rapuit cum vulnere fatum.
[c] Deprensum est, quæ funda rotat, quam lenta volaret,
Quam segnis Scythicæ strideret arundinis aer.
[d] Quid prodest miseri [e] Basiliscus cuspide Murri
Transactus velox currit per tela venenum,
Inuaditq; manum: quam protinus ille retecto
Ense ferit, totoq; simul demittit ab armo:
Exemplarq; sui spectans miserabile leti
Stat tutus pereunte manu. Quis fata putaret
Scorpion, aut vires maturæ mortis habere?
Ille minax nodis, & [f] recto verbere sæuus,
[g] Teste tulit cœlo victi decus Orionis.
[h] Quis calcare tuas metuat Solpuga latebras?
Et tibi dant Stygiæ ius in sua fila sorores.
Sic nec clara dies, nec nox dabat atra quietem,
Suspecta est miseris in qua tellure iacebant.

x Aspide, propter Cleopatram quæ aspide admota sibi necem consciuisse creditur. vel quod Ægypti reges solebant diademata figuris aspidum discriminata gestare. vel quod limo gaudeat. sic enim Nicāder: μελαινομόρφη ὑπὸ βώλῳ, Αἰθιόπων. ὅιδωτε πολύστομος εἰς ἅλα νεῖλος Πλησάμμους κατέχευεν ἄσιν.
y Καμάτῳ δ' ἄπερ ὄλλυται ἀνήρ. Υπνηλὸν, &c. vt supra, ad v. 701.
z Non tam præsentem inferunt mortem venena quæ fatilegi Sabæi decerpunt ex arbore referente betullam, e qua Romani magistratus, Sabinis autoribus, virgas gestabant. & hæc est Grotij mens ex emendatione Scaligeri, cum prius legeretur, *virgas mentita Sabæas*. i. thureas virgas vnde colligitur thus. a Supra v. 720 & l. 6. v. 677.
b Neq; enim tam veneno, quam ipso vulnere læsit. c Deprensum est, glandem è funda, sagittam è Parthi arcu lentam & segnem esse, si Iaculo serpenti comparentur. d Si etiam post mortem venenum eius diffunditur. Quod de torpedine fertur. f Ictu caudæ recto. g Habet cœlum, in quo recepti sidus eius fulget, clarum testem virium suarum in Orione interficiendo.
h Nec minus clara exitij documenta (inquit Plin. l 8. c. 29) sunt etiam ex contemnendis animalibus, &c, mox citra Cynomolgos Æthiopas late deserta regio est. è Scorpionibus & Solpugis gente sublata.

Nam neq; congestæ struxere cubilia frondes,
[i]*Nec culmis creuere tori: sed corpora fatis*
Expositi voluuntur humo, calidoq; vapore
Alliciunt[k]*gelidas nocturno frigore pestes:*
Innocuosq; diu rictus torpente veneno
Inter membra fouent: nec, quæ mensura viarum,
Quisve modus norunt,[l] *cælo duce: sæpe querentes,*
Reddite Dij, clamant, miseris, quæ fugimus, arma:
Reddite Thessaliam, patimur cur [m] *segnia fata*
[n]*In gladios iurata manus? pro Cæsare pugnant*
[o]*Dipsades, & peragunt ciuilia bella Cerastæ.*
[p]*Ire libet qua Zona rubens, atq; axis inustus*
Solis equis: iuuat ætherijs adscribere causis
Quod peream, cæloq; mori.[r] *nil Africa de te,*
Nec de te Natura queror: tot monstra ferentem,
Gentibus ablatum dederas serpentibus orbem:
Impatiensq; solum Cereris cultore negato
Damnasti, atq; homines voluisti desse venenis.
In loca serpentum nos venimus: accipe pœnas,
Tu quisquis Superum [s] *commercia nostra perosus,*
[t]*Hinc torrente plaga, dubijs hinc Syrtibus orbem*
Abrumpens, medio posuisti limite mortes.
[u]*Per secreta tui bellum ciuile recessus*
Vadit; & arcani miles tibi conscius orbis
Claustra petit mundi. forsan maiora supersunt
Ingressis. [x] *coeunt ignes stridentibus vndis,*

i Neque enim in regione deserta suppetebant frondes aut culmi ad toros extruendos.
k Serpentes innocuas propter frigus nocturnum.
l Stellis obseruatis, vt supra v.493.
m Segnibus & ignauis congrua, mortem ignauam.
n Milites astricti belli sacramento & pugnæ deuoti.
o Supra v.738. & 7[illegible].
q Quin eamus potius ad loca torridiora: vt cœli intemperiei mortem debeamus potius quam serpentibus.
q Zona torrida, & Solis intra Tropicos meatui subiecta regio.
r Neque enim Africa in culpa quam serpentum nutricem Natura desolatam esse incultam voluit: sed nos, qui huc aduenimus, Diis iratis & numine sinistro. s Iter hoc & transitum vetitum. t In terra hac damnata serpentibus inter zonam torridam & Syrtes positis. u Et iure opt. nobis hoc euenit: qui ciuilis belli reliquias velimus transferre per regiones à te semotas & homini negatas, secreta tua scrutati.

x Vbi cœlo deuexo & prono, sidera merguntur in occidentali Oceano, ex opinione Posidonij philosophi, quem poetæ vulgo interuientes sequuntur, opinati occidentem Solem in æquore stridere more ferri candentis in aqua extincti. Iuuenal. Sat. 14. *sed longe Calpe relicta Audiet Herculeo stridentem gur[illegible]*

Et

Et premitur natura poli. y Sed longius ista
Nulla iacet tellus, quam fama cognita nobis
Tristia regna Iubæ. quæremus forsitan istas
Serpentum terras. habet hoc z solatia cœlum:
Viuit adhuc aliquid, patriæ non arua requiro,
a Europamque, alios soles, Asiamq; videntem.
Qua te parte poli, qua te tellure reliqui
Africa? b Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.
Exiguane via legem conuertimus anni?
Imus in c aduersos axes: euoluimur d orbe:
e Terga damus ferienda Noto. nunc f forsitan ipsa est
Sub pedibus iam Roma meis. solatia fati
Hæc petimus: veniant hostes, Cæsarq; sequatur
Qua fugimus. Sic dura suos g patientia questus
h Exonerat: cogit tantos tolerare labores
Summa ducis virtus, qui nuda fusus arena
Excubat, atq; omni i Fortunam prouocat hora.
k Omnibus vnus adest fatis: quocunq; vocatur
Aduolat, atq; ingens meritum, maiusq; salute
Contulit, l in letum vires: puduitq; gementem
m Illo teste mori. quod ius habuisset in ipsum
Vlla lues? n casus alieno in pectore vincit,
Spectatorq; docet magnos nil posse dolores.
Vix miseris serum tanto lassata periclo
Auxilium Fortuna dedit. o gens vnica terras
Incolit a sæuo serpentum innoxia morsu

y Vltra hanc terram non est alia, excepta Mauritania, regno Iubæ. qua forte hæc serpentibus damnata terra clementior est.
z Quod non funditus interiimus omnes.
a Europamq; Asiamque videntem alios meatus solis.
b Modo cum Cyrenis essemus, hiems erat. vnde nobis tam subito æstus? tam breui interstitio mutauimus legem anni?
c Antarcticum polum.
d Nostri orbis parte horizonte nostro.
e Qui nobis prius aduersus erat & à pectore.
f Forte apud Antipodas versor.
g Militis i. ipse miles patiens.

h [illegible]tur lacrymis egeriturque dolor. Ouid. i Vide quæ ad v. 21. l. 10. k Omnium suorum militum l Confirmatis morientibus edoctisque mortem contemnere m Catone præsente.
n Ipse in militum animis vincit malum, dum adstat edocens fortem virum non dolere, neque affectibus [illegible] in virtutem.
o Supra Garamantas Psylli fuerunt, contra noxium virus muniti incredibili corporis firmitate, soli morsibus anguium non interibant, &c. Solinus c. 40. Herodot l. 4. Plin. l. 8. c. 25.

pMarmaridæ Psylli: q par lingua potentibus herbis:
Ipse cruor,tutus,nullumq́; admittere virtus,
rVel cantu cessante,potest.natura locorum
Iussit vt s immunes misti serpentibus essent.
Profuit in medijs sedem posuisse veneno.
tPax illis cum morte data est, fiducia tanta est
u Sanguinis:x in terram paruus cum decidet infans,
Ne qua sit externæ Veneris mistura timentes,
Letifica dubios explorant aspide partus.
Vtq; y Iouis volucer,calido cum protulit ouo
Implumes natos solis conuertit in ortus,
Qui potuere pati radios, & lumine recto
Sustinuere diem cœli, seruantur in vsus,
Qui Phœbo cessere,iacent: sic pignora gentis
Psyllus habet si quis tactos non horruit angues,
Si quis donatis lusit serpentibus infans.
Nec solum gens illa sua contenta salute,
Excubat z hospitibus,contraq́; nocentia monstra
a Psyllus adest populis.qui tunc Romana secutus
Signa,b simul iussit statui tentoria ductor,
Primum quas valli spatium comprendit arenas
Expurgat cantu,verbisq́; fugantibus angues.
Vltima castrorum c medicatus circuit ignis.
Hic ebulum d stridet, e peregrinaq́; galbana f sudant,

p Incolæ regions Marmaricæ. A. Gel. l.16.c.11.
q Ad incantandos serpentes,vel exugendum venenū. Terrori sunt serpentibus (inquit Plin.) tactu ipso leuant percussos, suctuve modico l.28.c.3.
r Etiam citra incantationem.
s Illæsi.
t Naturali morte, non veneno extinguntur.
u Vt modo v. 894. etiam in prole sua recens edita.
x Recens editos serpentib. offerebant: si essent partus adulterini,matrum crimina plectebantur interitu paruulorum : si pudici,probos ortus à morte paterni sanguinis priuilegium tuebatur. Sic originis fidem probabant venenis indicantibus.Solin.c.40. y Haliæetus implumes et iamnū nullos suos percutiens subinde cogit aduersos intueri Solis radios:quod si quem conniuentem aduertit. præcipitat è nido velut adulterinum atq. degenerem; illum cuius acies firma contra steterit,educat. Plin. l.10 c.3. Quam rem elegantissime expressit Claudianus in Præfatione in tertium Consulatum Honorij Aug. z Ingratiam hospitum, quibus subveniat. a Psyllos etiam secum duxit Cato in itinere per Syrtes;hi morsos a serpentibus sanant,ore venenū exugentes,ipsasq; bestias incantationibus demulcent,Plutar.in Catone Minore.
b Simulac castrametari iussit Cato. c Odore & suffitu herbarum aduersus noxia animalia efficacium,e quibus paucas enumerat. de quibus vide quæ Nicand. & Plin.l.25.c. 4 5.6.9.&10. d In igne crepat. e Exoticum gummi vel Galbanum Syria in monte Amano è ferula,quam eiusdem nominis resinæ modo stagonitin appellant&c,syncerum si vratur,fugat nidore serpentes, Plin. l.12. c 25.
f Igne liquefactæ.

Et

Et thamarix [g] *non lata comis,* [h] *Eoaq; costos,*
Et panacea [i] *potens, &* [k] *Thessala centaurea:*
Peucedanumq; sonat flammis, [l] *Erycinaq; thapsos,*
Et larices, fumoq; [m] *grauem serpentibus vrunt*
Abrotanum, & [n] *longe nascentis* [o] *cornua cerui.*
Sic nox tuta viris. at si quis [p] *peste diurna*
Fata trahit, tunc sunt magicæ miracula gentis,
[q] *Psyllorumq; ingens & rapti pugna veneni.*
Nam primum tacta designat membra [r] *saliua,*
Quæ cohibet virus retinetq; in vulnere pestem.
Plurima tum voluit spumanti carmina lingua
Murmure continuo, [s] *nec dat suspiria cursus*
Vulneris, aut minimum patiuntur [t] *fata tacere.*
Sæpe quidem pestis nigris inserta medullis
Excantata fugit: sed si quod tardius audit
Virus, & [u] *elicitum, iussumq; exire repugnat;*
[x] *Tunc superincumbens pallentia vulnera lambit,*
Ore venena trahens, & siccat [y] *dentibus artus,*
Extractamq; tenens gelido de corpore [z] *mortem*
Expuit: [a] *& cuius morsus superauerit anguis,*
Iam promptum Psyllis vel gustu nosse veneni.
Hoc igitur [b] *leuior tandem Romana iuuentus*
Auxilio, late squalentibus errat in aruis.
Bis positus Phœbe flammis, bis luce recepta
Vidit arenivagum surgens fugiensq; Catonem.
Iamq; illis magis, atq; magis durescere puluis

g Humilis scil. & tenuis.
h Indica & Arabica.
i Respicit ad ἔτυμον. παρὰ τὸ πᾶν & ἀκεῖν.
k A Chirone Thessalo inuenta.
l Sic Nicander: Θερμακίνην μὲν ῥίζαν ἔλειο γραλθέα θάψου: vbi commentator, θερμακίνην δὲ τὴν ῥίζαν τῆς θάψου λέγει. διὰ τὸ ἐν Σικελίᾳ γενέσθαι. Quod in Sicilia nascatur. Eryx autem Siciliæ.
m Plin. l. 21. c. 21.
n Viuacis vel, procul ab Africa nasc. Ceruos inquit Plinius Africa propemodum sola non gignit. Plin. l. 8. c. 33.
o Singulare abigennis serpentibus odor adusto ceruino cornu. Plin. l. 8. c. 32. Solin. 31. c.
p Percussus a serpente interdiu contraxit venenum lethale.
q Excantando & exugendo luctantur Psylli aduersus venenum.
r Ophiogenas saliua contra ictus serpentum mederi, tradit Plin. l. 7. c. 2. & plura de saliua, l. 28. c. 4.
s Neque periculum vulneris properandam desiderantis medelam permittit incantatorem respirare aut carmen intermittere.
t Mors accelerans.
u Carmine
x Ad v. 893. supra.
y Leui morsu.
z Venenum lethale.
a Quin & gustu veneni dignoscere valent, a quo serpente quis fuerit ictus.
b Minori cum periculo.
c Notatio duorum mensium sed vide quæ ad v. 394. supra.

Cœpit, & in[d] terram Libye spissata redit e.
Iamq; procul nemorum raræ se tollere frondes:
Surgere[e] congesto non culta mapalia culmo.
Quanta dedit miseris melioris gaudia terræ,
[f]Cum primum sæuos contra videre leones!
Proxima[g] Leptis erat, cuius statione quieta
Exegere hyemem nimbis flammisq; carentem.
[h]Cæsar vt Emathia satiatus clade recessit,
Cætera curarum proiecit pondere, soli
Intentus genero: cuius vestigia frustra
Terris sparsa legens, fama duce[i] tendit in vndas,
[k]Threiciasq; legit fauces, & [l] amore notatum
Æquor, & [m] Eroas lacrymoso litore turres,
[n]Qua pelago nomen Nepheleias abstulit Helle.
[o]Non Asiam breuioris aqua disterminat vsquam
Fluctus ab Europa, quamuis Byzantion arcto
Pontus, & ostriferam dirimat Chalcedona cursu,
[p]Euxinumq; ferens paruo ruat ore Propontis.
[q]Sigeasq; petit[r] famæ mirator arenas,
Et[s] Simoentis aquas, & Graio nobile busto
Rhœtion, & [u] multum debentes vatibus vmbras.
Circuit exustæ nomen memorabile Troiæ,

d Solidam, glebosam & fœcundam. e Culmo & stipula tectæ casæ & tuguria. f Quod argumentum erat non longe abesse armenta. g Minor Lybyphœnicum Africæ vrbs. h Cæsarem duos dies in Pharsalo commoratum, vt sacris intenderet & exercitũ recrearet, scribit Appianus. Plutarchus autem & ipse Cæsar contra Victorem sc. omnibus rebus relictis persequendum sibi Pompeium existimauisse ne bellum renouare posset, paucos itaq; dies in Asia moratum, cum audisset Pompeium Cypri visum, coniectasse cum in Ægyptũ iter habere, cum legionib. duab. & equitib. 800 Alexandriam peruenisse. Poeta eũ per Troadẽ circumducit, vt fabulandi ansam captet. i Ad mare descendit. k Bosphorũ Thracium. Propontidem & angustias Hellesponti. l Leandri & Herus. quem cecinit Musæus, dein Ouidius in epist. inter tranandum mersum: quod vbi comperisset Here, se quoq; tum præcipitasse. m Erus puellæ, in Sesto in Europa n Helle filia Nepheles & Athamantis, cum Phryxo fratre nouercæ insidias fugiẽs, ariete quo vehebatur delapsa, Hellesponto nomen dedit. o Hic enim fretum angustissimum 7. nempe stadiorum Europam ab Asia diuidit Hellespontus. Byzantio. h *Constantinopoli* in Europa, opposita Chalcedone in Asia. Polyb. l.4. p Qua Propontis exceptas per Thracium Bosphorum Euxini aquas emittit per Hellespontum in mare Ægeum, l 3 v 2 8. q Litus Troianum, à Sigæo promontorio, Achillis tumulo nobile. r Cæsar, veterem huius loci famam admiratus, simul originis suæ sedem visurus. s Fl. Troados t Rhœteum promontorium, Aiacis Telamonij sepulchro nobile. Mela.l.1. Strab.13. u Manes & sepulchra Achillis & Aiacis Homero alijsq; poetis decantata.

Magnaq;

Magnaq́; [x] Phœbæi quærit vestigia muri.
Iam siluæ steriles, & putres robore trunci
[y] Assaraci pressere domos, & templa deorum
Iam [z] lassa radice tenent: ac tota teguntur
Pergama dumetis: etiam periere ruinæ.
Aspicit [a] Hesiones scopulos. [b] siluasq́; latentes
Anchisæ thalamos: [c] quo iudex sederit antro:
Vnde [d] puer raptus cœlo: [e] quo vertice Nais
Luserit Oenone: [f] nullum est sine nomine saxum.
[g] Inscius in sicco serpentem puluere riuum
Transierat, qui Xanthus erat: [i] securus in alto
Gramine ponebat gressus; Phryx incola manes
Hectoreos calcare vetat. discussa iacebant
Saxa, nec vllius faciem seruantia [k] sacri;
[l] Herceas, monstrator ait, non respicis aras?
[m] O sacer, & magnus vatum labor, omnia fato
Eripis & populis donas mortalibus æuum.
[n] Inuidia sacræ Cæsar ne tangere famæ:
Nam, si quid Latijs fas est promittere Musis,
Quantum [o] Smyrnæi durabunt vatis honores,
Venturi me, teq́; legent: [p] Pharsalia nostra
Viuet, & à nullo tenebris [q] damnabitur æuo.

x Quo Phœbus & Neptunus mercedē cum Laomedonte pacti Troiam cinxerant. y Regia Troiani filij Trois. x Propter vetustatē ruitura. a Scopulum, cui Hesione filia Laomedontis sorte exposita ceto à Neptuno immisso alligata fuerat: quam tamen Hercules liberauit. b In quibus Anchisen Venus dignata est concubitu. *vel.* Anchisæ domū quæ *secreta arboribus, ne* [illegible] in Virg. Æn. [illegible]. c Paris, vbi de forma trium Dearum iudicaret.

d Ganimedes filius Trois, ab aquila Iouis raptus. e Quo monte, sc. Ida. Nympha Oenone se Paridi indulserit. f Nullus in Troade mons, scopulus, aut promontorium caret suo monimento. g Cæsar. h Nobilem olim, nunc vix apparentem Xanthum Troados riuulum. i Nulla religione aut loci veneratione motus nescius ibi latuisse sepulchrum Hectoris donec ab incola Phryge admonitus agnosceret. k Templi aut aræ, vt respiciat ad seq. *Herceas aras*. alij leg. *Hectoreas*. l Iouis Hercei, [illegible]: quod inter aulam & parietem in domus penetrali coleretur ad hanc aram Priamus cæsus Virg. 2. Æn. Iuue. sat. 10. v. 268. Ouid in Ibin. *Cui nihil Hercei profuit ara Iouis.* m E[illegible]lamatio poetæ in laudem poeseos, quæ omnibus his monimentis, sepulchris, aris, templis diuturnior, virtutem reddit viuacem & dignos laude viros vetat mori. *Carmina quam donant [illegible] fama perennis erit.* Propert. *Solaque non norunt hac mon[illegible] ori.* Mart. l. 10. epist. 2. n Noli inuidere huic meo operi, quo tua qual[illegible]cta legentur, vitalitatem. o Homeri, quem suum inter ali[illegible] si[illegible] ciuem vendicat Smyrna. Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ [illegible], Σμύρνα, ῥόδος, κολοφών, σαλαμίν, χίος, ἄργος, ἀθῆναι. A. Gel. l. 3. c. [illegible] p Opus hoc nostrum, vide quæ ad inscriptionem in fronte lib. [illegible] q Abolescitur.

[r] Vt ducis impleuit visus veneranda vetustas,
Erexit subitas congestu cespitis aras,
Votaq; turicremos non irrita fudit in ignes.
[s] Dij cinerum, Phrygias colitis quicunq; ruinas,
Æneaq; [t] mei, [u] quos nunc Lauinia sedes
Seruat & Alba lares, & quorum lucet in aris
[x] Ignis adhuc Phrygius, [y] nulliq; aspecta virorum
Pallas, in abstruso pignus memorabile templo,
[z] Gentis Iuleæ vestris clarissimus aris
Dat pia tura nepos, & vos in s. de [a] priori
Rite vocat: date felices in cætera cursus:
Restituam populos. grata vice mœnia redd nt
Ausonidæ Phrygibus, [b] Romanaq; Pergama surgent.
Sic fatus, repetit classes, & tota secundis
Vela dedit Coris, auidusq; vrgente procella
[c] Iliacas pensare moras, Asiamq; potentem
Prauehitur pelagoq; Rhodon spumante relinquit.
Septima nox Zephyro nunquam laxante rudentes
Ostendit [d] Pharijs Ægyptia litora flammis.
Sed prius orta dies [e] nocturnam lampada texit,
Quam [f] tutas intraret aquas. [g] ibi plena tumultu
Litora, & incerto turbatas murmure voces
Accipit: ac dubijs veritus se credere regnis
Abstinuit tellure rates. sed dira [h] satelles
[i] Regis dona ferens, medium prouectus in æquor,
Colla gerit Magni, Phario velamine tecta:

r Postquam Cæsar satis perlustrasset hæc Troiæ monumenta.
s Manes & vmbræ, Dij & Lares.
t A quo originem ego duco.
u L.1.v.196.
x Vestalis. L.1. v.199.
y Palladium, simulachrum Palladis Troianæ in templo Vestæ asseruatum tanquam pignus imperij. quod viris conspici nefas.
z Ego, Iulius Cæsar, ab Iulo Æneæ F. originem ducens.
a Pristina, antiqua.
b A Romanis condita.
c Rodimere motam quam Ilij fecerat.
d In Pharo insula & turri quæ claudit portum Alexandriæ exiruebantur faces præluceudis nauibus nocturna suggerentes ministeria, Amin. Marcel. l.22. Plin. l.36.c.12. Solin.c.45. e Phariam facem obscurauit. f Portum Alexandriæ.
g Ibi primum è naui egrediens inquit Cæsar com. de bello ciu 3. clamorem militum audit quos rex in oppido præsidij causa reliquerat: & concursum ad se fieri videt, quod fasces anteferrentur in hoc omnis multitudo maiestatem regiam minui prædicabat, &c. h Theodotus Chius rhetor, pædagogus regis, quem postea M. Brutus vbi in Asiæ deprehendisset, omni ptius cruciatu laceratum occidit. Plut. in Pompeio & Bruto. sed Appianus eum à Cassio crucifixum refert. i A rege missum caput Pompeij & annulum (vt refert Plutarchus) cuius insigne erat Leo ensem gestans.

Ac prius infanda commendat crimina voce.
Terrarum domitor, Romana maxime gentis,
Et,[k] *quod adhuc nescis, genero secure peremto;*
Rex tibi [l] *Pellæus terræ pelagiq́;* [m] *labores*
Donat, &, Emathijs quod solum defuit armis,
Exhibet:[n] *absenti bellum ciuile peractum est.*
Thessalicas Magnus quærens reparare ruinas,
Ense iacet nostro: tanto te pignore Cæsar
Emimus: hoc tecum percussum est sanguine fœdus.
Accipe regna [o] *Phari nullo quæsita cruore:*
Accipe [p] *Niliaci ius gurgitis: accipe quicquid*
Pro Magni ceruice dares;[q] *dignumq́; clientem*
Castris crede tuis, cui tantum fata licere
In generum voluere tuum. nec vile putaris
Hoc meritum, facili nobis quod cæde peractum est.
[r]*Hospes auitus erat:*[s] *depulso sceptra parenti*
Reddiderat. quid plura feram?[t] *tu nomina tanto*
Inuenies operi, vel famam consule mundi.
Si scelus est, plus te nobis debere fateris,
Quod scelus hoc non ipse facis. Sic fatus, opertum
Detexit, tenuitq́; caput. iam languida morte
Effigies habitum noti mutauerat oris.
Non primo Cæsar damnauit munera visu,
Auertitq́; oculos: vultus,[u] *dum crederet, hæsit:*
Vtq́; fidem vidit sceleris, tutumq́; putauit
Iam[x] *bonus esse socer;*[y] *lacrymas non sponte cadentes*
Effudit, gemitusq́; expressit pectore læto,
Non aliter manifesta putans abscondere mentis

k Alexandriæ primum de Pompeij morte cognouit Cæsar. Plut.
l Ægyptius. Ptolemæi enim oriundi erant à Macedonibus l.5.v.60. & l.8. v.692. & l.10. v.86.
m Laborum tuorum mercedem.
n Tibi.
o Alexandriæ vel Ægypti.
p Ægypti, quã Nilus inundat.
q Ptolemæi.
r Iure hospitalitatis vsus fuerat Pompeius cum Ptolem. Lathyro auo huius Ptolem. Dionysij.
s Auctoritate sua Ptolemæũ Auleten in regnum restituit. supra v.1[illegible]2.
t Si non inuenias quo nomine hoc factum appelles, require famam quo nomine mundus insigniat; officij certe, imo beneficij.
u Donec exacte cognosceret esse Pompeij caput, sustinuit videre.
x Præ se ferre pietatem & naturam boni soceri.
y Sed contra quam noster hæc in Cæsaris inuidiam narret. vide quæ Plutarchus in Cæs. Appian. 2. & Val. Max. l.5.c.1. referunt Cæsarem auersatum primum caput allatum; mox, vt aspexit obsitum hostis soceri vultum induisse, tum proprias tum filiæ lacrymas reddidisse, caput plurimis & preciosis odoribus cremandum curasse, &c.

Gaudia, quam lacrymis. [z] meritumq; immane tyranni
Deſtruit, [a] & generi mauult lugere reuulſum,
Quam debere caput. qui duro membra [b] Senatus
Calcarat vultu, qui [c] ſicco lumine campos
Viderat Emathios, vni tibi Magne negare
Non audet gemitus. ô ſors duriſſima fati!
Huncccine tu Cæſar ſcelerato Marte petiſti,
[d] Qui tibi flendus erat? non [e] miſti fœdera tangunt
Te generis? nec [f] nata iubet mœrere nepoſq;?
Credis apud populos Pompeij nomen amantes
Hoc caſtris prodeſſe tuis? [g] fortaſſe tyranni
Tangeris inuidia captiq; in viſcera Magni
Hoc alij licuiſſe doles, quererisq; periſſe.
Vindictam belli raptumq; [h] e iure ſuperbi
Victoris generum. quiſquis te flere coegit
Impetus, à vera longe pietate receſſit.
[i] Scilicet hoc animo terras atq; æquora luſtrat,
Necubi ſuppreſſus pereat gener. [k] ô bene rapta
Arbitrio mors iſta tuo! quam magna remiſit
Crimina Romano triſtis Fortuna pudori,
Quod te non paſſa eſt miſereri, perfide, Magni
Viuentis! [l] nec non his fallere vocibus audes,
Acquiriſq; fidem ſimulati fronte doloris:
[m] Aufer ab aſpectu noſtro funeſta ſatelles
Regis dona tui: peius de Cæſare veſtrum,
Quam de Pompeio meruit ſcelus. [n] vnica belli
Præmia ciuilis, victis donare ſalutem

z Et lacrymis ſuis minuit imo euertit gratiam meriti Ptolemæi.
a Et mauult lacrymas impendere capiti Pompeij quem oderat, quam obnoxius eſſe aut gratias debere regi pro hoc beneficio.
b Senatorum in campis Theſ. cæſorum.
c Siccis oculis & non lacrymantibus
d Cuius cædes poſſet tibi elicere lacrymas
e Affinitas.
f Iulia, & immaturus infans cuius abortum fecerat, [illegible]
g Fortaſſe inuides Ptolemæo facinus illud cuius [illegible] te [illegible]tem.
h Ex poteſtate tua.
i Ironice.
k O quam bene tibi erepta eſt Pompeij vitæ neciſque poteſtas: ne tum ipſi tum Senatui dedecori foret vita à te donata.
l Et perſuades iis te ſerio dolere, cum id vultu tantum ſimules: Ad fidem veri doloris ficta hac oratione vſus.
m Supra. v. 1035. n Clementiæ meæ gloriam. Quam innumeris Cæſar præſtitit.

Perdi-

Perdidimus.[o] *quod si Phario germana tyranno*
Non inuisa foret, potuissem reddere regi,
Quod meruit; fratrique tuum pro munere tali
Misissem Cleopatra caput. secreta quid arma
Mouit, & inseruit[p] *nostro sua tela labori?*
[q] *Ergo in Thessalicis Pellæo fecimus aruis*
Ius gladio? vestris quæsita licentia regnis?
Non tuleram Magnum mecum Romana regentem:
Te Ptolemae feram?[r] *frustra ciuilibus armis*
Miscuimus gentes, si qua est hoc orbe potestas
Altera, quam Cæsar: si tellus vlla duorum est.
[s] *Vertissem Latias à vestro litore proras:*
Fama cura vetat, ne non damnasse cruentam,
Sed videar timuisse Pharon. nec fallere vos me
Credite victorem: nobis quoque[t] *tale paratum*
Litoris hospitium; ne sic mea colla gerantur,
Thessaliæ fortuna facit. maiore profecto,
Quam metui poterat, discrimine gessimus arma:
[u] *Exilium, generique minas, Romamque timebam:*
Pœna fugæ Ptolemæus erat. sed parcimus[x] *annis,*
Donamusque nefas. sciat hac pro cæde tyrannus
Nil veniæ plus posse dari.[y] *vos condite busto*
Tanti colla ducis: sed non, vt crimina tantum
Vestra tegat tellus. iusto date[z] *tura sepulcro,*
Et placate caput,[a] *cineresque in litore fusos*

o Quod nisi regi vestro intercederent cum sorore Cleopatra inimicitiæ, in promptu mihi esset quo illi parem referrem gratiam; sororis scil. caput pro hac ceruice Pompeij.

p Ciuili bello.

q Quasi vero victoria mea Thessaliæ regi Ægyptio potestatem dederit interficiendi Pompeium.

r Frustra ciuili bello inter me & Pompeium, totis concussis viribus orbis, dimicatum est de summo imperio, si etiamdum æmulum habeam; & dominatus huius cœlum duos admittat soles.

s Fugerem certe litus hoc, scelus vestrum detestatus [illegible] famæ meæ consulerem; argueretque timuisse vos potius quam damnasse. t Victoria mea in Pharsal.

u Ego duntaxat timebam exilium, minas Pompeij, & Rom. inimicitias si modo è prælio victus fugissem: sed ecce maior his omnibus metus, maior pœna à Ptolomæo.

x Pueritiæ regis, qui vixdum sui iuris est, huic scelus imputamus. y Caput Pompeij ad se delatum (inquit Appianus) minime intueri voluit, verum sepeliri statim iussit. Templum quoque exiguum ante vrbem condidit, quod Indignationis Sacellum appellauit. lib. de ciu. bel 2.

z Plurimis & preciosis odoribus cremandum curauit, &c. Plut. in Cæs. & Val. Max. l. 5 c. 1. a Diuisi corporis collectos cineres vna vrna & tumulo condite.

Colli-

Colligite, atq; vnam sparsis date manibus vrnam.
Sentiat aduentum soceri, vocesq; querentis
Audiat vmbra pias.[b] *dum nobis omnia praef.rt,*
Dum vitam[c] *Phario manuli debere clienti,*
[d]*Laeta dies rapta est populis: concordia mundo*
Nostra perit: caruere Deis mea vota secundis,
Vt te complexus positis[e] *felicibus armis*
[f]*Affectus abs te veteres, vitamq; rogarem,*
Magne, tuam: dignaq; satis mercede laborum
Contentus[g] *par esse tibi. tunc pace fideli*
Fecissem,[h] *vt victus posses ignoscere diuis;*
Fecisses,[i] *vt Roma mihi.*[k] *Nec talia fatus*
Inuenit fletus comitem, nec turba querenti
Credidit: abscondunt gemitus, & pectora laeta
Fronte tegunt, hilaresq;[l] *nefas spectare cruentum*
[m]*(O bona libertas) cum Caesar lugeat, audent.*

b Dum omnia, quam me tutiora credit.
c Regi Aegyptio, cui ipsi tutor à Senatu Pompeius datus fuerat, & cuius patri auoque intercesserant iura hospitalitatis cum Pompeio.
d Salutis datae, reditionis in gratiam, & concordiae in aeternum.
e Victricibus.
f Amorem pristinum. & vt velles vitae à me donatae munere frui.
g Vide v.125 l.1.
h Vt non esset, cur cladem tuam Deorum inclemenriae imputares.
i Vt, propter te O Pompei seruatum, Roma mihi ignosceret quod arma induissem.
k Neque tamen propterea inuenit, qui fletum illius suis lacrymis prosequerentur, neque enim creditus illius dolor verus fuisse, dissimulabant itaque dolorem laeta fronte.
l Caput Pompeij.
m Ironice, quasi non audeant mentem & affectus vultu testari.

M. AN-

M. ANNÆI LVCANI
LIBER DECIMVS.

VT primum terras [a] *Pompeij colla sequutus*
Attigit, & [b] *diras calcauit Cæsar* [c] *arenas:*
Pugnauit fortuna [d] *ducis, fatumq; nocentis*
Ægypti, [e] *regnum Lagi Romana sub arma*
Iret; an eriperet mundo Memphiticus ensis
Victoris, victiq; caput. [f] *tua profuit* [g] *vmbra*
Magne, tui socerum [h] *rapuere à sanguine manes,*
Ne populus post te [i] *Nilum Romanus haberet.*
Inde [k] *Parætoniam fertur* [l] *securus in vrbem*
Pignore tam sæui sceleris, sua signa sequutus.
[m] *Sed fremitu vulgi fasces, & iura querentis*
Inferri Romana suis, discordia sensit
Pectora, & ancipites animos. [n] *Magnumq; perisse*
Non sibi. [o] *tum vultu semper celante timorem,*
Intrepidus Superum sedes, & templa vetusti
Nummis, antiquas Macedum testantia viros,
Circuit: & nulla captus dulcedine rerum,

a Theodotum qui Pompeij caput à rege missum Cæsari obtulerat. l. 9. v. 1010.
b Propter Pompeium ibi trucidatum.
c Litus.
d Cæsaris.
e Vtrum Ægyptum Cæsar sub Romano imperio redigeret: an Ægyptij Cæsarem æque ac Pompeium e medio tollerent.
f Cæsari, inquit Badius, vt hinc monitus sibi caueret ne in easdem insidias incideret.
Grotius autem sic. Pompeij honori hoc Dij dederunt, ne populi Romani esset Ægyptus post ipsius mortem. quod futurum fuerat, nisi Cæsar populo Rom. imperium omne cum libertate ademisset. g Mors. h Eripuere cædi. i Ægyptum. k Alexandriam. à Paretondo portu & opp. Ægypti, non longe ab Alexandria Ptol. *Cambo* l Ociosus, inquiunt interpretes. Cæsar enim, vt refert Appianus, dum rex moram circa Cassium montem ageret, vacauit gratulationibus, vrbis atq; templorum lustrationi, disputationibus Philosophorum. Ego autem horum pace sic intelligo. Cæsar admonitus, vt sibi caueret, exemplo Pompeij ab ijs trucidati, quod *pignus sceleris* vocat Poeta ingressus est vrbem secutus. i monitus septusq; suis cohortibus. itaq; signa simpliciter, vel, vt illi *fasces* accipio.
m Cæs. com. de ciu. bel. 7. refert: Concursum ad Cæs. fieri, quod fasces anteferrentur. in hoc omnis multitudo maiestatem regiam minui prædicabat.
n Pompeium non ab Ægyptijs cæsum in suam gratiam. o Satagebat enim salutis suæ, cui intentus erat, Alexandrinorum deliciis minime vacans, vtcunq; fiduciam præ se ferebat.

Non auro, cultuq; deum, non mœnibus vrbis,
Effoſſum tumulis cupide deſcendit in p antrum.
Illic q Pellæi proles r veſana Philippi
s Felix prædo iacet: t terrarum vindice fato
Raptus: ſacratis totum ſpargenda per u orbem
Membra viri poſuere adytis: Fortuna pepercit
x Manibus, & regni durauit y ad vltima fatum.
z Nam ſibi libertas vnquam ſi redderet orbem,
Ludibrio ſeruatus erat, non vt li mundo
Editus exemplum terras tot poſſe ſub vno
Eſſe viro a Macedum fines, latebraſq; ſuorum
Deſeruit b victaſq; patri deſpexit Athenas:
Perq; Aſiæ populos fatis vrgentibus actus
Humana cum ſtrage ruit, gladiumq; per omnes
Exegit gentes ignotos miſcuit amnes,
d Perſarum Euphraten, Indorum ſanguine Gangen:
Terrarum fatale malum, fulmenq;, quod omnes
Percuteret pariter populos, & e ſidus iniquum
Gentibus. f Oceano claſſes inferre parabat
g Exteriore mari. non illi h flamma nec vnda,
Nec ſterilis Libye, nec Syrticus i obſtitit Ammon.
Iſſet in occaſus, mundi deuexa ſecutus,

Alexandri & ab illo regum Ægyptiorum conditorium: σῶμα dictum refert Strabo quod corpus Alexandri e Babylone huc tulerit condid-ritq; Lagi filius Curtius l. 10. q Alexander F. Philippi regis Macedoniæ, in cuius vrbe Pella natus eſt Alexander. r Cui non vnus ſuffecit orbis nō mortalis parens. Animal, vt appellat eum Seneca l. 2. de Benef. c. 1.) iu midiſſimum. Addo temulentiſſimum, crudeliſſimū. f Felicitatem Alexandri æque feliciter exprimit Apuleius l. 1. Florid. Fortuna, inquiens ſua maior fuit: ſucceſſuſq; eius ampliſſimos & prouocauit vt ſtrenuus, & æquiparauit vt meritus, & ſuperauit vt melior: ſoluſq; ſine æmulo clarus, adeo vt nemo eius audeat vel ſperare virtutem, vel optare Fortunam. t Raptus morte, quæ ſola potuit vindicare terras ab illo ſubactas. u Orientalem maxime, cui grauis & exitialis fuiſſet. x Cineribus quæ hic condebantur, neq; prout meritus ipſe fuerat, diſpergebantur. y Ad euerſionem regni Ægypti, & vltimos Ægypti reges. z Orbi enim, ſi quando erit ſe in libertatem vindicaturus, nihil aliud erit Alexandri gloria & memoria quam ludibrium & peſſimum ambitionis ſuperbæ & regnandi cupiditatis exemplum. a Genitiuus plur. vt Macedum, ſyncopate. b Magnam Græciæ partem Philippi dolis & auro fractam ſibiq; relictam tanquam impetum non ſatis amplum contempſit, vide Plut. Q. Curr. Polyb. Iuſtin. Arrian. c Turbauit, fœdauit ſanguine. d Sanguine ſc. e Velut peſtilentis influentiæ ſidus terris. f Oceani Indici viſendi ſtudio. flumini ignoto caput ſuum totq; fortiſſimorum virorum ſalutem permiſit. *Curt.* g Quod ambit terras ad Orientem & Meridiem. h Æſtus Solis. i Iter per deſerta Libyæ ad Iouis Ammonis templum ſupra Syrtim maiorem Diod. 17. Arrian. Curt. & Plut.

k *Am-*

[k] Ambissetq; polos,[l] Nilumq; à fonte bibisset:
[m]Occurrit suprema dies, naturaq; solum
Hunc potuit finem[n] vesano ponere regi:
[o]Qui secum inuidia, qua totum ceperat orbem,
Abstulit imperium; nulloq; herede relicto,
Totius fati[p] lacerandas præbuit vrbes.
Sed cecidit Babylone[q] sua,[r] Parthoq; verendus.
Prô pudor![s] Eoi propius timuere sarissas,
Quam nunc pila timent populi.[t] licet vsq; sub Arcton
Regnemus, Zephyriq; domos, terrasq; premamus
Flagrantis post terga Noti: cedemus in ortus
Arsacidum domino [u]non felix Parthia Crassis
Exigua secura fuit prouincia Pellæ.
Iam[x] Pelusiaco veniens à gurgite Nili
[y]Rex puer, imbellis populi sedauerat[z] iras,
Obside quo pacis Pellæa tutus in aula
Cæsar erat: cum se parua Cleopatra biremi,
Corrupto custode Phariæ[a] laxare catenas,
Intulit[b] Emathys ignaro Cæsare tectis;
[c]Dedecus Ægypti,[d] Latio feralis Erinnys,
[e]Romano non casta malo. quantum impulit Argos,
Iliacasq; domos facie[f] Spartana nocenti,

k Orbe circuito. l Strabo refert Alexandrum cum Sesostre rege Ægypti statuisse lustrare Æthiopiam vt fontes Nili quæreret. vide inf. v. 272. m Sed fatum & lex naturæ incidit vitæ simul & voti filum. n Vt supra v. 20. o Qui eadem inuidia qua viuus non tulit imperij æmulum, ita moriens nec vni reliquit Imperiū, quasi fataliter inuidens alteri magnitudinem. p Inter duces suos diuidēdas. Diuisionē vide apud Curtium l. 10. q In suam potestatem redacta Babylone Parthorum metropoli & regia. r Parthis formidandus. s Macedonum hastas plus timuerunt Parthi quam pila nostra. t Nos Romani subiecimus nobis orbem ab Arctoa parte, Occidentali, Meridionali: soli obstant nobis Parthi, quo minus in Orientem proferamus Imperium. u Et tamen Parthia Crassis & exercitibus nostris exitiosa a Macedonibus, quorum oppidum exiguum est Pella deuicta est, & metropolis eius quasi in prouinciam redactæ facta victori Alexandro regia secura. x A Casio monte prope Pelusium l. 8. v. 470. & ad v. 463. y Ptolemæus. z Tumultum Alexandrinorū. supra v. 11. & indignationem Photini a Vt laxaret sibi carcerem, quo custodiebatur, inquit Bersmanus. Ego de catenis portum Alexandrinum obstruentibus dici opinor. Scribit enim Plutarchus; Cæsarē ad se ex agro acciuisse Cleopatram regno eiectam. Quæ cum Apollodoro Siculo lembum ingressa, nocte ingruente ad regiam peruenit, cumq; latere aliter non posset, stragulo se illigatam ab Apollodoro ad Cæs. per fores apportari passa est, &c. b Alexandrinis, ab Alex. Macedone conditis vel Cæsaris victoris in Emathia. c Inuectiua Apostrophe ad Cleopatram. d Ita Virg de Helena: *Troiæ ac patriæ communis Erinnys*. cui noster hanc confert. e Nunc in Cæsare. postea in Antonio f Helena.

Hesperios auxit tantum Cleopatra[g] *furores.*
[h] *Terruit illa suo, si fas, Capitolia*[i] *sistro,*
Et Romana petit[k] *imbelli signa*[l] *Canopo,*
[m] *Cæsare captiuo Pharios ductura triumphos:*
[n] *Leucadioq; fuit dubius sub gurgite casus,*
An mundum ne nostra quidem matrona teneret.
Hoc animi nox illa dedit, quæ prima cubili
Miscuit incestam ducibus,[o] *Ptolemaida nostris.*
Quis tibi vesani veniam non donet amoris,
Antoni? durum cum Cæsaris hauserit[p] *ignis*
Pectus. & in[q] *media rabie, medioq; furore,*
[r] *Et Pompeianis habitata manibus aula,*
Sanguine Thessalicæ cladis perfusus adulter.
Admisit Venerem curis, & miscuit armis
Illicitosq; toros, &[s] *non ex coniuge partus?*
Prô pudor! oblitus[t] *Magni, tibi Iulia fratres*
Obscœna de matre dedit:[u] *partesq; fugatas*
Passus in extremis Libyes[x] *coalescere regnis,*
Tempora Niliaco turpis dependit amori,
Dum[y] *donare Pharon, dum non sibi vincere mauult.*
Quem forma confisa sua Cleopatra sine vllis
Tristis adit lacrymis, simulatum compta dolorem,
[z] *Quem decuit, veluti laceros dispersa capillos,*
Et sic orsa loqui: Si qua est ô maxime Cæsar
Nobilitas,[*] *Pharij proles clarissima Lagi,*
Exul in æternum sceptris depulsa paternis,
Si tua restituat veteri me dextera fato,

g Insanæ libid. & belli illius, quod Antonius Augusto inferebat, furores.
h *Dum Capitolio Regina dementes ruinas Funus & imperio parabat.* Hor. od. 37. l. 1.
i *Regina in medius patrio vocat agmina sistro.* Virg. Æn. 8. Est autem sistrum, crepitaculum ex ære aut argento tinnulum, per cuius laminā incuruam vngulæ traiectæ erant: quod crispanti brachio agitatum redderet arguiū sonum.
k *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum.* Horat.
l Ægyptiis & vilissima Canopi plebe. 8. v. 543. Iuuenal. Sat. 1. v. 26. & Sat. 6. v. 85.
m Augusto.
n Sinu maris Ambracij sub Leucate promontorio Epiri. l. 1. v. 43.
o Cleopatram, Ptolemæi filiam.
p Al. *ignes*
q Belli. menses autem 9. ibi moratum refert Appianus.
r Etiamdum sibi in aula illa obseruari visa Pompeij modo ab ijs cæsi vmbra.
s Filium Cæsarionem susceptum ex Cleopatra muliere barbara.
t Cui filia Iulia nupta fuerat.
u Pompeianas, sub Scipione, Catone, &c.
x Vires colligere.
y Cleopatræ, quam fratre interfecto postea præfecit Ægypti regno.
z Ita emendat Grotius, cum prius legeretur, *Quam decuit.* * Ego regina, filia Ptolemæi, proles Lagi. l. 8. v. 692.

[a] Complector regina pedes. tu gentibus [b] æquum
Sidus ades nostris. [c] non vrbes prima tenebo
Femina Niliacas: nullo discrimine sexus
Reginam scit ferre Pharos. lege [d] summa peremti
Verba patris, qui iura mihi communia regni,
Et thalami cum fratre dedit. puer ipse sororem,
Sit modo liber, amet: sed habet [e] sub iure Pothini
Affectus, ensesq; suos. nil ipsa paterni
Iuris habere peto: [f] culpa, tantoq; pudore
Solue domum: remoue funesta [g] satellitis arma,
Et regem regnare iube. [h] quantosne tumores
Mente gerit famulus, Magni ceruice reuulsa?
Iam tibi (sed procul hoc auertant fata) minatur:
Sat fuit indignum, Cæsar, mundoq; tibiq;,
[i] Pompeium facinus meritumq; fuisse Pothini.
[k] Nequicquam duras tentasset Cæsaris aures:
Vultus adest precibus, faciesque incesta [l] perorat.
Exigit infandam corrupto [m] iudice noctem.
[n] Pax vbi parta [p] duci, [q] donisq; ingentibus emta est;
Excepere epulæ tantarum gaudia rerum:
Explicuitq; suos magno Cleopatra tumultu
Nondum translatos Romana in secula luxus.
[r] Ipse locus templi, quod vix corruptior ætas
Extruat, instar erat: laqueataq; tecta ferebant
Diuitias, [s] crassumq; trabes absconderat aurum.
Nec summis crustata domus, sectisq; nitebat

a *Cleopatra regis soror affusa Cæsaris genibus, partem regni reposcebat*, inquit, Florus l.4.c.2. b Salutare, me in ius meum redditurum sup.v.35. vocauerat Alexandrum *fidus iniquum gentibus*. c *Occupatio*. Neque, inquit, hoc nouo fiet exemplo vt regnet mulier, patre enim meo eiecto, sororem meam natu maiorem in regno constituerunt. d Testamentum patris, quo ex æquo cum fratre hæres relicta sum, necnon coniux illius! e Potestatem suam Pothini eunuchi autoritati subiectã. f Hoc dedecore & turpitudine, vt pro arbitrio seruorum regnetur. g Achillæ præfecti regij à Pothinio solicitati contra Cæs. infra v.398. h Quantosnam? duplici interrogatione. vt l.7.v.301. i Scelestam Pompeij cædem, qua te sibi demereri voluit. k Satis enim formæ venustas commendabat eam. Aderat puellæ forma, inquit Florus, & quæ duplicaretur ex illo, quod talis passa videbatur iniuriam. m Cæsare, inter ipsam & fratrem iudice. n Compositis inter se rebus & reconciliata fratri Cleopatra extruitur conuiuium. p Ptolemæo. q Debuerat pater eius qui tum rex erat Cæsari septingenties H S. inde quadringenties petebat ad alendum exercitum. Plut. in Cæs. r Domus regia referebat maiestatem templi, melius extructi atq; exornati quam ferant exornentq; seriora secula atq; adeo corruptiora. s Laminæ aureæ.

Marmoribus.[t] *stabatq; sibi non segnis Achates,*
[u]*Purpureusq; lapis,*[x] *totaq; effusus in aula*
Calcabatur Onyx:[y]*Hebenus*[a] *Mareotica vastos*
Non operit postes, sed stat pro robore vili
[b]*Auxilium, non forma domus,*[c] *ebur atria vestit.*
Et suffixa manu foribus testudinis Indæ
Terga sedent, crebro maculas distincta Smaragdo.
Fulget gemma toris, & Iaspide fulua supellex:
[d]*Strata micant: Tyrio quorum pars maxima succo*
Cocta diu,[f] *virus*[g] *non vno duxit aheno;*
Pars auro[h] *plumata nitet; pars*[i] *ignea cocco,*
Vt mos est[k] *Phariis miscendi licia telis.*
Tum famula numerus turbæ, populusq; minister,
(Discolor hos sanguis, alios distinxerat ætas:)
Hæc[l] *Libycos pars tam flauos gerit altera crines,*
Vt nullas Cæsar[m] *Rheni se dicat*[m] *in aruis*
Tam rutilas vidisse comas. pars sanguinis vsti
[n]*Torta caput,*[o] *refugosq; gerens à fronte capillos.*
Nec non infelix[p] *ferro mollita iuuentus*
Atq;[q] *execta*[r] *virum stat contra fortior ætas,*

t Copulatiua pro aduersatiua vide l.1.v.252 Sed stabat sibi,i.e per se solidus non incrustatus & alteri insertus, Achates lapis de quo Plin l. 37. c.10. Solin. c.12.
u Porphyrites. Plin.l.36.c.7. vel Sardus.
x Pauimenta sternunturOnychite marmore. *Cacatusq; tuo subpede lucet Onyx.* Martial.l.12.ep.50.
y Postes non incrustantur Hebeni ligno: sed ex ipso solidæ stant columnæ.
a Ægyptia, à Mareotide palude licet *sola India nigram fert ebenum* vt canit poeta l.2.Geor. Herodotus tamen l.3.in Æthiopia nasci scribit vide Plin.l 12.c.4.& l.6.c.30,infra v.304.Solin c.65. Dioscorid.l.1.c.137. b Columna ad sustentandum; non incrustamentum ad ornatum. c Fores operiebantur putaminibus testudinis Indicæ in laminas dissectis,& gemmis intertextis distinguebantur. vide quæ nos ad v. 94. Satyr. 11. Iuuenalis. d Alij leg. *Hic torus, Assyrio cuius pars maxima succo Strata micant Tyrio, quorum pars maxima lentum Cocta diu virus.* Sed illa quam nos retinuimus simplicior est & verior. e Purpureo,à Tyro vbi optimus purpuratum piscatus. cuius piscis, qui & murex dicitur sanguine ceu flore quem ore habet moriensq; expuit, tinguntur vestes purp. f Medicatum liquorem,succum,tincturam Mart ep.50. l.1.& l.4.ep.4. g Plus semel bis tinctum innuit,dibaphum. Plin l.9.c.30. h Intertexta auro atque varij coloris liciis; qualia opera Græci πολύμιτα vocant Martial.ep.150.l.14. i Splendida coccino colore.vide quæ ad ep.24.l.4. Martial. k Ægyptijs a Pharo insu.in portu Alexandrino l Nigros,adustos, tortos. m In Germania.Germani autem flaua cæsarie pulchri sunt. Tacit.de Germ. n *Tortis crinibus AEthiopes*, inquit Martialis l Spect ep.3. o Reiectos in ceruicem in sugera reflexos,& Solis vapore adustos. p Castrata.Spadones sc. & Eunuchi *male pubescentibus annis Surripuere viros c. c. [illegible] ferro, In Venerem fregere atque vt fuga mobilis aut circumscripta mora properantes [illegible]sse: at annos, Quærit se natura, nec in[illegible].* Petr Arb. q Emasculata. r Virilitatem.

Vix

Vix vlla fuscante tamen [s] *lanugine malas.*
Discubuere toris [t] *reges.* [u] *maiorq; potestas*
Cæsar: & immodice formam fucata nocentem,
Nec sceptris contenta suis, nec fratre marito,
Plena [x] *maris rubri spolijs, colloq; comisq;*
Diuitias Cleopatra gerit, [y] *cultuq; laborat.*
Candida [z] *Sidonio perlucent pectora* [z] *filo,*
Quod [a] *Niloris acus compressum pectine Serum*
[b] *Soluit, & extenso laxauit stamina velo,*
[c] *Dentibus hic niueis, sectos Atlantide silua*
Imposuere orbes, quales ad Cæsaris [d] *ora*
[e] *Nec capto venere Iuba. prô cœcus, & amens*
Ambitione furor, ciuilia bella gerenti
Diuitias aperire suas incendere mentem
Hospitis armati. [f] *non sit licet ille nefando*
Marte paratus opes mundi quæsisse ruina:
Pone [g] *duces priscos, & nomina pauperis æui*
[h] *Fabricios,* [i] *Curiosq; graues: hic ille recumbat*
[k] *Sordidus Hetruscis abductus Consul aratris,*
Optabit patriæ talem duxisse triumphum.
Infudere epulas [l] *auro, quod terra, quod aer,*
Quod pelagus, Nilusq; dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quæsiuit in orbe.
[m] *Non mandante fame,* [n] *multas volucresq; ferasq;*
Ægypti posuere Deos: manibusq; ministrat

s Non castrati iuuenes, ipuecstes tamen atque imberbes
t Ptolemæus & Cleopatra.
u Et regibus maior Cæsar.
x Gemmis, margaritis. de Mari rubro, vide quæ nos ad Senecæ Thyest. v. 370.
y Grauatur gemmis. vel solicita est de cultu.
z Amictu è tenuissimis filis. Pollux l. 7. c. 16. *Non sic in Tyria syndone tutus eris*, ep. 19. l. 4. Martial.
a Ægyptia *picti tunica Nilotide Mauri*, Martial. ep. 6. l. 10.
b Vt rariora essent fila, discreuit.
c Pedibus eburneis sustentatas rotundas mensas citreas è Mauritania petitas. *felices Atlantica munera syluas.* Martial. ep. 89. l. 4 vide quæ nos ad ep. 43. l. 2. Marr. *Tu Libycos Indis suspendis dentibus orbes.* & Iuuen. Sat. 11. *latos sustinet orbes Grande ebur.*
d Conspectum. e Vide Plin. l. 13. c. 15. f Etiamsi Cæsar non esset. g Continentes & incorruptissimos viros, quos tamen opima & ampla præda alliceret.
h l. 3. v. 160. i l. 6. v. 787. k Quintius Cincinnatus, qui agrum trans Tyberim fodiens à legatis Dictator salutatus est. Liu l. 3. Dionysius vero consulatum illi ita oblatum scribit. Alij hic Serranum intelligunt. vide Plin. l. 18. c. 3. *te sulcos, Serrane serentem.* Virg 6. Æn. Pers Sat. 1.
l Aureis vasis. m Sedula & ambitioso luxu. n Quas Ægyptij pro Dijs coluerunt, vti pisces, Ibin, &c. vide quæ ad Sat. 15. Iuuenal.

Niliacas [o] *cryſtallus aquas.* [p] *gemmæq; capaces*
Excepere merum, ſed non [q] *Mareotidos vuæ,*
[r] *Nobile ſed paucis ſenium cui contulit annis*
Indomitum Meroe cogens ſpumare [ſ] *Falernum.*
Accipiunt ſertas [t] *nardo florente coronas,*
Et [u] *nunquam fugiente roſa: multumq;* [x] *madenti*
Infudere comæ, quod nondum euanuit aura
Cinnamon, [y] *externa nec perdidit aera terra:*
Aduectumq; recens [z] *vicinæ meßis Amomum*
[a] *Diſcit opes Cæſar ſpoliati perdere mundi,*
Et geßiſſe pudet genero cum paupere bellum,
Et cauſas Martis Pharijs cum gentibus optat.
[b] *Poſtquam epulis, Bacchoq; modum laſſata voluptas*
Impoſuit, longis Cæſar producere noctem
Incboat alloquijs: ſummaq; in ſede iacentem
[c] *Linigerum placidis compellat* [d] *Achorea dictis:*
O ſacris deuote ſenex, quodq; arguit ætas
Non neglecte Deis, Pharia primordia gentis,
Terrarumq; ſitus, vulgiq; ediſſere mores,
Et ritus, formaſq; Deum: quodcunq; vetuſtis
Inſculptum eſt adytis profer, [e] *noſciq; volentes*
Prode Deos ſi [f] *Cecropium ſua ſacra* [g] *Platonem*
Maiores docuere tui: quis dignior vnquam

o Cryſtallinum gutturnium. *Dant famuli manib lymphas.* p Pocula è gemmis. *Cum bibitur concha.* Iuuen. Sat. 6. v. 305. q Mareotidum vuarum meminit Virg. 2. Georg. & Plin. l. 14. c. 3. Marcotici viui, Athenæus l. 1. c. 25. ἀπὸ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κρήνης Μαρείας dicti. & Strabo l. 13. r Sed vinum Meroæum, quod paucis annis nobilitatem ſaporis odoriſq; conſecutum eſt, decocta cruditate Meroe autem inſula Nili eſt max. l. 4. v. 333. ſ Vinum *Synecdochice.* Falernum enim proprie è Campania eſt. t Frutice Indico & Syriaco, cuius folia & ſpicæ odore commendantur. u Perenni, per totum annum in Ægypto florente. Martia. ep. 80. l. 6. x Delibutæ vnguentis. y Nec peregre aduectum expirauit odorem. *nec ſpirant cinnama ſurdum* Perſ. Sat. 6. z In vicina Aſſyria & Media natæ. Plin. l. 11. c. 13. a Ab Alexandrino hoc luxu. b Imitatio Virgiliana: *Poſtquam epulis exempta fames* & Homerica. Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο. c Sacerdotem Iſidis xylinis veſtibus indutum *gregem linigeram* vocat hos Iuuen. Sat 6. & Linigeram Iſidem. Ouid. Quippe lana &c. iam inde Orphei & Pythagoræ ſcitis profanus veſtitus eſt Sed enim mundiſſima lini ſeges, inter opt. fruges terra exorta, non modo indutui & amictui ſanctiſſimis Ægyptorum ſacerdotibus, ſed operiui quoq; in rebus ſacris vſurpatur. Apul. Apolog. d l 8. v. 475 e Gloria quippe & celebratione gaudent infra v 197. f Athenienſem à Cecrope rege. g Plato in Ægyptum ad prophetas & ſacerdotes profectus arcana & diſciplinas eorum edidicit. Laertius l. 3.

Hoc

Hoc fuit auditu,[h] *mundiq; capacior hospes?*
Fama quidem[i] *generi Pharias me duxit ad vrbes,*
Sed tamen & [k] *vestri:media inter prœlia semper*
Stellarum,cœliq; plagis,Superisq; vacaui,
Nec meus [l] *Eudoxi vincetur* [m] *Fastibus annus.*
Sed cum tanta meo viuat sub pectore virtus,
Tantus amor veri,nihil est quod noscere malim
Quam fluuij causas per secula tanta latentes
Ignotumq; caput:spes sit mihi certa videndi
Niliacos fontes;bellum ciuile relinquam.
Finierat, contraq; sacer sic orsus Achoreus:
Fas mihi magnorum Cæsar secreta parentum
Prodere,ad hoc,aut populis ignota [n] *profanis*
Sit [o] *pietas alijs,miracula tanta silere:*
Ast ego cœlicolis gratum reor,ire per omnes
Hoc opus,& sacras populis notescere leges.
[p] *Sideribus , quæ sola fugam moderantur Olympi,*
Occurruntq; polo diuersa potentia prima
Mundi lege data est.[q] *Sol tempora diuidit anni,*
[r] *Mutat nocte diem, radijsq; potentibus astra*
Ire vetat,[s] *cursusq; vagos statione moratur.*

h Docilior & qui mundi causis noscendis magis vacauit.
i Pompeij,qui huc profugisse dicebatur.
k Quorum scientias scire percupio : Astronomiam maxime , cui inter arma vacaui semper.
l Eudoxus iste fuit Cnidius, auditor Platonis, qui cum Chrysippo medico in Ægyptum profectus, anni rationem reuersus Græcis tradidit & Ephemeridas scripsit. Laert.l.8. Strabo l. 14. Columel. l. 10. Censorinus huius autem fastis 1. rationi anni Cæsar dicit suam anni correctionem non cessuram.qua obseruationi veteri adiecit X.dies vt annum CCCLXV. dies efficerent, & ne quadrans deesset,quarto quoq; anno vnus dies intercalaretur. Plutarchi Cæs.& Macrob.l.1.Saturn.c. 14.Solin.c.3.Sueton.Cæs.
m Vtcunque Seruius erroris Lucanum insimulare ausus sit , *Fastum* tamen pro dierum computatione in quarta declinatione vsurparunt autores boni. Varro in Ephemeride: *Cæsar fastus correxit.* Columella 10. *Sequor nunc Eudoxi & Metonis fastus.* & Horat.vtriusq; declin.2.& 4.
n Non initiatis. o Religio. p Planetæ , qui aduerso motu ab Occasu scil in Ortum retardant rapidum motum quo decima sphæra ab Ortu in Occasum recte decurrens reliquos orbes secum trahit,aliam atque aliam sortiuntur motus rationem,adeoque potentiam.
q Medius planetarum; temporum, terrarum , siderum & cœli rector. r Cum veteribus , qui τὰς τῶν πλανωμένων στηριγμὰς. à Sole fieri credebant. errasse nostrum monet Ios.Scal.in prolegom.ad Manil. s Ipse sub Elliptica certus vagos cæterorum cursus moderatur. Neq; enim de planetis stationariis & retrogradis aliquid innotuisse veteribus verisimile est. Sed de stationibus planetarum Plin.l.2.c.15.16. &17.

[t]Luna suis[u] vicibus[x] Tethyn, terrenaq; miscet.
[y]Frigida Saturno glacies, & zona niualis
Cessit. habet ventos, incertaq; fulmina Mauors.
Sub Ioue temperies, & nunquam turbidus aer.
At fecunda Venus cunctarum semina rerum
Possidet. immensæ Cyllenius arbiter[z] vndæ est.
[a]Hunc vbi pars cœli tenuit, qua mista Leonis
Sidera sunt Cancro, rapidos qua Sirius ignes
Exerit, & varij[b] mutator circulus anni
Ægoceron, Cancrumq; tenet, cui subdita Nili
Ora latent: quæ cum* dominus percussit aquarum
Igne superiecto, tunc[c] Nilus fonte soluto
Exit, vt Oceanus lunaribus incrementis
Iussus adest: auctusq; suos non ante coarctat,
Quam[d] nox æstiuas à Sole receperit horas.
[e]Vana fides veterum, Nilo, quo crescat in arua,
Æthiopum prodesse niues.[f] non Arctos in illis
Montibus, aut Boreas. testis tibi sole perusti
Ipse color populi, calidiq; vaporibus Austri.
Adde, quod omne caput fluuij,[g] quodcunq; soluta

t AEstum maris Lunæ motui tribuerunt veteres. Pomp. Mela l.3.c.1. & interp. Vadian. u Crescentis ac decrescentis Lunæ. x Mare reciproca agitatione nunc accedens litora, nunc recedens. y De virtutib. & qualitatib. planetarum consulendi Astrologi, qui de his plenius & planius. z Fluminum, adeoque Nili. *Cessit Mercurio locus imbrifer.* Auienus. a Vbi Mercurius peruenit ad extremum gradum Cancri qua Leonem contingit, vicinus Caniculæ & Tropico Cancri cui subiacent ignoti fontes Nili. tum* arbiter vndæ Mercurius laxat fontes fluminis directe subiecti, facitq; efferuescere, non secus ac Luna motu suo tumefacit mare. modo v. 204. b Zodiacus in quo taxatur e Ios. Scal. in proleg. ad Manil. quod ex duobus Tropicis vnum facit, & Zodiacum non solem dirigit ad puncta Solstitialia. Nullo modo probantur mihi interpretes, qui Meridianum intelligunt Trop. vtrunq; intersecantem. c Nilus crescere incipiens noua Luna post solstitium; Sole Cancrum transeunte, modice; Leonem, abundantissime, in Virgine, residet; reuocatur intra ripas, Sole in Libra. h.e. in æquinoctio autumnali l.8.v.467. Herod. l.2. Plin. l.5.c 9. Solin. c 34. & 45. Strabo l. vlt. Diod. Sic. l.1. Seneca. l.4. nat.q.c.2. Marcel l.22 Heliod. l.9. Philo l.1. de vita Mosis. Card. de Subtilit. l.2. & 21 Iul Cæs Scal exercit. 47. d Notatio æquinoctij autumnalis. e E septem causis inundationis Nili, quas ponit noster, secunda hæc veteribus Anaxagoræ, Euripidi, & aliis grauissimis autorib. placita validissimis nititur argumentis, ad quæ diluenda nimis debiles sunt poetæ cōfutationes Sole enim apud nos in Cancri tropico existente vltra Capricorni circulum sitis hyems est. & niues in Lunæ montibus conceptæ à Sole redeunte, quod iis ver est, dissolui possunt. Sed & hanc opinionem refutat Io Bapt. Scorria l.2. de Nili incremento, c.12. f Et tamen recessus a circulo Capricorni ad Antarcticum æque se habet quoad frigus, ac noster à circulo trop. Cancri. g Atqui hoc versus Antarcticum sitis vernum tempus est.

Præcipitat glacies ingresso vere tumescit
Prima [h] tabe niuis: Nilus neq; suscitat vndas
[i] Ante Canis radios, [k] nec ripis alligat amnem
Ante parem nocti Libra sub iudice [l] Phœbum.
Inde etiam leges [m] aliarum nescit aquarum:
Nec tumet hybernus, cum longe sole remoto
[n] Officijs caret vnda suis: dare iussus [o] iniquo
Temperiem cœlo, mediis æstatibus exit.
Sub [p] torrente plaga, ne terras dissipet [q] ignis,
Nilus [r] adest mundo, contraq; incensa Leonis
Ora tumet: Cancroq; [s] suam torrente Syenen,
[t] Imploratus adest: nec campos liberat vndis,
Donec in autumnum declinet Phœbus, & vmbras
Extendat [u] Meroe, quis causas reddere posset?
Sic iussit Natura parens decurrere Nilum:
Sic opus est mundo. [x] Zephyros quoq; vana vetustas
His adscripsit aquis, quorum stata tempora flatus,
Continuiq; dies, & in aere longa potestas:
[y] Vel quod ab occiduo depellunt nubila cœlo
Trans Noton, & fluuio cogunt incumbere nimbos:
[z] Vel quod aquas toties rumpentis litora Nili
Assidue feriunt, coguntq; resistere [a] flatus.
[b] Ille mora cursus aduersiq; obice ponti
Æstuat in campos. [c] Sunt qui [d] spiramina terris
Esse putent, magnosq; cauæ compagis hiatus.

h Solutione. i Ante exortum caniculæ, in mense Iulio: Sole Leonem ingresso. k Neque reuocatur in alueum ante æquinoctium autumnale l. 8. v. 467. Io. Leo Africanus l. 8. c. 4. & l. 9. c. 26. Hieron Fracastorius tract de Nilo M. Ant. Sabellicus Ennead. 1. l. 3 Goropius in Niloscopio. Card. de Subt l. 21. Cæs Scal. exerc. 47. l Diem. m Aliorum fluminum, quæ hyeme crescũt, æstate decrescunt. n Incremento ad irrigationem Ægypti. o Feruenti ætheri. p Zona torrida. q Calor excãdescẽs. r Ad refrigeriũ & temperiem subuenit Ægypto. s Sibi subiectam l. 2 v. 587. t In auxilium quasi aduocatus. u In qua insl. torridæ zonæ subiecta breues aut nullæ reiiciebantur vmbræ infra v. 305. x Improprie Etesias Aquilones quia Rhiphæis & Septentrione flantes pellere pluuia nubila in Austrum, & Nilum versus fontes repulsum quo minus in mare se exoneret, adeoq; exundet, sistere dicuntur vocat Zephyros & ab Occasu flare facit. vide Ios. Scal. in prolegom. ad Manilium. Cæterum hanc opinionẽ discutit refutatq; Io. Bapt. Scortia l. 2. de natura & increm. Nili, c. 13. 14. & 15. y Quod Democriti placitum est. z Quod Thaleti visum est. a Venti. b Nilus impeditus ab Etesijs ex aduerso flantibus, quo minus in mare delabatur, exundat. Ammian. Marcel l. 22. Solin. c. 45. Plin. l. 5. c. 9. Herod 2. c Quarta incrementi Nili causa, sed absurda quam tamen Memphitici sacerdotes tradebant. d Canales & meatus subterraneos.

Commeat hac penitus tacitis discursibus [e] vnda
Frigore ab Arctôo. [f] medium reuocata sub axem,
Cumq; Phœbus pressit Meroen, tellusq; perusta
Illuc duxit aquas, trahitur Gangesq;, Padusq;,
[h] Per tacitum mundi: [i] tunc omnia flumina Nilus
Vno fonte vomens non vno gurgite perfert.
[k] Rumor ab Oceano, qui terras alligat omnes,
Exundante procul violentum erumpere Nilum,
Æquoreosq; sales longo mitescere tractu.
[l] Nec non Oceano pasci Phœbumq; polumq;
Credimus: hunc, calidi tetigit cum brachia Cancri,
Sol rapit, atq; vndæ plus, quam quod digerat aer
Tollitur. hoc noctes referunt, Niloq; refundunt.
[m] Ast ego, si tantam ius est mihi soluere litem,
Quasdam, Cæsar, aquas post mundi sera peracti
Secula, concussis terrarum erumpere venis,
Non id agente Deo, quasdam [n] compage sub ipsa
[o] Cum toto cœpisse reor, quas ille creator,
Atque opifex rerum certo sub iure coercet.
Quæ tibi noscendi Nilum Romane cupido est,
[p] Et Pharijs, Persisq; fuit, Macedumq; tyrannis:
Nullaq; non ætas voluit conferre [q] futuris
Notitiam: [r] sed vincit adhuc natura latendi.
Summus Alexander regum quos Memphis adorat,
Inuidit Nilo, misitq; per vltima terræ

e Fluuij, vt mox v.252.
f Sub Æquatorem aut torridam zonam cui subiacet Meroe. infra v.305.
g Meroen premit Sol cum obtinet quartamdecimam Leonis partem.
h Per secretos meatus illos subterraneos.
i His fluminibus non sufficit vnus Nili alueus, adeoq; exundat fl.
k Alij sunt, qui opinantur feruntq; Nilum ab illo Oceano, qui terras ambit, ex æstuante, incrementũ aquarum capere; fluctus vero marinos salsuginem amittere atq; dulcescere longo cursu. hanc opinionem examinat atque reiicit Scortia l.2. de Nilo, c.11. l Alia opinio. Sidera aquis pasci, vt l.1. v. 415. & l.9. v.313. aquarum itaq; à Sole in Cancro atttactarum partem à sideribus non digestam in Æthiopia deorsum noctu decidere, atq; hinc Nilum crescere. Herodoti sententia. vide c.19. l.2. Scortiæ de incremento Nili. m Ego reor alios fluuios è venis vi concussis erupisse orbem conditum; alios accepisse ortum & leges certas à Deo in ipsa mundi creatione. Nilum autẽ hanc incrementi legem à prudenti Deo etiam tum accepisse. hanc tanquam vniuersalem causam à nostro positam vt & ab Aristide in oratione Ægyptiaca, pro leui refutat Io Baptista Scortia l.2 de natura & incremento Nili. c.1. Refutatis deinde variis aliorum opinionibus docet c.17. Nilum aquis pluuijs crescere n In prima mundi coagmentatione. o Cum rerum vniuersitate. p Sesostrij, Cambysæ, Alexandro, vt seq. q Posteris. ἐσσομένοισι. r Necdum enim inuenti sunt eius fontes.

Æthio-

Æthiopum,[f] lectos: illos rubicunda perusti
Zona poli tenuit; Nilum videre calentem.
Venit ad occasum, mundiq; extrema [t] Sesostris,
Et Pharios currus regum ceruicibus egit:
[u] Ante tamen vestros amnes Rhodanumq; Padumq;
Quam Nilum de fonte bibit. vesanus in ortus
[x] Cambyses [y] longi populos peruenit ad aui,
[z] Defectusq; epulis, & pastus cade suorum,
Ignoto te, Nile, redit. [a] non fabula mendax
Ausa loqui de fonte tuo est, vbicunq; videris,
Quareris: & nulli contingit gloria genti,
Vt Nilo sit lata suo. tua flumina prodam,
[b] Qua Deus vndarum celator, Nile, tuarum
Te mihi nosse dedit. [c] Medio consurgis ab axe,
[d] Ausus in ardentem ripas attollere Cancrum:
In Borean [e] is [f] rectus aquis, mediumq; Booten:
Cursus in occasum flexu torquetur, & ortus,
Nunc Arabum populis, Libycis nunc aequus arenis:
Teq; vident primi, quarunt tamen hi quoq; [g] Seres
Æthiopumq; [h] feris alieno gurgite campos:
Et te terrarum nescit cui debeat orbis.
[i] Arcanum natura caput non prodidit vlli,
Nec licuit populis paruum te, Nile, videre,

f Electos viros, qui ortum Nili indagarēt.
t Sesostrin hunc Tzetzes Chiliad.3 c.69. Var.hist. refert Assyriorum regem fuisse, & regibus curru iunctis vectum triumphasse. Idem Plin.l.33. c.3. Val. Flac. Sed vide Herodoti Euterpen.
u Neq; tamen inuenit magis quam vestrorum fl. fontes. Notatio τῦ ἀδυνάτυ.
x Persarum rex, Cyri F. qui patris imperio adiecit Ægyptum.
y Μακροβίυς Æthiopas. Herod.l.3. Plin. l.6.c.30.
z Destinarat Cambyses triplex bellum, nauale contra Carthaginenses; alterum terrestre contra Ammonios: tertium in Macrobios Æthiopas. deficiente autem in itinere commeatu, ingens fames exercitum inuasit: vnde decimum quenq; militem forte ductum edebant, &c. Herod.3. a Ita vt nō falsum sit quod Nili origine dicitur, *Nemini notam esse*. b Quatenus. c A Meridie (innuit autem polum Antarcticum) in Septentrionē recto cursu defertur Nilus, nisi quod sinuoso flumine modo Arabiam ex æquo alluat. *Inde Africam ab Æthiopia dispe[sc]ens, &c.* Plin.l.5.c.9. d Alueo quidem contentus à Cataractis, quæ sub Cancro sintante per arenosa & squalentia fluens, quandoq; se terra condens & post dietum aliquot itinera erumpens. e Defluis. f Directe aduersum Borean. g Æthiopiægens, vt placet Heliodoro l. 9. Indiæ pop. vt Orosio l.3.c.24. Non itaq; in tantum errat aut hallucinatur noster quantum à Ios. Scal. ad Manilium ar[g]ui[tu]r. vide quæ ad l.1. v.19. Glareanus conijcit legend. *feri* vt opponatur *τῷ primi* h Præteruecheris aduena & alibi orto fl.
i Fontes Nili ignotos, quem tamen Ptolemæus & alij è Lunæ montibus oriri referunt: Vitruuius ex Atlante Ma[ur]itaniæ, Iubam secutus.

Amouitq;

Amouitq; sinus, & gentes maluit ortus
Mirari, quam nosse tuos.[k] *consurgere in ipsis*
Ius tibi[l] *solstitiis,*[m] *aliena crescere bruma,*
Atq;[n] *hyemes adferre tuas: soliq; vagari*
Concessum[o] *per vtrosq; polos.*[p] *hic quæritur ortus,*
[q]*Illic finis aquæ. late tibi*[r] *gurgite rupto*
Ambitur nigris Meroe fecunda colonis,
Læta comis[s] *hebeni:*[t] *quæ quamuis arbore multa*
Frondeat, æstatem nulla sibi mitigat vmbra:
[u]*Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.*
Inde[x] *plagas Phœbi, damnum non passus aquarum,*
Praueheris sterilesq; diu metiris arenas,
Nunc omnes vnum vires collectus in amnem,
Nunc vagus, & spargens facilem tibi cedere ripam.
Rursus multifidas reuocat piger alueus vndas,
[a] *Qua dirimunt Arabum populis Ægyptia rura*
Regni[b] *claustra Philæ. mox te deserta secantem,*
[c] *Qua dirimunt nostrum rubro commercia pontum,*
Mollis lapsus agit. quis te tam lene fluentem
Moturum tantas violenti gurgitis iras,
Nile, putet?[d] *sed cum lapsus abrupta viarum*
Excepere tuos, & præcipites cataractæ,
[e]*Ac nusquam vetitis vllas obsistere cautes*
Indignaris aquis:[f] *spuma tunc astra lacessis:*
Cuncta fremunt vndis: ac multo murmure montis

k Crescere, exundare, vt supra v. 215. & deinceps. l Solstitio æstiuo. m Diuersa ab aliis fl. ratione. supra v. 228. n Incrementum tuum, quasi hybernũ. o Per terras longe ab vtraq; Æquatoris parte recedentes ad vtrunq; polum. p Apud nos ad Arcticum sitos, de origine tua quæstio est. q apud Antarcticos, de exitu & ostiis. r Diuidente se Nilo & Meroen insul. circundante. s Supra v. 117. t Meroen premit Sol cum obtinet decimam quartam partem Leonis. u Illa regio linea tam perpendiculari Soli in Leone subiacet. x Zonam torridam. y Diminutionem, attrahentibus illum Sole & sideribus. a Vbi Ægyptus ab Arabia diuiditur, ad Philas opp. Straboni l. 17. Ptolom. & Heliodoro l. 8. sed Plinio insul. l. 5. c. 9. & Senec. l. 4. c. 2. b Fines. vel allud. ad τὰς πύλας. Solinus c. 45 Catadupas appellat Nili clausura. c Qua non ita multum Mediterraneum mare ab Erythræo ceu rubro diuiditur. d Nec alibi torrentior, vectus aquis properantibus ad locum AEthiopum. qui Catadupi vocantur, nouissimo Cataracte inter occursantes scopulos non fluere immenso fragore sed ruere creditur. postea lenis, &c. Plin. l. 5. c. 9. e Atq; indignaris vllas cautes obsistere tuis aquis, nusquam alibi inhibitis f Frequentia illic saxa scopulis similia aquam magna vertigine mirabiliq; allisam reflectunt, inq; contrarium cursum spumis agunt redundantibus, &c. Diod. Sic. Senec. Nat. qu. 4 scopulis aspectatur, &c. Solin. c. 45. Mela l. 1. c. 9.

Spumeus

Spumeus inuictis canescit fluctibus amnis.
Hinc,[g] *Abaton quam nostra vocat veneranda vetustas,*
Terra potens primos sentit percussa tumultus,
Et scopuli,[h] *placuit fluuij quos dicere venas,*
[i] *Quod manifesta noui primum dant signa tumoris.*
[k] *Hinc montes Natura vagis circundedit vndis,*
[l] *Qui Libyæ te Nile, negant:* [m] *quos inter vt alta*
In conualle iacens stat molibus vnda receptis.
[n] *Prima tibi campos permittit, apertaq; Memphis*
Rura, modumq; vetat crescendi ponere ripas.
[o] *Sic velut in tuta securi pace trahebant*
Noctis iter mediæ: sed non vesana Pothini
Mens imbuta semel tam sacra [p] *cæde, vacabat*
A scelerum motu. Magno nihil ille peremto
Iam putat esse nefas. habitant sub pectore [q] *manes,*
Vltricesq; Deæ dant in noua monstra furorem.
Dignatur [r] *viles* [s] *isto quoq; sanguine dextras,*
Quo Fortuna parat victos perfundere Patres;
[t] *Pœnaq; ciuilis belli, & vindicta Senatus*
Pene data est famulo. procul hoc auertite fata
Crimen, vt hæc [u] *Bruto ceruix* [x] *absente secetur.*
In scelus it Pharium Romanæ pœna tyranni,
Exemplumq; perit. struit audax [y] *irrita fatis,*
[z] *Nec parat occulta cædem commitere fraudi:*
Inuictumq; ducem detecto Marte lacessit.

g Petra ceu insula Nili prope Philas ad primum cataractam, inaccessibilis, vnde nomen. h Quos nonnulli fontes Nili credebāt. i Quod hic primum intra alueum fluere, hinc increscere apparet. k Subinde insulis impactus, toridem incitatus irritamentis, postremo inclusus montibus. &c. Plin. l.5 c.9. l Qui te ab Africa diuertunt. m Inter quos montes Nilus flagrās obtinet conuallis speciem. n Memphis prima vrbs est planæ & iacentis Aegypti, vnde exundare incipit Nilus, nullis ripis fluuium coercentibus. vetatq; rip. pon. modum crescendi. o Ad historiam redit. p Pompeij. q Vmbra Pompeij. r Eunuchi Pothini & Achillæ. s Cæsaris, vt modo Pompeij. t Patrum & Bruti dextris ereptæ libertatis vindicibus fururis, pene præripuerat Cæsaris cædem famulus Pothinus. u M. Bruto Cæsaris interfectore futuro. l.7 v.586. x Pœna à Cæsare tyranno sumenda Romanis pene factum erat scelus Aegyptiorum, & tyrannicidæ gloria atq; exemplum prope perierat. y Quæ in fatis non erat perficere. z Erat in procuratione regni propter ætatē pueri nutricius eius eunuchus Pothinus. is primum inter suos queri atq; indignari cœpit regem ad dicēdam caussam euocari: deinde adiutores quosdam conscios sui nactus ex regiis amicis exercitum à Pelusio clam Alexandriam euocauit. atq; Achillam, quem omnibus copiis præfecerat incitatum suis, & regis inflatum pollicitationibus, quæ fieri vellet, literis nunciisq; edocuit. Cæs. com. ciu. bel. 3.

Tantum

Tantum animi delicta dabant, vt colla ferire
Cæsaris, & socerum iungi tibi, Magne, iuberet:
Atq; hæc dicta monet famulos perferre fideles
Ad Pompeianæ socium sibi cædis Achillam,
Quem puer imbellis cunctis præfecerat armis,
Et dederat ferrum, nullo sibi iure retento,
In cunctos, in seq; simul. [a] *Tu mollibus, inquit,*
Nunc incumbe toris, & pingues exige somnos:
Inuasit Cleopatra [b] *domum. nec prodita tantum est,*
[c] *Sed donata Pharos.* [d] *cessas accurrere solus*
Ad dominæ thalamos? [e] *nubet soror impia fratri:*
Nam Latio iam nupta duci est: interq; maritos
[f] *Discurrens Ægypton habet, Romamq;* [g] *meretur.*
Expugnare [h] *senem potuit Cleopatra* [i] *venenis.*
[k] *Crede miser puero: quem nox si iunxerit vna,*
Et semel amplexus [l] *incesto pectore passus*
[m] *Hauserit obscœnum titulo pietatis amorem,*
Meq; tuumq; caput, per singula forsitan illi
Oscula donabit, crucibus, flammisq; luemus
[n] *Si fuerit formosa soror. nil vndiq; restat*
Auxilij: rex hinc coniux, hinc Cæsar adulter:
Et sumus, vt fatear, tam [o] *sæua iudice sontes.*
Quem non è nobis credet Cleopatra [p] *nocentem*
A quo casta fuit? [q] *per te, quod fecimus vna,*
[r] *Perdidimusq; nefas, perq;* [s] *ictum sanguine Magni*
Fœdus, ades: subito bellum molire tumultu:
Irrue: nocturnas rumpamus funere [t] *tedas,*
Crudelemq; toris dominam mactemus in ipsis
[u] *Cum quocunq; viro. nec nos deterreat ausis*
Hesperij Fortuna ducis. quæ [x] *sustulit illum,*

a Ex obliquo segnitiē illius arguens: Achillam ad cædem Cæsaris excitat.
b Regiam.
c Sed palam donatum est Cleopatræ à Cæsare Ægypti regnum.
d Cessas, vel si solus esses neque tali exercitu instructus, accurrere ad has nuptias opprimendas & præueniendas?
e Procul dubio efficiet Cæsar cui illa iam vice vxoris est, vt Cleopatra concilietur Ptolemæo.
f Per vices.
g Noctibus.
h Cæsarem.
i Philtris, veneficiis amoris, illecebris & lenociniis formæ.
k Ironice.
l Sororis, quam duxerit in matrimonium.
m Incestum velauerit coniugij nomine.
n Si forma sororis fratri placere cœperit. o Cleopatra. p Vel hoc nomine quod non & nos cum illa consuetudinem habuimus. q Obtestatio r Male collocauimus, nullum consecuti illius præmium; nisi & nouum hoc scelus adiungamus. s Allusum ad morem faciendi fœderis. t Nuptias. u Ptolemæo, seu Cæsare. x Euexit.

Imposuitq;

Imposuitq́ orbi communis gloria nobis:
[y]*Nos quoq́ sublimes Magnus fecit. aspice* [z] *litus*
[a] *Spem nostri sceleris:* [b] *pollutos consule fluctus*
Quid liceat nobis: tumulumq́ è puluere paruo
Aspice Pompeij non omnia membra tegentem.
[c] *Quem metuis, par huius erat.* [d] *non sanguine clari:*
[e] *Quid refert? nec opes populorum, ac regna mouemus.*
[f] *Ad scelus ingentis fati sumus. adtrahit illos*
In nostras Fortuna manus. en [g] *altera venit*
Victima nobilior. [h] *placemus cæde secunda*
Hesperias gentes. [i] *iugulus mihi Cæsaris haustus*
Hoc præstare potest, Pompeij cæde nocentes
Vt populus Romanus amet, quid nomina tanta
Horremus, viresq́ ducis, [k] *quibus ille relictis*
Miles erit? nox hæc peraget ciuilia bella,
[l] *Infertasq́ dabit populis, & mittet ad vmbras,*
Quod debetur adhuc mundo caput ite ferocis
Cæsaris in iugulum: [m] *præstet Lagæa iuuentus*
Hoc regi, Romana sibi. tu parce morari:
Plenum epulis, madidumq́ mero, Veneriq́ paratum
Inuenies. aude: Superi tot vota [n] *Catonum,*
Brutorumq́ tibi tribuent. [o] *Non lentus Achillas*
Suadenti parere nefas. haud clara mouendis;
Vt mos, signa dedit castris, nec prodidit arma
Vllius clangore tubæ: temere omnia sæui

y Nos quoque gloriam hanc cum Cæsare diuidimus: ille deuicit, nos interfecimus.
z In quo cæsus est Pompeius, vbi iacet sepultus.
a Quod iubeat nos sperare idē posse in Cæsare. b Cæde Pompeij.
c Cæsaris Fortuna & gloria non maiores sunt quam fuere illę Pompeij.
d *Obiect.* Sed nos, inquies, non sumus genere clari.
e *Solut.* Neque tamen nos (quod illi fecerunt) felicitauimus populos & reges in nostra auxilia & ad exequendu quod proposuimus. ad quod ipsi per nos sufficimus.
f Magnum est fatum nostrū & potens ad scelera. Ita Grotius qui hanc lectionē probat. Alteram lectionem. *Ad scelus ingentes facti sumus*, adstruere poterit illud Lyci apud Senec. in Herc. Fu. v. 337 *nobiles non sunt mihi Aui, nec altis inclytum titulis genus: Sed clara virtus, &c. prosperum autem*, vt habetur in eadē tragœdia v. 250. *ac felix scelus Virtus vocatur.* g Cæsar. h *Rituale verbum* quando priore litatum non sit *Metaphora à sacris.* i Cæsaris inuisi cæde conciliabimus nobis Romanos affensos de Pompeij. k Quos titulos & nomina si illi adimas, nil nisi miles est. sic l. 5. v. 366 *priuatum factura iuuentus.* l Cæsarem, tanquam sacrificium vmbras cæsorum pop placaturum. m In castris tuis milites Ægyptij præstent hanc libertatis gratiam regi suo, quem Cæsar apud se tenet tanquam captiuum: Romani vt mox v. 401. sibi oppressore sc. libertatis Cæsare cæso. n Catonis, Scipionis, Bruti, &c. quibus hoc maxime in votis est. o Dum Cæsar laboraret controuersias regum componere: subito exercitus regius, equitatusq; omnis venire Alex. nunciatur, &c. Cæs com. ciu. bel. 3.

Z *Instru-*

[p] Erant cum Achilla copiæ, vt neq; numero, neq; genere hominum, neque vsu rei militaris contemnendæ viderētur. millia enim viginti in armis habebat. hæ constabant ex Gabinianis militibus: qui iam in cōsuetudinem Alexandrinæ vitæ atq; licentiam venerant, & nomen disciplinamque pop. Rom. dedidicerant, vxoresq; duxerant, &c. ibid.
[q] Indignationem huiusmodi vide apud Horat. ode 5 l.3.
[r] Achilla.
[s] Ipsi regi Ægyptio.
[t] Non ex animo suo aut se in libertatem vindicaturi, sed stipendio conducti.

Instrumenta rapit belli.[p] pars maxima turbæ
Plebis erat Latiæ:[q] sed tanta obliuio mentes
Cepit in externos corrupto milite mores,
Vt[r] duce sub famulo, iussuq; satellitis irent,
Quos erat indignum [s] Phario parere tyranno.
Nulla fides, pietasq; viris, qui castra sequuntur,
[t] Venalesq; manus: ibi fas, vbi maxima merces:
Aere merent paruo: iugulumq; in Cæsaris ire
Non sibi dant. prô fas! [u] vbi non ciuilia bella
Inuenit imperij fatum miserabile nostri?
Thessaliæ subducta acies in litore Nili
More furit patrio. quid plus [x] te, Magne, recepto
Ausa foret Lagea domus? [y] dat scilicet omnis
Dextera, quod debet Superis: nulliq; vacare
Fas est Romano. [z] Latium sic scindere corpus
Dijs placitum: non in generi, socerique fauorem
Discedunt populi. ciuilia bella satelles
Mouit, & in partem Romanam venit Achillas.
[a] Et nisi fata manus à sanguine Cæsaris arcent,
Hæ vincent partes. [b] aderat maturus vterq;:
Et [c] districta epulis ad cunctas aula patebat
Insidias: poteratq; cruor per regia fundi
Pocula Cæsareus, mensæq; incumbere ceruix.
Sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus,
[d] Ne cædes confusa manu, permissaq; fatis

u Milites Rom. qui non interfuerant prælio Pharsalico, hic tamen in Ægypto ciuili sanguine manus imbuere parāt sic l. 8. v.601. x Si Pompeium exceptum tuerentur armis Ægyptij? y Omnis vbiq; Rom. dextra se immiscet bello huic ciuili ita volentibus Superis. z Ita Dijs visum res Ro. & vires vnitas diuellere & dissoluere factionibus, neq; his Pompeij & Cæsaris, sed tertias partes se quoq; ingerit satelles Ægyptius Achillas. a Et nisi fatis reseruatus esset Cæsar interficiendus Romæ, hic certe ab his fuisset oppressus. b Pothinus intra, Achillas extra vrbem. Plutarchus refert, tonsorem Cæsaris, hominem timidissimum, dum omnia curiose exploraret, percepisse insidias Cæsari strui ab Achilla & Pothino, indiciumq; rei detulisse, Cæsarem cœnaculum præsidio cinxisse, & Pothinum interfici iussisse. Achillam vero fuga in castra elapsum intulisse ei difficilimum bellum, &c. Aliter Cæs. l.3 de bello ciu. c Impedita, distracta. d Ne qua forte & ipse rex Ptolem. in tumultu pereat.

Te,

Te, Ptolemaee, trahat. tanta est fiducia ferri.
[e] *Non rapuere nefas:* [f] *summi contempta facultas*
Est operis: [f] *visum famulis reparabile damnum,*
Illam mactandi dimittere Caesaris horam.
Seruatur pœnas in aperta luce daturus.
Donata est nox vna duci, vixitq; Pothini
Munere Phœbeos Caesar dilatus in ortus.
[g] *Lucifer à* [h] *Casia prospexit rupe, diemq;*
Misit in Ægyptum [i] *primo quoq; sole calentem:*
Cum procul à muris acies non sparsa maniplis,
Nec vaga conspicitur, [k] *sed iustos qualis ad hostes*
Recta fronte venit [l] *passuri comminus arma,*
Laturiq; ruunt. [m] *at Caesar mœnibus vrbis*
Diffisus, foribus clausae se protegit aulae,
Degeneres passus latebras. [n] *nec tota vacabat*
Regia compressis: minima collegerat arma
Parte domus: tangunt animos iraq; metusq;:
Et timet incursus, indignaturq; timere.
[o] *Sic fremit in paruis fera nobilis abdita claustris,*
Et frangit rabidos praemorso carcere dentes.
[p] *Non secus in Siculis fureret tua flamma cauernis,*
Obstrueret summam si quis tibi [q] *Mulciber Aetnam.*
[r] *Audax Thessalici qui nuper rupe sub* [s] *AEmi,*
Hesperiae cunctos proceres, aciemq; Senatus,
Pompeiumq; ducem, [t] *causa sperare vetante,*
Non timuit, fatumq; sibi promisit iniquum,
Expauit [u] *seruile nefas, intraq; penates*
Obruitur telis [x] *quem non violasset* [y] *Alanus,*

e Non itaque temere & raptim aggressi sunt facinus. f Visum est iis occasionem hanc omittere atq; oportunius resumere die insequente. g Notatio Aurorae. h Monte Casio, qui ad Orientem Alexandriae est l. 8. v. 463. i Recte quippe orto. k Sed collecta & instructa. l Achillas copiis suis fidens, paucitatemq; militum Caesaris despiciens, occupabat Alexandriam, praeterea oppidi partem quam Caesar cum militibus tenebat, &c. Caes. com. 3. m Caesar à percussorib. Pompeij obsessus in regia, quamuis exigua manu, ingentis exercitus molem mira virtute sustinuit. Florus n Neq; suffecit parua Caesaris manus tuendae toti regiae. o Indignatur, instar Leonis caueae inclusi, clathros mordicus prehendentis--p--furitq; non secus atq; Ætna. l. 5. v 99. si quis foramina illius obstruere laboret. q Vulcane. *Apostrophe.* r Caesar, qui nuper in Pharsalicis campis nimium ausus est, nimium sperauit, iam trepidauit. *Amplificatio.* s Thraciae quidem montis: sed nostro semper fere Thessaliae. t Iniqua nec felicem exitum promittente. u Scelesta Achillae satellitis regij arma. x *Altera exaggeratio.* y Scythiae Europeae pop.

Non Scytha,[z] *non fixo qui ludit in hoſpite Maurus.*
[a] *Hic, cui Romani ſpatium non ſufficit orbis,*
Paruaq́; regna putat Tyrijs cum Gadibus Indos,
Ceu puer imbellis, ceu captis fœmina muris,
Quærit[b] *tuta domus ſpem vitæ in limine clauſo*
Ponit, & incerto luſtrat vagus atria curſu:
[c] *Non ſine rege tamen; quem ducit in*[d] *omnia ſecum,*
Sumpturus[e] *pœnas & grata piacula morti;*
Miſſuruſq́; tuum, ſi non ſint tela, nec ignes,
In[f] *famulos Ptolemæe caput.*[g] *ſic barbara Colchis*
Creditur vltorem metuens regniq́;, fugæq́;
Enſe ſuo, fratriſq́; ſimul ceruice parata
Expectaſſe patrem.[h] *cogunt tamen vltima rerum*
Spem pacis tentare ducem:[h] *miſſuſq́; ſatelles*
Regius, vt ſæuos abſentis voce[i] *tyranni*
Corriperet famulos, quo bellum auctore mouerent.
Sed neq́;[k] *ius mundi valuit, neq; fœdera ſancta*
Gentibus: orator regis, paciſq́;[l] *ſequeſter,*
[m] *Æſtimat in numero ſcelerum ponenda tuorum.*
Tot[n] *monſtris Ægypte nocens.*[o] *non Theſſala tellus,*
[p] *Vaſtaq́; regna Iubæ, non Pontus, &*[q] *impia ſigna*

z Non Mauri inhoſpitales, qui per luſum & exercendi gratia hoſpites pro ſcopo poſitos ſagittis configunt.

a Hic cui non ſufficit Romanũ Imperium ab Indis vſque in Oriente ad Gades in Occidente, inſulam in qua colonia Tyriorum. *omnes terræ quæ ſunt à Gadibus vſque Ad Gangem.*

b Pars erat regiæ exigua, in quam ipſe habitandi cauſa initio erat inductus, &c. Cæſ. com. ciu. bel. 3.

c Regem vt in ſua poteſtate haberet, Cæſar effecit, magnamq; regium nomen apud ſuos auctoritatem habere exiſtimans, &c. ibid. d Loca omnia, *vel* euentum omnem. e A rege. f Archillam & alios. g Non ſecus ac Medea inſequentem patrem aurei velleris proditi vindicem morata eſt, fratrem Abſyrtum diſcerpendo diſpergendoque. vide quæ nos ad Sen. Med. v. 44. h Miſſi à rege ad Achillam Serapion & Dioſcorides, (inquit Cæſ. com. 3. ciu. belli) quos ille, prius quam audiret, aut, cuius rei cauſa miſſi eſſent cognoſceret corripi ac interfici iuſſit, &c. i Regis Ptolemæi. k Ius gentium. quo ſacroſancti ſunt legati. l Mediator, legatus. m Æſtimationem ceu ſpecimen dat ſcelerum Ægypti. Grotius legendum coniicit *Res minima in numero.* n Sceleribus. o *Amplificatio.* Non bellum Theſſalicum, quo cum Pompeio conflixit. non Africum, quo Scipionem & Iubam Mauritaniæ regem deuicit: non Ponticum, quo Pharnacem Mithradatis F. occaſione ciuilis belli capta patrium regnum in poteſtatem ſuam redigere conatum vidit, vicit, Ponto expulit: non Hiſpanica bella, quorum altero Petreium & Afranium Pompeij duces; altero Cn. & Sext. filios Pompeij deuicit. Non hæc omnia tantum afflixere Cæſarem, quantum delicati iſti famuli atque Eunuchi Ægyptij. p Ad v. 670. q Propter defectionem à patre. l. 1. v. 336. & l. 1. v. 637. necnon conatum Bithyniam, Cappadociam, & Armenium inuadendi, principesq; ad defectionem pertrahendi.

Pharnacis, & [o] gelido circumfluus orbis Ibero
Tantum ausus scelerum, non Syrtis barbara quantum
[s]Deliciæ fecere tuæ. premit vndiq; bellum,
[u]Inq; domum iam tela cadunt, quassantq; penates.
Non [a] aries vno moturus limina pulsu,
Fracturusq; domum; non vlla est machina belli:
[b]Nec flammis mandatur opus: sed [c] cæca iuuentus
Consilii, vastos ambit diuisa penates,
Et nusquam totis incursat viribus agmen.
[d]Fata vetant, muriq; vicem fortuna tuetur.
[e]Necnon & ratibus tentatur regia, [f] qua se
Protulit in medios audaci margine fluctus
Luxuriosa domus. sed adest defensor vbiq;
Cæsar & hos aditus gladiis, hos ignibus arcet:
Obsessusq; gerit (tanta est constantia mentis)
Expugnantis opus, [g] piceo iubet vnguine tinctas
Lampadas immitti [h] iunctis in bella carinis.
Nec piger ignis erat per [i] stuppea vincula, perq;
Manantes cera tabulas: & tempore eodem
Transtraq; nautarum summiq; arsere [k] ceruchi.
Iam prope semustæ merguntur in æquore classes,
Iamq; hostes & tela natant. [l] nec puppibus ignis
Incubuit solis: sed quæ vicina fuere
Tecta mari longis rapuere vaporibus ignem:
Et cladem fouere Noti, percussaq; flamma
Turbine, non alio motu per tecta cucurrit,

r Hispania, *quam torrens ambit Iberus.* l.7.v.15. s Ne virilia quidē portenta, Pothinus atq; Ganymedes. Florus l.4. c.2. t Tuæ ó Ægypte. u Primo impetu domum eius irrumpere conatus est, &c. Cæs. com. ciu. bel.3. a Ad v. 300.l.3. b Nec incendium parant. c Expers consilii. d Cæsaris Fortuna hostib. ademit consilium, illique præstitit incolumitatem. e Eodem tempore pugnatū est ad portum (inquit Cæsar com.3.) dum naues longas occupare hostes conarentur; quarum erant auxilio L. missæ ad Pōpeiū, quæ prœlio in Thessalia facto domum redierant, præter XXII. constratas, quæ præsidij causa Alexandriæ esse consueuerant. quas si occupassent, classe Cæsaris erepta, portum ac mare totum in sua potestate haberent, commeatu auxilijsq; Cæsarem prohiberent, &c. f Regiæ enim pars in quam Cæsar habitandi causa initio erat inductus, habebat aditum ad portum & ad reliqua naualia. Cæs.com.3 g Phalaricas ad v 681.l.3. h Nauibus quæ præsidij causa Alexandriæ esse consueuerant. modo ad v.486. i Funes nauticos & tabulas pice vnctas. vt l.3 v.683. k Cornua antennarum. l.8. v.177. l Dum Cæsar coactus suæ saluti consulere classem incendio amoliretur, longius à nauali grassatus ignis celebertimam Ptolemæi Philadelphi bibliothecam absumpsit. Plutarch.

[m] Quam solet æthereo lampas decurrere sulco,
[n] Materiaq; carens atq; ardens aere solo.
Illa [o] lues clausa paulum [p] reuocauit ab aula
Vrbis in auxilium populos. [q] nec tempora cladis
Perdidit in somnos, sed cæca nocte [r] carinis
Insiluit Cæsar, semper feliciter vsus
Præcipiti cursu bellorum, & tempore rapto.
Tunc [s] claustrum pelagi cepit Pharon: [t] insula quondam
In medio stetit illa mari, sub tempore vatis
[u] Proteos: [x] at nunc est Pellæis proxima muris.
[y] Illa duci geminos bellorum præstitit vsus:
Abstulit excursus & fauces æquoris hosti;
Cæsaris auxiliis aditus & libera ponti
Ostia permisit. [z] Nec pœnas inde Pothini
Distulit vlterius: sed non qua debuit ira,
Non cruce, non flammis, rabido non dente ferarum:
Heu facinus, ceruix gladio male cæsa pependit:
[a] Magni morte perit. [b] Necnon subrepta paratis
A famulo Ganymede dolis peruenit ad hostes
Cæsa. is [c] Arsinoe: quæ castra carentia rege
Vt proles Lagea tenet, famulumq; Tyranni

m Ad v.532. l.1. *de cælo lapsa per vmbras Stella facem ducens multa cum luce cucurrit* mox *tum longo limite, sulcus Dat lucem &c.* Virg. Æn.2. n Pabulo; ignis alimento. o Incendium. Ita Virg. Æn.5 *lentusq; carinas Est vapor, & toto descendit corpore pestis.* p Reuocauit multitudinem à regiæ obsidione ad incendium restingendum. q Neq; incendij tempus ita impendit somno, vt sibi deesset. r Confestim ad Pharon nauibus milites exposuit. s Hæc enim insula ait Cæsar com.3.) obiecta Alexandriæ portum efficit, &c. mox v.513. & supra v 57. t Pharos Alexandriæ nunc ponte coniungitur olim, vt Homerico carmine proditum est, ab iisdem oris cursu diei totius abducta, &c. Mela l.2.c.7. u Qui rex Ægypti fuit tempore belli Troiani Diod. Sic. & Herod. l.1. x A superioribus regibus in longitudinem pass. nonagentorum in mare iactis molibus, augusto itinere, & ponte cum oppido iungitur. Cæs. com.3 ciu. bel. y Neq; enim per pontem in Pharon excurrere, neq; è portu soluere in mare poterant hostes. Iis autem inquit Cæs. com.3.) inuitis, à quibus Pharos tenetur, non potest esse, propter angustias, nauibus introitus in portum. z Hæc dum apud hostes geruntur, Pothinus nutricius pueri & procurator regni, cum ad Achillam nuncios mitteret hortareturq; ne negotio desisteret, neue animo deficeret, indicatis deprehensisq; internunciis, à Cæsare est interfectus. Cæsar com ciu. bel.3. a Gladio & eo mortis genere quo Pompeius l 8. v.671 b Interim Arsione filia minor Ptolemæi regis, vacuam possessionem regni sperans, ad Achillam se ex regia traiecit, vnaq; bellum administrare cœpit. sed orta celeriter inter eos de principatu controuersia, cum alter alteri insidiaretur, & summam imperij ipse obtinere vellet; præoccupat Arsinoe per Ganymedem eunuchũ, nutricium suum, atq; Achillam interficit. Cæs. com. ciu. bel.3. & Hirtius 4. c Filia Ptolemei minor, Arsinoe.

Terri-

Terribilem iusto transegit [d] Achilleа ferro.
[e] Altera, Magne, tuis iam victima mittitur vmbris.
Nec satis hoc Fortuna putat. procul absit, vt ista
Vindicta sit summa tuæ. non ipse tyrannus
Sufficit in pœnas, non omnis regia Lagi.
[f] Dum patrij veniant in viscera Cæsaris enses,
Magnus multus erit. Sed non [g] auctore furoris
Sublato cecidit rabies: nam rursus in arma
Auspicijs Ganymedis eunt: ac multa secundo
Prælia Marte gerunt. [h] potuit discrimine summo
Cæsaris vna dies in famam, & secula mitti.
[i] Molis in exiguæ spatio stipantibus armis,
[k] Dum parat in vacuas Martem transferre carinas
Dux Latius, tota subiti formidine belli
Cingitur: hinc densæ prætexunt litora classes,
Hinc tergo insultant pedites: via nulla salutis:
Non fuga, non virtus, vix spes quoq; mortis honestæ.
Non acie fusa, nec magna stragis aceruo
Vincendus tunc Cæsar erat, sed sanguine nullo.
[l] Captus sorte loci pendet, dubiusne timeret,
Optaretne mori; [m] respexit in agmine denso
Scæuam perpetuæ meritum iam nomina famæ
Ad campos [n] Epidamne tuos; vbi solus [o] apertis
[p] Obsedit muris calcantem [q] mœnia Magnum.

d Accusatiu. Græcus ab Ἀχιλλεύς. vel ab Achilla no. Ion in prima Decl. vt Xerxea Herod. l.7. e Ptolemæus. qui paulo post ad suos elapsus è prœlio fugiēs receptusq; in nauigium eo demerso multitudine adnatantium, periit Hirt. com. 4. de bel. Alex. *Regis ipsius corpus obrutum limo repertum est in aureæ loricæ honore.* Florus l.4. c.2. & Paterc. f Donec ipse Cæsar à partib. Rom in curia cadat Pompeij manibus victima. g Achilla cæso, Arsinoe sine vllo socio & custode omne imperium obtinebat, exercitus Ganymedi traditur [illegible] t.4.co. h Vel vnum illud Cæsaris summo cum discrimine factum mer[illegible] in omne æuum propagari. i In aggere *Plut.* Circa oppugnationē pontis Suet. Cæs. c.64. k dum milites nauibus impositos traiicere in Pharon & propugnare pararet, eruptione hostium subita compulsus in scapham, à multis Ægyptiorum nauib. petitus in mare se coniecit, ac per ducentos passus natans ad suos euasit incolumis, elata læua, ne libelli, quos tenebat, madefierent Hirtius Suetonius, Plutarchus, Diod. &c. l Obsessus atq; loci iniquitate pressus, in dubio erat vtrum fugeret an mortem fugæ præferret. m Subiit illius animū memoria & imago Scæuæ, qui vnus in mediis hostibus fortiter Dyrrhachij sustinuit Pompeij copias, victoriamq; eius moratus est. vide l.6. v.141 & deinceps. n Ad v.624. l.2. o Dirutis, *vel* æquatis cadauerum strue, vt l.6. v.180. p Propugnauit castellum sibi creditum, vnum ex iis, quibus Cæsar Pompeium ad Dyrrhachium circumuallare instituit l.6 v.29. & 12[illegible]. q Vallum dirutum & solo æquatum. *Iam Pompeiana celsi super ardua valli. Exierant Aquilæ* l.6. v.138.

PHARSALIÆ LVCANI FINIS.

